

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
1929**

Αρ. Βιβλ. Μουσ. 11098

ΝΕΟΣ ΚΟΥΒΑΡΑΣ

ΗΤΟΙ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΙΔΙΑ
ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, ΕΙΣ ΜΟΝΑΣ ΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΑΥΤΗΣ

ΥΠΟ

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ

Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργης.

*Τῇ ἱερᾷ σκιᾷ τῶν ἐξ Ἑπείρου
καταγομένων προγόνων ἡμῶν.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ ἐπιχειρῶν νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι πρὸ ἑνὸς ἑξαετίας ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀναγκάζεται νὰ καταθέτῃ τὸν κάλαμον ἐλλείψει βοηθημάτων. Σκότος ψηλαφητὸν καλύπτει τὸν ἱστορικὸν ὁρίζοντα τῆς πολυῤῃμνήτου πόλεως. Ποὺ καὶ ποῦ ἐλάχιστοι μόνον ἀναλαμπαί, ὡς τὸ χρονικὸν τοῦ Πρόκλου, ῥίπτουσι πρὸς καιρὸν ἀμυδρὸν φῶς ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐρέβους, ὅπερ μετ' ὀλίγον ἐπανερχεται καὶ πάλιν σκοτεινότερον. Πρῶτος ἐκ πάντων τῶν λογίων Ἑπαιρωτῶν ὁ Ἀραβαντινὸς ἐφιλοτιμήθη νὰ ῥίψῃ φῶς εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην σκοτίαν διὰ τῆς χρονογραφίας αὐτοῦ· ἡ προσπάθειά του εὐγενής, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσχερής· ἐν πολλοῖς ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἐν πλείστοις ἡστόχησε περιπεσὼν εἰς πλείστας ὅσας ἀνακριθείας· ἀτυχῶς ὁ Ἀραβαντινὸς εἰς οὐδεμίαν πηγὴν, ἐξ ἧς ἤντηλσε, ἔκρινε καλὸν νὰ παραπέμψῃ τοὺς ἀναγνώστας, ὡς δὲ πειθόμεθα ἐκ πολλῶν ἡμῶν παρατηρήσεων αἱ πηγαὶ δὲν ἦσαν πάνποτε διαυγεῖς· εἶναι ὅθεν ἀνάγκη νὰ μελετηθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐξηκριθώμενως πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ ἄγνωστοι τέως ἀλλὰ πολῦτιμοι ἱστορικαὶ πηγαὶ τοῦ τόπου μας τοῦτέστιν αἱ διάφοροι ἐπιγραφαί, ἐπιστολαί, «ἐνθυμήσεις» καὶ «ἐνδείξεις» καὶ «σημειώσεις», τὰς ὁποίας ἀπὸ αἰώνων ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ ὀλιγογράμματοι μὲν πεφωτισμένοι ὅμως ἀπεθησαύρισαν εἰς τὰ διάφορα λειτουργικὰ τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν βιβλία, ἐπιτελοῦντες οὕτως ἀσυνειδήτως ἔργον ἱστορικῶν χρονογράφων.

Δὲν ἠρκέσθημεν ἐν τούτοις νὰ παραθέσωμεν ἀπλῶς πάσας ταύτας τὰς ὄντως πολυτίμους ἐνθυμήσεις καὶ λοιπὰς μαρτυρίας, ἀλλ' ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ συνοδεύσωμεν αὐτὰς καὶ διὰ ἡμετέρων σημειώσεων ἐπεξηγηματικῶν καὶ συμπληρωματικῶν, ποὺ μὲν συνιόμων καὶ ἀπερίττων, ποὺ

δὲ ἐκτεταμένων ἐν τοῖς σπουδαιότεροις ζητήμασιν, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν πηγῶν καθορίσωμεν τὴν πραγματικὴν θέσιν ἐνὸς ἐκάστου γεγονότος καὶ δώσωμεν οὕτως ἀφορμὴν ἄλλοις ν' ἀποδῶσι σοφώτεροι ἐρευνῆται τῆς πατρῴας ἱστορίας.

Η ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ

«Ἀνεκαινίσθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεμπος ναὸς τοῦ ἐν ἁγίοις π(α)τρ(ὸ)ς ἡμῶν Νικολάου Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λικίας τοῦ Θαυματουργοῦ διὰ σηνδρομῆς τε παρὰ τοῦ τιμιωτάτου ἱερέως κυρὸ Μιχαὴλ καὶ Οἰκονόμου τῆς ἀγιωτάτης Μ(η)τροπόλεως Ἰωαννίνων τοῦ Φιλανθρωπinoῦ ΞΩ (6800=1292 μ.Χ.) ἔτι δὲ μετὰ παρέλευσιν χρόνων :: CM :: Ἀνεκαινίσθη τὸ δεύτερον πάλιν οὗτος ὁ Θεῖ(ος) Ναὸς διὰ τε θώλων τὸν ὄροφον καὶ ἀνηστορήθη διὰ σινδρομῆς κόπου τε καὶ ἐξόδου ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις κυρὸ Ἰωάσαφ τοῦ Φιλανθρωπinoῦ καὶ τῶν αὐτοῦ Φοιτητῶν ἐπὶ ἔτει ΖωΝ Ἰνδ. α' (7050=1542)»¹.

«† Ἀνηγέρθησαν οἱ τρεῖς οὗτοι εἰς ξαρτικοὶ ἐκ βάθρων διὰ τε θόλων καὶ ἀνηστορήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις κυρὸ Ἰωάσαφ τοῦ Φιλανθρωπinoῦ καὶ τῶν αὐτοῦ Φοιτητῶν ἐπὶ ἔτει ΖφΞΗ»² (7068=1560).

Ἡ πρώτη ἐπιγραφή εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ὅλων τῶν ἐπιγραφῶν τὰς ὁποίας ἠδυνήθημεν νὰ εὗρωμεν· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ αὕτη ἐγγραφή πολὺ μεταγενεστέρως τὸ 1542, ἀλλ' ὥς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ εἰδικὴν πραγματείαν δημοσιεύσας περὶ τοῦ ναοῦ τούτου Α. Ευγγόπουλος, ἔφορος Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων, ὁ συντάξας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κατὰ τὸ 1542 Ἰωάσαφ Φιλανθρωπινὸς πολὺ πιθανὸν θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του παλαιότεραν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν ἐπιγραφὴν³.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δεικνύται ὅτι ὁ ἐν τῇ Νήσῳ τῶν Ἰωαννίνων Ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Σπανοῦ καὶ ἡ Μονὴ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου τῶν Ἰωαννίνων Μιχαὴλ τοῦ Φιλανθρωπinoῦ. Ὁ Μιχαὴλ οὗτος, κατὰ ἄλλην ἐπιγραφὴν κατὰ τὴν Β. πλευρὰν τοῦ Νάρθηκος ἐντὸς ἀβαθοῦς κόγχης, ὅπου εὐρίσκονται αἱ προσωπογραφίαι πέντε ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἦτο Μέγας Οἰκονόμος καὶ ὑποψήφιος τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Ὁ ἀείμνηστος Ματθαῖος Παρανίκας εἰς τὸ πολύτιμον ἔργον του «Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμ-

¹) Ἐπιγραφή ὑπεράνω τῆς θύρας τοῦ κυρίου ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Σπανοῦ.

²) Ἐπιγραφή ὑπεράνω τῆς νοτίας θύρας τοῦ Νάρθηκος.

³) «Ἑπειρωτικά Χρονικά» ἔτος πρῶτον, τεύχος δεύτερον σελ. 133.

μάτων μετὰ τὴν Ἀλωσιν λέγει ὅτι «ἐν τῇ κατὰ τὴν Νῆσον τῶν Ἰωαννίνων Μονῇ τοῦ Σπανοῦ ἀπὸ τοῦ 1282 (ἀντὶ 1292) Μιχαὴλ ὁ Φιλανθρωπινὸς Οἰκονόμος συνέστησε Σχολήν, (Φροντιστήριον) διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς ἐκλάμπρου γενεᾶς τῶν Φιλανθρωπινῶν, οἵτινες ἐχρημάτισαν κτίτορες καὶ προνομιούχοι κατὰ σειρὰν ἡγούμενοι τῆς Μονῆς ταύτης καὶ διδάσκαλοι συγχρόνως ¹.

Περὶ τῆς λαμπρᾶς Βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Φιλανθρωπινῶν δημοσιεύομεν ἰδιαιτέραν μελέτην ἐν τῇ Ἑπετηρίδι τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν Φιλανθρωπινῶν εὐκλεῆς κλάδος εἶνε ὁ ἐν Ἰωαννίνοις ἀποκατασταθεὶς μετὰ τὴν ἄλωσιν πιθανῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἀντιπροσώπους τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν οὐ μόνον κληρικούς ἀλλὰ καὶ λαϊκούς, ὡς τὸν Γεώργιον καὶ Μανουὴλ τοὺς Φιλανθρωπινούς, διατελέσαντας Πρωτοασκηρίτας τοῦ Τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶ τοῦ Πρεαλίμπου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Μανουὴλ κατεδιώχθη ἀπηνῶς καὶ ἐβλήθη εἰς τὰ δεσμὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπηλλάγη διὰ τὴν εὐρὴν τὸν διὰ δηλητηρίου θάνατον.

Περὶ τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν καὶ τῶν ὠραίων εἰκόνων αὐτῆς ἔγραψεν, ἐκτὸς τοῦ κ. Ξυγγοπούλου, ὁ Δ. Εὐαγγελίδης ἔφορος καὶ αὐτὸς τῶν Ἀρχαιοτήτων, ὁ Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου Βυζαντινολόγος καὶ ὁ ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀλέξανδρος Φιλαδελφούς ².

Περὶ τοῦ πρώτου κτήτορος τῆς Μονῆς ἐγράφησαν ἱκανὰ ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων ³), περὶ δὲ τοῦ τελευταίου Ἰωάσαφ ἐκτὸς τῶν ἤδη γνωστῶν μαθάνομεν εἰσέτι ὅτι ἀπὸ τοῦ 1576 μέχρι τοῦ 1579 διετέλει ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐν Βενετίᾳ Ὁρθοδόξου Κοινότητος τῶν Γραικῶν ⁴)· καὶ ὅτι τὸ ἔτος 1581 κατέθετο ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τῆς Ἑνετίας ὑπὲρ τῆς Μονῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος Φροντιστηρίου ἐπάξιον κληροδότημα ⁵), καὶ ὅτι

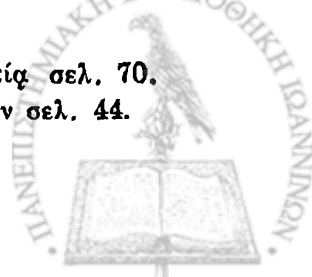
¹) Ὁ Μ. Παρανίκας παραπέμπει εἰς τὴν 275 σελίδα τοῦ Β' τόμου τῆς χρονολογίας τῆς Ἠπειροῦ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ παραβλητέον καὶ τὰ ἐν σελίδι 221 τῆς αὐτῆς χρονολογίας, ὅπου ὀρθῶς ὡς ἔτος συστάσεως τίθεται τὸ 1292 καὶ ὄχι τὸ 1282 ὡς γράφει ὁ Παρανίκας. Καὶ ὁ Λαμπρίδης δέχεται οὐχὶ ὀρθῶς τὸ 1282 (Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων σελ. 47, 79 καὶ ἀλλὰχοῦ). Ἐπίσης καὶ ὁ Γεώργιος καὶ Δημήτριος Χασιώτης τῷ 1282 δέχονται· ὁ Σπυρίδων ὅμως Λάμπρος ὡς ἔτος τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς καὶ ἰδρύσεως ἐν αὐτῇ Σχολῆς δέχεται τὸ 1292 (Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ' τεῦχος Α'—Β' σελ. 6 καὶ τομ. ΙΓ' τεῦχος Γ' σελ. 279—282).

²) «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἔτος πρῶτον τεῦχος δεύτερον σελ. 134· Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ', τεῦχος Γ' σελ. 316, 380· Μ. Πρωτοσυγγέλλου Ἀθηναγόρα Ἠπειρωτικαὶ σελίδες τεῦχος Α' Θανάσης Βάγιας βιβλίον δεύτερον σελ. 135.

³) «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» τόμ. Γ'.

⁴) Ἰωάννου Βελούδου Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Ἀποικία ἐν Βενετίᾳ σελ. 70.

⁵) Ἰωάννου Λαμπρίδου. Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων σελ. 44.

κατὰ τὸ 1550 ἐπεσκεύασε τὴν ἐν Ζαγορίῳ Μονὴν τῆς Στούπαινας ¹⁾.

1412

Μονὴ Ἀγίας Παρασκευῆς

Ἐπιγραφὴ τῆς Μονῆς Μονοδένδρι.

«Ὁ Πάνσεπτος Μιχαὴλ Βοηδῶν'» ὁ Θεριανὸς κτίτωρ... Ὁ υἱὸς αὐτοῦ
Γεώργιος... Θεόδωρος CVNEVNOC AVTOY ²

Περὶ τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς ὁ Δ. Σάρρος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ
ὑπερθύρου τῆς Μονῆς ἐντὸς τοῦ κυρίως Ναοῦ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ ναὸς (:) οὗτος τῆς Ἀγίας μεγαλομάρ-
τυρος καὶ τροπαιούχου Παρασκευῆς δι' ἐξόδων καὶ πληρώσεως τοῦ εὐγε-
νεστάτου κυρίου Μιχαὴλ Βοηδῶντα τοῦ Θερεανοῦ, ὁ... καὶ τῆς γενναίας
ἀδελφότητος αὐτοῦ καὶ πάντων ὅλων τῶν Βεξητζηνῶν κληρονόμων κτη-
τόρων μικρῶν τε καὶ μεγάλων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ παννυψηλοτάτου
Δεσπότης ἡμῶν Καρόλου τοῦ Δουκὸς ἐν ἔτει ,ξπκ (1412) παρεδρεύοντος
ἐντίμου Ἡμανουὴλ ἱερέως τοῦ Φεγκόρου».

Ἐπίσης ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ:

Ἀνεκαινίσθη ἡ παροῦσα ἱστορία διὰ συνδρομῆς Ματθαίου ἱερομ.
καὶ Κυρίλλου ἱερομ. ἐν ἔτει αχωθ ³⁾.

1525

Μονὴ καὶ Σχολὴ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Στρατηγοπούλου (Νιτήλιου).

«† Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ μακάριος μοναχὸς ὁ κατὰ κόσμον
τρεχούλης ἔτους ζλγ (=7033=1525) ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ η. ἡμέρα Σαββάτο»

«† Ἐκυμυθῦ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ματθαῖος μοναχὸς ὁ κατὰ κόσμον
μυχαὴλ Πλέσας ζλγ μαΐου ικ ἡμέρα πέμτη».

«† Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ μανασῆς ἱερεὺς ὁ κατὰ κόσμον
πλέσας ἔτους ζνα (=7051=1453) ἀπρίλη κζ ἡμέρα πέμπτη».

«† Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ βάρναβας μὴν νοεμβρίου δ' ἡμέρα
Σαββάτο ἔτους ζνβ (=7052=1544)».

«† Ἐκυμυθῦ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ νίφον ἱερεὺς ὁ κατὰ κόσμον με-
ταξάς. Ἐν αὐτῇ τῇ εἰμέρα, ἐκοιμήθη, καὶ ὁ Γεράσιμος ὁ τρεχούλης ὁ
θῦος του παπο κυρ νίφον ἔτους ζνδ (=7054=1546) ἀπριλίου εἰς τὰς
εἷς ἡμέρα τρεῖς».

«† Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος χειμά-
ρας κὺρ σωφρόνιος ὁ καὶ μαθητὴς χρηματίσας τοῦ ἱερομονάχου θ' κὺρ

¹) Ἰωάννου Λαμπρίδου. Περιγραφὴ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων σελ. 64.

²) Κατάστιχον ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων Ἰ. Λαμπρίδου Ζαγοριανὰ, μέρος
πρῶτον Ἀθῆναι 1904, σελ. 28 καὶ 49.

³) Δ. Σάρρου. Παλαιογραφικὸς Ἔρνος σελ. 102.55.

μανασή. Ἐθάπτη δὲ ἐν τῷ ναὸ τοῦ μεγάλου μου νικολάου τοῦ στρατι-
γοπούλου εἰς τὸ νάρθηκα πλησίον τοῦ αὐτοῦ γέροντος ἐπὶ ἔτους ζξβ
(=7062=1554)· κατὰ μήνα φεβρουάριος ιγ' ἡμέρα ζγ' ὅρα πρότι τῆς
νίκτον· δευτέρα ἐβδομάδα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστής»¹.

1543.

«Ἡ ἐν τῇ παρουσίᾳ Μονῇ Ἀγίου Νικολάου ἐκτὸς τοῦ Νάρθη-
κος πρὸ τῆς θύρας ἐπιγραφὴ πολλοὶ καὶ πολλάκις ἀνέλαβον νὰ τὴν ἀνα-
γνώσωσι ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀναγνώσῃ οὐδεὶς· ἀλλὰ τὸ
1895 ὁβρίου 30 ἐπετεύχθη ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κων-
σταντίνου Τσιγαρά καὶ ἐμοῦ τοῦ ὑπαλλήλου τῆς παρουσίας Μονῆς ἐπὶ
πολλὴν ὥραν κοπιάσαντες. Ἀνέβημεν διὰ κλίμακος καὶ μετὰ κηροῦ ἀνημ-
μένου καὶ τὴν ἀνεγνώσαμεν· πρὸς γνῶσιν λοιπῶν καὶ ἄλλων τὴν παρα-
θέτω πρὸ ποδῶν αὐτολεξεῖ.

Οὗτος ὁ Πάνσεπτος ναὸς Παμμάκαρος Μυρέων Ἀγίου Νικολάου τε
κλεινοῦ Ἀρχιερέως, ἐξωγραφήθη, εὐκλεῶς στιλπνῶς καὶ ἐπιστημόνως
παρ' ἱερῶν δυσὶν ἀνδρῶν ἡ ἔξοδος παρ' ὀσιωτάτου Νήφωνος καὶ Κυ-
ρίου Σωφρονίου τοῦ μνημονεύεσθαι ἀεὶ ἱεροῦ Πολυχρονίου καὶ ἅμα σὺν
τούτοις καὶ ἡ ἐκλεκτὴ συνοδία· ἐπὶ ἔτους μέχρι τρέχοντος χίλια ἐπτάκις
μετὰ καὶ πρῶτο γ μικρῷ σὺν τοῖς πεντακοσίοις». (;). Τὴν ἀκριβῆ ἀλή-
θειαν τοῦ ἔτους ἐγκαταλείπω εἰς δεινότερους ἐμοῦ ὁ γράφων ταῦτα
Ἰωάννης Ἀνα. Γιανόπουλος ἐκ χωρίου Κοβιλιάνης χρηματίσας ἐπὶ διε-
τίαν τῇ παρουσίᾳ Μονῇ ὑπάλληλος ἅμα καὶ μαθητής²).

¹) Μ. Πρωτοσυγγέλου Ἀθηναγόρα, Ἡπειρωτικαὶ Σελίδες τεύχος Β' Ἱστορικαὶ
Ἐπανορθώσεις, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας 1923.

ΙΖ'. Κῶδιξ τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιμανδρείου περιλαμβάνων Ἀναγνώσματα ἐκ τῶν
Πράξεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὸν Κώδικα τοῦ Ἀρχιμανδρείου
ἔχει περιγράψει ὁ μακαρίτης Λάμπρος καὶ ἀντιγράφει τὰς ἐν αὐτοῖς ἐνθυμήσεις.
Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὸ σχετικὸν τεῦχος τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμονος·
φαίνεται ὁμως ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν Κωδίκων τούτων προέρχονται ἀπὸ τὰς Μονὰς τῆς
Νήσου, τῶν ὁποίων οἱ χειρόγραφοι Κώδικες διεσπάρησαν τῇδε κάκεισε ἄγνωστον
πότε. Ὁ Pierre Batiffol εἰς τὸ «Les Manuscrits Grecs de Bérat d' Albanie et
le Codex Purpureus» ἐν σελ. 11 λέγει ὅτι εὑρεν ἐν Βερατίῳ ἐκτὸς ἄλλων χειρογρά-
φων καὶ Δίπτυχον μωλωπισμένον χαρτῶν ἔχον νῦν 67 φύλλα καὶ ὅτι τὸ Βιβλίον
τοῦτο τῶν Διπτύχων ἦτο τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, ὡς τὸ δεικνύει καὶ ὁ τίτλος
«Ἀρχὴ τῶν διπτύχων τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου» καὶ μὲ διεβεβαίωσαν, λέγει, ὅτι
ἦτο τοῦ Φιλανθρώπου τῶν Ἰωαννίνων. (Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Τόμ. Γ'. σελ.
1872 XCVII). Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Λονδίῳ Βρετανικοῦ Μουσείου Additional
24369 9213a ὑπάρχει Κῶδιξ Νομοκάνονος, ὅστις φέρει τὴν ἐξῆς σημείωσιν· «Ἐτοῦ-
τος ὁ ἱερὸς καὶ βασιλικὸς νόμος ὑπάρχει του ἁγίου παντελεήμονος τοῦ ἐν τη νίσσο τον
Ἰωαννίνων πλησίον του προδρόμου τῆς λήμνης καὶ ὁποιος το ἀπεξον νὰ εχει τὸν
ἅγιον παντελεῆμον διάδικο. Εὐχεστε καὶ μοι καταραστε διὰ τὸν κύριον» (Ν. Ἑλληνομ.
Τ. Γ' τχ. Α' σλ. 196).

²) Εἰς τὸ πρῶτον ἄγραφον φύλλον Μηναιίου Δεκεμβρίου τῆς αὐτῆς Μονῆς Ἀγίου

Περὶ τῆς Μονῆς καὶ Σχολῆς τοῦ Στρατηγοπούλου ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1923, ἐξ οὗ καὶ ἀνευπώσαμεν εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικαὶ Ἐπανορθώσεις. Ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων Σχολὴ τῶν Δεσποτῶν».

Αἱ ὡς ἄνω ἐνθυμήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶνε πολύτιμοι διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων, μᾶς διαφώτισαν τελείως ὥστε νὰ εὕρωμεν τὴν Σχολὴν ταύτην, τὴν κειμένην τόσον πλησίον τῆς ἄλλης Σχολῆς τῶν φιλανθρωπινῶν καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν τὰ αὐτὰ ἐγκώμια καὶ τοὺς ἐπαίνους πρέπει νὰ πλέξωμεν, διότι ἀπεδείχθη ἐν παντὶ ἐφάμιλλος ἐκείνης ¹.

Πῶς συνέβη ὁμως ὥστε ἡ Μονὴ ἢ Ἐπώνυμος τόσον τόπον τόσον περιφανοῦς οἰκογενείας νὰ ἀποβάλῃ τὸ ἐνδοξον ὄνομά της—Μονὴ Στρατηγοπούλου—, νὰ προσλάβῃ δὲ ὄνομα κοινὸν καὶ ἄσημον καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς Μονὴ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Ντίλιου; Ἀτυχῶς καὶ ἐδῶ συνέβη ὅ,τι καὶ εἰς τὴν γείτονα αὐτῆς Μονὴν τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἥτις μετεβαπτίσθη εἰς Μονὴν Ἀγίου Νικολάου τοῦ Σπανοῦ, εἴτε ἀπὸ τὸν νέον ἀνακαινιστὴν αὐτῆς ἢ καὶ ἀπὸ τινὰ τῶν διδασκάλων αὐτῆς φέροντα τὸ ὄνομα Σπανός ² ἢ ἀπὸ ἡγούμενόν τινα ἄγνωστον. Γινώσκουμεν ὅτι ἔζη ἐν Βενετίᾳ Ἰωαννίτης ἔμπορος λεγόμενος Γεώργιος Ντίλλιος ³, ὅστις διὰ βιβλίων ἐπλούτισε τὴν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Γκιούμα ἰδρυθεῖσαν φερώνυμον ἐν Ἰωαννίνοις Σχολήν· πιθανώτατα ὁ φιλόμουσος οὗτος Ἰωαννίτης νὰ ἐπεσκεύασε καὶ ποικιλοτρόπως νὰ εὐηργέτησε τὴν παλαιωθεῖσαν ἤδη τοῦ Στρατηγοπούλου Μονήν, καὶ ὁ λαός, ὡς συνήθως συμβαίνει,

Νικολάου Ντήλιου. Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα. Ἡπειρωτικαὶ Σελίδες, Τεῦχος Β'. Ἱστορικαὶ Ἐπανορθώσεις. Ἀθῆναι 1923. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρείας 1923. σελ. 563. Νέος Ἑλληνομνήμων. Τομ. ΙΑ'. Τεῦχος Γ'. σελ. 317.

¹ Ἡπειρωτικὰ χρονικὰ ἔτος Πρῶτον Τεῦχος Δεύτερον σελ. 142.

² Καὶ περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης ἐπαναλαμβάνομεν οὐδὲν ἐκ τῶν ἀναγραφόμενων ἐνθυμήσεων ἐξάγομεν τὸ θετικὸν συμπέρασμα περὶ ὑπάρξεως ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ Σχολείου ὡς ἤδη εἶπομεν καὶ περὶ τῆς Μονῆς Φιλανθρωπινῶν· καὶ λέγεται μὲν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Χιμάρας Σωφρόνιος ὡς χρηματίσας μαθητὴς τοῦ ἱερομονάχου παπᾶ Κύρ Μανασσῆ, ἀλλ' εὐθύς ἀμέσως ὁ Μανασσῆς χαρακτηρίζεται ὡς Γέροντας τοῦ Ἐπισκόπου, ὥστε καὶ τὸ μαθητὴς ἐνταῦθα κεῖται ὡς καὶ τὸ φοιτητὴς εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ὑποτακτικός. Συνεπῶς καὶ τὰ περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης τοῦ Στρατηγοπούλου ἀναγράφομεν κατὰ συνθήκην.

³ Τοιοῦτον λόγιον Ἰωαννίτην ἔχομεν τὸν Ἀλέξιον Τζέτζην τὸν ἐπικαλούμενον Σπανόν, ὅστις πιθανῶς νὰ ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ. Λαμπρὰν πραγματείαν περὶ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Καθηγητὴς Κ. Ι. Δουβουνιώτης εἰς τὸ τρίτον τεῦχος τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν ἔτος πρῶτον.

⁴ Ἰωάννου Βελούδου Ἑλλήνων ὀρθοδόξων. Ἀποικία ἐν Βενετίᾳ 1872. Τοῦ αὐτοῦ Venezia le sue Zagune, volume primo.

ἀποβλέπων εἰς τὸν νέον ἀνακαινιστὴν ἐπωνόμασε τὴν Μονὴν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, λησμονήσας σὺν τῷ χρόνῳ τὸν πρῶτον αὐτῆς κτήτορα· καὶ ἐλησμόνησεν ἀληθῶς παντελῶς αὐτοὺς ἀφοῦ καὶ ὁ Ἰωαννίτης Λαμπρίδης ὁ γράψας ὁλόκληρα βιβλία περὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου θεωρεῖ τὸν Ντίλιον ὡς τὸν πρῶτον κτήτορα τῆς Μονῆς «κτίσαντα τὴν φερώνυμον καὶ μέχρι τοῦδε σωζομένην ἐν τῇ Νήσῳ Μονήν» ¹⁾.

1544.

Θεόδωρος Καλοῦσάννου Ἡγούμενος. Ἐπιφάνιος καὶ Γεώργιος Ἡγούμενος

«† Ἦλθα καὶ γὰρ ὁ θεόδωρος τοῦ καλοῦσάννου τοῦ ἡγουμένου ἐπὶ ἔτους ζνβ'. ινδ'. ζ'. ἡλίου κύκλος κζ'. σελήνης κύκλος γ'. εἰς τοῦ πνευματικοῦ τοῦ κὺρ μανασσῆ Ἡγουμενευόντων, νίφωνος, καὶ σοφρωνίου τῶν ἱερομοναχῶν εἰς τὸ κελίον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ μεγάλου.

μήν, Ἰουνίου εἰς τὰς ΙΘ' ἰνδικτιῶνος ἡ ἡμέρα Ε' τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰούδα· καὶ κατωτέρω «ἐπὶ ἔτος ζνθ' ἰνδ. βας ἡλίου κύκλος κδ' σελήνης κύκλος γ'. μηνὶ Ἰουνίου ΙΘ'. ἰνδ. η'» ²⁾.

«Ἐτοῦτο το βηβλίον ἦνε τοῦ ἁγίου νηκολαου καὶ οἱ οἱος νὰ το περνεξεσε καὶ νὰ το διαβάσι νὰ εχη τὴ καταρα τοῦ χριστου καὶ τῆς Παναγίας του αghου νηκολαου καὶ ἡστερα του αghου ἀποστολου καὶ τον αghον ολιον» ³⁾.

Διὰ τῶν προηγουμένων ἐνθυμήσεων τοῦ ΙΖ' Κώδικος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρείου ἐγνωρίσαμεν σειρὰν ὅλην ἱερῶν ἀνδρῶν ὡς τὸν Μακάριον Τσεχούλην, τὸν Ματθαῖον Πλέσσαν, τὸν Μανασσῆν Πλέσαν, τὸν Βαρνάβαν, τὸν Νήφωνα Μεταξᾶν, τὸν Γεράσιμον Τσεχούλην θεῖον τοῦ Νήφωνος καὶ τὸν ἐπίσκοπον χειμάρας Σωφρόνιον, οἵτινες, κατὰ τοὺς δυσχειμέρους ἐκείνους καιροὺς τοῦ ἔθνους ἡμῶν τοῦ πολυπαθοῦς, ἀνεδείχθησαν φωστῆρες φαεινοὶ καὶ παρήγοροι, φωτίζοντες καὶ ποδηγετοῦντες τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ δουλείας καὶ ἀμαθείας ταλαιπωρούμενους πατέρας ἡμῶν.

Διὰ τῆς ἄλλης ταύτης ἐνθυμήσεως τοῦ ΙΗ'. Κώδικος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας γνωρίζομεν καὶ ἕτερον Ἰωαννίτην κοσμικὸν πλέον αὐτόν, τὸν γενάρην ἢ συγγενῇ μιᾷς ἐκ τῶν εὐεργετικωτέρων οἰκογενειῶν τῶν Ἰωαν-

¹⁾ Περὶ τῶν ἐν Ἡπείροις Ἀγαθοεργημάτων σελ. 80.

²⁾ Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα, Ἡπειρωτικαὶ σελίδες τεύχος Β'. Ἱστορικαὶ Ἐπανορθώσεις Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας. ΙΗ'. Κώδιξ ἐκκλησίας Ἀρχιμανδρείου Μηναῖον Ἰουνίου.

³⁾ Νέος Ἑλληνομνήμων τόμος Ι'. σελὶς 413.

νίνων, τὸν Θεόδωρον Καλοϊωάννην τὸν Ἡγούμενον. Περὶ τοῦ Θεοδώρου τούτου Ἡγουμένου ἄλλοθεν οὐδεμίαν ἄλλην πληροφορίαν ἔχομεν· γνωρίζομεν ὅμως κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα τοὺς «χρησιμωτάτους», «τιμιωτάτους», «εὐγενεστάτους», καὶ «φιλομουσοτάτους» μεγαλεμπόρους ἀδελφοὺς Ἐπιφάνιον τὸν Ἡγούμενον καὶ Γεώργιον τὸν Ἡγούμενον διαμένοντας ἐν Βενετία καὶ διατελοῦντας ἐπίσημα μέλη τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, τῆς ὁποίας ὁ Ἐπιφάνιος τὸ 1621, 1628, 1638, 1640 καὶ 1645 ἐχρημάτισεν ἐπιμελητὴς ¹.

Τόσον ὁ Ἐπιφάνιος, ὅσον καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γεώργιος ὑπῆρξαν ἀληθεῖς τοῦ ἔθνους ἡμῶν εὐεργέται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐν Βενετία ὀρθοδόξου ναοῦ κηδεμόνες καὶ ζηλωταὶ ἀπὸ τοῦ 1621—1646· ἦτο δὲ ὁ Ἐπιφάνιος καὶ ἄριστος καλλιγράφος ἐκδοὺς ἰδίῳ ἀναλώμασι τὴν τότε σπανίζουσαν Γραμματικὴν τοῦ Λασκάρους πρὸς ὠφέλειαν τῆς νεολαίας ², πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει ὥραϊαν προσφώνησιν διατρανοῦσαν τὴν θερμοτάτην ἀγάπην αὐτοῦ «πρὸς τὸ ἔξοχον γένος μας, τὸ ὁποῖον δι' ἀμέλειαν καὶ ἀγνωσίαν πολλῶν, παρ' ὀλίγον εὐρίσκεται ὑστερημμένον ἀπὸ τὸν μέγαλον θησαυρὸν τῆς σοφίας καὶ ἀπὸ πολλοὺς διὰ τὴν ἀμάθειαν καταφρονεμένον ³. Ὁ Ἐπιφάνιος ἐπίσης ὑπεχρέωσε Ματθαῖον τὸν Σιγάλαν νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἐξήγησιν τῆς θείας λειτουργίας τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, ἀνφοδόκησε τὸ 1647 τὴν ἐν Ἰωαννίνοις μονὴν τῆς Περιβλέπτου ⁴ καὶ κατὰ τὸ 1648 ἔτος τοῦ θανάτου του ἰδρυσε τὰς δύο αὐτοῦ Σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἰωαννίνων ⁵. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἦσαν συνδεδεμένοι πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς ἐποχῆς των. Πρὸς τὸν Γεώργιον «ἄνδρα εὐσεβῆ καὶ ἐλλόγιμον» τὸ 1602 Μάξιμος ὁ Μαργούνιος ἀφιέρωσε τὸ βιβλίον του «Brevis tractatus de consiliis atque Praeceptis evangelicis», καὶ ὁ Ἀντώνιος Πινέλλης τὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μαργουνίου εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν μεταφρασθέντα Συναξάρια. Ὁ αὐτὸς Γεώργιος εὐρίσκετο εἰς ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Γεώργιον Κορέσιον καὶ Leonard Franzese, ὅστις γράφων αὐτῷ τὸν προσφωνεῖ «Λογιώτατον» ⁶. Ἀμφότεροι οἱ Ἀδελφοὶ οὗτοι ἀναμένουσιν τὸν βιογράφον αὐτῶν διότι σχεδὸν διατελοῦσιν ἀγνωστοὶ πρὸς ἡμᾶς, ἀφοῦ ὁ Παρανίκας, Λαμπρίδης,

¹) Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τ. κθ'. σελ. 413. Ἰ. Βελούδου Ἑλλήνων ὀρθοδόξων Ἀποικία ἐν Βενετία.

²) Ποικίλη Στοά 1884 σελ. 378. Legrand Bibliog. Hellén. du dix septième siècle Τόμ. Α'. σελ. 13, 403. Τόμ. Γ'. σελ. 157. Τόμ. Ε'. σελ. 208.

³) Ἰω. Βελούδου Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία σελ. 125.

⁴) Ἐνθι ἀνωτέρω σελ. 182. Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΓ'. τευχ. Γ' σελ. 284 Ἰ. Βελούδου. Αἱ ἐν Βενετία Ἑλληνικαὶ Ἀποικίαι σελ. 121. Ζεργλέντη Ἀργυρὸς ὁ Βερναρδῆς. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια ἔτος κθ'. σελ. 413.

⁵) Ἰ. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων σελ. 11.

Β. Μυστακίδης, καὶ εἴ τις ἕτερος τὸν Ἐπιφάνιον ἐσφαλμένως ἀναγράφουσιν ὡς χρηματίσαντα ἐφημέριον, ἱερέα δηλαδή τῆς ἐν Βενετία ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν, ἀπατηθέντες ὑπὸ Παΐσιου τοῦ Μικροῦ, ὅστις εἰς τὸν ἔπαινον τῶν Ἰωαννίνων καλεῖ τὸν Ἐπιφάνιον μοναχόν, παρεξηγήσας καὶ αὐτὸς τὸ ἐπίθετον αὐτοῦ Ἠγούμενος ¹.

Βυζαντιναὶ Μοναὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰωαννίνων.

Ἡ ἀρχαιοτάτη Βυζαντινὴ Μονὴ τῶν Ἰωαννίνων ὑπάρχουσα πρὶν εἶτι κτισθῇ ἡ πόλις καὶ μετὰ τὴν κτίσιν αὐτῆς γενομένη Μητρόπολις εἶνε ἡ Μονὴ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἐν τῷ φρουρίῳ ἐγείρεται τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ ².

Ἄλλη ἀρχαία Μονὴ Βυζαντινὴ εἶνε ἡ τοῦ Ἀρχιμανδρείου γνωστὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Δεσποτῶν ἔχουσα τὴν ὑπεροχὴν ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων Μονῶν, διότι ἐν αὐτῇ διέμενεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἠγούμενος. Πάντες οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν δὲν ἦσαν καὶ Ἀρχιμανδρίται. Τὸ Ἀρχιμανδριτᾶτον τὸ εἶχε ἡ ἐξέχουσα μεταξὺ αὐτῶν ἐπιχορηγούμενον ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Οὕτω ὁ Πατριάρχης Μανουὴλ τὸ 1222 ἐξέδωκεν ἑγγραφον δι' οὗ ἀπέδιδε τὸ Ἀρχιμανδριτᾶτον εἰς τὴν Πάτριμ μονὴν τοῦ Ἀγίου Παύλου ³.

Ἔτεραι γνωσταὶ Βυζαντιναὶ Μοναὶ εἶνε ἡ τοῦ Ταξιάρχου ἐν Βελτοίστῃ καὶ ἡ τοῦ Ὁρους (νῦν Τζόρας) ⁴, καθὼς καὶ ἡ τῆς Κατρίτσης πιθανῶς Βυζαντιναὶ Μοναὶ ἦσαν καὶ ἡ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς (Ναμασκιάλ) καὶ ἡ τῆς Περιβλέπτου.

1554

Μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Κάτω Βήσης τοῦ Ζαγορίου ⁵.

Ἐν τινι παραφύλλῳ παλαιοῦ ἐντύπου Εὐαγγελίου «Ἀφιερώθη τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐν τῇ εἰς τὴν Βεζήτζα ἀγία μονῇ τῆς πανυπεράγνου καὶ κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι εὐλαβεστάτου ἱερέως παπᾶ κὺρ Δημητρίου τοῦ Πρωτόπαπα διὰ μνημόσυνον

¹) Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα σελ. 63. Παρνασσὸς 1886 σελ. 57.

²) Βασιλικὴ Χρυσόβουλλον Ἀνδρ. Παλαιολόγου ἐν χρονογραφίᾳ Ἠπειρόν.

Σημ. «Ηπ. Χρ.», Ἡ γνώμη τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Παραμυθίας τοποθετοῦντος τὴν Μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὑπάρχει σήμερον τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ δὲν φαίνεται πιθανή, καθόσον καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν ἀντιτίθεται καὶ ἐπ' οὐδενὸς σοβαροῦ ἱστορικοῦ δεδομένου στηρίζεται.

³) Miklosich et Müller Acta Δ. σελ. 295.

⁴) Χρυσόβουλου Ἀνδρ. Παλαιολόγου ἐνθα ἀνωτέρω. Περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ καὶ εἰτα Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐγράψαμεν ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἠπειρος 1925 27 Μαΐου καὶ ἐξῆς.

⁵) Δ. Μ. Σάργον, «Παλαιογραφικὸς Ἔρπνος» σελ. 103 κέ.

αἰώνιον αὐτοῦ καὶ τῶν μακαρίων αὐτοῦ γεννητόρων, καὶ εἴτις βουληθεῖν ἀφελεῖν καὶ ἀποξενῶσαι τοῦτο ἐκ τῆς εἰρημένης μονῆς ἔχέτω τὰς ἀράς τῶν τι ἡ' θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων καὶ τὴν πάναγνον Θεοτόκον ἀντίδικον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀφιερώθη ἐπὶ ἔτους ζξβ (=1554) κατὰ μῆνα φεβρ.».

Καὶ κάτωθεν δι' ἀμαθοῦς χειρός :

«Ευρεθι ἐν χωρῇ Βεξητζα ἐν μονῆς τ(ῆς) υπ(εραγίας) ὑπεραγνου δέσπηνῃς ἡμῶν: καὶ πρὸς ἐλθὼν δι' ἡμ(ας) Ἰω(αννης) Φανᾶς καὶ Θερηανὸς ὁ ἀδελφός αὐτοῦ: καὶ ἔδωσαν ασπρα ... βρησκὴν τά(ι) τ(ῆς) Παναγιᾶς τὸ κεφάλειον τοῦ να βρήσκατε εἰς τ(ον) αἰῶνα καὶ εἴτις τὰ ζημῶση το ἀναθεμα κληρονομήσε εση ετους ζρς (=1598) μινῃ Αὐγουστοῦ εἰς ΙΕ κε ἡτῆς τα ζημιοσι το κερὸν βακελιον να εχι δι. ...» Ἐν τῷ Τέμπλῳ «ζομξ' ἔτη Χριστοῦ ἀπλθ 1739 χιρ Εὐσταθίου κε Νικολάου. Ἀνεσκαλήσθη καὶ ἡστορίθη ὁ θῆος οὗτος Τέμπλος τῆς οἰπεραγίας δεσπίνης ἡμῆς Θεοτόκου καὶ ἀπαρθένου Μαρίας ἀρχεὶ ἡ ἱερα τεύοντος δὲ τοῦ πανηεροτατοῦ καὶ λογιωτάτου μητροπολιτοῦ κυρίῳ κυρ Γρηγορίου... Ἡωαννηνον... τον τημητοτατον αρχῶντων κυριου κυρ Κωνσταντῆ καὶ ευλαβεστατον ἱερεων (δι' ἄλλης χειρός) Πανταζῆ ἱερέως καὶ Πρωτόπαπα καὶ παπᾶ Κύρλαζο».

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἐπιγραφή :

«Ἀνηγέρθη ἐκ βαράθρων καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου δι' ἐξόδου καὶ συνδρομῆς τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς αὐτῆς χώρας: Μίσιου, Κωνσταντίνου, Ἐξάρχου Μιχογερολάζου, Θεοδώρου Θεοδωροθέου ἀρχιερατεύοντος Ἰωαννίνων κυρίου Ἱεροθέου ἐν ἔτει ἀψκη ἐφήμερον κυρίου Παπαδήμου καὶ Παπαπάντος. Ἐτελειώθη Φεβρ.η'.

1597

Παπᾶ-Δημήτρης Ψαλλίδας

«Ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ εἰς τὰς ΙΕ'. ἐκημήθη ὁ ἱερεὺς παπᾶ Δημήτρης ὁ ψαλλίδας Ιρε» ².

Περὶ τῆς οἰκογενείας Ψαλλίδα καὶ κατωτέρῳ (ἔτος 1775) γενήσεται μνεία ἐν τῇ ἀναγραφῇ διαφόρων σημειώσεων ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. ιθ'. Καταστίχου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρείου, ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ τόσης στοργῆς διεφυλάχθησαν τόσα πολύτιμα χειρόγραφα καὶ λειτουργικὰ ἀρχαῖα βιβλία.

¹) Δ. Μ. Σάργου «Παλαιογραφικὸς Ἔρως» σελ. 103, 55.

²) Ἐν τινι ἀρχαίῳ Τυπικῷ τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιμανδρείου.

1584

Μονὴ Ἀγίας Παρασκευῆς Ἰωαννίνων (Ναμαζγκιάχ).

«1584 εὐρέθη ἡ ἰκονα τῆς θεοτοκου ἑλεούσα εἰς τὸ κάστρο καὶ μια καλογραία Παρθενία μοναχὴ οπου εκαθονταν εἰς το καμπαναρίω του κάστρου Ἰοπία μετα επιμελῆας ἐπαρθη ἀπὸ τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς οταν εκαμαν οι αγαρηνη τὴν εκκλησιαν ναματζαχη κε ἡ ριθησα παρθενια εφοτισθη δια αποκαλυψεως νὰ την αφιερωση εἰς το νησι εἰς την μονὴν του αγιου Νικολαου επονομαζομένου γκουματων» ¹.

Τὴν εἶδῃσιν ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ χρονογραφίᾳ του ², ἀλλ' ἀναγράφει αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 1484 προφανῶς περιλίπτων εἰς σφάλμα. Ἐκ τῆς σημειώσεως ἡμῶν καταδεύκνται ὅτι τὸ Ναμαζ γκιὰχ δὲν ἦτο πρότερον ἐκκλησία, ὥς λέγει ὁ Ἀραβαντινός, ἀλλὰ Μονὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

1597

Κατάληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Μητροπόλεως.

«1597 Ἔτους ζ.ρ.ε επαρθη ἡ Μητροπολις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ συνδρομῆς τοῦ τρισκαταρατου Μουσταφα τζιαουση καὶ τὸ αὐτὸν ετον ἔστησε μοναρε και δια πρεσβειων των παμμεγίστων Ταξιαρχῶν ἐκρεμίστηκε καὶ ἐσυντριφτηκε εἰς λεπτα μερη και αρχιερατεύοντος του πανιερωτατου Μητροπολιτου κυρ Νεοφυτου τοῦ κατὰ κόσμον Στέφανος καὶ ἐβάλθηκε ὁ Κυρ Ματθαιος ο Κλανοβιτης και εγινε ποιμην του Οικουμενικοῦ θρονου» ³.

Πληροφορία πολύτιμος διότι δ' αὐτῆς τὸ πρῶτον μανθάνομεν πότε ἡ κλεινὴ τῶν Ἰωαννίνων Μητρόπολις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπιβεβαιουμένην καὶ ὑπὸ ἱστορικῆς μαρτυρίας ἦτο πολιοῦχος καὶ προστάτης τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, πρὶν ἔτι κτισθῇ ἡ πόλις, καθόσον ἐπὶ τοῦ χώρου αὐτῆς ἔκειτο πρὸ ἀμνημονεύων χρόνων Μονὴ ἐπ' ὀνόματι Ἀρχιστρατήγου.

Τὴν Μονὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἀναφέρει καὶ τὸ μικρὸν χρονικὸν τῶν Ἰωαννίνων ¹. Ὅταν Ἰωαννῖται ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Σουλτὰν Μουράτ νὰ παραδοθῶσιν «οὗτος ἔστειλεν εὐθὺς μετὰ τῶν πρέσβων 18

¹) Ψαλτήριον τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῇ Νήσῳ εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα ἡμερὶς «Ἡπειρος» 17 8βρίου 1924.

²) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Β'. σελ. 221.

³) Χειρόγραφον σημείωμα ἐν ἐντύπῳ τριωδίῳ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Φιλανθρωπινῶν δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Δημ. Σάρρου ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρίας Τόμος Ε'. σελ. 568—Νέος Ἑλληνομνήμων τόμος Ζ τεύχος Β'-Γ'. σελ. 183. Καὶ πληρέστερον ἀναδημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κ. Δ. Σάρρου ἐν Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς Γ' ἔτει σελ. 183.

⁴) Ἡπειρωτικά ἐκδοσις Βόννης σελ. 244.

τούρκους νὰ παραλάβουν τὸ κάστρον καὶ νὰ στήσουν διὰ παντὸς εἰς Ἰωάννινα τὴν κατοικίαν των· οὗτοι δὲ ἐμβάντες εἰς τὸ κάστρον ἐζήτησαν νὰ ῥίξουν εἰς χαρὰν κανόνια, ἔπειτα νὰ χαλάσουν τὴν *κειμένην ἐν τοῖς πύργοις τοῦ Κάστρου Ἐκκλησίαν* τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἔπειτα ἐξελθόντες ὑπῆγαν καὶ ἔκτισαν ὁσπίτια εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ ὀνομαζόμενον τῶρα τουρκοπαλούκον». Τὸν ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀναφέρει καὶ ὁ ἱστορικὸς Χάμμερ διηγούμενος τὴν παράδοσιν τῶν Ἰωαννίνων¹.

Ἄλλ' ἡ σημείωσις τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξία προσοχῆς διότι δι' αὐτῆς διευκρινίζεται καὶ ἕτερον ζήτημα: τὸ τῆς ἐκδιώξεως ἐκ τοῦ φρουρίου τῶν χριστιανῶν κατοίκων αὐτοῦ. Ὁ Ἀραβαντινὸς ἐκθέτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τουρκοφίλου συγγραφέως, τὴν ὑπὸ τοῦ θερμουργοῦ καὶ φιλοπάτριδος Ἱεράρχου Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου ἐπιχειρηθεῖσαν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων ἰσχυρίζεται ὅτι «ἐξεδόθη τότε ἔντονος διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου δι' ἧς οἱ Ἰωαννῖται χριστιανοὶ κατηναγκάζοντο ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ παλάτια καὶ οἰκήματά των καὶ ἐνοικησθῶσιν ἔξω τοῦ φρουρίου καὶ ὅτι ἡ διαταγὴ αὕτη ἐφηρμόσθη κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1613 καὶ ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐνοικοῦντες χριστιανοὶ ἀπεδιώχθησαν, καὶ κατ' εὐσπλαγχνίαν ἐχορηγήθη εἰς πάντας τοὺς ἐνδεεῖς οἰκόπεδόν τι στενόχωρον, εἰς τὴν Σαράβαν, μέρος τότε ἄθλιον καὶ ἀκατοίκητον, ὅπου ἔκτισεν ἕκαστος πενιχρόν τι οἶκημα, καὶ ἔξω ἐκτοτε οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι ἐν ἀθλιότητι καὶ ἐξουθενήσει. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1618 μηνὶ Ἰουνίῳ ἀπεδιώχθησαν καὶ οἱ ἐν τῇ πρώτῃ ἀποδιώξει ἀφεθέντες χριστιανοί. Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ Ἰωαννῖται, οἱ ὅποιοι μέχρι τοῦ 1612 ἔξω ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ νεμόμενοι τὰ ἀξία λόγου προνόμια ὅσα τοῖς παρεχώρησεν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις., ἐπέπρωτο ἵνα τὰ ἀποστερηθῶσιν διὰ παντὸς ἕνεκα τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκυλοσόφου². Εἰς τὰς πληροφορίες ταύτας τοῦ Ἀραβαντινοῦ παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πάντοτε Τοῦρκοι καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ λάβῃ χώραν ἡ ἀποστασία τοῦ Διονυσίου, ἵνα ἀφαιρέσωσι παρὰ τῶν Ἰωαννιτῶν τὰ δῆθεν προνόμια αὐτῶν· ἀφοῦ γινώσκουμεν ὅτι οἱ νέοι κυρίαρχοι τῆς πόλεως εὐθὺς ἅμα τῇ καταλήψει αὐτῆς κατέρριψαν τὰ τείχη της καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἤρπασαν τὰς θυγατέρας της καὶ ποικιλαχῶς κατεπίεσαν τοὺς ἀτυχεῖς Ἰωαννίτας παρὰ τῶν ὁποίων ἤρπασαν καὶ πρότερον μὲν ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μονὰς, ὡς π. χ. τὴν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1597 αὐτὴν ταύτην τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, τὸ ἱερώτερον προγονικὸν αὐτῶν προσκύνημα· οὐδ'

¹) Histoire de l'Empire Ottoman par J. de Hammer, τ. Β' 1400-1453, σ. 282.

²) Χρονογραφία Ἡπείρου. Α'. Σελ. 220, 224 σημ. Α'.

ἀληθεύει τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ὅτι τὸ 1618 ἐξεδιώχθησαν παντελῶς ἐκ τοῦ Κάστρου οἱ ἐναπομείναντες χριστιανοί· ἀφοῦ μετὰ ἓνα αἰῶνα εὐρίσκομεν δλόκληρον συνοικισμόν χριστιανικὸν ἐγκατεστημένον ἐν τῷ φρουρίῳ, ὡς ἀναγινώσκουμεν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 19 Καταστίχῳ τῶν ἱερέων τῆς ἐκκλησίας Ἀρχιμανδρείου κατὰ τὸ ἔτος 1775 καὶ 1781. Ζωγράφω, Στατήρῳ, Χαῖδῳ, Βλάχα, Κώστα, Τρίψα, Ἰωάννην Βλάγο, Ἰωάννην Συρακιώτην Χριστόδουλον, Σουσάνα, Μαλάμω Κιοσιέ, Κύρκω, Θεοχάρη, Διαμαντῇ Μπακάλη, Χαῖδῳ τοῦ Κάψια, Μαρία Βλάχα, Χαῖδῳ, Ζαφείρῳ Θανάσῃ Παπουτσῇ, Στάμῳ, Βασιλικῇ ἀδελφῇ Γιώτῃ Μπακάλη, Χριστόδουλον Παπουτσῇ, Μερκούρη Μάστορα, Στοσιανήν, Ἀσπρην, Ζωῖτσα καὶ Σοῦλτον ἀντικροσωπεύοντας πάντας τούτους ἐν τῷ κάστρῳ ἰσαριθμούς οἰκογενείας ἐκ τόσων ἄλλων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὸ ἐν λόγῳ κατάστιχον.

Οὐδ' ἦτο ἄφρον καὶ παρανενοημένον τὸ κίνημα τοῦ φιλοπάτριδος ἱεράρχου Διονυσίου ὡς ὁ Ἀραβαντινὸς καὶ οἱ τοῦτον ἀκολουθοῦντες ἐνόμισαν, ἀλλὰ μελετωμένη προσπάθεια τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ ἀρχηγῶν, οἱ ὅποιοι ἀείποτε ὠνειροπόλησαν καὶ πάσῃ θυσίᾳ εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρόσεως.

Ἄλλ' ὁ Ἀραβαντινὸς περιπίπτει καὶ εἰς ἕτερον σφάλμα χρονολογικὸν αὐτό, θέτων τὴν ἀποστασίαν τοῦ Διονυσίου κατὰ τὸ ἔτος 1612. Ἐν χαρῶν Κώδικι περιλαμβάνονται Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου ὁμιλίαι εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ καὶ λόγον Στηλιτευτικὸν κατὰ Διονυσίου καὶ τῶν συναποστατησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα σημειοῦνται ἐν τέλει τὰ ἐξῆς «α χ ι α Σεπτεμβρ. 24 ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκλείστῳ μοι ὄντι ταυτὶ γέγραπται» ¹.

1612

Χωρίον Πορατζάνος.

Ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐκκλησία μας εἰς τὴν χώρα μας στὸ Πορατζάνος ², ὁ ἅγιος Νικόλαος ἦταν μικρὴ καὶ ἦταν καὶ παρακλίσι ὁ ἅγιος Θεόδωρος· καὶ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μὲ χαράτζια διὰ τοὺς ἀγαρηνοὺς τὴν ἀνάστησαν· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα ἐρχόνταναν οἱ ἀγαρηνοὶ καὶ ἐχάλασαν τὸν ἄρθικα καὶ ἐπέρασαν χωρὶς ἄρθικα χρόνους πολλοὺς· καὶ πάλιν μετὰ πολλὰ ἔξοδα ἔφτιασαν τὸν ἄρθικα καὶ ἐξωγράφησαν ἐν πρώ-

¹) Δ. Σάρρου «Παλαιογραφικὸς Ἔρως» σελ. 77. Σημ. «Ἡπ. Χρ.». Τὸν «Στηλιτευτικὸν» λόγον τοῦ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου κατὰ τοῦ Διονυσίου ἐδημοσίευσεν ἤδη ἐν τοῖς «Ἑπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» ἔτει Γ' σελ. 169-210 ὁ κ. Δημ. Σάρρος μετὰ εἰσαγωγῆς, ἐν ᾗ παραθέτει καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν καὶ τὰς ἱστορικὰς πηγὰς.

²) Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου τούτου διεσώθη μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀώου γέφυραν παρὰ τὴν Κόνιτσαν τὴν καλουμένην «Γεφύρι τοῦ Μπουραζάνι».

τοὺς τὸν ἄρθρικα καὶ ὕστερα τὸ ἅγιο βῆμα καὶ διὰ τὰ μὴν εἶνε τίποτα κλισιαστικὸ διὰ τὰ δώσουν τὸ χάριτι τῶν ζωγράφων καὶ ἔβαλεν ὁ Παπᾶ Μανθέος ὁ πνευματικὸς καὶ ἔγραψαν πρόθεσι τὸ κάθε ὄνομα πρὸς ἄσπρα ἑκατό· καὶ ἔγραψε ὀνόματα σαράντα ἑξ· ὕστερα μὲ χρόνους ἐχειροτονήθηκα ἐγὼ ὁ ταπεινὸς νικόλαος ἱερεὺς ἀπὸ χυ'' αχιθ καὶ ἐγινε πάλιν συνδρομὴ καὶ τὴν ἀποστόρισαν (ἐτελείωσαν δηλ. τὸ ζωγράφημα) καθὼς εἶναι ἐγράφη καὶ ἦταν παλαιὰ εἰκονίσματα· δεσποτικά ὁ ἅγιος νικόλαος, ὁ ἅγιος ἀθανάσιος, ἡ βάπτισι, ὁ ἅγιος γεώργιος, ἡ μεταμόρφωσι, ὁ ἅγιος δημήτριος· δύο σταυροὶ μικροὶ τὸ κλειστὸ τὸ κόνισμα μὲ τὴν (δυσανάγνωστον) καὶ ἑορτὴν κατὰ προσπίλους(;) ἡ πεντηκοστὴ ἦταν ἡ ἀνάστασι καὶ ὁ εὐαγγελισμὸς καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἦταν καὶ χαρτὶν ἓνα εὐαγγέλιο χερσίσι, ἀνθολόγι ἓνα παρακλητικὴ μία, πεντηκοστὰρι ἓνα, ἓνα παλαιὸ τριῶδι, ἓνας θυμιατός, ποτῆρι ἓνα τσακισμένο· αὐτὰ ἡῦρα ὄντας ἐχειροτονήθηκα ἐγὼ ὁ παπᾶ Νικόλαος καὶ μετὰ ταῦτα ἐγράφη ὁ Νίκος ὁ γραμματικὸς ὀνόματα δι' ἄσπρα ἑννεακόσια καὶ ἱστορήθη καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς ἐκκλησίας· καὶ τὸν τοῖχον τὸν ἄλλον τὸν ἱστόρησε ὁ νι.... μέρκου καὶ ὁ μιχάλης καὶ ἔγραψαν ὀνόματα τέσσαρα δι' ἄσπρα ὀκτακόσια καὶ ἔγραψαν ὀνόματα· ἔδωσε μία γυναῖκα ἄσπρα διακόσια καὶ ἔφτιασε τὰ χαρτιὰ τὰ παλαιὰ καὶ ἔγραψαν ὀνόματα... καὶ τὸν ἄλλον τοῖχον τὸν ἱστόρησαν δι' ἄσπρα ὀκτακόσια καὶ ἔγραψαν ὀνόματα... ἔγραψαν καὶ ὁ παπᾶ γεώργης τοῦ παπᾶ δημήτρη τὸ ὄνομα τοῦ γεωργίου ἱερέως· ἔγραψεν καὶ ἡ θυγατέρα τοῦ μιχάλη συγκλητικὴ μοναχὴ καὶ ἔφερε δύο πόλους καὶ ἓνα τετραβάγγελο χερσίσι· ἔγραψαν καὶ δύο γυναῖκες καὶ ἐπῆρα τὸ τυπικόν· ἤφερε καὶ ὁ ἀλέξης τοῦ κατζικᾶ μηναιὸν Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου· καὶ ἔγραψε ὀνόματα... καί ῥερε καὶ ὁ γεώργης τοῦ δήμου τοῦ ναστασίου τὸ τριῶδι καὶ ἔγραψεν ὀνόματα... ἔφερεν ὁ παπᾶ νικόλαος μηναιὸν ἀπριλίου καὶ μαΐου καὶ ἔγραψεν ὀνόματα... καὶ οὕτω ἔγραψαν ἀρκετοὶ φέρουν ἕκαστος καὶ ἐν ἐκ τῶν ἀναγκαιούντων τῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τὰς 1684 μαΐου 25 ἠθελήσαμεν ἡμεῖς οἱ μπουραζανίτες νὰ ἀνακαινίσωμεν τὴν ἐκκλησίαν μας τοῦ ἁγίου νικολάου καὶ μὴν ἔχοντας δύναμιν ἀρκετὴν ἐζητήσαμεν ἀπὸ τὸν ἄρχοντα κὺρ μπαλάνο ἐξ Ἰωαννίνων βοήθειαν ὃ ὁποῖος μᾶς ἔδωσε βοήθειαν ἀσλάνια 40 ἡγουν σαράντα· μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ μνημονεύωνται παρηρησία τὰ κάτωθι ὀνόματα ἕως ὅπου ἤθελε στηθῇ ὁ ἅγιος ναὸς οὗτος· Νικολάου δέσπως καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν· ζαμπέτας καὶ ἀσήμως καὶ ὅποιος ἱερεὺς δὲν ἤθελε νὰ μνημονεύσῃ κάθε σάββατο καὶ κυριακὴ καὶ κάθε ἑορτήν...»¹.

¹) Τὴν ὥς ἄνω μακρὰν ἐνθύμησιν τὴν τόσον συγκινητικὴν ἀντεγράψαμεν λαβόντες ἐκ τινος φυλλαδίου, τὸ ὁποῖον εὗρομεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κονίτης κατὰ τὴν με-

1620

Μονή Ἀγίου Μηνᾶ ἐν Μονοδενδρίῳ ἄλλοτε, νῦν δὲ παρεκκλήσιον.

Ἐν τῷ ὑπερθύρῳ τοῦ κυρίως Ναοῦ:

«ὕπὸ χειρὸς Μιχαὴλ Ζωγράφου μετὰ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου ἐκ κόμης Λυνοτόσι ἐλαχίστου καὶ ἀμαρτωλοῦ. Ἐτελειώθη κατὰ μῆνα Νοέμβριον εἰς τὰς δ'. ἔγραφα ἐπὶ ἔτους ζρκη (=1620).

Ἐν δὲ τῷ ὑπερθύρῳ τοῦ γυναικωνίτου:

«Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνιστορήθη ἡ τρούλλα αὕτη διὰ συνδρομῆς τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κυρίου ἱεροθέου. Ἐγουμενεύοντος Δημητρίου καὶ Στίλου τῶν ἱερέων ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1734 αψλδ'. ἐν μηνὶ Μαΐῳ».

Σημ. Δ. Σάρρον. Ὁ ἄνω Ζωγράφος Μιχαὴλ κατὰ τὸ 1619 ἀνιστόρησεν τὰς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Νικολάου Μέσης Βήσσης ¹.

1630

Καταστροφὴ ἐκκλησίας Ἀγ. Νικολάου τοῦ Λουτροῦ ὑπὸ Πετζέπ ἀγᾶ.

«Ἀπὸ Ἀδὰμ ζ' 138· ἐπὶ ἔτους τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ 1630 ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ 19 ἡμέρα Πέμπτη ἦρθεν ὁ υἱὸς τοῦ Πετζέπ ἀγᾶ καὶ ἐχαλασε τον Ἀγιον Νικολαον στο λουτρο μαχαλε αιωνια του η κολασις και αναθεμα του τρις αμην, αμην, αμην» ².

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινός ³, ἀλλ' ἐσφαλμένως τῷ 1647. «Κατὰ τὸ ἔτος 1647, λέγει, ὁ τότε προσφάτως ἀνεγερεθεὶς ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ λουτροῦ ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου κατηδαφίσθη κατὰ διαταγὴν Ἰωαννίτου τινὸς ὀθωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πετζέπ ἀγᾶ, ὅστις ἐστάλη τότε, ὡς εἰκάζεται, τοποτηρητὴς εἰς τὴν Διοίκησιν τῶν Ἰωαννίνων». Πόθεν ὁ Ἀραβαντινὸς εἰκάζει ὅτι ὁ ὀθωμανὸς οὗτος ἐστάλη ὡς

τάβασίν μας ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγίου Ἰωαννίνων κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1922. Πόσοι τοιοῦτοι θησαυροὶ ἐνθυμήσεων κρύπτονται εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν χωρίων! Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι πόσα ἠδύναντο, ἐὰν ἤθελον, νὰ κατορθώσωσιν.

¹) Ὁ ἐλλογιμώτατος καὶ φίλτατος καθηγητὴς κύριος Δημήτριος Σάρρος ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Παλαιογραφικῷ Ἑρᾶνῳ» του ἕκ τινος Τριωδίου ἐντύπου ἀντιγράψας χρονικά τινα σημειώματα, ἐν Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Τ. Ε'. λ. 578. Καὶ Ν. Ἑλληνομνήμονος Τ. Ζ'. σελ. 183 καὶ 213 καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος σελ. 55 (103).

Ἡ αὕτη ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἔτος Β'. σελὶς 329 ὡς ἑξῆς: «ὕπὸ χειρὸς Μιχαὴλ Ζωγράφου μετὰ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῆς κόμης Λυνοτόσι ἐλαχίστου καὶ ἀμαρτωλοῦ. Ἐτελειώθη κατὰ μῆνα Νοέμβριος ΙΕ'. ζνΓ'. (;) 1547, ἔγραφα ἐπὶ ἔτους ζρκη (1620).

²) Ἐν τινὶ μηναίῳ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Κοπάνων ἐκδοθέντι Ἐνετίησιν τῷ ἀφξῇ ἐν τῷ πρώτῳ ἀγράφῳ σελ. β'.

³) Χρονογραφία Ἡπειρου Β' σελ. 223.

τοποτηρητῆς ἀγνοοῦμεν· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἐξάγομεν ἐκ τοῦ σημειώματος εἶναι ὅτι ὁ Ρετζέπ ἀγᾶς τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς κατέστρεψε τὸν ναὸν ἦτο κάτοικος Ἰωαννίνων γνωστὸς εἰς τὸν τόπον· βεβαίως ἡ χρονολογία τοῦ ἡμετέρου σημειώματος εἶναι ἡ ἀληθής.

1647

Ἐκκλησία Ἀρχιμανδρείου καὶ ὁ Μητροπολίτης Καλλίνικος.

«Μαΐου 1. Ἐπήραμε τα μεριδια ἀπο το δεσποτι κυρ Καληνικον αριγιαλια 80 κε ητα μεριδια εξω και τα πηρε ὁ παπα Πανος και ο Ἰος τοῦ κονομου ο Ἰωανης τοῦ παπα Κηριακου».

1647

«Αναπαφθηκε ο οικονομος Παπακυριακος» ¹.

1650

«Ἐπὶ ἔτους 1650 εγηρεβεν ο Καληνικος τον ευφημεριου του αρχιμανδριου ρεαληα εκατο και ἔκαμαν δυνατα και δεν τα εδηκαν ηνάτι (πεῖσμα) καὶ ἔκλεισε την εκκλησιαν τὴν Κυριακὴν του τυφλου και ἔστω εἰς εἶδησιν τους μεταγενεστερους».

Ὁ Δεσπότης Καλλίνικος τῆς σημειώσεως εἶναι ὁ ἐκ Λουζατίου κόμης Δελβίνου καταγόμενος ὁ τρὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχιερατεύσας καὶ λαβὼν ἔπειτα προεδρικῶς τὴν Δρυινούπολιν.

1652

Κτήματα Μονῆς Καστρίτσας

«1652 φανερονο τα χωραφια τοῦ μοναστηριου οπου ευρισκοντε εἰς Πρακουμαδι εἰς Παρκιὸ καὶ κρατουν μερικα καθος χινη το νερο ἀπο βεργα και τα αλλα σπο το τερβενι και κατω εως τη λιμνη εἰς τον ποταμο λεβαδια—χωραφια—κε διβαρι εως εἰς την Μποινικοβα εἰς τὸ Παρκιτικο το πλαγιολο και εἰς τον καμπον ἀπο τον δρομον και εως τον Μιτικα εἰς το παλαιοχανον κατα το μέρος του βουνοῦ δεν ἔχει ἄλλος εχει και αλλα ανταμομενα με τον κατζικα και κουτζουλιὸ εχει μυλον και χωραφι εἰς τη Γοριτσα και τα Φραστана τζιφλικι του και ἀμπελια εἰς τους Καλατζιαδες Δοσιθεος» ².

Τὴν τόσον πλουσίαν ἄλλοτε Μονὴν ταύτην ἐπεσκέφθημεν κατὰ Ἰουνιον τοῦ 1925 μετὰ τῶν φίλων Γ. Χατζῆ καὶ Σωτ. Μ. Ζούμπου, καὶ ἐπιμελῶς ἐξητάσαμεν τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σφζόμενα λειτουργικὰ βιβλία ἐξ ὧν ἱκανὰς σημειώσεις ἀπεταμιεύσαμεν. Ὁ Ναὸς εἶναι Βυζαντινός· τὸ

¹) Ἐν μηναίφ Ἀπριλίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κοπάνων συνεκδομένη μετ' ἄλλων μηναιῶν.

²) Μηναιὸν Σεπτεμβρίου ἐνείτησιν α.χ.μ.η. τῆς Μονῆς Καστρίτζης εἰς τὸ ταλειοταῖον ἄγραφον φύλλον.

τέμπλον του σπανίας τέχνης· πολλαὶ δὲ τῶν εἰκόνων του κάλλισται. Ἡ Μονὴ σήμερον εἶνε ἔρημος· εὐτυχῶς ἐσχάτως ἐκηρύχθη ἀρχαιολογικὸς τόπος.

1662

Μονὴ Δοῦγκαίου ;

«1662. † ἐκυμηθῇ ὁ παπα κυρ Δοσιθεὸς εἰς τὴν μοσκοβία ἐν μηνί γεναρίος 12 καὶ ἐκαμὲ ταξιδεῖον ὡς μοσκοβία εἰς Κουσταντινουπολιν εἰς Βλαχίαν εἰς Μπουγδανίαν ἐτὶ 25 χρόνους ὅπου ἐκαμὲ κοπούς καὶ μόχθους δὴ τὸ μοναστήρι καὶ ἐβγάλε Χρυσοβούλο τοῦ μοναστηρίου ἦταν ἀνθρώπος φρονίμος ἠγαπημένος ἦταν ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον. Ἔονια τοῦ ἡ μνημῆ αὐτοῦ καὶ ἐγραφα ὡς μνημῆ».

Ἡ ἐνθύμησις αὕτη ἀναγράφεται ἐν τινὶ λειτουργικῷ βιβλίῳ τῆς Μονῆς Καστρίτζης, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς ἄλλην Μονὴν τῶν Ροζινῶν ἢ Δοῦγκαίου ἢ ἐτέραν ἐν Μετεώροις ¹ ἢ ἐν Ἐλασσῶνι.

1667

Πανώλης.

Καταπονεμαῖνον κερὸν καὶ κατασκοτινὸν ἦταν δησιτρία μεγάλη εἰς τὸν κόσμον ἀσθενία καὶ θανατικὸ μεγάλο ὅπου ἐβρισκόνταν χοριά καὶ χορές . . κε παπαδες καὶ δὲν τοὺς ἐπροφτενάν καὶ ζόντανι νὰ τοὺς θαύτουν καὶ τοὺς τραβούσαν στὰ χαντάκια καὶ τοὺς ἐπλάκοναν ἀπάνο τοὺς καὶ ἀπ' τὴ βρόμα ὅπου ἦταν ἀπεθνήσκον καὶ ζόντανι ἀπὸ τὸ φόβον τοὺς ².

Ἡ ἄνω ἐνθύμησις εἶναι ἀχρονολόγητος· ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει κατὰ τὸ ἔτος 1667 ἐνσκήψασαν πανώλην ἐν Ἰωαννίνοις· πιθανῶς νὰ πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς πανώλους ³. Ἀλλὰ καὶ τὸ 1762 ἀναφέρεται πανώλης εἰς Ἰωάννινα ⁴.

1668

Μονὴ Προφήτου Ἑλίου ἐν Βίτση Ζαγορίου.

Ἔτος κτίσεως 1668.

Ἐν τῇ Μονῇ ὑπάρχει ἐκτὸς ἄλλων καὶ εἰκὼν τοῦ Ἀγίου Σεραφεῖμ ἔργον Ἰωάννου Καπεσοδίτου 1802.

Κατὰ Ἰανουάριον 1837 Ἠγούμενος ἦν ὁ Ἀμβρόσιος. Κατὰ τὸ 1790 Αὐγ. 10 Ἠγούμενος ἦν ὁ Σεραφεῖμ καὶ 1794.

Ἐν τῇ Μονῇ ὑπάρχει ἡ χεὶρ τοῦ Ἀγίου Σώζοντος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «λείψανον τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, ὅπερ κατὰ τὸ 1133 Δεκεμβρίου

¹) Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ' Τεῦχος Α'—Β' σελ. 32.34.

²) Ἐν τινὶ ἀγράφῳ φύλλῳ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς μονῆς Παληωρῆς.

³) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου τόμ. Β' σελ. 224.

⁴) Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. Ζ'. Τεῦχ. 13—5 σελ. 230.

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ Δ' 1—2 (1929)

20 παρὰ Ραφαὴλ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐκ κώμης Βεΐτσα» ¹.

1680

Μονὴ Βουτσᾶς Γρεβενιτίου Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

Ἐπιγραφή: «Ἠγέρθη ἐκ βάθρων ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Μεταναστάσεως Κυρίας Θεοτόκου ἠγέρθη δι' ἀναλώματος τοῦ Εὐσεβεστάτου καὶ ἀοιδίμου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη παρὰ τινος ἐλαχίστου τῶν ἱστοριογράφων ἐν τῆς ἄνωθεν κειμένης κώμης Γρεβενίτι Ἀθανασίου ἱερέως καὶ τῶν αὐτοῦ ἱερομονάχων Κυρίου Νικοδήμου καὶ Κυρίου Ἀνανίου, Δανιὴλ ἱεροδιακόνου Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου Αὐθέντου καὶ Δεσπότη καὶ Μητροπολίτου τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Κλήμεντος ἐν ἔτει ΑΧΠ».

Σφραγὶς ἀρχαία τῆς Μονῆς σήμερον μὴ ὑπάρχουσα· ἀντίτυπον μόνον ταύτης περισωζόμενον ἐπὶ χάρτου γράφον: «ἡ Παναγία ἡ Πωγωνιάτισσα» χρονολογία δυσανάγνωστος φαίνεται «670».

1900 Ἠγούμενος Π' Ἀγαθάγγελος ². Ἡ ἄνω ἐπιγραφή ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν ³. Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ἔγραψεν ἑκτενὴ μελέτην ὁ Ἀρχ. Εὐστ. Σκάρπας ⁴.

1682

Κακοχειμωνιά.

«Διὰ τὸ πολὴ κακοχειμογνιά ποῦ ἔγινε εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ χιόνι τὸ πολὺ ποῦ ἔριξε ἔκλεισαν ὅλες οἱ στράτες καὶ δὲν ἤμπορῇ ἄνθρωπος νὰ περάσῃ ἀπὸ πουθενά, κανεὶς δὲ τὸ θυμᾶται τόσον πολὺ χιόνι νὰ ἔπεσε ποτέ». Αὐτὰ γράφει ἐξ Ἰωαννίνων τῇ 22 φεβρ. 1682 ὁ Μιχαὴλ Γλυκὺς τὸν ἐν Βενετία πατέρα του Νικόλαον Γλυκύν ⁵.

Τὴν κακοχειμωνιὰν αὐτὴν ἀγνοοῦμεν ἐξ ἄλλων σημειώσεων καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς τὴν ἀγνοεῖ.

1697

Μονὴ Ἀγίου Νικολάου Σκαμνέλι καὶ Ἀγίας Παρασκευῆς.

Ἐπιγραφή «1697 ἔτος κτίσεως τῆς ἐκκλησίας» ἔξωθεν τοῦ κιβωτίου

¹) Ἀντεγράφησαν ἐκ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων «ὑπογραφή περιουσίας Μονῆς Ζαγορίου Φεβρ. 1900.» Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου καὶ τῆς Μονῆς βλέπε Δ. Σάργου Παλαιογραφικὸν ἔργον ὅπου κάλλιστα φαίνεται ὅτι ἡ χρονολογία εἶνε 1733 καὶ ὄχι 1133.

²) Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως.

³) Ἔτος Β' σελ. 329.

⁴) Ἡπειρωτικὴ Ἠχώ (ἐφημερίς Ἰωαννίνων 1926).

⁵) Τὸ ὑπ. ἀρ. 7844 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἀγίων Λειψάνων «χειρ ἄργυρᾶ τοῦ ἁγίου Νεομάρτυρος Νικολάου ἐκ Μετσόβου 1825» «χειρ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἄργυρᾶ» καὶ κάτωθεν «Δι' ἐξόδων Νικηφόρου ἱερομονάχου ἐκ μονῆς τῆς ἁγίας ἐνδόξου Παρθενομάρτυρος Παρασκευῆς πλησίον Σκαμνέλι 1756», ἄλλα λείψανα ὅστᾳ ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς τοῦ ἁγίου Χαρλάμπους μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Πανοσιωτάτου Κυρίου Κυρίου Εὐθυμίου ἐκ τῆς Μονῆς ἁγίας Παρασκευῆς Σκαμνέλι ἐπονήθη δὲ παρὰ Χριστοδούλου Φώτου ἐξ Ἰωαννίνων 1733. Ἐπὶ Εὐαγγελίου ἄργυροῦ ἐπικεχρυσωμένου ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους «ἀφιερῶθη τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον εἰς Μοναστήριον ἁγίας Παρασκευῆς Σκαμνέλι Πορφυρίου ἱερομονάχου καὶ Πολυχρόνου καὶ Δημητρίου, Θεοδώρου ἱερομονάχου· Παρθενίου μοναχοῦ, Γρηγορίου ἱερομονάχου ἔτος 1697 Πούλιος ΓΑΝC». ¹

1684

Πλήμμυρα τῆς λίμνης.

Ἀπὸ Χ γεννήσεως καὶ εἰς τοὺς 1685 ἔγινε πολλὴ βροχὴ εἰς τοὺς δύο χρόνους καὶ ἐπλήθυνε τὸ νερὸ τῆς λίμνης καὶ ἐβῆκεν καὶ ἔπνιξε ὅσπιντα τόσον ὅπου καὶ μέσα εἰς τὴ Μητρόπολιν ἕως μία σπιθαμὴ τὸ βάθος τοῦ νεροῦ ².

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἄνω ἐνθυμήσεως ὁ Ἀραβαντινὸς ἀνέγραψε τὴν πλήμμυρᾶν ταύτην ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ του ³.

1721

Μονὴ Λιγγιάδων ἢ Βησσαρίωνος.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξεδόθη Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν γράμμα ἐπικυροῦν τὰ προνόμια τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἰς τὸ χωρίον Ἰλιγγιάδες. Ἐν τῷ γράμματι τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι: «Τὴν πρώτην κατάρξιν καὶ πῆξιν ἔλαβε παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου διδασκάλου κὺρ Βησσαρίωνος» καὶ ἀσυδοσίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ ἐν παντὶ ὥστε νὰ μὴ δίδῃ τίποτε τῷ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτῃ Ἰωαννίνων ὡς καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια. Ἀπλῶς δὲ νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομά του, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Ἰάκωβος ἐπεκύρωσε τὴν ἀσυδοσίαν καὶ φιλότῃσιν ταύτην καὶ ἤδη ὁ Πατριάρχης ἐπικυροῖ τὴν ἀσυδοσίαν». Τὸ γράμμα ὑπογράφεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωαννίνου Ἱεροθέου. Τὸ πρωτότυπον εὑρεται παρὰ τῷ Καθηγητῇ Κυρίῳ Χ. Σούλῃ. Παρ' αὐτῷ εὑρεται καὶ ἕτερον Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου (1709—1711) περὶ τῆς αὐτῆς Μονῆς, εἰς ἣν

¹) Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως. I. Λαμπρίδου Ζαγοριακὰ Μέρη Πρῶτον σελ. 49.

²) Μηναιὸν Ἰουνίου τῆς ἐκκλησίας ἁγίου Νικολάου Κοπάνων.

³) Χρονογραφία Ἡπειροῦ τόμ. Β' σελ. 224.

ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κὺρ Βησσαρίωνος Μεδελνιτζάρης κὺρ Μιχάλης ἀφίερωσε γρόσια χίλια ἵνα τεθῶσιν εἰς τὴν Τζέκα Βενετίας καταστήσας ἐπιτρόπους καὶ ἐπιτηρητὰς τὸν κὺρ Πάνον Μίχον Καραϊωάννην, τὸν ἐξαδελφόν του Ἀναστάσιον Μακρῆν καὶ ἐφεξῆς τὰ τέκνα των, ἵνα λαμβάνωσι τοὺς τόκους καὶ ἐγχειρίζωσιν εἰς τὸν Καθηγούμενον τῶν πατέρων τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης Γαβριὴλ διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ γράμματος κατησφάλισατο. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Μονή, ἔνεκα τῆς προσυμβάσεως αὐτῇ συμφορᾶς ἐγένετο ὑπόχρεως τὰ δὲ χρήματα δὲν εἶχον ἔτι τεθῆ εἰς τὴν Τζέκαν τῆς Βιέννης, ἐζήτησεν ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Βελλᾶς Φιλάρετος, ὅπως ἐπιτρέψῃ τὸ Πατριαρχεῖον ἵνα τὰ χίλια αὐτὰ γρόσια ὑπὸ τῶν Ἐπιτρόπων Καραϊωάννη καὶ Μακρῇ δανεισθῶσιν ἐπὶ τριετίαν εἰς ἀξιότιμον καὶ ἀξιόπιστον πρόσωπον καὶ ἀφοῦ ἀποπληρωθῇ τὸ χρέος νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν Τζέκαν κτλ.¹

1730

Μαθήματα ἐν ταῖς Μοναῖς.

Ὁκτωβρίου 5 ἡμερα δευτέρα ἐπήραμε μαθημα εἰς τὸν κανόνα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐγὼ Ἰωάννης καὶ > ².

Ὁ Νάρθηξ τῶν Μονῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τοὺς δυσχειμέρους ἐκείνους χρόνους, ὥς ἤδη ἀνεγράψαμεν, ἐρησίμευεν ἡ φωτεινὴ ἐστία ἡ φωτίζουσα καὶ διαθερμαίνουσα τὰ ἀτυχῇ ναυάγια τοῦ ταλαιπώρου Γένους ἡμῶν· οἱ ὀλιγομαθεῖς δὲ ἄλλ' εὐσεβεῖς καὶ φιλόμουσοι μοναχοὶ δι' ἀτρύτων κόπων ἤναπτον τὴν εὐεργετικὴν ταύτην πυράν.

1734

Μονὴ Στούπαινας. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἄνωθεν τῆς δευτέρας τοῦ Ναοῦ θύρας δηλοῦται ὅτι ὁ Ναὸς ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τὸ 1734 Αὐγ. 10 * ὑπὸ τοῦ ἡγου-

¹) Περί Βησσαρίωνος Μακρῇ Πηγαι ἐμοὶ γνωσταί: Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια Τόμ. Η'. 311. 337 338. Τόμ. Θ'. 68. Νέος Ἑλληνομνήμην ἔτος Ζ'. Τευχ. Α'.—Β'. σελ. 205· ἔτος Β'. Τευχ. Α'. σελ. 218. Ἑλληνικοῦ φιλλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως Παράρτημα τ. ΙΖ'. σελ. 7, τ. ΙΖ' 88. Σάθα Μεσ. Βιβλιοθήκη τόμ. Γ'. 487. Σχεδιάσμα Κατόπτρου Νεοελληνικῆς φιλλολογίας ὑπὸ Ἰωσήφ Δε-Κιγάλλα σελ. 60. Legrand Bibliographie Hellénique τόμ. Γ'. σελ. 63 καὶ ἐξῆς. Λόγιος Ἑρμῆς 1820 σελ. 592. Φωνὴ τῆς Ἡπείρου ἔτος Ζ'. 452, 203 Κώδιξ Μονῆς ἱβήρων.

²) Κάτωθι τοῦ φύλλου τοῦ περιέχοντος τὸν κανόνα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Μηναιὸν Ἰανουαρίου ἐνετίησιν ἀγγ. κτῆμα τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως Κων/τίνου ἀπὸ χωρίον Ραβένια κατὰ τινα σημείωσιν Νικολάου Ἀναγνώστου εἰς τὸ τέλος Ἰανουαρίου ἔτος 1809 Ἰανουαρίου κέ· τὸ Μηναιὸν τοῦτο πιθανῶς ἀνῆκε τῇ Μονῇ τῶν Φιλανθρωπῶν.

³) Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ἀτυχῶς ἐν τῷ Καταστίχῳ τοῦτο ἀναγράφονται μόνον αἱ Μοναὶ περὶ ὧν ἀνέφερον ἐν τῇ παρούσῃ συμβολῇ.

μένου Διονυσίου καὶ τῶν ὑποτακτικῶν αὐτοῦ Γρηγορίου καὶ Δανιὴλ ἐκ Κουκούλη ¹ 1900 Ἡγούμενος Παῖσιος.

1742

Ἀνέγερσις τῆς Μονῆς Παληορῆς.

« 1742 — 1796 ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων ὁ θεῖος οὗτος ναὸς συνδρομῇ τῶν εὐγενεστάτων Ἐπιτρόπων Ἰωαννουτίτζου Ἀλεξίου καὶ κυρίου Δημητρίου Ἀθανασίου ἀναλώμασι τῶν Χριστιανῶν ἡγουμενεύοντος Βησσαρίων καὶ λοιπῶν πατέρων Νεκταρίου, Ζαχαρίου, Διονυσίου, Θεοδοσίου, Ἀγαπίου, Βενιαμὶν Γρηγορίου ἱεροδιακόνου ».

Ἐξ ἐπιγραφῆς ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἄνωθι ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Ι. Πασχίδης ² προσθέτοντος: « Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς κατὰ τοὺς τότε καιροὺς διέμενον ἐν τῇ Μονῇ καὶ ἀρκετοὶ ἡγούμενοι, ἐνῶ τοῦναντίον συμβαίνει σήμερον καθ' ὅτι εἷς καὶ μόνος ἡγούμενος μένει πρὸς συντήρησίν της ».

Ἀποροῦμεν ποῦ ὁ κ. Πασχίδης εὔρε τοὺς ἀρκετοὺς ἡγουμένους ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐποχῇ, ἐνῶ ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει ἓνα καὶ μόνον ἡγούμενον· οὐδέποτε εἰς τὰς μονὰς ταυτοχρόνως ὑπῆρχον δύο ἢ περισσότεροι ἡγούμενοι· προηγούμενοι μάλιστα, ἀλλ' ἡγούμενος εἷς καὶ μόνος, ὡς ἐν τῇ Μονῇ Παληορῆς.

Ὁ αὐτὸς Πασχίδης ἀνάγει τὴν κτίσιν τῆς Μονῆς ἀπὸ τοῦ 1688—1690 ὑπὸ τοῦ ἐκ Ζίτσης Π' Ἀναστάση Ἀλεξίου· πιθανῶς ἡ εἶδησις αὕτη νὰ εἶνε ἀληθής, ἀλλ' εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Μονῆς, τὰ ὁποῖα ἐπισταμένως ἠρευνήσαμεν, οὐδεμίαν εὔρομεν σχετικὴν πληροφορίαν.

Ἄλλοι πάλιν τὴν κτίσιν τῆς Μονῆς ἀνάγουσιν εἰς Θωμᾶν Πριάλιμπον ³, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύεται ἱστορικῶς· τρόφιμος τῆς Μονῆς ταύτης εἶναι καὶ ὁ φιλόπρονος κληρικὸς Γρηγόριος Παληορίτης διδάσκαλος τῆς ἐν Λιθόρνῳ Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ἐφημερεύων συνάμα ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοινότητος μετὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Πύρρου, ὅστις καλεῖ τὸν Γρηγόριον σοφόν. « Ἐνα ὀφθαλμόν, λέγει, εἶχεν ὁ μακάριος, πλὴν ἔβλεπεν ὡς νὰ εἶχε τέσσαρας· αὐτὸς ἐτύπωσε τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν εἰς δύο τόμους » ⁴.

¹) Ἰωάννου Λαμπρίδου Ζαγοριακά. Μέρος πρῶτον σελ. 49.

²) Ἡπειρωτικὴ Ἠχώ (ἡμερησία πολιτικὴ ἐφημερίς Ἰωαννίνων) 1926 ἀρ. 79.

³) Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τόμ. Β' σελίς 122.

⁴) Γρηγόριος Παλαμᾶς (Ἐκκλησιαστικὸν Περιοδικὸν Θεσσαλονίκης) ἔτος Γ' τετ-χος ΟΓ', σελ. 19 σημείωσις.

Περὶ Γρηγορίου Παληορίτου ἐκτὸς ἄλλων πηγῶν βλέπε « Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν » τόμ. Η' καὶ Θ' 360.

1745

Μονὴ Παναγίας Βελλᾶς.

Ἐν τῇ Μονῇ Βελλᾶς ἀνωθεν τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἔσωθεν ἀνα-
γιγνώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή :

« Ἄν σοι ὄρεξις ἦλθε πάποτε ξένε,
δεῦρο προθύμως εἰς ναὸν τῆς Παρθένου
ὥς γὰρ τ' ἐκείνη τὰς ψυχὰς ἄρδει μάλα
οὕτω καὶ οὕτως καρδίαν καθιδύνει
Γραφαῖς τε καινῶς ἐμπερῶς καὶ τε πάλαι
Διονυσίου τοῦ κεδνοῦ ἡγουμένου
ἑρρωμένου τε Γεννάδηδεν καὶ συντόνω
μύστου πέλοντος Γερμανοῦ δ' ἀρχηγύτου.
Ἐδείματό τε κάλλει ἡ δὲ κατοπιρίσασθαι
καὶ δῆθεν ἔξεις τῆς ψυχῆς σου τὸν πόθον
ρεῖθροις τε θείοις καὶ ποτοῖς γλυκυτάτοις
ταῖς παντοδαπαῖς ἐμμέτροις τε εἰκόσιν
δοσις δομήθη ἐκ βάθρων δαπάναις
ἐγρηγόρου τε ἐμμελοῦς καὶ εὐθύμου
φαιδροῦ ἀκραιφνοῦς πρόφρονος καὶ ἀγρύπνου
Βελλᾶς Κονίτης καὶ Μονῆς Ἐπισκόπου.

Καὶ κάτωθεν τὸ ἑξῆς ἡρωελεγεῖον

Δῶρον ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου δέχου
αἰδοῖ δὲ πάντως συντεθέν τε καὶ πόθου
μέμνησο τοίνυν ὦ μαρία Παρθενε
ὅπως τλήμων πταισμάτων λύσιν λάβω
αἶκεν δόριομα (οὕτω) ἀτελῇ χαρὶ ἡδέτε μικρὰν
αὐτὴ δ' ὥς χήρας λεπτὰ δέχου θεόπαις »

Διὰ χειρῶν εὐτελοῦς Ζωγράφου Κωνσταντίνου καὶ Ἀναστασίου καὶ
Ἰωάννου.

Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Προδρόμου :

« Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικοδήμου μοναχοῦ ».

Εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας :

« Δέσεις καὶ ἐξόδου τοῦ Πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις Κωνσταντίου
καὶ Ἰγουμενοῦ αὐτοῦ, ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Βελλᾶς καὶ
Κονίτης Θεοδοσίου κατὰ τὸ 1790 Μαρ. 20. »

Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ :

« Δέσεις καὶ ἀναλώματος τοῦ Πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις καὶ

ἡγουμένου αὐτοῦ Κωνσταντίου διὰ χειρὸς δὲ κάμου τοῦ ἀναξίου ἐξ ἄνω Σουδενῶν Λαζάρου ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1790 Μαρ. 2».

Ἐν τινι ἐπιταφίῳ ζωγραφιστῷ «Ὁ τῆς Βελλᾶς Ἡγούμενος Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος 1870 Ἰουνίου 15».

Χεῖρ Ἀναστασίου Ζωγράφου Χωρίου Λινκιάδες.

Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ ἕτερος ἐπιτάφιος καλλίτερος καὶ ἀρχαιότερος «δι' ἐξόδου Νικολάου Γιαννούλη».

Ἐν τῇ Μονῇ ὑπάρχει χειρόγραφον Εὐαγγέλιον φέρον τὴν σημείωσιν «Πρεσβυτέρου χεῖρ καὶ μοναχοῦ Ματθαίου Παγωνιανῆς ἐκπαλαιᾶς Ἡπείρου ἔγραψε ταύτην τὴν θεόπνευστον βίβλον».

Περὶ τοῦ θαυμασίου τούτου καὶ χαλκεντέρου μοναχοῦ κατ' ἀρχάς, πρεσβυτέρου ἔπειτα καὶ πρωτοσυγκέλλου πατριαρχικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτου Μυρέων τοῦ γράψαντος τόσα ἔργα καὶ καλλιγραφήσαντος ἀναριθμήτους βίβλους ἐλπίζομεν νὰ γράψωμέν ποτε καὶ πλέξωμεν τὸ ἐγκώμιον αὐτοῦ, ἀξίου ὄντος παντὸς ἐπαίνου καὶ ἐγκωμίου.

1754

Λησται Σουλιῶτες καὶ Μουσταφᾶ-Πασᾶς.

«1754 ἀπλίου 27 ἔπηγεν ὁ μουσταφᾶς πασιὰς νὰ καυσι τοὺς κακοσουλιότες καὶ ἄλλα μερικὰ χορῖα νὰ καυση καὶ τοὺς ἀνθρώπους οὖλους νὰ κοψη δηετήαν ενας θεοκατάρματος τοῦρκος ἀπο τὸ μαργαριτι ἰχε καψηση κλεφτες καὶ ηταν αὐτὸς γιατάκος καὶ τοὺς ἦχε στὸ σπητι του χρόνους καὶ τοὺς ἐπηακε νὰ τοὺς παη στὸ Πεγλέρπεγι και εβγηκαν καπιη ἀνθρωποι η κακη του χωριου και εβαρεσαν τοὺς Τουρτους και εβγαλαν πέντε Ὀνομάτους καὶ ἐγένηκε πολα ἔξοδα και ανακατοσει τὰ ηωανινα»¹.

Ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναγράφων ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ του² τὸ ὥς ἄνω συμβὰν ἀσφαλῶς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν ἄνω ἐνθύμησιν, ἣτις εἶνε ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ τῆς τότε καταστάσεως τοῦ Σουλίου. Ἀληθῶς πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἱστορία τόσον τοῦ Σουλίου ὅσον καὶ τῆς Πάργας ἢ ἀληθῆς καὶ πραγματικὴ δὲν ἐγράφη εἰσέτι. Ὁ Περραιβὸς ὁ κυρίως ἱστοριογράφος αὐτῆς δὲν εἶνε ἀξιόπιστος ἐν πᾶσι, καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς δὲ εἶνε ἀνακριδής.

Τὰ ὑπὸ τοῦ ἐλλογιμωτάτου Κυρίου Δ. Σάρρου ἐν τοῖς Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς ἔτος Α' καὶ Β' δημοσιευθέντα ἔγγραφα εἶνε ἐκπᾶγλως διαφωτιστικά.

¹) Ἐν τινι Ἐκκλησιαστικῷ βιβλίῳ τῆς ἐκκλησίας Κοπάνων.

²) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τόμ. Α' σελ. 249.

1774

Ὁ Ὅσιος Κοσμᾶς ὁ Ἰσαπόστολος.

«Εἰς τοὺς 1774 ἦρθε ἕνας ασκητὴς ὀνομαζόμενος κοσμᾶς ἦρθε εἰς τὰ Ἰωάννινα κ' ἐδίδασκε καὶ σε ὅλα τα χορία καὶ οἱταν καλὸς καὶ ἡ διδαχὴ τοῦ ὁμορφι καὶ τὸν ἀκολουθαγαν ὁ κοσμος καὶ ἐχάλασε τες καιριακὲς το παζάρι καὶ ἐφθονισαν οἱ Εὐβρέοι καὶ ἐξοδιασαν εἰς τὸν Κουρ πασᾶ τὸν ἐσκοτωσε εἰς τὸ Περάτι» ¹.

Ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ λέγεται ὅτι ὁ ἀσκητὴς Κοσμᾶς ὁ Ἰσαπόστολος δηλαδὴ ὅσιος Κοσμᾶς ἦρθε εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐν τούτοις ὁ Λαμπρίδης ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρει ὅτι τῇ τῶν ἐβραίων χρηματικῇ ἐνεργείᾳ οὐκ ἐπειρέπετο ὑπὸ τοῦ Πασᾶ ἵνα εἰσέρχηται εἰς Ἰωάννινα δι' ὃ καὶ ἐδίδασκε ἔξω εἰς τὴν Περίβλεπτον καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὸ χωρίον Ραψίστα καὶ ἐκεῖ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τινος χριστιανοῦ ὀνομαζομένου Ἀναστασίου Μπαλτογιάννη πλουσίου καὶ φιλανθρώπου, οὗτινος ἡ οἰκία διατελεῖ πάντοτε εὐτυχὴς ἔχουσα τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγίου.

Πότε ἐπὶ τέλους θὰ ἀναφανῇ ὁ λόγιος καὶ εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις Ἡπειρώτης ὁ ὁποῖος θὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν καὶ θὰ ἐκθέσῃ τὴν ἔνθεον δρᾶσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρός, τοῦ μεγάλου Ἰσαποστόλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ θρησκεία καὶ ἡ Ἡπειρωτικὴ πατρίς τόσα ὀφείλει καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ὁποίας εἰργάσθῃ ὥς οὐδεὶς ἕτερος;

1749

Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου Ρογκοβοῦ Τσεπέλοβον.

Ἐπιγραφὴ: «Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου δι' ἐξόδων τοῦ Κυρίου Νικοδήμου μοναχοῦ ἐξ ἐπαρχίας Βελλᾶς ἐκ κώμης Λουψικῶ κατὰ τὰ αψμθ' κατὰ μῆνα Μάϊον ἀνιστορήθη κατὰ τὸ αψξε κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον καὶ δι' ἐξόδων τῶν ἐντιμοτάτων Κυρίων Χριστοδούλου καὶ Κυρίου Ἰωάννου τῶν αὐταδέλφων διὰ συνδρομῆς Κυρίου Γεωργίου τοῦ Πασχάλη τοῦ Παναγιωτάτου Κυρίου Γρηγορίου Ἀρχιερατεύοντος Ἡγουμένου Κυρίου Ματθαίου. Διὰ τοῦ ταπεινοῦ Ἀναστασίου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Γεωργίου Καπεσοβίτου».

Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ Προδρόμου:

«Δέησις τοῦ Δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀθανασίου Καπεσοδή-

¹) Ἐν τινι Μηναίῳ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κοπάνων ἐκδοθέντι Ἐνετίσαιν. ὑπὸ Ἰππολύτου Βαλέριδος καὶ ἐπιδιορθωθέντι ὑπὸ τοῦ ἱερέως Ναθαναήλου τῷ ἀφξῇ Μαρτίου κς.

του τοῦ ἀγιογράφου τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Ρογγοβὸ νὰ ἦναι εἰς ψυχικὴν ὠφέλειαν ἔτη 1774 Μαρτ. 8¹.

1775

Πολύτιμοι Σημειώσεις.

Οἰκογένειαι Ψαλλίδα, Σουγδουρῆ, Ζωσιμᾶ.

Λάμπρος καὶ Μίσιος Ψαλλίδα. Ζαχαρία Ψαλίδοβα· τῆς Ψαλίδοβας ὀνόματα 3. Ἰωάννου, Ζωή, Ζαχαρία μνη. Ζαχάρω γυνὴ Ψαλίδα. Ἰωάννου Ζαχάρως καὶ Ζώη Πέτρος Ψαλίδας 1777.

Ἑλένη Κοτοπούλη.

Στάθης Σουγδουρῆ. Μπαλάσω Σουγδουρῆ. Χριστοφόρα μνη΄ Σουγδοριά.

Ἀναστάσιος Στίγνης.

Ἰωάννης τοῦ Πάλλη.

Βασιλικὴ γυνὴ Σγούρου.

Ἡ Τζάντα στοὶ Ζωσιμᾶ (Τζάντα=Ἀλεξάνδρα) Χατζῆ Παναγιώτης Ζωσιμᾶ. Ἑλένη Ζωσιμᾶ. Θεοδόσιος Ζωσιμᾶ. Τοῦ Ἰωάννου Ζωσιμᾶ ὀνόματα: Ἑλένης, Βασιλικῆς, Χριστοδούλου. Μαργαρίτα Ζωσιμᾶ. Ζωίτσα Ζωσιμᾶ. Κάτοικοι τοῦ Κάστρου ἐν ἔτει 1781.

Ζωγράφω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Στατήρω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Βλάχα Χαΐδω, Κώστας Τρίψας, Ἰωάννης Βλάχος, Ἰωάννης Συρακιώτης, Χριστόδουλος, Σουσάνα, Μαλάμω Γκιοσέ, Κύρκω, Θεοχάρης, Διαμαντῆς μπακάλης. Χαΐδω τοῦ Κάψια, Μαρία Βλάχα, Ζαφείρω Χαΐδω Θανάση τοῦ Παπουτζῆ, Στάμω, Βασιλικὴ ἀδελφὴ Γιώτῃ μπακάλη, Χριστόδουλος Παπουτζῆς, Μερκούριος, Μάστορας, Στασιανή, Ἀσπρή, Ζωίτσα καὶ Σούλιω, ὀνόματα διαμενόντων ἐν τῷ Κάστρῳ καὶ μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἐφημερίων τοῦ Ἀρχιμανδρείου.

1793

Οἰκογένεια Πλέσα—Κοντακτσῆ.

Μαρία θεὴ Νούσια Κονταχτζῆ Πλέσιο. Τζοῦρος Ρίζου Κοντακτζῆ. Ἀναστασία Πλέσιο μήτηρ Τζαμόπουλα. Μαργαρίτα, Ἑλισάφω Πλέσιο. Κίτσοβα Κοντοχτζήνα. Κώστας, Βῶτα Κονταχτζῆς.

Νούσας Δημήτριος Κονταχτζῆς.

Γεώργιος Κονταξῆς 1778

¹⁾ Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Ἐν τῇ Μητροπόλει ὑπάρχει Κατάστιχον Μονῆς τοῦ ἔτους 1838 ἀντιγραφὲν ἐξ ἀρχαιοτέρων 1800 καὶ 1750. Βλέπε καὶ Δ. Σάρρου Παλαιογραφικὸν ἔρπον σελ. 104. Ι. Λαμπρίδου Ζαγοριακά. Μέρος Πρῶτον σελ. 49.

Περὶ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ρογγοβοῦ εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 271 φύλλον τῆς «Ἐλευθερίας» τῇ 8 Ἰουλίου 1926 ἐδημοσιεύθησαν ὀλίγαι σημειώσεις ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Β. Σωτήρη.

Διδάσκαλοι καὶ Ἑγούμενοι.

Ζαφείρης πατὴρ Ἐπισκόπου Γρεβενῶν	1793
Ἀνθιμος ἱερομόναχος Ἑγούμενος Πατέρων	1782
Ἑλένη Κοζομήτοβα δασκάλα	1800
Ἀγγελικὴ δασκάλα	1790
Ἰωαννίκιος Ἑγούμενος Ἀρτζήστας	1805
Σπητάλια καὶ Νοσοκομεῖα εἰς Ἰωάννινα	1800
Ἀρσένιος Ἑγούμενος Ἀσπραγγέλων	1790

Ἐκλείψασαι οἰκογένειαι Βρανᾶ, Γκλαβᾶ.

Παναγιώτης Βρανᾶς, Σουσάνα Βρανᾶ	1784
Ἀναστασία μοναχὴ ἀπὸ τὴν Παλιουρῆ	
Ἑλένη Σεντούκα	
Μάρω μαμὴ τοῦ Γκλαβᾶ	
Δανιὴλ Ἑγούμενος Σωσίνου	1774
Ἀναστάσιος Ἀργύρης Βρετὸς	1798
Κλάδας	

Γυναῖκες συζῶσαι μετὰ Ὀθωμανῶν.

Θεοδωροῦ πενθερὰ Μεχμέτ ἐφένδῃ	1776
Φράγκο Ἰμπραῖμ Πασᾶ	
Στάθω τοῦ Ἀἰσάγα	
Ζαφείρω τοῦ Μεχμέτ Ἀγᾶ	1783
Ἀνθω Βάγια Μουφτὴ Ἐφέντῃ	1783
Λάμπρω Βάγια Μέρπει	
Ἀγγελικὴ Μουρλάμπεϊ	1783
Δέσπω Βάγια Καμπέραγα Μπετοῖνο	
Ραῖδω Βάγια Σιλιχτάρῃ	
Ζαχίρω Βάγια μερμπεϊ τεϊτζα	
Μόσχω Γυνὴ Μέτι Λιούση	
Δέσπω Μαντᾶ Αἰσαγα	
Μαρέτα Βάγια τοῦ Κουτσαλιαγα	
Ἀσπρω Βάγια χανουῦμ	1793
Ἑλένη Βάγια ἀδελφὴ Βάγιας Μόραλη	
Ἀγγελικὴ Μάστορα τοῦ Ἀλῆ Ἐφέντῃ	
Βασιλικὴ Ντάντα Ἀἰσαγα	
Ζωῖτσα τοῦ Ἀλαφέντῃ	
Δέσπω Τατάραγκα	1802
Χαῖδω τοῦ Σαπρὶ Ἐφέντῃ	

Ἀλεξάνδρα Βάγια Ζουλκάρ πεγῆ
Ἀργύρω τοῦ μέρ ντερπετέρη
Ζαφείρω Μουλᾶ Μουσταφᾶ
Ζαφείρω Βάγια Πασᾶ Καλοῦ
Χρυσίδα Βάγια Μπραΐμι Ἐφέντη

Οἰκογένεια Γκάγκα.

Τάτσιο Νιάντα Γκαγκοπούλας 1790
Ἰωάννης Καζαντζῆς στὴ Γκαγκοπούλα
Παναγιώτης Κονιτζιώτης Γκάγκα μέσα
Πᾶνος τῆς Γκαγκοπούλας
Ἰερόθεος Γκάγκα

Σκοτωμένοι, πνιγμένοι.

Εἰς τὰ 1789 7 σκοτωμένοι ἀπὸ πυρκαϊὰν
1799 Μάιος Βασιλικὴ φραγκοπούλα πνιγμένη
1799 Ὀκτώβριος Ἑλένη πνιγμένη, Μιχαὴλ κρεμασμένος
1800 Μάιος Δέσπω σκοτωμένη
1800 Ἰούνιος Ἀλέξιος Ζαγορίσις ψωμᾶς ὅπου τὸν κρέμασαν
Παναγιώτης σκοτωμένος
1805 Ἰούλιος Χριστόδουλος καλαμπάκα σκοτωμένος

Οἰκογένεια Σελεκοπούλου.

1805 Αὐγούστος Σαρανταλείτουργο τοῦ Σελεκοπούλου Ἀγγελικῆς, Βασιλικῆς, κωνσταντίνου Αἰκατερίνης θυγάτηρ Σαχοπούλα ¹.

Εἰς τὸ πολῦτιμον τοῦτο Κατάστιχον πόσῃ ὕλῃ δύναται ν' ἀνεύρη
ὁ μέλλων νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων!

1779

Βροχαὶ καταστρεπτικαί.

1779 Σεπτεμβρίου 9 ἐκαμε μία δηνατὴ βροχὴ οὕτως ἐμεταλαξε πολλοὺς τόπους καὶ χοραφία οὕτως ἐχάλασε καὶ τὴ δέσι ἀπὸ τοὺς μήλους ληθαρένιαν καὶ ἐξοδησαμε ἡπερ τὰ 3000 ἀσλανηκα καὶ ἐφτηγάκαμε ἀληθαρενία καὶ τὸν ἐρχομενο χημόνα ἀλὲς βροχὲς δηνατὲς ποὺ εἰς τὴ δεσὴ ἐχάλασε τελῶς καὶ τὸ ποτιστικὸ ἀντηκρὶς στὸ μῆλο δὲν ἀφησε τιποτὲς στὸ χαλλήλῃ ποτιστικὸ ἔπερασε τὸ ποτάμι μέσα. Εἰς ἐνδειξιν ².

²) Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 19 Καταστίχου τῶν ἱερέων τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιεμάνδρου, τοῦ ἔτους 1775 καὶ ἐξῆς.

¹) Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον Μηναιῶν Φεβρουαρίου τῆς μονῆς Παληωρῆς. Κάτωθεν τῆς ἐνδείξεως διὰ γραφῆς καλλιγραφικῆς «ἦλθεν ἕνας θεοκατάρτος βεζήρης».

1781 Ἰωαννίκιος Ἡγούμενος Μονῆς Ντίλιου.

«Τὸ παρὸν μηναῖον (Ἰουλίου) γέγονε κτῆμα εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολαου Ντίλιου παρὰ τοῦ ἡγουμενεύοντος κὺρ Ἰωαννικίου καὶ ὅστις ἀποξενωση αὐτὸ ἔχῃ τὴν καταρα τοῦ Ἁγίου Νικολάου 1781 Ἰουλίου» ¹.

1782 Ἰμπραῖμ-Βέης καὶ κακοπάθειαι τῶν Χριστιανῶν.

«Μαρτίου α'. ὁ ἡμπραῖμ βεγης στα γιανένα ταχατες δια φυλαξη τοῦ βελαετήου καὶ αὐτὸς εβαλε τῇ φλογα απο τὰ τέσσαρα μεροι καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν». Ἡ αὐτὴ σημείωσις ὑπάρχει καὶ ἀνωτέρω ὡς ἑξῆς. «1782 μαρτίου α'. ἦλθε ὁ ἡμπραῖμ πεγης στα ηωανηνα αντης να φυλαξη το βηλαέτη καὶ αυτος εβαλε φοτηα καὶ την εσημπησε ἀπο της τεσσερες αγγόνες που σθησημο δεν ἔχει μονο ο θεὸς να βαλη τὸ χερι του και να καθηλαρόσι τα πάντα» ².

Ἐκ τῆς ἄνω σημειώσεως καταφαίνεται ὅτι τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Ἡπειρος δὲν ἐδυναστεύθησαν μόνον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἦσαν πολὺ χειρότεροι, θέτοντες τὴν φλόγα εἰς τὰ τέσσαρα μέρη ὥστε σδύσιμο νὰ μὴ ἔχῃ διὰ τοῦτο καὶ ἐγράψαμεν καὶ πάλιν θὰ γράψωμεν, ὅτι ἂν θέλωμεν νὰ κρίνωμεν τὸν Ἀλῆ-Πασᾶ δὲν πρέπει νὰ τὸν κρίνωμεν μόνον ξεχωριστά, ἀλλὰ νὰ τὸν συγκρίνωμεν μὲ τοὺς προκατόχους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Οἱ Τοῦρκοι αἰωνίως ἦσαν οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ ταλαίπωροι Χριστιανοὶ ἦσαν τὰ αἰώνια θύματά των. Τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος τῆς ἄνω σημειώσεως τὸ 1782, τὴν ᾗσθάνοντο πρὸ ἑκατὸν πρὸ αὐτοῦ ἐτῶν, τὸ 1682, οἱ ταλαίπωροι Ἰωαννῖται. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ Γλυκὺ πρὸς τὸν ἐν Βενετίᾳ πατέρα του Νικόλαον Γλυκὺν τῇ 22 Φεβρ. 1682 ἀναγινώσκομεν: «Πολλὰ βάσανα περιεκύκλωσαν ὅλους τοὺς Χριστιανούς» ξεχωριστὰ ἐμᾶς ὅπου λογίζόμεσθαι σὰν μάβρο πρότι (=πρῶτοι) ἀπὸ τὸν Πασίᾳ τὸν κενούριον ὅπου ἦλθε ἀπὸ τὴν ἐβδομάδα τῆς τυροφάγου καὶ καθολικὰ μᾶς ἔψυσε μόνον ὁ θεὸς νὰ μᾶς ἐλεημονηθῇ καὶ νὰ μᾶς ἀποσκεπάσῃ ἀπὸ τέτιον τύραννον». ³ Εἰς ἄλλην δὲ ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ τῇ 12ῃ Μαρτίου 1683 γράφει «Τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ ἡμεῖς ὑγιαίνομεν ἕως τὴν σήμερον μὰ με πολλὰ βάσανα ἀπὸ τὸν ζαλούμι τὸν πασιὰ ποῦ ἔχομε. ὅτι ἀφόντας ἦλθε τὸν νοῦ μας τὸν ὑπῖρε καὶ ὁ θεὸς νὰ γίνῃ

¹) Ἐν τινι Μηναίῳ Μαρτίου ὅπερ εὑρεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου Τσέρ-γιανη τὴν αὐτὴν σημείωσιν ἔχουσι καὶ τρία ἄλλα Μηναιᾶ Ὀκτώβριος, Φεβρουάριος καὶ Μάϊος ἐν τῇ Μονῇ Ντίλιου.

²) Ἐν τινι ἐκκλησιαστικῇ βιβλίῳ τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

³) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7544 ἐγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

ἤλεος εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς. ὅτι ἤμπορῶ νὰ ὑπῶ πῶς εἶνε δεύτερος Φωκᾶς· καὶ τοῦτο θέλει νὰ εἶνε ὁργὴ θεϊκὴ διὰ τὰ πολλά μας ἁμαρτήματα»¹.

Τίς οὗτος ὁ Ζαλούμης ὁ πασιᾶς ἀγνοοῦμεν· ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἐπὶ Τουρκίας Τοπαρχῶν ἐν τῇ χρονογραφίᾳ του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1647 μέχρι τοῦ 1702 ἔχει ἀχρονολογήτως τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶ υἱὸν τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ².

1783

Σιτοδεῖα.

Ἐγινε εἰς τα Ἰωαννίνα ἀκριβία μεγάλη ηγε τὸ αλευρι τὸ καθαριο ασπρα γερα 90 η δέκα λίτρες καὶ τὸ αραποσιτο ηγε ασπρα γερα 66 και τοσο επαθε ο κοσμος οπου δεν απομνηνε τιποτες στο σπιτι τους βιοσημο το ἐπουλησαν ολο παρατιμης δια να προφτασουν εκινη τη χρονια δια να μη απεθानουν ἀπο την μπίνα ἢ ἀκριβία ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1777 αφοτες οπου ἦρθε ο ασκιτής καὶ ἐδίδαξε στα Ἰωάννινα και σε ολα τα χοργιὰ ὀλίγο ὀλίγο ἀκριβία εος τους 1783 ητανε μπροστιτερα απο τους 1783 ακριβία οπου ἤφερε ὁ Αργύρης βρίζα απο την μοσκοβία δια να προφτάσι τον κοσμο αλλα αυτος δέν το εκαμε δια καζαντιο μονο δια ψιχικο τὸ ἔκαμε και τιν επολη φθηνια και ἔχασε καμποσα ασπρα καὶ παλι δέν ητον τοση ακριβία καὶ τώρα ἦρθε ἡ ἀκριβία εἰς τὸ τέλος καὶ περὶ τοὺς 1784 ἔγινε φθηνια και ἐπηραμε τὸ αλεύρι τὸ καθαριο ἄσπρα γερά 27 δέκα λίτρες καὶ τὸ αραποσιτο ἄσπρα γερα 12 η δέκα λίτρες³.

1786

Μονὴ Εὐαγγελιστρίας Ἀνω Σουδενά.

Ἐπιγραφὴ ἔξωθεν τοῦ Ναοῦ.

«Τῆς πρώτης οἰκοδομῆς τοῦ μοναστηρίου τὸ ἔτος ἀδηλον Νῦν δὲ ὡς ὁράται τὸ τειχόκαστρον ἄνω καὶ κάτω ἐκ θεμελίων ᾠκοδομήθη κατὰ τὸ ἔτος 1786, τοῦ δὲ ἁγίου Ναοῦ ἡ οἰκοδομὴ κατὰ τὸ ἔτος 1793 μηνὶ Αὐγούστῳ».

Ἐν τῇ Μονῇ ὑπάρχει εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀργυρᾶ 1777 ἐπὶ Παρθενίου ἱερομονάχου. Εἰκὼν Κοίμησις τῆς Θεοτόκου 1810 Μαΐου 20. Ὑπάρχει Δίπτυχον ἀρχαῖον ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι πρῶτος Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἦτο Κάλλιστος ἱερομόναχος. Ἐτερον Δίπτυχον νεώτερον «Δέησις Ἡσαίου προηγουμένου καὶ Ἡγουμενεύοντος Δαμιανοῦ ἱερομονάχου 1760 Ἀπριλ. 27.

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7845 ἔγγραφον ὡς ἄνω.

²) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τ. Β' σελ. 291.

³) Μηναῖον Ἐκκλησίας Ἀγίου Νικολάου Κοπάνων. Ὡς πρὸς τὴν σιτοδεῖαν τὰ τὴν προβλ. καὶ Ἀραβαντινὸν ἐν Χρονογραφίᾳ τῆς Ἡπείρου τ. Β' σ. 227.

1809 Ἡγούμενος Γρηγόριος χρονολογία ἐπὶ ἐνὸς Εὐαγγελίου.

1900 Ἡγούμενος Ἀρχιμ. Ἰωακείμ ¹.

1791

Κρήνη Μονῆς Παληωρῆς.

Ἐπὶ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ εὐγενεστάτου κυρίου Ἰωαννίτση Ἀλεξίου κτῆμα δι' ἐξόδων καὶ δαπάνης τοῦ Μακαρίτου Δοσιθέου συνδρομῆς τοῦ Βησσαρίου ἡγουμένου Ἀνανία προηγουμένου Νεκταρίου, Ζαχαρίου, Διονυσίου, Θεοφάνους, Ἀγαπίου καὶ Βενιαμὴν 1791 Σεπτεμβρίου 30 ².

Ὁ Δ. Πασχίδης ὡς ἐξῆς ἐδημοσίευσεν τὴν ἄνω ἐπιγραφὴν: «ἐπιτροπεύοντος τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Ἰωαννουῦτσου Ἀλεξίου ἔγινε τὸ παρὸν κτῆμα δι' ἐξόδων καὶ δαπάναις τοῦ μακαρίτου Δοσιθέου συνδρομῆς Βησσαρίου ἡγουμένου, Ἀνανίου πρώην ἡγουμένου, Νεκταρίου, Ζαχαρίου, Διονυσίου, Θεοφάνους, Ἀγαπίου Βενιαμὴν 1791 Σεπτεμβρίου 30 ³.

1792

Πόλεμος Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ Σουλίου.

Ἰουνίου 29 εσυναξε ὁ αλῆ πασας ἄσκερη χιλιάδες 20 κ' ἐπολεμησε το Σούλι καὶ τὸ ἐχαλασε παρα τὴν κιαφα δὲν μπόρεσε καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ προφήτου ηλιοῦ γεροῦσι καὶ ἐσκοτώσαν τοὺς μησοὺς καὶ τοὺς ἐκκηνήγησαν ἕως τὸν ἅγιον Δημήτρι ⁴.

Ἐκτὸς τῶν ἤδη γνωστῶν σημειωμάτων περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1792 πολέμου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου ⁵ δημοσιεύομεν σήμερον καὶ τὸ ἄνω, τὸ ὁποῖον ὀρίζει καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμερομηνίαν ἀλλὰ καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀνερχομένα εἰς 20 χιλιάδας, ὅσας ἀναφέρει καὶ τὸ χειρόγραφον Εὐχολόγιον τῆς ἐκκλησίας Μονοδενδρίου ⁶, ἐνῶ ὁ Περραιβὸς καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναδιβάδουσιν εἰς δέκα μόνον χιλιάδας.

1794 **ὁκτορ. Α'.**

Βροχαὶ καὶ ψύχη.

Ἐκαμε βροχι κρηα πολὰ οπου ηφεραν τὰ ποτάμια νερὸ πολη καὶ σὲ τοσο ηφερε ησμόλιτζα οπου εδησης σκαλι (;) της Ελενης τολακο οπου κανεις δεν ἐθυμηται ⁷.

¹) Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως.

²) Κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν ἐπὶ μιᾶς κρήνης τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

³) Ἡχὼ (ἐφημερίς Ἰωαννίνων), ἐνθα ἀνωτέρω.

⁴) Μηναιὸν Αὐγούστου Μονῆς Παληωρῆς ἄγραφον φύλλον.

⁵) Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ ἔτος πρῶτον, τεῦχος δευτέρον σελ. 121 καὶ ἐξῆς.

⁶) Δ. Σάρρου Χρονικὰ Σημειώματα ἐν Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας τ. Ε' σ. 568 (Σπ. Λάμπρου Ν' Ἑλληνομν. τ. Ζ' σ. 183.

⁷) Μηναιὸν Νοεμβρίου Μονῆς Παληωρῆς ἐνστήται ἀχρη.

1796 Σεπτεβρίου 14 Μητρόπολις Ἀχρίδος.

Κατὰ ταυτην την σεβασμιωτάτην ἡμέραν της υψοσεος τοῦ τιμίου καὶ ζουπιου σταυροῦ προκηρίζεται καὶ ενθρονηζεται ο ἅγιος ἀχρίδος κυρ δοσιθεος εἰς τὸν μεγαλον θρονον ἀχρίδος παρα του ἁγίου καὶ Ἡκουμενικου πατριαρχου κირιου καλλινικου καὶ ἁγίας καὶ ιερας σινοδου καὶ ἀπεσταλθι εἰς τὴν ἐπαρχίαν του οπίου μητροπολιτου ἢ ἐπιγίος πατριδα εἰνε κομη λεγομενη ρεντινα καὶ οπια χωρα εἰνε εἰς τα ορια του ἀγράφου. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἁγίου λήψας. Ἰωαννίκιος ἱερεὺς ο γραψας.

1800 Μητρόπολις Δυρραχίου.

Ἐκαμε παρέτησιν ἀπο την ἐπαρχίαν του ο ἅγιος διραχηνου κυρ Ἀντηπας καὶ ἐπροβηθασθηκε εἰς τον ἐγκριτον θρονον του νηκομιδίας εἰς την ἐπαρχίαν του ἁγίου διραχηνου ηρθεν αλος ἀρχιερεὺς ονοματι Σαμουηλ τοῦ οποιου η πατριδα ηνε η περιφημος και περιλαμπρος πολης Θεσσαλονηκης εχουσα συμπολιτην τον θίον και υπερθαυμαστον διμιτριον.

Ἰωαννίκιος ἱερεὺς ο γράψας ¹.

Αἱ ὡς ἄνω σημειώσεις καθὼς αἱ δύο ἔτεραι κατὰ τὸ 1800 καὶ 1808 ἂν καὶ δὲν ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων ἐδημοσιεύθησαν ἐνταῦθα χάριν τῆς ἐν γένει ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, διότι μᾶς διδάσκουν πράξεις ἐκκλησιαστικὰς ἀγνώστους τέως.

Μητρόπολις Καστορίας καὶ Ἐφέσου.

1800. Μαρτίου 25. Ὁ Ἅγιος Καστορίας κυρ ἀγαθονημος ἔκαμεν παραιτησιν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ ἐπροβιβάθη εἰς τὸν ἐγκριτον θρόνον ἐφέσου διλαδὶ εἰς τὸν δεύτερον θρόνον τη ἀληθία ἄξιος ἀρχιερεὺς καὶ ὡς ἀρετὴ και ως μαθημα καὶ σχεδὸν καὶ θεωρίαν καὶ μουσικος, ὡς τετιον υπόκιμενον ἐπληρόθη του ἀποστολου Παυλου οπου φοναζη καὶ λεγι τιοῦτη τιμὴν ἐπρεπεν ἀρχιερεὺς ὁσιος ἀκακος, ἀμιαντος να καθιζη και ἦλθε ἀρχιερεὺς ἄλλος εἰς καστορίας ονομαστι ησαήας του οποιου η ἐπιγιη πατριδα ηνε κομης λεγομενη ζάρκον ἢ οπια χωρα ἦποκιτε ἦς τὶ ἐπαρχίαν του ἁγίου γαρδικιου καὶ ραδοβηζδιου.

Ἰωαννίκιος ἱερεὺς

Πυρπόλῃσις Ἐκκλησίας Ἐλισνας.

«1802 τρηητῆς 9 ἡμερα τριτη ὄρα 10.

Ἐπηραμαν ἔλισνα ² καὶ ἐκάψαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ το χοριὸ και ἦταν

¹) Λαυσαϊκὸν 17. Τὰ δύο ταῦτα σημειώματα περιλαμβάνονται εἰς βιβλίον τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας Ἰωαννίνων Ἀγίου Ἀθανασίου καλούμενον Λαυσαϊκὸν εἰς τὸ τελευταῖον ἀγραφον φύλλον.

²) Ἐλεξνα, χωρίον πλησίον τῆς Δωιδώνης.

καὶ ὁ γιόργης λογοθέτης ἐκεῖ καὶ ἐπηρεν καὶ μερικά βιβλία ἀπὸ τὴν ἐκκλησία » ¹.

1807 Μαΐ—25 θίμισι ὁ χιμόνας ἔκαμε βροχερες καὶ με χιόνια καὶ ἱάνηξη κρια πολὴ καὶ ὁ μαῆς δε ἐβριξε ἕως σήμερα καὶ τὸ γεννημα ἡχι δεκα καὶ δοδικο γροσια το κοῖλο ἡ ροκα καὶ τὸ στάρι ἀλεβρι—λ. λ—100 γρ.—7 ἡτι ἐπτά κε κατο ².

1807 Μαΐου 25. Ἐκαμε βροχες καὶ με χιονι ³.

1808

Μητρόπολις Πελαγονίας.

«Μαΐου 21 1808. Ὁ ἅγιος Πελαγονίας κύρ Καλήστρατος ἐκαμεν παράτησιν τοῦ θρόνου διλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ καὶ πάγι εἰς τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἀθωνᾶς εἰς τὴν ἱεράν σκητὴν τοῦ αἱεροῦ Παντελεήμονος καὶ κοιμενον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Κουτλουμουσιου καὶ ἐβαλε μετανῆαν ἡγάπα νὰ περαση τὴν πολιταραχὴν καὶ μάταια ἐτοῦτη ζῶν ἀταραχος ζῶν ἐν ἀσκήσῃ καὶ ἡσυχίᾳ διαγὼν ὥστε διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος οὗ ἡξιόθη καὶ ἔλαβεν μετονομασθῆ κλημὴς μοναχος καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἀπεσταλὴ ἀλὸς ἀρχιερεὺς ὀνοματι Ἀχὴλῖος τοῦ οὐρίου ἡ ἐπιγείος πατρίδα εἶνε κομὴς λεγομένη οὐλατινα ἡ οὐρία χορα εἶνε ἡ ἀποκιμένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἁγίου Φαναρίου ἐν νεοχωρίῳ. Ἰωαννίκιος ἱερεὺς ὁ γραφας» ⁴.

Μονὴ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐν τῇ Νήσῳ.

«1810. γεναρ. 20 ἐξεκόπη ἓνα μαρμαρο ἀπο πάνω στο πηγαδι καὶ ἐκρεμῆσε καὶ ἐχάλασε τὰ κελῆὰ καὶ τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ σηκώσαν τὰ κελῆὰ στον ἀρθηκα καθὼς φέρονται ὅς τα σήμερα καὶ μοῦ ἐπερασαν ἐξοδα 1500 γροσια. τὰ ἔγραψα ἐγὼ ὁ Ἀνανίας ἡγουμένος εὐχεσθε καὶ μὴ καταρασθε ἀδελφοὶ διὰ τὸν κυρίον» ⁵.

1808

«Ἔτει 1808 Ἰανουαρίου 30. Ἀρχίνησε καὶ ἔρριξε χιόνια, πότε μέρα πότε νύχτα, ἕως 18 τοῦ Φλεβαρίου ξημερώνοντας, 19 ἡμέρας. Κεῖνη ἡ

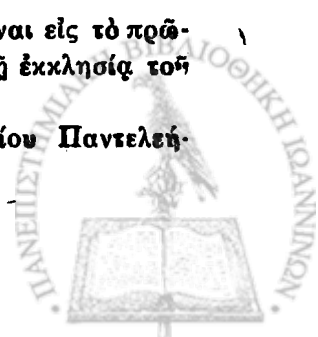
¹) Μηναῖον Ἰουνίου ἐνετίησιν 1774 τῆς Μονῆς «Φιλανθρωπινῶν» εἰς τὸ πρῶτον ἄγραφον φύλλον

²) Ἐνθα ἀνωτέρω.

³) Μηναῖον Φεβρουαρίου Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν.

⁴) Αἱ δύο ἀνωτέρω σημειώσεις (ἔτη 1800 καὶ 1808) εἶναι γεγραμμέναι εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον φύλλον εἰς ἓν βιβλίον ἀποκείμενον ἐν τῇ μητροπολιτικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Ἰωαννίνων καὶ καλούμενον Λαυσαϊκὸν 1787.

⁵) Εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον Μηνιαίου ἐν τῇ Μονῇ Ἀγίου Παντελεήμονος Νήσου.

νύχτα ἄνεμος καὶ χιόνι, ἀπὸ τὸ ὄξω καὶ στὰ σπίτια μέσα ὅμοια ἦταν. Καὶ τὸ ζαγάρι ἔγεινε σὲ ἄνθρώπους καὶ σὲ βιό. Ἀνθρώποι ἐπάγωσαν, βιό ἐχάθη πολὺ εἰς τόπους ἀχαμνούς ποῦ ἦταν» ¹.

1808

*Καταστρεπτικὸς χειμὼν. Θάνατοι ἀνθρώπων καὶ ζώων,
καὶ μεγάλη ἀκρίβεια.*

«Φεβρουαρίου 18 ἡμερα τριτη ὡρα 10. Γραφο εγο ο παρὼν Ἰγουμενος κατα το ἄνωθεν ετος η δησιχια οπου εδοσε ο Θεος στον κόσμου οπου εχαθησαν τα ζώα του κοσμου και μαλιστα πολὶ ἄνθρωποι εχαθησαν και μουλαρια και διακοης του κοσμου τα παθη δεν δυναμαι νὰ τα πεμιγράψω. Ανατολιος» ².

1808

«Φεβρουαρίου 7 ἡμερα τριτη ὡρα 3 της ημερας θαῦμα μέγα εγινε ἔκαμε μια φορτοῦνα ὅπου εριξε χηονι 21 πιθαμές κε ης τοπους επηγε πενίντα ἐχάθησαν τὰ ζώα του κοσμου οχη τα ζωα μοναχα αλα ἐχάθησαν κόσμος πολής. Εκρατησε τρις ημέρες κε ολος ο μηνας κε ο μαρτης ετζι εβηκαν καὶ η διο την πασκαληα την ιμερα χηονι ηταν καὶ δεν εβρισκονταν αρνια νὰ φαη ὁ κοσμος καὶ επουληνονταν το πληο κατοτερο οχτο γρόσια και ηστερα εγινε φτηνια μεγαλη ηστερα 1810 ἀπὸ τὸ νεο ετος εγινε μεγαλι ακριβηα κε επηγε εδο το φορτομα γροσια 46 ης την παραμηθια 55 καὶ δὲν εβρισκονταν και εγινε λιμι μεγαλη εος εδο εδο εγραψα φεβρουαριου 8 δουλос σας πρόθυμος καὶ ευτελης Χρίσανθος κρατίζουνηστηκοτης παληορῆς» ³.

Τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν βεβαιοῖ καὶ ἑτέρα μαρτυρία παλαιοῦ βιβλίου τῆς Μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων «Προκόπιος· ἔτους 1808 ἔγινε θαῦμα, ἔρριξε χιόνι ἀπὸ τὸν Φλεβάρη ἕως τῆς 20 Μαρτίου καὶ μᾶς ψόφησαν τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἄρνια καὶ ἔρριξε καὶ κόκκινο χιόνι εἰς τὴν Κρανιά ὥσαν πιπέρι, ταῦτα βεβαιόνω ὁ ἄνωθεν» ⁴.

1809

Πολιορκία Βερατίου.

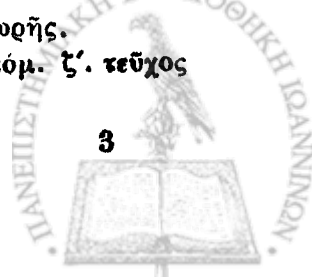
«Δεκεμβρίου 20 επάγι ο βεζηρ αλὶ πασιὰς κέ εβγαλε τον πραῆμ πασια απο το μπερατη και εμπηκε αυτος κε ηρθαν σιχαρικια ης ηωανινα

¹) Χειρόγραφα Τσαμαντᾶ. Νικολάου Νίτσα, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ σελ. 39.

²) Μηναιὼν Φεβρουαρίου Μονῆς Δουραχάνης· ἤδη εὑρίσκεται ἐν τῇ Μονῇ Προφῆτου Ἡλιοῦ τῆς νήσου.

³) Ἐν τινὶ ἀγράφῳ φύλλῳ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς Μονῆς Παληορῆς.

⁴) Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τόμ. ζ'. τεῦχος κε', σελ. 172.

κε εδοκε τὸ βηλαγετι δεκα χηληαδες γρόσια και χώρια η μπεγιδες και ἄφενταδες κε αρχόντι οὔτιο εγραψα δηα ενθήμηση»¹.

Τὸ ἄνω γερονὸς ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινὸς κατὰ τὸ 1810 ἐν τῇ χρονογραφίᾳ τῆς Ἡπείρου τόμ. Α', σελ. 304, καὶ ἐν ἱστορίᾳ Ἀλῆ Πασᾶ Τεπελενλή, ἐν Ἀθήναις 1895 σελ. 194—197, ὅπου ἀνακριδῶς ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μπερατίου ὅτι ἐγένετο κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1810.

1811 Χειμῶν παράκαιρος. Ἀκρίδεια μεγάλη.

«Ἀπριλίου 25. Ἔκαμε χειμῶνας μετριος χηῶνια κε μετα τον μαρτιον ξερασια. Ἐριξε ενα χηῶνι στὲς 15 πιθαμες 3 απριλη ξερασια ακρηθηα μεγάλη η ροκα γρ. 32 το σηταρι εκατο λητρες γρ. 17»².

Ἀνανίας Ἡγούμενος Ἀγίου Παντελεήμονος.

«Ἔτος Χριστοῦ 1811. Σεπτεμβρίου 10. Ἐξαγόρασα τὸ χωράφι ἐγὼ ὁ Ἀνανίας Ἡγούμενος τῇ γλῆνᾳ λεγομένη στὸ πέραμα ἀπὸ τὸν βεξηρι Ἀλη πασιὰ ὅπου τὸ ηγε παρει να το βαλη αμπελη και το βασταξε 6 εληψε του μοναστηριου χρονια 15 καὶ τὸ εξαγορασα ἐγὼ ὁ Ἀνανίας ηγουμενος μαι αρκετα ἐξοδα. και δια τουτο ἐγραψα δηα ενθήμηση. Εὐχηστε καὶ μὴ κατηραστε ἀδελφὶ δηα τον κυριον»³.

1812....

Καταστροφὴ Γαρδικίου. Γάμοι ἐγγονῆς Ἀλῆ Πασᾶ.

«... ω βεξιρις και παγι 50 χηλιάδες ασκερι σταγιοροκαστρο (ἀργυρό-καστρο) και τους γαρδικιοτες και τους και απετους εσκοτοσε με τα τουφεκια ωλους και ηταν ολι ολι 462 και αιπνιξαν κεσταγανινα 73 (η 76) στο νισι και αφισε το μουσταφα πασα μοναχον οσο για τι νορα και ηρθε κοι αικαμε και τισ χαρες του εγκονια του το χουσεγιν पेги και τι θηγατερα του βελι πασα και τινε... στι σκοτρα και αικαλεσε τον τουνια ολον τουρκους και ρομέους και το πιγα ητου και πολαρια 15 κανισκι αλος 20 αλογα ἄρματομενα στο μάλαμα κε αιμις (ἡμεῖς) η βελτζεστινι επιγαμαν κριαρια 32 και γινεκες τραγουδοντας κε μας εβανα και χορε-βαμαν»⁴.

Τὰ περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Γαρδικίου ἐν ἐκτάσει ἐξετέθησαν ὑφ' ἡμῶν εἰς τὰ δύο βιβλία ἡμῶν περὶ τοῦ Θανάση Βάγια. (Ἐν Κων/πόλει βιβλ. Α' 1921 καὶ Β' 1922).

¹) Ἐν ἀγράφῳ φύλλῳ λειτουργικοῦ βιβλίου Μονῆς Παληωρῆς

²) Μηναιὸν Δεκεμβρίου Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Νήσου τελευταῖον ἄγραφον φύλλον.

³) Μηναιὸν Δεκεμβρίου Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος τῆς Νήσου τελευταῖον φύλλον ἄγραφον.

⁴) Ἐκδοσις Βενετίας 1780. Μηναιὸν Ἀπριλίου (χωρίου Βελτσίστης).

1813

Φόνος Γκέκα ἐν τῇ Μονῇ ἀγίου Παντελεήμονος.

«Σεπτέμβριος 23 ημέρα κηρηακή ηῖρθαν δῆο Τουρκῇ στο μαναστήρι στα κενουργια εκαθισαν να γλεντίσουν ο ενας ητον γκεκας κε ο αλος αρβανήτης· κε εμεθισαν απο το ρακή κε εμαλοσαν κε τελος παντων εβγαλε ο αρβανιτης το γαταγανι κε εσφαξε τον γκέκαν εἰς τον λεμόν κιαπέθανε κε ετραβισαμεν φοβον ἄρκετα κε ἡ καλογερη κε η νησιοτες κε τὸν ἐπηρε στα Ἰωάννινα ὁ βαλης κε τον εθαψαν εἰς τὸ μετζητη λεγομενον ναματζακ κε εγραψα δηα ενθήμισιν εὔχεσθε κε μη καταράστε αδελφὴ δια τον κυριον Ἀνανίας Ἡγουμενος παντελεημον... γράψας» ¹.

1813

Μέγας σεισμός.

«Νοεμβριου 28 ημερα παρασκεδῆ ορα 3 ἔγηνε μεγας σησμος τῶσον ὅπου δὲν ἔπεσε η ἐκκληση τῆς παλιορῆς και ἔπεσαν τρηα οτζοκχα και εξι σπητια της δρογομης μερικᾶ ὀλίγο μερικα καταγῆ ος κε ης τα ηοανινα (ὡς και εἰς τὰ Ἰωάννινα) δεν ηχαμαν παρι το χαπερι τι ἐγινε κε απο τὸν κουμπὲ του μαγιρῖου ἔπεσε ἓνα λιθαρι οπρος ἥς τον φούρνο και ειζακυσε την πλάκα του φούρνο» και ης του μπουτζαρα επεσαν σπητηα ολα μονον δυο απομηναν και ης την τζιρκοθηστα τρηα μονο εγλιτοσαν. και ἔστω ὡς ἔνδειξιν» ².

Ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει μέγαν σεισμόν συμβάντα εἰς Ἰωάννινα τὴν 23 Φεβρ. 1743 ³. Ἄλλοι ὁμως ἀναφέρουσι μέγαν σεισμόν, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1740, ὅστις ἐπέφερε μεγάλην φθορὰν εἰς ἅπαντα τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

1814

Ἐκτοπισμοὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

«Ἐτει 1814. Σεπτέβριος 26· Θύμησι ποῖος νὰ ζῇ και νὰ μολογῇ τὰ θάματα τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ Βεζύρη, τι ἔκαμε και τι θὰ κάμη ὁ θεὸς τὸν ἡξεύρει. Καὶ αὐτὸς ἐξετόπισε τοὺς Ἀγάδες ἀπὸ τὰ σπίτια τους και ἀπὸ τὸν τόπο τους και χωργιά τους, τοὺς ἀτζαμηδες και ἄλλους πολλούς. Καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς ἔχει καλὰ και ὁ Θεὸς νὰ ἔχη και αὐτὸν καλὰ! Τὸ σήμερον γράφω και αὔριο δὲν ἡξεύρω τι μέλλει νὰ γίνη. Παπᾶ Δημήτρης ἀπὸ Τσαμαντᾶ εἰς ἔνδειξι και ἐνθύμησι τοῦ καιροῦ γράφω και ἄλλος σὲ τέτοια χαρτιά νὰ μὴ γράφῃ, τι εἶνε κατάρα, και νὰ συγχωρῇ ὁ Θεὸς και ἐμένα ἀπὸ τὲς πολλές μου ἁμαρτίες» ⁴.

¹) Εἰς τὸ μηναιὸν Ὀκτωβρίου τῆς Μονῆς ἀγίου Παντελεήμονος.

²) Εἰς ἐξώφυλλον ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

³) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Τομ. Β'. σελ. 226.

⁴) Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ Κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ σ. 35. Καὶ κατὰ τὸ 1804 ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐξετόπισε τοὺς Ἀγάδες Τσαμήδες ἐκ Τσαμαντᾶ σελ. 35.

1814

Μονὴ Καλωτᾶ. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

Ἐπὶ ἀργυρᾶς θήκης ἁγίων Λειψάνων: «Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Ἀνθίμου ἱερομονάχου 1814 Μαρτίου 1».

Ἐπὶ ἐτέρας θήκης ἁγίων Λειψάνων μετὰ λεπτῆς ἀργυρᾶς πλακός: «τῆς μονῆς Βισάκου ἐκ Ζαγόρη»¹.

1815

«ἔτος 1815 μαγίου 10 ἐπρόσταξε ὁ βεζύρης ἄλλη πασηάς. καὶ εὐκνησε τὸ κάστρο γήρω ἀπὸ τὸ παλεόν· καθὼς φαίνεται εὖς τὴν σήμερον κε ευκνησε ντάπης χορταρένιες ἀπὸ χόμα γήρω ἥς τρης μεργιές καὶ ἓνα τεκέν κενούργιο ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μετζήτη καθὼς φένηται ὁμήως κε το τζηπεανέ (= πυριτιδαποθήκη) ἀπὸ κατω ἥς τὸ μάρμαρον στὸ μετζητι ὅπου ηταν σπήλεον μεγα κε ετράβησε βάσανα πολὰ ο κόσμος χοργηὰ κε ηωανινα ἀπὸ ξιλα ὅπου ἐκουβαλαγαν κε ἀσθέστη· κε λόγγος ἀπὸ μοναστηρια ὁμήως τὸ νησι κε ημὶς η καλογέρη ἐκουβαλουσαμεν ληθαρια με τα καηκια μας μηνας 8 κε μας ἐπέρασαν κὲ ἀρκετα ἔξοδα τῶν μοναστηρίων κὲ βάσανα ὅπου τῆς διηγῆσετε κε ητον επιστατης δηα το κάστρον ανθρωπος αφεντικὸς λεγομενος θανάση βαγιας λεκλητοτης κε εγραψα διὰ ενθίμισι, εγὼ ὁ ηγουμενος Ανανίας παντελεημονητης ευχεστε κε μὴ καταράστε αδελφῇ δια τον κυριον αμην»².

Τὸ Κάστρον τῶν Ἰωαννίνων.

Μελέτιος ὁ Γεωγράφος Ἰωαννίτης «Τὰ Ἰωάννινα, λέγει, πόλις περίφημος καὶ ἐπαινετὴ διὰ τὴν εὐκρασίαν καὶ χάριν τοῦ τόπου, τὴν ὁποίαν εἰείχισε Μιχαὴλ Δούκας ὁ Σεβαστοκράτωρ καὶ εἶτα Θωμᾶς ὁ Δεσπότης»³. Ἀλλ' ἀναντιρρήτως Μιχαὴλ ὁ Δούκας δὲν εἶνε ὁ πρῶτος κτίσας τὸ Κάστρον τῶν Ἰωαννίνων. Τοῦτο ὑπῆρχεν ἤδη ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου τὸ 1020⁴ πιθανώτατα δὲ καὶ αἰῶνα, ἂν μὴ πλειότερον πρὸ αὐτοῦ⁵. Τὸ ἀρχικὸν τοῦτον τεῖχος ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Βοεμούνδου, ὡς ἀναφέρει Ἄννα ἡ Κομνηνὴ εἰς τὴν Ἀλεξιάδα της. Ἐπεσκευάσθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ πρώτου Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ, τὸ 1206, ὡς ἀνεγράψαμεν εἰς τὴν μελέτην ἡμῶν περὶ τῆς ἐκκλησίας Ἰωαννίνων. Ἐπεσκευάσθη τὸ 1250 ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ τὴν πληροφορίαν δῆθεν

¹) Ἐκ τινος ἐπιστολῆς τῆς Μονῆς πρὸς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν 8 Μαρτίου 1900.

²) Εἰς τὸ νελευταῖον ἄγραφον φύλλον Μηναιίου Δεκεμβρίου Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος ἐν τῇ Νήσῳ τῶν Ἰωαννίνων. Περί τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ σημειώματι Θανάση Βάγια πρβλ. ἰδιαιτέρας ἡμῶν πραγματείας Θανάσης Βάγιας βιβλ. Α'. Κωνσταντινούπολις 1921 καὶ Β'. 1922.

³) Μελετου Γεωγραφία τόμ. Β'. σελ. 381.

⁴) Byzantinische Zeitschrift 1893 45.

⁵) Ἐνθα ἀνωτέρω.

τοῦ Κουδαῖ ¹. Ἐπεσκευάσθη πάλιν τὸ 1375 ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ Προλίμπου ². Ἐπεσκευάσθη ἀπὸ τοῦ 1798—1799 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ³. Καὶ τέλος τὸ 1815 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἄνω σημείωσιν.

1816 *Γάμοι Σαλήχ-Πασᾶ, υἱοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.*

«σεπτεμβρίου 20 ὁ βεζήρης ἀλῆ πασηᾶ ἐπάνδρεψε τον Ἰών του σαλή πασηᾶ και ἐκαλεσε τα βηλαετῆα ὅπου και ἄν ορηζε εν προτης τα Ἰωαννηνα και ἔπητα τζαμουρκα αργυροκαστρο γαρδῆκι δελθηνάκι και περα τη αυλονα πρεβεζα κε περα λάρσηα τρίκαλα ἐπηληπους κασαπάδες και χανέδες και ης τρης μήνες και περη του ἐσκολασε ὁ γαμος διὰ χυρὸς χριστοφορου ἱεροδιακονου παληορίτου» ⁴.

Ὁ Ἰβραήμ Μανζούρ Ἐφένδης ἀφηγεῖται ὅτι ἐν ἔτει 1817 ἐτελέσθησαν ἐν Ἰωαννίνοις οἱ γάμοι τοῦ νεωτάτου τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἀλῆ, τοῦ Σαλήχ Πασᾶ. Τὴν αὐτὴν χρονολογίαν δέχεται καὶ ὁ Ἀραβαντινός ⁵. Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης ⁶ τὸ ἔτος 1819. Ἀλλ' ὥς φαίνεται ἐκ τῆς ἄνω ἐνθυμήσεως οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν τὸ ἔτος 1816. Ὁ Smart Hughes ⁷ γράφει ὅτι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1816 καθ' ὃ ὁ Ἀλῆς ἐνυμφεύθη τὴν εὐνοουμένην του σκλάβαν Βασιλικὴν ἐγένετο καὶ ὁ γάμος τοῦ νεωτάτου υἱοῦ του Σαλήχ-Πασᾶ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ὅχι μόνον οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ὑπαιθρος πληθυσμὸς προσεκληθῆ νὰ φέρωσι δῶρα, οὕτως ὥστε ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν ὅλοι οἱ δρόμοι τῆς πόλεως ἦσαν πλήρεις ἀπὸ ζῶα φορτωμένα φέροντα τὰ γαμήλια δῶρα.

Εὐτυχῶς σώζεται τὸ Κατάστιχον ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ κρατῶν τὰ βιβλία τοῦ Ἀλῆ Νίκος Θεός κατέγραφεν ἀκριβῶς τὰ δῶρα, κυρίως κτηνῶν, μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν δωρητῶν, χωρίων, μοναστηρίων, τσιφλικίων κατὰ σειρὰν σημειουμένων· ἀναγράφονται δὲ 24423 κριάρια, μουλάρια 759, ἄττα 31, ἄλογα 117 ⁸.

1816 *Σεράγια Ἀλῆ-Πασᾶ εἰς Μάζιαν.*

«1816 ἀπρίλι προτη φανερονω ἄφου ἀρχυνισαν τὰ σαραγια τοῦ Βεζίε μάζια στὸ νερο ὅπου ἐφεραν ἀπο συρπατα σινορο λιγγιαδες καὶ μεγ-

¹) «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» ἔτος Γ'. ἀρ. 143, 144. ²) «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» ἔτος Γ'. ἀρ. 143, 144. Χρονικὸν Προκλου.

³) Ι. Λαμπρίδου, Περιγραφὴ πόλεως Ἰωαννίνων σελ. 24.

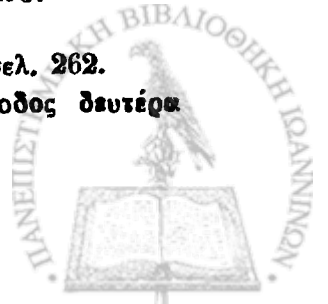
⁴) Ἀγραφον φύλλον Μηναῖον Αὐγούστου Μονῆς Παληωρῆς.

⁵) Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ σελ. 498.

⁶) Ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασᾶς σελ. 44.

⁷) Smart Hughes Travels in Sicily, Greece and Albany κτλ. σελ. 262.

⁸) Ἐπετηρίς φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσὸς ἔτος Δέκατον Περίοδος δευτέρα σελ. 211.

κουλιαδες και το εφεραν στα μαζια τα σαραγια απο χιλιους δεκαεξ̄ έως χίλιους εικοσι ενα και ετελειosan ολα ως φενοτε δεκα και δυο χριστιανη̄ ε̄σκοτοθησαν στο νεραδες τους πλακωσε το χομα και εστω ενθημησι. Ἀνατολιος ιγούμενος» ¹.

1818

Θάνατος Χρυσάνθου Ἡγουμένου Μονῆς Καστρίτης.

«1818 Φλεβαριου 6. Ἐκυμηθη ὁ κυρ πᾶ Χρυσανθος πατρις Κατσικα ιγουμενεβοντας χρόνους 23 ἔβγαλε χρεος χιλιαδες 9 ενεα—εφημερεβοντας πᾶ κοσταντιος ἔ κομμis πᾶρ κουμαδες». ²

1820

Χιών.

«Εἰς τοὺς 1820 ἐν μηνὶ Φεβρουαριου. ημερα τετραδῑ ἔριχνε χιόνι ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν χωρὶς ὁποῦ νὰ σταματήσῃ· λοιπὸν κοντὰ εἰς τὰς 11 ὥρας τῆς ἰδίας ἡμέρας τοῦ Φεβρουαριου. μηνὸς ἔβρόντισε δυνατὰ καὶ εἶπαν πολλοὶ ἄνθρωποι ὁποῦ δὲν ἐνθυμοῦνται καμμίαν φορὰν ὅταν χιονίζῃ νὰ βροντίζῃ καὶ εἰς ἐνθύμησιν» ³.

1820

Κουβαράς.

«Εἰς τὸ νησὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Σπανοῦ, εὗρέθη ἓνα παλαιὸ χειρόγραφο, χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος δεμένο σὲ τέταρτο μικρό, καὶ φαίνεται οἱ κατὰ καιρὸν πατέρες τοῦ μοναστηρίου ἔκαμαν διάφορα σημειώματα εἰς χωριστὰ τετράδια λόγους, ἱστορίες καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους τὰ ἔδωσε ὅλα ὁμοῦ εἰς ἓνα τόμον κοντόχονδρον, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰωαννῖται τὸν ὀνόμασαν Κουβαρᾶν δίδοντες τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ σχῆμα αὐτὸ ὅμως ἐφέτος τὸ ἐπῆραν πολλοὶ καὶ ἀντέγραψαν τὰ ἱστορικὰ σημειώματά του καὶ τέλος ἀπόμεινε εἰς τὸ σχολεῖον Καπλάνιον· καὶ εἰς τοὺς 1820 Αὐγούστου 23 ὅπου ἔκαψε ὁ Ἀλῆς Πασιᾶς ὁ πολιορκημένος τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ σχολεῖο καὶ τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸν Κουβαρᾶν» ⁴.

¹) Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον Τριφδίου Ἐνετίησι αψκα τῆς Μονῆς Δουραχάνης εὗρεσκόμενον ἤδη ἐν τῇ Μονῇ Ζήτσας τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

²) Πεντηκοστάριον τῆς Μονῆς Φιλανθρωπωνῶν Ἐνετίησιν 1739· τελευταῖον φύλλον ἄγραφον προσκεκολλημένον ἐπὶ τῆς πινακίδος.

³) Μηναῖον Σεπτεμβρίου ἐνετίησιν α.χ.μ.η. Μονῆς Καστρίτης τελευταῖον φύλλον.

⁴) Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου εἰς τὸ ἔσω φύλλον τῆς Α΄ πινακίδος κτῆμα Ἐκκλ. Ἀγ. Ἀθανασ. Ἰωαν.

⁵) Ἡ σημείωσις αὕτη περιέχεται εἰς χειρόγραφον τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἦτο κτῆμα τοῦ διδασκάλου Ἀθαν. Ψαλίδα περιλαμβάνον τὸ ἱστορικὸν Κομνηνοῦ μοναχοῦ καὶ Πρόκλου μοναχοῦ περὶ τῶν διαφόρων Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου· τὸ ἄνω σημείωμα ἀναφέρει καὶ ὁ Μουστοξύδης εἰς τὸν Ἑλληνομνήμονά του σελ. 643. Ὁ δὲ Πουκεβίλ λέγει ὅτι εὔρε τὸ ἱστορικὸν τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Πρόκλου εἰς μίαν τῶν μονῶν τοῦ

Ὁ Κουβαράς, ὁ περίφημος, ὁ πολυθρύλητος Κουβαράς, διὰ τὸν ὁποῖον τόσα μᾶς εἶπον μέχρι σήμερον, καὶ δὲν μᾶς εἶπον τίποτε. Περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν ὁ Γ. Κρομύδας ¹, ὁ Ν. Τσιγαράς ², ὁ Σ. Λάμπρος, ὁ Περιστεράς Μελέτιος καὶ ἄλλοι ³.

Πυρπόλησις Ἰωαννίνων.

«1820 ἂν 25 ἡμερα τετάρτη ἔκαψαν τα Ἰωαννινα ὅτα ἐπολιμούσι τὸ ντοβλέτι μὲ τον ἄλῃ πασιὰ τι ἔκαηκαν ἀπὸ τον πλάτανο καὶ τοῦ περ-
κου η ὅς τον Μαντῇ καὶ λιθοκοπίου πλη του λιβαδιότου. Εἰς τον ἴδι-
καιρον εκαηκε καὶ το μετοχι τῆς ἐλιούσης σ ὅλα τα μετοχια τῶν μονα-
στηρί— πλη τοῦ παντελεημονος» ⁴.

Σχετικῶς μὲ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Ἰωαννίνων παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Ἀραβαντινὸς ⁵ θεωρεῖ ὡς αἷτιον τῆς πυρκαϊᾶς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν «ἵνα ἔχῃ, λέγει, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐν ἐκτάσει ἐκ τοῦ φρουρίου ἐλευθέραν τὴν θέαν, διὰ βομβῶν καὶ διαφόρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ἀπορριφθεῖσων εἰς διαφό-
ρους θέσεις τῆς πόλεως, διεδόθη τὸ πῦρ, καὶ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ἡ ἀθλία ἐκείνη πόλις ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς τὴν 25 Αὐγούστου 1820». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουσι καὶ οἱ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ὁ Σ. Λάμπρος λέγων «Τὰ Ἰωάννινα ἐπολιορκοῦντο καὶ ὁ Ἀλῆς φοβούμενος, μὴ ἡ πόλις ὑπὸ σουλτανικῶν καταλαμβανομένη, χρησιμεύσῃ ὡς ἐπικίνδυνον ὀρμητήριον αὐτῶν διέταξε τῇ 13 Αὐγούστου δίκην ἄλλου Νέρωνος τὴν πυρπόλησιν τῆς πόλεως ⁶. Ὁ Ἀραβαντινὸς καὶ ὁ Λάμπρος ἀντιγράφουν τὸν Rouquerville καὶ ἐν τούτῳ ἐνοχοποιοῦντα τὸν Ἀλῆ. Καὶ ὅμως δὲν ἔχει οὕ-
τως ἡ ἀλήθεια. Εἰς τὸ Annuaire Historique τῶν Παρισίων τοῦ 1820, ἔνθα ἐν ἐκτάσει ἀναφέρονται τὰ κατὰ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν πολιορκούμενον, ἀναγινώσκομεν ὅτι τὰ *τουρκικὰ στρατεύματα* τὰ πολιορκοῦντα αὐτὸν κατέ-
στρεψαν τὸ πρῶτον αὐτὰ μέρος τῆς πόλεως καὶ ὅτι ὁ Ἀλῆς ἀναγκασθεὶς διέταξε νὰ καταστραφῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον *pour les en déloger*».

1820

Παρθένιος Ἡγούμενος.

«ἐγὼ ὁ τῶλης τοῦ τζητέλα ἀπὸ χωρίον βελιτζήστα ἀνηψιος τοῦ ηγου-
μενου παρθενίου ἀπὸ τὸ ληκοτρηχι του αγηανη ὁ αξιωτατος ηγουμενος

Βαρλαάμ, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε ἀποδώσας αὐτὸ εἰς Νέπωτα Δοῦκα. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Βυζαντίδα καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀθηνᾶ, ἤτοι ἀνάλεκτα Γεω-
γραφίας, Φιλολογικῆς ἱστορίας κλπ. 1831.

¹) Διατριβὴ ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης ἐν Μόσχᾳ 1808. ²) Ἀντι-
κὸν Ἡμερολόγιον Ἀσωπίου 1886 σελ. 328.

³) Ν Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ' τεύχος Α—Β'. σελ. 8 ὑποσημείωσις. Μαλακασιακὰ
Ι. Λαμπρίδου μέρος πρῶτον σελ. 5.

⁴) Εἰς τὸ τέλος ἐνὸς ψαλτηρίου τῆς Μονῆς Παντελεήμονος.

⁵) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Α'. σελ. 332.

⁶) Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΓ'. τεύχ. Γ'. σελ. 294.

το ηγε τὸ μοναστηρι του ὅχι κε καλητερα κε τορα τον εφλακοσε ο αλη πασιας και εκαμε μεσα στη φηλακη χρονους 2 κε οταν αποθανε μεσα εις την φηλακη κε αλαθθηκεν ηγουμενος κε το εκλησα το μοναστηρι ὁ διονησιος ηγουμενος κασταλονις κε δανιηλ ο κουτσος» ¹.

Πόλεμος τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

«1820. Μαΐου α'' αρχυσε σεφερι εις τα Ἰωαννηνα ὁ βασιλέας σουλτάν μαχμούτης με τὸν Βεζηρ ἄλῆ πασιὰ τεπελενη ὦτη καὶ ἔκριψαν ὁ κοσμος το βηῶ τους ὦπου ἤξεραν τρίπες καὶ τὲς ἐγιωμοσαν ἀπὸ τοὺς φόδους καὶ εις τους 1821 αυγουστου 4 ἔκριψε το μοναστήρι με τοὺς δραγομηνοὺς τὸ βιῶτους εις τὰ καιλῆα του σαραντα βρισῶν καὶ ἔβαλαν τὼν νηκοδιμο νὰ το φηλάγι εις το ἡψυλωτερο κελὶ να καθηση ἔως να ληψυ ὁ φοδος. αὐγ. 10 Νηκωδιμος Παληουρῆς» ².

«1820 Αὐγουστος 25. Δοξάζομαι καὶ προσκυνοῦμε τὸν Ἅγιον Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν Δέσποιναν ὅπου μᾶς ἐσπλαχνίστηκαν, καὶ πολυχρονοῦμε τὸν βασιλέα τοῦ Σουλτάν ὅπου ἦλθαν ὁ κόσμος μὲ τὶς φαμίλιές τους, ὅλοι Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι, ὁ καθένας εἰς τὸν τόπο τους ὅλους μᾶς ἐσήκωσε ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς καὶ οἱ προδότες ἀπὸ τὸ κάθε χωρίον, ποῦ καλὰ νὰ πάθουν καὶ αὐτοί. Καὶ ἦλθεν ἄρμάτα βασιλικὴ καὶ κατάρα καὶ ὁ τόπος κατὰ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. Καὶ παιδιὰ του καὶ ἐγγόνια του ἐπροσκύνησαν καὶ τοὺς ἔπιακαν. Καὶ στὰ σήμερα ὁ Ἀλῆ Πασᾶς πολεμᾷει στὰ Γιάννενα πόλεμο φρι(κ)τὸν σήμερα. Καὶ ἐχάλασαν τὰ Γιάννενα τὰ μισὰ καὶ τὰ χωρία ἀπ' ὅξω... Καὶ ἐμεῖς οἱ Τσαματιῶτες φαμίλιες 100 ἑκατό, Γαρδίκι καὶ Κολώνια ἐκάμαμεν φευγαῖτοι μῆνες 17, ἤγουν δεκαφτὰ ὅλο ὅλο» ³.

«1820 σεμπτεβρηου 8 ἐρθαμαι ἐμῆς οπου ἡμαστε σηκωμένη ἀπο τὸν Βεζήρι ἄλῆ πασαν κατου στὴ αρβανητηὰν στο βεληκῆστα καὶ στη σηντραδα και ἦρθαμαν με το φερμανι του βασιλέος σουλτάν μουσταφᾶ και αφοῦ προτο μας ἐσηκωσε ὅσω ἦρθαμαν πῆσο στοῦτος κεσὴ ἀπερασαν χρόνη ἡκοσηδῆω—22.

Ἐγὼ παπα Χρήστος οπου ἡμουν σηκομένος μαζι μὲ τὴν φᾶρα μου το γράφω διὰ ενθύμηση» ⁴.

1822

«Εἰς τους 1822 Ἰανουαρίου 17 ἡμερα τριτη εκοψαν τον ἄλῆ πασιὰ

¹) Ἐν τινι παλαιᾷ Παρακλητικῇ τῆς Μονῆς Δουραχάνης εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ σταχώματος.

²) Ἐν ἀγράφῳ φύλλῳ Μηναιῶν Αὐγούστου τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

³) Χειρόγραφον Τσαμαντᾶ. Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ σελὶς 35.

⁴) Μηναιῶν Δεκέμβριος τῆς Ἐκκλησίας Περιβλέπτου.

μέσα ἤς τὸ νησὶ καὶ το μαναστήρι ἤς του αἰγίου παντελεήμονα μέσα εἰς τον ὄντᾶν τοῦ κυρ ζηση κουτζνouxη Ἰωαννίτη καὶ τον εβαρέσαν κα με τα τουφεκηα ἀπο κατο ἀπο τὸ κατόγη κα ἡστερα τὸν εκοψαν κα ἡτον ο ἀν-θροπος ὁ βασηληκὸς ο ρεσητ πασηὰς κα εστηλεν ἄλον κα του ἔκοψαν ονομαζόμενον μεῖμετ πασηὰ κα ἡτον μεσα κα η βασηλικὴ του ἀλλὶ πασηα μέσα ἡς αλον ονταν· κα πέρνοντας αὐτὴ το σομα του κα το κεφάλη του ἡς Ἰωαννηνα ἔδγαλαν το ασκερη ἡστερος, τοῦ μαναστιριου κα πόρτες κα σηδερενιὲς κα ὅλα κα εμηνε μόνον τὸ μοναστήρη με τοὺς τηχους ὁποὺ τίς δηγηγησετε κα εγραψα εγο ὁ Ἀνανίας ηγούμενος παντελεήμον· ευχεστε κα μη καταραστε ἀδελφὴ δια τὸν κυριον αμήν» ¹.

«ἔτει 1822 Γεναρίου 20. ἐχάλασαν τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν... ὁ Ρασήτ Πασᾶς ὁ πρῶτος τοῦ βασιλέως ἐδῶ ποῦ ἤρθεν. Καὶ ὕστερο τί θὰ δώση ὁ Θεὸς καὶ ὁ Βασιλέας!...» ².

Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Πάντες ὅσοι ἐκ τῶν ξένων καὶ ἡμετέρων ἔγραψαν διὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἐσφαλμένως ἔγραψαν· ἄλλοι μὲν δεχόμενοι τὴν 5 Φεβρουαρίου 1822, ἄλλοι τὴν 28 Ἰανουαρίου, ἄλλοι τὴν 24 Ἰανουαρίου, καὶ ἄλλοι τὴν 16 Ἰανουαρίου, καὶ ἄλλοι τὴν 25ην Ἰανουαρίου. Ἡμεῖς δημοσιεύσαντες εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ³ τοῦ 1923 διατριβὴν περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀπεδείξαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἄνω ἐνθυμήσεως τοῦ ἡγουμενίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος Ἀνανίου, ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐδολοφονήθη ἀκριβῶς τῇ 17ῃ Ἰανουαρίου 1822 ἡμέρᾳ Τρίτῃ. Εἰς ἐπικύρωσιν τῆς γνώμης ἡμῶν ἔρχεται καὶ ἡ ἄνω σημείωσις τοῦ χειρογράφου Τσαμαντᾶ, ἡ ὁποία ὀριστικῶς ἀποκλείει πᾶσαν χρονολογίαν πέραν τῆς 20 Ἰανουαρίου. Ἀλλ' ὁ Τσαμαντᾶς ἀπέχει πολὺ τῶν Ἰωαννίνων ἐκ τῶν ὁποίων διὰ νὰ φθάσῃ ἡ εἰδησις ἔπρεπε νὰ παρέλθωσι τοῦλάχιστον δύο ἡμέραι, ὥστε ἡ 17 Ἰανουαρίου εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

1820

Χειμῶν — Ἀκριβεία.

«Μαρτίου 25. Ἐγὼ παρον αἰτος εκαμε χειμονας καλὸς ἐγενεν ακριβεία μεγάλη κρόκα τον κυλο γροσ. 30 ἦτι 30. Το σιταρη ἢ εκατο λητραις γροσ. οἰκοσι λεγω 20 καὶ ο Θεος να δοσι ευθινια. Γεωργις πα'' εγραψε δια θυμισι» ⁴.

¹) Εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον Πεντηκοσταρίου τῆς Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος.

²) Χειρόγραφον Τσαμαντᾶ Νικολάου. Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ Κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ σελίς 36.

³) Ἀνετυπώθη καὶ εἰς ἰδιαιτέρον τεῦχος.

⁴) Μηναιὸν Ἰουνίου Μονῆς Φιλανθρωπινῶν ἔνθα ἀνωτέρω.

1821

«Ἐν μηνὶ Ἰουνίου ἐχίονισε ἡμερες 3 κε 4 εκαμε κρου μεγαλο ὁποῦ ὁ κοσμος δεν το ενθυμῶνται ἄλλην φοραν ὡς σαν αυτο¹⁾».

1822

Μαρτύριον τοῦ ἐκ Μοκοβίνης ἀγίου Γεωργίου ;

«Σεπτεμβρίου 27 εμαρτυρησεν δια τον Χριστον ὁ ἐκ κώμης μοκοβίνης (Γεώργιος;) ἐν Παραμυθία κρεμασθῆς ἐν τη πλατανῳ κὲ ἔστω εἰς ἔνδειξιν»²⁾.

1823

Μονὴ ὄρους (κοινῶς Τζόρας).

«Τρικτήου (τρυγητοῦ) 30. Ἐτοῦτο τὸ ευχολογι ηνε του μοναστηριου ορους αγια παρασκεβης κε οπιος το αποξενοσι να εχη την καταραν της παναγιας και του Θεου κε παντων τον αγιον ομος εγο ηγουμενος Ἰωαννικιος το αγορασα γρ. 12 ομος αδελφια πατερες ηχα βγαλι ολο το μπορζη του μοναστηριου που ειχεν πουκια (πουγγία) 15· κε υστερος ενας θεοκαταρατος κοτοσης Τατζης ζουπούλης απο κλαζηάδες με εβγαλε απο την ηγουμενιαν και εκατξε αυτος ηγουμενος και τὸ εβαλε πουκκια σε τρεις μήνες πουκκια δεκα εξι 16 οπου να εχη την οργην του Θεου εις το κεφαλη του και εις το σπητι του και ολο εις τους Τουρκους με συγγαλαη και οπου καταλαβενη το εναντιον του διαβολου να το εχη εις το κεφαλη του και εις τους ανθρωπους του»³⁾.

Φόνος Μπεκῆρ ὑπὸ Πολυχρόνῃ (ἐκ χωρίου Νεγάδων).

«1823 Ἀπριλίου 22. «Ο πολυχρονης ἀπο χοριον νεγαδες ζαγορι εσκοτοσε ενᾶν Τουρκο ονοματι μπεκῦρις ἀπο χορίον μαρίτζανη τον εσκοτοσε Ἰανουαρ. 22 τη νυχτα εις τον ἥπνον με το τζεκουρι εις το ριζαφτη με τον αργυρι και παντο λοτζα και τον εθαψαν εις το αβλακι του μηλου του και εις ἓνα ξεκομα και επεита το εμαθανη αρματολὴ και τον ἔδεσαν καὶ τον ἐπήγαν στὰ Ἰωανινα και τον ἐφιλάκοσαν και ἔπητα τον ἔστηλε στον Ταῖχ αγα του μερ πασα στη πρεβεζα και τον πῆρε ο αλη μουρατης εις το χέρι του ο θηδὸς τὸν σκοτομένον και τον εξετασε ο αλη μουράτης με καθε τροπο και ἤβρε την αλίθηα και ηρθαν εις το τσιφληκη και ἦπε τὸ τόπον οπου τον ηχε θαμενο και τον ξεθαψαν ἀπρ. 22 την ημεραν

¹⁾ Ἀκολουθία τοῦ ἀγίου καὶ ἱσαποστόλου Κοσμᾶ ἐνθα ἄνωτέρω.

²⁾ Ἐν τινι Μηναίῳ Ὀκτωβρίου ἐκδοθέντι ἐνετίησιν 1790 καὶ ἀνήκοντι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Τσέρκιαννη εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον. Ὁ ἐνοριακὸς οὔτος ναὸς ἦτο ἄλλοτε μονὴ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Κύκου, καθὼς δεικνυται ἐξ ἐπιγραφῆς ἔσωθεν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ· κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἱστορήθη κατὰ τὸ ἀψῆβ'.

³⁾ Ἐν τινι εὐχολογίῳ ἐνετίησιν 1811 τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους τῆς κειμένης ἐπὶ τοῦ Δρίσκου εἰς τὸ α' ἄγραφον φύλλον κολλημένον ἐπὶ τοῦ σταχώματος.

τῆς λαμπροφορου ἀναστασεως καὶ τοῦ καμὲ ἐκεῖνο το θαυμασιό μνημα καὶ ὁ ἀργίρης με τὸν παντολοτῆ εφυγαν δὲν τοὺς ἐπιασαν καὶ ἐπουλησε τὸ τσιφλικι ὁ πολυχρονῆς τοῦ ἀλη μουρατῆ με ταπηὰ καὶ μαρτυριαὶς πουγγια 170 διὰ τὸ κτηγετῆ μαγίου 15 ἡμερα τριτῆ ἐπουλιθι τὸ τσιφλικι»¹.

1824

Ἀλῆ-Πασᾶς.

«Εἰς τοῦτο τὸ Ἀνθολόγιον εἶναι ἀπὸ τῆ Γιαννίνα 1824.

Γράφω διὰ τὰ παθήματα τῶν Γιαννίνων ὅπου ἦταν ἓνας Βαλῆς κακός, ἓνας Βεζύρης καὶ τὸν ὠνόμαζαν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ εἶχε καὶ υἱοὺς τρεῖς καὶ τοὺς ἡξίωσε καὶ τοὺς ἔκαμε καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ τοῦ πασιάδες καὶ τὸν ἓνα τὸν ἔλεγαν Μουχτάρ Πασσιὰ τὸν μεγαλείτερο καὶ τὸν ἄλλον τὸν μεσαῖον τὸν ἔλεγαν Βελῆ Πασσᾶ, τὸν τρίτον τὸν μικρότερον τὸν ἔλεγαν Σαλῆ Πασσιὰ καὶ αὐτὸς ὄντας ἔρθε στὰ Γιαννίνα ἦλθε μὲ μιὰ ξιντάρρα καλπᾶκι καὶ ἔρθε εἰς τὴν Γιαννίνα καὶ τὴν ἔβγαξε τὴν ξιντάρρα καὶ τὴν ἔδειχνε τῶν Ἀρβανίτων καὶ τοὺς ἔλεγε Τετὲ παιδιὰ μου, τετὲ γιέ μου κι' ἐγὼ νὰ σᾶς τὸ ξέρω καὶ μάζωνε ἀσκέρι ὅλη λιάπηδες ὄντας ἔρθε εἰς τὴν Γιαννίνα, ἔρθε μὲ πεντακόσιους νομάτους ἀσκέρι καὶ ὕστερα ὡς σὰν ἔρθε εἰς τὴν Γιαννίνα ἴσα πρῶτα καὶ ἄρχε τοὺς μαστόρους καὶ ἔβαλε εἰς τὰ καστρία καὶ εἰς τὰ σεράγια νὰ τὰ φκιάσῃ ἀφοῦ κἔρθε ἕως ποῦ ἀπεθάνει κι' ὡς τόσο ἦτον κακὸς Βαλῆς καὶ Ζαμπίτης τόσον κόσμον ὥριζε ἄσπρα νὰ εἶχε ὅσα σὰν ἓνας ἄνθρωπος φορτωμένος φλωρὶ νὰ ἦταν δὲν τοῦ ἔκρινε κανέναν ἄλλος ἀπὸ τοῦτον, οὔτε κλέψιμο, οὔτε σκότωμα νὰ σκιαζόνταν κανέναν κι' ἀπὸ τίποτες ἢ Τοῦρκος ἢ Ῥωμῆός. Ὅμως αὐτὸς τὲς φυλακὲς καὶ τζερεμέδες τὸν κόσμον ἕως οὗ ὅπου ἀπέθνησκαν ὁ κόσμος μέσα εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἔκοφτε καὶ ῥήμαζε ντουνια ἐχάλαγε καὶ γράφω καὶ διὰ τὰ καστρία καὶ διὰ τὰ σεράγια ὅπου ἔφκιανε νύχτα καὶ ἡμέρα δούλευαν οἱ μαστόροι δὲν ἐπρόφτασαν νὰ σχολάσουν καμμίαν φορὰν ἀσθέστες καὶ λιθάρια καὶ ξύλα καὶ ποριά ἐκουβάλαγαν τὰ χωρία νύχτα καὶ ἡμέραν, ἐκουβάλαγαν καὶ δὲν ἐπρόφθαναν στὸ σαράϊ τίποτες τοὺς ζάπωναν μὲ ποτιστὴν ἀσθέστη καὶ ἄλλα πολλὰ σημεῖα ἔκαμαν αὐτοὶ οἱ πασιάδες ἕως ὅτου ἐβαρέθηκεν ὁ κόσμος ἀπὸ αὐτοὺς τριάντα πέντε χρόνους ἔκαμας εἰς τὸν τόπο τοῦ Γιαννίνου κανέναν δὲν ἔλεγε καλὸ λόγο διὰ αὐτοὺς ὅμως ὅλο κατάρες καὶ παρακάλια εἰς τὸν Θεὸ διὰ νὰ τοὺς κόψῃ ὁ Θεὸς τὴ ζωὴ ὅσο τοὺς ἔλεγε ὁ κόσμος κατάρες τόσο ὁ Θεὸς τοὺς ἡξίωνε καὶ στοὺς τριάντα πέντε χρόνους ἀπάνω ἠθέλησεν ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἔδωκεν καλὴ γνώμη τοῦ Βασιλῆα καὶ ἔστειλε τριάντα πέντε πασιά-

¹⁾ Εἰς τὸ ἄγραφον φύλλον τῆς πρώτης πινακίδος μηναίου Αὐγούστου τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

δες νὰ τὸν κόψουν κι' ἔκαμε πόλεμο χρόνους δύο ἕως ποῦ νὰ τὸν χολάσουν οἱ πασιάδες ἄσκέρι χιλιάδες ὀγδόντα» ¹.

Ἡ ὥς ἄνω ἐνθύμησις εἶνε ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ διὰ τὸν ἀσχολούμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἡ σημείωσις αὕτη ἔχει περισσοτέραν σημασίαν ἢ ὅλα τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰ ἐμπαθῆ βιβλία, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Rouquerville καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων ξένων καὶ ἡμετέρων, ὅσοι ἠκολούθησαν καὶ ἐμιμήθησαν αὐτόν, φιλοτιμούμενοι τὶς περισσότερον τοῦ ἄλλου νὰ γράψῃ μεγαλυτέρας καὶ φορικωδεστέρας κακουργίας διὰ τὸν Ἀλῆ-πασᾶ. Ἦτο τοῦ συρμοῦ τότε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ οἱ πάντες νὰ ἀσχολῶνται περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ νὰ γράφωσι βιβλία ἐστερημένα πάσης ἱστορικῆς ὑποστάσεως ἀποκινήματα τῆς νοσοῦσης φαντασίας των. Ἀτυχῶς καὶ οἱ ἡμέτεροι δὲν ὑστέρησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῆς μυθιστοριογραφίας καὶ σήμερον ἔτι ἐξακολουθοῦν νὰ γράφωσι εἰς τὰς ἐφημερίδας σειρὰν ἀρθρων ἀναμασῶντες πάντοτε τὰ αὐτὰ ἔωλα καὶ ἀνιστόρητα καὶ ἐμπαθῆ δημοσιεύματα κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, χωρὶς ποτε σοβαρῶς νὰ θελήσωσι νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη, καθὼς καὶ τῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία προηγῆθη αὐτοῦ ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐξαγάγωσι συμπεράσματα καὶ κρίσεις ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίαις ἐπὶ τῇ βάσει πραγματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Περὶ τοῦ Ἀλῆ θὰ διαλάβωμεν ἐκτενέστερον ἐν ἰδιαίτερά πραγματεία ἡμῶν.

1825 Ἰωαννίκιος Ἡγούμενος Μονῆς Ὁρους.

«Ἐκατασταθῆκε ενας ἀνθρωπος αἰτο γοτηστα ονομαζομενος βαρελῆς με ἐπηγε εἰς το κριτιριον ἀδικως κε παραλογως κε με ἀδικησε γρ. 1250 κε ωψετε εν ημερα κρισεως εἰς την ζωὴν την αἰωνιον κε ἐπει ζωη καταρα εἰς την κεφαλῇ του» ².

«1825 Δεκεμβρ. 22. Ἀγοραστῇ το παρον μηνέον διὰ συνδρομὴ μου ἀπὸ στράτη κρασοπούλου γρόσια 7 καὶ ἔστω. Ἡγούμενος Παντελεήμονος Ἀνανίας» ³.

Μονὴ Δουραχάνης.

«1825 Σεπτεμβρίου 9. Θημησι οταν καγικε το μοναστηρι εἰς τουρσανῇ εγραψα δια ενθήμιση» ⁴.

¹) Ἀνθολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ Ἐνετίησιν ΑΨΟΣΤ'. ἀνήκον πρότερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Νικολάου τῶν Κοπάνων καὶ ἤδη εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Μαρίνης. Εἰς τὸ α'. φύλλον σελ. β'.

²) Ὁ Ἰωαννίκιος Ἡγούμενος γράφει τὴν ἀνωτέρω ἐνθύμησιν εἰς τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν εὐχολόγιον τῆς Μονῆς Ὁρους.

³) Μηναιὸν Δεκεμβρίου Μονῆς Παντελεήμονος.

⁴) Τὴν σημείωσιν αὐτὴν ἔγραψεν Ἀνανίας Ἡγούμενος Ἀγ. Παντελεήμονος ἐν

Τὴν Μονὴν τῆς Δουραχάνης οἱ Ἰωαννῖται συγγραφεῖς θέλουσιν ὑφισταμένην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Δεσποτῶν ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας, ἀναμειγνύουσι δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τὰς *συνήθεις παραδόσεις των*. Διὰ τὴν ὀνομάσθη οὕτω ; διότι, λέγουσιν, «ὁ Δουραχὰν Μπεϊλερπεης τῆς Ρούμελης ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀβλαβῶς διελθὼν τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων παγωμένην οὖσαν, καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ εἰς τὸν παρὰ τὴν λίμνην ναῖσκον ἀποδώσας, ἔκτισε ἰδίαις δαπάναις αὐτόθι Μονὴν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κληθεῖσαν» (!) ¹

1826

«Ἐτους 1826 μαΐου ια'. Εἰς ἀναστάσιος κονσταντη εξαρχου ζαγορησιος εγραψα στο μηνέον του μηνὸς μαγῆου κιοπηως το δηαδasi να εχη τὴν εφκη του αγιου παντελεημονος» ².

1828 Σιτοδεία. Καταπίσεις Τούρκων καὶ Ἀρβανιτῶν.

«Ακριβία πολὶ στο γενημα και ειχε το ταγαρι το αραποσιτη γρ. 18 τον μαγηνον μηνα καὶ εἰς τὰ 1829 το μάρτι μηνα πολὶ ακριβία το δεκαρι το αλεβρι το αραποσιτηκον γρ. 7 ητη επτά. Το καθαριο το δεκαρι γρ. 8 ητη οκτώ και ακαταστασιες μεγαλες ἀπο τους Τοῦρκους κε απο τσαρβανιτες μας χαλασαν και εφυγαμαν στους λογκους εκριβονταν ο κοσμος εφυγαμαν απο τα σπητια μας και ηρθαμαν και εμῆς στη βαξηα και εκαθομασταν αυτου και ητο βαλης ὁ ρούμελης βαλεσης στα Ιωαννινα. εβηκα και εγο και τον επροσκηνησα δια τους μηλους στο δυποταμο οπου εχαλεβε δια να τους παρη αυτος και εγλυτοσαμαν απο τους θεοκαταρατους γοτηστινους απο καπια εργαλια του διαβολου 1829 Απριλιου 21».

Ἰωαννίκιος Ἡγούμενος Ὁρους.

«Ἡγουμενος Ιωαννίκιος ορους κε εγο ημουν απο τὴν Ἑλληοκαλη μοναστηρι και εις τους 1832 εβαλαν αλον καλον ανθρωπον πητροπο μου μητρον κραψήτην χαῖταν κολος και κακότροπος οπου να το εχη σιό σπητη. του κε εις ολο το γενος του οτι καλο εκαμε τοῦ μονοσταριου ο αγιος επιτροπος' οτι εκαμε να το εχη αυτος και ουλο του το σπητι του κε η γενεα του» ³.

τῇ Νήσῳ εἰς τὸ μηναιὸν Ὀκτωβρίου τῆς αὐτῆς Μονῆς· πρόκειται περὶ τῆς Μονῆς Δουραχάνης.

¹) I. Λαμπρίδου Μαλακασιακὰ σελ. 38.

²) Πρώτη σελὶς Μηναιίου Αὐγούστου Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Νήσου.

³) Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνησθέντι εὐχολογίῳ τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους ἐπὶ τῆς ἐτέρας πινακίδος τοῦ σταχώματος.

1829

Δεινοπαθήματα μοναχῶν ἀγίου Παντελεήμονος. Σιλιχτάρ Πότα.

«Αὐγούστου 30 τῆς Μονῆς Παντελεήμονος κανο θήμισιν τον κερὸ ποῦ ἔστειλε ὁ ρουμελῆς τον σιλιχταρη ποτα εἰς τα Ἰωαννίνα δια μουσελίμη κε δεν τον ἔπασαν μεσα ὁ βελίμπεγῆς κε μαχμουτ πασιᾶς μαζί με τοὺς αρβανίτες κε καθίσε στον ζελοδα ἡμερας 40 κε το νισι το ηχε κλισμενο κε ηχε αρβανητη ο σαλικασος που εφύλαγαν ανθρωποι 130· κε καμαν εξοδα αρκετα το νισι κε τα μοναστηρια κε εμαζουν η αρβανίτες τα καεικια το βραδυ αποξω απο τον παντελεημονα κε τα φιλαγαν κε ἴχαμε κε στο μαναστήρι δυο κονακια αρβανίτες και μας ἔκαμαν πολὰ εξοδα κε ζιμιες κε εκαμαμεν κλισμενη απο αὐγούστου 30 εὸς οκτομβρίου 7 δια ενθιμισι Παναγιότης ἀδελφος του ιγουμενου γραφο»¹.

1828

Καταγραφὴ κατοίκων Βιλαετίων.

«Ἐπρόσταξεν ὁ ρούμελῆς βαλοῆς καὶ ἔστιλαν εἰς ὅλα τα βηλαῆταν καὶ εμετρισαν τῶν κόσμον ὅλων ἄνδρες γινεκες πεδίαν καὶ κωριτζιαν μηκροὺς μεγάλους ὦπου και μίαν ἡμερον τεκνων τω εγραφαν και κανένας δεν ἠμποροῦσε να το ἔβρι ὅτι να εἶταν ὁ μέτρος ὅπου εγενωνταν εἰς ὅλα τὰ βηλαῆταν, εἰς αω28 μᾶρτ. α.».

Καληνοικος ἱεροδιακωνας Παλεωρῆς².

«Ὁ Ρούμελη Βασιλεὺς τῆς ἐνθυμήσεως εἶνε ὁ Ρεσίτ-Πασᾶς Κιουταχῆς, ἀλλ' ὁ Ἀραβαντινὸς δὲν ἀναγράφει οὐδεμίαν καταγραφὴν τῶν κατοίκων ἑξιστορῶν τὰ κατὰ τὸν Κιουταχῆν, τὸν ὁποῖον μάλιστα ὑπερεπαινεῖ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅσα λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ταφηλμπούζης πρὸς τὸν Λουκᾶν Βάγια ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

1831

Πόλεμος Τσάμηδων καὶ Ἑμὶν-Πασᾶ.

«Ηουλῆος 29 ἐγῆνε πῶλεμος ἡς στη βελτζηστα ἦλθαν ἡ τζάμηδες και επωλεμοῦσαν με τω πεδῇ του ρουμελη την Νημηνη πασα ἡχενε ασκέρηο Ημην πασας δῖο χηληαδες και η τζαμηδες δοιο χηληαδες τους ενικησαν³».

Ὁ Νημήνη πασᾶς οὗτος εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ Ρεσίτ-Πασᾶ Κιουταχῆ. Τὸ ὥς ἄνω γερονὸς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινός⁴, ἀλλ' ἀντὶ τῆς 29 Ἰουλίου γράφει τὴν 3ην Ἰουλίου.

1830

Μονὴ ὄρους. Ἰωαννίκιος Ἡγούμενος.

«Ἐτοῦτα τα μηνεα τα δοδεκα ἡνε του μοναστηριου ορους και ὀπιος

¹) Εἰς τὸ πρῶτον ἄγραφον φύλλον τοῦ μηναιίου Ἰανουαρίου τῆς μονῆς ἀγίου Παντελεήμονος.

²) Ἐν τινι ἀγράφῳ φύλλῳ Τυπικοῦ τῆς Μονῆς Παληωρῆς.

³) Ἐν ἀγράφῳ φύλλῳ Μηναιίου Αὐγούστου Μονῆς Παληωρῆς.

⁴) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου τόμ. Α'. σελ. 390.

κε τα παρη να εχη την καταρα του μοναστηριου κε της παναγιας κε του αγιου Νικολαου και τα αγορασα εγο Ιωαννικιος Ηγουμενος του μοναστηριου γροσ. 165 ητοι εκατον εξηντα πεντε».

1831

Ἰωαννικιος ηγουμενος (ευχειτης) (μηπως κε εδιωχθην); κε εβαλαν τον μητρον χαϊταν επιτροπον εγο το εθελισα μοναχος μου δια καλην βουλην του μοναστηριου κε ομως εγελαστηκα και με εγελασεν αυτος και δεν καμει δια επιτροπος ουτος ουτε αλος. . . . » ¹.

1834

«Εγὼ ηγουμενος Ιωαννίκιος το αγορασα ετουτο το τριοδι του μοναστηριου ορους κε οπιος το αποξενωση νὰ εχη την καταραν τοῦ θεου και της παναγιας και τοῦ μοναστηριου και παντων των αγιων και του αγιου Νικολαου το εχο γροσ. 50 ητη πενηντα».

«1834 εφτιασε ο βεηπι εφεντης τους μῆλους στο ποηνηκοδα και τους επνιξε η λιμνη τον χειμωνα και δεν αλεσαν ολοτελας και εξοδιασαν πουκια 150 και παλε αλα εξοδα λεγω να καμη» ².

Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τοῦ ὄρους περὶ ἧς πρόκειται εἰς τὰ ἄνω σημειώματα, ὡς καὶ εἰς τὰ προγούμενα, εἶνα ἀρχαιοτάτῃ ἀναφερομένη εἰς τὸ κατὰ τὸ 1321 ἐκδοθὲν χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ἔχουσα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του καὶ τὸ τοῦ Κανακίου μετόχιον εἰς ὄνομα καλούμενον τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἡ Μονὴ αὕτη σήμερον κατὰ παραφθορὰν καλεῖται Τσόρα ³.

1834

Ὁ Μύλος τῆς Μονῆς Καστρίτσας.

«Εγραψα ἐνθύμισιν διὰ τὸν μύλον, ὅποιος Ἡγούμενος εὔρει καιρὸν δίκαιον νὰ εἶναι ταβατζῆς νὰ ξεύρη νὰ ὀμιλήσῃ πῶς εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ μύλου.

Ἡγούμενος Παρθένιος γράφω.

Ὁ μύλος τοῦ Μποϊνίκοδα ἦτο παλαιὸς χαλασμένος τοῦ Μοναστηριοῦ Καστρίτσας ἔγεινε ἐπιμελητῆς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωακείμης ὁ μελενίκος, ὅπου (σῆκωσε) τὴν ἁγίαν Μητρόπολιν, ὃ ὅπου ἦτον πλούσιος κατὰ πολλὰ μὲ τὸν πρῶην Ἡγούμενον Χρῦσανθον νὰ βάλῃ τὰ ἔξοδα ὁ Δεσπότης, τὰ ἔξοδα, ὅσο νὰ βγοῦν, νὰ πέρνῃ τὸ εἰσόδημα ὁ Δεσπότης καὶ ὕστερα νὰ εἶναι τοῦ Μοναστηριοῦ. Πρῶτα μίλησεν ὁ Δεσπότης μὲ

¹) Τὰ ἀνωτέρω δύο σημειώματα ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰωαννικίου Ἡγουμένου τοῦ ὁποίου καὶ πρότερον ἐμνήσθημεν εἰς τὸ πρῶτον φύλλον σελ. β'. τοῦ μηναιίου Μαΐου Ἐνετίσιν 1804 τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους.

²) Ἀμφότερα τὰ σημειώματα εὗρηνται ἐν τινι τριφδίῳ Ἐνετίσιν 1820 τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους ἐπὶ τῆς πρώτης πινακίδος.

³) Ἀραβαντινοῦ Χρονογρ. Ἠπειρου Β'. σελ. 308.

τὸν Πασσᾶ Βαλῆ, Μουσταφᾶ Πασσᾶ τοῦ Ἰωαννίνου καλὰ καὶ τῷδ' ὡσεὶ τὴν ἄδειαν καὶ ἔστειλεν μαστόρους ὁ Δεσπότης ὕστερα πάγει ὁ Τοῦρκος ὁ Βεΐπη ἐφένδης, λέγει τοῦ Πασσιᾶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἦτο τῶν ῥωμαίων ὁ τόπος· ἄμέσως κράζει ὁ Πασσιᾶς τὸν Δεσπότη καὶ σχόλασε τοὺς μαστόρους· ὕστερα ἔβαλε μαστόρους ὁ Βεΐπη ἐφένδης καὶ ἐξάπωσε μὲ τὴν δύναμίν του· ἔγινε ὁ μύλος 1834 Σεπτεμβρίου 24· ἀρχίνησαν οἱ μαστόροι καὶ δούλεβαν ἐκείνη τὴ χρονιά, ἔκανε μεγάλη ξηρασία» ¹.

«1834 Ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ 9 ἡμέρα Παρασκευή. Εκημιθη ὦ ιερομονοχος Πολίκαρπος και εταφι και εστω δια ενθημισι» ².

1835

Μονὴ Ἀσπραγγέλου.

Ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὸν πρόναον ἐπιγραφὴ: «Ἰστορήθη ἡ παροῦσα ἱστορία δι' ἐξόδων Ἀναστασίου Ζωρδούμη Ἀρχιερατεύοντος Κυρίου Ἰωακείμ Ἀρχηγουμενεύοντος Ἰωακείμ Γενναδίου τῶν ἱερομονάχων Παναρέτου, Δαμιανοῦ, Χριστοφόρου τῶν ἱερομονάχων διὰ χειρὸς Ἀναστασίου Τσεπελοβίτου 1835 Ἰουν. 10».

Ἔτος κτίσεως τῆς Μονῆς ἄγνωστον, ἐκ τῆς ὑπαρχούσης ὁμως σφραγίδος «Σφραγὶς ἱερᾶς Μονῆς Ἀσπραγγέλων τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου 1600 NPZ'».

Εἰκάζεται 1814 Ἠγούμενος Παχώμιος ἱερομόναχος.

1876 Ἠγούμενος Ἰωακείμ.

1887 Ἠγούμενος Ἰωακείμ.

1900 Παπᾶ Γεώργης Γεωργιάδης ³.

1838

Μονὴ Προφήτου Ἠλιοῦ ἐν τῇ Νήσῳ.

«Καὶ τό δε σὺν τοῖς ἄλλοις πέφυκεν τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ τοῦ Θεοσβίτου εἰς Νησί Ἰωαννίνων, ὅποιος ἀποξενόση καὶ κλέψη αὐτῷ ἐπικαταρατος ἔστω παρα πατρος καὶ ἰοῦ καὶ θείου πνεύματος καὶ παρα τοῖς αὐτῇ ἁγίῳ ἐν τουτω τῷ αἰωνί καὶ ἐν τῷ μελλοντι ἀμιν». Γεγραπται παρ' ἐμοῦ τοῦ Βασιλείου Κ. Τζήμα· καὶ πάλιν «Ἠγουμενεύοντος Χριστοφόρου σὺν τῷ ἀνταδελφῳ Γρηγορίῳ 1838 Ἰουλίου 20». «Ἐπιτροπεύοντος τῷ αὐτῷ χρόνῳ Ἀθανασιος μωραΐτης. Ἀχραντε μῆτερ παρθενε τῇ σῇ δεήσει καμφθεῖς» ⁴.

¹) Εἰς τὸ πρῶτον ἄγραφον φύλλον λειτουργικοῦ βιβλίου ἔκδοσις Βενετίας 1791.

²) Μηναιὸν Σεπτεμβρίου τῆς Μονῆς Καστρίτισης ἐνετίησιν ἀχμη' εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον.

³) Ἐκ τοῦ Καταστίχου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως.

⁴) Μηναιὸν Δεκεμβρίου τῆς ἐν τῇ Νήσῳ Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἠλιοῦ εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον.

1839

Μονὴ Παληουρῆς.

1839. 1840. 1841. 1843. Ἐχρηματίσα ἐγὼ ὁ παππᾶ γγελος εὐφημέριος εἰς τὸ μοναστήρι παλιορίου με τῶν ἁγίων καθηγουμενον ἤλῃαν καὶ ἔστω εἰς σιμωσιν ¹.

1841

«Δωρεὰ παρὰ τοῦ πανευγενεστάτου Κυρίου Ν. Ζωσιμᾶ τοῦ πανοσιωτάτου Κυρίου Βενεδίκτου Ἱεροκήρυκος Ἰωανήνων» ².

Ἔσω τῆς πύλης ἄνωθεν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἀναγινώσκομεν :

«Ἰστορήθη ὁ πάνσεπτος οὗτος καὶ θεῖος ναὸς τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου Μαρίας Γενέθλια, Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Βελλᾶς Κυρ Κὺρ Ἰωσήφ ἡγουμενεύοντος τοῦ Πανοσιωτάτου κυρ κυρ Δανιήλ· Ἐπιτροπευόντων τῶν ἐντιμοτάτων Κυρ Κυρ Ἰωαννου Νάϊτ καὶ Κυρ Δημητρίου Δρόσου. Διὰ χειρὸς Θεοδώρου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ 1833» ³.

1843

Μονὴ ὄρους Δουραχάνης.

«1843. 15 Μαρτίου εἰρηνα ἡγουμενος εἰς τοὺς ὄρους καὶ δουραχανὴ ἀνατολῆς ἡγουμενος» ⁴.

1848

Μονὴ ἁγίου Νικολάου Νιήλιου Στρατηγοπούλου.

Βενέδικτος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Νικολάου Νιήλιου ⁵.

1849 Ἡβρα χρέος χιλιάδες 9 καὶ ἄλλα ἔξοδα τοῦ μοναστηριοῦ σακκὶ χάρβαλο ἔξω ἀπὸ τὸ Μαστραφι τοῦ Μαναστηριοῦ καὶ μένουνε χηλυαδες 16000 ἀπὸ τοὺς 1849 Φεβρουαρι 2. ἦλθα στὸ Μαναστήρι ⁶.

1850 ἀπέθανε ὁ ἡγούμενος Πολύκαρπος ⁷.

1851

Μονὴ Σπανοῦ (Φιλανθρωπηνῶν).

«Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐπονομαζομένου σπανηότου ἂν τυχὴ κε χαθὴ κε ευρεθῇ εἰς τινὰ χερια καὶ νὰ μὴν

¹) Ἐν ἀγράφῳ φύλλῳ Τυπικοῦ Μ. Παληουρῆς.

²) Κυριακοδρομίον εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ Ν. Θεοτόκη κτῆμα τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

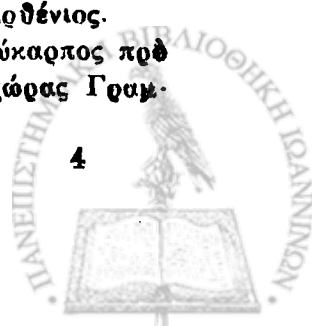
³) Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Δ. Πασχίδης εἰς τὴν «Ἠχώ», ἐνθα ἀνωτέρω. μετὰ μικρῶν προσθηκῶν.

⁴) Ἐν τῷ εὐχολογίῳ τῆς Μονῆς ὄρους περὶ οὗ πρόσθεν πολλάκις ἐμνήσθημεν.

⁵) Σημείωσις εἰς τὸν εὐχολόγιον τῆς Μονῆς.

⁶) Μηναιὸν Νοεμβρίου Μονῆς Καστρέιτζης, γράφει ὁ ἡγούμενος Παρθένιος.

⁷) Μηναιὸν Φεβρουαρίου τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν. Ὁ Πολύκαρπος πρὸ τοῦ 1850 διετέλει ἡγούμενος, μετ' αὐτὸν δὲ Κωνσταντῖνος Ζωῖλος ἐκ χώρας Γραμμένου.

τα δωσουν να ἔχουν τὴν καταραν του αγίου Νικολαου καὶ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ὑπεραγίας Θεοτοκου καὶ παντων των αγιων αμὴν.

Ἦγουμενος Κωνσταντινος μετα Αντωνιου Ἱερομονάχου ἐπὶ ἔτη 1851 Αὐγουστ. 22. Ἐτοῦτο τὸ παρὸν βιβλίον εἶνε τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν μυρέων τῆς λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ τὸν τῶν μοναζόντων ὑπογραμμὸν ἁσκητῶν τὸ κλέος καὶ ἀνακτων τὴν καλλονήν· στήλην σωφροσύνης τὸν μέγαν Ἰωάσαφ ἐν ὕμνοις κατὰ χρέος ἀνευφημήσωμεν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγομεν ἁγίου καθηγουμένου τῆς Ἀγίας Μονῆς ταύτης καὶ παράκλησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ὁ κτήτωρ τῆς Μονῆς Ἰωάσαφ Ἱερομόναχος¹.

1852

Σφοδρὸς χειμῶν.

«3 Μαρτίου. Ἐγινεν ἓνας χειμῶνας ὅπου δὲν ἤξεύρουν ποτὲς βορέας καὶ χιόνι. 1852. Ὁκτωβρίου 8. Ἐκαμε ἓνας βορέας τόσον σφοδρὸς, ὅπου δὲν ἄφησε κλαρί, ὅπου νὰ μὴν τὸ τσακίσῃ· ἕως ὅπου ἔχασεν ὁ κόσμος τὰ δῆκτεια καὶ ἐγκρεμνισε τὸ μετζῆτι τὴ μύτι του αὐτὰ ἔγιναν ὅπου δὲν θυμουνται ὁ κόσμος»².

1853 «Ἀπριλίου 4. Ἐγίνηκα ὁστὰς στὸ μετόχι χωρίον μπαρκουμάδες ἔγραψα ἐνθύμιση. Ἦγούμενος Παρθένιος».

1854

Γρίβας.

«Φεβρουαρίου 26 ἔγινε ἓνας πόλεμος φριχτὸς ὥρες 12. ἐπολέμισεν ὁ Γρίβας εἰς χωρίον Κουτσουλιό. Ἦταν Τοῦρκοι χιλιάδες 3 τρεῖς ῥωμαῖοι τριακόσιοι ἐνθύμισιν Παρθένιος ἡγούμενος. Στὴν πανάστασιν ἐπῆγαν ἀρβανῖτες στὸ μοναστήρι ἡμέρες 26 ἦταν πάει στὸ Μέτσοβο ὁ Γρίβας καὶ ἔστησε πόλεμον 22 Μαρτίου ἕως 26 ἡμέρες 4»³.

1859

Πυρκαϊὰ Ἰωαννίνων.

«Ὁκτωβρίου Α΄. Δια ἐνθήμηση γραφομε οπου εκαηκαν τὰ ἠωάνηνα».

1859. Σεπτεμβρίου 4. νύχτα ἐκάηκε ὁ κεσλᾶς τῶν Ἰωαννίνων⁴.

¹) Ἀμφότερα τὰ σημειώματα ταῦτα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἐτηρήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου εὗρηται ἐν εὐχολογίῳ τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν· ὁ περὶ οὗ λόγος κτήτωρ Ἰωάσαφ εἶναι Ἰωάσαφ ὁ φιλανθρωπινὸς ὁ κατὰ τὸ 1560 ἀνακαινίσας τὴν Μονὴν ὑπὸ τοῦ προγόνου αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ Φιλανθρωπινοῦ μεγάλου οἰκονόμου καὶ ὑποψηφίου τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων κατὰ τὸ ἔτος 1242 ἐν τῇ Νήσῳ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἧτις ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ Ἰωάσαφ καὶ Φροντιστήριον διετέλεσεν τῶν Ἰωαννίνων.

²) Μηναῖον Μαρτίου 1843 τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν.

³) Μηναῖον Μονῆς Καστερίτζης.

⁴) Μηναῖον Ὁκτωβρίου τῆς Μ. Φιλανθρωπηνῶν.

1861 Γρίθας. Δεινοπαθήματα Μονῆς Καστρίτσας.

«Ἐδῶ φανερώνω τὸν καιρὸν τοῦ Γρίθα ἐξημιώθη καὶ χιλιάδες δύο. Ἐβδομήντα ὀνοματέοι ἐκάθισαν στὸ μοναστήρι ἡμέρες τριάντα μοῦ πήραν γίδια 30 ἓνα βόη γεννήματα καὶ χορτάρια καὶ ξυλικά καὶ τὰ λοιπὰ οἱ πρακμαδῆτες ἐκαζάντησαν καὶ τὸ ρίχνουν βοήθεια χίλια πεντακόσια τὸ μοναστήρι γρ. 900 ἔξοδα καὶ κρίσεις γρ. 100.

Ποῖος συλογισμένος ἔγινε αἷτιος Χρῆστος Γιώργος νὰ μνημονεύεται αἰωνίως τὰ 500 τὸν διονήσιον τὸν ἔρριξαν κηνῶς ἢ χώρα ἔγραψα ἐνθὺμισιν τὰ ἐσήκωσα με μολογο γρ. 1050 εἶνε τα τὴν ἡμέραν καὶ πλερώνει τόκον τὸ μεγάλο χρέος δὲν εἶχε τὸ μοναστήρι.

1861 Νοέμβριος Ἡγούμενος Παρθένιος τοῦ Μοναστηρίου. Τὸν Διονύσιον ἦταν θεμέριος τοῦ Μοναστηριοῦ σὶ πανάστασιν ἦταν φαπλικὸς ἐτούτην τὴν ἐτίαν τὸν ἦβραν ἢ χώρα καὶ τὸν ρίχνουν καὶ 900 ἐννηακόσια το μοναστηρι νὰ μνημονεуетαι καϋμένοι πατέρες ὅτι εἶμαι ἁμαρτωλὸς Παρθενίου ἱερομονάχου ἐκατόρθωσα πολλὰ ἀναγκαῖα τοῦ μοναστηριοῦ. Περὶ τῆς Μονῆς Καστρίτσας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κωδίκων ἔγραψεν ὁ μακαρίτης Λάμπρος¹ μετὰ διαφόρων ἐνθυμήσεων καὶ σημειώσεων σχετικῶν πρὸς τὴν μονὴν Καστρίτσας τῆς ὁποίας περιελάβομεν εἰς τὰς παρούσας Συμβολάς· εὗρομεν καὶ τὰς ἀκολουθοῦς μὴ ἐχούσας μὲν σχέσεις μὲ τὴν μονήν, ἀλλὰ χρησίμους διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μονῶν Δουγκάνου καὶ Ροζινῶν εἰς ἃς ἀναφέρονται:

«† Αἰδεσιμώτατον καὶ ἐν ἱερομονάχοις κυρ. Θεωνὰ τέκνον μου ἡγαπημένο χαίροις ἐν Κυρίῳ καὶ ἀπὸ τοῦ γέρο Σαμουήλ μετάνοια. καὶ εἰς τὸν κ'' κύρ Πορφύριον μετάνοια· καὶ τὰ εἴτι μοῦ γράφεις τὰ ἀπόλαυσα καὶ ἀπὸ π'' Γαλαντίου μετάνοια. καὶ εὐχαριστῶ σε κατὰ τὴν χάριν σου. καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ ἀνταμείψω. μόνον διὰ τῆς ὥρας δὲν μοῦ ἔλαλα σημὰ ἀμὴ ἔχεις ὑπομονὴ ἕως τὸν Ἀλασσῶνα νὰ σοῦ τὸ ἀνταμείψω, ὅτι ἡμπορέσω ἔρρωσο τέκνον μου ἔρρωσο 1628 μαΐου 28 Συμεὼν καὶ σὸς ἀδελφὸς καὶ ἀπὸ τὸν Ραφαήλ μετάνοια»².

«Ὅσιώτατε αἰδεσιμώτατε ἅγιε καθυγούμενε κύρ Ραφαήλ τῆς θείας καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ Δηγκάνου χαίροις ἐν κῶ τὸν ἐν Χῶ ἀσιασμὸν ποιοῦμεν³ τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θν'' ὁποῦ κοπιάζεις διὰ τὸ μοναστήρι καὶ ὁ μεγαλοδύναμος Θε'' νὰ στὸ πλερώσῃ εἰς τὴν ἄνο ἱερουσαλήμ. καὶ αὐτοῦ μᾶς ἔστηλες (χαρτί; χαράτσι;) τὸ πῶς νὰ στήλω μετρῆς (:) καλογήρους καὶ ἐμᾶς μᾶς ἐπείραξαν ἢ ἀφεντάδες καὶ

¹) Ν. Ἑλληνομνήμων ΙΑ', Α—Β, σ. 28.

²) Ἐν τινι τεμαχίῳ ἐπιστολῆς μεταξὺ τῶν βιβλίων Καστρίτσας.

³) Ἐν ἐτέρῳ τεμαχίῳ.

οἱ πέηδες τοῦτο ποῦ καὶ ἡμαστέ λήψη ἀπὸ ἀργύρια καὶ αὐτοὶ οἱ καλόγηροι ὅπου θελομεν νὰ στείλομεν θέλουν χαράτzi πολλή καὶ ἀνίσος καὶ θέλης στήλη παραμικρὸν ἐξοδεύουν θέλομεν στήλη εἰς τὸν Ἀλασσονα ἀμὴ α δὲν στήλης τὴν ἐξοδεία δὲν ἔχομεν μὲ τι νὰ τὸ στήλομε».

«Καὶ ἐξ ἑμοῦ τοῦ Γεροδανιῆλ ἀπὸ τὸ Γολγοθᾶ εἰς τὴν εὐγένειαν σας ἄρχων κυρ ἡλια καὶ κυρ Προνο καὶ κυρ Χρίστο καὶ κυρ ῥουστα μετάνοιες πολλαῖς ποιοῦμεν τὴν εὐγένειαν σας καὶ ἄλο παρακαλοῦμεν τὴν εὐγένειαν σας νὰ μας κάμετε καλοσυνην καὶ εμεῖς θέλομεν τὸ εὐχαριστήσοι. αὐτοῦ ἔρχεται ὁ πνευματικὸς παπᾶ κυρ Πορφύριος καὶ νὰ τὸν δανίσητε τίποτε ἀργυριον νὰ στήλη στο μοναστηρι μὲ τὸν καλογερο ὅπου ἔρχεται αὐτοῦ ὅτι δὲν μᾶς ἔλαλον διὰ τῆς ὥρας νὰ τοῦ δοσομεν καὶ κάμετε αὐτὴν τὴν καλοσύνην καὶ ἐμεῖς θέλομεν εὐχαριστήσῃ τὴν εὐγένειαν σας ὅτι μᾶς ἔστηλαν ἀπὸ τὸ μοναστήρη Χαρζῇ πῶς τὸ ἐπήραξεν τῆς Ἀγασ τοῦ θράσος καὶ εἶνε πολλὰ στενοχορημένος ἀπὸ δουλείας.

† Ὅσιώτατε ἐν μοναχοῖς γερο γιακίμ¹ ἤξευρε πῶς ἦρθε ὁ ἄρχων κυρ μῆτρος καὶ ἔστηλε μήα γραφὴ στὸ μοναστηρι καὶ λέγει πῶς νὰ ἐρθῇ ὁ ἡγούμενος γεροδανιῆλ νὰ εὐγουν εἰς τὴν κρίσιν νὰ κριθοῦν διὰ τοὺς μύλους τοῦ βαρθολομοίου ὅπου ἔδωσε εἰς τὸ μοναστήρι καὶ λέγει πῶς εἶναι ὁ τόπος ἰδικός του καὶ νὰ πηγαίνης νὰ τὸν ἀνταμόσης νὰ τοῦ εἰπῆς νὰ ἔχη ὑπομονὴ ὥς τὴν λαμπρὰ καὶ τότε θέλομεν κριθῇ μὲ αὐτόν».

1864 Ἡ Μονὴ Καστρίση καὶ οἱ Προκοματίδες.

Δύο χιλιάδες γρόσια μὲ τζερεμέτισαν οἱ προκομαδίτες ζὸρ ζορτάν μὲ χαμὸ μονέδα καὶ μὲ τόκο 2052. Νὰ εἶναι σχωρεμένοι καὶ ὅποιος Ἡγούμενος κατασταθῇ ἐδῶ εἰς τὸ Μοναστήρι νὰ τοὺς μνημονεύῃ διὰ πάντα καὶ διὰ πάντα τοὺς ἀδικοῦντας τὴν χώραν ὅσοι ἐγέννηκαν ἀρπατζήδες μὲ λόγον καὶ μὲ χεῖρας των τοὺς ἀδικοῦντας αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ ταύτῃ δίχως αἰτίαν ἄδικα ἀδίκων».

1864 Αὐγούστου 6. Ἡγούμενος Παρθένιος ὁ γράψας².

1865 Μεγάλῃ ξηρασίᾳ καὶ χιόνια.

Εν Μηνὶ Ιουνίου 8 σιμιονω, ὅπου ἕως τας 25 μηνος ἔκαμε ξερες καὶ ἀρχισε βροχὴ ὥστε εἰς τας 8 Ιουνίου ἔκανε ψυχρὸς κερὸς ὅπου ἡ ἀνθρώπη ἔλαβον ἀναγκὴν καὶ ἐφορεσαμεν τα φορεματα τοῦ χιμονος ἐνεκα το κριον· τα δε γενίματα ἡ τιμὴ 16 γροσια 15 το ταγάρι ὥστε ὅπου ἐμινε ἀφαγωτο. Εἰσω εἰς ἐνθυμησι Καλίνικος Ἡγούμενος Δουραχάνης³.

¹) Ἐν ἐτέρῳ τεμαχίῳ ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ.

²) Εἰς τὸ Α' ἄγραφον φύλλον Μηναίου Ἀπριλίου ἐκδόσ. 1843.

³) Μηναῖον Ἰουνίου Μονῆς Δουραχάνης εὐρισκόμενον ἤδη ἐν τῇ Μονῇ Προφῆ· του Ἰηλίου ἐν τῇ Νήσῳ.

1866 Μαρτίου 7. ἔβρεξε καὶ ἔγινε μεγάλη ξηρασία, ἔστιψαν τὰ νερὰ ὁλοῦθε, εἰς ὅλον τὸν τόπον κτλ. κτλ. ¹.

1869. Ἰανουαρίου 12. ἔριξε χιόνι πιθαμὲς 3 σφοδρὸ κρύο σὲ τρεῖς ἡμέρες πάγωσε ἡ λίμνη ἄκρα σε ἄκρα χάθηκαν πολλὰ ἄρνια τοῦ κόσμου καὶ τοῦ μοναστηρίου πάγωσε καὶ τὸ κρασί ἔκαμε ἡμέρες ἕως 22 τοῦ γιναριουῦ ἔγραψα ἐνθύμισιν. Ἡγούμενος Παρθένιος ².

1869 *Πυρκαῖα ἐν Ἰωαννίνοις.*

Ἰουνίου 9. Τρίτη βράδυ ἐκάηκαν τὰ Γιάννενα ἔγραψα ἐνθύμιον Ἡγούμενος Παρθένιος ἱερομόναχος. Τὸ παζάρι ἐκάηκεν ὅλον.

1870 *Ἀνθιμος καὶ Θεοκλήτος Ἡγούμενοι Παλιοῦρης.*

Χίλια οκτακοσία ἑβδομιντα νοεβρίου ἦκοσι αναπαυθῇ ὁ μακαριτῆς Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παλιοῦρης Ἀνθιμος καὶ πατρίς του ἦτο ἀπὸ χορίου Αραχοδιτσα πλησίον τῆς μονῆς Παλιοῦρης Εὐνια τους ἡ μνήμη ³.

1877. Σταχίλια οκτακοσία εβδομιντα ἑπτὰ νοεμβρίου 29 εἴκοσι εἴκοσι ἐπιδόσθη ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παλιοῦρης ὁ Θεοκλήτος παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως Επισκοποῦ Βελλὰς κυρ Βασιλείου ἐπίτροπος ευγενέστατος Σακελλάριος Ἰωαννηνών.

Ὁ Ἡγούμενος Παλιοῦρης Αρχιμ. Θεοκλήτος μὲ τζίφραν ⁴.

1874 *Σφοδροὶ ἄνεμοι.*

Σεπτεμβρίου 8. Ἦρχισε νὰ φυσᾷ σφοδρὸς ἄνεμος βορειος καθημερινῶς ἡμέρας σαράντα ὁλοκλήρους.

1874 *Χρῦσανθος Ἡγούμενος Ἀγίου Παντελεήμονος.*

Μονὴ Παντελεήμονος ὁ ελαχιστος ἐν μοναχοῖς Χρῦσανθος Ἡγούμενος Παντελεήμονος ⁵.

Σφοδρὸς θανατηφόρος χειμὼν.

Ἐγινε χειμὼν μέγας ἀπὸ εἴκοσι Ἰανουαρίου μέχρι 20 Μαρτίου χειμῶνας ξηροβόρειος καὶ γενικὸς καὶ πολὺ μᾶλλον εἰς τὰ θερμὰ κλίματα

¹) Τυπικὸν τῆς Μονῆς Καστρίτης

²) Εἰς τινὰ φυλλάδα τοῦ Μοναστηρίου Καστρίτης ἐνθα ἀνωτέρω.

³) Ἱερῶν Συνόδων Δαψιλεστάτη Συλλογὴ τ. Α'. Παρισίων 1761 σελ. 118.

⁴) Δαψιλεστάτη Συλλογὴ ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 119.

⁵) Μηναῖον Ὀκτωβρίου τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

ἀπέθανον πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ψῦχος τὴν 30 Ἰανουαρίου ἡμέρα
τετάρτη ἦτο γενικὴ κατοροὴ ἀνεμοχαλάξι μὲ χιόνι καὶ πολλὰ μέρη ἐπά-
γωσαν καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ἀπέθανον τὰ δὲ πρόβατα χάθηκαν εἰς
ὅλα τὰ μέρη.

Παρθένιος Ἡγούμενος Καστρίτσης.

1879. Ἐκλεψαν τὸ Μοναστηριὸν ὁκτωβρίου 2. ἐπῆραν δισκοπότηρον ἀσημένιο βαγγέλιο ἀσημένιο θυμιατὸν ἀσημένιο στεφάνι ἀσημένιο μιὰ ζέο ρούσικη καὶ ενα φελονι ρούσικο ἓνα ζευγάρι ἀσημένια δεσποτικὰ καὶ ἄλλες δύο ζευγες ἱερατικά τὸ ὅλον ἔκαμαν λίρες 50 ἦτε πενήντα λίρες ἔγραψα ἐνθύμισι ἡγουμενος Παρθενιος τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου Καστρούτζης ¹.

1884 "Αφιξίς Πρίγκηπος Σαξωνίας.

Μαΐου 22. Ἡμέρα τρίτη εἰρθε ἓνα Βασιλόπουλο εἰς τὸ Μοναστήριον ἦταν ἀπὸ τὴν Σαξωνίαν τῆς Γερμανίας· ἔγραψα ὡς ἐνθυμιον Ἡγουμενος Παρθένιος τοῦ Μοναστηρίου Καστρίτσας ².

1888 *Τραγικός θάνατος Ἡγουμένου.*

Νοεμβρίου 26 ἡμέρα ζ'. Σάββατον ἐπέφουσεν: ὅταν ἔγινε ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ μακαρίτου Ἑγουμένου Κωνσταντίου ἀπὸ τοὺς λιστὰς ὡς καὶ τί πικρότατον θάνατον τοῦ ἔδωσαν ἀπιστοὶ ἀδυνατὸ νὰ το γράψου: Ἀδελφοί μου καὶ πατέρες οταν ἐνθυμούμε ἀνατρομάζω καὶ το σιμιόνω διὰ νὰ ἐδρίσκετε. Ταπινὸς Ἀναστάσιος ἱερεὺς ἀπὸ Χ. Κλαζιάδου ⁸.

1) Τελευταῖον ἄγραφον φύλλον περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχουσάντων.

²⁾ Μηνναῖον Ἀπριλίου Μονῆς Καστρίτης πρώτον ἄγραφον φύλλον.

^{*)} Τελευταῖον φύλλον σελ. 528 Τριωδίου Ἐνετίκου 1820 Μονῆς τοῦ Ὄρους.

Η ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗΝΩΝ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ ¹

Περὶ τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπῶν ἐλάχιστα γινώσκουμεν. Ἡ πρώτη γραπτὴ εἰδήσις περὶ αὐτῆς εἶνε ἡ τοῦ Ἰωάσαφ Φιλανθρωπικοῦ ἐν τῇ γνωστῇ ἐπιγραφῇ τοῦ νάρθηκος τῆς Μονῆς καὶ ἡ εὐχή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἅγιος Νικόλαος, πατέρων τῆς Μονῆς, εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν φοιτητῶν τοῦ Ἰωάσαφ, οἵτινες «λαμπρῶς, ἐπιμελῶς καὶ κάλλιστα ἐκόσμησαν τὸν οἶκον αὐτόν». Ἀλλ' ἄρα γε εἰς τὰς δύο ταύτας εἰδήσεις περὶ φοιτητῶν πρόκειται περὶ μαθητῶν ἢ μοναχῶν ἀπλῶς ὑποτακτικῶν ². ὅπως καὶ ἂν ἔχη, παραμένει ἡ παράδοσις, ἥτις διὰ γενεῶν ὅλων μεταδοθεῖσα θέλει τὴν Μονὴν καὶ ὡς Σχολὴν ἐν ταύτῃ ὑπάρχουσαν. Ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ χρονογραφίᾳ τῆς Ἡπείρου ³ λέγει «ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων ὁ ἔρως πρὸς τὴν παιδείαν φαίνεται ἐρριζωμένος πολλῶ πρὶν τῆς ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΣ'. φαίνεται διδάσκαλος ἐγκατεστημένος ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὁ ἱερομόναχος Μανασσῆς Πλέσσας. Κατὰ τὰ μέσα τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῷ κατὰ τὴν νῆσον τῶν Ἰωαννίνων μοναστηρίῳ τοῦ Σπανοῦ ὑπῆρχε καὶ συνετηρεῖτο φοιτητήριον διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς ἐκλάμπρου γενεᾶς τῶν Φιλανθρωπῶν, οἵτινες ἐχημάτισαν κτήτορες καὶ προνομιᾶτοι κατὰ σειρὰν ἡγούμενοι τῆς ἀνωτέρω μονῆς καὶ διδάσκαλοι συγχρόνως».

Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν λοιπὸν πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπῶν ὑφίστατο ἐν τῷ φρουρίῳ ἄλλη Σχολὴ ἔχουσα διδάσκαλον τὸν Μανασσῆν Πλέσσαν, ἀλλ' ὡς ἤδη ἀπεδείξαμεν ⁴ καὶ ὡς

¹) Ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀλληλουχίᾳ πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρα δημοσιεύομεν τὰς κατωτέρω πραγματείας τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου ἀναφερομένας εἰς τὰς Σχολὰς Φιλανθρωπῶν καὶ Ἐπιφανίου καὶ τὴν οἰκογένειαν Γλυκῆδων. Δ. τ. Η. Χ.

²) Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Μονῶν φοιτητῆς εἶνε ταῦτόν τοῦ μοναχός, ὑποτακτικός. «Βυζαντις» τόμ. Α'. σελίς 244. Ἀτυχῶς οὐδεὶς ἐξ ὅλων τῶν συγγραφέων τῶν γραπτῶν περὶ τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπῶν καὶ τῆς ἄλλης Σχολῆς τῆς ἐν τῷ Φρουρίῳ δῆθεν μᾶς παραθέτει τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἔλαβε τὴν πολύτιμον ταύτην πληροφορίαν. Ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς οὐδαμοῦ ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν ἔστω καὶ μίαν μαρτυρίαν ἀσφαλῆ καὶ ἀναντίρρητον. Περὶ τῶν δύο αὐτῶν Σχολῶν θὰ διαλάβωμεν εἰς ἰδιαιτέρας διατριβάς.

³) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τόμ. Β'. σελ. 275.

⁴) Μ. Πρωτοσυγγέλου Ἀθηναγόρα, Ἡπειρωτικαὶ Σελίδες τεύχ. Β'. ἱστορικαὶ ἐπα-

θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγον, τοιαύτη Σχολὴ ἐν τῷ φρουρίῳ οὐδέποτε ἐλεί-
τούργησε.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀραβαντινὸν τὸ φοιτητήριον τῶν Φιλανθρωπῶν
ἤρξατο λειτουργοῦν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣ'. αἰῶνος, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Νεο-
φύτου ἢ Μαυρικίου Φιλανθρωπῆνοῦ· ἀλλ' ὁ Ματθαῖος Παρανίκας εἰς τὸ
Σχεδιάσμα του θέλει ὡς πρῶτον ἰδρυτὴν τοῦ φοιτητηρίου κατὰ τὸ 1282
(γράφει 1292), τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1342 ἀποθανόντα Μιχαὴλ τὸν Φιλαν-
θρωπῆν τὸν Μ. Οἰκονόμον καὶ πρῶτον κτήτορα τῆς Μονῆς. Ἀρά γε ἐκ
τῶν δύο τούτων τίς εὗρηται ἐν τῇ ἀληθείᾳ; Ἀσφαλῶς δὲν δυνάμεθα ν'
ἀποφανθῶμεν· γνωστοῦ ὅμως ὄντος ὅτι ἐκάστη Μονὴ διετέλει καὶ ὡς εἰ-
δος παιδευτηρίου τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων μοναχῶν, τῶν λογιωτέρων
ἐξ αὐτῶν ἐκτελούντων καὶ χρῆν διδασκάλων, δὲν θὰ ἁμαρτήσωμεν ἂν
δεχθῶμεν τὴν Σχολὴν τῶν Φιλανθρωπῶν καὶ τὴν ἐφάμιλλον αὐτῆς Σχο-
λὴν τοῦ Στρατηγοπούλου ὑφισταμένας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Δεσποτῶν,
ἀπ' αὐτῆς δηλαδὴ τῆς κτίσεως τῶν Μονῶν.

Διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς, κατὰ τὸν Παρανίκαν, ἐ χρημάτισαν οἱ κτή-
τορες καὶ προνομοιοῦχοι κατὰ σειρὰν Ἑγούμενοι, ὁ τῷ 1505 ἀποβιώσας
Μακάριος ὁ Φιλανθρωπῆνός, Νεόφυτος ὁ Φιλανθρωπῆνός ἀποβιώσας τῷ
1534, ὁ κατὰ κόσμον Μαυρίκιος, καὶ ὁ Ἰωάσαφ Φιλανθρωπῆνός περὶ τὸ
1542 καὶ ἐφεξῆς· ἄγνωστοι δὲ ἔμειναν οἱ μετ' αὐτὸν διδάξαντες· κατὰ τὸ
1642 ὅμως τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ἀναθέτει εἰς τὸν Ἰωάννην Φιλαν-
θρωπινόν, ἐπὶ ἱκανά, ὡς λέγει, ἔτη διατελέσαντα ἐφημέριον ἐν Ἑνετίᾳ
καὶ ἀποθανόντα τὸ 1660. Τὸν Παρανίκαν ἀπαρεγκλίτως ἀκολουθοῦσιν οἱ
Γεώργιος καὶ Δημήτριος Χασιώται καὶ ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης¹· ὁ δὲ
Σπυρίδων Λάμπρος² φαίνεται, λέγει, διδάξας ἐν τῇ Σχολῇ ταυτη
τελευ-
τώντος τοῦ ΙΣ'. ἢ ἀρχομένου τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος καὶ Μάξιμος ὁ Πελοπον-
νήσιος. Τὸν Μάξιμον ὡς διδάσκαλον τῆς Σχολῆς δέχεται καὶ ὁ Λαμπρί-
δης³ καὶ ὁ Β. Α. Μυστακίδης⁴. Καὶ περὶ τῶν ἄλλων μὲν διδασκάλων οὐδὲν

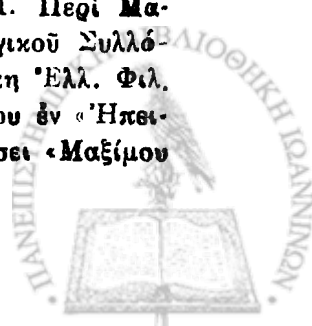
νορθώσεις. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας
ἔτος 1923.

¹) L'instruction publique chez les Grecs G. Chassioti σελ. 46. Δημητρίου
Χασιώτη Διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα περὶ Ἠλείου σελ. 9. Ἰωάννου Λαμπρίδου
Κουρνετικά καὶ Τσαρκοβιτικά σελ. 63. Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων σελ. 44.

²) Ν. Ἑλληνομνήμ. Τόμ. ΙΓ'. τευχ. Γ, σελ. 280.

³) Κουρνετικά καὶ Τσαρκοβιτικά σελ. 63. Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων
σελ. 44.

⁴) Ἐκθεσις εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Σχολείων Ἰωαννίνων σελ. 21—31. Περί Μα-
ξίμου ἰδὲ Δ. Μ. Σάρρου Παλαιογραφικὸν Ἔργον—Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλό-
γου Κων/πόλεως τόμος ΔΓ σελ. 75—78.—Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη Ἑλλ. Φιλ.
Συλλόγου 1884 τόμ. Α'. σελ. 153 καὶ Παράρτημα Κ—ΚΒ'. Δ. Μ. Σάρρου ἐν «Ἠπει-
ρωτικοῖς Χρονικοῖς» τόμος Γ' (1928) σελ. 169—187 καὶ ἐν ἰδίᾳ ἀνατυκῶσει «Μαξίμου

ἔχομεν ν' ἀντεῖπωμεν· ἀγνοοῦμεν ὅμως πόθεν λαβὼν τὴν εἰδήσιν ὁ μακαρίτης Παρανίκας ἀναφέρει μεταξὺ τῶν διδασκάλων τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1642 καὶ τὸν ἱερομόναχον Ἰωάννην Φιλανθρωπηγόν, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, δῆθεν, διατελέσαντα ἑφημέριον ἐν Ἑνετίᾳ καὶ ἀποθανόντα τὸ 1660. Ἄν τοῦτο ἦτο ἀληθὲς πῶς ὁ Ἰωάννης Βελοῦδος, ὁ ἐπὶ τόσα ἔτη διατελέσας ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης ἐν Ἑνετίᾳ καὶ μελετήσας ἐπισταμένως τὰ τῆς Κοινότητος, δὲν ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐν Βενετίᾳ ἑφημερίων.

Μαθηταὶ τῆς Σχολῆς, κατὰ τὸν Παρανίκαν, ὑπῆρξαν: Πρόκλος ὁ μοναχὸς ὁ συντάκτης τῶν Χρονικῶν τῶν Ἰωαννίνων (1410)· ὁ Κορμηνός, συνεργάτης τοῦ Πρόκλου (1410)· Μακάριος ὁ Φιλανθρωπηγός, διάφορος τοῦ Ἡγουμένου (1420)· Νεκτᾶριος καὶ Θεοφάνης οἱ Ἀψαράδες Ἰωαννῖται εὐπατρίδαι μοναχοί (1470)· Νήφων Μεταξᾶς, ὁ καὶ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἀναδειχθεὶς γέρον ἤδη (1500)· καὶ τέλος Παρθένιος ὁ μικρὸς ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ἀναρρηθεὶς τὸ 1643¹.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης προσθέτει καὶ τὸν κατὰ τὸ 1549 Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ τὸν Μεγαλοπρεπῆ². Πάντες οὗτοι ἦσαν πράγματι μαθηταὶ τῆς Σχολῆς; Ἀγνοοῦμεν. Ἐκτὸς αὐτῶν δὲν ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι μαθηταὶ αὐτῆς; Ἐπίσης ἀγνοοῦμεν. Ἀλλ' ὁ Μακάριος Τζεχούλης μοναχὸς ἀποθανὼν τὸ 1525 Μανασῆς Ἱερομόναχος ὁ κατὰ κόσμον Πλέσσας ἀποθανὼν τὸ 1544, Γεράσιμος Τσεχούλης θεῖος τοῦ Νήφωνος ἀποθανὼν τὸ 1546, πάντες οὗτοι οἱ μετὰ τοῦ Νήφωνος Μεταξᾶ χρηματίσαντες μοναχοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Μονῆς καὶ Σχολῆς Στρατηγοπούλου (Ντίλιου) τίνος Σχολῆς μαθηταὶ ὑπῆρξαν; Καὶ τοῦτο

Ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου λόγος στηλιτευτικός κατὰ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου.

¹) Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα ἔνθα ἀνωτέρω.

²) Ι. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων. Περὶ Ἀψαράδων δύναται τις νὰ συμβουλευθῇ τὰς ἐξῆς πηγὰς :

Νέος Ἑλληνομνήμων ἔτος Β'. τχ. Α—Β, σλ. 93, τχ. Γ. 377.

Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑτ. τόμ. Β' τχ. α'. σλ. 95, τόμ. Ζ'. τχ. κα', τόμ. Β'. τχ. Γ'. σλ. 377.

Legrand, Bibliographie Hellénique τόμ. Ι' 298. Ἀγιορ. Κώδικες Σ. Λάμπρου Β' 310 ἐξῆς.

Χρονογραφία Ἠπείρου Α'. 139. 144. 194. Β'. 222.

Καὶνὴ Διδαχὴ Τομ. Α'. τχ. γ'. σλ. 207.

Ἰωάννου Λαμπρίδου Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων σλ. 71.

Πανδώρα ΙΕ'. 473. Παναθήναια τόμ. Θ'. σλ. 142.

Κεδρηνός Β. 621. Γ. Ἀκροπολίτης 188.

Α. Κεραμεὺς Παπαδόπουλος Δυναμικὰ Byzantinische Zeitschrift. τομ. X.

Λάμπρου Κατάλογος τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων X.

Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Δελτίον Α'. 1890 2 σλ. 138. ἀρ. 12698.

Ἠπειρος. ἑφημερίς Ἰωαννίνων ἔτος Β'. 1911. ἀρ. 85. Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ

Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως Τόμ. ΙΓ. 1882—1883. Ἔτος ΙΖ'. σλ. 54. 69.

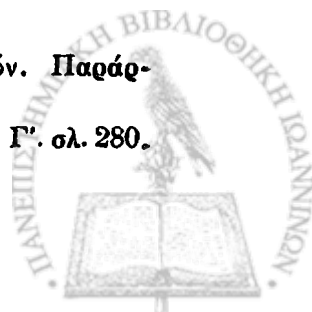
ἄγνοοῦμεν· γινώσκουμεν ὅμως μετὰ θετικότητος ὅτι ὁ Νήφων Μεταξᾶς, τὸν ὅποιον ὁ Παρανίκας καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ νομίζοντες χρηματίσαντα Μητροπολίτην Ἰωαννίνων ὑπέργηρον ὄντα, οὐδέποτε ὑπῆρξε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἀλλ' ἔζησε καὶ ἀπέθανε τὸ 1546 ὡς μοναχός, ὡς τρανῶς μαρτυρεῖ ὁ ΙΖ' Κώδιξ τοῦ Ἀρχιμανδρείου, περὶ τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγον θὰ διαλάβωμεν. Ἐπίσης ἄγνοοῦμεν τίς ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς Μακάριος ὁ Φιλανθρωπηνὸς διάφορος τοῦ κατὰ τὸ 1420 Ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ὁ ὑπὸ τοῦ Παρανίκα ἀναφερόμενος, ἐκτὸς ἐὰν ταυτίσωμεν αὐτὸν πρὸς Μακάριον Φιλανθρωπηνὸν τὸν κατὰ κόσμον Μιχαὴλ Ἀγγελὸν Φιλανθρωπηνόν, τὸν ὅποιον κατὰ τὸ ἔτος 1486 ἀπαν-
μεν ἐν τῇ Μονῇ Κοπινίτσης¹.

Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν; Ὁ μακαρίτης Λάμπρος κατὰ λαμπρὸν λόγον του περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας λέγει «ὅτι οἱ φοιτῶντες εἰς τὴν μοναστικὴν ἐκείνην Σχολὴν (τῶν Φιλανθρωπινῶν) εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι ἐδιδάσκοντο νὰ συνδυάζωσι τὸν νέον Ἑλληνισμόν πρὸς τὸν ἀρχαῖον τεκμαιρόμεθα ἐκ τῶν περιέργων τοιχογραφιῶν τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς, αἵτινες δεικνύουσι τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῆς ἀρχαίας παιδείας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας. Πράγματι ἐν μέσῳ τῶν ζωγραφιῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας βλέπομεν ἐκεῖ εἰκόνας φερούσας τὰς ἐπιγραφὰς Ἑλλήν Πλάτων, Ἑλλήν Ἀπολλώνιος, Ἑλλήν Σόλων, Ἑλλήν Ἀριστείδης, Ἑλλήν Πλούταρχος, Ἑλλήν Θουκυδίδης φιλόσοφος»².

Εἰς ταῦτα ἔχομεν νὰ ἀποντήσωμεν· ὅτι βεβαίως ἡ μόρφωσις ἡ ἐπιτελουμένη ἐν τῇ Μονῇ τῶν Φιλανθρωπηνῶν θὰ ἦτο ἑλληνοπρεπής, καὶ περὶ τούτου οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ. Οἱ ἀείμνηστοι πατέρες ἡμῶν εἶχον βαθύτατα εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ῥιζωμένον τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν Ἑλλήνων προγόνων ἡμῶν ἤντλησαν καὶ παιδείαν καὶ φρόνημα καὶ σοφίαν καὶ τὰ πάντα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀποκλειστικῶς ἔργον μόνον τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, ἀλλ' ἦτο γενικὸν εἰς ὅλας τὰς σχολὰς ἀνὰ σύμπαντα τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ ἦσαν ἐξωγραφημένοι μετὰ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Μονὴν τῶν Φιλανθρωπηνῶν, ἦτο ἀπλὴ σύμπτωσις τοιαύτη συνήθεια, τοιαύτη τεχνοτροπία, ἃς εἴπωμεν οὕτω, ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν Ἀγιογράφων, διότι, ὡς σημειοῖ καὶ αὐτὸς ὁ Λάμπρος, «καὶ αἱ μοναὶ

¹) Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως περιοδικόν. Παράρτημα ΙΖ'. τόμου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς σλ. 36.

²) Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ'. τευχ. Α—Β. σελ. 6 καὶ τόμ. ΙΓ'. τευχ. Γ'. σλ. 280.

τοῦ Ἀγίου Ὄρους παρέχουσιν ἡμῖν τὸ αὐτὸ φαινόμενον» ¹ καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς Βελᾶς ἐν Ἡπείρῳ ἀνιστοροῦνται σὺν τοῖς εὐκλεέσι τῆς ἀγίας. ἡμῶν Ἐκκλησίας πατράσι καὶ φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοὶ Ἕλληνες ² καὶ ἐν τῇ κατὰ Βουκουρέστιον ἐκκλησίᾳ, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 18 αἰῶνος ὑπάρχει ἐξεικόνισις Σιβυλλῶν κατὰ τὸν Καθηγητὴν Ν. Jorga ³ καὶ ἐν τῇ Μονῇ Βατοκόβου τῇ ὑπὸ τοῦ Μ. Δομεστίκου Γεωργίου τοῦ Πακουριανοῦ τοῦ Ἰβήρος κτισθείσῃ κατὰ τὸ 1084 μεταξὺ τῶν ἄλλων ἁγίων εἰκόνων συγκαταλέγονται καὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι οἱ προειπόντες τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι ⁴. Ἐπίσης ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σταυροῦ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἔστω ἐν καὶ μόνον παράδειγμα, ἐν Οὐλμῃ τῆς Βυτεμβέργης μητροπόλει. Ὡστε, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐνδεχόμενον ἢ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Φιλανθρωπηνῶν παράταξις τῶν Ἑλλήνων σοφῶν μετὰ τῶν μεγάλων διδασκάλων νὰ εἶναι, ὥς καὶ εἶναι πράγματι, τυχαία, καὶ νὰ μὴ ἔχη σχέσιν ἢ τοιχογραφία μὲ τὴν ἐν τῇ Μονῇ διδασκαλίαν, ἢ ὁποία καὶ πάλιν λέγομεν, ὅτι θὰ ἦτο ἀναμφιδόλως χριστιανική, ἐθνοπρεπὴς καὶ πατριωτική. Ἐχομεν ὅμως τὴν ὑπόψιν τόσον διὰ τὴν Σχολὴν Φιλανθρωπηνῶν ὅσον καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐν Ἱωαννίνοις τοιαύτας ὅτι οἱ περὶ αὐτῶν ἤδη ἀσχοληθέντες συγγραφεῖς καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν γράψαντες, μετὰ περισσοῦς μεγαληγορίας καὶ μετὰ πομπωδῶν λέξεων ἐξέθησαν τὰ κατ' αὐτὰς παρουσιάζοντες αὐτὰς ὥς σπουδαίας Ἀκαδημίας καὶ Φροντιστήρια μὲ Διευθυντὴν καὶ Καθηγητάς, τὴν δὲ πόλιν τῶν Ἱωαννίνων αὐτόχρομα Νέας Ἀθήνας καὶ ἐστίαν λόγων, ὥς λέγει Σέργιος ὁ Μακραῖος: «Ἀεὶ ἐγὼ δι' εὐφήμου γλώττης φέρω τὴν Μητρόπολιν Ἱωαννίνων διότι προκύψας εἰς φῶς, Ἀθήνας καὶ ἐστίαν λόγων αὐτὴν ἐπέγνων» ἐξ αὐτῆς γὰρ ὥς ἀπὸ καλλιρρόου πηγῆς ἀρυσάμενος δαψιλῇ χεύματα διὰ Μεθοδίου, Στίγγεως, Τρύφωνος, Μπαλάνου τῶν ἀοιδίμων διδασκάλων ὁ ἐν ὁσιότητι μέγας καὶ πολὺς ἐν σοφίᾳ Θεοφάνης ὁ ἐμοὶ Καθηγητὴς ἀνήγαγεν εἰς Ἀγραφα, καὶ διψῶντι μετέδωκεν· ἀπ' αὐτὴν τὰ πρῶτα προσληφθεὶς ἐπέλαμψεν καὶ ὁ σοφώτατός μου διδάσκαλος Εὐγένιος (ὁ Βούλγαρις) ⁵, ἢ ὥς γράφει ὁ Παῖσις ὁ μικρός:

«Ἡ μεγάλη Ἀθήνα ἐχάθη
καὶ ἔμεινε μονόφθαλμος καὶ ἐφθάρη

¹) Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΑ'. τεύχ. Α—Β. σελ. 7. καὶ τόμ. ΙΓ' τεύχος Γ'. σελ. 281 ὑποσημείωσις.

²) Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα Ι. Λαμπρίδου τεύχ. Γ'. Ἱερὰ ἐν Ἡπείρῳ σκηνώματα· ἐξ ἁλλοδαπῶν δωρεῶν τυχόντα ἐν Ἀθήναις 1888 σλ. 9.

³) Ν. Ἑλληνομνήμων ἔτος ΙΓ'. τεύχ. Β'. σελ. 266.

⁴) Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ἔτος Γ'. τεύχ. Ζ'. σλ. 355.

⁵) Σάθα Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης τόμ. Γ'. σελίς πγ'.

ἀλλ' ἔχει πάλιν ἡ Ἑλλὰς ὄμμα δεξιὸν
αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα μέγαλον στολισμόν».

Ἀλλ' ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι αἱ ἀκμαῖαι καὶ τραναὶ αὐταὶ Σχολαὶ δὲν ἦσαν εἰμὴ τὸ κελλὶον τῆς Μονῆς, διότι συνήθως τότε εἰς τὰς Μονὰς τὰς πέριξ τῶν πόλεων ἵδρουν τὰς σχολὰς των καὶ ὁ λογιώτερος τῶν μοναχῶν, ὡς εἴπομεν, ἐξετέλει καὶ χρέη διδασκάλου διδάσκων τὰ στοιχειώδη μαθήματα εἰς μαθητὰς συνήθως οὐχὶ περισσοτέρους τῶν δέκα. Ὅπως δὲ ποτε ὁμως γινώσκουμεν τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας· Γεώργιος ὁ Σουγδουρῆς, εἰς τῶν μεγάλων διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων, γράφων πρὸς τὴν ἀδελφήν του Χαΐδω, τὴν σύζυγον τοῦ Νικολάου τοῦ Γλυκὺ εἰς Βενετίαν, ἀναφέρει καὶ τὰ ἐξῆς: «Σοῦ ἔγραψα μὲ τὴν ἄλλην μου πῶς τὸ ἀνηψίδι μας ἦλθε καὶ τὸ μανθάνω ἀράδα τὰ γράμματα»· μετὰ ἓνα μῆνα πάλιν τῇ γράφει: «Τὸ ἀνηψίδι μας χθὲς τὸ ἔβαλα εἰς τὸ εὐτύχη» (Ὁκτώηχον)· μετὰ ἓνα μῆνα πάλιν «ὁ ἀνεψιός μας ἔμαθε κάμποσα εἰς τὸ εὐτέχον» καὶ εἰς ἄλλην πάλιν ἐπιστολὴν «ὁ ἀνεψιός μας ἐμπῆκε «εἰς τὸ πρὸ αἰώνων»¹.

Βεβαίως ἡ διδασκαλία δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὸν Ὁκτώηχον καὶ τὸν Ψαλτῆρα, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβαινε τελειωτέρα καὶ ὁ μαθητὴς καθίστατο ἱκανὸς νὰ ἐρμηνεύῃ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ νὰ διδάσκει τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Θεολογίαν· ἦτο δὲ φυσικόν, αἱ Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων ἔχουσαι διδασκάλους ὡς τὸν Βησσαρίωνα Μακρῆν, Μεθόδιον τὸν Ἀνθρακίτην, Γεώργιον τὸν Σουγδουρῆν, Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν τὸν Μπαλάνον, τὸν Ψαλλίδαν καὶ τόσους ἄλλους, ν' ἀποβοῦν ἐξάκουστοι καὶ τὰ Ἰωάννινα ν' ἀποκτήσωσι φήμην μεγάλην ὡς πόλις τῶν γραμμάτων· μόλα ταῦτα τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν ὅτι ἀπέβησαν Νέαι Αῠθῆναι καὶ Ἑστία λόγων εἶνε ῥητορικὴ ἔκφρασις καὶ ἴσως δὲν ἔχει ἄδικον ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Thomas Smart Hughes γράφων: «Ἀναμένουσιν ἀναμφιβόλως παρ' ἐμοῦ νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς φιλολογικῆς κινήσεως ἐν Ἰωαννίνοις. Ἀλλ' εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εὗρον ἐλάχιστα πράγματα ἄξια σημειώσεως· καὶ ἄντινες συγγραφεῖς ἀπεκάλεσαν τὴν πόλιν ταύτην τὰς Ἀθήνας τῆς μεταγενεστέρας Ἑλλάδος, ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτη μοῦ φαίνεται ὡς ἔξοχον παράδειγμα ῥητορικῆς μεγαληγορίας»².

Ἐπειτα, μεθ' ὅλας τὰς θρυληθείσας προικοδοτήσεις τῶν ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πλουσίων Ἰωαννιτῶν, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι αἱ

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7854 καὶ 7856 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

²) Voyage à Jannina en Albanie traduit de l'Anglais. Paris 1821 t. s. 38. Περὶ Παιδείας καὶ Σχολῆς ἐν Ἰωαννίνοις «Λόγιος Ἑρμῆς» 1820 σλ. 479. 484. 583. 592. 1817 σλ. 84—90. 371—373.

Φωνὴ τῆς Ἡπείρου Γ' 452. 454.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τόμ. Γ' 126 σελ. 42.

Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων δὲν εὐρίσκοντο διόλου εἰς ἀνθηρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὃ δὲ διδάσκαλος αἰτῶν διότι συνήθως εἰς μόνος διδάσκαλος ὑπῆρχε εἰς ἐκάστην Σχολήν, μόλις ἠδύνατο νὰ ἀποζήσῃ ἀπὸ τὸν γλίσχρον αὐτοῦ μισθόν, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἐπὶ ἔτη τῷ καθυστέρουν! Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι: Γεώργιος ὁ Σουγδουρῆς ὁ χρηματίσας διδάσκαλος τῆς Σχολῆς Γκιούρα, τῆς μεγάλης καὶ πρώτης Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων, ὡς τὴν ὠνόμαζον ἕνεκα τῆς μεγάλης προικοδοτήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν της, γράφων πάλιν πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Ἀγγελικὴν Γλυκὺ εἰς Βενετίαν διεκτραγωδεῖ ὡς ἐξῆς τὴν θέσιν του: «.....Διὰ τὸ Σχολεῖόν μας εἶνε δύο χρόνια ὁποῦ δὲν μᾶς ἔδωσαν τίποτε, καὶ κἂν ἡ αὐθεντία σου μεσιτεύσῃ εἰς τὸν κύρ Ἰωάννην ἱερομνήμονα νὰ μᾶς στείλῃ τίποτε»¹ καὶ πάλιν «Περιπατοῦν τρεῖς χρόνοι, ὁποῦ ἄσπρα τοῦ σχολείου μας δὲν ἤρθαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο βούλομαι νὰ τὸ ἀφήσω· παρακαλῶ δὲ τὰ ἐξαδέλφια μας νὰ συνδράμουν καὶ κρίνουν τοῦ Γαστάλδου μήπως καὶ μᾶς πέμψουν κἄμποσα ὅτι δὲν ἡμπορῶ νὰ δουλεύω καὶ νὰ δανείζωμαι νὰ τρώω»².

Τρία ἔτη ἄνευ μισθοῦ! τρία ἔτη ἡ πολυθρύλητος Σχολὴ τοῦ Μαρούτση νὰ στερῇται χρημάτων διὰ ν' ἀμείψῃ τὸν μοναδικὸν διδάσκαλον αὐτῆς! καὶ ἐν τούτοις οὔτε ὁ διδάσκαλος, ἂν καὶ πένης, παρητήθη, οὔτε ἡ Σχολὴ ἔκλεισε, ἀλλὰ καὶ ὁ μὲν καὶ ἡ δὲ ἐξηκολούθουν τὸν μέγαν καὶ ἱερὸν αὐτῶν ἀγῶνα θέτοντες εἰς τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν ἀσφαλῆ κρητίδα τῆς ἐλευθερίας, ἥτις μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς Ἡπείρου ἐξορμήσασα ἐξέχεε τὴν ζωογόνον αὐτῆς πνοὴν ἐφ' ὅλου τοῦ ἔθνους ἀναζωογονήσασα καὶ ἀναστήσασα αὐτὸ ὡς ἐκ νεκρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ ἔθνους ἐν γένει πρέπει νὰ εἶνε μεγάλη διὰ τοὺς φιλοπάτριδας διδασκάλους καὶ τοὺς γεναίους χορηγούς τῶν Σχολῶν Στρατηγοπούλους, Ἠγουμένους, Μαρούτσας, Ἱερομνήμονας, Καραϊωάννους, Καπλάνας καὶ λοιποὺς καὶ πρωτίστως πρὸς τὸν φιλόθησκον καὶ φιλόμουσον οἶκον τῶν Εὐγενῶν Φιλανθρωπῶν.

Καὶ ὁμως οὐδαμοῦ οὔτε ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν γυμνασίων, οὔτε ἐν τῇ Μητροπόλει εἶδομεν ἀνηρτημένας τὰς εἰκόνας τῶν Φιλανθρωπῶν! Πλησιάζουν 50 ἔτη ἀφ' ὅτου φιλόπατρις Ζαγορίσιος ὁ Ἰατρός Γ. Τσιγαρᾶς εἶχε προτείνει ἵνα διασώσῃ τὰς εἰκόνας τῶν κτητόρων καὶ ἰδρυτῶν τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπῶν ἐντελλόμενος τῷ ἀξίῳ καὶ λίαν ἐπιτηδεῖω Καθηγητῇ τῆς Ἰχνογραφίας ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ Χρ. Ἐξαρχοπούλῳ νὰ ἀντιγράψῃ αὐτὰς ἀκριβῶς δαπάναις τῶν Ἐλεῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἀναρτηθῶσιν ἀκολούθως ἐν καταλλήλῳ αἰθούσῃ τῆς ἀνα-

¹) Ἐνθα ἀνωτέρω, ἔγγραφα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας.

²) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7857 ἔγγραφον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας.

γερθησομένης Ζωσιμαίας Σχολῆς πρὸς αἰωνίαν τήρησιν τῶν μορφῶν τῶν ἐπισήμων τούτων ἀνδρῶν, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὸ γένος ἡμῶν ὠφελήσαντων πρὸς ἀέναον διέγερσιν τοῦ αἰσθήματος τῆς πρὸς αὐτοῖς κοινῆς εὐγνωμοσύνης¹. Ἀλλ' ἡ φωνὴ τοῦ φιλοπάτριδος ἱατροῦ ἀπέβη φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ!

Ὁ μακαρίτης Λάμπρος λέγει εἰς τὸν μνημονευθέντα λόγον του περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ὅτι μετὰ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἡ Σχολὴ τῶν Φιλανθρωπῶν διετήρησεν ἄσβεστον τὸν ἱερὸν πῦρ τῆς παιδείας ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας, ὥς ἀπὸ φαεινῆς ἐστίας διαπυρσεύουσα αὐτὸ καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρον καὶ σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν! Ἡ Σχολὴ τῶν Φιλανθρωπῶν ὑπῆρξεν ἡ μόνη ὅσοις ἐν τῇ αὐχμηρᾷ ἐρήμῳ τῆς δουλείας τοῦ Γένους. Δικαίως ὅθεν ὁ πολὺς Ἡπειρώτης Νεόφυτος ὁ Δούκας μετ' ἐγκαυχήσεως λέγει ὅτι ἐκ τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπῶν καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ χρόνου διεδέχθησαν αὐτὴν ἐν Ἰωαννίνοις «ἐξεργύσαν ῥύακες, ἱκανοὶ ποτίσωσι τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἐν τῷ μεγίστῳ ἐκείνῳ αὐχμῷ, οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὥς ἀπὸ μέσου τοῦ ποταμοῦ ὀχετοὶ ἐχέοντο κατὰ πάσας τὰς πόλεις καὶ καταρδεύοντες αὐτὰς μὲ τῶν λόγων τὰ πότιμα νάματα, ἀνέστησαν σπέρματα πολλαπλάσια», οὕτως ὥστε κατὰ τὸν 18 αἰῶνα ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἕλληνες συγγραφεῖς, ὑπῆρξαν Ἰωαννίται (καταγόμενοι ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων Σχολῆς).

Δικαίως ἐπίσης ὁ Κούμας (ἕτερος καὶ αὐτὸς διάσημος Ἡπειρώτης) ἀναγράφει «ὅτι εἰς τῶν Ἰωαννίνων τὴν πόλιν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας;; ὁ δὲ περίπυστος Ἀθηνῶν Μελέτιος, Ἡπειρώτης καὶ αὐτός, ὅτι «χάρις εἰς τὰς Σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς τὴν καταβαρβαρωμένην πρότερον Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν».

Καὶ ἤδη κατακλείοντες τὴν παράγραφον ἡμῶν ταύτην ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι δόξα, τιμὴ, ἔπαινος καὶ εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τοὺς ἀληθῶς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρας τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπῶν, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων καὶ ἔπαινον τῆς μνήμης αὐτῶν οὐδὲν ἔπραξαν μέχρι σήμερον τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὅποια ὄχι μόνον ἀγνοοῦσιν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὴν Μονὴν αὐτῶν μόνον ὥς Μονὴν τοῦ Σπανοῦ γινώσκουσι! Μονὴν παρημελημένην, προωρισμένην ἀτυχῶς ἐντὸς ὀλίγου νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων, καταστρεφόμενων ἀνυπερθέτως τῶν πολυτίμων θησαυρῶν τῆς ἐν αὐτῇ ἀγιογραφίας!

¹) Ι. Λαμπρίδου, Περί τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων σελ. 63.

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

Περὶ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς τοῦ Ἐπιφανίου Ἡγουμένου, τῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τοῦ Γκιούμα μικρᾶς λεγομένης, ἔγραψαν ὁ Παρανίκας, Βασίλειος ὁ Μυστακίδης, ὁ Λάμπρος καὶ ἄλλοι. Οὗτοι πάντες, πλὴν τοῦ Λάμπρου ἐκφράζοντος ἀμφιβολίαν, ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1679 ἀναγράφουσι Λέοντα ἢ Λεοντάρην τὸν Γλυκύν, ὅπως ἐσφαλμένως, διότι ὁ Γλυκὺς οὐδέποτε ἐ χρημάτισε διδάσκαλος, ἀλλ' οὐδὲ ἡδύνατο νὰ διδάξῃ ὀλιγογράμματος ὑπάρχων· εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνονολογικῆς Ἑταιρείας τὰ ὑπ' ἀρ. 7847, 7853, 7862, 7869 ἔγγραφα εἶνε ἐπιστολαὶ τοῦ Λεοντάρη Γλυκὺ πρὸς τὴν νύμφην αὐτοῦ Χάϊδω Γλύκαινα, ἀδελφὴν τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ, αἱ ὁποῖαι γέμουσιν ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀποδεικνύουν τὸν γράψαντα αὐτὰς οὐδεμιᾶς παιδείας κάτοχον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Κερκυραῖος λόγιος Νικόλαος Βουλαγάρης ἀφιερῶν τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθεῖσαν τὸ 1681 Κατήχησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Λέοντα Γλυκύν- Λογοθέτην τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καλεῖ αὐτὸν Πρύτανιν τοῦ Γραικικοῦ φροντιστηρίου¹, τοῦτο ὅμως οὐχὶ ὡς Καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, ἀλλ' ὡς ἔφορον καὶ κοσμήτορα αὐτοῦ ὡς τοῦτο δείκνυται ἀριδὴλως ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπιγράμματος, τὸ ὁποῖον ὁ ἱεροδιάκονος Φραγκῖσκος Προσαλέντης ὁ Κερκυραῖος ἀφιέρωσε «πρὸς τὸ ἐν Ἰωαννίνων πόλει Φροντιστήριον» :

«Πάλαι ποτὲ στοά τε καὶ λύκειον ἔην,
καὶ περίπατος Ἀθήναις μέγιστος φιλοσόφων·
πόλις δ' ἀρίστη νῦν γε Ἰωαννίνων
μουσῶν εὐκόμων δωμ' ὑπάρχει πασέων,
τόδε Καραϊωάννης, Γλυκὺς δ' ὁμοῦ μόνοι
κοσμήτορε δύ' ἀμφιδέεπουσ' Ἰωαννίνων·
ὁ μὲν γὰρ πάντων Ἰωαννίνων κάρη θέλει,
ὁ δ' αὖ Γλυκὺς πᾶσι γλυκύτατος τυγχάνει»².

¹) Legrand, Bibliographie Hellénique τόμ. Β'. σελ. 383. Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΓ'. τευχ. Γ'. σελ. 286.

²) Ἐνθ' ἀνωτέρω. Καὶ ὁ Λάμπρος τὸν Λέοντα Γλυκύν καλεῖ λόγιον ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι τόμ. ΙΓ'. τευχ. Γ'. σελ. 305, ἐνῶ εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα 306 λέγει ὅτι ἡ παιδεία αὐτοῦ ἦτο μικροτάτη.

Οἰκογένεια Γλυκάδων.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἦν ἐπιφανὴς ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν της εἰς τὸν Δεσπότην Θωμᾶν. Ὁ Ἰωάννης Γλυκὺς ἐκδότης πλείστων ὄσων βιβλίων συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν παρ' ἡμῖν ¹. Οὗτος εἶχεν ἀδελφοὺς τὸν Νικόλαον καὶ Λέοντα τοὺς Γλυκάδες. Περὶ τοῦ ἐκδοτικοῦ καταστήματος τῶν Γλυκάδων ἔγραψεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος ².

Εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας εὐρίσκονται ἀρκεταὶ ἐπιστολαὶ τῆς οἰκογενείας Γλυκῦ. Οὕτω τὸ ὑπ' ἀριθ. 7847 ἔγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ Λεοντάρη Γλυκῦ πρὸς τὴν νύμφην αὐτοῦ Χαΐδω Γλύκαιναν εἰς Βενετίαν 1692· ἡ Χαΐδω ἀδελφὴ τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ ἦν δευτέρα σύζυγος τοῦ Νικολάου Γλυκῦ. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ Λεοντάρης δὲν φαίνεται μεγάλης μορφώσεως ἄνθρωπος, εἶναι τελείως ἀνορθόγραφος. Ἐπίσης ἐξ αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἦτο ἐξάδελφος τοῦ Ἰωάννου Ἱερομνήμονος.

Τοῦ αὐτοῦ Λεοντάρη ἐπιστολὴ πρὸς τὴν αὐτὴν αὐτὴν Χαΐδω εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 7853 ἔγγραφον τῆς αὐτῆς ἑταιρείας· ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος περὶ προγονῶν τῆς Χαΐδως· ὥς δὲ φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Λεοντάρης εὐρίσκετο εἰς χρηματικὰς δυσκολίας· ἦτο δὲ τότε πλέον γέρων. Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀρ. 7862 ἔγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Λεοντάρη πρὸς τὴν Χαΐδω Ἀπρ. 21 1695. Ἐξ αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι ἡ Χαΐδω εὐρίσκετο εἰς συγχύσεις καὶ ξριδας πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ συζύγου της σχετικῶς πρὸς τὴν προικὰ της. «Εἶναι χρεῖα, γράφει ὁ Λεοντάρης, ἡ ἀφεντιά σου νὰ ἀφήσεται τὰ πισματα καὶ ταῖς παλαιαῖς ἔχθραις καὶ νὰ ἀφήσῃ καὶ αὐτὸς (ὁ Μιχάλης βεβαίως ὁ υἱὸς τοῦ Νικολάου ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου) ἓνα καὶ ἡ ἀφεντιά σου τὸ ἄλλο καὶ νὰ συνθαστῇται εἰρηνικὰ καὶ νὰ ἀφίσεται τὰ σκάνδαλα ἀποβλέποντες καὶ εἰς τὸν θάνατον ὁποῦ τίποτας δὲν μᾶς ἀναμένει ἀλλὰ δέκα πιθαμᾶς τάφος καὶ ἂν ἔχωμεν καὶ καλὰ ἔργα καὶ ὄχι ἄλλο κτλ.».

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7869 ἔγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Λεοντάρη ἀπὸ Αὐγ. 12 1696 ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βενετίαν πρὸς τὸν γυναικάδελφόν του Πᾶνον Στράτην.

Ἐτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Γλυκῦ πρὸς τὸν πατέρα του Νικόλαον ὑπ' ἀρ. 7844 φεβρ. 22 1682 ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βενετίαν. Ἐν αὐτῇ ὁ ἄρχων Πᾶνος Ἱερομνήμονος λέγεται θεῖός του, γράφει δὲ τὰ ἐξῆς ἀξιωμακρῶς· «πολλὰ βάσανα μᾶς περιεκύκλωσαν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς καὶ ξεχωριστὰ ἐμᾶς ὁποῦ λογιούμεσθαι σὰν μάβρο πρότι (=πρῶτοι) ἀπὸ τὸν

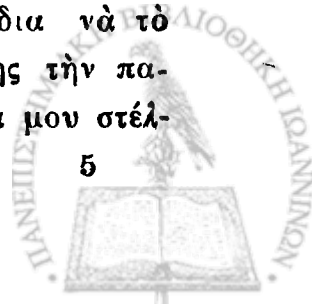
¹) Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τόμ. ΚΑ'. 21 καὶ ΛΑ'. 286

²) Νέος Ἑλληνομνήμων τόμος ΙΙ'. τευχ. Γ'. σελ. 305.

πασία τὸν κενούριον ὁποῦ ἦλθε ἀπὸ τὴν ἐβδομάδα τῆς Τυροφάγου καὶ καθολικὰ μᾶς ἔψυσε· μόνον ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐλεημονηθῇ καὶ νὰ μᾶς ἀποσκεπάσῃ ἀπὸ τέτοιον τύραννον». Ἐπίσης γράφει «ἀπὸ τὴν πολλὴν κακοχειμογνιά ποῦ ἔγιναν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ χιόνι τὸ πολὺ ποῦ ἔριξε ἔκλησαν ὅλες οἱ στράτες καὶ δὲν ἤμπορῇ ἄνθρωπος νὰ περάσῃ ἀπὸ πουθενά· κανεῖς δὲν τὸ θυμᾶται τόσον πολὺ χιόνι νὰ ἔπεσε ποτέ». Ἐν τέλει στέλλει χαιρετισμοὺς εἰς τὸν πενθερόν του Πᾶνον Μαρούτση «Τὸν ἄρχο πεθερόμου κῦρ πάνον μαρουτζι πολλὰ προσκυνῶ».

Ἐπίσης ἐτέρα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν πατέρα του ὑπ' ἀρ. 7845 Μαρ. 12 1683 ἐν τῇ ὁποίᾳ γράφει πάλιν διὰ τὸν κενούργιον πασίαν. «Τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ ἡμεῖς ὑγιαίνομεν ἕως τὴν σήμερον μὰ παλλὰ βᾶσανα ἀπὸ τον Ζαλοῦμι τὸν πασίαν ποῦ ἔχομε· ὅτι ἀφόντες ἦλθε τὸν νοῦ μας τὸν ὑπῖρε καὶ ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ἡλεος εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς· ὅτι ἤμπορῶ νὰ ὑπῶ πῶς εἶνε δεύτερος Φωκᾶς· καὶ τοῦτο θέλῃ νὰ εἶνε ὀργὴ θεϊκὴ διὰ τὰ πολλὰ μας ἁμαρτήματα». Τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ἔχομεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πᾶνον Στράτην καὶ εἶνε τὸ ὑπ' ἀρ. 7874 ἔγγραφον τῆς Ἑταιρείας τῇ 28 Ἰανουαρίου 1699 «... Τώρα μὲ τὸ παρόν μου ἔρχωμε νὰ σοῦ ξεμνηστριαστῶ ὡς ἀδελφὸν ἐν Χριστῷ ὁποῦ σὲ ἔχω· ἡ ὑπόθεσις εἶνε ὅπου πιενάμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τοὺς κῦρ Πάνοιδες τοὺς Βαραγιανήτες· μία τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν τράπεζα τοῦ πατριάρχου ὅπου ἔσυνεφρενόμεθα μᾶς ἤροτσε τὴν γενεαλογίαν μας πῶς ἤμεθα μὲ τὸν κῦρ πάνον τὸν λεοντάρη καραγιάνη, καὶ τοῦ εἶπαμε πῶς ἤμεθα δεύτερα ἐξαδέλφια—ἤγουν ἔκτου βαθμοῦ καὶ ἀπεκρίθη ὁ πατριάρχης πῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ μιχαὴλ μετὰ τοῦ κυρ πάνου εἶνε ἐβδόμου βαθμοῦ καὶ ἡ μεγάλη ἐκκλησία σηχωρὰ νὰ γίνῃ τὸ αὐτὸ συνικέσιον· ἡμεῖς ἀπεκρίθημεν ὁ Θεὸς δι' εὐχῶν σας δέσποτά μου παναγιώτατε νὰ εὐδοση νὰ γένῃ. Ἐρχόμενοι λοιπὸν ἐδῶ εἰς Ἰωαννίνα τὸ ἐξαναθεορίσαμε μὲ τὸν ἀρχιερέα μας καὶ τὸ ἐβάλαμε σὲ στράτα νὰ γίνῃ Θεοῦ ἐβδοχοῦντος· ἡ μητέρα του καὶ οἱ ἀδελφές του τὸ ἔστερξαν καὶ τὸ ἀγαποῦν καὶ τώρα ἔγραψε αὐτοῦ τοῦ κῦρ νικολάκη ἀδελφοῦ του διὰ νὰ εἶνε καὶ μὲ αὐτοῦ τὴ θέλῃσι καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος νὰ τὸν φωτίσῃ νὰ στέρξῃ· λοιπον ἀδελφικὰ σοῦ γράφο τὸ μνηστῖριό μου καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ εἶναι πολλὰ μυστικά καὶ τινὸς νὰ μὴ τὸ ὑπεῖς· μόνον πάρε τὴν ὀρδινείαν τὰ τῆς πρὶκὸς ὅτι θέλω μετριτὰ τοῦ γαμβροῦ χάριν πρὶκὸς χιλία τζεκίνια καὶ τοῦ ἀρχιερέως μας τζεκίνια ἑκατὸ καὶ τῶν δύο ἀδελφάδων του καὶ ἀλονοὺς ἐδικοὺς καὶ μεσίτου διὰ νὰ ἀναγκάσῃ νὰ τελιωθῇ ἄλλα διακόσια τζεκίνια . . . Ἐτούτῃ τῇ δουλιᾷ ὁποῦ τῶρα σοῦ γράφω δὲν εἶναι μασχαρέματα καὶ πεγνίδια νὰ τὸ ρίξῃς εἰς τὸ κουφό· καὶ νὰ γένῃ ἄργητα· μόνον τὸ πῶς λάθῃς τὴν παρούσα μου γραφὴ νὰ κάμῃς εὐθυς κατ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ μου στέλ-

νης τὰ μετριτὰ διὰ νὰ μὴ τὰ στίλης μεμιά μόνον ὀκαζιὸν καὶ τρέξῃ τί-
ποτες ἐναντίον· νὰ μου στείλης καὶ τὰ καθάτζα τὰ χρυσὰ διὰ νὰ κάμω τὰ
παπλώματα· νὰ μοῦ στίλης καὶ ἓνα ζευγάρι καλὰ μπιλεζήκια εὐμορφα
νὰ μοῦ στίλης τὸ χρυσὸ διὰ τὸν σάκον τοῦ Πατριάρχου καὶ δέκα πίχες
λάστρα εὐμορφη φαντακτὴ διὰ στιχάρι τοῦ ἁγίου Χαλκηδῶνος καὶ νὰ τὰ
στείλης τὸ γλιγορότερον διὰ νὰ τοὺς στίλω. Λοιπὸν ἀγαπητέ μου κύρ πάνε
κάμε εἰς ὅλλα καθὼς σου γράφω ὅτι δὲν εἶνε βολετὸ νὰ γίνῃ ἀλέως·
καὶ νὰ μοῦ στίλης καὶ πέντε λίτρες κουφετούρα 25 ἀπὸ τὰ φήνα καὶ
25 ὀρδινάρια· μόνον νὰ εἶνε καλὰ ὅτι ἀνίσως καὶ τελειωθῇ θέλομε νὰ
κάμωμε εὐθὺς τὴν ἀραβῶνα καὶ χρειάζονται· νὰ μοῦ στίλι καὶ δεκάξη
μπρατζα τερζονίλα μάβρη· νὰ εἶνε πολλὰ καλὴ καὶ εὐμορφη. Τώρα θέλω
ἰδῇ ἀνίσως καὶ μὲ ἱγαπᾶς καὶ ἂν τξιγνωρίσω νὰ μοῦ στίλης τὰ ὅσα
σου γράφω. . . . Τὸν ἀγαπητόν μου κύρ Πάνον Θεδόση καὶ κύρ Χρί-
στον Βασιλόπουλον πολλὰ χαιρετῶ.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7879 εἶναι ἐπιστολὴ ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὴν Χαΐδω ὑπὸ
τοῦ ἐγγονοῦ αὐτῆς Δημητρίου Γλυκὺ υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ τῇ Φεβρ. 1700.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7880 Φεβρ. 29 1700 εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαήλ Γλυκὺ
ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν ἐν Βενετίᾳ Βασίλην Θάνου εὐρισκόμενον εἰς τὸ
μαγαζὶ τοῦ κύρ Πάνου Στρατή.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7881 εἶνε τοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ πρὸς τὴν Χαΐδω ἐξ Ἰωαν-
νίνων 6 Ἀπριλίου 1700. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ γίνεται λόγος περὶ ἀφορι-
σμοῦ, τὸν ὅποιον ἔκαμε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐν αὐτῇ γί-
νεται λόγος περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δημητρίου διὰ τὸν ὅποιον δίδει τὰς χει-
ροτέρας πληροφορίας· ὑπογράφεται δὲ «ὡς υἱὸς σου ἀγαπητός».

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7882 ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 7887 εἶνε ἐπιστολαὶ τοῦ Δημη-
τρίου Γλυκὺ πρὸς τὴν Χαΐδω ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπογράφεται «ἀγαπημένος
ἕγκονος».

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7701 εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Πάνου Τομαρᾶ πρὸς τὸν Μι-
χαήλ Γλυκὺν ἐν ἔτει 1704 διαμένοντα ἐν Βενετίᾳ.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7902 καὶ 7890 εἶναι ἐπιστολαὶ τῆς Ἀγγελικῆς Γλύκαινας
πρὸς τὸν σύζυγόν της Μιχαήλ εἰς Βενετίαν γραφεῖσα ἐξ Ἰωαννίνων τῇ
22 Φεβρουαρίου 1705.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7903, 7904, 7905 ἐν ἔτει 1706 εἶναι ἐπιστολαὶ τοῦ Μι-
χαήλ πρὸς τὸν υἱόν του Δημήτριον πλήρεις παραπόνων καὶ ἐλέγχων διὰ
τὴν ἀτάσθαλον διαγωγὴν του.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7906 πρὸς τὸν Δημήτριον ὑπὸ τῆς μητρός του Ἀγγε-
λικῆς.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7909 τοῦ Μιχαήλ πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 7110 καὶ
1918 τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναστασίου πρὸς αὐτόν.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 7904 ὁ Μιχαὴλ γράφει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Δημήτριον «μὰ τὸν Χριστὸν δὲν ἔχω πῶς νὰ κυβερνήσω τὸ σπῆτι μου καὶ τὰ ἀσιμικὰ ὅλα τὰ ἐπούλησα . . .» καὶ τῷ γράφει αὐτὰ διότι ὡς φαίνεται ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς ὁ κύρ Δημήτριος τὸ εἶχε ρίξει ἔξω, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, παραμελήσας τὰς ἐργασίας τοῦ καταστήματος.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 7905 ἐπιστολὴν Ἰανουαρ. 28 1706 ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Δημήτριον γράφει ὁ Μιχαὴλ περὶ ἄλλου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου: «θέλω νὰ στίλῃς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην νὰ πεδευθῇ ὅτι ἐβαρέθηκα ἀπὸ τὰ κακά του καμώματα· ποσῶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὀρθόσῃ· παρακαλῶ τὸν Θεὸν ἀνίσως καὶ δὲν καλητερεύῃ νὰ τοῦ κόψῃ ὁ Θεὸς τὴν ζωὴν του διὰ γλίγορα ὅτι εἶνε κακὸ ἀγγίγιον καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ σοῦ γράψω τὰ ὅσα ἔκαμε».

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὁ Λάμπρος Μαρούτζης λέγεται θεῖος τοῦ Δημητρίου. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἐξάγεται ὅτι ὁ Πᾶνος Στράτης σύντροφος τοῦ Μιχαὴλ Γλυκὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν οὐχὶ εὐχάριστον θέσιν, εἰς ἣν εὗρίσκετο διότι γράφει «νὰ ἔχῃ τὸ ἀνάθεμα ὁ Πᾶνος στράτης καθὼς ἑκαταντισε τὸ σπῆτι μας». Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Ἱερομνήμων λέγεται «θεῖος μας».

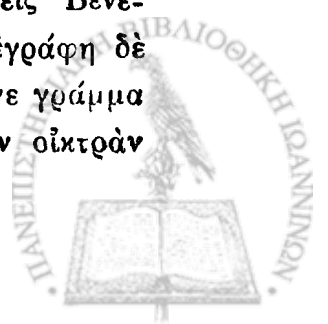
Ἐκ τῆς ὑπ' ἀρ. 7909 ἐπιστολῆς φαίνεται ὅτι ὁ Μιχαὴλ καὶ ἡ Ἀγγελικὴ ἐκτὸς τοῦ Δημητρίου καὶ Ἰωάννου εἶχον καὶ ἄλλον υἱὸν ὀνόματι Νικόλαον.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7910 ἐπιστολὴ εἶνε πλήρης παραπόνων πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ διὰ τὴν παραμέλεισιν τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς αὐτόν.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7910 ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Δημήτριον εἶνε σφοδρὸν κατηγορητήριον δι' αὐτόν διὰ πολλὰ ἄλλα καὶ διότι τοῦ γράφει «ἄφυσες τὴν στάμπα καὶ πάει κακῶς συνκάκως· διὰ νὰ μὴν τὴν ἀπιοτέρης μόνον πουλᾷς ἀπὸ αὐτὴ καὶ ἐνδησε καὶ στολίζεσαι καὶ ἔχῃς τὰ περιδιαβάσματά σου καὶ μάλιστα τὸ τζιογο τῶν χαρτιῶν ὅπου κάθεσε ἔως τὰς 8 καὶ 9 ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ πέζῃς· τέτεια καλὰ παραδείγματα δίδεις τὸν ἀδελφόν σου· θαυμάζω πῶς δὲν συλογίζεσε τὴ προκοπὴ καὶ δὲν κυτᾷς εἰς τὸ μαγαζὶ ὅπου κάθισε ὅπου δὲν ἔχῃς παντελὸς πραγματία. Ὅστε ὅλα στράβωσαν χαρὶ ἀπὸ λόγου σου, καὶ ἐδικοὶ καὶ ξένοι. Ὅσοι ἐμεταγεπάστηκαν καὶ ἔστειλαν τὴ πραγματία τους εἰς χεῖρας σου θαρόντας εἰς τὴν ἀνάγκασίν μου καὶ εἰς ταῖς ἀπατηλαῖς γραφαῖς ὅπου τοὺς ἔγραφες ὡς καὶ τῶρα ὅτι θέλουν μένη ἀπὸ τὸν σύνδουλον σου πολλὰ εὐχαριστημένοι· πολλὰ ἐξεσκεπάσθης, δημήτρη ἐνδροπιάσθης ἑκαταφρονήθης, ἀχριόθης, πράγμα ὅπου δὲ τὸ πιστευγα ποτέμου· μὲ ἑκατάντισες καὶ ἐμένα τῆς πενητιᾶς. Ἀπὸ φαγοπότια ἄδειος· ἀπὸ ἐντήμασι γημνὸς πλέον ἀπὸ ἓνα χρόνον ἔχω ὅπου σοῦ γράφω διὰ τὸν καυσοφερειτὴ καὶ ἓνα ντου-

λοῦκι ἄτουλάζι καὶ ἄλλα λιανόματα καὶ δὲν εἶπε ἡ ἀθλία σου ψυχὴ ὥς κάμω τοῦ πατέρα μου τὸ θέλημα· ἡ ἀδελφὴ σου Ἑλένη καὶ ὁ ἀναστάσης καὶ αὐτοὶ ἐστεριμένοι ἀπὸ κάθε πράγμα καὶ ἐγὼ ἐπούλισα ὅτι καὶ ἂν εἶχα καθὼς τὸ ξεύρης· ὁ ἄλλος ἀδελφός σου ὁ προκομένος· διὰ τὸ ρεσμι τῆς μητρὸς σας καὶ διὰ τῆς κηδείας της μὰ τὸν φοβερόν κριτὴν ἐδανείσθηκα καὶ πλερόνω τὸν κάματον τὰ δέκα δωδεκα τὸν χρόνον καὶ οὔτε αὐτὰ δὲν μοῦ τὰ ἔστιλες νὰ ξεχρηθῶ· κερία ποῦ εἶχα γράψῃ νὰ μοῦ στίλῃς διὰ τὴν μητέρα σου νὰ τῆς ἀνάπτω εἰς τὸ μνήμα καὶ νὰ βάνω καμιά φορὰ καὶ εἰς τὰ δεσποτικὰ καὶ οὔτε κἂν ἀπόκρισι δὲν μοῦ ἔδωσες· ἀφόντες τὴν μητέρα σου ὅπου ἐτράβισε μυρίους κόπους νὰ σὲ ἀναστίσῃ δὲν τὴν ἐθημίθης πὸς νὰ λογιᾶσω ἐγὼ πλεόν ἀπὸ λόγου σου καλοσύνη καὶ προκοπὴ· ἀλήμονον εἰς ἐκείνον ὅπου θέλει σὲ πεδεύει ὁ εἰς εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν ἄλλον· δὲν συλογίγεσε τοὺς ἀχρηστέ-
ρους ὅπου εἶνε αὐτοῦ καὶ κυτᾶζουν τὴν δουλιὰ τους καὶ ἐτιμήθησαν καὶ ἐκέρδεσαν στὰ μαγαζιά τους εἶνε γεμάτα ἀπὸ πραγματεΐαις καὶ τὸ μαγαζί μας ἄδῃο καὶ καταφρονεμένο» καὶ ἐξακολουθεῖ εἰς τὸν αὐτὸν τόνον νὰ τὸν ἐλέγχῃ εἰς μίαν ἀπέραντον ἐπιστολὴν «δὲν εἶνε ἐνδροπὴ σου Δημήτρη, λέγει, νὰ φθίρης ὅσα ἄσπρα πιάσης εἰς τὸ τζιογο τῶν χαρτιῶν καὶ μά-
λιστα καὶ τῶν πραγματευτάδων τ' ἄσπρα νὰ σε ξεδειαδρέποντε... Θαυ-
μάζω ὅπου ἤθελες νὰ εἶσαι ἀφέντης ἀπὸ ἐδικοὺς καὶ φίλους καὶ ἀτός σου ἐκαταφρονήθης ἀπὸ τὴν κακὴ σου κυβέρνησι καὶ ἀπὸ τὸ κακό σου κεφάλι... τὰ ἴδια ὅπου κάμνεις ἐσὺ ἔκανε καὶ ὁ θεοκατάρατος πᾶνος στράτης· κακὰ ἐξάμπλια ὑπίρες Δημήτρι... συλογίσου Δημήτρη πόσα δάκρυα χύνω ἐτοῦτι τὴν ὥρα ὅπου σοῦ γράφω τὴν παρὸν καὶ ἐλεημο-
νίσου τὰ δάκρυα μου καὶ τὰ γεράματα μου καὶ ἄρχησε εἰς τὴν προκοπὴ καὶ εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· παρακάλεσε τον νὰ σὲ φοτίσῃ εἰς τὴν προ-
κοπὴ καὶ εἰς τὸν φόβον του· πάσχισε Δημήτρι νὰ πάρῃς πατρὸς εὐχὰς καὶ μὴ ἐπιθυμᾷς νὰ ἐνδειθῇς κατάραν ὡς ἱμάτιον... Γράφεις μου διὰ τὸν προκομένον Ἰωάννην ἀδελφόν σου ὅτι διὰ κανένα τρόπον δὲν συμ-
φέρει νὰ ἀποσταθῇ αὐτοῦ... κουθέντιασε του με τημὴ καὶ με καλὰ λό-
για καὶ ταξίματα; δείχνε του χαριεστατον πρόσωπον, νουθέτησε τον, μὲ ἱλαρὸν πρόσωπον καὶ οὐχὶ μὲ αὐστηρότητα καὶ ὅτι κυβέρνησι κάμεις εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς διὰ λόγου σου καὶ ὁ Θεὸς πάγῃ νὰ τὸν φοτίσῃ εἰς προκοπὴ διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ εἰς τὸ γένος μας ἀνατημία».

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7116 ἔγγραφον εἶνε γράμμα τοῦ Ἀναστάση Γλυκὸν πρὸς τὸν Δημήτριον δι' οὗ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν προσλάβῃ εἰς Βενε-
τίαν, διότι κάθεται εἰς Ἰωάννινα χωρὶς προκοπὴν καμμίαν· ἐγράφη δὲ τῇ 24 φεβρ. 1712. Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀρ. 7118 76ρίου 15 1712 εἶνε γράμμα τοῦ αὐτοῦ Ἀναστάση πρὸς τὸν Δημήτριον, δι' οὗ ἐκθέτει τὴν οἰκτρὰν

οἰκονομικὴν θέσιν τοῦ πατρὸς των καὶ ζητεῖ πάλιν νὰ τὸν καλέσῃ εἰς Βενετίαν.

Ἐκτὸς τῶν ὧς ἄνω ἐγγράφων ὑπάρχουν καὶ τινὰ ἀρχαιοτέρας χρονολογίας ὧς τὸ ὑπ' ἀρ. 7825, τὸ ὁποῖον εἶνε συμφωνητικὸν μεταξὺ Νικολάου Γλυκὺ καὶ Ἀναστασίου Λάλα κατὰ Ὀκτώβριον 10 τοῦ 1659 καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Νικόλαος Γλυκὺς ἀναχωρῶν εἰς Ἰωάννινα τὸν ἀφίνει διὰ δύο ἔτη εἰς ὅλας του τὰς δουλείας καὶ πραγματείας του τέλειον ἀντιπρόσωπον. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ὁ Νικόλαος ὑπογράφεται οὕτω: *Νικόλαος γληκίς*· ἐπίσης ὑπογράφεται καὶ ὁ Γεώργιος Ντήλιος οὕτω: *γαιόργιος ντηλιος*· ὁ γράψας ὅμως τὸ ἔγγραφον Ζῶτος Περούλης φαίνεται λόγιος· καὶ ἐν ἑτέρῳ ἐγγράφῳ ὑπ' ἀρ. 7836 ἀνορθογράφως ὑπογράφει ὁ Νικόλαος Γλυκὺς.

Εἰς ἕτερον ἔγγραφον ὑπ' ἀρ. 7826 ὑπογράφεται ὁ Ζαχαρίας Πεστούλας· ἀρὰ γε ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Ζῶτον Περούλην; ἡ γραφὴ εἶνε ἡ ἰδίᾳ μὲ τὸ προηγούμενον ἔγγραφον· ὁ Ζαχαρίας ἦτο ἔμπορος ἐν Βενετίᾳ.

Ἐτερον ἔγγραφον ὑπ' ἀρ. 7828 ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ ἡμερομηνίαν Ὀκτωβρίου 18 1661 εἶναι ξεκαθαριστικὸν μεταξὺ Δημητρίου Στράτη ἀπὸ Παραμυθιᾶν καὶ Νικολάου Γλυκὺ εἰς τὸ ὁποῖον ὑπογράφεται καὶ ὁ Γεώργιος Ντήλιος ὧς ἐξῆς: *ὁ γαιοργιος ντηλιος μάρτιρας ος ανοθεν*. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔγγραφου καταφαίνεται ὅτι ὁ Πάνος Ἱερομνήμονος ἦτο ὁπωσοῦν ἐγγράμματος ἂν καὶ ἐπιτηδεύεται εἰς τὴν γραφὴν διορθῶν τὰς ἀνορθογραφίας. Ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ ὑπογράφεται καὶ ὁ Νικόλαος Πουλημένος μὲ ὠραίαν γραφὴν καὶ ὀρθογραφίαν. Περὶ Πουλημένου δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ Legrand Bibliographie Hellénique τόμ. Β'. σελ. 270.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 7883 Ἀπριλ. 25 1666 ὑπογράφεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐν Βενετίᾳ καὶ ὁ Θεοφίλος φίλλον καὶ ὁ αλαίξανδρο σοῦγδουρης.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 7835 Ἀπριλ. 5 1669 ὅπερ εἶνε ὁμολογία τοῦ ἀποστόλη χατζῆ ἀπὸ Ἀλπασάνη καὶ Μιχαὴλ Γλυκὺς καὶ αὐτὸς ἐν Βενετίᾳ, ὑπογράφεται δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς οὕτως: *γηόργιος σουγδουρῆς μαρτηρὸ τανοθεν*. Ἀναμφιβόλως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ταυτισθῇ οὗτος μετὰ τοῦ διδασκάλου Γ. Σουγδουρῆ.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 7839 ἔγγραφον ἐν Βενετίᾳ τῇ 15 Μαρτίου 1678 ὑπογράφεται ὁ Πᾶνος Μαρούτζης ὧς ἐξῆς: Πάνος ο μαρουτζῆς μαρτίρω ὃς ἄνωθεν.

Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7848 ἔγγραφου, ὅπερ εἶνε ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου Βασιλοπούλου 1693 ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Νικόλαον Γλυκὺν φαίνεται ὅτι ὁ Γλυκὺς εἶνε θεῖος τοῦ Βασιλοπούλου καὶ ὁ Βασιλόπουλος δὲν φαίνεται ἐγγράμματος. Ἐκ τοῦ γράμματος μαθάνομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἱερομνήμων ἦτο ἐξάδελφος τοῦ Γλυκὺ.

Καὶ τέλος τὸ ὑπ. ἀρ. 7860 ὑπὸ ἡμερ. 17 Ἰανουαρίου 1695 εἶναι αὐτόγραφον τοῦ Μαρούτζη ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν ἐν Βενετίᾳ Πάνον Στράτην ἔγγραφον ἀνορθόγραφον.

Γεώργιος Σουγδουρῆς καὶ Χαΐδω Ν. Γλυκῆ.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἄνω ἔγγράφων ἐν τῇ αὐτῇ πολυτίμῃ συλλογῇ ὑπάρχουν καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Χαΐδω τὰς ὁποίας ἀντιγράψαντες παραθέτομεν ἐνταῦθα.

«† Τιμιωτάτη καὶ κατὰ πολλὰ ἡγαπημένη μου ἀδελφὴ κυρία Χαΐδω γλύκαινα τὴν αὐθεντίαν σου ὀλοψύχως ἀσπάζομαι».

Εἰς τὴν πρώτην τοῦ παρόντος ἔλαβε γραφὴν ὁ κύρ Λεοντάρης γλυκὺς ἂ παύτοῦ, ἡ ὁποία μᾶς ἐφανέρωσε τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μου, τὸν ὁποῖον κς'' ὁ Θς'' νὰ τὸν ἀναπαύσῃ ἐν σκηναῖς δικαίων καὶ νὰ τὸν ἀξιώσῃ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας· τὴν δὲ αὐθεντίαν σου νὰ διαφυλάττῃ ἀπὸ παντὸς ἀνιαροῦ συναντίματος εἰς παρηγορίαν πάντων μὲν ἡμῶν, μάλιστα δὲ τῆς μητρός μας, ὅτι ἡμεῖθα ἔρημοι ἀπὸ ἐδικού· ἡ αὐθεντία σου ὥς φρόνιμη μὴ ρίξῃς τοῦ λόγου σου εἰς λύπην ὑπερβολικὴν μήπως περίψῃ εἰς ἀσθένειαν· ἀλλ' ἡξεύροντας πῶς τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ὅλα τοιαῦτα, καὶ ὅλοι μελλωμεν νὰ πληρώσωμεν τὸ τοιοῦτον κοινὸν δόξασον τὸν Θ''ν καὶ εἰς αὐτὸ καὶ εἰς ὅλα τὰ θελήματα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς θέλει σὲ κυβερνήσῃ καὶ ἕως τέλους.

Δὲν ἡξεύρω τὴν γνώμην σου ἂν ἀγαπᾷς νὰ ἀπομείνης αὐτοῦ ἡ θέλεις νὰ ἔλθῃς ἐδῶ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν μ''ρα σου· ἡ αὐθεντία σου θέλει μᾶς τὸ φανερώσῃ μὲ τίμιον τῆς γράμμα. Μὲ τὸν κύρ Μιχέλη αὐτοῦ νὰ ἀπεράσετε εἰρηνικὰ ὅσον εἶνε τὸ δυνατόν, καὶ νὰ μὴ κουσθῇ τίποτε γίξιμον ἀναμεταξύ σας, ὅτι εἶνε ἄπρεπον, καὶ ἡ μικρὴ ξενδιαντροπιά, φέρνει μεγάλαις μάχαις.

Σοῦ ἔγραψα μὲ ἄλλην μου πῶς τὸ ἀνηψίδι μας τὸν Λάμπρον ἦλθε, καὶ τὸ μαθαίνω ἀράδα τὰ γράμματα, πλὴν ἂν ὀρίζῃς στείλῃς του νὰ κάμῃ ἓνα κοντόπι, καὶ τέσσερες πήχεις ἀτλάζι δι' ἔνο ντουλαμᾶ, ἡ τίποτε παλαιὰ ἀπὸ δικά σου, ὅτι δι' αὐτὸ εἶναι ὅλα χρειάζόμενα. Λογιάζω ὁ μακαρίτης νὰ Σᾶς ἄφησε καλὰ κυβερνημένα, ἰσῶς πάλιν ἂν ὀρίσῃς στείλετέ μας μίαν κόπιαν ἀπὸ τὴν διαθήκην διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰ πάντα καλότερα. Διὰ τὸ ζευγάρι σας εἰς βελτίζισταν ἂν ὀρίσῃς νὰ κάμῃς τώρα ὀρινά (;) ἐπίτροπον καὶ νοικοκύρην μὲ γράμμα σου, διὰ νὰ ζωοτροφίε-ται τὸ ἀνηψίδι μας· ἡ κοκώνα σὲ προσκυνᾷ καὶ εἶναι πολλὰ μετανοι-μένη ὅπου ἦρθε ἐδῶ· ὁ δὲ κς'' βοηθός σας.

Ἡ κυρία μητέρα σας σᾶς χαιρετᾷ καὶ ὅλο ἔχει ἐλπίδας καὶ τώρα

ποῦ εἶσαι ἐλεύθερη νὰ ἔλθης νὰ σὲ ἀπολαύσῃ· καὶ ὁ Γεώργιος τὸ ἀνηψίδι μας σὲ προσκυνᾷ 1694 Φεβρ. 4 ἐν Ἰωαννίνοις.

Ἀδελφός σου ἡγαπητός Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς».

«Σήμερον ὅπου εἶναι δέκα τοῦ παρόντος ἔλαβα γραφή σου, καὶ ἐδόξασα τὸν Θεὸν ὅπου εἶσαι καλὰ· πλὴν μὴ βάνης τὸ πικρὸν τόσον εἰς τὴν καρδίαν σου, ἀλλ' ἐπίρριψον ἐπὶ κν'' τὴν μεριμνά σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. Ἐλαβα καὶ τὸ ροῦχο διὰ τὸ ἀνηψίδι μας καὶ τὴν πασχαλία θέλω τοῦ τὴ κόψη. Ἰδοὺ ὅτι ὁ μακαρίτης σου ἄφησε τὴν κυβέρνησίν σου κατὰ τὸ πρέπον καὶ ὁ Θεός νὰ τὸν ἀξιῶσιν τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας· πλὴν ἔχω χρέος νὰ τῆς εἰπῶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου θεληματικὸς σου ἄφησε, μὴ λεμαργήσης καὶ βλάβης καὶ τὴν ψυχὴν σου μὲ τίποτε ξένον καὶ παράλογον πρᾶγμα καὶ ἄδικον, ὅτι ἡ ἀδικία οὐκ εὐλογεῖται. Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπαγαί. Ἐμάθαμε πῶς ὁ κύρ Μιχέλης ἔβαλε τὸν Πᾶνο Στράτη εἰς τὸ μαγαζί του, καὶ λογιᾶζω νὰ τὸ κυβερνήσῃ, μάλιστα ποῦ ἔχει καὶ τὴ σταμπασία, καὶ αὐτός ἔχει τὴν εἰδησιν· ἡ αὐθεντία σου ἕως ὅπου εἶναι αὐτοῦ ὁ κύρ Μιχέλης καθήσατε ἀντάμα εἰρηνικά, καὶ ὅταν θελήσῃ νὰ μισεύσῃ κίταξε κυβερνήσου ὡς φρόνημη καὶ εὖραι σπῖτι παστρικό νὰ καθήσῃς νὰ εἰρηνεύσῃς ἕως ὅπου Θεοῦ θέλοντος νὰ ἔλθῃς καὶ ἐδῶ μὲ κανένα συγγενῇ μας. Εἶχον γράψῃ τοῦ μακαρίτου διὰ ἓνα μοσχέτο ἀπὸ τὰ μικρά, καὶ ἂν ὀρίζης στείλαι μάς το. Γράψαι μας καταλεπτῶς πάντα, καὶ μάλιστα στείλαι μου καὶ μία κόπια ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου, καὶ μὴ ἀλησμονήσης.

Διὰ τὸ σχολεῖόν μας εἶπε δὲ ὁ χρόνος ὅπου δὲν μᾶς ἔδωσαν τίποτε, καὶ κἂν ἡ αὐθεντία σου μεσίτευσον ἐκ τὸν κύρ Ἰωάννην Ἱερομνήμονα νὰ μᾶς στείλῃ τίποτε.

Τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ Κοθωνόπουλα πολλὰ προσκυνῶ, καὶ ἡ βοήθειά τους καὶ ἡ συμβουλή τους μὴ λείψουν ἀπὸ λόγου σου, τοὺς παρακαλῶ· ὁ δὲ κς'' εἴη βοηθός σας¹.

Τιμιωτάτη καὶ πολλὰ ἡγαπημένη μου ἀδελφὴ κυρία Χαΐδω γλύκαινα τὴν αὐθεντίαν σου ἀκριδῶς προσκυνῶ· ἡ κυρία μητέρα μας πολλὰ σὲ χαιρετᾷ. Ἐλάδομεν τὸ τίμιον σου γράμμα γραμμένον πρὸς τὴν κυρίαν μητέρα μας, καὶ ὀρίζεις νὰ σοῦ δώσωμεν εἰδησιν διὰ τὸ προικίον σου, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἤνυρες τὸ προικοσύμφωνον σου, ὅμως λογιᾶζω τώρα ὅπου ἦλθεν αὐτοῦ ὁ κύρ Μιχέλης θελετε τὸ εὖρη εἰς κανένα κουτί, ὅτι ὁ μακαρίτης τὰ ἐφύλαγε ὅλα καλὰ· ἰδοὺ λοιπὸν ὅπου σοῦ γράφω ἐδῶ τὰ ὅσα μοῦ εἶπεν ἡ μητέρα μας, ὅτι δὲν ἤξεύρω κανένα ἐγώ.

Τὰ μετρητὰ λοιπὸν ὅπου ἐτάξαμεν τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μας ἦσαν

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7854 ἔγγραφο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

ἄσπρα 70000 πλὴν δι' αὐτὰ τοῦ ἐδώσαμεν ἓνα ἄλυσον χρυσὸν χονδρὸν μὲ μαχτούλι διὰ ἄσπ''	18000
ἓνα σαχαντρίκι χρυσὸ μὲ μαργαριτάρι	8000
φοινίκια χρυσᾶ	6000
μαργίλι χρυσὸ	3000
μία σαλιτζίρα ἀσημένια	15000
καὶ ἓνα ἀργαστήρι τζερετζίτικο	20000

σοῦμα = 70000 ¹.

Μὲ ταῦτα τὰ ἄνωθι ἐπληρώθησαν τὰ μετριτά σου ὅλα. Ἐξω ἂπ' αὐτὰ ὅπου ἐβάλθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς τόπον μετριτῶν, τοῦ ἐδώσαμεν καὶ ἄλλα εἰδήσματα διὰ προικίον σου δηλαδή ἓνα ἄλυσον χρυσὸν μικρότερον· ἓνα ζευγάρι μπελιζίκια, μαργαριτάρι σχοινία 9· ποτήρι ἀσημένιο ἓνα καὶ μία κούπα ἀσιμένια· δακτυλίδια φλορένια 7· κεμέρι σιατήρικο ἓνα· καὶ τὸ μισὸ ζευγάρι· πλὴν ἤξευρε ὅτι ὅταν ἐπάνδρευσεν ἡ μητέρα μας τὴν ἀδελφήν μας Βασιλικὴν σοῦ ἔδωσε, ὡς μοῦ λέγει ἡ μητέρα μας, τὸ ἄλλο μισὸ ζευγάρι, καὶ τῆς ἔδωσες τὸ ἄνω ἀργαστήρι καὶ τὸ ἐπούλησε. Εἰς τρόπον ὅπου τὸ ἀργαστήρι σοῦ λείπει, ὅμως πάλιν ἔχεις ὅλον τὸ ζευγάρι ἐδικόν σου· διὰ τὸ ὅποιον κάμε μας ἐπίτροπον μὲ γράμμα σου νὰ τὸ κιτάζω, διὰ νὰ ζωοτροφηῖται τὸ ἀνηψίδι μας καὶ ἡ μητέρα μας.

Τὰ τεψία ποῦ εὐρίσκονται ὅλα ἐδῶ εἰς τὸ σπίτι μας· πλὴν δύο σώκια, καὶ ἓνα παγοῦρι μέγα ἔχει ὁ κύρ Μιχέλης εἰς τὰ χέρια του. Τοῦτα σοῦ τὰ ἐσημείωσα καθὼς ὥρισες, πλὴν πάλιν σοῦ λέγω, ὅτι νὰ φυλαχθῇτε, νὰ μὴ μαλώσετε τίποτε μὲ τὸν κύρ Μιχέλην, μόνον μὲ τὸ εἰρηνικὸν ὅσον ἠμπορεῖτε, ὅτι ἔιζη ἀρέσει καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ ξεδιαντραπῇτε, θέλετε λάβη κατηγορία μεγαλωτάτη. 1694 Μαρτίου. Ἀπριλίου 10.

Τούταις ταῖς ἡμέραις ἔλαβα γραφὴ σου ἴδα ὅπου ἄρχισεν ὁ κύρ Μιχέλης νὰ σὲ πειράζῃ, πλὴν ἡ ἀφεντία σου ὡς φρόνιμη μὴ λυπηθῇς τίποτε καὶ πέσης εἰς ἀσθένεια μόνον ἄφησέ τον εἰς τὸν δίκαιον κριτὴν, ὁ ὅποιος θέλει δώσῃ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του καὶ τὰς βουλὰς του. Ὁ κύρ Μιχέλης μοῦ γράφει ποῦ τοῦ ἐπῆρες μεγάλη σοῦμμαν ἀπὸ τὸ σηρίνιον καὶ τοῦ ἐμαρτύρησες μοναχά, 1400 δουκάτα· δὲν ἤξεύρω ἂν εἶνε ἀλήθεια, ἢ αὐτὸς τὰ γεννάει μὲ τὸν νοῦν του διὰ νὰ καλαθροπιστῇ, καὶ νὰ δείξῃ πῶς ἐκεῖνο ποῦ λέγει εἶναι ἀλήθεια· ἡ αὐθεντία σου δὲν μᾶς σημειώνεις τίποτε, πλὴν ἤξευρε πῶς ἕως ὅπου ἔζη ὁ μακαρίτης γαμβρός μας ἦτον ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἀκούωμεν μόνον τὴν ὑγείαν σας. Εἰμὴ ἀπέδω πρός, ἀγαποῦμεν νὰ μᾶς γράφῃς καταλεπτῶς κάθε πράγμα δι'

¹) Περὶ προικοδοσιῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἴδε «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» τόμ. Η. 218.235 καὶ Ν. Ἑλληνομνήμονα τόμ. Ζ' τεύχ. Α—Β', σελ 193.

ὅλαις ταῖς ὑποθέσεις σου, ὅτι εἶνε ἄπρεπον ἄλλοι νὰ μᾶς ὁμολογοῦν δι' ἐσᾶς καὶ ἡμεῖς νὰ μὴν ἡξεύρωμε τίποτε· ἔτι ἐνθυμίθη ἡ μητέρα μας πῶς σοῦ ἔδωσεν διὰ προικίον τρεῖς ὄψαις, τρία σενδόνια, τρία παπλώματα, τρεῖς μαξιλάρες, ἔξη προσκέφαλα μετὰ σοντίματά τους· εἶνε καὶ ἄλλα ὥσάν ντουλαμάδες μακριμάνικο, γιλέκια καὶ ἄλλα τὰ ὅποια δὲν κάνει χρεῖα (λογιάζω) νὰ τὰ γράψωμε· ἡ ἀφεντία σου κυβερνήσου μὲ τὸ εἰρηνικὸ ὅσον εἶναι δυνατόν, ὅτι ἔτζη σοῦ πρέπει, εἰ δὲ καὶ αὐτὸς πάλιν κάνει ἐκεῖνα ὅπου δὲν πρέπει, θέλει λάβῃ τὴν ἀνταμειβὴν ἐκ Θεοῦ, καθὼς ἐδῶ ἔλαβε τὴν κατηγορίαν ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς συμπατριώτας μας. Τὸ ἀνηψίδι μας ἐχθὲς τὸ ἔβαλα εἰς τὸ *Εἰτέχω* καὶ σὲ προσκυνᾷ· τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ κοθωνόπουλα πολλὰ προσκυνῶ· στεῖλαι μου μία κόπια ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μου, ἀλλέως μὴ κάμῃς· σοῦ ἔγραφα καὶ μὲ ἄλλην μου πῶς τὸ ροῦχο διὰ τὸ ἀνηψίδι μας τὸ ἔλαβα, καὶ τὴν ποδιὰν τῆς μητρὸς μας ὁμοίως. Ὅρίζεις νὰ σοῦ γράψω διὰ τὸ ζευγάρι ὅπου εἶνε εἰς βελτίζιστα καὶ γίνωσκε πῶς εἶναι ὅλα ἐδικά σου, καὶ μὴ σε γελᾷσῃ τινὰς καὶ τὸ δώσης μόνον γράψαι μου νὰ τὸ κυβερνήσω ἐγώ, καὶ καὶ εἰς τὴν γραφὴν ὅπου θὰ γράψῃς διὰ τὸ ζευγάρι, βάλε καὶ δύο μάρτυρας νὰ ὑπογράψουν καὶ στεῖλαι τὴν ἐδῶ εἰς ἐμὲ διὰ νὰ γένω νοικοκύρης. Ταῦτα κατὰ τὸ παρόν, ὃ δὲ κς' εἶη μετὰ σοῦ. 1694 Ἀπριλίου 19 εἰς Ἰωάννινα. Γράμμα σου νὰ ἔχω με τὸ συχνό.

Ἀδελφός σου ἡγαπητὸς

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς¹.

«Τιμιωτάτη καὶ πολλὰ ἡγαπημένη μου κυρία ἀδελφὴ Χάϊδω γλύκαινα τὴν αὐθεντία σου ἀκριβῶς προσκυνῶ. Ἐλάβομεν ταῖς δύο γραφαῖς σου καὶ ἐχάρημεν τὴν ὑγίαν σας, ἐλάβομεν καὶ τὸ κουτὶ ἀπὸ τὸν Ἀρτινόν, καὶ σὲ εὐχαρίστησα πολλὰ εἰς τὴν ῥοδοζάχαριν ὅπου μοῦ ἔκανε χρεῖα· ἐκατάλαβα καὶ τὰ ὅσα σὲ ἐπότισεν ὁ κύρ Μιχέλης καὶ δοξασμένος ᾧς εἶναι ὁ Θεὸς ὅπου ἐλευθερώθη καὶ ἔπεσεν ἡ κατάκρισις καὶ ἡ ἀτιμία εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπεχειρίσθη ἄπρεπα πράγματα καὶ ἰμφάμε· πλὴν εἰς μίαν σου γραφὴν ἴδα ὅπου τὸν καταριέσε, καὶ τοῦτο δὲν πρέπει τῆς αὐθεντίας σου ὅτι βάνεις βάρος εἰς τὴν ψυχὴν σου. Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς λέγει ὁ Χριστὸς μας, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. Εἶδα ὅπου ἐβῆκες καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου, καὶ ὑπῆγες εἰς τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ κοθωνόπουλα, καὶ καλὰ ἔκαμες, κάθου αὐτοῦ ἕως ὅπου νὰ εὕρῃς σπίτι τῆς ἀρεσιᾶς σου εἰς τιμιμένην κοντράδα, καὶ πλέον μετ' αὐτόν μὴ ἔχῃς ἀντάμωσιν, οὔτε συναστροφὴν. Διὰ δὲ τὰ φουρνιμένα, καὶ μπιανκαρίαν, καὶ μασαρία, ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ μακαρίτης νὰ τὰ γοδέρης ζῶντα σου, μοῦ φαίνεται εὐλο-

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7856 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

γον ἂν ἰσταθῇτε ντακόρδο εἰρηνικά νὰ τὰ μοιράσιτε καὶ οὔτε νὰ ἔχη πλέον αὐτὸς νὰ ἀναζητᾷ τίποτε ἀπὸ τὴν αὐθεντία σου, οὔτε ἡ αὐθεντία σου ἀπ' αὐτόν. Τὸ προικίον σου ὀρίζεις νὰ σοῦ τὸ γράψω καὶ νὰ βάλω καὶ μάρτυρας· καὶ ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνους τί εἶναι ὅπου θυμᾶται ; ἂν ὀρίξης γυναῖκες εἶναι ἡ μητέρα μας καὶ ἡ Χάϊδω τῆς ἀρτινῆς ὅπου τὰ θυμοῦνται. Εἶναι καὶ ὁ κύρ Λεοντάρης ὅμως αὐτὸς νιηρεύεται νὰ μαρτυρήσῃ ἀπὸ τὸν κύρ Μιχάλη· καὶ δὲν ἠξέυρω τί νὰ σοῦ κάμω· ὅμως λογιάζω νὰ μὴ σταθῇ ἐναντίος καὶ εἰς αὐτό· διὰ τὰ μετριτὰ λογιάζεις νὰ ἦταν ὄγδοῇντα χιλιάδες, πλὴν ὥς λέγει ἡ μητέρα μας δὲν ἦταν ὄγδοῇντα, ἀλλὰ εὐδομῇντα. Εἰς τὸ ζευγάρι θέλω γίνῃ νοικοκύρης ἕως ὅπου νὰ στείλῃς καὶ τὴν πρεκούρα, καθὼς ὀρίζεις. Ἐμαθα πῶς γυρεύει ὁ κύρ Μιχάλης νὰ τοῦ ὀμπλιγαριστῆς μὲ χαρτὶ διὰ τὰ στολίδια σου καὶ ἄλλα· καὶ ὁ μακαρίτης δὲν σε ὀμπλιγάρισε καὶ αὐτὸς διατί θέλει νὰ σὲ ὀμπλιγάρῃ μὲ γράμμα; πρόσεχε καλὰ τὴν δουλείαν σου καὶ μὴ σὲ γελάσῃ νὰ τὸ κάμῃς· ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι ἐνδεχόμενον ἄλλα νὰ χαλάσουν, ἄλλα νὰ χαθοῦν, καὶ ἄλλα νὰ κλεφθοῦν, ὕστερον αὐτὸς μᾶς τὰ γυρεύει σωστά· διὰ τοῦτο βλέπε καλὰ τὴν δουλείαν σου, καὶ ὅτι σοῦ εἰποῦν τὰ ἐξαδέλφια μας, ἐκεῖνο κάμε, τὰ ὅποια ἀκριβῶς τὰ προσκυνῶ, ὁμοῦ καὶ κυρίαν Ἑλλήνην.

Τὸ προικοσύμφωνον ὀρίζεις πῶς δὲν τὸ ηὔρες καὶ θαυμάζω πῶς δὲν εὗρέθῃ· ὁ μακαρίτης δὲν ἔχανε ποτὲ χαρτί, καὶ πῶς αὐτὸ ἐχάθῃ; μήπως ὁ κύρ μιχάλης τὸ ηὔρε καὶ δὲ θέλει νὰ τὸ φανερώσῃ; βάλτου σφίξῃ νὰ νὰ πρεξεντάρῃ. ἀπὸ ἧτὰ ἄμπιτα σου¹⁾ ἂν ὀρίξης ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου δὲ σου κάνουν χρεῖα νὰ κάμωμε τοῦ ἀνεψιοῦ ντουλα καὶ γελίκη· καὶ διὰ τὸ μοναστήρι μας κανένα φαιλόνι ἢ στιχάρι. Ἐχθὲς ἦλθεν καὶ ὁ ἀνεψιός μας ὁ Ζῶτος ἀπὸ τὴν Οὐγκρία ὑγιῆς καὶ ὅταν ὀρίσης νὰ ἔλθῃς ἐδῶ (μία λέξις σχισμένη) καὶ τὴν μητέρα μας αὐτὸς ἔρχεται καὶ σὲ φέρνει, ἡ ἂν ὀρίσης ἔρχομαι ἐγώ.

Περιπατοῦν τρεῖς χρόνους ὅπου ἄσπρα τοῦ σχολείου μας δὲν ἦρθαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο βούλομαι νὰ τὸ ἀφήσω. παρακαλῶ τὰ ἐξαδέλφια μας νὰ συνδράμουν νὰ κρίνουν τοῦ γαλοτάλδου μήπως μᾶς πέσουν καμπόσα· ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ δονλεύω, καὶ νὰ δανείζωμαι νὰ τρώγω.

Ἡ κυρία μητέρα μας σᾶς χαιρετᾷ, καὶ ἂν δὲν σοῦ γράφει, μοῦ εἶπε μὴ τὴν ξεσυνερίζεσαι, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ, ἀμὴ ἡ ἀφεντία σου γράφε μας συγγνὰ διὰ νὰ μαθαίνωμε τὰ πάντα. ὁ Γεώργιος ἀνεψιός μας σᾶς προσκυνᾷ καὶ ἔμαθε κάμποσον τὴν γλῶσσαν, καὶ διαβάζει εἰς τὸ *Εὐτέχον*.

¹⁾ Δεῖπει λέξις.

Ταῦτα κατὰ τὸ παρόν· ὁ δὲ κς'' νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ παντὸς κακοῦ.
1694 Ἰουνίου 26 εἰς Ἰωάννινα. Ἀδελφός σου ἡγαπητός

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς¹

† Τιμιωτάτη—ἀκριβως ἀσπάζομαι. Τὴν προχθὲς ἐδέχθημεν τὸ τίμιον σου γραμμα καὶ ἐχάρημεν πολλὰ τὴν σὴν ὑγίαν, ἔλαβα καὶ τὴν *πρεκούραν*, ὅμως μὲ τὸ νὰ εὔρα τὴν παροῦσαν ὀκαζιόν, ὅπου ἐκίνησε σὰν ἔξαφνα δὲν ἤμπορῶ νὰ σοῦ γράψω δι' αὐτὸ λόγον βέβαιον, πλὴν ὡς γροικῶ ἢ μεχέλωθα δὲν μ' ἀφίνει νὰ τὸ λάβω εἰς χεῖρας μου, μόνον αὐτοῦ νὰ πάρῃς ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν μιχέλην νὰ μᾶς τὸ στείλῃς καὶ τότε τὸ ἀφίνει μὲ τὸ στανιόν της. Τὰ δέκα τζεκίνια, ὅπου ὀρίζεις ἀκόμη εἶναι εἰς τοὺς κορφοὺς· καὶ ἕως τὴν ὥραν δὲν τὰ ἐλάβαμεν, ὅμως εἰς δύο τρεῖς ἡμέραις λογιᾶζω θέλομεν τὰ λάβῃ καὶ εὐχαριστοῦμεν πολλὰ τὴν αὐθεντία σου, ἐπειδὴ ἦλθαν εἰς καιρὸν χρείας· ἴδα ὅτι ὁ μιχέλης ἀκόμη σὲ πειράζει, καὶ ἃς τὸ εὔρη ἀπὸ τὸν Θεόν· ἢ ἀφεντία σου μὴ βάλῃς εἰς τὸ νοῦν σου τίποτε τὰ *τραβαῖτου*, καὶ αὐτὸς ἔτῃ εἶναι αὐθάδης καὶ λαίμαργος, καὶ πάσχει μὲ κάθε τρόπον νὰ σοῦ φάγῃ καὶ ἐκεῖνο ποῦ σοῦ ἄφησεν ὁ μακαρίτης, καὶ τὸ ἴδιον ἐδικόν σου ἔτι. Διὰ τὸ προικίον σου ἔγραφε τοῦ κυρ Λεοντάρη πῶς δὲν τὸ ἀρνεῖτε, καὶ πάλιν εἰδὲς τί σοῦ ἀφίνει, καὶ τί ἀρνεῖται, καὶ γράψαι μας· μὰ ἐγὼ βλέπω πῶς κατὰ τὴν διαθήκην πρέπει νὰ πάρῃς ὅλα εἰς τὰ χέρια σου, διατί λοιπὸν τόσον καιρὸν τὰ ἄφησες καὶ τὰ ἔχει αὐτός, καὶ σὺ ζητᾷς ἀπ' αὐτόν; λάβε τα εἰς χεῖρας σου, καὶ αὐτὸς ἃς γυρεύει ἀπ' ἐσένα· καὶ τὰ ἔξοδα ὅπου γίνονται εἰς τὰς κρίσεις, ἰδὲς πούλησε τίποτε πρᾶγμα ἀπὸ τοῦ μακαρίτου, διὰ νὰ μὴν ὀλιγοστεύσουν τὰ τριακόσια σου καὶ δὲν σοῦ φθάνουν.

Ὁ Ζῶτος ἀνεψιός μας ἐπῆγε εἰς τὴν βλαχία διὰ πραγματείαν, καὶ ἐχθὲς ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπέκει καὶ μᾶς εἶπε πῶς εἶνε γερός. Ὁ Γεώργιος σᾶς προσκυνᾷ, καὶ *ἐμπῆκε εἰς, τὸν πρὸ αἰώνων*. Ἡ κυρία μητέρα μας σὲ χαιρετᾷ καὶ μόνον σὲ ἀπαντέχει, καὶ τώρα ἴδε ὅπου ἔπιασες σπίτι νὰ καθίσῃς χώρια σου, καὶ τῆς ἐκακοφάνῃ. Αὐρίον πλερώνεται ἡ προῖκα τῆς θυγατρὸς τοῦ μπούφεση καὶ τὴν κυριακὴν Θεοῦ θέλοντος χαίρο μεστε τοὺς γάμους. Καὶ συγχαίρομαι μὲ τὸν κυρ Διαμάντην αὐτοῦ, μὰ δὲν ἠξεύρω ἂν σὲ βοηθῇ τίποτε εἰς τὰ *τραβάϊα* σου ἢ μόνον κιτάζει ἀπ' ἀγνάντια· μὲ ἄλλην μου σοῦ ἔγραψα πῶς ἔκαμα ἐπίτροπον τὸν S:gr δομένικον ἐξάδελφόν μας νὰ τὰ λάβῃ καὶ νὰ μοῦ τὰ στείλῃ καὶ ἰδὲς ἂν δὲν τᾶλαβε ὡς τὴν ὥραν παρακίνησέ τον τὸν παρακαλῶ νὰ τὰ λάβῃ νὰ μοῦ τὰ στείλῃ ὅτι ἔχω χρεία· ὡς πότε εἴστε μαχεμένοι καὶ μὲ τὸν κυρ

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7857 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

Μιχέλη· ἂν εἶναι μόδος κάμετε νὰ εἰρηνεύσετε, καὶ κάλλια χάσα (μία λέξη σχισμένη) ἀπὸ τὸ δικό σου, παρὰ νὰ εὐρίσκεσαι εἰς μάλη καὶ κρίσεις· εἴστε σὲ κρίσεις, μὰ δὲ μοῦ γράφεις τί ζητᾷ· αὐτὸς ὥς (σχισμένον νὰ σοῦ τὰ δώση γράφαι μου καθαρὰ νὰ καταλαμβάνω· ὁ δὲ κύριος βοηθήσῃ· ἴδα ποῦ δὲν τὰ πῆρες τὰ 300 σου δουκάτα καὶ ἐθαύμασα, διότι τὰ ἀφίνεις τόσον καιρό· ἰδοὺ ὅπου ἔφθασεν ὁ χρόνος. ἀδελφός σου ἡγαπητός.

ἡ χρονολογία σχισμένη

Γ. ἱερὺς ὁ σουγδουρῆς¹

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7862 ἔγγραφον εἶναι γράμμα τοῦ Λεοντάρη Γλυκὺ πρὸς τὴν Χαΐδω· ἐκεῖ καταφαίνεται ἐλαχίστης παιδείας μέτοχος.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 7863 ἔγγραφον πρόκειται περὶ κόρης Ἰωαννίτιδος, τὴν ὁποίαν ἔκρινον ἀξίαν πρὸς προίκισιν μὲ τὸ λάσον τοῦ Πάνου Ἱερομνήμονος. Ἐν ἔτει 1695 Ἰουν. ιε' ὑπογράφει καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης. Ἐπίσης ὑπογράφει ὡς ἐξῆς ὁ Λεοντάρης: λεοντάρης γλυκὴ βεβαιῶ ὡς ἄνωθεν.

Δημήτριος βασιλόπουλος βεβεονω ὡς ἀνωθεν Πᾶνος μαρούτζης βεβεονο ὡς ἀνωθεν.

† «Τιμιωτατῇ κυρία ἀδελφῇ χαΐδω γλύκαινα τὴν αὐθεντία σου προσκυνῶ· προχθὲς μὲ τὸν κύρ Τριαντάφυλλον ζύμουλα σοῦ ἔγραψα ἀρκετῶς τὰ ὅσα ἔκαναν χρεία, σοῦ ἔστειλα ἔτι καὶ τὸ ἀσκόπουλο μὲ ταῖς ἐλῖαις, μὲ τὸ παρὸν εἶμαι μόνον νὰ σοῦ δώσω εἴδησιν, πῶς ὁ μιχέλης σήμερον τῆς ὀρθοδοξίας πρώτη κυριακὴ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἔβαλε τὸν ἀρχιερέα καὶ ἔκαμεν ἀφορισμόν, ὅτι εἰ μὲν τοῦ ἐπῆρες τίποτε παραπάνω ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ ἄνδρας σου, σὲ ἔβαλε εἰς ἐπιτίμιον. καὶ ἔτσι ὅποιος σὲ παρεκίνησε καὶ σὲ ἐσυμβούλευσε ἢ μὲ λόγο ἢ μὲ γράμμα νὰ τοῦ πάρης τίποτε, νὰ εἶναι εἰς τὸ ἐπιτίμιον. Τοῦτα ἔκατεσκεύασεν ὁ υἱὸς τῆς Ἀπωλυνίας (ἀπωλείας βεβαίως) λογιάζοντας πῶς ἡμεῖς σὲ ἐσυμβουλεύσαμεν νὰ πάρης τὸ βίος του. Τόση προκοπὴ νὰ ἰδῇ καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ὅσῃν παρακίνησιν σοῦ ἐκάμαμεν ἡμεῖς.

Μὲ τὸν μούργηαν μοῦ ἔγραφες πῶς ὁ ἄνωθεν ποῦ ἐπῆρε τὸ φόρεμα τὴν λάστρα τὴν καλὴν καὶ μοῦ ἔπεψες καὶ τρία κομάτια ἀπ' αὐτὴν προστάζουσά με νὰ θεωρῶ ἐπιμελῶς μήπως ἴδω νὰ τὸ κάμη τίποτε νὰ τὸ πιάσω· λοιπὸν ἤξευρε πῶς ἐκατακίταζα ἐπιμελῶς, καὶ τέλος πάντων ἴδα ὅτι τὸ ἔκαμε πύλη εἰς τὰ βημόθυρα τῆς μητροπόλεως μας. Τὸ ὁποῖον δὲ τὸ ἐφανέρωσα τινός, οὔτε τῆς μητρὸς μας· ὁ Θεὸς τὸ γινώσκει διὰ νὰ μὴ τοῦ γίνῃ τέτοια κομπὴ καὶ ἀτιμία· ὅμως καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἠθέλησε νὰ μᾶς κάμη ἐντροπὴ μὲ τὸν ἀφορισμόν, ἰδοὺ ὅπου καὶ ἐγὼ τὸ ἐφανέρωσα καὶ ἔδω καὶ τὸ γράφω καὶ εἰς τὴν ἀφεντία σου διὰ νὰ τὸν γνωρίσετε καλλίτερα ποταπὸς εἶναι, καὶ νὰ τοῦ ζητήσης τὴν λάστρα σου

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7858 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

νὰ τὴν βάλῃς. Σὲ ἔκαμα ἐπιτρόπισσαν εἰς τὸ νὰ λάβῃς ἀπὸ τὴν μπάνκαν αὐτοῦ τζεκίκα ἑκατό, καὶ πάσχισε νὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν κὺρ Διαμάντι ἕως ὅπου εἶναι Γουαρδάνος, ἔτῃ τὸν περικαλῶ, καὶ ἐγὼ πάλιν εἶμαι εἰς τοὺς ὁρισμούς της εἰς ὅτι δυνατόν μὲ προστάξῃ. Λάβε ἀκόμη καὶ τὸ ῥέστο ἀπὸ τὸ πρῶτο γράμμα τὰ 66 $\frac{2}{3}$ τζεκίγια ἀπὸ τὸν αὐτὸν καὶ στεῖλαι τα· τὴν ἐπιτροπίαν ὅπου σοῦ ἄφησεν ὁ μακαρίτης γαμβρός μου ἰδὲς φύλαγε τὴν καλὰ μὴ τὴν χάσῃς ὅτι εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴ γίνωνται τὰ ὅσα διατάσσει· μοῦ γράφεις νὰ βλέπω καλὰ ἂν γίνωνται ὅλα ὅσα διατάσσει καὶ ἐγὼ δὲν βλέπω τίποτε, μόνον ἡ αὐθεντία σου ἐπιμελήσου ὥσάν νοικοκυρά. Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν, ὁ δὲ κύριος εἶη βοηθός. 1696 μαρ. Α'.

Εἰς Ἰωάννινα

Ἀδελφὸς ἡγαπητὸς

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς ¹

† Τιμιωτάτῃ ἀδελφῇ κυρία Χάϊδω Γλύκαινα προσκυνῶ σε· μὲ τὸν κὺρ Κωνσταντῖνον μοσπινιώτην σοῦ ἔστειλα τὰ δεκατέσσαρα αὐγοιτάρacha, ἔτι δὲ σοῦ ἔστειλα καὶ ἄλλην γραφὴν μὲ τὸν Νάκον ὅπου ἔρχεται εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ караγιάννη, καὶ σοῦ ἔγραφα τὰ ὅσα ἔκαναν χρεία, κατὰ τὸ παρὸν ὅμως δὲν ἔχω τίποτε ἀναγκαῖον νὰ τῆς σημειώσω, παρὰ διὰ νὰ μὴ λείψω ἐπειδὴ ἔρχεται αὐτοῦ ὁ κὺρ Πάνος μούργγας. τοῦτο μόνον τῆς ξαναθυμίζω νὰ κρίνῃς τοῦ Sgr γουαρδιάνου ἔαν δὲν ἔγινεν ἡ δουλεία τῆς πάγκας μου ἕως τὴν ὥρα, νὰ δώσῃ σολδία τοῦ караγιάννη καὶ τὰ στεῖλῃ ἐδῶ διὰ τὴν πάγαν μου. Εἰ δὲ καὶ τοῦ ἔδωσαν ἱκανὰ σολδία νὰ τὸν προστάξῃ νὰ τὰ στεῖλῃ ἐδῶ νὰ δοθοῦν εἰς τὴν πάγαν τοῦ διδασκάλου. ὅτι ἐδῶ λέγει ὁ κὺρ Πάνος караγιάννης πῶς αὐτὰ ὅπου σκουδάρει αὐτοῦ ὁ караγιάννης ἀπὸ τὴν μπάνκαν, εἶναι μόνον διὰ τοὺς μαθητάς, καὶ ὅχι διὰ τὸν διδάσκαλον· τὸ ὁποῖον δὲν λογιᾶζω νὰ εἶναι ἔτῃ. καὶ διὰ τοῦτο φανέρωσέ το εἰς τὸν Sgr γουαρδιάνον καὶ εἰς τὴν μπάνκαν, πάσχισε νὰ πάρῃς καὶ κομάτι χαρτὶ ἀπὸ χέρι τους, ὅτι τὰ σολδία ὅπου δίδουσι τοῦ νικολοῦ караγιάννη τὰ δίδουσι διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ τοὺς μαθητάς τοῦ γγιουνματικοῦ φροντιστηρίου. ἔτσι προκουράρισε. μὲ τὸν κὺρ Πάνον μούργγα λάβε μπρισίμι κομάτια τρία, δύο μαῦρα καὶ ἓνα κομάτι καβελίν· καὶ ἰδὲς ἂν εἶναι τῆς ἀρεσκείας σου, γράψαι μου νὰ σοῦ στεῖλω καὶ ἄλλο. καὶ ἂν τὸ καβελὶν δὲ σ' ἀρέσῃ, στεῖλαί μου μίαν κλωστή ἀπ' αὐτοῦ καὶ θέλω βάλῃ νὰ τὸ κάμουν ὅμοιον. Τὰ ἑξαδέλφια μας, καὶ τὴ κυρία Ἑλλένην προσκυνῶ. ὁ Ζῶτος ἀνεψιός μας εὐρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν ὁ δὲ κς' εἶη μετὰ σοῦ. 1698 Νοεμβ. 20 εἰς Ἰωάννινα.

δύο ντουβαέλια, καὶ δύο δμπόλιους κάμε νὰ στεῖλῃς τῆς μητρός μας. Τὰ σαράντα δονκάτα ἔλεγες νὰ τὰ στέλνῃς τοῦ κοψογιόργη, τώρα ἐπειδὴ

¹) Τὸ ὑπ' ἀρ. 7867 ἔγγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

ἀπέθανε, διατὶ δὲν τὰ στέλνεις τῆς μητρὸς σου κάθε χρόνον νὰ πορεύῃ ἕως οὗτου ζῇ καὶ νὰ σοῦ δίδῃ τὴν εὐχή της; βλέπω τάξεις ἀμὴ δὲν κάνεις. κὰν τὸ ψαλτικό της στεῖλαι, αὐτὴ ἐντρέπεται νὰ σοῦ γράψῃ. Τὴν ὑπόθεσιν τῆς πάγκας μου κυβέρνα καλὰ μὲ τὴν συμβουλὴ τῶν ἐξαδέλφων μας.

ἀδελφὸς ἡγαπητὸς

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς¹

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Σουγδουρῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Χαΐδα εἶναι ἡ τελευταία· πόσα πράγματα, πόση ἱστορικὴ ὕλη πολύτιμος ὑπάρχει εἰς πάντα ταῦτα τὰ ἐγγραφα, ἀλλὰ καὶ πόσα ἄλλα τοιαῦτα εὐρίσκονται εἰσέτι ἄγνωστα, Κύριος οἶδε ποῦ κατακείμενα· ὁ κ. Μ. Γεδεὼν μοῦ ἔλεγεν ὅτι κατέχει πλῆθος ἐγγράφων σχετικῶν πρὸς τὸν οἶκον τῶν Γλυκάδων ἀντιγράφας αὐτὰ ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἀγίου Ὁρους· ἡ ἀποκτησις αὐτῶν εἶνε ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνεν· ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων μὲ πᾶσαν θυσίαν ἀνάγκη νὰ γίνῃ κάτοχος τῶν ἐγγράφων αὐτῶν.

¹) Ὁ μέλλων νὰ γράψῃ περὶ Γεωργίου Σουγδουρῆ δύναται νὰ μελετήσῃ ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὰς ἐξῆς πηγάς :

«Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τόμ. Α', σελ. 195, 337· τόμ. Γ' 672· τόμ. Η' σελ. 336· τόμ. κδ' 32· τόμ. λα' 256.

«Νέος Ἑλληνομνήμων» τόμ. Ζ' τεῦχος Δ' 482.

Σάθα Μεσ. βιβλιοθήκη τόμ. Γ'.

Σχεδιάσμα Κατόπτρου Ἰωσήφ Δε-Κιγάλλα σελ. 94.

Legrand Bibliographie Hellénique τόμος Β' σελ. 50, 272, 295, 364.

»Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» ἔτος Ζ' 427, 452 καὶ Θ' 427.

Περὶ τῆς Σχολῆς Γκιούμα «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια» τόμ. Η' σελ. 198, 336, 368.

Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ τόμ. Η' σελ. 46.

Περὶ Ἱερομνημόνων Πάνου καὶ Ἰωάννου «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἔτος κδ' 29, Ι. Βελούδου Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ σελ. 111 καὶ 112.

Λόγιος Ἐρμῆς 1877 σελ. 439.

Περὶ Καραϊωάννων «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τόμ. η' 321, κδ' 29, λς' ἀρ. 12, λς' ἀρ. 4 σελ. 29.

Νέος Ἑλληνομνήμων ἔτος Β' τεῦχος α' σελ. 213.

Legrand Bibliographie Hellénique 17 αἰῶνος τόμ. Β' σελ. 431, τόμ. Γ' σελ. 90.

Παντελὴ Κοντογιάννη Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν πρῶτον Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 361, ἐν Τεσσαρακονταετηρίδι καθηγητοῦ Κ. Κόντου, Παρνασσὸς 1886 σελ. 59.

Παράρτημα Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Σάθα σελ. 125.

Περὶ οἰκογενείας Μαρούτζη «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τόμ. η' 384, κδ' 29 καὶ 30.

Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Γ' 189.

Legrand ἐνθα ἀνωτέρω.

Παντελὴ Κοντογιάννη ἐνθα ἀνωτέρω.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΑΡΤΗΣ

ΥΠΟ

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ

Εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ ἐσκόπευε νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἄρτης καὶ γενικῶς τῆς Ἡπείρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας θὰ παρουσιασθοῦν κενὰ σημαντικά. Ἡ τοιαύτη ἐργασία πᾶν ἄλλο ἢ εὐκολος παρουσιάζεται, διότι δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἐλάχισται πηγαὶ πρὸς βοήθειάν του. Αὐτὸ ἐξηκρίθωσα εὐρισκόμενος εἰς Ἄρταν καὶ ἀναζητῶν πηγὰς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τίποτε ἀπολύτως δὲν σώζεται τὸ δυνάμενον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἱστορικὸν εἰς τὸ ἔργον του. Ἀρχεῖα δὲν ὑπάρχουν, οἰκογενειακὰ ἔγγραφα δὲν σώζονται, μνημεῖα ἐλάχιστα διέφυγον τὴν καταστροφὴν. Ἡ Μητρόπολις Ἄρτης, ἡ ὁποία θὰ ἔδει νὰ ἔχῃ πολύτιμον Ἀρχεῖον, δὲν διεφύλαξε παρὰ ἐλάχιστα καὶ ἀσήμαντα ἔγγραφα, ἀφορῶντα κυρίως τὴν κτηματικὴν αὐτῆς περιουσίαν. Δὲν γνωρίζω ἐὰν οἱ Τοῦρκοι φεύγοντες, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἄρτης εἰς τὴν Ἑλλάδα, συναπέφερον καὶ ἔγγραφα, ἀλλὰ δὲν πιστεύω νὰ ἔλαβον τὴν φροντίδα αὐτὴν. Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ ἐφρόντισαν νὰ τὰ καταστρέψουν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρῶγμα, τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι ἐλλείπουν σχεδὸν τελείως αἱ πηγαὶ ἐκεῖναι αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἄρτης. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐλάχιστα ψυχία, ἅτινα ἤθελον εὑρεθῇ, θὰ εἶχον σημαντικὴν ἀξίαν.

Εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν Ἄρτης φυλάσσεται κεκλεισμένη ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πρώην Μητροπολίτου Ἄρτης Γενναδίου. Οὐδεὶς ποτε εἶχε κοπιάσῃ νὰ ξεσκονίσῃ τὰ παλαιὰ αὐτὰ βιβλία. Τὴν φροντίδα αὐτὴν ἀνέλαβον ἐγὼ κατὰ τὴν βραχεῖαν περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν διετέλεσα Νομάρχης Ἄρτης. Καὶ ὁ κόπος μου ἐπληρώθη κάπως μὲ τὴν ἀνεύρεσιν μερικῶν σημειωμάτων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἄρτης.

Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ὑπῆρχε παλαιὰ συνήθεια ὅπως μορφωμένοι κληρικοὶ σημειῶνουν διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα. Διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψα νὰ ἐρευνήσω εἰς ὅλα τὰ βιβλία αὐτά. Καὶ πράγματι εἰς ἓνα παλαιὸν τόμον τῶν «Διδαχῶν» τοῦ Ἡλίου Μηνιάτη εὑρον ἄρκετὰ σημειώματα περὶ Ἄρτης.

Ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ τῶν διαφορῶν σημειωμάτων δὲν εἶνε ὁ ἴδιος, οὔτε τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Ἄλλως τε καὶ τὰ γεγονότα τῶν ὁμοίων γίνεται μνεῖα εἰς τὰ σημειώματα αὐτὰ δὲν εἶνε τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Καίτοι οὐδαμοῦ γίνεται μνεῖα, ἐν τούτοις πιστεύω ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κάτω Παναγιᾶς, διότι συχνάκις γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς εἰς τὰ σημειώματα ταῦτα. Πιθανώτατα μοναχὸς τις ἐγγράμματος τῆς μονῆς ἤρχισε καταγράφων τὰ συμβάντα, κατόπιν δὲ τὸν ἐμιμήθησαν ἄλλοι. Δὲν διώρθωσα παρὰ τὴν ὀρθογραφίαν, ἀφήσας τὴν σύνταξιν καὶ ἐν γένει τὸ κείμενον ὅπως εὐρίσκεται εἰς τὸ χειρόγραφον. Ὅπου ὑπῆρχον λέξεις δυσανάγνωστοι, καθὸ σβυσμένοι, ἀφῆκα κενόν. Ἴδου τὸ περιεχόμενον τῶν σημειώσεων τούτων.

«Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψα'.

Πλείστοι Ὄθωμανοὶ ἐκ τῆς Ἑπτανήσου ἦλθον εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν Ἀρταν, οἱ πλείστοι ἐξ Ἀγίας Μαύρας ἐξομῶται. Ἐλθόντες κατώκησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐν ταῖς ἐνορίαις Παρηγορητίσσης, Παντοκράτορος, Ἀγίου Νικολάου μέχρι τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, διάγοντες ζωὴν οὐχὶ τόσον εὐάρεστον ἐκ τῶν ληστῶν. Τούτων ἕνεκεν ἀπεσύρθησαν πρὸς τὰ μέσα τῆς πόλεως, πλησίον τοῦ φρουρίου καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκατοίκησαν ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸν δὲ ἱερὸν ναὸν τῆς Παρηγορητίσσης ἐκ πλείστων χρόνων ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς κατακτίσεως τοῦ Φαῆτ πασαῖ, ὅστις ἔβγαλε τὴν μαρμαρίνην αὐτοῦ στρώσιν καὶ πλείστων στηλῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καὶ περιεκόσμησε τὸν Ὄθωμανικὸν αὐτοῦ τεκὲν εἰς Μαράτι καὶ διὰ προσταγῆς αὐτοῦ νὰ μένη ὁ ναὸς οὗτος σφαιλισμένος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ νὰ σφαλιζῶσι βόας καὶ διάφορα ζῶα. Ἐμεινε λοιπὸν ὁ ναὸς οὗτος παρημελημένος μέχρι τινὸς διαστήματος.

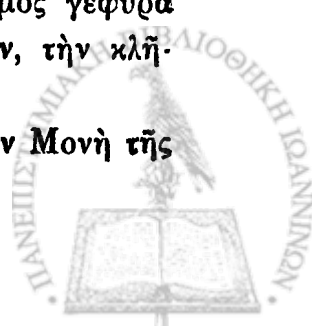
Κατὰ δὲ τὸ 1764 λοιμὸς μέγας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐθέρισε πλείστας οἰκογενείας, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ὄθωμανικάς, ἕνεκα τῆς ἀπροφυλαξίας. Διήρκεσεν ὁ λοιμὸς οὗτος περίπου τῶν τριῶν ἐτῶν.

Κατὰ τὸ 1794 ἐμβῆκεν ὁ Ἀραχθὸς ποταμὸς ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ κατεδάφισε πλείστας χαμηλὰς οἰκίας τῆς ἐνορίας Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, Εὐαγγελιστρίας, Δάφνης, Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐκαμε μεγάλην βλάβην».

Κατωτέρω, μὲ ἄλλον γραφικὸν χαρακτῆρα καὶ μὲ μελάνην πολὺ παλαιότεραν καὶ σχεδὸν ξεθωριασμένην, ἀναγράφεται ἡ ἀκόλουθος σημείωσις, ἡ ὁποία βασίζεται ἐπὶ παραδόσεως καὶ δὲν εἶνε ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένη :

«Ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως 1612 ἔγινεν ἡ περίφημος γέφυρα τῆς πόλεως Ἀρτης δι' ἐξόδων ἑνὸς τῶν τῆς Ἀρτης κατοίκων, τὴν κλησιν Νικόλαος, τὸ ἐπιτήδευμα παντοπώλης (μπακάλης).

Ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 1251 ἠγέρθη ἐκ βάθρων ἡ ἱερὰ ἡμῶν Μονὴ τῆς

Θεοτόκου, ὁδῶν Βρύσεως, δι' ἐξόδων τοῦ ἐκλαμπροτάτου Μεγάλου Δουκὸς κυρίου Μιχαήλ, συζύγου τῆς Ἁγίας Θεοδώρας».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν αἱ ἀκόλουθοι σημειώσεις :

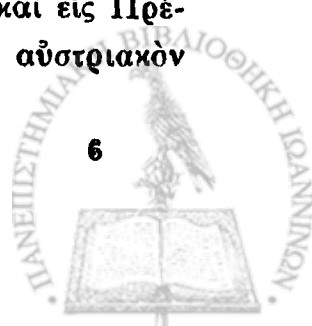
«Ἐτει σωτηρίῳ 1862, κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τῇ 17^η, περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας τῆς νυκτὸς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐν κώμῃ Βραγενῶν, τοῦ τμήματος Ἀγράφων, τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης, τραγικὸν συμβάν συνέβη ἐν τῇ ρηθείῳ μονῇ. Κοιμωμένου τοῦ τε ἡγουμένου Κωνσταντίου Ἱερομονάχου μετὰ τῆς αὐτοῦ συνοδείας, ὄντος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Ἁγίου Λαρίσσης ἐν ἱερέυσι καὶ ἐξ οἰκονόμων Ἀθανασίου, Ἀλβανοὶ τινες τὸν ἀριθμὸν 17, φύλακες τῶν πλησιοχώρων τοῦ αὐτοῦ τμήματος, ὀνομαζόμενοι οἱ δύο ἐξ αὐτῶν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Νατζέπης καὶ Τζιατζιάνης ἐπέπεσαν ἐξαίφνης καὶ ἐσύλαβαν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ, τὸν τε ἡγούμενον καὶ παν. Ἀθανάσιον Οἰκονόμον μετὰ ἄλλων πέντε ὑπηρετῶν καὶ μυρίως αὐτοὺς ἐδασάνισαν μέχρις οὗτου ἔλαβον ἅπαν τὸ χρηματικὸν τῆς τε μονῆς, ὑπερβαίνοντα τὰς 200,000 γρόσια, ἱερὰ καὶ κειμήλια μετὰ δύο κιβωτίων ἁγίων λειψάνων καὶ πλείστα ἄλλα εἶδη, μετὰ φρικτῶν καὶ μυρίων βασάνων τοὺς ἐθανάτωσαν ἅπαντας σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως. Οὓς καὶ συνέλαβον κατὰ τὰς 23 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου. Οἱ ὅποιοι ἐξετάσθησαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ Ἑρτης παρὰ τοῦ ἐξοχωτάτου καϊμακάμη Βεγῇ Χασὰν μετὰ τῶν . . . Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν τοὺς ὁποίους ἔλεμψαν εἰς Ἰωάννινα μεθ' ἐτέρων κακούργων. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο γενικὸς Δερβέναγας ὁ Ἀλβανὸς Ἀτέμ βέγης Φράσαρης».

Ἐτερον σημείωμα εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα παρατηρεῖ :

«Ἐν ἔτει 1858, Ἰανουαρίου 19. Μέγα ψῦχος ἔγινε. Κατεστράφη ὁ περίφημος καρπὸς τῶν πορτογαλεολεϊμονιῶν καὶ πολλὰ ἐκ τῶν δένδρων ἐβλάφθησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ ζημίαι ἔγιναν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ψυχρᾶς καὶ ἐκ τῆς ἀνομβρίας, ἀπὸ 16 Δεκεμβρίου 1857 μέχρι τῶν 1858 Ἰανουαρίου 21, ἡμέρας 66 δὲν ἔβρεξε διόλου.

Εἰς τὸ 1854 Ἰανουαρίου 23, ἡμέρᾳ Σάββατον, ἦλθον οἱ ἀπόσταται Ἕλληνες, οἱ περίφημοι τῆς Ἑλλάδος ὀπλαρχηγοὶ Σπυρίδων Καραῖσκος, Θεόδωρος Γρίβας καὶ ὁ υἱὸς του Δημήτριος, Σωτήρης Στράτος, Ἰωάννης Ράγγος, Ἀντώνιος Καλαμογδάρτης καὶ ὁ περίφημος Χ. Τζιαβέλας. Ἦλθον καί . . . Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Διήρκεσεν ἡ πολιορκία αὕτη ὀλόκληρους μῆνας τρεῖς, εἰς δὲ τὴν Θεσσαλίαν πέντε.

Ἐν ἔτει 1861 κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ἦλθεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ καὶ ἐπεσκέφθη τὴν ἀρχαίαν Νικόπολιν. Ἦλθε καὶ εἰς Πρέβεζαν αἴφνης μετ' ὀλίγων ὑπαλλήλων του καὶ ἐστάθη εἰς τὸ αὐστριακὸν προξενεῖον μόλις δύο ὥρας.

Ἐν ἔτει 1862, Ἀπριλίου 6, μέγα ψῦχος ἔγινεν ἀπὸ τὴν πέμπτην τοῦ ἰδίου, ὥρας 11 1/2 μ. μ. μέχρι τῆς τρίτης ὥρας π. μ. εἰς τὰς 6 Ἀπριλίου, ἡμέρα Παρασκευῇ. Ἐψάλλοντο τὰ σωτήρια καὶ φρικτὰ πάθη τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκ τοῦ ψύχους ὅλοι ἐν γένει οἱ ἀμπελω- νες ἐβλάφθησαν καὶ δὲν ἐτρύγισαν οἱ γεωκτήμενες ἐκ τοῦ καρποῦ οὔτε τὸ ἐν ἔβδομον. Διὸ γράφω εἰς μνήμην».

Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα σημειοῦνται τὰ ἑξῆς :

«Ἐτει σωτηρίῳ 1840, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον, τὴν ἕκτην φόβος καὶ τρόμος μέγας ἐκυρίευσεν τοὺς ἐνταῦθα Ὀθωμανούς, φοβούμενοι μήπως οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἄρτης μετὰ τῶν πέριξ συνενοηθῶσι μετὰ τῶν τῆς ἐλευ- θέρας Ἑλλάδος χριστιανῶν καὶ ἀποστατήσωσι κατὰ τῆς κραταιᾶς βασι- λείας. Βασιλεύοντος τότε ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Σουλτὰν Ἀπτοῦλ Μετζήτ Χὰν καὶ διοικοῦντος ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Χασὰν πασᾶς καὶ ἐν Ἄρτῃ ὁ ἐξ Ἀργυροκάστρου Ναὴν βέγης, ἀνὴρ νενουχῆς καὶ φρόνιμος. Ἐλθόντες λοι- πὸν πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ τῆς κόμης Ρόκα καὶ ἀπέχον τῆς Ἄρτης μίαν ὥραν Ὀθωμανοί, οἵτινες ἀνήγγειλαν πρὸς τὴν ἐνδοξότητα του τὰ κατὰ τῶν χριστιανῶν Ἀρταίων καὶ χωρικῶν ὅτι ἔχουσι μυστικὴν συνενόησιν μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων διὰ νὰ βάλωσι σπάθην εἰς τοὺς κατοίκους Ὀθωμανούς καὶ νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον καὶ νὰ ἐκ- ραγῇ ἐπανάστασις κατὰ τῆς κραταιᾶς βασιλείας. Τὰ αὐτὰ εἶπον καὶ εἰς τοὺς ἐνταῦθα οἰκοῦντας Ὀθωμανούς, οἵτινες συνενοηθέντες μετὰ τῶν ἀνωτέρω Ὀθωμανῶν Ροκάτων καὶ ξένων προσφύγων Ὀθωμανῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπῆγαν ὅλοι ὁμοῦ καὶ ἐξητοῦσαν τὴν ἀσφάλειαν των δι' οἴου- δήποτε τρόπου, προσθέτοντες καὶ τοῦτο ὅτι ἡ μόνη ἀσφάλεια εἶνε πρὸς αὐτοὺς ἡ διὰ σπάθης γενομένη πρὸς τοὺς χριστιανούς ἐν τῇ ἐφορτασίῳ ἡμέρα τῶν Θεοφανείων ἀμερίμνων ὄντων τῶν χριστιανῶν καὶ ἐν τῇ ἐκ- κλησίᾳ ὄντων. Ὅθεν ἐπιμόνως ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἀνωτέρω Διοικητὴν διὰ νὰ βιάσῃ τὸν Κατὴν νὰ δώσῃ πρὸς αὐτοὺς Ἰλιάμ. Ὁ δὲ Διοικητὴς βλέπων ἕνα τοιοῦτον συμβὰν ἦλθεν εἰς ἀμηχανίαν βλέποντας ἐν πλῆθος Ὀθωμανῶν ξένων τε καὶ ἐντοπίων νὰ ἀκούῃ παρ' αὐτοῦ μυθαριώδη καὶ γραιώδη λόγια τοὺς ἀπεδίωξε μὲ ὀργὴν ἔξω τοῦ δικαστηρίου καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ παρουσιασθοῦν νὰ ἀναφέρουσι τοιούτους λόγους ἔμπροσθεν του, διότι γνωρίζει πολὺ καλὰ τὴν ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν τῶν ὑπηκόων χριστιανῶν ὅτι οὐχὶ μόνον τοιαύτη συνενόησις δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν νοῦν των ἔχουν τοιαύτην βουλήν, καὶ μάλιστα ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ἀσπέρας ἦτον ἐκ πολλῶν χωρίων χριστιανοὶ ἐντὸς τοῦ δικαστηρίου με- τρώοντας χρήματα καὶ γεννήματα ἡμύρων τε καὶ δεκατιῶν. Ὅθεν ὅλοι ὁμοθημαδὸν Ροκάτες μετὰ τῶν Ἀρταίων ἐτροχοῦσαν τὰ ξίφη των καὶ τὰ γιαταγάνια των διὰ νὰ κόψωσι τοὺς χριστιανούς ὅταν ἴδουν τί. Ὅθεν

ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Ἱεράρχης κ. Νεόφυτος ἐκ Σερίφου διέταξεν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ νὰ μὴ συναθροισθῇ ὁ λαὸς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Ἀρτης, κατὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ ἐκάστη ἐκκλησία νὰ ἱεουργήσῃ περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς ἡμέρας μέχρι τῶν πέντε ὥρῶν καὶ νὰ μὴν ἔχωσι κανένα φόβον, ἀλλ' ἕκαστος χριστιανὸς νὰ ἐορτάσῃ τὴν Ἀγίαν ἡμέραν χριστιανικῶς καὶ ἡσυχῶς. Οὕτω καὶ ἐγένετο».

«Ἐτει σωτηρίῳ 1842. Ἐχάλασε μέρος ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ τείχους τῆς ρεύσεως τοῦ ποταμοῦ ἐκ τῆς περιφήμου γεφύρας Ἀρτης μέχρι τῶν δύο ὀργυιῶν. Ὅθεν ὁ τότε Διοικητὴς Ναὶτ Βέγης διέταξε καὶ ἔγινε δαπάνη ὀλίγη πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ χαλασμένου τείχους. Ὅθεν καὶ ἔγινε. Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν νὰ πράξωσι τί διότι ὁ ποταμὸς εἶχεν ὅλην τὴν ὁρμὴν εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον μέρος, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσι ἄλλο τι παρὰ νὰ ἐμβήξωσι πολλοὺς μακροὺς πάλους ἐκ ξύλων δενδρίνων συνδεδεμένων μεθ' ἑτέρων ἀπὸ τὴν γῆν μέχρι τῆς ἀποσύρσεως τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὅποιον καὶ ἀπесύρθη μετὰ ἔτη 20. Μόλις ἐβάσταξαν τὴν ὁρμὴν οἱ πάλαι πέντε ἔτη, τοὺς ὁποίους ὁ ποταμὸς τοὺς ἔβγαλε καὶ τὸ τεῖχος τὸ καταχάλασε καὶ οὔτε ἵχνος δὲν ἔμεινε ἐκ τοῦ τείχους καὶ πάλων. Ὅθεν ἡ Κραταιὰ Βασιλεία, μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Καϊμακάμ Βέγη Χασάν, προσδιόρισε ποσόν τι κατὰ τὸ ἔτος 1862, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τὴν 20 καὶ ἔβαλαν κτίστας ἐργάτας καὶ κατασκευάζουσι τὸν τεῖχον τοῦτον».

«Ἐτει σωτηρίῳ 1859, κατὰ μῆνα Ἰούνιον τὴν 1, ἠγέρθε ἐκ βάθρων γῆς ἡ ἐν Ἀρτῇ ἱερὰ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς ἐπονομαζομένης ἐνορία Λάκκας διὰ συνδρομῆς τῶν ἐνοριτῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἡγουμένων τε καὶ λοιπῶν φιλευσεδῶν χριστιανῶν ἐξ Ἀρτης καὶ ἐξ ἄλλων ὁμογενῶν ξένων Εὐρώπης καὶ Ἑλλάδος. Ἐγκαινιάσθη δὲ τὸ ἔτος 1861 Σεπτεμβρίου 10 παρὰ τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Ἱεράρχου κ. Σωφρονίου Βυζαντινοῦ. Ἐστοίχισεν ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς ἀπ' ἀρχῆς τῶν θεμελίων μέχρι τῆς τελειοποιήσεώς του, τὰ τέλη 1862, περίπου τῶν 53000 γροσίων μετὰ τῆς ἐξαγοράσεως παρὰ τοῦ πρῶην ἐφημερεύοντος ἐν ἱερομονάχοις Ἀγαθαγγέλου, τοῦ ὁποίου ἔδωσαν γρόσια 2500 καὶ 1500 γρόσια τοῦ ἱεράρχου, τὸ ὅλον 5000 γρόσια¹⁾. Καὶ ἔγινε ἡ ἐκκλησία μετὰ τῆς ἐνορίας Ἀδελφᾶτον. Διὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν».

«Ἐτει σωτηρίῳ 1853 κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἤρχισεν ἡ οἰκοδομὴ τῆς γεφύρας Ἰνάχου ποταμοῦ (κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ρογῶν) δι' ἐξόδων τοῦ Πανοσιωτάτου καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας ἐνοριακῆς μονῆς τοῦ προφήτου Ἠλία κ. Διονυσίου

¹⁾ Βεβαίως πρόκειται περὶ κάποιον ἐσφαλμένον ἀριθμοῦ, διότι 2500 καὶ 1500 κάμνουν 4000 χιλ. Ἀλλὰ ποῖος εἶνε ὁ λανθασμένος ἀριθμός;

τοῦ ἐκ κώμης Λευτεροχώρι, ὅστις δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ τελειώσῃ, διότι κατὰ τὸ ἔτος 1857 ᾿Απριλίου 6 ἀπεβίωσεν. Ὁ δὲ προκάτοχος αὐτοῦ ᾿, ὁ νῦν ἡγουμενεύων κ. Ἱερόθεος ἐξ ᾿Αρτης ἐτελειοποίησεν αὐτὸ μετὰ τῶν ἔξω καμάρων μὲ οὐκ ὀλίγην δαπάνην ἐκ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς μονῆς. Τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰς 120000 γροσίων. Ἐτελείωσεν αὐτὸ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1861. Διὸ γράφω εἰς ἐνθύμιον».

«Ἐτει σωτηρίῳ 1779, ἡγέρθησαν ἐκ βάθρων γῆς τὰ τοῦ ἄνω μέρους οἰκήματα μετὰ θόλου τὴν στρώσιν, ἡγουμενεύοντος τοῦ ἀειμνήστου Χρυσάνθου ἱερομονάχου, ὅστις καὶ τὸ ἀργυροῦν θυμιατήριον ἔκαμε δι' ἐξόδων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου Κάτω-Παναγιᾶς. Οἰκήματα τὸ ὅλον τέσσαρα. Τὰ δὲ ἔξω δύο, μετὰ ξυλίνης ὕλης, ἔγιναν ἐπὶ Δανιὴλ ἡγουμένου τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου κατὰ τὸ ἔτος 1818. Ὁ δὲ δρόμος ὁ πέντε περιέπου τῶν 50 ὁργιῶν ἔγινε καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ ἰδίου, τὸ αὐτὸ ἔτος πρὸς παράδες 18 τὴν...» (Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ χειρόγραφον εἶναι σχισμένον).

«Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1824 ἐχειροτονήθη ἡγούμενος ἱερεὺς τις Νικόλαος ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ ἐνοριακῇ μονῇ Κάτω-Παναγιᾶς, ἐφημέριος ὢν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐν Ἄρτι. Οὐδεμία μνεία γίνεται περὶ αὐτοῦ, διότι εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου ἦτον ὅλαι αἱ ἀνωμαλῖαι καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἱερῶν καταγωγείων καὶ μάλιστα περὶ τὰ 1821. Παντερημόθη ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ παρὰ τῆς ἐκραγείσης κατὰ τῆς κραταιᾶς Βασιλείας Ἐπαναστάσεως καὶ ἔμεινε μόνον ἡ ἐκκλησία μετ' ὀλίγων κεράμων, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ δωμάτια ὅλα ἐν γένει τὰ ἐχάλασαν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ ἐκουβάλισαν τὴν ὕλην εἰς Ἄρταν καὶ τὴν ἔκαυσαν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐπανάστασιν ἔσκαψαν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ ἔβγαλαν κάτω τῆς ἱερᾶς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος μίαν καπάσαν γεμάτην νομίσματα ἀργυρὰ ὀθωμανικὰ λιανοπαράδες, τὴν δὲ παλαιὰν εἰκόνα καθὼς καὶ τὸν κώδωνα τὴν ἐπῆραν χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ ἐκ Βεράτι καὶ ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει τοῦ Βεράτου. Εὗρον δὲ καὶ ἐν ἄλλῃ κρυψιδῶν ὅλα ἐν γένει τὰ ἀρχαῖα τῆς μονῆς, ἐκτὸς ἀρχυρῶν σκευῶν καὶ χρημάτων, καὶ ἁγίων λειψάνων ἱκανὴν ποσότητα τῆς ἱερᾶς μονῆς καὶ ξένα περίπου τῶν 500000 γροσίων. Ζημία ἠκολούθησε τότες εἰς τὴν ἱερὰν μονήν. Ἠγούμενος ἦτο τότε ὁ ἐν ἱερομονάχοις Δανιὴλ ἐξ Ἄρτης, ὅστις ἔφυγεν ὁ δυστυχὴς λαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ πᾶν ὅτι ἠδυνήθη καὶ τὰ πρόβατα καὶ αἰγίδια καὶ μέρος ἀλογογελαδίων καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν Βάλτον τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος, εἰς χωρίον Λεπινού, καὶ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1822 ἀπεβίωσεν.

Ἔμεινε λοιπὸν ἡ ἱερὰ μονὴ μὲ ἐπιτρόπους ἐξ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

¹⁾ Πιθανότατα θὰ ἔπρεπε νὰ γραφῇ «ὁ διάδοχος αὐτοῦ».

τῖνον Θιακὸν καὶ Κωνσταντῖνον Μπανταλούκαν μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως νέου ἡγουμένου, οἵτινες καὶ παρέδωσαν πρὸς αὐτόν, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἀνωτέρω παπᾶ Νικόλαον, πᾶν ὅ,τι εἴσπραξαν καὶ ἐξέχωσαν καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἱερὰ σκευὴ καὶ χάλκινα καὶ τὰ ἅγια λείψανα ἐν ξυλίνῳ κιβωτίῳ μετὰ οὕτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν χωμένα εἰς ἓνα τῶν χωραφίων τῆς μονῇ τὸ ὁποῖον τότε ἦτον ἀμπέλι.

'Αποβιώσαντος τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει καθηγουμένου ἐν ἱερεῦσι Νικολάου μόλις ἡγουμενεύσαντος 18 μῆνας, ἐχειροτονήθη ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἱερομόναχος Βενέδικτος ἐν ἔτει 1826 Αὐγούστου 6 ἐν τῷ ναῷ τοῦ Παντοκράτορος ἐν 'Αρτῇ παρὰ τοῦ τότε ἀρχιερατεύοντος 'Ανθίμου Θεσσαλονικέως καὶ ἀποβιώσαντος ἐν ἔτει 1848 κατὰ μῆνα 'Ιούλιον τὴν εἰκοστὴν ἀπὸ περνιτσιόζαν θέρμην, ἡγουμενεύσαντος ὀλόκληρα ἔτη εἴκοσι.

Οὗτος ὁ ἀείμνηστος καὶ ὑπὸ πάντων εὐφημούμενος ἐφάνη νέος κατὰ ἀλήθειαν κτήτωρ ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ, διότι αὐτὸς πάντα τὰ ἐντὸς τῆς μονῆς ἀνήγειρε καὶ ἐτελειοποίησε τοὺς τρεῖς ὀνιάδες κατὰ τὸ 1843, τὸ ἐν 'Αρτῇ μετόχιον, τὰ ἔξω κελία, τοὺς ἐν Κοματίοις μπαξέδες ἐφύτευσε πορτοκαλόδενδρα, τὸ πλεῖστον μέρος τὴν ἔξω καὶ μέσα περιοχὴν τῶν μπαξέδων ἔκτισε, τὰ ἐν 'Αρτῇ ἐλαιοτριβεῖα μετὰ μέρους τοῦ ἐν Μουχοῦσι ξενοδοχείου, τὸ ἱερὸν κιβώτιον ἀργυροῦν κατὰ τὸ 1838 ἔφκιασε καὶ ἄλλα πλεῖστα ἀγαθοεργήματα ἔπραξεν, ἀφήσας χρέος περίπου τῶν 116000 γροσίων καὶ τινα ἱκανὴν ποσότητα. Τὸ περισσότερον χρέος ἔβαλεν ἔνεκα τῶν συνεχῶν καταδρομῶν καὶ καταπιέσεων τῶν κατὰ καιρὸν Διοικητῶν, καπετάνων Ροδοβιζιοῦ καὶ Τζουμέρκων καὶ τοῦ τότε ἱεραρχοῦντος Νεοφύτου τοῦ ἐκ Σερύφου. Διότι χρέος δὲν εὔρε περισσότερον τῶν 28000 γροσίων. Ἐβοήθησε καὶ τὴν πόλιν 'Αρτῆς περίπου τῶν 30000 γροσίων. Καὶ εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἀφιερώθη καὶ τὸ ἐν Δραγάτᾳ Βεργοπόλει ἀμπέλι ἐκ στρεμμάτων 8 ἀπὸ τὴν θεοσεβῇ καὶ εὐλαβῇ Βασιλικῇ, σύζυγον Λεοντάρη, θυγατέρα 'Αναστασίου Μπαλτᾶ, καθὼς καὶ 2 1)2 στρέμματα ἀμπελῶν ἡγοράσθη παρὰ τοῦ 'Αποστόλη 'Αναγνωστάρα διὰ γρόσια 2000 ἔγγιστα, τὸ ὁποῖον καὶ ἤνωσεν μεθ' ἑτέρου ἀμπελὸν τῆς ἰδίας μονῆς ἐν τῇ Δραγάτᾳ εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἡγόρασε παρὰ τινος Πούλης, ἀνεψιᾶς Αἰκατερίνης Γ. Σίμου καὶ ἐφύτευσε περίπου τῶν 3 στρεμμάτων. Τὰ στασίδια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ τὴν εἰς τὸ Τέμπλον εἰκονογραφίαν ἐν τῷ τοίχῳ αὐτὸς ἔκαμε καὶ τὴν Θεομητορικὴν εἰκόνα μετὰ ἱερῶν ἀμφίων καὶ πλείστων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων τῆς 'Ακολουθίας αὐτὸς ἡγόρασε. Ὅτι πάντες οἱ νῦν γινώσκοντες αὐτὸν νέον κτήτορα καλοῦσιν, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ εἶναι, μετὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ προκατόχων τε καὶ συνδρομητῶν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, ἐν κόλποις 'Αβραάμ, 'Ισαὰκ καὶ 'Ιακώβ, ἐν χώρᾳ ζώντων ἐν σκηναῖς δικαίων. Ὁμήν».

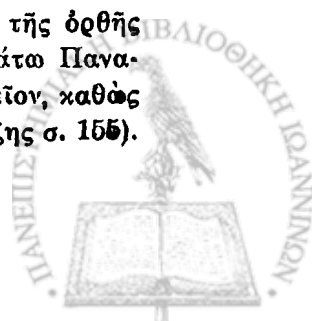

«Ἐν ἔτει 1864, κατὰ μῆνα Αὐγουστον τὴν ἕκτην, ἐχειροτονήθη ἡγούμενος τῆς ῥηθείσης ἱερᾶς μονῆς Κάτω-Παναγιᾶς Χρῦσανθος γέρων ἐβδομηκοντούτης, ὅστις ἡγουμένευσεν ἀπὸ τοῦ 1846, Αὐγούστου 6 μέχρι τοῦ 1852 Ἰανουαρίου 1, ἔτη 5 καὶ μῆνας 5. Οὗτος ὁ εὐλογημένος γέρων πολλὰ κτήματα τῆς ἱερᾶς μονῆς ἐκαλώπισε, τὸ ξενοδοχεῖον εἰς Μοχοῦσι αὐτὸς τὸ ἐτελείωσε εἰς σχέδιον λαμπρόν, τὸ ἥμισυ παντοπωλεῖον εἰς ἐνορίαν Παντοκράτορος ἡγόρασε ἐκ τῶν ἀδελφῶν Ζέρβα καὶ εἰς σχέδιον ξενοδοχείου τὸ ἔφκιασε μὲ νέας οἰκοδομάς, τὸν ἐν Γλυκορρίζῳ ἀλευρόμυλον ἔκτισε, τὸν κώδωνα τῆς ἱερᾶς μονῆς αὐτὸς ἐξ Ἰωαννίνων ἡγόρασε καθὼς καὶ τὸ ἐπάνω μέρος κωδωνοστάσιον ἔκαμε, εἰς τὸ ἐν Ἀρτῇ Μετόχιον τοὺς τρεῖς ὀντάδες ἔκαμε καὶ πλεῖστας ἄλλας ἀγαθοεργίας ἔπραξεν ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ, ἀφήσας χρέος πᾶν ὅ,τι εὔρεν ἀπὸ τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Βενέδικτον. Αὐτὸς ἐστάθη αἷτιος καὶ ἐκατέβασαν τοὺς τόκους ἀπὸ 12 % τὰ ἔφερεν εἰς 7 1)2 %, αὐτὸς ἐστάθη καὶ ἀφηρέθησαν καὶ δέκα ἄσπρα ὅπου πρότερον εἶχε ἡ ἱερὰ μονὴ ἄσπρα 45 αὐτὸς τὰ ἔφερεν εἰς μόνον 35 καὶ ἔδιδε τι εἰς κοινωφελῇ καταστήματα ἐπὶ τῶν εὐαγῶν ἡμερῶν του, μὴ ὑπερβαίνοντας τὰς πέντε χιλιάδας τὸν χρόνον μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀποβιώσεως.

Εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ὑστερήθη ἐκ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μονῆς ὑπὲρ τὰ τριακόσια στρέμματα γῆν ὑπὸ τοῦ πλεονέκτου Ἀρχοντος Ἀλεξίου Μήσιου».

«1852 Ἰανουαρίου 6 ἡγουμένευσεν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἐν ἱερομονάχοις Διονύσιος ὁ ἐκ μονῆς Μελάτων, μέχρι τὸ 1856 Αὐγούστου 23 καθ' ἣν καὶ ἀπεβίωσεν ἡγουμενέυσας ἔτη τέσσαρα, μῆνας ἑπτὰ ἡμέρας 17. Οὐδεμία μνεῖα καλοῦ γίνεται περὶ αὐτοῦ, διότι εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐξεργάγη κατὰ τῆς κραταιᾶς Βασιλείας ἐπανάστασις κατὰ τὰ 1854 Ἰανουαρίου 23 μέχρι τῆς 13 Ἀπριλίου 1854, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανάστασιν οὐκ ὀλίγην ζημίαν ὑπέφερεν ἡ ἱερὰ αὕτη μονή. Ὅλα ἐν γένει τὰ αἰγίδια, πρόβατα, ἀγελάδια, ἄλογα, καὶ βόες ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἀρταίων. Οὗτος ἐχάρισεν εἰς τὴν πόλιν Ἀρτης τὸ ὁμόλογον τῶν 30000 γροσίων, τὰ ὁποῖα ἐδάνησεν ὁ μακαρίτης Βενέδικτος καὶ διὰ τὸν τόκον ἐπωλοῦσε τὸ χόρτον τῶν ἀμπελώνων ὅλων. Αὐτὸς καθίδρυσε καὶ τὸ ἐν Ἀρτῇ Παρθεναγωγεῖον ἐπισήμως ἐν τῇ πόλει Ἀρτης, τὴν μάλιστα τῆς ἱερᾶς μονῆς αὐτὸς διὰ λόγου μόνου, καὶ γὰρ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ὁ Κωνστάντιος ἔκων ἀέκων τὸ ἡγόρασα καὶ μέχρι τοῦδε διατηρεῖται καὶ Κύριος οἶδε».

1) Καὶ ἐδῶ ἐσφαλμένως χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «προκάτοχος» ἀντὶ τῆς ὀρθῆς «διάδοχος», διότι, ὡς γνωστόν, τὸν Διονύσιον διεδέχθη ὡς ἡγούμενος Κάτω Παναγιᾶς ὁ Κωνστάντιος ἱερομόναχος ἐξ Ἀρτης, ὁ οἰκοδομήσας τὸ Παρθεναγωγεῖον, καθὼς βεβαιοῖ ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρτης Σεραφεῖμ. (Δοκίμιον. . περὶ Ἀρτης καὶ Πρεβέζης σ. 155).

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΥΠΟ

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

Ἀρχοντος Διδασκάλου τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Α΄.

Μαχουμέτης Παπαδάτος καὶ Ἰωάννης Δόνδης.

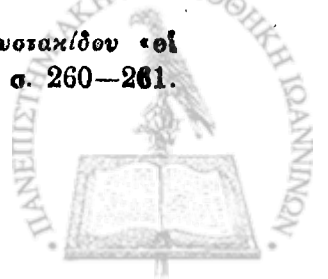
α΄.

§ 1. Ἐν *Τυβίγγη* (Tübingen) τῇ Βυρτεμβεργικῇ συμπληρῶν τὰς ἐμὰς σπουδὰς ἐπέστησα τὴν ἐμὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐν τῇ Πανεπιστημικῇ βιβλιοθήκῃ φυλασσομένων χειρογράφων, ὥς καὶ ἐν Στουτγάρδῃ, ὅσον ὁ καιρὸς ἐπέτρεπέ μοι. Μεταξὺ ἄλλων τὴν περιέργειάν μου προὔκάλεσαν τὰ χειρόγραφα *Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου*, οὗ τὸ ὄνομα ἦτο ἐκ μικρᾶς μου νεότητος ἐκ Φαναρίου γνωστὸν διὰ τὸ μέχρι τοῦ νῦν καιροῦ σπουδαιότατον αὐτοῦ σύγγραμμα, ὅπερ ὄνομα *Turcograecia*¹. Ἐκ τῶν χειρογράφων αὐτοῦ τόμων, οἵτινες συγχρονίζοντι σταχώματι καὶ ὑπολεύκῳ δερματίνῳ περικαλύμματι μετ' ἐπιτυπωμάτων τῶν τῆς Ἀναγεννήσεως χρόνων καλύπτονται καὶ φιλοτίμως διατηροῦνται, τὸν θαυμασμόν μου προετίμησαν καὶ ἐπέβαλον οἱ ἑννέα τόμοι τοῦ *Ἡμερολογίου* ιδιόγραφοι σχεδὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, οἵτινες ὑπὸ τὰ γρ. καὶ τὸν ἀρ. Μh 466 εὐρίσκονται εἰς 4ον σχῆμα. Εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου τοῦ *Ἡμερολογίου* (Diarium) τούτου τοῦ φιλέλληρος καὶ φιλελεήμονος καθηγητοῦ δὲν κατέρχομαι, ἐπειδὴ καὶ τελευταῖον ἔτι ἀναλυτικώτερον καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον ὤμίλησα².

§ 2. Ἐκ τοῦ πολυτόμου τούτου καὶ πολυτίμου χειρογράφου τοῦ ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα τὰ ἑλληνικά, λατινικά καὶ τὴν ρητορείαν διδάξαντος Καθηγητοῦ *Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου*, (ἔγενν. Σεπτ. 1526, + Φεβρ. 1607) τοῦ γραικολατίνου, τοῦ τῶν γλωσσῶν ἑκατέρας *Ρώμης* διδασκάλου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ συναπηρητισμένου ἐν χρονολογικῇ διαδοχῇ διαφόρου περιεχομένου συλλέξας ἔχω εἰδήσεις περὶ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων,

¹) *Turcograecia*, Basileae, per Leonardum Ostenium Sebastiani Henriepetri in pensae, 1584, εἰς μέγα σχῆμα, δίστιχον utraque lingua edita.

²) Ἐν Ε' τόμῳ (1928) τῆς *Ἐπειρηίδος* τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν *Μυστακίδου* «οἱ Δασκάρχαι, τοῦ αὐτοῦ «οἱ Ράλ(λ)αι» σ. 130 — 168 καὶ 256—282. Ἰδίως σ. 260—261.

οἷτινες ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ζητείας καὶ βοηθείας ἔνεκεν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιφερόμενοι καὶ εἰς τὴν γεγραρὰν τῆς Τυβίγγης 'Ακαδήμειαν κατέφευγον καὶ δὴ εἰς τὸν ἐν αὐτῇ γενναίως δρῶντα καὶ τοῖς Ἑλλῆσι γνωστὸν ἐξ ἀλληλογραφίας καὶ καλῆς φήμης—«Φήμη δὲ οὐ πάμπαν ἀπόλλυται, θεὸς νύ τις ἐστὶ καὶ αὕτη, κατὰ τὸν Ἡσίοδον—τὸν Κρούσιον Μαρτίνον.

§ 3. Ἐκ τῆς λεπτολόγου ἐρεῦνης τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπισκεψαμένων αὐτὸν ἀπὸ διαφόρων μερῶν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ συνομιλησάντων αὐτῷ Ἑλλήνων ἔχομεν σήμερον διαφόρους εἰδήσεις ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν κατελεγμένας καὶ ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ καταγεγραμμένας καὶ ἑλληνιστὶ πολλάκις. Οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς γεύματα προσεκάλει αὐτούς, καθ' ἃ ἕκ τῶν μετ' αὐτῶν συνομιλιῶν οὐχὶ ὀλίγα ἐπληροφορεῖτο περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν, περὶ τῶν χωρῶν ἢ τῶν χωρίων, ἐξ ὧν κατήγοντο, περὶ τῶν παθημάτων αὐτῶν καὶ τῶν περιπετειῶν, περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἢ οἰκογενειακῶν πράξεων κλπ. Ὁ Κρούσιος ὠφελεῖτο μὲν ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν ἀναστροφῆς τῆς ὀλιγοῦρου ἢ καὶ ὀλιγοημέρου κατὰ πολλά, ἀλλὰ καὶ ὠφέλει καὶ ἐδοθήθει καὶ χρηματικῶς ὅσον ἐδύνατο καὶ ἡθικῶς ἐστήριζεν αὐτούς, ὥς ἴδιος μιμνήσκεται ἐν τοῖς σημειώμασιν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ δὲ πολλάκις οἱ φιλοξενηθέντες καὶ εὐεργετηθέντες κατὰ τὴν ἐκ τῆς Τυβίγγης ἀναχώρησιν αὐτῶν ἐσημείουں ἢ μετ' αὐτὴν δι' ἐπιστολῶν ἐνίοτε ἐδήλουν, ὥς ἐκ τῶν ἐμῶν ἐκάστοτε ἀνακοινώσεων γνωστὸν ἐγίνετο.

§ 4. Καὶ λοιπὸν ἵνα μὴ μακρηγορῶ

Ἐν σελ. 512 καὶ ἑ. τοῦ III τόμου τοῦ Ἡμερολογίου τούτου¹ ὁ Κρούσιος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν In Julio (1587) *Duo Graeci* γράφει: «5 die Julii, mediâ X^a diei, venit ad me Graecus κύριος Ἰωάννης Δόνδης² ἐκ Κρήτης, ἐκ τῆς Κανίας. Cum eo heri vesperi advenit Μαχουμήτης Παπαδάτος, ἐκ Μακεδονίας, ἐκ πόλεως Ἄρτης³: qui ad

¹⁾ Ὁ τρίτος τόμος τοῦ Ἡμερολογίου ἐκ σελίδων 683 περιλαμβάνει «Ἑλληνικά ὑπὸ Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου σημειωθέντα ab anno 1583 usque in annum 1588».

²⁾ Ἐν τῇ δεξιᾷ ᾧ ὁ Κρούσιος σημειοῦται: Ait (δηλαδὴ ὁ Δόνδης) τὸν Κρούσιον Graecis celebrem esse (=παρ' Ἑλλῆσιν ὀνομαστὸν εἶναι). Καίτῳ, ὄντι γνώριμος ἦτο καὶ ἐξακουστός.

³⁾ Ἐν *Annales Suevici* σελ. 802 τοῦ Γ'. τόμου, Francofurti MDXCVI folio, ἐνθα ὁ Κρούσιος ἀναγράφει τὰ τῆς ἐπισκέψεως τῶν δύο τούτων Ἑλλήνων γεωγραφικώτερον φέρεται: «Joannes Dondes, Gretensis, ex Chania (ἐκ Χανίας, εἴτουν Κυδωνίας) et Mahumetes Papadatus ex urbe Ambraciae Artia Janigarus procerus». Ὁ μακαρίτης φίλιτός μοι ἀνὴρ Π. Ζεργλέντης ἀπορῶ διὰ τί δὲν ἠθέλησεν ἵνα γραφῇ διαμνηνύσῃ μοι, ὥς ἄλλοτε περὶ ἄλλων, περὶ τῆς προθέσεως αὐτοῦ τῆς ἐκ τῶν Σουηβικῶν δηλαδὴ Χρονικῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκδόσεως τῶν περὶ Ἑλλήνων σημειωμάτων (Ἀθήναις, 1922, 8ον σελ. 37) ἵνα προστεθῶσι τόσα ἀκόμη περὶ τῶν αὐτῶν προσώπων νέα καὶ δὴ τὰ πατριαρχικά ἢ μητροπολιτικά συστατικά γράμ-

me per famulum Scholasticum Augustanum Henricum Sanne-
mannum Halberstadensem misit germanicam supplicationem
petens se hic baptizari et Christianum fieri, potius à Luthe-
ranis, quam à papistis. Ait Δόνδης, eum esse natione—Graecum:
sed in pueritia dari coactum à parentibus Turcum factum esse,
et evasisse Manuelem Athen nunc Augustæ esse: et eos huc
ire jussisse.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐκ Χανίων τῆς Κρήτης Ἰωάννης Δόνδης καὶ ὁ Μα-
χουμέτης Παπαδάτος, ὁ τῇ προτεραίᾳ, ἦτοι τῇ 4 Ἰουλίου εἰς Τυβίγγην
κατελθὼν, ὁ Ἑπειρώτης, γενίτσαρος εὖσωμος, παρουσιάσθησαν τῷ Κρού-
σίῳ καὶ τὰ κατὰ τὰς περιπετείας αὐτῶν εἰς αὐτὸν ἐξωμολογήθησαν. Ὁ
Κρούσιος ἐν τῷ χειρογράφῳ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ Παπαδάτος διὰ τοῦ
ἐκ Χαλθεστάρδης¹ συνοδοῦ αὐτοῦ ὑπηρέτου Ἑρρ. Σαμερμαννοῦ ὑπέβα-
λεν γερμανιστὶ ἀναφορὰν ζητῶν ἵνα βαπτισθῇ καὶ ἀποκαταστῇ χριστιανὸς
μᾶλλον παρὰ τοῖς Λουθηρανοῖς ἢ παρὰ τοῖς παπισταῖς (κολακεία πως
διὰ τὸν μὴ παπολάτρην Κρούσιον). Ὁμολόγει ὅτι ἦτο Ἕλλην τὸ γένος,
ὅτι δὲν ἔτυχε τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος, διότι ἐκ μικρᾶς ἡλικίας
ἀπέσπασαν αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῶν μητρικῶν ἀγκαλῶν καὶ μάλιστα
ὅπως τὸ παρὰ πόδας ἀνέκδοτον μαρτυρικὸν μαρτυρεῖ «βία καὶ δυναστεία,
καθ' ὃ ἔθος ἐστὶ αὐτοῖς τοῦ λαμβάνειν χριστιανῶν παῖδας διὰ γιανι.
ἡτῆρους»².

Ἐν ἑτέρῳ ἐδαφίῳ ἄλλου τόμου (I) τῶν Σουηδικῶν Χρονικῶν ὁ
Κρούσιος λόγον ποιούμενος περὶ τῆς παρ' αὐτῷ ἐπισκέψεως τοῦ ἀγαθοῦ
τούτου τῶν Ἑλλήνων ζεύγους ἀναφέρει ὅτι «τῇ 24 Αὐγούστου (1587)
μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀσχολιῶν αὐτοῦ οἱ duo Græci,
qui hic diutius erant, παρεγένοντο αὐτῷ (ad me [Κρούσιον] adhi-
biti sunt) καὶ συνωμίλησαν. Ἡ ἐπὶ πλεῖστον³ ἐν Τυβίγγῃ παραμονὴ αὐ-
τῶν ἐξηγεῖται: ὁ Μαχουμέτης Παπαδάτος ἔμενεν ἐκλιπαρῶν ἵνα βαπτι-
σθῇ καὶ ἐπὶ τῷ θείῳ βαπτίσματι προητοιμάζετο. Ἐν ἐδαφίῳ πάλιν ἐξ

ματα, ἀφ' οὗ ἀφιλοκερδέστατα καὶ συναδελφικώτατα κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπηρέτουν αὐτῷ
ἐκ ΚΠόλεως.

¹) Halberstadt=Halberstadium, ἡ ἡ Hemipôlis ἐν τῇ Σαξονικῇ Γερμανίᾳ.
Ὁ κάτοικος Halberstadiensis ἢ Halberstadensis, ὡς ἐνταῦθα.

²) Ἐν ὀλίγοις περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὑπέδειξα ἐν τῇ
περὶ «Ραλ(λ)ῶν» πραγματείᾳ μου, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ Ἑπειρωτῇ τῶν Βυζαντ.
Σπουδῶν (1928). Ὅρα σελ. 266 καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν σημείωσιν.

Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ «παιδομαζώματος».

³) Ὁ Κρούσιος εἶχε δίκαιον γράφων «diutius» ἦσαν ἐν Τυβίγγῃ οἱ ξενιζόμενοι
οἱ Ἕλληνες, διότι ἦλθον τῇ 4—5 Ἰουλίου. Τῇ 24 Αὐγούστου ἐγένετο νέα συνάν-
τησις (τοῦλάχιστον αὕτη σημειοῦται), τῇ δὲ 20ῃ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ βαπτί-
σματος.

ἄλλου τόμου, τοῦ μόνου, ὃν γνωρίζει καὶ ἐπιμένει ἵνα γνωρίζῃ ὁ μακαρίτης Ζερλέντης¹ ἀνακοινεῖται ὅτι ὁ δυστυχὴς Παπαδάτος ἐπέμενε ἀρνούμενος ὅτι πρότερον ἀπέλαυσε τοῦ θείου βαπτίσματος καὶ ἐπιμόνως ἰκέτευεν ἵνα ἀξιωθῇ τῆς χάριτος ταύτης (=orabat instabatque). Ὁ καλὸς Κρούσιος προστίθησι καὶ τὴν τιμίαν λεπτομέρειαν ὅτι ὁ Παπαδάτος ἐπέτυχε τοῦ ποθομένου, ἀφοῦ τὰ τῆς θρησκείας ἐπιμελῶς (diligenter) ἐδιδάχθη καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τούτοις ἐξετάσεις εὐχερῶς, ἐτοιμῶς (expre-dite) ἀπήντησεν. Ὁ Παπαδάτος ἐπὶ τέλους μετὰ τὴν πρέπουσαν κατήχησιν ἐβαπτίσθη τῇ 20ῇ τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὸν ἑσπερινὸν μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ὁμιλίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς πόλεως (ἁγίου Γεωργίου) ἀσφυκτικῶς διὰ τὸ καινοφανὲς πεπληρωμένῳ, τῶν ἐπὶ τῇ τελετῇ εὐχῶν ὑπὸ διακόνου ἑλληνιστὶ ἐκφωνηθεισῶν (à Diacono Græcis verbis...), καὶ ὠνομάσθη Κοσμᾶς².

Σημειώτέον ὅτι ὁ νεοφώτιστος Κοσμᾶς ἦγε τὸ 28ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, μετέσχε τῆς ἐναντίον τῆς Περσίας τουρκικῆς ἐκστρατείας, καθ' ἣν ἔπεσε μαχόμενος ὁ ἀρχιστράτηγος πασσᾶς (militaverat contra Persas sub Bassa supremo Osmano ibi occiso), μόλις δὲ εἶχε κατορθώσει ἵνα δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ εὐρυτάτου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τουρκικοῦ (ὀθωμανικοῦ) κράτους, ὅπερ ἐπὶ τριῶν ἡπείρων ἐξετείνετο καὶ τῶν ἐν τῷ μεταξύ θαλασσῶν ἐκυριάρχει³.

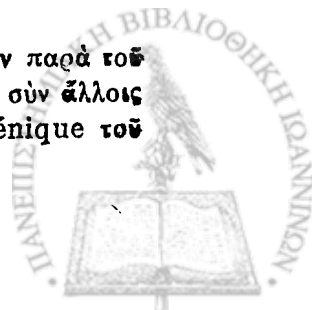
§ 5. Ἐν τῷ μέρει τούτῳ δὲν ἐννοῶ ἵν' ἀποσιωπήσω τὴν ἰδέαν μου ὅτι ὁ σύντροφος τοῦ Κοσμᾶ καὶ συνοδοιπόρος, ὁ Κρῆς Δόνδης ἢ Ντόνδης οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν κατηχητικὴν τούτου παρασκευὴν καὶ διδασκαλίαν ἐν γένει συνεβάλετο. Ὁ Δόνδης δὲν ἦτο ἄγευστος γραμμάτων, δὲν ἦτο ἄμετοχος παιδείας τινός. Τὴν ἰδέαν μου ταύτην ἐνισχύει σοβαρῶς ἡ πρόσκλησις τοῦ Κρουσίου ὅπως ἐρμηνεύσῃ αὐτῷ καὶ ἐξηγήσῃ φράσεις καὶ λέξεις ἐκ τοῦ Ἀπολωνίου⁴. Τὸ βιβλιάριον τοῦτο ἐκέκτητο πρὸ πολλοῦ ὁ

¹) Περὶ τοῦ σπουδαιότητος τούτου συγγράμματος τοῦ Κρουσίου, Θεοῦ δίδοντος, ἐκ τῆς γνώμης ταύτης ἀφορμώμενος ἐτοιμάζω ἰδίαν ἐκτενὴ ἀνάλυσιν.

²) Μὴ φανῇ ἄπορον εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι εὐχαὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ὁ Κρούσιος καὶ οἱ συγχρονίζοντες αὐτῷ διδάσκαλοι καὶ εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία πρὸς τὴν λατινικὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐκ παραλλήλου μετάφρασιν εἶχον πρὸς διενκόλυνσιν τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ἑλληνικῆς καὶ εὐχὰς διαφόρους καὶ ἐν τῷ κειμένῳ παρενέβαλλον. Ἐπὶ τούτου ἐπίσης τοῦ σημείου ἐν ἰδίᾳ μικρᾷ διατριβῇ θά διατρέψω, ἐάν δυνηθῶ, προσεχῶς προσάγων παραδείγματα ἀξία μιμήσεως, τὴν σήμερον μάλιστα ὅτε τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα ἐν ἡττονι ἢ κατ' ἀλήθειαν εἰπεῖν, μηδαμινῇ μοίρᾳ ἐν τοῖς προγράμμασι τίθενται.

³) Ἡ Κρήτη μόνη ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐτέλει ἀκόμη ὑπὸ τοὺς Βενετούς.

⁴) Τὸ βιβλιάριον τοῦτο εἶναι ἐκδεδομένον ἐν Βενετίᾳ τῷ ἀφ' ἧς εἰς 8ον παρὰ τοῦ Ἰακώβου Λεονκίνου. Ὑπεδείχθη ὑπ' ἐμοῦ τῷ φίλῳ μου Γαλάτῃ Legrand, σὺν ἄλλοις κατὰ τὸ 1888, περιελήφθη δὲ ἐν τῷ συμπληρωματικῷ τῆς Biblogr. Hellénique τοῦ

Κρούσιος, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐρμηνείαν πολλῶν λέξεων ἀνεχαιτίζετο· λοιπὸν ἐπωφελήθη τὴν ἐν Τυδίγγῃ παρουσίαν τοῦ Κρητὸς τούτου, ὃν τῇ 17ῃ καὶ 18ῃ Αὐγούστου (1587) παρ' αὐτῷ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐκράτησεν. Ὁ Κρούσιος κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ εἰς πᾶν ἀναγινωσκόμενον βιβλίον ἢ χειρόγραφον πολλὰς σημειώσεις ἐνέγραφε λίαν χρησίμους διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Οὕτω ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ (σελ. 3) σημειοῦται τάδε «17 et 18 aug: 1587 κύριος Ἰωάννης ὁ Ντόνδης Κρῆς Χανιάτης mihi Martine »Crusio vocabula Apollonii domi meae Tybingae exposuit, ἀνὴρ »πραγματευτὴς καὶ μακροαπόδημος, φιланθρωπότατα». Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου μετὰ τὴν ἐντυπον λέξιν Τέλος μεταξὺ ἄλλων ἐπαναλαμβάνει τὰ ἑξῆς· «Et rursus 17 et 18 aug: 87 [τὸ βιβλίον τοῦτο] perlegi : »adscriptis explicationibus adjutore et praeitore Joanne Dondo »Cretensi Chaniata, die Veneris».

β'.

§ 6. Τὸ δὲ πιστοποιητικόν, ὅπερ προσήγαγον τῷ Κρουσίῳ οἱ δύο οὔτοι πρόσφυγες, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Πελαγονίας καὶ Περλεάπου Ἱερεμίου ἐν Λεοπόλει (=νῦν Λεμβέργη) δὲν ἦτο πλαστόν, ὥς ἔσθ' ὅτε τοιαῦτά τινα τῷ φιλέλληνι καθηγητῇ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπέβαλον², ἀλλ' ἀληθές.

Ὁ ἴδιος μητροπολίτης εἰς Τυδίγγην τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παραγενόμενος ἐβεβαίωσε τῷ Κρουσίῳ, ὅστις κάτωθι ἐν τῇ σελ. 515 ὑπὸ τὸ ἔγγραφον ἐγγράφει: «recte quia his Hieremias postea 4 Sept. 87 mihi Tybingae dixit, se sic subscripsisse».

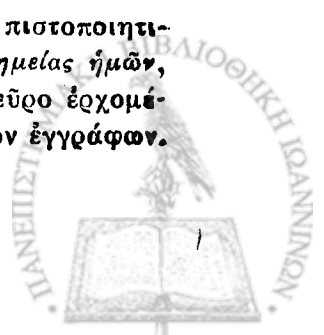
Πανδεκτικόν.

† Οἱ ἀπανταχοῦ εὐρισκόμενοι ὀρθοδοξότατοι καὶ ἐλεήμονες χριστιανοὶ ἐκλαμπρότατοι αὐθένται, πανιερώτατοι ἡμετροπολίται, θεοφιλέστατοι ἐπί-

XV καὶ XVI αἰῶνος τόμῳ, τῷ Δφ (1906) ὡς *présieuse et rarissime edition*, μὴ ἀναφερομένη ἀλλαχοῦ που, ὡς καὶ ἡ τοῦ «*Ἀνθους Χαρίτων*» περὶ ἧς ὄρα τὰ ἐν τῷ Γφ τόμῳ αὐτόθι σελ. 440 σημειούμενα καὶ δι' αὐτάς, τὴν ὑπὸ ἡμερομ. 3 Σεπτεμβρίου 1888 *après midi* ἐκτενῆ ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς με καὶ 7ης Σεπτεμβρίου. Πρβλ. καὶ ὅσα σημειοῦμαι παρεμπιπτόντως ἐν «*Νέφ Ποιμένι*» (1922) Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν διατριβὴν μου «*Γλωσσικὸν Μνημεῖον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκδεδομένον ἀνέκδοτον*» διὰ τὴν ἑκτακτον σπάνιν μερικῶν ἐκδόσεων.

¹⁾ Αὔθις. ἐκ δευτέρου, ἀνέγνω τὴν πρὸ ἐτῶν ἀναγνωσθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ *Ριμάδαν τοῦ Ἀπολλωνίου* πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἡγνοημένων.

²⁾ Ὁ Κρούσιος παρεπονήθη πολλάκις ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ πλαστῶν πιστοποιητικῶν, ὥστε ἔγραφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τούτῳ ὅτι «οἱ τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν, ἄνδρες σοφοί, ἐπέταξάν μοι κατανοῆσαι σπουδαίως τὰς μαρτυρίας τῶν δεῦρο ἐρχομένων Γραικῶν» συνέστησαν δὴλα δὴ αὐτῷ τὰν ἐλεγχον τῶν παρουσιαζομένων ἐγγράφων.

σκοποι, πανοσιώτατοι ἀρχιμανδρεῖται (οὕτω), εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, τιμιώτατοι ἄρχοντες, καὶ ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστῶνυμος λαός, χάρις εἴη ὑμῖν εἰρήνη καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιγαροῦν, ὃ φιλευσεβεῖς καὶ φιλάγαθοι χριστιανοί, γνωστὸν καὶ πιστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι ὁ πρὸς ὑμᾶς ἐρχόμενος χριστιανὸς Κοσμᾶς ὑπάρχει ἐκ πόλεως Ἀρτης εὐσεβῶν γεννητόρων υἱὸς ¹ Γεωργίου καὶ Μαρίας. Ὅμως οἱ μισροὶ λέγω καὶ ἄσεβεῖς Τοῦρκοι ἔλαβον αὐτὸν ἐξ ἀγκαλῶν μητρικῶν βία καὶ δυναστεία νήπιον ὄντα, καθ' ὃ ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς τοῦ λαμβάνειν χριστιανῶν παῖδας διὰ *γιανιδζάρους* καὶ αὐξήσας εἰς τὰς τῶν ἄσεβῶν χεῖρας ἐποίησαν αὐτὸν *γιανιδζαρη*. Πλὴν δὲ πολλάκις ἠθέλησε φυγεῖν ἐξ αὐτῶν καὶ οὐκ ἐδυνήθη. // Νῦν δὲ Θεοῦ εὐδοκοῦντος μόλις φυχὰς ὤχετο (το χγρ. *ὄχετω*), ἀλλ' αἰείποτε πειράζων τὸ γένος τῶν χριστιανῶν ἐχθρὸς πολλοὺς κινδύνους ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν (καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ἐρύσατο αὐτόν) ². Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅπως συνδράμετε καὶ ἐλεήσετε αὐτὸν πῇ λόγῳ, πῇ ἔργῳ, ὃ μὲν πολὺ ὃ δὲ ὀλίγον ἔκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν. Ἐνεκεν τοῦ ὑπεραγαπήσαντος ἡμᾶς σωτῆρος Χριστοῦ κυρίου δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον, οὗ ἀκούσομεν τῆς μακαρίας αὐτοῦ φωνῆς, τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου καὶ ἐξῆς· οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν. †

Ὑπογράφει ἐν δυσξυμβλήτῳ συμπλέγματι.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πελαγονίας καὶ Περλεάπου Ἱερεμίας.
Ὡς καὶ ὁ Κρούσιος ἀναλύει: Videtur esse, ὁ . . .

γ'.

§ 7. Ἐκ τοῦ IV τόμου τοῦ Ἑμερολογίου ³ μετὰ τὰς περὶ Λασκάρεως τοῦ Στεφάνου ἐγγραφὰς ⁴ ἀποσπῶ τὰς ἐξῆς περὶ τοῦ ἡμετέρου Κοσμᾶ Παπαδάτου νέας πληροφορίας, αἵτινες φέρονται ἐν σελ. 122 κ. εἰ.

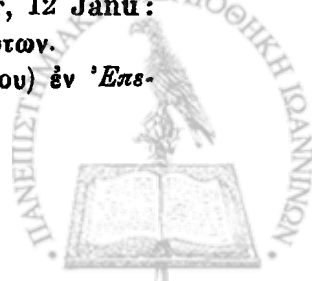
7 Φεβρουαρίου. [1589]. «Κοσμᾶς Παπαδάτος, qui 1587 hic Tübingae 20 August: baptizatus fuerat: Rursus mendicat lýtpon tam-que-q. cogatur: 1450 Ducatis redimere, ἀδελφοὺς suos et θεῖον

¹) Ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὧφ ὁ Κρούσιος γράφει: Cosmas procerus juvenis, forte 29 annorum. Erravit (inquit Cosmas) quia duo fuit nomen Georgio. Parentes vero Cosmas et Maria fuerunt.

²) Ἐν τῷ χειρογράφῳ: ὄχετω—ἐρύσσω τὸ ἐν () γράφεται ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὧφ.

³) Ὁ IV τόμος περιέχει τὰ ἀπὸ τοῦ 1588—1593 ἀπομνημονεύματα ἐν 648 σελίσιν. Sequentia in alio libro. Ὁ τόμος οὗτος ἐσταχῶθη ἀμέσως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1594· «ligavit mihi—ἐγγράφει ὁ Κρούσιος Joannes Gerstermaier, 12 Janu: 1594 baciis 5». Ὁ κάλλιστος βιβλιοδέτης τῆς Τυβίγγης τῶν χρόνων τούτων.

⁴) Ὁρα Μυστακίδου, «Λασκάρεως» σελ. 150—152 (κυρίως περὶ τούτου) ἐν Ἑπετηρίδι Βυζ: Σπουδῶν, 1928.

»cum uxoribus et liberis eorum, à Turcis captus. Habet συστα-
 »τικὸν γράμμα tamque à restituto (ante annum) Hieremiae in
 »patriarchatum Hieremia datum scriptum a scriba valde bar-
 »baro, vulgare fere lingua cum sigillo tamque patriarchico· ἀλλ’
 »ἐγγράφη μηνὸς ἀπριλλίου, ἰνδικτ. ιε’».

Ὁ Κρούσιος, κατὰ τὰ εἰθισμένα αὐτῷ, ἐρωτᾷ περὶ πολλῶν ζητῶν ἵνα
 κορέσῃ τὴν περὶ ἐλληνικῶν τῆς Ἀνατολῆς πραγμάτων περιέργειαν αὐ-
 τοῦ· σημειοῦται δὲ ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἔλαβε παρὰ τοῦ Παπαδάτου
 τὰ ἑξῆς :

» Ait: τὸ τῆς Παμμακαρίστου Πατριαρχείου à Turcis mutatum
 » esse in templum turcicum. Hieremian egressum esse ad externos,
 » corrogatum pecunias ad alium patriarchium aedificiendum,
 » ἐλεύσεσθαι καὶ δεῦρο. Sibi τὸ γράμμα quod περὶ τοῦ βαπτίσματος
 » αὐτοῦ sibi dederimus, à Donde ereptum esse. Bene vestitus,
 » bene habitus est. Οὐκ ἀρέσκει μοι ἡ ἐπάνοδος αὐτοῦ. Ait τὸ συστα-
 » τικὸν esse scriptum ὑπὸ Λαμπαδαρίου, a Lambadario, qui cum
 » Patr: Hieremia sit in Moscovia...»

Ὁ Κρούσιος δὲν φαίνεται ηὐχαρισμένος ἐκ τῆς δευτέρας ἐπισκέψεως
 τοῦ Κοσμᾶ Παπαδάτου μετὰ διειρημένην σχεδὸν περιπλάνησιν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην (;)
 καίτοι εὗρίσκει αὐτὸν καλοφορεμένον καὶ καλῶς ἔχοντα. Ἐν τούτοις ἐξήτησε
 πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Κ/πόλει καὶ περὶ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ ἀκρι-
 βῶς εἶχε μεταβληθῇ εἰς τουρκικὸν τέμενος¹ καὶ περὶ τοῦ Ἱερεμίου, ὅστις
 ἐπεχείρησε περιοδεῖν ἀνὰ τὰ βόρεια κλίματα (Μολδαβίαν, Ρωσίαν) ἵνα
 κατὰ τὰς ἄνω ἀνακοινώσεις, συλλέξῃ συνδρομὰς διὰ τὴν εἰς τὸ νέον πα-
 τριαρχεῖον ἐγκατάστασιν. (Τρίτη πατριαρχία Ἱερεμίου 1589—1595). Καὶ
 περὶ τῆς γλώσσης τοῦ συστατικοῦ, ἥτοι πιστοποιητικοῦ, ὅπερ ὥς εὔρον
 αὐτὸ ἀμέσως κατωτέρω φέρω εἰς φῶς, γίνεται λόγος.

Ὁ Κρούσιος συνεχίζει τὰς σημειώσεις ὡς ἑξῆς :

»...Abiens ad cauponem ἐν τῇ κλίμακι dixit ὅτι οὐδένα βοηθὸν
 » ἔχει, εἰ μὴ τὸν θεὸν καὶ ἐμέ. Et more suo, τὴν χεῖρά μου καταφι-
 » λήσας, καὶ τῷ μετώπῳ ἑαυτοῦ προσπελάσας αὐτήν, καὶ καλὴν νύκτα
 » εὐξάμενος exiit ab Urbano F. et me deductus [προπεμφθεὶς...]

Περὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ ὁ Κρούσιος ἀρκεῖται ἀντιγράφων μόνον
 τὰ αὐτῷ διαφέροντα.

In patriarchico testimonio verba sunt de casu ejus haec.

» — Κοσμᾶν, ὃν ἐκ πόλεως Ἀρτας Μακεδονίας ἐκ γένους πλουσιοπα-
 ρόχου λαβόντες οἱ Ἀγαρηνοὶ σταγικῶς, ὥς καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων παι-
 δίων καὶ ἐνέμεινεν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῶν τυράννου Τούρκου, καὶ μετὰ ἱκα-

¹) Τὸ νῦν «Φετχέ Τζαμί» ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Φαναρίου.

νὸν χρόνον ἐτιμήθη καὶ Γιανιτζάρης: ὅμως χάριτι Χϋ, ἐθυμήθη τὴν ἀληθινὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ μεταστρέψας καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐλεήμονας χριστιανούς τρέχειν ὡς τοῦ θάματος (οὐτω) καὶ τὴν πίστιν Χϋ, ὡς καὶ πρότερον, ἔλαβε μετ' αὐτοῦ (οὐτω) χριστιανούς αἰχμαλώτους δεκατρεῖς καὶ μετ' αὐτῶν φεύγειν. Καὶ ὡς ἤκουσαν οἱ Ἀγαρηνοί, πῶς τοιαῦτα ἐποίησε πρὸς αὐτούς, ἐπίασαν τοὺς ἀδελφούς καὶ τὸν θεῖον μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν: καὶ ἠβουλήθησαν ἵνα ἀποκτείνουν αὐτούς. Καὶ ὡς εἶδον οἱ χριστιανοὶ τὴν πολλὴν καταδίκην, ὅπου ἐποῖσαν εἰς αὐτοὺς ἔπασαν μετὰ πολλῶν κόπων καὶ μόχθων καὶ ἐσυμβίβασαν αὐτοὺς διὰ χιλίους τετρακοσίους πενήκοντα χρυσίνους.—»

Περὶ ἄλλων Ἑπειρωτῶν, ἐξ Ἰωαννίνων ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ μου, ἐὰν ἡ πρεσβίστα μακάρων ὑγίεια μετ' ἐμοῦ τὸ ἀπὸ θεοῦ λοιπὸν βιοτᾶς ναίειτο.

B'.

Οἱ ἐν Ἄνω Βείτση τοῦ Ζαγορίου διδάσκαλοι.

1824 — 1886.

α'. Οἱ ἐν τῇ Ἄνω Βείτση τοῦ Ζαγορηνοῦ δικτύου χρηματίσαντες μέχρι τοῦ 1886 διδάσκαλοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Κώνστας, κοντσὸς γραματοδιδάσκαλος.

Ἰωάννης παπᾶ Πέτρου ἔχων προϊστάμενον τὸν ἱερέα Ρούσην (Παπαρούσην).

Μιχαὴλ Τουρτούρας, ἐξ ἄνω Σουδενῶν.

Νικόλαος Πάσχου, ἐξ Ἰωαννίνων.

Ἰωάννης Κρισάνας, ἐξ ἄνω Σουδενῶν.

Στέφανός τις, ἐκ Κουκουλίου, μαθητὴς τοῦ Ἀναστασίου Σακελλαρίου ἐπονομαζόμενος Τραχείλης.

Μιχαὴλ τις, ἐκ κάτω Σουδενῶν.

Τσάνιος, ἐκ Κουκουλίου.

Πολύδωρος, ἐκ τῆς Ὀστανίτσης τῆς Κονίτσης, γενόμενος μετὰ ταῦτα ἡγούμενος ἐν Βλαχίᾳ.

Γεώργιος Λαζόπουλος, ἐξ ἄνω Σουδενῶν.

Νικόλαος Μπίκας, ἐκ Καλωτᾶς, λόγιος διακεκριμένος, διδάσκων καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν μέθοδον.

Ἀλέξιος Σεμιτέλος, ἐκ Μονοδενδρίου, ἀδελφὸς τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Δ. Σεμιτέλου.

Ἀπόστολος Οἰκονόμου, ἐκ Τσερβαρίου.

Μ. Φαλίδας, ἐκ Μονοδενδρίου μαθητὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

Μιχαὴλ Βελλογιάννης, ἐγγώριος.

Ματθαῖος Παπαρρούσης, ἐγγώριος.
 Κωνσταντῖνος Ζέρβας, ἐκ Μονοδενδρίου.
 Δημήτριος Κυρίσης, ἐξ ἄνω Σουδενῶν.
 Ἰωάννης Ζηκίδης, ἐγγώριος, εἰς δύο ἐποχὰς διδάξας.
 Παναγιώτης Γιτούλης, ἐκ Τσερβαρίου.
 Νικόλαος Πράσιнос, ἐξ Ἀρτσιότης.
 Δημήτριος Χαδέλλης, ἐκ κάτω Σουδενῶν.
 Κωνσταντῖνος Παπαγιαννόπουλος, ἐκ Μπάγιας.
 Στέφανος Παρτάλης, ἐγγώριος.
 Ἰωάννης Παπᾶ Ζήση, ἐκ Κουκουλίου.
 Κωνσταντῖνος Νόσος, ἐκ Μονοδενδρίου.
 Σπυρίδων Χασιώτης, ἐκ »
 Φίλιππος Δαουδῆς, ἐγγώριος.
 Νικόλαος Ζηκίδης, ἐγγώριος.
 Εὐγένιος Χασιώτης, ἐκ Μονοδενδρίου.
 Γεώργιος Δημητριάδης, ἐκ νήσου Ἰωαννίνων.
 Παπᾶ Γεώργιος Θεμελῆ, ἐκ Μονοδενδρίου.
 Παπᾶ Δημήτριος Σακελλάριος, εἰς πολλὰς ἐποχὰς χρηματίσας διδάσκαλος

Τὴν σημείωσιν ταύτην κατέχω ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ φιλτάτου μοι ἐκείνου ἐν Ἀθήναις συσπουδαστοῦ Γεωργίου Ζηκίδου παναρίστου ἑλληνιστοῦ (Νοεμβ. 1886). Ὁ μακαρίτης παρέδωκέ μοι καὶ ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένην τοῦ παπᾶ Ἰωάννου Νικολαΐδου ἐκ Κάτω Βείσης¹ τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου 1886. Ἐν ταύτῃ γίνεται λόγος καὶ περὶ ὑπάρξεως ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ Εὐαγγελίου ἐκ μεμβράνης. «Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐκ μεμβράνης «Εὐαγγελίου εἷς τινα χάρτην, γράφει ὁ παπᾶ Ἰωάννης, εἰσὶ τινα γεγραμμένα, ἀλλ' εἶναι δυσανάγνωστα. Περὶ τὰ τέλη δὲ σχεδὸν εἰς ἓν φύλλον ἀναπληροῦν τὸ ἐκ μεμβράνης ἀπολεσθὲν εἰσὶ γεγραμμένα χειρογράφως » τὰ ἑξῆς :

«Τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἡγοράσθην ἐστοιχειώθην καὶ

¹) Οὐδεμίαν δυστυχῶς μνεῖαν ἐν ταῖς οἰκείαις §§ τοῦ Σχεδιασματος τοῦ Παρανίκα εὑρον. Ὅρα μοι καὶ τὴν γραφὴν Βείσα (Ζηκίδης), Βίσα (Σάρρος), Βεζήτσα καὶ Βεζήτσα, Βεζίσα, Βεῖτσα, Βεήτσα. Μετῴτα ὁ βουλόμενος καὶ τὴν Δ. Μ. Σάρρου ὠραίαν σημείωσιν τὴν ἐν ΗΧ, Β' σ. 291, περὶ τῆς κοινότητος ἢ τῶν κοινοτήτων τῆς Βίσης ἀνακεφαλαιοῦσαν ὅλα τὰ περὶ αὐτῆς. Ἡ παρὰ Büchner (1914) παραπομπὴ ἐν τῷ τύπῳ λελανθασμένη ΕΦ. Δ'. Αὐτόθι γράφεται καὶ Βήση.

Ἐν σελ. 163 τῆς Ἑπειρώδος τοῦ ἐν ΚΠ. Ἑπειρωτικοῦ Συλλόγου (ἔτ. Β', 1875) ἀναγινώσκεται : Ἄνω Βίσα. Κάτ. 370. Σχολεῖον ἑλληνοαλληλοδιδασκτικόν. Μαθηταὶ 30, ὧν κοράσια 4. Ὁ διδάσκαλος μισθὸν λ. 28, ὃς ἀποστέλλει ἐτησίως ἡ «κυρία Ἀγγελικὴ Παπαζογλου.»

«ἐκοσμήθην παρ' ἐμοῦ Γεωργίου Λέκα καὶ μέγα ποστέλλνικου τοῦ ἐξ Ἰωαν-
 »νίνων ἐκ χώρας Βεζήτσας, καὶ ἀφιερώθη αὐτὸ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπερα-
 »γίας Θεοτόκου ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ Βεζήτῃ διὰ μνημόσυνον ἐμὸν καὶ τῶν
 »γονέων τῶν ἡμετέρων καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ λειτουργοῦντες εὐχεσθε
 »ὑπὲρ ἡμῶν. Ὅστις δ' ἂν βουλευθείη συλῆσαι αὐτὸ ἐκ τοῦ εἰρημένου
 »ναοῦ ἐχέτω τὰς ἀρὰς τῶν τῆς θεοφόρων πατέρων καὶ τὴν Παναγίαν
 »ἀντίδικον.»

Ἐν ἔτει τῆς θεογονίας αἰκῆς'.

«Ἐν δὲ τῷ τέλει ὀπισθεν τοῦ σανιδώματος εἰς τὴν ἐξ ἀργύρου καὶ
 »ἐπικεχρυσωμένην εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας εἰσὶ σκαλιστὰ τὰ
 »ἐξῆς † «Ἐτοῦτο θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὑπάρχει τοῦ κυρίου Γεωρ-
 »γίου Ποστελνίκου καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Παναγίαν εἰς τὴν Βεζή-
 »τσα. Α. Χ. Κ. Σ.»

«Εἰς ἕτερον δὲ ἐκ χάρτου Εὐαγγέλιον ἀρχαιότερον τῶν τριακοσίων
 »ἔτων ἀναφέται χειρογράφως ὅτι ἀφιερώθη καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἱερὰν Μο-
 »νὴν Βεζήτσας».

Τὰ ἱερὰ ταῦτα κειμήλια διασφύζονται ἔτι; Τοῖς ἀρμοδίοις ἢ ἀπάν-
 τησις ¹.

β'. Περὶ σχολείου ἐν Ζίτση, πατρίδι τοῦ μακαρίτου Τζέτζη τοῦ μου-
 σικολογιωτάτου, οὐδεμίαν ποιεῖται μνησίαν ὁ Παρανίκας. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ
 ἵνα σημειώσω ὅτι ἐν τῇ «Συμβολῇ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις
 Σχολείων» πραγματεία, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ Παρνασσῷ κατὰ
 τὸ 1886, τῇ ἐπιθυμίᾳ καλλίστου εὐπατρίδου Ἑπειρώτου τοῦ μακαρίτου
 Ν. Τσιγαρᾶ, ἀναφέρω πρὸς ἄλλοις ὅτι φιλομουσώτατος ἱεράρχης ὁ πρῶν
 Βουζαίων Κωνσταντῖος... κατέβαλεν ἀφειδῶς κεφάλαια «διὰ νὰ συστήσῃ
 »εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ζίτσαν οὐχὶ μόνον σχολεῖον τῆς παλαιᾶς ἑλλη-
 »νικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν λεγομένων γραμμάτων». Ἐγγραψε
 μάλιστα «εἰς τοὺς προεστῶτας νὰ ἐκλέξωσι τόπον ἀρμόδιον διὰ κτίριον
 »στείλας τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα πρὸς οἰκοδομὴν σχολείου εὐρυχώρου διὰ νὰ
 »κατοικῶσι καὶ πτωχοὶ μαθηταί». Περιγράφεται ἡ οἰκοδομὴ ἐν τῷ Λογίῳ
 Ἑρμῇ τοῦ Ὀκτ. 1819 ὅτι περιεῖχε δώδεκα μεγάλας κάμαρας καὶ ὅτι ἡψ-
 τρεπίσθη μὲ λαμπρὰ ἔπιπλα. Βεβαιῶ τοὺς εὐμενεῖς ἀναγνώστας τῶν γραμ-

¹ Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Δ. Μ. Σάρρος, ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος, ἐκ βι-
 βλίων τῆς Κάτω Βίτσης ἔχει δημοσιεύσει ἐν Δ. Ι. Ε. Ἑταιρείας. Ἐνθυμήσεις, ὡς ἐν
 Ν. Ἑλληνισμῷ. Ζ' παρατήρησα, μετὰ παρατηρήσεων.

[Ὁ αὐτὸς κ. Δ. Μ. Σάρρος ἐδημοσίευσεν καὶ περιγραφὴν τοῦ εἰρημένου σωζο-
 μένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κάτω Βίτσης κώδικος, ὡς καὶ τὰς ἀνωτέρως καὶ ἄλλας ἐπιγρα-
 φὰς ἐν τῷ Παλαιογραφικῷ Ἑρῶνι του (=Φιλολ. Συλλ. Κ/πόλεως τόμ. ΑΓ') 1914
 σελ. 104 κ. ἐξ. Σημ. τ. Δ'. Η. Χ.]

μῶν τούτων, ὅτι καὶ τότε πρὸ 40ετίας τὰ ἄνω συναρμολογῶν συνεκινού-
μην καὶ τότε ὅταν ἐπὶ γήρατος οὐδῶ πατῶν καὶ πολλοὺς παραλληλι-
σμοὺς καὶ στοχασμοὺς ἐν νῶ ἀνακαλῶν θαυμάζω ἄνδρας τοιοῦτους, ἐφ'
οἷς εἴτε λόγῳ εἴτε πράξει οἱ ἀείμνηστοι ἐν καιροῖς χαλεποῖς μετῆλθον
καὶ ἔδρασαν, λύχνος καὶ φῶς τοῖς μετ' αὐτοὺς χρησιμεύοντες.

Καὶ ὅταν ἀκόμη τοῖς ἀνωτέρω προσθέσω ὅτι ὁ ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς
Κωνσταντῖος ἔπεμψεν ἐκ Βουκουρεστίου βιβλία ὧν ὁ ἀριθμὸς συνεπο-
σοῦτο εἰς τετρακισχιλίους τόμους καὶ ὅτι ὥρισε κατ' ἔτος ἵνα στέλλων-
ται καὶ ἕτερα ὅπως συμπληρωθῇ βιβλιοθήκη πλουσία περιεκτικὴ οὐ μό-
νον ἑλληνικῶν ἀλλὰ καὶ εὐρωπαϊκῶν συγγραμμάτων καὶ ἀκόμη πλέον ὅτι
καὶ τοὺς μισθοὺς τριῶν διδασκάλων ἐξησφάλισε, τίς λέγω ἀναγινώσκων
τὰς γραμμὰς ταύτας καὶ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἀναπολῶν δὲν συγκινεῖται
καὶ αὐτὸς καὶ δὲν εὐλογεῖ τὸ ὄνομα τοιοῦτου ἀνδρός; Ἄρα γε τῶν ἄνω
ὑπάρχει τι μνημεῖον καὶ νῦν ἔτι μνήμης ἀγαθῆς καὶ δόσιας τοῦ εὐγενοῦς
τούτου Ἡπειρώτου; ¹.

Προέβην εἰς τὴν ὑπόμνησιν τῶν ἄνω πραγμάτων, διότι ἐν τῇ Ἡπει-
ρωτικῇ Βιβλιογραφίᾳ κατεπόθη ἡ μνεῖα τῆς Ζίτης ἐν τῇ περὶ Ἰωαννίνων
γενικότητι, ὥς καὶ ἡ τοῦ ἐν αὐτῇ μοναστηρίου Ἑλίου τοῦ Θεοδίου.

Διὰ τὸ μοναστήριον τοῦτο ἀκριδῶς νομίζω ὅτι ἀνάγκη ἵνα ἐπιση-
μειώσω τοῖς ἀρμοδίοις πρὸς ἔλεγχον, εἰς δὲν ἐνταῦθα ἐν τόπῳ ἀναχωρη-
τηρίου ζῶν ἀδυνατῶ ἵνα προβῶ καὶ ὑποδείξω ὅτι ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος
μεσαιωνοδίφης ὁ Παπ. Κεραμεὺς ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμ-
ματα» Likhatcheff, Πειρουπόλει, 1907 ² καὶ σιγίλλιον Γρηγορίου τοῦ
Ε', μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1797 κεχροτισμένον, ἐν ᾧ τὸ μοναστήριον τοῦτο
καὶ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ μετόχιον αὐτοῦ, ὧν τὴν κυριότητα καὶ τὰς προ-
σόδους κατὰ παλαιότερον σιγίλλιον ἐπὶ Προκοπίου τοῦ 1787 εἶχεν ἡ
Σχολὴ τοῦ Γκιούμα πάλιν δικαιοῦται ἵνα αὐτὰς νέμῃται. Τὸ περὶ οὗ ὁ
λόγος σιγίλλιον ἐξεδόθη τῇ ἐγγράφῳ αἰτήσῃ τοῦ σχολάρχου Κοσμᾶ Μπα-
λάνου, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τοῦ 1886. Ζητητέον ὅμως ἂν τὸ
ἐπὶ Προκοπίου σιγίλλιον, οὗ γίνεται μνεῖα ἐν τῷ ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθέντι
σιγίλλιῳ τοῦ ἔτους 1805 καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κεραμέως εἶναι ἐκεῖνο, ὃπερ
ἀνεκοίνωσεν ὅλον ἐν τῷ Ταχυδρόμῳ ΚΠόλεως κατὰ τὸ 1904 ὁ Παρα-
μυθίας Λεόντιος (Ἐλευθεριάδης) ³.

¹) Ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ Bürgchner κατὰ τὸ 1889 ἀναφέρεται ἐκδοθὲν φυλλάδιον
περὶ Ζίτης ὑπὸ Ε. Γ. Γεωργιάδου. Τοῦτο δὲν εἶδον.

²) Σελ. κδ' καὶ 21—27.

³) Ἐν τῇ Ἡπειρωτικῇ Βιβλιογραφίᾳ ὁ κ. Ν. Βέης (σελ. 135) ἀναγράφει εἰς τὸ
1771. Ὁ κ. Γεδεών (Π. Πίν.) σημειοῦται εἰς τὸ 1787. Μή τι τυπογραφικὸν λάθος
ὑπεσιήλθεν; Ἄλλος πατριάρχης κατὰ τὸ 1771 καὶ ἄλλος κατὰ τὸ 1781; Ἐξετασθήτω.

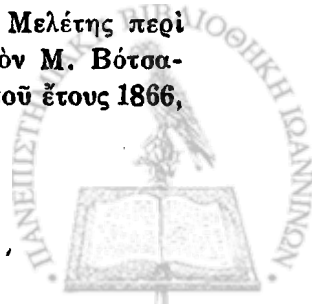
Γ'.

§ 1. α'. Ἐν τῇ *Βιβλιογραφίᾳ* τοῦ παλαιοῦ φίλου μου μακαρίτου L. Büschner ἄξιον, νομίζω, διορθώσεως τὸ *ὀνοματεπώνυμον* συγγραφέως βιβλίου ὅσῳ σπανίου τόσῳ καὶ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ φέρει τίτλον τόνδε:

«Ἀπολογία εἰς τὸ ἡ κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἑπειρος Ἀλβανία «1878 σ. 103». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐτυπώθη ἐν ΚΠόλει, τύποις τῶν ἀδελφῶν Ἀγγελιδῶν, συνέγραψε δὲ αὐτὸ ἀνὴρ ἐπιμελὴς καὶ φιλόδοξος ὁ Ἰωάννης Βρέτος, οὐχὶ Βρεττὸς ἢ Βρετός, ὡς ἐξεδόθη. Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ὠρμήθη, διότι πρῶτιστα πάντων δυνατὸν κάλλιστα ἵνα ἐκληφθῇ ὡς συγγραφεὺς Ἰωάννης ὁ Βρετός, εἰς τῶν τριῶν τοῦ Νεολόγου ΚΠ διευθυντῶν—συντακτῶν συγχρονίζων ἀκριβῶς καὶ γνώριμος κατὰ σύμπτωσιν τῷ Βρέτῳ, αὐτὸς δὲ μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Νεολόγου χωρισμὸν καὶ ἐκδότης νέου Ἡμερολογίου ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸ 1900. Περιττὸν ἴσως δὲν εἶναι ἐὰν προσθέσω ὅτι ἂν μὴ τὸ κύριον ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον ὅμως ἔφερον καὶ ὁ τῆς «Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» συνθέτης Α. Π. Βρετὸς (1854, 57, Ἀθήναις) καὶ ὁ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἐν Παρισίοις φερωνύμου Ἡμερολογίου Μαρίνος Βρετός¹.

β'. Ἐπειδὴ ἐν τῷ Νεολόγῳ τῆς ΚΠ κατὰ Μάϊον τοῦ 1878, ἦτοι πρὸ τῆς κεκινημένης ἐκείνης ἐνάρξεως τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου, κατεχωρίσθη (ἀρ. 2780 καὶ 2785) ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἑπειρος, Ἀλβανία!!! (οὕτω) καὶ ὑπογραφὴν «εἰς Ἑπειρώτης», δι' οὗ ἀνεσκευάζοντο μετὰ δριμύτητος τὰ γραφόμενα τοῦ Ἀβδούλ βέη Φράσσαρη, καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ λίκνου καὶ τῆς κοιτίδος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀξιώσεις αὐτοῦ, ἐλέγοντο δὲ ἱστορικαὶ ἀλήθειαι—πικραί, ὁ Βρέτος ἔκ τινων ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ, ὅπερ καὶ αὐτούσιον παρατίθησι τῷ ἀμερολήπτῳ ἀναγνώστῃ, ὑποστηριζομένων ἀφορμώμενος ὀνομάζει τοὺς Ἀλβανούς **Σκυπετάρους**, δικαιολογεῖ τὴν ὀνομασίαν ταύτην. «Τὸ ὄνομα Ἀλβανοὶ» οὐτε ἑλληνικὴ οὐτε σκυπεταρικὴ λέξις ἐστὶ, ξένοι δὲ ἔξωθεν ἐβάπτισαν τοὺς Σκυπετάρους εἰς αὐτὸ (σελ. 31)... ὅσοι δὲ ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἀλβανοὶ ἠθέλησαν ἵνα εὗρωσι τὴν καταγωγὴν ἡμῶν ἠπατήθησαν, ἀπεπλανήθησαν, ἐγὼ δὲ ἔχων καὶ εἰδὼς τὸ γνήσιον ὄνομα ἀποστρέφομαι αὐτὸ καὶ χάριν τῶν μὴ εἰδόντων ὠνόμασα τοὺς Σκυπετάρους μέχρι τοῦδε τοῦ λόγου Ἀλβανούς. Τὸ ὄνομα Σκυπετᾶρος ἢ Σκιπετᾶρος ἐστὶ λέξις σκυπεταρικὴ καὶ σημαίνει Ἀετινός...» Ὁ Βρέτος περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης καταγωγῆς τῶν μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων μνημονευο-

¹) Αὐτὸς ὁ Β. Τζούρας, στρατιωτικὸς, συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορικῆς Μελέτης περὶ τῆς ἑλληνικῆς Σημαίας (Κερκύρα, 1908)» ἐν αὐτῇ τῇ ἀφιερωτικῇ εἰς τὸν Μ. Βότσαρη σελίδι παραπέμπει αὐτῇ λέξει: «Ἴδε Ἡμερολόγιον Βρεττον (οὕτω) τοῦ ἔτους 1866, ἐκδ. Παρισίων».

μένων Σκυπετάρων λόγον ποιούμενος ἐφεξῆς καὶ εἰς γλωσσικὰς ἐρεῦνας προβαίνει, δι' ἧς παραπέμπω εἰς τοὺς τῆς σήμερον ἡμέρας γλωσσολόγους. Ἐν παραδείγμα, ὥσπερ ἐν τῶν τρωγαλίων τῆς σκυπεταρικῆς τραπέζης, τῶν πολλῶν ἀναγνωστῶν χάριν, ἐπιτραπήτω μοι ἵνα προσφέρω (σελ. 45).

«Ἀφροδίτη . . . παράγεται ἐκ τοῦ ἀφρός καὶ δύω. Ἀλλ' Ἀφροδίτη λέγεται καὶ ὁ πρωῒνός ἀστήρ, ὁ αὐγερινός» καὶ ἐκ τῆς Σκυπεταρικῆς γίνεται παραγωγή συμφωνοτάτῃ τῇ σημασίᾳ καὶ τῇ φωνῇ ἀφρε-δίτα—» πλησίον ἢ ἡμέρα . . .». Σκυπετᾶροι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Πελασγῶν. Ἡ γλῶσσα ἡμῶν, λέγει (σ. 97), δὲν ἀποστερεῖ τῆς ἑλληνικῆς εὐγενείας. . ἀποδεικνύει δ' ἡμᾶς ἅτε μίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὴν πηγὴν ἔχουσαν, ἀναντιρρήτως καὶ μετόχους αὐτῆς».

«Καὶ διατί ὅσον ἡμεῖς οἱ Σκυπετᾶροι σεβόμεθα καὶ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ κηδόμεθα καὶ θυσιαζόμεθα διὰ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πράγματι, πολλοστὸν κἂν καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ εὖ-» χωνται μόνον ἵνα καὶ ἡμεῖς γράφωμεν καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ ἀπορρίψωμεν τὴν βαρβαρότητα; Οὕτως ὑπαγορεύει ὁ ἅγαν πατριωτισμός, ἵνα ποιῶσιν ἐχθροὺς τοὺς αἰωνίους καὶ δεδοκιμασμένους φίλους;»

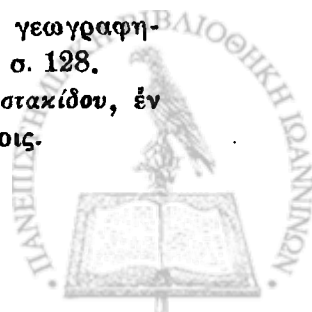
γ'. Σημειωτέον ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τοῦ βιβλίου τούτου ἦτο ἄγνωστος τῷ μακαρίτῃ *Μηλιαράκη*, τῷ γράψαντι τὴν «Νεοελληνικὴν Γ. Φιλολογίαν» (1889) ὡς καὶ τῷ Büchner, ὅστις ἐδημοσίευσεν καὶ κριτικὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ *Μηλιαράκη* μετὰ τινῶν προσθηκῶν ἐν *Globus* (1891, σ. 367). Ἐν καιρῷ κατὰ τὸ 1890 ἀνεκοίνωσα τὰ κατ' αὐτὸ καὶ τινὰ περὶ Ἡπειρωτικῶν τῷ Büchner μάλιστα καὶ τὴν πολυσέλιδον ὑπ' ἐμοῦ ἐπίκρισιν τοῦ *μηλιαρακικοῦ* βιβλίου κατ' ἀπαίτησιν τοῦ μακαρίτου *Σταύρου Βουτυρά* ἐν τῷ ἀκμάζοντι τότε *Νεολόγῳ* τύποις ἐκδοθεῖσαν ¹.

§ 2. Ἔτος 1908. Ἐν τῇ *Βιβλιογραφίᾳ* τοῦ μακαρίτου Büchner ἐπίσης παρενεβλήθη—ἀπορίας ἄξιον—καὶ ἡ τῷ 1908 προσγεγραμμένη Διατριβὴ τοῦ φιλάτου *Ι. Μηλιοπούλου*, καλλίστου μελετητοῦ τῆς Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας τῶν ἀνατολικῶν τοῦ Βοσπόρου προαστείων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποῦ ἔκειντο τὰ Ὀνωράτου». Αὕτη ἐκ παραδρομῆς μετετοπίσθη εἰς τὴν *Βιβλιογραφίαν* τῆς Ἡπείρου ἐκ τῆς τοῦ Βοσπόρου ἢ τῆς ΚΠόλεως καθόλου. Αὐτόθι διορθωτέον ἀκόμη τὴν παραπομπὴν εἰς τὸν τ. Α' τοῦ Ε. Φ. Συλλόγου (καὶ οὐχὶ τὸν Α.) σ. 215--217.

§ 3. Ἔτος 1909. *Α. Κονδύλης*. Περὶ τῆς καθόδου τῶν Σελλῶν γιγάν-

¹) *Νεοελλ. Γεωγρ. Φιλολογία*, ἥτοι κατάλογος τῶν ἀπὸ τοῦ 1800—1889 γεωγραφηθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων ὑπὸ Ἀντωνίου *Μηλιαράκη*. Ἐν Ἀθήναις, 1889 8ον σ. 128.

Κ ρ ί σ ε ι ς , Δ ι ο ρ θ ῶ σ ε ι ς , Π ρ ο σ θ ῆ κ α ι ὑπὸ *Β. Α. Μυστακίδου*, ἐν ΚΠόλει, τύποις *Νεολόγου* 8ον σ. 89 ἐν λεπτοῖς στοιχείοις ἐν 100 ἀντιτύποις.

των εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀθ[ῆναι]. Ἡ ὥραία αὕτη πραγματεία τοῦ γυμνασιάρχου Κονδύλη, ἀτελῶς ἀναφερομένη πραγματεύεται περὶ Καθόδου τῶν Σελλῶν καὶ τῶν Γιγάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νέου δὲ τρόπου ἐκτίθησι τὰ τῆς προϊστορικῆς ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας περιόδου. Αὕτη παρέχει, κατὰ τοὺς κρίναντας αὐτήν, νέα διδάγματα, ἄξια προσοχῆς καὶ δι' ἄλλους λόγους, «διότι ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ περὶ καταγωγῆς τῶν Ἀλβανῶν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν ζήτημα διδάσκεται».

Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν «Κράτει» ἀπὸ τῆς 30 Ἰουλίου—μέχρι 3 Σεπτεμβρίου 1909. Ἐξεδόθη ἰδιαιτέρως;

(ῥητοιμάσθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1928).

Δ'.

Ἐν τῷ 87ῳ τεύχει τῆς *R. d. Etudes Grecques* (1907) δημοσιεύεται ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Boppe ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Cousulat Général de Morée et ses Dépendances». Εἰς τὸ Γενικὸν προξενεῖον τοῦ Μορέως ὑπῆγετο καὶ τὸ Πρακτορεῖον ἢ Ὑποπροξενεῖον τῆς Ἄρτης. Ὅτε κατὰ τὸ 1809 ἀπὸ τῆς Κορώνης μετηνέχθη ἡ ἔδρα τοῦ Γ. Προξενείου τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Πάτρας κατ' αἴτησιν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων, ἡ θέσις αὕτη ἔλαβε νέαν σπουδαιότητα, μείζονα δ' ἔτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων ἀποχώρησιν κατὰ τὸ 1814 τοῦ Rouquerville. Ὁ Rouquerville, οὗ ἔχομεν τὰ γνωστὰ τοῖς πᾶσιν ἔργα, ἀπὸ Πατρῶν κάλλιον ἠδύνατο ἵνα συνεννοῇται καὶ εὐχερέστερον μετὰ τοῦ ἐν Ἄρτῃ ὑποπροξένου, ὅστις ἐτύγγανε καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ διὰ τὰ ἐν Ἠπειρῷ καὶ δὴ διὰ τὰ τῆς κινήσεως τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Ὁ ἐν Ἄρτῃ τῆς Γαλλίας πράκτωρ διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Κ/πόλει Γάλλου πρεσβευτοῦ ἔφερε τὸν τίτλον προξένου τῶν Ἀγ. Σαράντια (Santi Quaranta) τῶν Σαγιάδων (Sayadés) καὶ τῆς Πάργας (Lapargue).

Κατὰ τὸ 1814 μετὰ τινας, πολιτικῶν λόγων ἔνεκα, ἀνωμαλίας ἰδρύθη τέλος ὑποπροξενεῖον ἐν Ἄρτῃ, διευθυνόμενον μέχρι τοῦ 1822 παρὰ τοῦ προμνησθέντος Hugues Rouquerville, ὅτε πάλιν κατηργήθη, ἵν' ἀνασυσταθῇ κατὰ τῷ 1831 διορισθέντος τιτλούχου τῆς θέσεως ταύτης τοῦ φιλλέληνος Μαξίμου Raybaud.

Ἐκ τῆς Ἄρτης διενηργεῖτο εὐρεῖα ἐμπορία ξυλείας κυρίως ναυπηγησίμου.

(ἐσημειώθη τῷ Δεκεμβρίῳ 1927).

Ε'.

ΚΙΧΥΡΟΣ = ΕΦΥΡΑ

Χαονία — **Χαονικός** παρὰ **Στεφάνῳ Βυζαντίῳ**, ὅστις διὰ τὸ **Χαονικός** προσάγει μαρτυρίαν τὸ χωρίον τοῦ **Ἑκαταίου** (ἐν *F. H. G.* I, 105) «ὁ δὲ κόλπος **Κιραῖος** καὶ τὸ πεδῖον ἐν τῇ **Χαονικῇ**». **Φίλτατος** καθηγητὴς καὶ βιβλιοφύλαξ ὁ ἐν **Ἀμβούργῳ** **B. A. M.**[ueller] ἐν σ. 110—112 τοῦ περιοδικοῦ *Hermes* (1925) σπουδαίαν διόρθωσιν τοῦ κειμένου ἐπιφέρει καὶ πειστικὴν. Ἀντὶ τοῦ **Κιραῖος κόλπος** ἀναγινώσκει **Κίχυραῖος** . . . Ἀναγνωσθήτω τὸ παρὰ **Θουκυδ.**: (Α' 46, 3) καὶ παραβληθήτω τὸ παρὰ **Στράβωνι** (Z, 324) «ἔπειτα ἄκρα **Χειμέριον** καὶ **Γλυκὺς λιμὴν**, εἰς ὃν ἐμβάλλει ὁ Ἀχέρων . . . ρεῖ δὲ καὶ ὁ **Θύαμις** πλησίον. Ὑπέρκειται δὲ τοῦτου τοῦ κόλπου **Κίχυρος**, ἢ πρότερον **Ἐφυρα**, πόλις **Θεσπρωτῶν**».

Πράγματι δὲ ὁ **Κίχυρος** ἦν υἱὸς βασιλέως τῶν **Χαόνων** . . . (ἐν κυνηγετικῇ ἐκδρομῇ) ἐτεθνήκει, οἱ δὲ **Χάονες** εἰς μνήμην αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἐκεῖ τεῖχη περιεβάλλοντο¹ καὶ τὴν πόλιν ὠνόμασαν **Κίχυρον**, δηλοῦν τὴν πάλαι **Ἐφυραν**, ἢ κατὰ τὸν **Θουκυδίδην** **Ἐφύρην**.

Παραβληθήτω πρὸς τοῖς ἄνω ὑποδειγμένοις καὶ τὰ τοῦ **Σχολιαστοῦ** εἰς **Πινδάρου**, Νέμ.: Z', 52, ἔνθα βεβαιοῦται ὅτι «**Ἐφυρα** τὸ ἀρχαῖον, **Κίχυρος** τὸ μεθύτερον ὄνομα».

(ἐσημειώθη τῷ **Δεκεμβρίῳ** 1927).

¹) Ἀνάγνωθι τὴν λ: *Kichyros* ἐν *Lex: G. gr. u. römischen Mythologie* τοῦ *Roscher*.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ

ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑ ΤΟ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ
ΜΟΝΗΝ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΟΥ

ΥΠΟ

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ

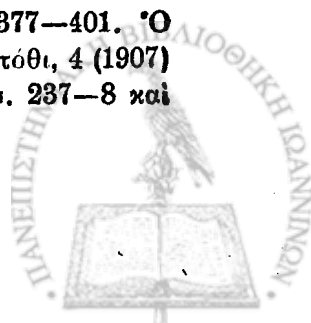
Ἐν τῇ γνωστῇ καὶ πολυτίμῳ Παρισιακῇ Συλλογῇ¹ Πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν πολλῶν ἑλληνικῶν μοναστηρίων, ἡ ὁποία κυρίως διὰ τῆς μελέτης τοῦ Σπ. Λάμπρου² ἐγένετο γνωστὴ εἰς τοὺς ἐρευνητάς, εὗρισκομεν καὶ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Ζ'. ἀπολυθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1790 καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὸ «ἐν Ἰωαννίνοις ἐν χώρᾳ βίτση μονοδένδρι μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ θεσβίτου», καθὼς ἀναγράφεται ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου ἀγράφου μέρους τῆς περγαμενῆς σημειώματι, γραφέντι ὑπὸ τοῦ καταρτίσαντες τὴν ἐν λόγῳ συλλογὴν. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο εὗρίσκεται ἐν τῷ 707φ τόμῳ (graecus suppl. 707) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 67. Ἡ γραφὴ αὐτοῦ εἶναι ἐπιμεμελημένη καὶ εὐανάγνωστος· μόνον εἰς τὰς πρώτας δέκα περιπου σειρὰς καὶ δὴ περὶ τὸ μέσον ἐφθάρησαν μερικαὶ λέξεις.

Μελετήσας καὶ ἐγὼ τὴν Συλλογὴν ταύτην ἀντέγραψα μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἡπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος σιγίλλιον καὶ παραδίδω αὐτὸ σήμερον διὰ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» εἰς χρῆσιν τῶν εἰδικῶς περὶ τὴν μελέτην τῶν Ἡπειρωτικῶν μοναστηρίων ἀσχολουμένων.

Ἐν τῇ μεταγραφῇ ἐτήρησα τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ χειρογράφου καὶ τὰς μὲν προσθήκας ἔκλεια ἐντὸς γωνιῶν < >, τὰς δὲ ἀναλύσεις συντετμημένων λέξεων ἐντὸς παρενθέσεων ().

¹) Κώδικες ἑλληνικοὶ συμπληρωματικοὶ 704—708 βλ. *H. Omont, Inventaire...* ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

²) «Ὀγδοήκοντα Πατριαρχικά σιγίλλια», *Νέος Ἑλλην.* 3, (1906) σ. 377—401. Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε τρία σιγίλλια ἀναφερόμενα εἰς Μονὰς τῆς Ἀττικῆς· βλ. αὐτόθι, 4 (1907) σ. 83—104. Πρβλ. ἐπίσης *Σ. Κουγέαν*, αὐτ. 7 (1910) σ. 344—7, (1911) σ. 237—8 καὶ *Π. Π. Ζερλέντην*, ἐν *Βυζαντιδι* 2 (1911—1912) σ. 438—448.

**Νεόφυτος ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.**

Πολλαχῶς μὲν οἶδεν ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία χειρὰ βοηθείας ὀρέγειν τοῖς χρήζουσι καὶ διαφόροις ἀντιλήψεως τρόποις τρόποις ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν προστρεχόντων ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις τῇ π(ατ)ριαρχικῇ περιωπῇ, καὶ μεγαλειότητι πρὸς ὠφέλειαν καὶ καταρτισμὸν τῶν ὑπ' αὐτὴν τελούντων, μᾶλλον δὲ τῶν <ἄλλων> φροντίζειν εἴωθεν ἐπιμελείαις ἀδιακόποις τῆς τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων, καὶ θείων καταγωγίων συστάσεις, αὐξήσεώς, τε καὶ βελτιώσεως, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἐπ(ι)χορηγεῖν ἐπικουρίαν καὶ βοήθειαν· καὶ δὴ προνομίοις κανονικοῖς δεδαψιλευμένοις ἀνέκαθεν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ τε, καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ στα<υρο>παγιακὴν ἀξίαν, καὶ χάριν ἐπιμνηστεύεται τοῖς χρήζουσι, δι' ἧς τῶν ἐνδεχομένων δεινῶν ἀνώτερα καθιστῶσα τὰ ἱερὰ καταγῶγια πρὸς αὕξησιν ἤδη χωρ(ηγεῖ; > χά(ριν; >). Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἀνηνέχθη ἡμῖν πολλάκις διὰ γραμμάτων, καὶ κοινῆς ἀναφορᾶς τῶν ἐν τῇ χώρᾳ βίτξᾳ λεγομένη οὔση τε καὶ ὑποκειμένη τῇ ἀγιωτάτῃ μ(ητ)ροπόλ(ει Ἰωαννί)νων εὕρισκομένων χριστιανῶν, ὅτι παρὰ τῇ πατρίδι αὐτῶν ταύτῃ εἰρημένη χώρᾳ βίτξᾳ μονοδένδρη κεῖται καὶ διατελεῖ ἱερὸν μονήδριον τιμώμενον ἐπ' ὀνόμ(ατι) τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου, ὅπερ ἀνηγέρθη καὶ ἀνωκοδομήθη ἐκ βάθρων δι' ἐπιστάσις καὶ δαπανημάτων, καὶ ἐξόδων φιλευσεβῶν τινων χριστιανῶ(ν θείῳ) ζήλῳ κινουμένων καὶ περὶ τὰ θεῖα μεγάλην τὴν εὐλάβειαν ἔχόντων, καὶ προικοδοτησάντων ηὔξηθη καὶ ἐβελτιώθη καὶ ἄχρι καιροῦ τινος ὠκονομεῖτο καὶ <διωκεῖτο> καλῶς, εἴτα δὲ τῇ τοῦ καιροῦ παρατάσει, καὶ ἐξ ἀμελείας περιέπεσεν εἰς δεινὴν διστυχίαν, καὶ ἀθλίαν κατήντησε κατάστασιν, μὴ ἔχον τὴν ἀναλογουσ<αν ἰσχ>υρὰν διεφένδουσιν καὶ προστασίαν ἐκινδύνευσεν ἐρείπιον γενέσθαι· ὅθεν οἱ ἐν αὐτῷ μονάζοντες ὀλίγιστοι ὀσιώτατοι πατέρες, ναὶ μὴν καὶ οἱ πλησιόχω(ροι) τῆς εἰρημένης χώρας βίτξας εὐσεβεῖς χριστιανοὶ θεῖον ζῆλον ἀναλαβόντες πρὸς βοήθειαν καὶ διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, κατιδόντες τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ <καὶ> τὸ ἀπροστάτετον, ἄλλως τε καὶ φροντίζοντες καὶ ἐπιμελούμενοι τῆς εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀσφαλοῦς συστάσεως αὐτοῦ, ἵνα μὴ περιπέσῃ τοῦτο ἐσχάτη δυστυχία καὶ ἐρείπιον καταστῇ καὶ εἰς κενὸν ἀποβῶσιν οἱ τε μόχθοι καὶ τὰ διαπονήματα ¹, ἃ πρὸς σύστασιν αὐτοῦ καὶ αὕξησιν προεγένοντο, προσέδραμον τῇ προνοίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ

¹) Ἡ περὶ γαμηνή: διαπανήματα. Ἐγγραψα: διαπονήματα, ἵσως ὁμως ἐννοεῖ: διαπανήματα.

ἐδεήθησαν θερμῶς διὰ κοινῶν αὐτῶν ἐνυπογράφων, ὡς εἴρηται, ἃ
 ρῶν, καὶ διὰ κοινοῦ ἐνυπογράφου τῶν ἐν αὐτῷ συνασκειμένων ὁσιωτά-
 των πατέρων γράμματος, καὶ δι' ἰδίου τοῦ κατὰ τόπου ἀρχιερέως, καὶ
 κυριάρχου τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἰωαννίνων,
 ὑπερίμου καὶ ἐξάρχου κερκύρων ἐν ἁγίῳ πν(εύματι) ἀγαπητοῦ ἡμῶν
 ἀδελφοῦ, καὶ συλλειτουργοῦ κύρ - μακαρίου, συναινοῦντος καὶ τῆς αὐτοῦ
 ἱερότητος πρὸς σύστασιν καὶ ἰσχυρωτέραν διεφένδουσιν τοῦ αὐτοῦ μονη-
 δρίου συμφώνως οὕτως ἐξαιτουμένων, καὶ δεομένων σταυροπηγιακῆς χά-
 ριτος, καὶ ἀξίας τυχεῖν τὸ ἱερὸν τοῦτο μονήδριον ἀσύδωτον ἐλεύθερόν τε
 καὶ ἀδούλωτον αὐτὸ δειχθῆναι, ὡς ἂν ὑπὸ τὴν προστασίαν διατελοῦν
 ἀμέσως τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου π(ατ)ριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ τε καὶ
 οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ τῆς ἐνούσης ἀντιλήψεως καὶ ἐπικουρίας ἐπαπο-
 λαῦον, καὶ ἀνώτερον διατηρούμενον πάσης ἐνδεχομένης ἐπηρείας διαρκεῖν
 ἔχῃ σὺν θεῷ συμπαρατεινόμενον τῷ χρόνῳ. Ταύτην γοῦν τὴν ἐνθερμον
 αἴτησιν ὡς πρὸς θεοφιλῇ σκοπὸν ἀφορῶσαν πρὸς σύστασιν δηλονότι τοῦ
 ἱεροῦ ἐκείνου μονηδρίου εὐμενῶς προσηκόμενοι, καὶ χριστομιμήτως ἀπο-
 δεξάμενοι, καὶ τὸν χριστιανικὸν αὐτῶν ζῆλον ἐπαινέσαντες ἔγνωμεν γνώμῃ
 κοινῇ, καὶ συνοδικῇ διαγνώσει, ἅτε δὴ τῆς συστάσεως τῶν ἱερῶν σκηνω-
 μάτων, καὶ θείων καταγωγῶν παντὶ σθένει φροντίζοντες ἀντιλαβέσθαι καὶ
 τούτου <τοῦ> ἱεροῦ μονηδρίου, καὶ σταυροπηγιακὴν αὐτῷ ἐπωνυμίαν,
 χάριν τε καὶ ἀξίαν ἐπιχορηγῆσαι διὰ πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ
 σιγγιλιώδους γράμματος κατὰ τὰ ἅπερ κέκμηται ἀρχαῖα προνόμοια ὃ καθ'
 ἡμᾶς ἁγιώτατος οὗτος π(ατ)ριαρχικός, ἀποστολικὸς καὶ οἰκουμενικὸς θρό-
 νος. Τούτου χάριν ἐπινεύσαντες ταῖς θερμαῖς δεήσεσιν αὐτῶν σὺν λόγῳ
 δικαίῳ τε καὶ τρόπῳ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ
 ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματι) ἀγα-
 πητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ εἰρημένον ἱερὸν μονή-
 δριον τὸ κείμενον πλησίον ἔξωθι τῆς χώρας βίτζας οὕτω λεγομένης μο-
 νοδένδρι, καὶ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου ἡλιοῦ
 τοῦ θεσβίτου ὑπάρχῃ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων, καὶ πραγμάτων, καὶ
 ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε ἤδη ὄντων, καὶ τῶν
 εἰσέπειτα προσγεννησομένων ἂν, καὶ λέγεται, καὶ παρὰ πάντων γινώσκη-
 ται ἡμέτερον π(ατ)ριαρχικόν, καὶ σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερον ἀδούλωτον,
 καὶ ἀκαταπάτητον παρὰ παντὸς προσώπου ἱερωμένου, ἢ λαϊκοῦ, καὶ παρὰ
 τοῦ κατὰ καιροὺς ἀρχιερατικῶς προϊσταμένου τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἱερω-
 τάτου μ(ητ)ροπολίτου Ἰωαννίνων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ ἐπισκόπων ἀνενόχλη-
 τον, ἀκαταζήτητον, καὶ ὅλως ἀνεπηρέαστον, μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκείμενον,
 εἰμὴ ἀμέσως τῷ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῳ π(ατ)ριαρχικῷ, ἀποστολικῷ καὶ
 οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνον κρινόμενον, καὶ ἀνακρινόμενον,

δεσποζόμενόν τε, καὶ ἐξουσιαζόμενον, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, καὶ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλον παρέχειν, ἢ προσφέρειν, οὔτε τῷ κατὰ τρόπον ἀρχιερεῖ, οὔτε ἄλλῳ τινὶ ἱερωμένῳ προσώπῳ, ἢ λαϊκῷ μέχρι καὶ ὀβολοῦ, εἰμὴ τῷ κατὰ καιροῦς διϋθύνοντι τοὺς πνευματικούς οἴκας τοῦ παγκοίνου καὶ οἰκουμενικοῦ τουτουῖ σκάφους δύο ὁκάδας ῥοῦ τεταρυχευμένου λόγῳ ὑποταγῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Οἱ δ' ἐν αὐτῷ μονάζοντες ὁσιώτατοι πατέρες ἐλεύθεροι <ὄντ>ες καὶ ἀδούλωτοι, ὀφείλωσι διάγειν κοσμίως, καὶ εὐτάκτως, καὶ φιλαδέλφως κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ εἰρηνικῶς καὶ φιλαλλήλως ἀναστρέφεσθαι, καὶ φροντίζειν παντὶ αὐτῶν σθένει τῆς συστάσεως, αὐξήσεώς τε καὶ βελτιώσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμίου ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μονηδρίου, καὶ κρίσεως ἡγουμένου ἐν αὐτῷ γενομένης κοινῇ αὐτῶν ψήφῳ, καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ καθιστᾶν ἡγούμενον οἶαν εὖρωσιν ἐξ αὐτῶν ἱκανόν, καὶ ἀρμόδιον, καὶ ἄξιον οἰκονόμον, ὥσαύτως δὲ ἐν χρεῖα χειροτονίας γενόμενοι, ἔχωσι προσκαλεῖν τὸν κατὰ τὸπους ἀρχιερέα ἱερώτατον μ(ητ)ροπολίτην Ἰωαννίνων ποιήσοντα τὰ τῆς χειροτονίας, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐν αὐτῇ μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως, ὡς νενόμισται ἀνενόχλητοι καὶ ἀνεπηρέαστοι, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ αἰτίᾳ καὶ προφάσει ἀκαταζήτητοι διαμένοντες παρὰ παντὸς προσώπου ἱερωμένου, ἢ λαϊκοῦ, ὡς τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀναφορὰν ἄμεσον ἔχοντες πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν. Ὅστις δὲ καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος, ἢ λαϊκὸς τολμήσεν ἂν διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι τὰ τῆς σταυροπηγιακῆς χάριτος, ἀξίας τε καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἱεροῦ τούτου π(ατ)ριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ ἡμῶν μονηδρίου, καὶ ἐπιχειρήσῃ οἰοδῆτινι τρόπῳ κινηθῆναι ἀπ' ἐναντίας τῇ κοινῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν ταύτῃ ἀποφάσει, καὶ ἐπηρεάσῃ τὸ ρηθὲν ἱερὸν μονήδιον, καὶ ἐνοχλήσῃ ἐφ' οἵαδῆτινι προφάσει τοῖς ἐν αὐτῷ συνασκουμένοις ὁσιτάτοις π(ατ)ρᾶσι, καὶ βίαν, ἢ ἀπαίτησιν αὐτοῖς ἐπαγάγῃ, ὁ τοιοῦτος ὡς ἀλαζὼν καὶ καταφρονητῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως, καὶ ἀνατροπεὺς τῆς εὐνομίας, καὶ ἀρίστης διοικήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου μονηδρίου ὁποίας ἂν ᾖ τῆ τάξεως καὶ βαθμοῦ ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἁγίας ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδαιρέτου μακαρίας τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει <θ>εοῦ ἡμῶν, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος, καὶ πάσαις ταῖς π(ατ)ρι(αρχι)καῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ἐνοχος τῷ πυρὶ τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν, καὶ διηνεκῇ, καὶ μόνιμον τὴν ἀσφάλειαν τῆς π(ατ)ριαρχικῆς ἡμῶν καὶ συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως ἔνεκεν τῆς ἐπιχορηγηθείσης π(ατ)ριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς χάριτος καὶ ἀξίας τῷ ῥηθέντι σταυροπηγιακῷ ἡμῶν μονηδρίῳ, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον π(ατ)ριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλίῳδες

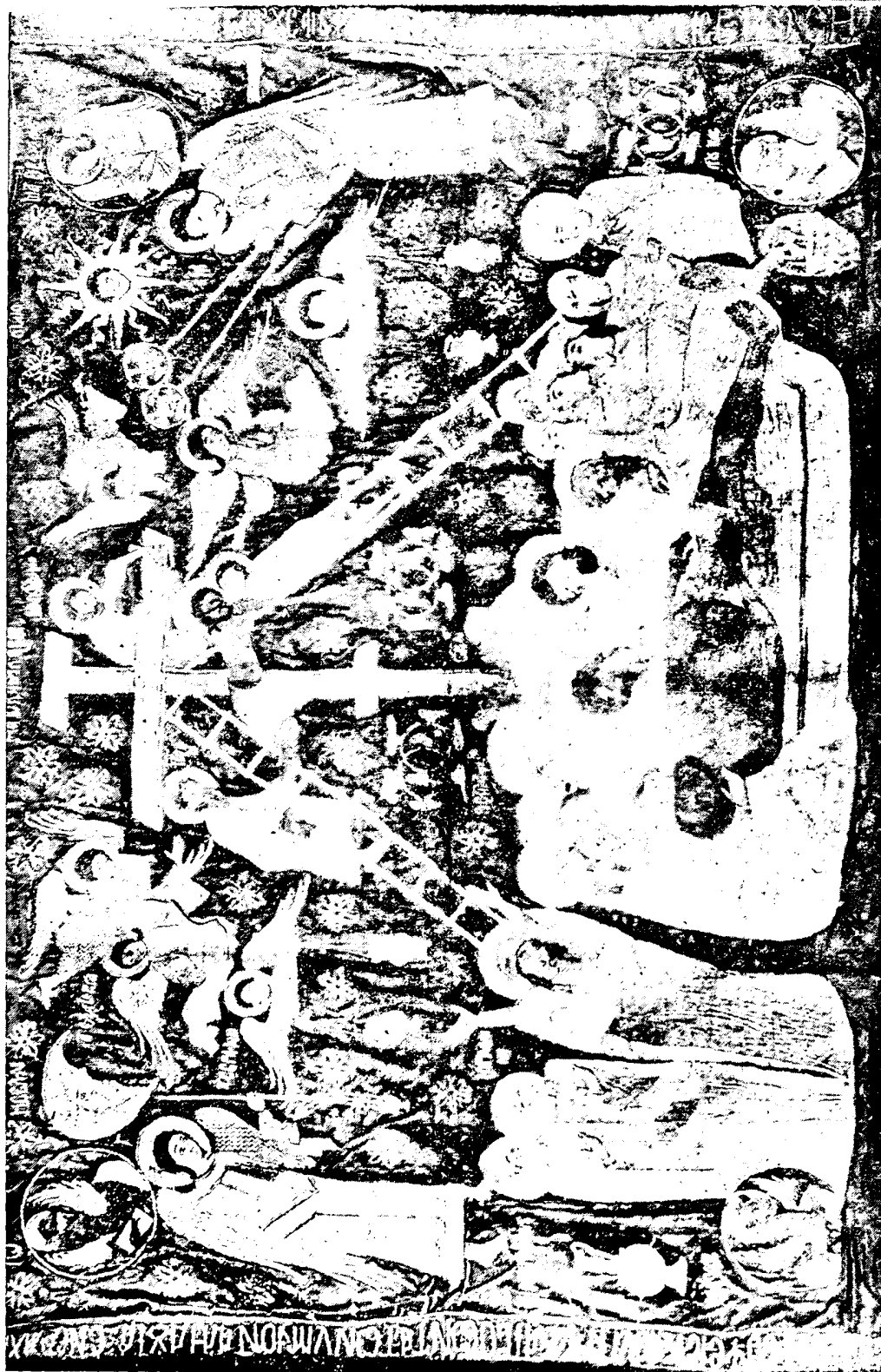

ἐν μεμβράναις γράμμα καταστρωθὲν καὶ τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐπεδόθη τῷ εἰρημένῳ ἱερῷ, καὶ σεβασμίῳ ἡμετέρῳ π(ατ)ριαρχικῷ καὶ σταυροπηγιακῷ μονηδρίῳ τοῦ προφήτου ἡλιοῦ τῷ κειμένῳ παρὰ τῇ χώρᾳ βίτζα λεγομένη τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων: Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἀψῷδῳ κατὰ μῆνα μαΐον ἐπινεμήσως ἡ'.

Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Παρίσι, Ὀκτώβριος 1928.

Ο Ἐπιτάφιος τοῦ Πέτρα.

Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου—Ἀκαδημαϊκοῦ.

Ἐν τῷ παλαιῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ ἱστορικοῦ χωρίου Πέτω φυλάσσεται ὁ ἐνταῦθα δημοσιευόμενος ἐπιτάφιος (εἰκ. 1), καλῆς τέχνης ἔργον τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, ἰδιαιτέρας δὲ προσοχῆς ἄξιος διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ εἰκονιζόμενον συνδυασμὸν τῶν δύο θεμάτων : τῆς ἀποκαθηλώσεως καὶ τοῦ θρήνου.

Ὁ ἐπιτάφιος εἶναι κεντημένος διὰ ποικιλοχρῶμων μεταξίνων νημάτων ἐπὶ μεταξωτοῦ ὑφάσματος φοδραρισμένου, ἔχει δὲ διαστάσεις 1.18×1.61 μ. Πλαισιοῦται ὑπὸ πλατείας παρυφῆς ἐφ' ἧς κεντητὴ ἐπιγραφὴ ἀναγράφει ρητὰ σχετικὰ πρὸς τὸ σταυρικὸν πάθος, ἀκολουθούσης ἐν τέλει τῆς χρονολογίας κατασκευῆς αὐτοῦ (1647). Ἴδου πῶς ἔχει ἀκριβῶς μεταγραφομένη ἡ ἐπιγραφὴ τῆς παρυφῆς.

«Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία καὶ στήτω μετὰ φόβον καὶ τρόμον καὶ μηδὲν γήινον ἐνεαπηλογιζέστω (=ἐναπολογιζέσθω) ὁ γὰρ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων προέρχεται σφαγιαστῆναι καὶ δοθῆναι εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς. Προηγῆσονται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς : τὰ πολυόματα Χερουβὶμ καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφὶμ τὰς ὄψεις καλύγνωτα καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον ἀλληλούια· ἐν ἔτοι ΑΧΛΖ'».

Ἐσωτερικῶς τῆς ἐπιγραφῆς εἰκονίζονται κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας, κατὰ παλαιὰν βυζαντινὴν παράδοσιν¹, τὰ τέσσαρα σύμβολα τῶν Εὐαγγελιστῶν : ὁ ἀετὸς τοῦ Ἰωάννου, ὁ λέων τοῦ Μάρκου, ὁ μόσχος τοῦ Λουκᾶ καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Ματθαίου.

Ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, ὁ ἡμέτερος ἐπιτάφιος δὲν εἰκονίζει ὡς οἱ λοιποὶ γνωστοὶ ἀπλῶς τὸ θέμα τοῦ θρήνου, ἀλλ' ὀπισθεν αὐτοῦ ἦτοι ὑπεράνω καὶ τὸ τῆς ἀποκαθηλώσεως. Ἐχομεν δηλαδὴ ἐνταῦθα εἰκονισμένας ταυτοχρόνως δύο συνεχεῖς σκηνὰς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι

¹) Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει εὗρηνται τὰ σύμβολα τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ ἐν τῷ ἀριστουργηματικῷ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπιταφίῳ τοῦ βυζαντινοῦ μουσείου Ἀθηνῶν (14^{ου} αἰ.). Millet—Letourneau Bull. de corresp. Hellénique 1905, π. XIV.

καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, εἰκονίζεται εἰς παραστάσεις τοῦ θρήνου καὶ ὁ σταυρὸς τῆς σταυρώσεως ἄνωθεν τοῦ νεκροῦ Χριστοῦ, προβαλλόμενος μέλας εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς δύσεως¹, ἄνευ ὅμως τῆς παραστάσεως τῆς ἀποκαθηλώσεως εἰκονιζομένης εἰς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον πίνακα. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο σκηνῶν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν πίνακα παρουσιάζεται, καθόσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, μόνον εἰς τὸν ἐνταῦθα ἐξεταζόμενον ἐπιτάφιον καὶ εἰς τὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως προερχόμενον ἐπιτάφιον τοῦ ἔτους 1608, ὃν κατέχει σήμερον τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον Κοσμητικῶν Τεχνῶν².

Ἄς ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ χρονολογικῶς προτέρου, ἥτοι τοῦ τῆς ἀποκαθηλώσεως. Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ θέματος τούτου ἐπειδὴ εἰκονίζονται εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον (βάθος), ἅτε ἀναφερόμενα εἰς προγενεστέραν τοῦ θρήνου πρᾶξιν, εἶναι ἐκτελεσμένα μὲ κλίμακα μικροτέραν τῶν τοῦ κάτω θέματος (θρήνου). Καταλαμβάνουσι τούτου ἕνεκα τὰ δύο θέματα ἴσον χῶρον, ἐνῶ ἂν ἦσαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλίμακα σχεδιασμένα ἢ ἀποκαθήλωσις, ὥς θέμα «κατακόρυφον», θὰ κατελάμβανε τὸν διπλάσιον χῶρον τοῦ «ὀριζοντίου» θέματος τοῦ θρήνου.

Τὸν ἄξονα τοῦ ἄνω θέματος σημειώνει ὁ μέγας σταυρὸς τοῦ Γολγοθᾶ, παρὰ τὸν πόδα τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἐνταφιασμένον τὸ κρανίον τοῦ Ἀδάμ. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, στηρίζονται δύο ὑψηλαὶ κλίμακες σχηματίζουσαι μετ' αὐτοῦ μεγάλην πυραμίδα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς πρὸς τὰ ἀριστερᾷ κλίμακος ἵσταται, φέρων μακρὸν ἱμάτιον, ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ, ὅστις κρατεῖ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ, οὗτινος τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ὑποστηρίζει ὁ ἐπὶ τῆς δεξιᾷ κλίμακος ἀναβιβασμένος καὶ βραχὺ ἱμάτιον περιβεβλημένος Ἰωάννης, καθ' ὃν χρόνον ὁ Νικόδημος ἀνερριχημένος ἐπὶ τῆς ὀριζοντίας κεραίας τοῦ σταυροῦ ἀποκαθλώνει δι' ἡλάγρας τὴν ἐτέραν τῶν χειρῶν τοῦ Κυρίου. Οὕτω τελουμένης τῆς πράξεως τὸ μὲν ἡμίγυμνον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἔχει λάβει διαγώνιον διεύθυνσιν, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ Του χεὶρ κρέμαται κατακορύφως. Σημειωτέον ὅτι, ὥς ἔχει παρασταθῇ ἐνταῦθα ἢ ἀποκαθήλωσις, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Διότι ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς εἶχε σταυρωθῇ βλέπων πρὸς τὰ ἔξω,

¹) Π. χ. εἰς τοὺς Ἀγ. Θεοδώρους τοῦ Μυστρᾶ *Millet*: *Monuments byzantins de Mistra* πίν. 88, 2.

²) Παραστάσεις ἀποκαθηλώσεως καὶ ἐπιταφίου θρήνου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου ὑφάσματος, εἰργασμένοι ὅμως ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην εὗρηται, ἐν ἐπιταφίῳ τῆς Ρουμανίας, οὗτινος ἀμυδρὰν εἰκόνα βλέπε παρὰ *Draghiceanu*: *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice* XIX, 1926 σελ. 65 εἰκ. 4.

ἦτοι πρὸς τὸν θεατὴν, ὥφειλεν ἡ δεξιὰ Του χεὶρ νὰ εἰκονισθῇ προσηλωμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῷ θεατῇ κεραίας τοῦ σταυροῦ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, ὡς εἰκονίσθη ἐνταῦθα.

Τὴν ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ συμπλέγματος τελουμένην προᾶξιν παρακολουθοῦσι προσιπτάμενα ἑκατέρωθεν τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφερόμενα «τάγματα τῶν ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς: τὰ πολυόματα Χερουδὶμ καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ». Ἰδιαιτέρως δὲ μεταξὺ τούτων διακρίνονται δύο μεγάλοι ἄγγελοι, ἀνὰ εἰς ἑκατέρωθεν, περιβεβλημενοὶ στολὴν διακόνου καὶ κρατοῦντες ὁ μὲν λαμπάδα, ὁ δὲ ριπίδια. Παρὰ δὲ τὸν πόδα τῆς δεξιᾶς κλίμακος παρίσταται καθημένη ἐν θλίψει μετὰ μιᾶς μυροφόρου ἡ Θεοτόκος. Τέλος ὑψηλά, παρὰ τὰ σύμβολα τῶν Εὐαγγελιστῶν Ἰωάννου καὶ Ματθαίου, εἰκονίζονται ἀριστερᾷ μὲν ἡ Σελήνη, δεξιᾷ δ' ὁ ἥλιος συμβολίζοντα τὸ εἰς τὰ τρία πρῶτα εὐαγγέλια¹ μνημονευόμενον σκότος, ὃπερ ἐπεγένετο ἀπὸ ὥρας ἐνάτης μέχρι δωδεκάτης κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου². Τὰ σύμβολα ταῦτα ἀπαντῶσι κυρίως εἰς παραστάσεις τῆς σταυρώσεως ἤδη εἰς παλαιὰ συριακὰ ἔργα³.

Τὴν συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνος τελοῦσιν ἅφ' ἑνὸς μὲν ἐπεξηγηματικαὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιγραφαὶ προσγεγραμμέναι, ἅφ' ἑτέρου δὲ ροδακοειδῆ κοσμήματα δι' ὧν πληροῦνται τὰ μικρὰ κενὰ τοῦ πεδίου.

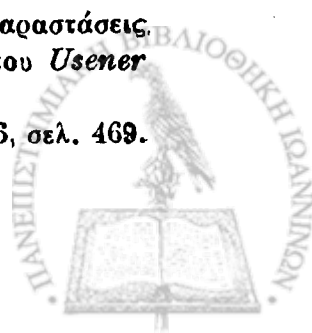
Τὸ εἰκονιζόμενον ἐνταῦθα θέμα στηρίζεται μὲν κατὰ βάσιν εἰς τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν, ἀποκλίνει ὅμως κατὰ τι εἰς τὰς λεπτομερείας. Οὕτω π. χ. ἡ προσθήκη δύο ὑψηλῶν κλιμάκων ἀντὶ μιᾶς χαμηλῆς ἢ καὶ ἀπλοῦ σκαμνίου, ἣν συνηθίζουν οἱ βυζαντινοί, ἢ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν καταβίβασιν τοῦ νεκροῦ ἀντὶ τῆς συνήθους ἑπ' αὐτοῦ ἐν θλίψει παρακολουθήσεως τῆς πράξεως, ἢ παράστασις τῆς Παναγίας καθημένης παρὰ τὸν πόδα τῆς μιᾶς κλίμακος, ταῦτα πάντα εἶναι προσθήκαι μεταγενέστεραι, ἃς βλέπομεν καὶ ἐπὶ μεταβυζαντινῶν εἰκόνων, ἰδίᾳ τῶν ζωγράφων ἑκείνων οἵτινες ἀναμειγνύουσι τὰ βυζαντινὰ θέματα μετὰ στοιχείων εἰλημμένων ἐκ τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως. (Πβλ. τὴν ἐν τῷ βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν ἀποκαθήλωσιν).

Ὁ κάτωθεν τῆς ἀποκαθηλώσεως εἰκονιζόμενος θρῆνος παρουσιάζει τὸν νεκρὸν Ἰησοῦν κείμενον ἐκτάδην ἐπὶ στρωμνῆς μὲ ἐλαφρὰν προοπτικὴν κλίσιν πρὸς τὸν θεατὴν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς στρωμνῆς ἐφ' ἧς εἶναι ἡ πλω-

¹) Ματθ. 27, 45. Μάρκ. 15, 33. Λουκ. 23, 44.

²) Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἡλίου ὁμοῦ καὶ τῆς Σελήνης εἶναι συχνὴ εἰς παραστάσεις ἀρχαίας τοῦ θανάτου ἀγαπητῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἡρώων. Ὅρα περὶ τούτου *Usener* *Rheinisches Museum Neue Folge* τόμ. 55 σελ. 286 ἰ.

³) *Millet Recherches sur l'iconographie de l'Evangile*. Paris 1916, σελ. 469.

μένος ὁ Ἰησοῦς κάθηται καὶ ἡ Θεοτόκος στηρίζουσα ἐπὶ τοῦ κόλπου της τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἣν μετὰ συγκρατημένης θλίψεως κλίνει τὴν κεφαλὴν της μέχρι ἐπαφῆς τῆς παρειᾶς αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁπισθεν τῆς Παναγίας ἴσταται, ζωηρῶς χειρονομοῦσα καὶ λυσίκομος, ἡ Μαγδαληνή, συνοδευομένη ἀπὸ δύο ἄλλας μυροφόρους ἐν στάσει ζωηρᾶς θλίψεως. Τὸ ὀπισθεν τῶν δύο τούτων γυναικῶν ἀγγεῖον εἶναι τὸ περιέχον τὰ μῦρα δι' ὧν θὰ ἡλείφετο τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

Εὐθὺς παρὰ τὴν στρωμνὴν καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς τεταγμένοι παρίστανται κατὰ σειρὰν: ὁ Ἰωάννης, ὁ Νικόδημος καὶ ὁ Ἰωσήφ, ὀπισθεν δὲ αὐτῶν πλῆθος γυναικῶν, αἱ κεφαλαὶ τῶν ὁποίων προσκλίνουν εὐλαβῶς καὶ ἐν θλίψει πρὸς τὸ ἐξιλαστήριον θῦμα.

Ὡς καὶ διὰ τὴν ἀποκαθίλωσιν οὕτω καὶ διὰ τὸν θρῆνον ἔχει τις νὰ παρατηρήσῃ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀπὸ τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν προτύπων ἐξάρτησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν προσθήκην στοιχείων, ἅτινα συνηθίζονται εἰς ἔργα τῶν μεγάλων τεχνιτῶν τῆς Δύσεως, ὡς π. χ. τὴν προσθήκην τοῦ πλήθους τῶν γυναικῶν ὀπισθεν τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ ἀποστόλου. Οὐ μόνον δὲ εἰκονογραφικαὶ διαφοραὶ ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ ἀποδόσεως διαστέλλουσι τὸ ἔργον ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν. Τὰ πρόσωπα δηλονότι δὲν ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν αὐστηρότητα ἐκείνην τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν συγκρατημένην στάσιν τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν ἔργων· ἔχουσιν ἀποβῆ ἀπαλότερα, γλυκύτερα, εὐκαμπτότερα, πραγματικώτερα, τοῦθ' ὅπερ ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Δύσεως. Ἰδιαίτερος δὲ τοῦτο γίνεται ἔκδηλον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ θρήνῳ, ἥτις θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἀρμόζει μᾶλλον εἰς Χερουβεὶμ ἢ εἰς τὸν ἀγαπητὸν μαθητὴν τοῦ Ἰησοῦ.

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα: ὁ περιγραφεὶς ἐπιτάφιος εἶναι ἔργον Ἠπειρώτου τεχνίτου ἢ μήπως κατεσκευάσθη ἀλλαχοῦ καὶ μετηνέχθη εἰς Πέτα; Τὴν ἀπάντησιν παρέχει σημεῖωμα γεγραμμένον ἐπὶ εὐαγγελίου τυπωθέντος ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1765, ἀνήκοντος δ' εἰς τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω ναὸν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου Πέτα. Ἴδον πῶς ἔχει τὸ σημεῖωμα τοῦτο:

«1771. Ἰουλίῳ 10. Τὸ παρὸν εὐαγγέλιον ἀγοράσθι παρ ἐμοῦ γιοργίου μώστρα ἀπὸ τοὺς /ἀρβανίτες τὸν κερὸν ὅπου ἐγίρισαν ἀπὸ τὸν μωρέαν ὅπου /ἔφερον ἱερὰ σκέβι καὶ σκλάβους· ἐπίρα καὶ ἐγὼ μέρος ἀπὸ αὐτά: Εὐαγγέλιον, ἐπιτάφιον, σταυροὺς καὶ ἄλλα ἱερὰ σκέβι τὰ ὁπία τὰ ἀφιέροσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς χορίον στοῦ Πέτα ἰς μυμιμοσινόν μου καὶ τον γονέον μου καὶ ἑσαὴ ἐνθύμιον καὶ ὑπόσχεσιν. Ἐβρεθέντες ἱερεῖς νὰ μυμιμονέβουν τὰ ὀνόματα ὅπου τοὺς ἔδοσα».

Καὶ ἡ μὲν ἐπιδρομὴ τῶν (Τουρκ)ἀλβανῶν εἰς Πελοπόννησον, ἥς μνημονεύει τὸ ἄνω ἐνθύμημα, συνέβη, ὡς γνωστόν, τὸ 1765, ὅτε οὗτοι οὐ

μόνον πλείστας ὅσας πόλεις ἐλεηλάτησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν ἐφόνευσαν ἢ ἡχμαλώτισαν, συναποκομίσαντες κατὰ τὴν εἰς Ἀλβανίαν ἐπιστροφήν των καὶ πλούσια λάφυρα ἰδίᾳ ἐκ τῶν μονῶν. Ὁ δ' ἐπίσης ἐνταῦθα μνημονευόμενος ἐπιτάφιος εἶναι πιθανώτατα ὁ ἀνωτέρω περιγραφείς, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει σήμερον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, εἰς ὃν, κατὰ τὸ ἐνθύμημα, ἀφιερώθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μόστρα ἐν ἔτει 1770 ¹. Εἶναι λοιπὸν ὁ ἐξετασθεὶς ἐπιτάφιος ἔργον Πελοποννησιακῆς τέχνης, προέρχεται δ' ἐκ τινος τῶν αὐτόθι μονῶν τῶν λεηλατηθεισῶν κατὰ τὴν Ἀλβανικὴν ἐπιδρομήν.

¹) Ἐξ ἀγορᾶς παρ' Ἀλβανῶν προέρχεται ἀσφαλῶς καὶ ἄλλος μικρὸς (0,53×0,56 μ.) ἐπιτάφιος τῆς παρὰ τὴν Ἄρταν μονῆς Θεοτοκίου, τέχνης ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ περιγραφέντος. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς κατὰ τὴν παρυφὴν αὐτοῦ κεντημένης ἐπιγραφῆς ἣτις λέγει: «† τὸ παρὸν ὑπάρχει τῆς μονῆς τῶν ἐμυελῶν» (=Αἰμυαλῶν). Ἡ καὶ ἄλλοθεν γνωστὴ μονὴ αὕτη, σήμερον διαλελυμένη, εὐρίσκεται ἐν Γορτυνίᾳ μετὰ τῆς μονῆς Προδρόμου καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως. Ὁ ἐπιτάφιος φέρει τὴν χρονολογίαν ΑΧΜΓ' (=1643), εἰκονίζει δὲ τὸν Ἰησοῦν νεκρὸν ἐξηπλωμένον κάτωθεν κιβωρίου, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτοῦ ἀγγέλους κρατοῦντας ριπίδια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

(Συνέχεια ἐκ τόμ. Γ' σ. 102)

1889 * *Ζωγράφος Χρηστάκης.*

(Κλειώ ἔτ. Ε' σ. 257—262, 4ον, Λειψία μετὰ τῆς εἰκόνης).

- » * *Goptchévitch Sp.* Macedonien und alt-Serbien, Wien.
- » *Margiucca Sim.* Die Walachen des kekaumenos, Wien.
- » * *Οικονόμος Μαν.* Περὶ προσαρτήσεως τμήματος χώρας. Ἐπιστολὴ περὶ Ἀράχθου.
(Ἑβδομάς, Περ. Β' τόμ. Γ', φυλλ. 6, σ. 5—6, 4ον Ἀθῆναι).
- » * *Παράσχος Ἀχιλλεύς,* Κωνσταντίνῳ Ζάπκῳ, ἐπὶ τῇ ἐλεύσει του.
(Ποίημα αὐτ. φύλλ. 2, σ. 7).
- » *Πολίτης Ν.,* Ἡ ἐν Ζαλόγγῳ καταστροφὴ.
(Ἑστία τόμ. ΚΗ' σ. 285—289, 6ον, Ἀθῆναι. Ἀναδημοσίευσίς ἐκ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Μελετημάτων» τοῦ Ζερλέντη μετὰ βιβλιοκρισίας).
- » *Tempsky F.,* Die europäische Türkei von Ami Boué. Deutsch herausgegeben. Wien, τόμ. I-II, Verlag von—, 8ον μέγ. σ. X, 674,564.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri).
- » *Hommel F. κλπ.,* Geographie und politische Geschichte des klassischen Altertums, mit einer Einleitung über die Geographie und Geschichte des Orients bis zu den Persen- und Nördlingen. Nördlingen, 8ον σ. IX, 923.
(Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft ... von J. Müller, τόμ. III, Epeiros σ. 155—159. Illyrien σ. 227—228).
- » *Τρικούπη Σπ.* Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. I—IV, 8ον Ἀθῆναι.
(Νέα ἔκδοσις).

1890 * *Ἀλεξοῦδης Ἀνθιμος* μητροπολίτης Ἀμασειας. Χρονολ. Πίνακες.

IB'. *Ἰωαννίνων* ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἡλείρου καὶ Κερκύρας τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερευσάντων κατ' ἐπαρχίας.

(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις, 5 Δεκ.).

* Ἀνεδημοσιεύθη ὁ κατάλογος οὗτος ἄνευ τῶν σημειώσεων εἰς τὸ «Πανελλή-

νιον Λεύκωμα» τοῦ Ι. Χατζηϊωάννου, τόμ. 5'. Ἐκκλησία, Κλήρος. Ἀθῆναι. 1922, σ. 284—285, 4ον.

ΙΑ'. *Πελαγωνείας* ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος ἄνω Μακεδονίας.
(Αὐτόθι 21 Δεκ.).

1890 *Ἀνδρεάδης Ὁδ.* Ἔργα τοῦ ἀοιδίμου *Ἡροκλέους Βασιάδου*.
(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 10 Μαρτ.).

* » *Ἀργυροκάστρον τὰ σχολεῖα*.
(Αὐτόθι 19 Ἰουλίου).

» *Βασιάδου Κωνσταντίνου Ἡροκλέους*. Νεκρολογία.
(Ἑβδομάς Περ. Β' τόμ. Ζ' φυλλ. 9, σ. 1, 4ον Ἀθῆναι. Ἴδε βιογραφίαν εἰς «Ἑπειρ. Χρονικά» ἔτος Β' Ἑπειρ. Μνημεῖον 1927 σ. 1—18).

» *Τοῦ αὐτοῦ*. Νεκρολογία. Κηδεῖα καὶ ἐπιμνημόσυνοι λόγοι.
(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις Φεβρ. 20 καὶ 24).

» *Vlastos Et. Crecs et Turcs*, Marseille 8ον σ. 209.
(Βιβλιοθήκη Βουλῆς).

» *Βλάχος (εἷς) τοῦ Πίνδου*. Α' Ρωμοῦνοι καὶ ἑλληνόβλαχοι (ἱστορικῶς).
(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 10 Μαΐου).

* » *Γεωργίτης Ν.* Τὰ ἐν Νικοπόλει (Ἑπείρου) χερσαῖα τεῖχη.
(Ἑλεγχος κατὰ Χρ. Παπαδοπούλου, αὐτ. 19 Ὀκτωβ. 13 Δεκ.).

* » *Δαμβέργης Ι.* Giovanni Speranza Skipetari.
(Ἑβδομάς τόμ. Ζ'. Περ. Β', φύλλ. 32 σ. 1—2, 4ον Ἀθῆναι).

» * *Δουκάκης Κωνσταντῖνος* (ἐκδότης). Ἀθλησις τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος *Νικήτα* τοῦ Ἑπειρώτου.
(Μέγας Συναξαριστής, Φεβρ. σ. 329, 8ον Ἀθῆναι).

» * *Ὁ αὐτός*. Ἀθλησις τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος *Χρίστου* κηπουροῦ τοῦ Ἀλβανοῦ.
(Αὐτ. σ. 224—235).

» * *Erbiceanu Const.* Cronicarii Greci cariî aû seris despre Românî în epoca Fanariotă. Textul grecesc, și traducerea Românească. București, 4ον σ. LXXII σ. 361.
(Ἐξεδόθη ἐκ χειρογράφου τοῦ ἐν Ἰασίῳ Σεμιναρίου Βενιαμίν· ἐπὶ τοῦ ἑσφυλλοῦ φέρει χρονολογίαν 1888).

» [*Ζίτσα* τῆς Ἑπείρου].
(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις, 17 Μαΐου).

» *Gorseevic Sp.* Die Wahrheit über Makedodien.

» *Γκόπζεβιτς καὶ Χρόν.*

Βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου τοῦ *Ηρόν*: Das Volksthum der Slaven Makedoniens, ὅστις προσπαθεῖ ν' ἀναιρέσῃ ὅσα ἔγραψεν ὁ *Gorseevic* ἐν τῷ ἄνω-τέρῳ συγγράμματι. Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 19 Ἀπριλίου).

1890 Ἰδρωμένος Α. Μ. Ἡ πρώτη δημοσία Σχολὴ ἐν Κερκύρα (1805-24), Παρνασσὸς τόμ. ΙΓ' σ. 270-280, 8ον Ἀθῆναι. Πολλὰ περὶ τοῦ Παργίου διδασκάλου τοῦ γένους Ἀνδρ. Ἰδρωμένου καὶ ἄλλων Ἑπειρωτῶν.

- (Ἰωάννινα). Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Ἰωαννίνοις.
Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 15 καὶ 17 Φεβρ. 2 Μαρτίου).

1890—1892. * Καμπούρογλου Δημ. Γρ. Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τόμ. Α'—Ι' 8ον.

(Πανταχοῦ τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμένα εἰδήσεις περὶ τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἀττικῆς. Ἴδε Α' σ. 337 ἐ. «Φυλετικά» ὑποσπάσματα ἐκ τοῦ Σουρμελῆ (ἴδε 1842) καὶ ἀνακοίνωσις Τάσου Α. Νερούτσου Ἀθηναίου: περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐποικήσεως τῶν Ἀλβανῶν ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου ἱερέως (Ἑπειρώτου), Β' σ. 367—374 καὶ ἄ.).

1890 Καρμίτης Χαρ. Ἡ εἰς τὴν πατρίδα κάθοδος τοῦ Ἀναστασίου Ἀθραμίδου Διάκτου.

(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 7 Αὐγούστου).

- * Κρυστάλλης Κ. Δ. Ἑπειρωτικαὶ ἀναμνήσεις.

(Ἑβδομάς τόμ. Ζ'. Περ. Β', ἔτος Ζ', 4ον Ἀθῆναι.

1. Ἡ πανήγυρις τῆς Μεταμορφώσεως ἐν Ἰωαννίνοις φυλ. 32, σ. 6-8, 83, 6-8.

2. Ὁ γάμος τῆς στάνης φυλ. 37, σ. 3—6.

3. Ἡμερολόγιον Ἰωαννίτου φυλ. 41, σ. 2—4.

4. Οἱ Ζακαῖοι φυλ. 42, σ. 6—7.

5. Ἡ πεντάμορφη (παράδοσις) φυλ. 45, σ. 7—8.

6. Ἡ κυρὰ-Νίτσα φυλ. 49, σ. 2—3.

7. Ἡ χαρφυοῦλα τῆς Πρωτοχρονιάς φυλ. 52, σ. 1—2.

- Μαργαρίτης Ἀπόστολος ἐν Ἰωαννίνοις.

(Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 5 Μαρτίου).

1890 * Mayer Gustav. Ἀλβανοί.

- (Ἑγκυκλ. Λεξικόν, ἐπιμελεῖα Ν. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 490—496, 8ον μέγ. Ἀθῆναι, μετὰ τῆς σχετικῆς φιλολογίας, ἄρθρον πλήρες).

- Μυστακίδης Β. Α. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ζάππα ἐν τῷ Ζαππεῖῳ.

(Ἀθηνῶν. Νεολόγος, Κ/πολις, 13 Αὐγ.).

- Ὁ αὐτός. Νεοελληνικὴ γεωγραφικὴ φιλολογία Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Κρίσεις, διορθώσεις, προσθήκαι. 8ον, σ. 79, Κ/πολις.

(Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ Νεολόγου 17 Ἰουλίου καὶ ἐξῆς).

- Μυστακίδης Νικ. Γ. Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

(Νεολόγος, Κ/πολις 19 Μαρτ.).

- Παναγιωτίδης Δ. Α. Ἀρχαιολογικὰ Θεσπρωτίας. Ἡ παρὰ τὴν Παραμυθίαν ἀρχαία πόλις.

(Αὐτ. Μαΐου 22).

- Ὁ αὐτός. Θεσπρωτικά.

(Δύο ἐπιγραφαὶ λατινικαὶ αὐτ. 22 Μαΐου).

- 1890 **Παπαδόπουλος Χρ.** Τὰ ἐν Νικοπόλει χερσαῖα τεῖχη.
(Αὐτ. 28 Σεπτ. ἰδ. 19 Ὀκτωβ.).
- 1890—1891 **Rouqueville F. C. H. L.** Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτοι ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος μεταφρασθεῖσα ὑπὸ **Ξεν. Ζύγουρα** μετὰ 200 εἰκόνων, ἐκδίδεται ὑπὸ Α. Γεωργίου καὶ Π. Τζελάτου. Τόμ. Α'—Δ' σ. 295, η' 319, 351, 546· 8ον μέγα, Ἀθῆναι.
(Τὸν Γ' τόμον μετέφρασεν ὁ Ι. Ζαφειρόπουλος καὶ ἀπὸ τοῦ τόμου τούτου σημειοῦται ἐκδότης καὶ ὁ Γ. Φέξης).
- 1890 **Pyilipson Alged.** Zur Ethnographie des Peloponnes. (Petermans Mitteilungen. Gotha τόμ. ΛΓ' βιβ. I, II. σ. 40 ἑ. Περὶ τῆς ἐποικίσεως τῶν Ἀλβανῶν ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ στατιστικῆς καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπὶ τῆς ἀλβανικῆς ὥς καὶ τῆς κουτσοβλαχικῆς).
- 1890—1892 **Ῥωμανὸς Ι. Α.** Περὶ Βουθρωτοῦ.
(Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Γ' σ. 548—559, 8ον Ἀθῆναι).
- 1890 * **Σακκελίων Ἰ.** Νσοφύτου πρόφην Ἀρτης. Χρονικὸν σύντομον.
(Πατριακὴ Βιβλιοθήκη κτλ. Ἀθῆναι 4ον σ. 289—315).
- * **Χρηστοβασίλης Χρ.** Δικαστικὰ ἀνέκδοτα Ἀλῆ-Πασᾶ τοῦ Τεπενλελῆ. Χριστιανὸς καὶ Τοῦρκος.
(Ἑβδομάς τόμ. Ζ' περ. Β', φύλ. 14 σ. 3—4, 4ον Ἀθῆναι).
- 1891 **Γεδεῶν Μαν.** Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀθῆναι, 8ον σ. 126.
(Ἀνατύπ. ἐκ τῶν «Μνημείων τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων» Δ. Γ. Καμπούρογλου, σελ. 37—44 «Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι Μελετίου» [Ἀθηναίων μητροπολίτου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων], ἐκδέδεται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἱεράρχου ὥς καὶ αὐτόγραφον τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ).
- **Δευτεραῖος Ἀλεξ. Γ.** Ἀλβανία καὶ Ἀλβανοί.
(Παρνασσὸς τόμ. ΙΔ' σ. 224 ἑ. 281 ἑ. 8ον Ἀθῆναι).
- **Δήμιτσας Μ.** Ἐν ἀνέκδοτον ἔγγραφον (βούλλα) τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Γαβριήλ [τοῦ Ἰωαννίτου].
(Σωτήρ τομ. ΙΔ' σ. 267—275, 8ον Ἀθῆναι).
- * **Δουνάκης Κων.** (ἐκδότης), Βίος καὶ πολιτεία τῆς δσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης.
(Μέγ. Συναξαριστής, Μάρτιος σ. 188—200, 8ον, Ἀθῆναι. Ὁ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀξιόλογος οὗτος βίος ἐδημοσιεύθη τὸ α'. ὑπὸ Μουστοξύδου ἐν Ἑλληνομνήμονι τὸ 1843. Ἐνιαῦθα εἶναι συμπεπληρωμένος καὶ ἐπὶ τὸ δημωδέστερον διεσκευασμένος).
- **Δώριζας.** Ἐπιμνημόσυμος λόγος εἰς Ἡροκλέα Βασιάδην.
(Νεολόγος ἀρ. 6489, 7 Μαρτ. Κ/πολις).

- 1891 *Fischer Theobald*. Die Südost—Europäische (Balkan) Halbinsel.
(Unser Wissen von der Erde. Leipzig).
- » *Friedrich J.* Über die Sammlung der Kirche von Thessalonich und das päpstliche Vicariat für Illyricum.
(Sitzungsberichte der K. B. Academie der Wissenschaften zu München σ. 771—887).
 - » *J. M.* Οἱ εὐεργέται τῆς Κοινότητος Λιασκοβεταίου.
(Νεολόγος ἀρ. 6654, 6694. Σεπτ. 30 καὶ Νοεμβρ. 15, Κ/πολις).
 - » 1893 * *Καρολίδης Παῦλος*. Ἱστορία τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, μετὰ εἰκόνων. Εἰσαγωγή 1891 σ. 201, 4. Τόμ. Α'. 1892 σ. 720. Β'. 1892, σ. 783 Γ'. 1893 σ. 686, 8ον Ἀθῆναι.
(Τόμ. Α'. σ. 545—688 καὶ Εἰσαγ. σ. 167—171. Ἱστορία τοῦ Ἀνατολ. ζητήματος. Τόμ. Β'. ὁλόκληρος. Τόμ. Γ'. σ. 5—26 καὶ 443—500. Ἡ ἱστορία τοῦ Ὁθωμ. Κράτους καὶ τοῦ Ἀνατ. ζητήματος).
 - » (*Κοριτσᾶ*) Αἱ ξέναι σχολαὶ ἐν Κοριτσᾶ.
(Νεολόγος ἀρ. 6503, 6583, 23 Μαρτ. 4 Ἰουλ. Κ/πολις).
 - » *Κούρτων Γ.* βουλευτὴς Ἀγγλος. Αἱ Μοναὶ τῶν μετεώρων. (μετάφρ. Ἑλληνικὴ ἐν τῇ Εἰκονογρ. Ἑστία Ἰανουαρ. — Ἰούνιος 277—280, 295—299).
 - » * *Κρυστάλλης Κ. Δ.* Βλάχοι τῆς Πίνδου.
(Ἑβδομάς. Τομ. Η'. Περ. Β'. 4ον Ἀθῆναι).
1. Καραγκοῦνοι φυλλ. 4, σ. 1—3. φ. 5, σ. 2—4.
2. Σαμαρίνα φυλλ. 7, σ. 4—7. φ. 8, 6—8. φ. 9, σ. 6—9.
3. Ζαγόρι φυλλ. 11, σ. 3—5. φ. 12, σ. 4—6.
4. Μαλακάσι φυλλ. 15, σ. 4—6. φ. 16, σ. 3—6. φ. 17, σ. 2—5. φ. 18, 5—6. φ. 19, σ. 3—7. φ. 20, σ. 5—6. φ. 21, σ. 4—7. φ. 22, σ. 6—7. φ. 23, σ. 2—4. φ. 24, σ. 4—7. φ. 25, σ. 6—8. φ. 26, σ. 5—7. φ. 27, σ. 7—9. φ. 28, σ. 6—7. φ. 29, σ. 7—8. φ. 30, σ. 8—10. φ. 31, σ. 8—9.
 - » *Βαλαωρίτου Ι. — Δάμπρου Μ. Π.* Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου ἔργα τόμ. Ι—ΙΙ, Ἀθῆναι. (ἔσχάτως ἐγένετο νέα ἔκδοσις ἐν Ἀθῆναις εἰς τρεῖς τόμους σ. 1360, 8ον).
(Ἰδε: *Μνημόσυνα* [περὶ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν προδρόμων τοῦ 1921], *Κυρὰ Φροσύνη* [τὸ μαρτύριον τῆς ὡραίας Ἑπειρώτιδος πνιγείσης εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων], Θανάσης Βάγιας κ. ἄ.).
 - » * *Legrand Emile*. Une bulle inédite de Gabriel Patriarche d' Achrida.
(Revue des études grecques Τόμ. IV σ. 182—188, 8ον Paris· ὁ Γαβριήλ οὗτος ἦν Ἰωαννίτης, σπουδαῖος ἀνὴρ, χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ περιελθὼν ἀνὰ τὰς Εὐρώπας).
 - » *Μυστακίδης Νικ. Γ.* Ἡ Ἀδαρίτσα τῆς Ἑπείρου.
(Νεολόγος, Κ/πολις, 11 Ἀπριλ.).

- 1891 * *Νεροῦτσος Τάσσο*. Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐποικίσεως τῶν Ἀλβανῶν ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος.
(Δημ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Τόμ. Α'. σ. 341—345, Ἀθῆναι, 8ον).
- » *Παναγιωτίδης Δ. Α. ἱατρός*. Θεσπρωτικά. Ἡ Βελίανη καὶ τὰ πελασγικά αὐτῆς τείχη.
(Νεολόγος ἀρ. 6722, 20 Δεκ. Κ/πολις).
 - » *Ὁ αὐτός*. Θεσπρωτία. Ἡ Φωτική παρὰ τὴν Παραμυθίαν καὶ ἐπιγραφαί τινες αὐτῆς.
(Νεολόγος, 11 Ἰαν. Κ/πολις).
 - » *Παπαδόπουλος Χρ.* Τὰ ἐν Νικοπόλει (τῆς Ἑπείρου) χερσαῖα τείχη.
(Αὐτόθι ἀρ. 6446 Ἰανουαρίου 14).
- 1891—1894. *Σορον Strijerou Γ.* Ὁ κῶδιξ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.
(Sbornik des bulgarischen Unterrichtsministeriums τόμ. VI, σ. 194—224 καὶ X σ. 536—579. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἀντεγράφησαν πλήρως ἐκ τοῦ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀντιγράφου ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Γεωργίου Μποτλῆ).
- » *Χρηστοδασίλης Χρ.* Αἱ ψάλτραι τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς.
(Εἰκονογραφημένον Ἡμερολόγιον τῆς Ἑστίας).
- 1892 *Ἀλεξούδης Ἀνθιμος* μητροπ. Ἀμασείας. Χρονολογικοὶ πίνακες τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας.
Α' Παραμυθίας ἐπισκοπῆς ὑποκειμένης τῇ μητροπόλει Ἰωαννίνων.
Β' Βελλᾶς ἐπισκοπῆς ὑποκειμένης τῇ μητροπόλει Ἰωαννίνων.
(Νεολόγος, Κωνσταντινούπουλις 4 Μαΐου, 19 Ἰουνίου).
ΓΔ' Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου.
(Αὐτ. 11 Μαρτίου. Συμπληρώσεις 20 Ἀπριλίου καὶ «Ἐφημ. Κ/πολις» 14 Ὀκτωβρίου 1894).
- » *Ὁ αὐτός*. Πωγωνιανῆς.
Ἡ ἐπαρχία Πωγωνιανῆς διετέλεσεν ὅτε μὲν ἀρχιεπισκοπὴ συννηνωμένη μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Κορυτζᾶς, ἄλλοτε δὲ μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς, κατὰ δὲ τὸ 1864 συνοδικῇ ἀποφάσει ἐσχόλασε παντελῶς καὶ συνεχωνεύθη προσαρτηθέντων (sic) τῶν χωρῶν αὐτῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας Κορυτζᾶς καὶ Βελλᾶς, ἐπὶ τῆς ἑφημερίας τοῦ Πωγωνιανῆς Παναρέτου ἐγκαταβιώσαντος ἐν Βουκουρεστίῳ.
(Αὐτ. 20 Μαρτίου).
 - » *Ἀμύντας*. Ἐδῶ εἵμεθα.
(Ἐλεγχος τοῦ βιβλίου: Les Roumains macédoniens κτλ. Αὐτ. 20, 26 Αὐγ. 7 Σεπτεμβ. πολλὰ γλωσσολογικά).
 - » * *Δευτεραῖος Ἀλεξ. Γ.* Ἀλβανικὰ καὶ Μαυροβουνιωτικὰ περίεργα.
(Παργασὸς τόμ. ΙΕ' σ. 866—878, 8ον Ἀθῆναι).

- 1892 * **Δουκάκης Κωνστ.** (ἐκδότης). Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν **Δονάτου** ἐπισκόπου Εὐροίας.
(Μέγας Συναξαριστής, Μάϊος 8ον σ. 461—463, 8ον Ἀθῆναι).
- » * **Ὁ αὐτός.** Βίος τοῦ ἁγίου **Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου**.
(Αὐτ. σ. 400—404. Οὗτος εἶναι ὁ πολιοῦχος τῆς παρὰ τῷ Ἑλδασανίῳ περι-
φήμου μονῆς).
- » * **Ὁ αὐτός.** Μαρτύριον τοῦ ἁγίου **Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων**.
(Αὐτ. Ἀπρίλιος σ. 210—220. Ἑλληνικὸν βίον ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης **Λάμπρος**:
Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Μετεώρων Ν. Ἑλλ. Β' σ. 138—143).
- » * **Ὁ αὐτός.** Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος **Νικολάου τοῦ Με-
τζοβίτου**.
(Αὐτ. Μάϊος σ. 309—312, συγγραφεὺς τοῦ μαρτυρίου τούτου ὁ **Νικόλαος Κέρ-
κος**, ὅστις καὶ ἀκολουθίαν συνέταξεν εἰς τὸν μάρτυρα ἐκδοθεῖσαν ἐν Νέῳ
Μαρτυρολογίῳ, (ἐκδ. β' 1856 σ. 63 ἐ.).
- » * **Duchesne L.** *L'Illyricum ecclesiastique*.
(Byz. Zeitschrift τόμ. Α', σ. 530—550, 8ον Leipzig).
- » * (**«Ζάππας»**). Ὁργανισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν κλη-
ροδοτημάτων ἐπιτροπῆς καὶ διοικήσεως τῆς ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀθῆναις
Ὀλυμπίων ὠρισμένης περιουσίας. Διηθήκη, Νόμοι, Β. Διατάγ-
ματα, κανονισμοί, τίτλοι κυριότητος, ἔγγραφα διοικήσεως (1887—
1892) κτλ. σ. δ' 185, 8ον Ἀθῆναι.
- » **Ζάππας Κωνσταντῖνος.** (Νεκρολογία, κηδεῖα καὶ λόγοι ἐν Βου-
κουρεστίῳ).
(Νεολόγος, Κ/πολις 21 Ἰανουαρ. 10 καὶ 11 Φεβρ. καὶ Ἑβδομ. Ἐπιθεωρ.
τόμ. Α' σ. 388—389).
- » **Ζάππα Διαθήκη.**
(Αὐτ. 16 Μαρτίου).
- » (**«Ζάππαι»**). Τὸ ὑπὲρ τῶν Ζαππῶν μνημόσυνον τοῦ Ἑπαιρω-
κοῦ Συλλόγου. Ἡρωελεγείον Ἀναστ. Τάγῃ.
(Αὐτ. 2 καὶ 3 Μαρτίου).
- » **Ζάππας** ἡ περιουσία ἐν τῇ Ρωμουνικῇ γερουσίᾳ καὶ Ἑλληνικῇ
βουλῇ.
(Αὐτ. 3 Ἰουνίου 6 Ἰουλίου).
- » **Jirecek Const.** Περὶ Κουτσοβλάχων.
(Ἀρχεῖα τῆς Σλαβ. φιλολογίας σ. 91—102).
- » **Köhler Ulrich.** Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων.
(Πρακτικὰ τῆς Βερολ. Ἀκαδημίας σ. 270 ἐ.).
- » **Krahl J.** *Die Etruskischen Mumienbinden des Agraer
Nationalmuseums*.
(Denkschr. Akad. Wien, Phil. Hist. Th. Τόμ. XLI, 3).

- 1892 **Δαζόπουλος Γ.** Ἑπειρωτικὸς Σύλλογος.
 Λογοδοσία τοῦ Δ. Συμβουλίου ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ
 Γραμματέως κτλ.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 6—9 Ἰουνίου).
- » **Μυστακίδης Νικ. Γ.** Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν χρονολογ. καταλόγων
 τοῦ μητροπολίτου Ἀμασείας κ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη (τῆς ἐπαρ-
 χίας Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς).
 (Αὐτ. 20 Ἀπριλίου, 6 Μαΐου).
 - » **Ὁ αὐτός.** Παρατηρήσεις κτλ. (τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης).
 (Αὐτ. 25 Ἰουνίου).
 - » **(Νικόπολις).** Τὸ ἐν Νικοπόλει Εὐανθίειον Παρθεναγωγεῖον.
 (Αὐτ. 20 Φεβρουαρίου).
 - » **Π[αναγιωτίδης] Δ. Α.** Λαογραφικά. Ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τμήμα-
 τος Παραμυθίας (ἐν Θεσπρωτίᾳ).
 (Ἑβδομαδιαία Ἐπιθεώρησις Νεολόγου τόμ. Α' σ. 663—664, 6ον Κ/πολις).
 - » **Παπαδόπουλος Χρ.** Ἀνέκδοτα Ἑπειρωτικὰ νομίσματα.
 (Αὐτ. σ. 603, 618—620 ὅλα τῆς Νικοπόλεως).
 - » **Παπαχρήστου Βασίλειος** (νῦν μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως). Ἐπὶ
 τῷ θανάτῳ τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα, ὁ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ζαπ-
 πείῳ Ἀδριανουπόλεως ἐπιμνημόσυνον τελετὴν ὑπὸ τοῦ αὐτόθι
 καθηγητοῦ τῶν ἱερῶν ἱερολογιωτάτου—ἀπαγγελθεὶς λόγος.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 21 Φεβρουαρίου).
 - » **Ράσχιτς Βόϊσχαβ Β.** Klefte e Suliote istoriska rasprava od
 Voislava V. Rashica. Κλέφται καὶ Σουλιῶται, ἱστορικὴ διατριβή.
 (Beograd, stamparo u strampariji Kraljevine Srbije 10ον σ. XVI,
 104. Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).
 - » **Ρουμάνος (ὁ) καὶ οἱ Ρουμάνοι.**
 (Νεολόγος Κ/πολις, 8 Ἰαν.).
 - » **Ρουμανο-Μακεδόνες.** — Les Roumains macedoniens et les
 intrigues étrangères. Bucarert.
 - » **Weigand Gust.** Wlacho - Meglen. Leipzig.
 Meglen=ἡ περιφέρεια Μογλενῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Καρσιζόβα Τουρκ.).
- 1893 * **Βυζάντιος Ἀλεξ. Σ.** Ἔργα Ἀναστασίου Σ. Βυζαντίου. Τερ-
 γέστη 8ον σ. 482.
 (σ. 187—227. Περὶ τῶν ἀποτυχιῶν ἐν τῷ Βερολ. συνεδρίῳ. σ. 407—424.
 Περὶ τοῦ ὁροθετικοῦ ζητήματος).
- 1893—1902. **Danielson Pauli.** (Herbig - Torp). Corpus inscri-
 ptionum Etruscarum.
- 1893 * **Δουνάκης Κων.** (ἐκδότης). Ἀθλησις τοῦ ἁγίου νέου ἱερομάρ-
 τυρος Ἀναστασίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.
 (Μέγ. Συναξαριστής, Ἰούλιος σ. 111—113, 8ον Ἀθήναι).

1893 * **Ζαγορίσιος**. Ἡ Ριζάρειος σχολή καὶ τὸ Πανεπιστήμιον πρὸς δὲ ἡ Ριζάρειος Διαθήκη. Τοῖς Ζαγορίσίοις. Ἀθῆναι 16ον σ. 42.

- » * **(Ζάππας)** Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Documents diplomatiques affaire Zappa. 1863—1892. 8ον.

(Τὸ τεῦχος δὲν φέρει χρονολογίαν οὔτε τόπον ἐκδόσεως, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξεδόθη τῷ 1893 ἐν Ἀθήναις. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν φυλλαδίων ἐχόντων ἰδίαν σελίδωσιν ἑκαστον καὶ περιεχόντων ἀναφορὰς καὶ ἐκθέσεις τῆς Ἑλλ. ἀντιπροσωπείας ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν).

Ἀλβανο - Μακεδονία.

(Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ 6 Ἰαν. Ἰδιοκτῆται Steflu al Damcice Makedonsi Co. Τυπογρ. E. Wiegand & C. Savoïu. Ἐξεδίδετο εἰς δύο ἐκδόσεις: Ἑλληνικὴν καὶ Ρωμουνικήν.

- » **Ζωγραφεῖου** (τοῦ ἐν Κων/πόλει) ἐγκαίνια.
(Νεολόγος, Κ)πολις, Σεπτ. 20, 21, Ὀκτωβ. 19, 21, ἱστορικόν).
- » **Ματῶφ Δ.** Ἑλληνο-βουλγαρικαὶ (βουλγαριστί).
(Sbornik burgarski 9 Sofia, ἐπισκόπησις τοῦ ἐν Ἑλλάδι σλαβικοῦ ζητήματος).
- » **Μυστακίδης Ν. Γ.** Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν χρονολογικῶν καταλόγων τοῦ σεβ. μητροπολίτου Ἀμασείας κ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη. Μητρόπολις Ἰωαννίνων.
(Ἐπιθεώρ. Ἐβδ. Νεολόγον· Τεμ. Β' σ. 864—866, 6ον Κ)πολις).
- » **Παναγιωτίδης Δ. Α.** Θεσπρωτικὰ ἀρχαιολογήματα.
(Αὐτ. σ. 504—505).
- » * **Τζελάτης Παναγ.** Ἀθ. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν συνερανισθεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν, ἐν ἧ δια τῆς κατὰ τὴν προᾶξιν καὶ θεωρίαν ἡθικῆς φιλοσοφίας ὁ νοῦς καθαίρεται, φωτίζεται καὶ τελειοῦται, καὶ εἰς ἣν προσετέθησαν τὰ ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως ἐλλείποντα κεφάλαια τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Καλλίστου. Τόμ. Α'—Β' σ. 5' 232, 545, 4ον Ἀθῆναι, ἐκδότης—(σ. 139). Σύντομος βιογραφία τοῦ μακαρίου Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς σ. 120. Ὅροι τοῦ μακαρίου Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς σ. 140—164. Τοῦ αὐτοῦ—Λόγος ἀσκητικὸς διηρημένος εἰς ρ' κεφάλαια πρακτικὰ γνώσεως καὶ διακρίσεως πνευματικῆς.
(Προβλ. Βύρχν. 1914).

*1893 **Κ[ρυστάλλης] Κ. Δ.** Ἰωάννινα.

- » (Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν ἐπιμελεία Πολίτου, τόμ. Δ' σ. 432—433, 8ον Ἀθῆναι).
- » **Χωρογραφικαὶ εἰκόνες.**

Α'. Τὸ Δυρράχιον καὶ ἡ Καβάτζα.

Β'. Τὸ Πικένιον, ὁ Γενοῦσος, ἡ πεδιάς τοῦ Ἑλδασανίου.

*1893 Γ'. Τὸ Ἑλθασάνιον.

Δ'. Αἱ πάροδοι, ἡ Δζούρα.

(Νεολόγος, Κ/πολις 25 Φεβρ. 8 καὶ 13 Μαρτίου, 5 Ἀπριλίου).

» **(Weigand)** ὁ Βάϊγανδ ἐν Ἑπείρῳ.

(Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου: Die Sprache der Olympe - Walachen nebst einer Einleitung über Land und Leute - Leipzig 1888, Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις, 21 Ἀπριλίου).

1894 * **Α. Α.** Ἑπειρος.

(Ἐγκυκλ. Λεξικὸν ἐπιμελεία Ν. Πολίτου, Τόμ. Δ' σ. 184—185, 8ον Ἀθῆναι).

» **Γ. Γ.** Κουτσόβλαχοι.

(Αὐτ. σ. 827—828).

» **(Ἑλληνοαλβανοί)**. Οἱ ἐν Σικελίᾳ ἑλληνοαλβανικοὶ συνοικισμοί.

» (Rassegna Settimanale, N° 51, Τεργέστη, Ἰταλιστί).

» **Ζιάκας Μιχ. Ι.** Ἀπὸ Παραμυθίας εἰς Λιχοῦνι (ἀρχαιολογικά).

(Ἑβδομ. Ἐπιθεώρησις Νεολόγου τόμ. Γ' σ. 825—828, 6ον Κ/πολις, ἐνταῦθα καὶ περὶ τῆς κλεισσορείας τοῦ ὄρους Κουρίλα).

» **Ὁ αὐτός.** Λαογραφικά. Ἡ ἐορτὴ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος εἰς τὰ Κούρεντα.

(Αὐτ. σ. 625—628).

» **Ὁ αὐτός.** Θεσπρωτικά, ἀρχαιολογήματα παρὰ τὴν Τσουρίλαν.

(Αὐτ. σ. 866—868 μετὰ εἰκόνας, πρβλ. Βιζουκίδου Ἑπ. Χρονικά Γ' 109).

» **Μυστακίδης Ν. Γ.** Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν χρονολογικῶν καταλόγων τοῦ μητροπολίτου κ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη. Μητρόπολις Βελλᾶς.

(Αὐτ. σ. 645—647).

» **Παναγιωτίδης Δ. Α.** Ἀνέκδοτον σιγίλλιῶδες γράμμα τῆς παρὰ τὸ Δέλδινον Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

(Αὐτ. σ. 335—336 καὶ ἕτερον σιγίλλιον σ. 343—345).

» **Ὁ αὐτός.** Χρονικά σημειώματα ἐν μοναῖς καὶ ἐκκλησίαις τῆς Θεσπρωτίας.

(Αὐτ. σ. 804—800 ἀκολουθεῖ).

» **Ὁ αὐτός.** Περὶ τῆς Φωτικῆς.

(Αὐτ. σ. 735—736).

» **Ὁ αὐτός.** Διάδοχος ἐπίσκοπος Φωτικῆς.

(Αὐτ. τόμ. Δ' Δεκεμβρ. σ. 7—8).

» **Σαΐακτσῆς Γ.** Τὸ πνεῦμα τῶν ἑλληνοβλάχων μυρολογίων.

(Sic. Αὐτ. τόμ. Γ' σ. 640).

1894 * **Στρέϊτ Γεώργ.** Ἡ ὑπόθεσις Ζάππα. Ζητήματα δημοσίου καὶ διεθνοῦς δικαίου. Ἀθῆναι 8ον, σ. 176.

» **Φίλιππον.** Ἡ βορεία Ἑλλάς.

(Πραγματεία ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ Γεωγραφικῇ Ἑταιρίᾳ τοῦ Βερολίνου καὶ δημοσιευθεῖσα γερμανιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ ἐν Rassegna Settimanale No 62. Τεργέστη).

1894—1895 *Weigand G.* Die Aromunen (Μακεδονο-ῥουμάνοι). Τόμ. I—II Leipzig.

1895 Ἀδέρφω ὁ Γεώργιος ἐν Μετσόβω.

(Ἀγαθοεργήματα, Νεολόγος, Κ/πολις 1 Μαΐου).

- » Ἀλεξούδης Ἀνθιμος μητροπολίτης Ἀμασείας. Ὁ Ἀχριδῶν Γαβριήλ (Ἰωαννίτης).

(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΙΔ' σ. 172—173, 4ον, Κ)πολις· οὗτος ἐνταῦθα ἐπεγράφεται: Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἀλβανίας, Μολδοβλαχίας, Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν λοιπῶν).

- » Βωξάνης Βράνος Β. (Νεκρολογία).

(Νεολόγος, Κ/πολις, 21 Αὐγ. Κατήγετο ἐκ Γρετενιτίου τοῦ Ζαγορίου, ἦτο καθηγητὴς φιλόλογος, ἔγραψεν ἐναίσιμον ἐν Γερμανίᾳ «Ἡ καθ' Ὁμηρον Παλλὰς Ἀθήνη». Ἴδε Βιογραφίαν εἰς Ἑπειρ. Χρον. Β' Ἑπειρωτ. Μνημεῖον 1927 σ. 20—37).

- » Coquelle P. Histoire de Monténégro et de la Bosnie depuis les origines, Paris.

1895 *Δουενοβῶ Ν. Ν. Ἔχουσιν ἄρά γε οἱ Βούλγαροι ἱστορικά δικαιώματα ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ καὶ παλαιᾷ Σερβίᾳ; (ἐλληνιστὶ καὶ ρωσιστὶ) Μόσχα 8ον μέγ. σ. 85.

- » Junku Jak. Fialur i vogel sqyp e Iliniot mble āure prej P.—t'soqnis Jezu, skoder t'sqypnis. 8ον σ. 200.

(Τὸ Λεξικὸν τοῦτο περιέχει περὶ τὰς 10000 λέξεις Ἀλβανικὰς ἐξηγουμένας εἰς τὴν Ἰταλικήν).

- » Ἰταλία καὶ Ἀλβανία.

(Νέα Ἡμέρα 20 Ὀκτ. Τεργέστη, σπουδαῖον ἄρθρον περὶ τοῦ ἁλβανισμοῦ τοῦ Ἰταλοῦ Πρωθυπουργοῦ Κρίσπη).

- » (Κουτσόδλαχοι). Αἱ ἐκ Βουκουρεστίου σκευωρίαι.

(Αὐτ. 20 Δεκ.).

- » Δάμφοβον (τὸ) τῆς Δρυϊνουπόλεως.

(Νεολόγος, Κ/πολις 9 καὶ 13 Δεκ.).

- » Δάμπρος Σπ.. Das Testament des Neilos Damil.

(Byz. Zeitschr. Τόμ. IV' σ. 585—587, 8ον München).

- » Μακεδονο-Βλαχικὸς ἐκπαιδευτικὸς Σύλλογος ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸς τοὺς βλάχους τῆς Μακεδονίας, Ἑπείρου, Θεσσαλίας καὶ Ἀλβανίας-Βουκουρέστιων, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῶν «Ἐκκλησ. βιβλίων» 8ον, 40- (Βιβλιοθ. Mid. Frashëri Τίρανᾱ).

- » Μυστακίδης Νικ. Γ. Περὶ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.

(Νεολόγος, Κ/πολις, 27 Σεπτ.).

1895—1896. Pauli. Altitalische Forschungen tom. I—II.

(Ὁ ἐπιφανὴς οὗτος ἐτρονσκολόγος πραγματεύεται περὶ Πελασγῶν).

1895 *Παραμυθίας* (τῆς) ὁ σεισμός.

(Νεολόγος, Κ/πολις 20 Μαΐου).

- » *Petersen H.* Die Albanesische Liquidae-Leute.
(Zeitschr. für vergl. Sprachforschung том. XXXIII).
- » (*Pisko Julius*). Γεώργιος Καστριώτης.
(Νέα Ἡμέρα, Φεβρ. 15,22. Μαρτ. 1,29. Ἀπριλ. 5,12,19. Ἐπὶ τὸ συνοπτικώ-
τερον μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Καισαροδασικικοῦ ὑποπρο-
ξένου. Skanderbeg, Historische Studien, Wien 1894, ἴδε Legrand 581.
Πρβλ. καὶ Βιζουκίδην 1895 Γ' σ. 109).
- » *Ράμφορ Κωνστ.* Ἡ ἀπροσδόκητος συνάντησις. Ἑπειρωτικὸν διή-
γημα ἀναφερόμενον εἰς τὸ χωρίον Σινίτσα.
(Νεολόγος, Κ/πολις, Μαρτίου 22 καὶ 29).
- » *Richard Otto.* Οἱ Ρωμοῦνοι τῆς Μακεδονίας.
(Νέα Ἡμέρα Νοεμβρ. 22,29. Δεκεμ. 6,13, μετάφρασις ἐκ τῆς Allgemeine
Zeitung τοῦ Βερολίνου, ἀξιόλογος πραγματεία περὶ τῶν Κουτσοβλάχων οὐ
μόνον τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας διαλαμβά-
νουσα, ὡς βιβλιοκρισία εἰς τὸ «Die Aromunen» συμπληρουμένη ὑπὸ τοῦ με-
ταφραστοῦ. Τεργέστη).
- » * *Ρώσης Ζήκος.* Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ νεομάρ-
τυρος Γεωργίου.
(Ἐρὸς Σύνδεσμος, ἔτος Α' ἀρ. 11,26 Ἰαν. καὶ 12,2 Φεβρ. Ἀθῆναι).
- » *Φυλετική* (ῆ) πάλῃ ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου.
(Νέα Ἡμέρα 18, Ἰαν. καὶ 19. Τεργέστη, ἐκ τῆς «Ἱταλικῆς Ἀνθολογίας»,
πολλὰ περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῃ καὶ Ἀλβανίᾳ Κουτσοβλάχων).
- » *Χαμουδόπουλος Μ. Δ.* Γεώργιος Καστριώτης καὶ ἡ ἐν Καστορίᾳ
Σχολή (ιερῶν μαθημάτων).
(Ἑκκλησ. Ἀλήθεια τόμ. ΙΕ' σ. 90—94, 199—203, πρβλ. καὶ Legrand Bibl.
gr. vulgaire VII).

1896 Ἀλβανοὶ (οἱ)

(Νέα Ἡμέρα, Ἰουλίου 24 Τεργέστη. Ἐκ τοῦ Πεσταίου Λούδ).

- » * *Ἀλεξούδης Ἀνθιμος* μητροπολίτης Ἀμασείας. Περιγραφὴ τριῶν
εὐαγγελίων (ἐν τῇ μητροπόλει Αὐλῶνος ἀποκειμένων).
(Ἑλλην. Φιλόλ. Σύλλ. Κ/πόλεως, Παράρτ. ΚΔ'—ΚΓ' τόμ. 6ος σ. 114—117).
- » *Ἀραβαντινοῦ Σπ. Π.* Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Τεπενλελῆ, Ἀθῆ-
ναι 1895. Βιβλιοκρισία.
(Νέα Ἡμέρα, Μαΐου 8, Τεργέστη).
- » * *Ἄσματα ἔθνικὰ τῆς Ἑλλάδος 1453—1821*, ἔκδοσις Ἑταιρείας
τοῦ Ἑλληνισμοῦ, 16ον μικ. σ. η' 160,
- » * (*Ἄρτα*). Ἡ γέφυρα τῆς Ἄρτης.
(Νέα Ἑλλάς, εἰκονογραφ. Ἑθν. Ἡμερολόγιον ὑπὸ Δροσίνη καὶ Κασδόνῃ σ.
272—275, 10ον Ἀθῆναι μετὰ τῆς εἰκόνος).

- » *Vassiljewski V.-Jernstadt*. Cecaumeni Strategicon et incerti scriptoris de officiis regiis libellus, Petersbourg. (Περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων).

1896, 1899 * *Γάγαρης Γ.* Χρηστάκης ἐφένδης Ζωγράφος (μετὰ τῆς εἰκόνης).

(Δωδώνη ἔτος Α' σ. 23—34, Β' σ. 179—181, 8ον Ἀθῆναι).

- » * *Γάγαρης Γ.* Κώστας Κρυστάλλης.
(Δωδώνη ἔτος Α' σ. 135—145 μετὰ τῆς εἰκόνης, ἔτος Β' σ. 27—36, 8ον Ἀθῆναι).
- » * *Δήμιτσας Μ. Γ.* Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις καὶ μνημείοις σωζομένοις κτλ. Ἀθῆναι 8ον μέγ. σ. μ' 1046.
(Μακεδονικὴ Ἰλλυρία κεφ. Η' σ. 356—392).
- » * *Δουκάκης Κωνστ.* (ἐκδότης). Ἀθλησις τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Ἀναστασίου τοῦ ἐκ Παραμυθίας καὶ διήγησις αὐτοῦ περὶ Δα-νιὴλ τοῦ ἀπὸ Ἰσμαηλιτῶν.
(Μέγας Συναξαριστής, Νοεμβ. σ. 424 καὶ Παραρτ. σ. 37—51. 8ον Ἀθῆναι).
- » * *Ἐπ.* Οἱ εὐεργέται τῶν Ἀθηναίων.
(Νέα Ἑλλάς, εἰκονογραφ. Ἑθν. Ἡμερολόγιον ὑπὸ Δροσίνη καὶ Κασδόνη σ. 133—138, 10ον Ἀθῆναι).
- » * *Fraseri Naim*. Iliade e Omirit kenge e pare kdyere prej—Bukurest, 16ον σ. 76.
- » *Kretschmer P.* Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache. Göttingen.
(Die illyrischen Stämme κεφ. VIII σ. 224 ἐ. Περὶ δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῆς τῶν Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν γλώσσης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἴδε σ. 170 ἐ.).
- » * *Δάμπρος Σπ.* Οἱ εὐεργέται καὶ καθηγηταὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου τῇ 30 Ἰανουαρίου.
(Ἀθῆναι, 8ον σελ. 24).
- » *Δογοθέτης Κων.*, ἱατρός. Ὀλίγα περὶ Μακεδονοβλάχων.
(Νέα Ἡμέρα Ὀκτωβρίου 9, Τεργέστη).
- » Mesime te vejyere, afiale opirteriste te folura nde mesonetoret sqipe te qunavet nde korçe. Konstantinopoje nde stypeokronet te A. H. Bojaxianit 16ον σ. 96.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri Τίρανα).
- » * *Πάγκειος Ἐπιτροπή.* Συλλογὴ τῶν περὶ τῆς ἐθνικῆς δωρεᾶς Ι. Μ. Μπάγκα ἐπισήμων ἐγγράφων, Ἀθῆναι 8ον σ. 67.
- » * *Μυστακίδης Β. Δ.* Μοναστήριον Βελίανη ἐν Ἑπείρῳ (βρα-χεῖα σημείωσις).
(Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος Κ/πόλεως Παράρτ. ΚΔ'—ΚΓ' τόμου σ. 173 6ον).

- 1896 *Οὐσπένσκης Πορφύριος ἀρχιμανδρίτης*. Περιήγησις εἰς τὰς τῶν Μετεώρων, τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου Μονὰς ἐν Θεσσαλίᾳ. 1859, ἔκδοσις Ρωσσ. αὐτοκρατ. Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ P. A. Sirku (Ρωσσιστί), Πετρούπολις σ. 616, 8ον μέγα.
(Ὁ Οὐσπένσκης ἐδημοσίευσε καὶ Λεύκωμα ἀποτυπωμάτων τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Θεσσαλίας καὶ δὴ τῶν Μετεώρων).
- » *Xenopol A. D.* Histoire des Roumains de la Dacie Trajan depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859 par-professeur à l'Université de Jassy, avec une préface par *Alfred Rambaud* prof. à la faculté des lettres de Paris. Τομ. I—II σ. XXXV, 486, 611, 8ον Paris.
- » * *Οἰκονομίδης Φ. Α.* Ὡδὴ εἰς Γεώργιον Ἀδέρωφ.
(Ἱερὸς Σύνδεσμος ἔτος Β' ἀρ. 50, Ἀθῆναι).
- 1896—1898. * [*Πανταζίδης*] Σοῦλι.
(Ἐγκυκλ. Λεξικόν, ἐπιμελεία Ν. Πολίτου, τομ. Γ' σ. 313-316, 8ον Ἀθῆναι).
- » * *Σάργος Δ. Μ.* Λείψανα τῆς λατρείας τοῦ Λίνου καὶ Ἀδώνιδος ἐν Ἑπείρῳ.
(Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τομ. Ε' σ. 347—351, 8ον Ἀθῆναι).
- » * *Ὁ αὐτός*. Χρονογραφικὰ σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου καὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς.
(Αὐτ. σ. 568—571).
- » * *Σπ.* Οἱ εὐεργέται τῶν Ἀθηναίων.
(Νέα Ἑλλάς, Ἡμερολόγιον ὑπὸ Γ. Δροσίνη καὶ Γ. Κασδόνῃ ἔτος Β' Ἀθῆναι, 10ον σ. 132—138).
- » *Stengel.* Ἀπολλωνία ἢ κατ' Ἐπίδαμνον.
(Pauly-Wissowa Real-Encyclop. τομ. Β' σ. 111-113, 8ον Stuttgart).
- » * *Χατζιδάκης Γ.* Περὶ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, Ἀθῆναι 8ον σ. 62.
(Ἀνατύπ. ἐκ τῆς «Ἀθηναῖς», ἐνταῦθα ἀναφέρονται αἱ γνῶμαι τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν καὶ γλωσσολόγων, ὧν οἱ μὲν θεωροῦσιν Ἑλληνας τοὺς Μακεδόνας, οἱ δὲ Ἰλλυρίους· ὁ κ. Χατζ. συντάσσεται τοῖς πρώτοις).
- 1896 [*Weigand*]. Ὀδοιπορικαὶ ζητήσεις ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, Ἑπείρον καὶ τὴν Ἑλλάδα.
(Νέα Ἡμέρα, Ἰανουαρ. 3, 10, 17, 24, 31, Φεβρ. 7, 14, 21, 28, Τεργέστη. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Die Aromunen τοῦ—).
- 1897 *Ἀγγλία* (ἡ) καὶ ἡ Ἑπείρος.
(Αὐτ. 27 Αὐγ. καὶ 3 Σεπτ.).
- » *Engel.* Geschichte des Bulgaren.

1897 Ληστεία ἡ ἐν Ἑπείρῳ. 8ον σ. 72 Λεμησός (;).

(Ὡς τόπος ἐκδόσεως γράφεται: «ἐν Νεμανσῶ» (;) ἴσως κατὰ κακὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κατόχου τοῦ βιβλίου φίλου κ. *Mid. Frashëri* (Τίρανα). Περί τῆς μαστιζούσης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν δυστυχῇ Ἑπείρον ληστείας βρίθκει ὁ ἡμερήσιος τύπος τῆς Κ/πόλεως).

» *Nostitz—Rieneck*. Die päpstlichen Urkunden für Thessalonik.

(Zeitschr. f. kathol. Theol. σ. 1—28).

» *Petersen H.* Das albanesische Neutrum.

(Zeitschrift für vergl. Sprach σ. 280 ἐ.).

» *Rethy*. Daco-Roumains ou Italo-Roumains ?

(Ἑθν. Βιβλιοθήκη, Ἱστορ. *4100 u).

» *Saucene G.* La question d'Orient populaire, Paris.

(Βιβλιοθ. Ste Geneviève τῶν Παρισίων).

» *Luarasi K. P.* Kalendari Kombiar, 8ον Θεσσαλονίκη.

(Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο μετὰ διακοπὴν τινα ἐξακολουθεῖ νῦν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ κ. *Midhat Frashëri* ἐν Τιράνῳ).

[1898] *Xhemal-ed-din*. Osmanlli tarih ve maverrihleré Stamboll (ἔτος τουρκ.) 1314.

(Ἡ δευτέρα αὕτη ἔκδοσις τῆς Ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Ahmed Xhevdet Pasā* μετὰ πολλῶν συμπληρώσεων εἰς 12 τόμους ἐν Κωνσταντινουπόλει).

1897—1899 Shqipëria, fletë e përdyjavëshme.

(Ὅργανον τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ Ἀλβανῶν ἐκδιδόμενον ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἧς ταμίας καὶ κύριος παράγων ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς *V. Dodanë*· ἐξεδόθησαν 50 ἀριθμοὶ ἀπὸ 10 Μαΐου 1897—16 Ἀπριλίου 1899· 8σέλιδος 0,24×0,42. Τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἀλβανικῶν ἐφημερίδων, ὧν τινες ἐξεδίδοντο ἑλληνο-ἀλβανιστί καὶ πραγματεύονται περὶ πολλῶν ἱστορ. γλωσσολ. καὶ ἐθνολογικῶν ζητημάτων, λαμβάνω ἐκ τῆς *Diturija* τοῦ φίλου κ. *Midhat Frashëri*).

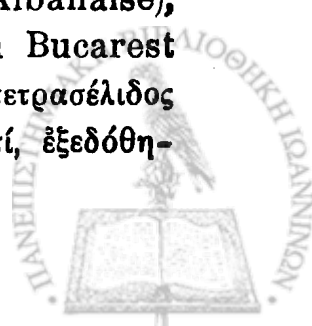
* 1898 *Βιββίλης Φ.* Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες.

(Ἑλληνισμός, ἔτος Α' σ. 124—133 8ον μέγα Ἀθῆναι).

» *Cuniberti F.* L'Albania ed il principe Scanderbeg (con una carta dimostrativa). Editori Roux Frassati e Co. Torino 8ον σ. 126.

(Βιβλιοθ. *Mid. Frashëri*).

» *IlloDemetrius K.* VII' i Shqipërisë (l'étoile Albanaise), organe des albanais nationalistes, paraissant à Bucarest (Rue Stirbey Voda 44), directeur—0,29×0,39 τετρασέλιδος (ἡ 3 καὶ 4 ἑλληνιστί, ἐνίοτε κύρια ἄρθρα καὶ γαλλιστί, ἐξεδόθησαν μόνον 11 ἀριθμοί).

- 1898 * **Δάμπρος Σπ.** Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Χρυσοσπηλαιω-
τίσεως ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος Κονίτισης
τῆς Ἑπείρου τὴν 6 Δεκεμβρίου, Ἀθῆναι 8ον σ. 7.
(Ἀνατύπωσις ἐν «Λόγοις καὶ ᾠδαῖς», 1902 σ. 92—96, 8ον).
- » * **Ὁ αὐτός.** Σημειώματα περὶ Ρήγα καὶ Περγαίτου.
(Ἑθνικὴ ἀγωγή ἔτος Α' σ. 129 ἐ. Ἀθῆναι. Ἀνατύπωσις ἐν «Μικταῖς σε-
λίσι» σ. 623—653, 8ον Ἀθῆναι).
- » **Δέσιος Χαράλαμπος Χρ.** Τοῦ 1899 Ἑλληνικὸν Ἡμερολόγιον «Ὁ
Ἑπειρώτης» Κ/πολις, 8ον, σ. 150.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- » **Ράδος Κων.** Ὁ Μιαούλης πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. 16ον σ. 96
Ἀθῆναι.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- » **Thumb A.** Die Maniaten.
(Deutsche Rundschau σ. 110 ἐ. Περὶ τοῦ ἐν τῇ Μάνῃ ἀλβανικοῦ στοιχείου
σ. 124 ἐ).
- » **Hassert Kurt.** Wanderungen in Nordalbanien.
(Mitteilungen der K. K. Geographisches Gesellschaft).
- » * **Head-Σβορώνος.** Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ.
Barclay V. Head διευθυντοῦ τοῦ Βρετανικοῦ Νομισματικοῦ
Μουσείου. Ἱστορία τῶν νομισμάτων, ἥτοι ἐγχειρίδιον ἑλλ. νομι-
σματικῆς μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ἀγγλικῆς καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ I.
Σβορώνου διευθυντοῦ τοῦ ἑθνικοῦ νομισματικοῦ Μουσείου. Τόμ.
Ζ' Εὐρώπη. Τομ. II Ἀσία καὶ Ἀφρική. Ἀθῆναι, 8ον σ. ργκ',
631, VIII, 583 μετὰ πινάκων α'—ε' τῶν ἀρχαίων γραμμάτων.
Ἰλλυρία—Ἑπείρος I. σ. 392—407, 508.
(Φωτοτυπικοὶ πίνακες τῶν νομισμάτων Α'—ΛΕ'. Τὴν σχετικὴν βιβλιογρα-
φίαν ἴδ. Α' σ. ιζ'—λγ').
- » **Hirt H.** Die sprachliche Stellung des Illyrischen.
(Beiträge zur alten Geschichte und Geographie, Festschrift für Hein-
rich Kiepert. Berlin, 6ον σ. 181—188).
- 1899 * (**Ἀλβανικὴ γλῶσσα**). Περὶ τῶν γραμμάτων τῆς Ἀλβανικῆς
γλώσσης.
(Ἑλληνισμός Τόμ. Β', Ἀθῆναι 8ον μετὰ τὴν σελίδα 380 δύο φύλλα λιθογρα-
φημένα).
- » **Caratteri della lingua albanese e suoi monumenti neli
etò preistoria.** Catanzaro, 8ον σ. 13.
- » * **Γάγαρης Γεώργ.** Δωδώνη, εἰκονογραφημένον Ἑπειρωτικὸν Ἡμε-
ρολόγιον ἔτος Β' Ἀθῆναι, 8ον σ. 190. /

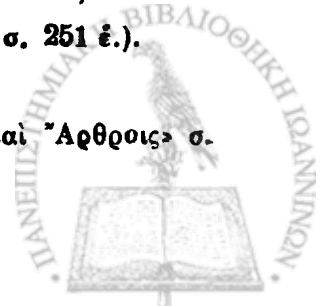

1899 Τὰ σπουδαιότερα τῶν περιεχομένων :

Ἡ Χειμάρρα σ. 21—26. Κρυστάλλη ποιήματα 27—36. Παραδόσεις Ἑπειρωτικαὶ ἀρχαῖαι 37—43. Ζαγόρια—Ἀρόπολις—Λιούντζη—Ἀργυροκάστρον 44—50. Ὁ βρυκόλακος 51—71. Ἀρχαιολ. μελέται Μαυροπούλου καὶ Τεριαχίου 73—82. Ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ζαγορίου 83—86. Τὸ Μέτσοβον 105—114. Ρίζα (Ἀργυροκάστρον) 127. Μονὴ Ραγίου 135—134. Οἱ Μπερατλίδες ἢ οἱ ἐπίτιμοι διερμηνεῖς 135—141. Ὁ Παραμυθίας Βασίλειος 142—144. Δημῶδη Ἑπειρωτικὰ ᾠσματα 161—178. Βιογραφικά : Χρηστάκης Ζωγράφος, Μιχαὴλ Μελάς. Ἀριστείδης Σπαθάκης, Ἀγισίλαος Γιαννόπουλος, Δημήτριος Χασιώτης, Κωνσταντῖνος Βουσάκης, Ἀθανάσιος Φίλιος.

Ἐν τέλει ἐκτὸς σελίδος : Δημῶδεις Ἑπειρωτικοὶ χοροὶ τονισθέντες ὑπὸ «Ἰω. Ἀλ. Χαρισιάδου», φύλλα δύο λιθογραφημένα μετὰ εὐρωπ. σημείων.

- » * *Δωδωναῖος Ζ.* Ἑπειρωτικὴ τραγῳδία.
(Ἑλληνισμός, τομ. Β' σ. 506—515, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » * *Ὁ αὐτός.* Ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἑπείρῳ.
(Αὐτ. σ. 365—380).
- » * *Ὁ αὐτός.* Διωγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἑπείρῳ.
(Αὐτ. σ. 415—416).
- ψ » *Ἑλλὰς καὶ Ἀλβανία.*
(Αὐτ. σ. 161—166).
- » *Ἐπανάστασις.* (ἡ) τῆς Ἑπείρου, ἥτοι δώδεκα ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὸν καπετὰν *Γιαννάκην Παπαγεωργίου*. Τὰ κατ' αὐτόν. Ὁ πόλεμος τοῦ Κουτσελίου μετὰ τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Ἀβδῆ πασᾶ. Παραλληλισμὸς αὐτῶν. Οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἡ ἐπανάστασις. Ἀθῆναι ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀθηναΐδος, 8ον σ. 28.
(Βιβλ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- » * *Καμαρίνα.* (ἡ) ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ.
(Ἑλληνισμός. Τόμ. Β'. σ. 282—285, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » * *Κανελλίδης Πέτρος.* Οἱ Κουτσόβλαχοι.
(Ἑλληνισμός. Τόμ. Β'. σ. 421—427, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » * *Καστριώτης Γεώργιος,* ὁ Σκενδέρμπεης. Οἱ τρεῖς καπεταναῖοι.
(Πανελλήνιος Ἀνθολογία Κοκκινάκη. Ἀθῆναι 8ον σ. 787—788, ἡρωϊκὸν δημῶδες ᾠσμα. Ποιητὴς εἶναι ὁ ἐκ Καστορίας ἀπόγονος τοῦ μεγάλου Ἀλβανοῦ ἥρωος).
- » * *Κοκκινάκης Δημ. Κ.* Πανελλήνιος ἀνθολογία, ἥτοι ἀπάνθισμα τῶν ἐκλεκτοτέρων ἑλληνικῶν ποιημάτων. Ἀθῆναι, 8ον, σ. 960.
(Μέρος Β'. ᾠσματα ἡρωϊκά, κλέφτικα κτλ. σ. 759—860 καὶ σ. 251 ἔ.).
- » * *Δάμπρος Σπ.* Ἐπιμνημόσυκος εἰς Γ. Ἀβέρωφ.
(Φωνὴ τῆς Ἑπείρου, 30 Ἰουλίου. Ἀνατύπ. ἐν «Λόγοις καὶ Ἀρθροῖς» σ. 318—324, Ἀθῆναι).

1899 * *Baldaci Ant.* Ἐκ τοῦ ἀνὰ τὴν Ἀλβανίαν ὁδοιπορικοῦ μου (1896), ὁ Πίνδος καὶ ὁ Σμόλικας, (Βοτανολογικαὶ μελέται).

(Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ. Ἔτος Γ'. σ. 152—174, 8ον, Ἀθῆναι).

- » *Οικονόμος Σπυρ.* Ἡ ἐν Θεσπρωτίᾳ σταυροπηγιακὴ Μονὴ Γερομερίου (ἐκ τῆς συλλογῆς ἡθῶν καὶ ἐθίμων Τσαμουργιάς Χριστοδούλου Α. Βαξεβάνου βραβευθείσης τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου).

(Ἐκκλησ. Ἀλήθ. Ἔτος ΙΘ'. σ. 452—456, 4ον, Κ/πολις).

- » *Παναγιωτίδης Δ. Α.* ἱατρός. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ ἐξ Αἰτωλίας καὶ μία ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ (πρὸς τὸ Ζάλογκον).

(Ἐκκλησ. Ἀλήθ. Ἔτος ΙΘ'. σ. 450—451, 4ον, Κ/πολις).

- » * *Πετρίδης Ἀθ.* Ἡ Χειμάρρα τῆς Ἑπείρου καὶ τὰ ἀρχαῖα πρόνομια αὐτῆς.

(Ἑλληνισμός. Τόμ. Β'. σ. 497—505, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).

- » * *Ὁ αὐτός,* Τὸ μέλλον τῆς Ἀλβανίας.

(αὐτ. σ. 328—336. 353—361. Ὁ ἐκ Δροβιάνης οὗτος πολυγράφος διδάσκαλος κατεῖχετο ὑπὸ τῆς ιδέας τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὸν δυαδικὸν τύπον Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας καὶ τὴν ιδέαν ταύτην ἀπὸ πολλοῦ ἤρξατο ἀναπτύσσων διὰ τῶν ἐν Ἀθῆναις ἐφημερίδων «Μέλλον», «Παλιγγενεσία», «Αἰών», ὡς καὶ ὁ Ο. Ἰάλεμος διὰ τοῦ «Μαγχεστριανοῦ Φύλακος» ἐν Ἀγγλίᾳ).

- » *Πολίτης Νικ. Γ.* Παροιμίαι συλλεγεῖσαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων ὑπὸ Παρθενίου ἱερομονάχου Κατζιούλη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν φιλοπόνων σπουδαίων καὶ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν.

(Παροιμίαι τομ. Α'. σ. 69—132, 8ον Ἀθῆναι περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ χειρογράφου ἰδ. αὐτ. σ. λ'—λε'. Εἰς τὸ τῆς Τσεγγέστης ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι: «Παροιμίαι κοιναὶ κατὰ Ἰωαννίτας», ἐπίσης καὶ ἐν κώδικι Λαύρας Ἀθῶ (I, 41 φ. 133—149) ὅθεν ἀντιγράψας πάσας τὰς παροιμίας ἀπέδωκα τῷ μακ. διδασκάλῳ μου Πολίτῃ. ἰδ. Λαογραφ. Τόμ. Ε'. «Ἀνέκδοτος συλλογὴ παροιμιῶν ἐξ Ἀγίου. κώδικος ὑπὸ Ε. Κονρίλα» σ. 560 ἐ.).

- » *Rada Girolamo de.* Caratteri della lingua albanese e suoi monumenti nell'età preistorica. Catanzaro, 8ον σελ. 13.

(Ἀνακοίνωσις γενεαιένη εἰς τὸ διεθνὲς ἐν Ῥώμῃ συνέδριον τῶν ἀνατολιστῶν, 9 Ὀκτωβρ. τμήμα XI Ἑλλάς καὶ Ἀνατολή. Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τι. rana).

- » * *R[einach] Theodor.* Duracinium.

(Revue des études grecques τόμ. XII, σ. 48—52, Paris 8ον περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ Δυρραχίου).

- » * *Σέχος, Μπότσαρης, Τζαβέλλας.* Προκήρυξη τοῦ Ἀλβανίτικου

- 1899 Συνδέσμου τῆς Ἀθήνας πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἀρβανιτιᾶς.

(Ἑλληνισμὸς τόμ. Β' σ. 195—202, 8ον μέγ. Ἀθῆναι. Ἐντεῦθεν ἐξεδόθη καὶ εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον, ὅπερ ἀνωνύμως ἀναφέρει ὁ Legrand [ἀρ. 693] «Προκλήρυξις...» σ. 20).

- » **Ταγκόπουλος Δ.** Βιογραφία καὶ Διαθήκη τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀδέρωφ. Ἀθῆναι, 8ον, σ. 16.
- » **Thalloszy-Jirecek.** Zwei Urkunden aus Nordalbanien. (Archiv für slavische Philologie, τόμ. ΚΑ' σ. 78—99 Berlin).
- » * **Χατζιδάκις Γ.** Νέαι ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.
(Ἀθηνᾶ τόμ. ΙΑ' σ. 127—162, Ἀθῆναι 8ον. Ὁμοιότητες τῆς Μακεδονικῆς πρὸς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἀρχαίαν ἑλλην. διάλεκτον σ. 136—141).
- » **Gelcich.** La Zedda e la dinastia del Balsidi. Spalato.
(Ἡ περίφημος δυναστεία τῶν Balsha ἤρξεν ἐν Ἀλβανίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1336—1421. Τὴν διεδέχθη ὁ Ἰωάννης Καστριώτης).

[1899] **Syreja Mehmed.** Sixhil-i-Osmani jahad tezgere-i-meshahir-i-Osmanie. Τόμ. I—IV, 8ον σ. 2500 Κ/πόλις. Mathas t Ainere 1315 (ὁθωμ. ἔτος).

1900—1901 **Ippen Theodor.** Alte Kirchen und Kirchen-ruinen in Albanien. (Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina τόμ. VII—VIII σ. 240 καὶ 131).

1900—1901 **Ἀλεξούδης Ἀνθιμος.** Κώδικες ἐπαρχίας Βελεγράδων.
(Ἑκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος Κ', σελ. 485—486, 509—511, 525—527, 537—538, 544—545. Ἔτος ΚΑ', σ. 15—16, 55—56, 71—72, 160, 299).

- » * **Veriras.** Τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα ἐν Ρωμουνίᾳ ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ὄψιν, ἐκ Βουκουρεστίου.
(Ἑλληνισμὸς Γ' σ. 468—473, 560—563. Α' 47—49, 8ον Ἀθῆναι).

1900 * **Frashëre Sami Bey** (=S. H. F). Abetare e gjeehésë shgëp, shtypurë prej Shogërisë «Dituri». Bukuresht, nësh-typétoret të shogërisë 8ον μικ. σ. 79.

- » * (Ἑπείρω (ἢ ἐν) κατάστασις). Περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑπείρου. (Υπόμνημα τῶν ἐν Ἀθήναις Ἑπειρωτῶν γραφέν γαλλιστὶ καὶ ἀπευθυνθὲν πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν Ἑπείρον καὶ Μακεδονίαν περιοδεύοντας στρατιωτικοὺς ἀκολούθους τῶν ἐν Κ/πόλει πρεσβευτῶν Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Γερμανίας).
(Ἑλληνισμὸς τόμ. Γ' σ. 289—304, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).

1900—1901 * Θεσσαλίας ἡ προσάρτησις.

(Αὐτ. Γ' σ. 533—541. Α' 27—32, 135—241, 193—199, 240—251, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).

- 1900 *Independenta Albanici*. Sub directiunea comitetului executiv al tinerilor Albanezi, Annul I, numer Ocasional, Bucarescé 5 Junie 0,42×0,48.
(Ἐφημερίς περὶ Ἀλβανίας πραγματευομένη, ἥς ἐξεδόθησαν, ὡς φαίνεται, μόνον τρεῖς ἀριθμοί).
- » Ἰταλία (ἡ) ἐν τῇ Βαλκανικῇ.
(Νέα Ἡμέρα Τεργέστης 17 Ἰουνίου).
 - » Ἰταλία καὶ Αὐστρία ἐν Ἀλβανίᾳ.
(Αὐτ. 21 Νοεμ. 9 Δεκ.).
 - » * Ἰταλικαὶ ἰδέαι περὶ Ἀλβανίας.
(Ἑλληνισμός τόμ. Γ' σ. 264—265, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » *Isambert*, L'indépendance grecque et l'Europe. Paris.
(Περὶ Πάργας σ. 34 ἐ).
 - » * Κ. Ὑπὲρ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.
(Ἑλληνισμός Γ' σ. 576—579, 8ον μέγ. Ἀθῆναι, μετὰ ἐκκλήσεως τοῦ μητροπολίτου ωαννίνων Γρηγορίου).
 - » Κάδμος. Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις παρὰ τὴν Πρέβεζαν. Ἀθῆναι.
 - » * *Μιστριώτης Γ., Καλοστύπης Ι.* Ἐκθεσις τῆς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπῆς τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» περὶ τῶν ὑποβληθέντων αὐτῇ πρὸς κρίσιν δραμάτων (τὰ θέματα περὶ Σουλίου).
(Ἑλληνισμός Γ' σ. 449—457, 486—497, 548—550).
 - » *Μουτ*, γραμματέως τοῦ Βερολιν. συνεδρίου. Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας.
(Νέα Ἡμέρα, Σεπτ. 19, 26 Ὀκτ. 2, 9, 16. Τεργέστη).
 - » *Οἰκονόμου Σπυρίδων.* Ὁ ἅγιος Κοσμάς.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθ. ἐτ. Κ' σ. 62—63 4ον, Κ]πολις).
 - » *Παναγιωτίδης Δ. Α.* Τὸ Γηρομέριον. Σταυροπηγιακὴ Μονὴ καὶ Ἐξαρχία ἐν Θεσπρωτίᾳ. (Συναξάριον τοῦ ὁσίου Νείλου καὶ ἄ.).
(Ἐκκλησ. Ἀλήθ. Ἔτος Κ'. σ. 23—24, 29—32 4ον, Κ/πολις).
 - » Ὁ αὐτός. Κώδιξ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατὰ προικοδοσιῶν ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Παραμυθίας καὶ ἱστορικαὶ ἐξ αὐτοῦ σημειώσεις.
(Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλ. Τόμ. ΚΖ' σ. 307—312, 6ον Κ/πολις).
 - » Ὁ αὐτός. Πολυζωΐδης ὁ Λαμπανιτσιώτης καὶ αἱ ἐκδόσεις αὐτοῦ.
(Αὐτ. 23 Φεβρ. 1898, σ. 325—328. Οὗτος κατήγετο ἐκ Λαμπανίτσας τῆς Παραμυθίας).
 - » *Pedersen H.* Die Gutturale im Albanesischen.
(Zeitschr. für vergleichende Sprachforschung XXXVI σ. 278 ἐ.).
 - » *Φορόπουλος Ἰωακείμ ἀρχιμ.* Ἐγγραφα τοῦ Πατριαρχ. ἀρχιεποφυλακίου. Σύστασις σχολείου εἰς Ἀρταν γενομένη παρὰ τοῦ ἐλεήμονος ἀρχοντος Μανωλάκη διὰ δόσεως γροσίων δύο χιλιάδων καὶ τοῦ κατὰ

1900 τόπον ἀρχιερέως δεδωκότος τὴν Ἐκκλησίαν τῆς μητροπόλεως ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐνορίας αὐτῆς εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σχολείου τούτου (1669).

Σχολή χώρας Ὀστιανίτζας τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς (περὶ ἰδρύσεως μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Γκούρα καὶ ἐτησίου ἐπιδόματος ὑπὲρ τοῦ σχολείου. Περίληψις τῶν ἐγγράφων).

(Ἐκκλησ. Ἀλήθ. Ἔτος σ. 93—95 καὶ 298, 4ον, Κ/πολις).

» * *Χρηστοδασίλης Χρ.* Ἡ Ἀλβανία ὑπὸ λείαν.

(Ἑλληνισμ. Γ'. σ. 363—367, 8ον μέγα, Ἀθήναι).

» * *Ὁ αὐτός.* Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ κατάστασις.

(Αὐτ. σ. 91—93, 254—263).

1901 *Arturo Galanti*, L' Albania, Roma. Societa editrice Dante Alighieri 8ον, σ. 261.

(Κρίσεις Const. Jérecok ἐν Mitteilungen des Instituts für Oesterreich. Geschichtsforschung τόμ. 26 (1905). σ. 366 ἐ.).

(Ἀχρίς) Τὰ χειρόγραφα τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος τῆς Ἀχρίδος.

(Εἰδήσεις τοῦ Ρωσσικοῦ ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου Κ/πόλεως σ. 466, Ρωσιστί).

» * *Dossios N.* Studii Greco-române. Ἑλληνο-ρωμουνικαὶ μελέται. Partea I, Clasicismul in principatele române in secolele XVII, XVIII, si la ineputul secolului al XIX—16. Fascicula I—II, σ. 111, 8ον Jași.

(Ἐν τέλει σημειοῦται καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ II—VI μέρους, ὅπερ δὲν γνωρίζω, ἐὰν ἐξέδωκεν ὁ λόγιος οὗτος καὶ γερμανομαθὴς Ἑπαιρώτης).

» *Leporski P.* Vostocni Illyrik i jevo cerkovno-istoriceskoje znacénie.

(Hristianskoe Cténie Ἰούλιος σ. 133 ἐ.).

» *Loiseau Charles.* L'équilibre Adriatique. L'Italia et la question d'Orient, Paris, 8ον, σ. 117 ἐ.

(Βιβλιοθ. Βουλῆς).

» *Mettenborn Fr.* Das Weiberregiment an den Höfen der Balkanstaaten. Berlin.

» *Μυστακίδης Ν. Γ.* Κατάλογος ἐπισκόπων Πωγωνιανῆς.

(Φωνή τῆς Ἑπείρου, Ἀθήναι).

» *Petit L.* Les évêques de Thessalonique.

(Echos d'Orient, Τόμ. IV σ. 136 ἐ. 212 ἐ).

» Ρουμουνικά σχολεῖα, τὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἑπείρῳ.

(Ἑλληνισμὸς Δ'. σ. 361, 8ον μέγ. Ἀθήναι. Ἐκ τῆς «Πατρίδος» τοῦ Βουκουρεστίου).

- 1901 *Thumb A.* Über die griechischen Elemente in den alten Barbarensprachen und im Albanischen.
(Verhandlungen der 46 Philologenversammlung in Strassburg σ. 155 ε.).
- » *Τοῦμα φὸν Βάρδικαμφ Ἀντ.* Ἑλλάς, Νότιος Ἀλβανία κτλ.
(Τὸ περίφημον τοῦτο βιβλίον, οὗ τὸ πρωτότυπον ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ ἐκδοθὲν εὐρίσκεται παρ' ἐμοῖ (ἴδε Legrand ἀρ. 519, ἴδε κατωτ. 1902) μεταφράσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Βιβλ. Βουλῆς).
 - » * *Χρηστοβασίλης Χρ.* Ἡ ἐθνικὴ σημασία τῶν ἀγώνων τοῦ Σουλίου. Διάλεξις τοῦ ἐν Πειραιεὶ τμήματος τῆς Ἑταιρείας.
(Ἑλληνισμός Δ' σ. 77—85, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » * *Ὁ αὐτός.* Ἑθνικὴ ποίησις τῶν Βλαχομακεδόνων καὶ καταγωγὴ αὐτῶν.
(Αὐτ. Δ' σ. 486—499).
 - » * *Ὁ αὐτός.* Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν πατρίδα, δράμα ἔμμετρο σὲ πράξεις πέντε, ἔκδοσις 3, Ἀθῆναι, 16ον σ. 136.
 - » * *Ὁ αὐτός.* Ἡ νέα φάσις τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος.
(Ἑλληνισμός Α' σ. 263—266, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » *Gelzer H.* Texte der Notitiae episcopatum. München.
 - » *Kokojka Mali.* Naim bej Frashëri. Sofje.
- 1902 *Κ[ρυστάλλης] Κ. Δ.* Δυσρράχιον.
(Ἑγκυκλοπ. Λεξικὸν ἐπιμελεία Πολίτου τόμ. Γ' σ. 653—654, 8ον, Ἀθῆναι).
- » *Abetare Cgëp.* Sofje, 16ον σ. 16.
 - » * *Ἀδμητος.* Ἡ ἐν Ἑπείρῳ Ἰταλικὴ προπαγάνδα.
(Ἑλληνισμός τόμ. Ε' σ. 246—249, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » * Ἑταιρεία ὁ Ἑλληνισμός. Ἐπιβλαβὲς δημοσίευμα.
(Αὐτ. τόμ. Ε' σ. 699—702. Ἐλεγχος τοῦ ἔργου τοῦ Thuma ἴδε 1901 καὶ διαμαρτυρία διὰ τὸν τίτλον «Ἑλλάς, Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία» 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » *Jirecek.* Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters.
(Denkschrift der Wien. Akad. Τόμ. 48. Περὶ ἐπιδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς βορείας χώρας καὶ τῆς συγκρούσεως ταύτης πρὸς τὴν Λατινικήν).
 - » *Ἰωαννίδης Γουλιέλμος.* Τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα.
(Ἑλληνισμός Ε' σ. 433—443, 491—510, 8ον μέγα, Ἀθῆναι, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς Edimburg Reviews).
 - » *Καρολίδης Π.* Ἀλβανία καὶ Ἀλβανοί.
(Αὐτ. σ. 635—637).
 - » *Κληροδοτημάτων τεύχος.* Ὑπουργεῖον Ἐκπαιδεύσεως. Ἀθῆναι 8ον σ. 100.

1902 **Κρυστάλλης Κ.** Ἔργα, τόμ. Α'—Β'. Ἀθῆναι.

- » * **Δάμπρος Σπ.** Φωνὴ τῆς Ἑπείρου.
(Λόγοι καὶ Ἀρθρα σ. 388—390, 8ον, Ἀθῆναι, ἐδημοσιεύθη τὸ α' ἐν τῷ ὁμωνύμῳ φύλλῳ, 2 Ὀκτωβρίου 1892, πρβλ. Βέην).
- » * **Ὁ αὐτός.** Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Κωνστ. Κρυστάλλην.
(Αὐτ. σ. 325—330, ἐδημοσιεύθη τὸ α' ἐν «Τῷ Ἀστει» 8 Μαΐου 1894 καὶ τῇ «Φωνῇ τῆς Ἑπείρου» 13 Μαΐου 1894).
- » **Δάμπρος Σπυρ.** Ἐπιμνημόσυνος εἰς Γεώργιον Ἀθέρωφ.
(Λόγοι καὶ Ἀρθρα σ. 318—324, 8ον, Ἀθῆναι, τὸ α' ἐν «Φωνῇ τῆς Ἑπείρου» 30 Ἰουλίου 1899).
- » **Lumo Skendo.** Metodë praktike për të mësuarë lehtë dhe epejt gjuha frëngjisht. Cop'e parë prej Dr F. Ahn shqipëruarë nga gjermanishtëja prej Bucuresht në Shtypëtoret të shoqërise «Dituria», 8ον σ. 240.
- » **Μαυροβουνίου** ὁ ἡγεμὼν καὶ ἡ ἁλβανικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ.
(Ἑλληνισμός Ε' σ. 309—312, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
- » **Μελᾶς Δέων Μ.** Τὸ ἁλβανικὸν ζήτημα. Μελέτη δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς φύλλοις τῆς 27—30 Ὀκτωβρίου τῆς ἐφημερίδος «Ἀστει» Ἀθῆναι, 8ον σ. 28.
- » **Birt Th.** Griechische Erinnerungen. Marburg, 8ον.
(Ἴδε σ. 17 καὶ 92 Βιβλιοθ. Βουλῆς).
- » **Borpe Aug.** Le régiment Albanais 1807—1814, Paris 8ον.
(Οὕτως ὀνομάζεται τὸ περιφημον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν πολεμιστῶν ὑπερ-
τούντων εἰς τὸ σιράτευμα).

1902—1903 * **Παπαρηγόπουλος Κων.** Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τόμ. Α'—Ε', Ἀθῆναι, 8ον.

(Τόμος Α' σ. 97—99 Πελασγοὶ καὶ Πελασγικὴ ἐποχὴ, σ. 217—219 Ἑπειρώται καὶ 987—8, σ. 964—965 καταγωγὴ... Ἰλλυριῶν. Τόμ. Ε', σ. 3—5. Ὁ νέος Ἑλληνισμός ἐν Ἑπείρῳ... σ. 233—236 Καταλανοὶ ἐν Ἑπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ καὶ 274—277, σ. 374—379, Σκενδέρβης σ. 615—617, Σουλιῶται σ. 716 ἐ. 726—731 Ἀλῆ Πασᾶς).

1902 * **Πίνδιος Κουτσόβλαχος.** Οἱ Ρωμοῦνοι τῆς Μακεδονίας.

(Ἑλληνισμός Τόμ. Ε'. σ. 750—754, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).

- » **Ribecco Agostino,** Viesha malit. Napoli (=ποιήματα τοῦ βουνοῦ).

1902—1903 **Torp A.** Etruskischen Beiträge. Leipzig I—II.

* **Χρηστοδασίλης Χρ.** Ἡ Ἰταλία ἐν Ἑπείρῳ.

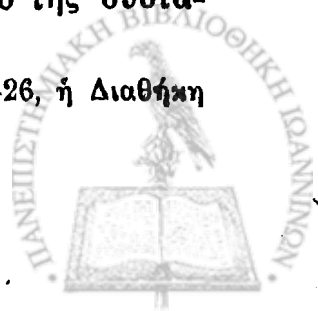
(Ἑλληνισμός τομ. Ε'. σ. 538—541, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).

1903 *Abrami Thoma*. La renaissance albanaise (përlindja shqipëtare. gazet e përdyjavëshme, del prej një Komiteti. Redacteur en chef—cassier J. Morana . Deviza: Shqipëria e Shqipëtarëvet. l'Albanie aux Albanais 0,33 × 0,49).

(Ἡ ἐφημερίς αὕτη ἐξεδίδετο Ἀλβανιστὶ καὶ Γαλλιστί· ὁ α' ἀριθ. 15 Μαΐου, ὁ β' 3 Ἰουν. ὁ γ' 24 Ἰουν. καὶ ὁ δ' 25 Ἰουλ. Ἐντεῦθεν ἐξεδόθησαν μόνον 7 ἀριθμοί).

- » * *Ἀκροκεραύνιος Προμηθεύς*. Ἐπιβουλαὶ κατὰ τῆς Ἑπείρου. Αὐστροϊταλικαὶ ἔριδες.
(Ἑλληνισμός τόμ. 5'. σ. 468—469, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » * *Βλαχογιάννη I*. Ἡ βιογραφία τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη ὑπὸ τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως του Δ. Αἰνιᾶνος, ἔκδ. β' (μετὰ συλλογῆς ἀνεκδότων καὶ ἀποφθεγμάτων), 8ον, Ἀθῆναι σ. 128.
- » * *Βουλόδημος Χαρ.* Δοκίμιον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων... ἐκπονηθὲν ὑπὸ—ἐκδιδόντος Ἑμμ. Βουτζίνα. Τόμ. Β'. σ. ιθ, 657.
(Ὅλιγα τινὰ βιογραφικὰ περὶ τοῦ ἐκπονήσαντος τὸ ἀνά χειρας βιβλίον σ. θ'—ιθ).
- » [*Dodani Viskë A.*] Trigelhim a Serb' Zuzarevet prej V. A. D. 12ον σ. 57. Βουκουρέστιον, tipografia si fonderia de litere Dor P. Cucu.
- » * *Καζάξης Νεοκλῆς*. Ἑπειρωτικαὶ Διαλέξεις.
(Ἑλληνισμός 5'. Διάξεις 1 σ. 225—275. 2 σ. 321—333. 3 σ. 334—340, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » * *Καρολίδης Π.* Ἑλληνικαὶ ἀναμνήσεις ἐξ Ἰταλίας. Α'. Ἰταλία καὶ Ἑλληνισμός. Β'. Κρυπτοφέρη. Γ'. Οἱ Ἑλληνόφωνοι τῆς κάτω Ἰταλίας.
(Αὐτ. σ. 404—418. 589—600 περὶ Ἀλβανῶν).
- » *Λαυριώτης Χρυσόστομος*. Ἰωάννης Ἐπίσκοπος Πρεσδριανῶν.
(Ἑκκλησ. Ἀλήθ. Ἔτος ΚΓ' σ. 355—356, 362—364, 4ον Κ/πολις).
- » *Δεόντιος Κασσανδρείας*. Μοναστηριακαὶ περιουσίαι ἐν Ἑπείρῳ.
(Αὐτ. σ. 209—211, σ. 215—217).
- » *Μπέλλος Δουκᾶς Γ.* Ἀλβανικά, ἥ αἱ τρεῖς ζῶσαι διάλεκτοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.
(Δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν. Ἀθῆναι, 8ον σ. 112).
- » *Ράδος Νικ.* Τὰ κατὰ τὴν Ριζάρειον ἐκκλ. σχολὴν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μετὰ τῆς εἰκόνης τοῦ ἱδρυτοῦ.
(Ἑκδ. β' Ἀθῆναι, 8ον σ. 564. ὁ Γεώργιος Ριζάρης σ. 10—26, ἡ Διαθήκη 26—29, τὰ κατ' αὐτὴν σ. 70—101).

1903 *San Giuliano R.* Di Lettere dell'Albania, Roma.

- » *Silvestrelli G.* Regno di Grecia, Roma.

(Ὁ συγγραφεὺς πρέσβυς τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀθήναις. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας. Ὑπάρχει στατιστικὴ τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἑλλάδος).

- » * *Φράσσαρης Ναήμ.* Ὁ ἀληθὴς πόθος τῶν Σκοπετάρων ποίημα. Σόφια 16ον μικρ. σ. 16.

(Ἐπὶ τοῦ ἐξαφύλλου: Εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Ὅμηρος).

- » *Helbig Robert.* Die Italienischen Elemente in Albanesischen Sprache. Diss. Leipzig, 8ον σ. VI, 137.

(Κρίσεις ἐν Jahresberichte des Instituts für rumänische Sprache 1904 σ. 1 ἐ. καὶ Jul. Subat ἐν Zeitschrift für rumanischen Philologie XXX 1906 σ. 86—90).

- » *Χρηστοδασίλης Χ.* (Ὑπὸ τὸ ψευδών. Ἱερεμίας). Ἡ Ἑπείρος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1881. Α' Ἑθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπισκόπησις. Β' Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις.

(Ἑλληνισμὸς Γ' σ. 822—831, 894—903, 8ον μέγα Ἀθῆναι).

1904 * *Ἀποστολίδης Βασ.* Γλωσσικαὶ μελέται ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀκαδημεικῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ Γ. Χατζηδάκι. Κάρρον, 8ον σ. 253.

(Κεφ. Δ' Σλαβο-Ἀλβανικὴ καὶ Φραγκοενετικὴ περίοδος σ. 83 ἐ.).

- » *Asdren.* Rezë Djellit, viersha lirike. Bukuresht, Shtypëshkrim i pergjithëshmë str. Cavaci 14, 8ον σ. 224.

- » *Villari L.* (ἐκδότης). The Balkan question. The present condition of the Balkans. London.

- » *Fisher Em.* Die Herkunft der Rumanen.

(Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἱστορ. 1545).

- » * *Gelzer Heinr.* Von heiligen Berge und aus Makedonien. Leipzig, 8ον σ. XII, 262.

(Κεφ. XV σ. 136 ἐ. Ochridas geschichtliche Bedeutung. Κεφ. XX σ. 182 ἐ. Das Volk der Albanien).

- » *Gröber G.-Meyer W-Lübke.* Die lateinische Elemente im Albanesischen. Strassburg.

(Grundriss der romanischen Philologie I 1033—1057. Τὸ α' ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Gröber τῷ 1888, ἐπανελήφθη δὲ ἡ ἐκδοσις ἤδη ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Meyer & Lübke).

- » *Jakova Mesturi.* Grammatica della lingua albanese. Frascati.

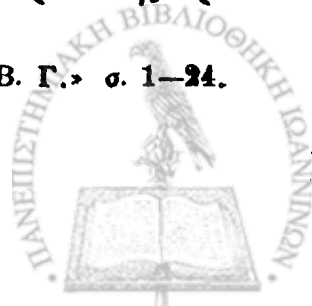
- » * *Καρολίδης Π.* Οἱ ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἑλληνοαλβανοί.

(Ἑλληνισμὸς Ζ' σ. 81—88, 8ον μέγα Ἀθῆναι καὶ σ. 176—183, 354—357, 416—433, 481—488, 569—574, 939—942).

- 1904 * **Καρολίδης Π.** Οἱ λεγόμενοι Ῥωμοῦνοι τῆς Μακεδονίας.
(Αὐτ. σελ. 104—106).
- » **Δάμπρος Σπ.** Ἀλῆ Πασᾶ ἔγγραφον πρὸς τοὺς Παργιώτας.
(Ν. Ἑλληνομν. Α' σελ. 491, 8ον, Ἀθῆναι).
 - » **Ὁ αὐτός.** Ἀλωσης Καλαρρυτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ᾶ.
(Αὐτ. σ. 458—474).
 - » **Ὁ αὐτός.** Ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μητροπολίτου Δυρραχίου Νικήτα καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Τζερνίκου Λέοντος.
(Αὐτ. σ. 240—241).
 - » **Δαυριώτης Ἀλέξ.** Ἀνέκδοτα Πατριαρχ. γράμματα ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἱερᾶς Μ. Λαύρας καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου Μαυροματάτη.
(Ἑκκλ. Ἀλήθεια, ἔτ. ΚΔ' σ. 335—336. 4ον, Κωνσταντινούπολις).
 - » **Barre A.** La Bosnie—Herzegovine. (Administration Autrichienne de 1878 à 1903), Paris.
 - » **Οικονόμος Σπ.** Ἱερὰ Μονὴ Γηρομερίου.
(Ἑκκλῆς. Ἀλήθ. ἔτ. ΚΔ' σ. 371—372, 4ον, Κ/πολις).
 - » * **Παλαμᾶς Χ. Μ.** Ἑλληνόφωνοι καὶ Ἑλληνόβλαχοι ἐν Ἰταλίᾳ (Στατιστική).
(Ἑλληνισμός Ζ' σ. 943—944, 8ον, Ἀθῆναι).
 - » **Patsch C.** Das Sandschak Berat in Albanien. Wien.
 - » **Pittard Eug.** Ethnologie de la Péninsule des Balkans.
(La Globe Τόμ. 63 σ. 50 ἑ., Paris).
 - » **Ράδος Κων.** Ὁ νέος προσανατολισμός τῆς Ρουμανικῆς πολιτικῆς. Ἡ Μακεδονορρουμανικὴ χίμαιρα.
(Γεωγρ. Δελτίον ἔτ. Α' τευχ. α' σ. 26—30, 8ον Ἀθῆναι).
 - » **Ρωμουνικαὶ πλάναι** ἐξ Ἑπείρου.
(Ἑλληνισμός Ζ' σ. 545—547, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » * **Ρωμουνισταὶ (οἱ)** ἐξ Ἰωαννίνων.
(Αὐτ. σ. 537—540).
 - » **Χρηστοβασίλης Χρ.** Ἑπείρος καὶ Ἀλβανία, πολιτικὴ πραγματεία, Ἀθῆναι, 6ον σ. 16.
 - » * **Ὁ αὐτός.** Ὁ Ἑλληνισμός καὶ ἡ ἐπίσημος Ἰταλία.
(Ἑλληνισμός Ζ' σελ. 32—43, 8ον, Ἀθῆναι : Ἐλεγχος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Silvestrelli : Regno di Grecia, ἴδε ἄνωτ. 1903).
 - » **Χριστοφορίδης Κων.** Λεξικὸν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης· 8ον Ἀθῆναι σ. 502, ε'. (Τὸ Ἀλβανο-ἑλληνικὸν τοῦτο Λεξικὸν περιέχει 1300 περίπου λέξεις μετὰ τῆς δηλώσεως τοῦ τόπου ἐκάστης καὶ σλαβικὰς 30. Ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοφορίδου ὑπὸ τοῦ

- 1904 Χαρ. Διογένους Ἀλβανοῦ καθηγητοῦ ἐν Ἀθήναις, δαπάναις τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως).
- 1905 Ἀραβαντινὸς Π. Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων.
- » * *Δελικάνης Καλλίνικος ἀρχιμ.* Πατριαρχικῶν ἐγγραφῶν Τόμ. τρίτος, ἦτοι τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατρ. ἀρχιεπισκοπικοῦ σφζόμενα ἐπίσημα ἐγγράφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου πρὸς τὰς ἐκκλησίας Ρωσσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου 1504—1863, οἷς προστίθεται Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν. Κ/πολις 8ον σ. η', 1107. (Ἰδ. καὶ σ. 824—827. Γεωργίου Καστριώτου ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς Καστορίας Διατάξεις).
 - » *De Moüy Charles.* Ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου. (Ἑλληνισμὸς Η'. σ. 11—16, 8ον μέγ. Ἀθῆναι, ἐκ τῆς Revue des deux mondes).
 - » *Durham M. E.* The Barden of the Balkans. London.
 - » * Ἑλλὰς καὶ Ρωμουνία (διὰ τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα). (Ἑλληνισμὸς Η'. σ. 739—748, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » *Grameno M. J.* Malkimi ë gjuhëse shqipe prej M. G. pjesë kombëtare në vjershë metre pamje, ngjyrë në Korçë rnë 1886 Bukuresht në shtypëtoret N. N. Voicu, Mihal Vode Nr. 21, 8ον σ. 85.
 - » * Ἑπείρου (ἔξ), Μακεδονίας καὶ Θράκης ἐπίσημοι εἰδήσεις. (Ἑλληνισμὸς Η'. σ. 710—716, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » *Δαμπρίδης Ι.* Ἀλβανία. (Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν ἐπιμελεία Πολίτου. Συμπλήρωμα (1902—1905) σ. 80—82, 8ον, Ἀθῆναι).
 - » *Nopcsa Fr. Baron.* Zur Geologie von Nordalbanien. (Jahrb. K. K. Reichsanstalt τόμ. LV, 1).
 - » *Jorga N.* Geschichte des Rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen von - professor an der Universität Bukarest. Τόμ. I—II σ. XIV 402, XVII 541, 8ον Gotha I. Ableitung τῆς Allgemeine Staatgeschichte: Geschichte der Europäischen Staaten.
 - » *Καζάξης Νεοκλῆς.* Ἑλλὰς καὶ Ἑλληνισμός. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἑπείρου (ἔξετάζεται ἱστορικῶς καὶ τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα). (Ἑλληνισμὸς Η' σ. 561—576, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » *Κεραμεὺς Παπαδόπουλος Α.* Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, Πετρούπολις. (Ἀπόσπ. ἐκ τῆς «Συλλογῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Lamansky B. Γ.» σ. 1—24. Κρίσεις ἐν Ν. Σιών τόμ. Β' σ. 420—422· εἶναι ἐγγράφα).

- 1905 * *Kern O.* Dodona in Epirus.
(Pauly - Wissowa Real - Encyclopädie, 8ον Stuttgart σ. 1257—1265 ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ ἐν τέλει βιβλιογραφία).
- » * *Κουτσοβλαχικὸν* (τὸ) ζήτημα μεταξὺ Ὑψηλῆς Πύλης καὶ Πατριαρχείου.
(Ἑλληνισμός Η' σ. 523—526, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
 - » * *Δάμπρος Σπ.* Ἡ Παναγία Βελλᾶ πλησίον τοῦ Βουργαρελίου ἐν Τζουμέρκαις.
(Νέος Ἑλληνομν. Β' .σ. 289—298, 8ον Ἀθῆναι).
 - » * *Ὁ αὐτός.* Ἐπιστολαὶ περὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ συνεδρίου τῶν ἀνατολιστῶν ἐν ἔτει 1899.
(Περὶ Ρουμάνων καὶ Ἀλβανῶν ἐπιστολὴ Δ' καὶ Ζ' ἐν «Μικταῖς σελίσιν» σ. 129—151).
 - » *Δεκαντᾶς.* Αἱ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας Ρωμουνικαὶ ἀξιώσεις (καὶ περὶ Ἑπείρου).
(Ἑλληνισμός Η' σ. 669—681, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
- 1905 * *Παγανέλης Σπ.* Πάρεργα φύλλα. Ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Ἀμπρακικόν. Ἡ Ἄρτα. Τὰ Τσουμέρκα. Ἀθῆναι 16ον σ. 95.
- » * *Παπαγεωργίου Σπ.* Περὶ Βλαχοφώνων ἢ Κουτσοβλάχων. Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Φιλολ. Συλλ. Παρνασσῷ.
(Νέα Ἡμέρα Τεργέστης 15/2, 26/9 καὶ 29/16 Δεκεμβρ.).
 - » * *Σπηλιωτόπουλος Ἀντ. Θ.* Οἱ Βλαχόφωνοι Ἑλληνες καὶ ἡ Ρωμουνικὴ Προπαγάνδα. Ἀθῆναι 16ον σ. 200.
 - » *Φαμελιάρης Δημ. Ν.* Ἡ ἔνδοξος Ὑδρα, ἥτοι μέρος τῆς κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821... ἀλληλογραφίας ἀρυσθεῖσα (sic) ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου τοῦ Δήμου Ὑδρας. Ἀθῆναι.
 - » * *Philippson, Dyrrachion.*
(Πλήρες ἄρθρον μετὰ τοπογρ. χάρτου ἐν Real - Encyclopädie Pauly - Wissowa. Τόμ. Ε'. σ. 1882—1887, 8ον Stuttgart (περὶ Βυρχνης).
 - » * *Χρηστοδασίλης Χρ.* Οἱ Ἀλβανοὶ καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν συμφέρον.
(Ἑλληνισμός Η'. σ. 692—696, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
 - » * *Ὁ αὐτός.* Γεωγραφικὰ καὶ ἐθνογραφικὰ τῆς Ἑπείρου.
(Γεωγραφ. Δελτίον ἔτος Α'. σ. 170—178 (ἔπεται συνέχεια), 8ον Ἀθῆναι).
 - » *Ὁ αὐτός.* Ἡ Ἑπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.
(Ἑλληνισμός Η'. σ. 17—33, 140—146, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
- 1906 *Georgewich.* Der Volkerstreit in Macedonien. Budapest.

- 1906 *Gurakuqi L.* Abetar ivogël shqip, mas abevet t' Bashkimit e t' stambollit, më trëgime, n' t' dy dhialektet prej Lek Grudes. Bukuresht në shtypetoret N. N. Voicu. Mihal Voda Nr. 21. 8ον, σ. 27.
- » *Gruda L.* Fia lorð ' sqypfrëngisat a' etrëngisotqyp i fialëve t' rëja. Napoli σ. 22.
(Νεολογίαι εἰς τὴν Ἀλβανίαν).
- 1906—1907. * *Καρολίδης Π.* Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι σήμερον ὑπὸ Γουστ. Φρεδ. Χέρτσβεργ μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Τόμ. Α'. σ. 634. Β'. 784, (ἐσχάτως ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ Γ' τόμος). Ἀθῆναι, 8ον.
- 1906 * *Κηπιάδης Γ.* Ἑλληνισμοῦ ἀναγέννησις προσεγγίζουσα, ἐκ θεσφάτων ἐκδηλουμένη προφητικῶν ῥήσεων. Ἀλεξάνδρεια 8ον, σ. 39.
- » * *Δάμπρος Σπ.* Προκήρυξις διαγωνίσματος ὑπὸ τῶν αὐταδέλφων Φιλίππου καὶ Μάρκου Δ. Φιλίππου πρὸς συγγραφὴν γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς μελέτης περὶ Ἑπείρου.
(Ν. Ἑλληνομν. Γ'. σ. 502—504, 8ον, Ἀθῆναι).
- » * *Μπαλάσιτζεφ Γ. Α.* Περιληπτικὴ πραγματεία περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας (μετὰ προσθήκης ἑνὸς φιρμανίου). Σόφια, 8ον, σ. 28.
- » *Μυστακίδης Ν. Γ.* Δρυϊνουπολιτικά. Ἑγούμενοι χρηματίσαντες ἐν τῇ κατὰ Δέλδινον Μονῇ Καμένης.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΚΓ' σ. 168—169, 4ον Κ/πολις).
- » * *Φοῦκος Ἐδουάρδος.* Τὸ Σοῦλι καὶ ὁ Σαμουήλ, κατὰ μετάφρασιν (ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ), ὑπὸ Γ. Χ. Ζαλοκώστα, Ἀθῆναι 16ον σ. 83.
- » *Harallambi Papakristo.* I drunjt kryq, ndarë më dy pjesë. Pjesë e parë, tregim ë mirëvelijesem pas mbi shkresësë Smidhitiut. Pjesë e dytë vjersha prej—Shtypurë prej shogërisë «Djalëria shqipëtare» që qendron ndë Braillë (Rumani). Sofie nd ështypëshkronjë shqipë «Mbrothësia». Kristo P. Luarasi, 10ον σ. 44.
- » *Χατζηγιαννάκογλου Γεώργιος.* Πύρρος, ἐβδομαδιαία ἐθνικὴ ἑφημερίς, Ἀθῆναι (ἀσχολουμένη κυρίως περὶ Μακεδονίας, Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας).
- » *Hofmann Otto.* Die Macedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum. Berlin, 8ον.

1) Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι τὸ g γαλλικὸν ἀνατετραμμένον.

- 1906 * **Χρηστοβασίλης Χρ.** Περὶ τῶν κινδύνων τῆς Ἑπείρου.
(Ἑλληνισμός Θ' σ. 133—138, 8ον μέγα, Ἀθῆναι).
- 1907 * **Ἀλέξανδρος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης.** Διαμαρτυρίαι Κουτσοβλάχων. Ἐκθεσις Μητροπολίτου.
(Ἑκκλ. Ἀλήθεια ἔτος ΚΖ' σ. 329—330, 4ον Ἀθῆναι).
- » * **Ἑλληνοαλβανικὴ συνεννόησις.** Δήλωσις τῆς Ἐπιτροπῆς, Ἀθῆναι 22 Μαρτίου.
 - » **Georgewitch Vladan.** Österreich-Ungarn und Italien. Das westbalkanische Problem und Italiens Kampf und die Vorherrschaft in der Adria. Leipzig und Wien.
 - » * **Καζάξης Ν.** Ἑλληνοαλβανικὴ συνεννόησις. Τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀθῆναι 16ον σ. 70.
 - » * **Basqimi sqipetavet.** Elinevet nde Adine, nde 4 te Mait.
 - » * **Benusi Gasper Shkodranë.** Abetare e gjuhësë shyqrp ndë shtypeshkrojët të shoqerisë «Bashkim» 16ον σ. 72.
 - » * **Βογιατζίδης Ι.** Μικρὰ ἀνέκδοτα ἐκ Μετεώρων.
(Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος Ζ' σ. 161—177).
 - » **Κουτσοβλάχων διαμαρτυρίαι** πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικότητος αὐτῶν. α' Αἰκατερίνης, β' Κλεισούρας, γ' Κρουσόβου, Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν, δ' Μηλοβίτσης, ε' ἄλλων κοινοτήτων, ς' Νεβέσκης, ζ' Σερβίων καὶ Κοζάνης, η' Παραμυθίας, θ' Βαρακλῆ Τζουμαγιᾶ καὶ ἄλλων, ι' Μοναστηρίου, ια' Βωβούσης, ιβ' Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, Παλαιοσελίου, Πάδων, Ἀρματόβου, Βράζας, Φούρκας, Μετζίτιε κτλ., ιγ' Σαμαρίνης, ιδ' Μία πολύτιμος ἐγκύκλιος τῆς Ρωμουνικῆς προπαγάνδας πρὸς τοὺς Βλάχους τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας, ιε' διαμαρτυρίαι τῶν ἐν Καλλιφορνίᾳ ἐγκατεστημένων.
(Ἑκκλ.σ. Ἀλήθεια ἔτος ΚΖ' σ. 158—164, 178, 261—266, 306—309, 365—366, 477—482, 496—497, 617—621, 648—652, 665—667, 727—730, 4ον Κωνσταντινούπολις. Αἱ διαμαρτυρίαι ἐνιαχοῦ συνοδεύονται καὶ ὑπὸ ἐκθέσεων τῶν Μητροπολιτῶν).
 - » **Lamouchi.** La péninsule Balkanique. Paris.
 - » * **Δαμπρυνίδης Μιχ. Γ.** Ἱστορικαὶ σελίδες (1320—1821).
Οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον.
Ὑδρα, Σπέτσαι. Ἡ Χερσονήσος τοῦ Αἴμου καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς. Ἀθῆναι, 8ον σ. 88.
 - » **Meyer Ed.** Geschichte des Altertums τόμ. I-V 1884-1902.
(Ἑκδόσις β' τόμ. I: πολλαχοῦ περὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας, τόμ. II, σ. 57 ἔ. 65 ἔ. Περὶ τῶν ἱλλυρικῶν χρόνων ἐν Ἱταλίᾳ σ. 490 ἔ.).

- 1907 **Μυστακίδης Βασ.** Χρονικά. Περὶ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ὑψηλῆς Πέτρας.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΚΖ' σελ. 139—141, 4ον, Κωνσταντινούπολις).
- » **Nacio N. N.** Intrigi streini in contra neamului albanez de presedintele societatii albaneze «Drita». Bucuresht. Tipo-litografie si fonderie de litere D. B. Cucu, 8ον σ. 28.
 - » **Ὁ αὐτός.** O scrisoare deschisa si dimascarea unei bande de traditori de-Bucureshti Tipo-litografie si fonderie de litere Dor. P. Cucu, 15, 8ον σ. 23.
(Πραγματεύεται ἐναντίον τοῦ βιβλίου τοῦ *Burileanu*: De la Romanëi din Albania, ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τοὺς Ἀλβανούς ὡς Κουτσοβλάχους).
 - » **Ῥουμανίζοντες.** Ἀρθρα καὶ διατριβαὶ περὶ τῶν κατὰ τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας ὑπὸ βουλγαριζόντων καὶ ῥουμανιζόντων γινομένων. Ἀνασκευαὶ ψευδολογημάτων, ἐπιστολαὶ μητροπολιτῶν Μακεδονίας.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος ΚΖ', 4ον Κ/πολις, ἐν ἐκάστῳ σχεδὸν τεύχεσι).
 - » **Salvator L.** Parga τόμ. Α΄.
Πολυτελεστάτη ἔκδοσις εἰς σχῆμα μέγα (0,37×0,51) σ. XIII, 476 μετὰ 40 ἔκτος τοῦ κειμένου ἡλιογραφιῶν καὶ 35 ἐντὸς τῶν σελίδων φωτοτυπιῶν· ἐν τέλει δύο γεωγραφ. χάρται, ὁ εἰς ἀρχαῖος· εἰς τὸ Β' μέρος δημοσιεύονται διάφορα ἐπίσημα ἔγγραφα (1386—1806) ἀναφερόμενα εἰς τὴν Πάργαν.
(Πρβλ. Βυρχ. ἴδε κατωτ. 1908).
 - » * **Σκοτίδης Ν.** Ὁ χαρακτὴρ τῶν Ἀλβανῶν.
(Παναθήναια ἔτος Ζ' τεύχος 152 Ἰαν. σ. 229—232, 4ον ἀπόσπ. ἐξ ἀνεκδότου ἔργου «Ἀπὸ Κερκύρας εἰς τὴν Β. Ἑπείρον καὶ τὴν Ν. Ἀλβανίαν» γραφέντος τῷ 1886 ὅτε ὁ συγγ. ἦτο πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἀργυρόκαstron).
 - » **Skutsch, Etrusker.**
(Pauly-Wissowa Real-Encyclopädie, Stuttgart 8ον σ. 730—806).
 - » **Tahir Efendi.** Emni Vehbije shkruarë me shkronja turqisht prej-kthyerë me shkronjia shqip prej I.H. T. Gj. Stypurë prej shoqërisë «Baskin» në Bukuresht. 8ον σ. 23.
 - » **Φιλόθεος ἀρχιμανδρίτης.** Ἠγούμενοι χρηματίσαντες ἐν τῇ ἐν Θεσπρωτῷ σταυροπηγιακῇ μονῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς ἐν τῷ Γηρομερίῳ. Ἡ Μονὴ Γηρομερίου.
(Ἐκκλ. Ἀλήθ. ἔτ. ΚΖ' σ. 233, καὶ 360, 4ον Κ/πολις).
 - » **Vetter H.** Beiträge zur geologischen Kenntniss des nordischen Albanien.
(Denks. K.K. Akad. der Wiss. M.N. Kl. LXXIX).

- 1907 *Ippen Theodor*. Denkmäler verschiedener Altersstufen in Albanien.

(Δημοσιεύσεις τοῦ Μουσείου τοῦ Σεραγέδου τόμ. X, Wien.).

» *Kiepert H.* Carte de l'Epire et de la Thessalie.

» *Ὠρολογᾶς H.* Περὶ Κορυτσᾶς.

(Φάρος Θεσσαλονίκης 28 Αὐγούστου).

- [1908] *Ἐταιρία ὁ «Ἑλληνισμός»*. Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀθῆναι 16ον σ. 318.

(Τὸ α' ἐξεδόθησαν αἱ διαλέξεις γαλλιστί. Ἴδε 1908 La Grèce).

- 1908 *Nopcsa Fr. Baron*. Weitere Beiträge zur Geologie Nord-Albanien.

(Mitteil. der Geol. Gesell. in Wien I).

- 1908 *Amadori Virgili*. La questione Rumeliotica e la politica Italiana. Vitonto, 8ον, σ. 1005.

(Ἐν τῷ Α'. μέρει περὶ Μακεδονίας, Ἑπείρου, Θράκης καὶ Ἀλβανίας· ἐν τῷ Β'. περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν διαφόρων ἀνατ. κρατῶν ἰδ. ἀνάλυσιν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Α. Ἀνδρεάδου ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἑστία» ἀρ. 5319, Ἀθῆναι).

- 1908—1909 * *Ἀνοτὼ Γαβριήλ*. Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ Βερολίν. Συνεδρίου.

(Ἑλληνισμός. Τόμ. ΙΑ'. καὶ ΙΒ'. σ. 24—32, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).

- 1908 *Dine Spiro K.* Valet e detit. Sofie 8ον σ. 856.

(Ποιήματα μετὰ εἰκόνων).

- 1908—1909 *Dossios N. A.* Albani, Albanzii și limbalor.

(Revista din Jas,i).

- 1908 * *Δραγούμης Στ.* Ἰωάννης Μπάγκας Κοριτσαῖος.

(Μακεδον. Ἡμερολόγιον Ἔτος Α'. σ. 287—292. 8ον, Ἀθῆναι. Ἴδ. καὶ Δωδώνη Ἡμερολ. 1895 σ. 175).

» * *Κονδύλης Δ. Α.* Διαλέξεις δύο περὶ καταγωγῆς τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἀλβανικῆς φυλῆς.

(Γενόμεναι ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἐταιρ. τῶν φίλων τοῦ λαοῦ καὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ ἐφημερίδι «Πύρρος», Ἀθῆναι 8ον, σ. 52).

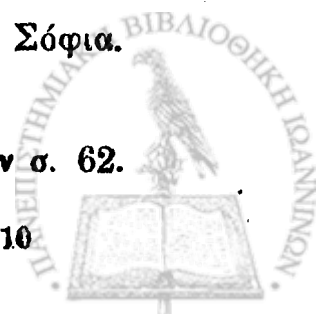
» * *Λάμπρος Σπ.* Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος κτλ. Τόμ. 5', Ἀθῆναι, 8ον.

(σ. 238—241 τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑπείρου καὶ 356—363, 536—541, 612—615. Ἀλβανοὶ καὶ Σέρβοι ἐν Ἑπείρῃ σ. 645—650, 769—773. Ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων σ. 813—816).

» *Marchiano Michele*. Canti popolari Albanesi delle colo-

- 1908 nie d'Italia, pubblicati da un manoscritto della prima metà del secolo XVIII, 8ον σ. LXX, 94 Foggia.
(Βιβλιοκρισία ἐν Diturijs I σ. 80 Tirana).
- **Ὁ αὐτός.** Reliquie e vestigi dell'antico ceppo glotticoalbanese. Napoli 8ον σ. 18.
(Ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει καὶ ἐτυμολογεῖ 21 λέξεις Ὑρσικῆς, Μακεδονικῆς καὶ Ἰλλυρικῆς. Ἴδε Diturijs I, σ. 32).
 - *** Μητσόπουλος Κ.** Schulz E. ἱατροῦ ἐν Ἀμβούργῳ. Ἀλβανικὴ Τανταλίδειος γενεά.
(Μηνιαῖον Παράρτ. Ἀθηνῶν ἀρ. 9, Ἰουλίου σ. 13—15, 4ον ἐκ τῆς «Cartenlaube» φυλλ. 11).
 - **Basikini** fialor si rë i sqypes, perbâm prj soqniët t'—Shkodër 8ον, σ. 526.
(Περιέχει 14000 λέξεις ἐξηγουμένας εἰς Ἱταλικὴν γλῶσσαν, ἐν τέλει 514—524 ξέναι λέξεις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν).
 - **Παγεωργίου Πέτρος.** Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς Μπόριας (Κοριτσᾶς). Byzant. Zeitsch. Τόμ. IZ' σ. 129, 8ον Leipzig.
 - **Parageorges Sp.** Les Koutsovalaques Athènes.
 - **Parahagi P.** Parallele Ausdrücke aus den Kumänischen, Bulgarischen, Albanischen und Neugriechen.
(Jahresberichten des Balkanseminars zu Leipzig).
- 1908 *** Pekmezi G.** Grammatik der Albanesischen Sprache Laut- und Formenlehre. Wien 8ον σ. IV, 294.
- **Πετρήs Ν.** Περὶ Πάργας.
* (Βιβλιογραφία. Πανελλήνιον Κράτος. Φεβρ. Ἀθῆναι).
 - *** Ρουσᾶνος Παχώμιος.** Ὑπόμνημα εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα παρὰ τῆς σεβασμίας καὶ προσκυνητῆς εἰκόνης τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κασσιοπαίας ἐν κώδικι 103 τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης (Νανιαν. 125) φ. 167—171.
(Κανέλλου Σπανοῦ Γραμματικὴ, Παχώμιον Ρουσᾶνον κατὰ τῶν χυδαῖζόντων καὶ αἵρετικῶν καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ νῦν πρῶτον... ὑπὸ Ἰω. Βασιλικοῦ, Τεργέστη, 8ον, σ. 147).
 - **Salvator L.** Parga, Versuch einer Geschichte von Parga.
(Τόμ. Β') ἔκδοσις πολυτελεστάτη (0,37×0,51) σ. VII, 219, ἐν ἀρχῇ ὁλοσέλιδος, ἔγχρωμος εἰκὼν περιέχουσα τὰ οἰκόσημα τῶν Κερκυραίων διοικητῶν τῆς Πάργας κ. ἄ. Ἐν τέλει ὑπάρχει βιβλιογραφία πλήρης συμπληροῦσα τὴν τοῦ Α' τόμου (1807). Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῶ ταύτης.
(Πρὸς δλ. Βυρχ.).

- 1908 **Σκαλιέρης Γ. Κ.** Τὸ ἁλβανικὸν ἄλφαβητάριον.
(Μηναῖον Παράρτ. Ἀθηνῶν Α' τεύχος 9, σ. 7—13. 4ον, Ἀθῆναι).
- » **Σκενδέρης Κων.** Ἡ Κοριτσᾶ.
(Μικρασιατικὸν Ἡμερολ. ὑπὸ Ε. Σβορώνου σ. 326—333, 16ον, Σάμος).
- 1908 **Stsinmetz Karl.** Von der Adria zum schwarzen Drin.
Saragevo D. A. Kajon.
- » **Χατζηγιάννης Δ.** Θεσσαλικάι παραδόσεις. Γ. Ἡ γέφυρα τῆς Ἀρτης.
(Μηναῖον Παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτος Α' ἀρ. 10 Αὐγουστος σ. 98—99, 4ον, Ἀθῆναι).
- » **Homolle Th.** κλπ. La Grèce. Ligue française pour la défense des droits de l'Hellénisme. Conférences. Paris 16ον, μέγα σ. 394.
(Ἐπιθι τὰς διαλέξεις : La Grèce héroïque (1821—1827) ὑπὸ H. Hous-saye. La Grèce retrouvée par les Grecs ὑπὸ Th. Reinach, σ. 279—303 καὶ 333—394).
- 1909 **Ἀραβαντινὸς Π.** Ἡπειρωτικὸν γλωσσάριον, Ἀθῆναι, 1ον σ. 102.
(Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κων. Ἀραβαντινοῦ. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Σπυρ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι Γ' σ. 356—358).
- » *** Ἀρβανίτης Α.** Ἡ Μακεδονία εἰκονογραφημένη, Ἀθῆναι, 8ον, σ. 239.
(Σ. 41—53 κ. ᾱ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Ἰλλυρικὴ Μακεδονία).
- » *** Βαρβαγιάννης Ι.** Οἱ Ἑλληνόβλαχοι.
(Ἑλληνισμός, τόμ. ΙΒ' σ. 385—398, 8ον μέγα Ἀθῆναι).
- » **Γεωργίτση Ν.** Τὸ ἐν Πρεβεζῇ δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τῆς Συμπολιτείας τοῦ ἀκρωτηρίου (Continente).
(Αὐτ. σ. 753—764 ἀνατύπ. ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας» τῆς Τεργέστης).
- » **Delvina Namik S.** Dasuria e Menedeut diatre me tete pamiie. 16ον, σ. 128 Selanik.
- 1909 **Delvina WS.** Hiderimet e zemeret. Selanik. 16ον μικ. σ. 32. (ποιήματα).
- » **Δημητρακόπουλος.** Τὸ Ζαγόριον. Σουφλίον, Θράκης.
- » **Διπλωμάτης.** Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἀλβανίας. Βουλγαριστὶ Σόφια. 8ον, σ. 40.
- » **Fista P. Gerg. Pika** voeset, (ποιήματα). Zader 8ον σ. 62.

ΤΑ «ΡΟΜΚΑ» ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΦΤΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Β' Γυμνασίῳ τῶν Ἰωαννίνων.

*Καὶ νὰ οἱ Γύφτοι, στερολσίφανα
μῖας ἀρχοντιᾶς πᾶχει πεθάνει.*

*Κι ἤρθαν οἱ Γύφτοι ποῦ ξεχνᾶνε,
κι ὥς καὶ τὴ γλῶσσά τους ξεχνᾶνε.*

*(Παλαμᾶ. «Δωδεκάλογος
τοῦ Γύφτου»).*

Μετὰ τὰ «Μπουκουραίικα», ἦτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν ῥαφτάδων τῶν Τζουμέρκων τῆς Ἡπείρου, ἅτινα ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» δημοσιεύω κατωτέρω τὰ «Ρόμκα», ἦτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν Γύφτων τῆς Ἡπείρου, τῶν καθ' ἑαυτοὺς «ῥόμων» ἢ «ῥόμηδων» ἀποκαλουμένων.

Τῆς συνθηματικῆς ταύτης γλώσσης ὀλιγίστας λέξεις, μόλις δύο δεκάδας, ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Μαν. Τριανταφυλλίδης¹ ἐξ ἀφορμῆς μελέτης τοῦ περὶ τῶν Γύφτων τῆς Εὐρυτανίας τῶν αὐτοκαλουμένων «ντόρτηδων». Μετ' αὐτὸν ὁ κ. Κ. Φαλτάιτς ἔγραψεν ὀλίγα τινὰ σχετικῶς μὲ ἔθιμα τῶν γύφτων τῆς Μακεδονίας κυρίως².

Οἱ Γύφτοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι πλέον ἐπιστημονικῶς βεβαιωμένον, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἀτσιγγάνους, οἵτινες ζῶσι νομαδικῶς ἐν ὁλοκλήρῳ σχεδὸν τῇ Εὐρώπῃ. Αἱ γενόμεναι ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ Ἀτσιγγανοί, ὁ παράδοξος οὗτος λαὸς τὸν ὁποῖον ποιηταὶ καὶ λογοτέχναι μεγάλοι ἀπὸ τοῦ Γκαῖτε μέχρι τοῦ ἰδικοῦ μας Παλαμᾶ ἐξύμνησαν, ἦλθεν

¹) Μ. Τριανταφυλλίδης. Τὰ «ντόρτικα» τῆς Εὐρυτανίας. Λαογραφίας τ. Ζ' (1923) σελ. 243—258. Ὁ ἴδιος ὥς πληροφοροῦμαι ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως γερμανιστὶ ἰδιαιτέραν πραγματείαν περὶ τῶν Γύφτων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, ἣν δυστυχῶς δὲν ἤδυνήθην νὰ ἴδω.

²) Κ. Φαλτάιτς. Οἱ Γύφτοι τῆς Ἑλλάδος. Περιοδικὸν τῆς Μεγάλης Ἑλλ. ἐγκυκλοπαιδείας ἀριθ. 143 (1928).

εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰς Ἰνδίας κατὰ ¹ κατὰ ἐποχὴν μὴ ἐξακριβωθεῖσαν εἰσέτι, πάντως ὁμως πρὸ τοῦ 9ου αἰῶνος κατὰ τὸν κ. Καρολίδην ².

Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀτσιγγανοὶ κατὰ τὸν Ἀ. Πασπάτην, τὸν μοναδικὸν Ἕλληνα τὸν ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τοῦ βίου, τῶν ἡθῶν καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, ³ βασιζόμενον ἐπὶ μαρτυρικῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἐγκατεστάθησαν κατὰ πρώτην φορὰν ἐν Θράκῃ, ἣν οὗτος θεωρεῖ πατρίδα πάντων τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Χέρτσβεργ ⁴ ἐξ ἀντιθέτου ἀφετηρίαν τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην διασπορᾶς τῶν Ἀτσιγγάνων θεωρεῖ τὴν Ρούμανίαν καὶ ἰδίως τὴν Βεσσαραβίαν, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν ἐλθόντες ἐξ Ἰνδιῶν. Ἐκ τῆς Ρουμανίας δὲ ἐπὶ τοῦ Σέρβου βασιλέως Στεφάνου Δουσάν καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1358, ὅτε ἤρξατο ἡ μετανάστευσις πρὸς τὴν Ἑλλάδα τῶν Ἀλβανῶν μέγα μέρος τῆς νομαδικῆς ταύτης φυλῆς ἐξεχύθη πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Σμῆνη ταύτης ἐμφανίζονται κατὰ τὸ 1370 εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ δὴ ἐν τῇ Βαγενεΐᾳ, ἐπαρχίᾳ τῆς μεσαιωνικῆς Ἡπείρου, κειμένη κατὰ τὰ δυτικὰ παρὰ αὐτῆς. Ἐκεῖθεν ὕστερον ὥς εἶναι ἐξηκριβωμένον ἱστορικῶς μενηνάστευσαν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν κατεχομένην τότε Κέρκυραν, ἐν ᾗ ἀργότερον ἐπὶ τῆς βενετοκρατίας ἀπετέλεσαν καὶ ἴδιον τιμάριον τὸ feudum Acinganorum καλούμενον ⁵. Ἐξ Ἡπείρου ἐπίσης μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον, ὥς ὁ Ν. Πολίτης ἀναφέρει ⁶.

Ἀπόγονοι τῶν Ἀτσιγγάνων εἶναι ἀναμφισβητήτως οἱ σήμερον ἀπαντῶντες ἐν Ἡπείρῳ Γύφτοι. Οὗτοι διαιροῦνται εἰς Τουρκογύφτους καὶ Χριστιανογύφτους. Οἱ Τουρκόγυφτοι ⁷, οἱ «Ροματσέλ» αὐτοκαλούμενοι ἔχουν μονίμους κατοικίας καὶ αὐτοί, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον κατὰ

¹) Γ. Χέρτσβεργ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι σήμερον (μετ. Π. Καρολίδου) τ. Β' σ. 577 κ. ἐ.

²) Γ. Χέρτσβεργ. Ἐνα ἀνωτέρω ἐν ὑποσημειώσει τοῦ μεταφραστοῦ.

³) Α. Pasprati Etudes sur les Tchighianes ou Bohémiens de l' Empire Ottoman Constantinople 1870 τοῦ αὐτοῦ Μελέτη περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐν Πανδώρα τ. Η' ἀριθ. 217, 241, 285, 309.

⁴) Ἐνθα ἀνωτέρω σ. 577.

⁵) Χέρτσβεργ ἔνθα ἀνωτέρω σ. 587 Α. Ἀνδρεάδου. Οἰκονομικαὶ μελέται περὶ Ἑπτανήσου τ. Β' σ. 76. Μίλλερ. Ἱστορία τῆς Φραγγοκρατίας ἐν Ἑλλάδι τ. Β' σ. 74, 270, 291.

⁶) Ν. Πολίτου. Οἱ Ζυγιῶται τῆς Πελοποννήσου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα τ. Α' σ. 134—141.

⁷) Ὡς ἐπληροφορήθην παρὰ τοῦ εἰς τὸν στρατὸν ὑπηρετοῦντος ἐκ Βοστίνης Τουρκογύφτου Ράμου Ἀμπετίν ἐν Ἡπείρῳ ὑπάρχουν πλέον τῶν 300 οἰκογένειαι Τουρκογύφτων. Ἦτοι εἰς Βοστίναν 18, Γιάννενα 10, Φιλιάτες 30, περιφέρειαν Παραμυθιάς 20, περιφέρειαν Φιλιππιάδος καὶ Πρεβέζης 25, Λιρκιοβίκι 25, Δέλβινον 30, Καραλήμπεη καὶ Γκιάσταν Δελβίνου 22, Μπαματάτι Δελβίνου 6, Ἀργυροκάστρον 55, Μπότισταν καὶ Πέπελην Ἀργυροκάστρου 6.

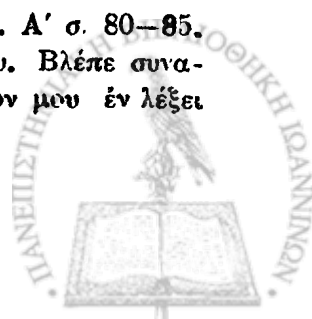
τὸν χειμῶνα παραμένουν ἐν αὐταῖς, διότι κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐπαναλαμβάνουν τὸν προσφιλῆ τους νομαδικὸν βίον ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου. Πολλοὶ ὅμως οἱ εὐπορώτεροι ἐγκατέλιπον τὸν πλάνητα βίον καὶ ἐγκατεστάθησαν πλέον μονίμως. Οὗτοι τοὺς καθ' αὐτὸ Τουρκογύφτους τοὺς ἀποκαλοῦν Ἀρχουδογύφτους, διασώζουν δὲ παράδοσιν, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Γλῶσσαν ὁμιλοῦν ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀλβανικῆς καὶ τὰ Τουρκογύφτικα ἢ Ἀτσιγγάνικα, κατὰ δὲ τὴν θρησκείαν εἶναι μωαμεθανοί. Ἄλλ' ἂν καὶ μωαμεθανοὶ ἐworτάζουν μετὰ πάσης ἐπισημότητος καὶ φαιδρότητος τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μεταβαίνοντες μάλιστα καὶ εἰς ἐκκλησίας. Ἄν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου οἱ Τουρκόγυφτοι ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων ἠθέλησαν νὰ διασώσουν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν τῆς Ἰνδίας τὴν παράδοσιν, ἣν ὁ Ν. Πολίτης¹ ἀναφέρει καθ' ἣν ὁ ῥωμαλέος Βήμας τῆς Μαχαβαράτας παλαίει πρὸς τὸν δράκοντα Σάκαν, ὅστις ἀπῆτει πρὸς τροφήν του ἓνα ἄνθρωπον καθ' ἑκάστην ἢ ἄλλο τι εἶναι εἰσέτι ἄγνωστον. Ὁ ἐκ Βοστίνης ὅμως Τουρκόγυφτος Ράμο Ἀμπεντὶν εἰς ἐρώτησίν μου διατί ἐworτάζουν τὸν Ἅγιον Γεώργιον μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς. «Ὅταν φύγαμεν ἀπ' τὸν τόπο μας, μᾶς βρῆκαν βάσανα πολλά. Μᾶς κᾶναν ἐξορία καὶ κεῖ στὴν ἐξορία μᾶς σκότωναν, μᾶς κρέμαγαν, μᾶς πνίγαν. Ὅσοι γλυτώσαμεν, γλυτώσαμεν ἀπ' τὸν Ἀη-Γεώργη πὺν μᾶς λυπήθηκε τότε τὰ βάσανά μας καὶ γιὰ αὐτὸ τὸν γιορτάζουμε». Τοιοῦτοι Τουρκόγυφτοι ὡς πληροφοροῦμαι ἀπαντοῦν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἐκτὸς ἐλαχίστων κατόπιν τῆς γενομένης ἀνταλλαγῆς ἐφυγον εἰς τὴν Τουρκίαν.

Συνηθέστερον ἀπαντοῦν ἐν Ἡπείρῳ ὥς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι οἱ Γύφτοι δηλ. οἱ Χριστιανοὶ Γύφτοι, οἵτινες Ἀτσιγγάνοι ὄντες ἀφομοιώθησαν γλωσσικῶς καὶ θρησκευτικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Τὰ περισσότερα τῶν χωρίων τῆς Ἡπείρου ἔχουν μίαν ἢ περισσότερας οἰκογενεῖας Γύφτων μὲ μονίμους κατοικίας. Οἱ περισσότεροι εἶναι εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ δὴ εἰς τὰς συνοικίας Καλούτσα καὶ Ζευγάρια καὶ εἰς τὸ Ζαγόρι, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκατεστάθησαν, ὅτε τοῦτο ἦνθει οἰκονομικῶς. Δυστυχῶς οὐδὲμία ἀπογραφὴ τῶν Γύφτων ἐγένετο καὶ συνεπῶς δὲν γνωρίζομεν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

Οἱ Γύφτοι τῆς Ἡπείρου, οἱ κατ' αὐτοὺς «Ρόμοι» καὶ «Ρόμηδες»

¹) Ν. Πολίτου. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος. Λαογραφικὰ σύμμεικτα τ. Α' σ. 80—85. Παρομοία παράδοσις ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἡπείρῳ περὶ τοῦ Ἁγίου Δονάτου. Βλέπε συναξάριον τοῦ Ἁγίου τούτου εἰς τὸ μηναῖον Ἀπριλίου ἡμ. 30, καὶ ἄρθρον μου ἐν λέξει Ἀχέρων τῆς Μεγάλης Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείας.

ἀποκαλούμενοι παλαιότερον δὲ καὶ «Χαλκιᾶδες» ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σιδηρουργίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ λέξις γύφτος κατήντησε συνώνυμος πρὸς τὸ σιδηρουργός. Πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο πολλοὶ αὐτῶν εἶναι ὀργανοπαῖκται. Ἡ μουσικὴ παρ' αὐτοῖς εἶναι αὐτοδίδακτος καὶ πατροπαράδοτος. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο μία ἀπὸ τὰς πολλὰς ἀποδείξεις, ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν Ἀτσιγγάνων, οἵτινες ὁμοίως ἐκ παραδόσεως καὶ αὐτοδιδάκτως θεραπεύουν τὴν μουσικὴν καὶ δὴ οἱ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Ρουμανίας τοιοῦτοι, οἵτινες καὶ ἴδιον εἶδος μουσικῆς ἔχουν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου διάσημοι νεώτεροι μουσουργοὶ συνέθεσαν μελωδίας. Δυστυχῶς δὲν ἐξετάσθη ἂν καὶ οἱ ὀργανοπαῖκται τῆς Ἡπείρου διασφύζον ἐν ταῖς μελωδίαις αὐτῶν τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο εἶδος τῆς μουσικῆς τὸ ὑπὸ τῶν μουσικῶν Zigarosco καλούμενον. Πάντως ὅμως καὶ τῶν Γύφτων τῆς Ἡπείρου ἡ μουσικὴ διαφέρει, ὥς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν παρὰ τοιούτων ὀργανοπαικτῶν παιζομένων τεμαχίων εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, τὰ ὁποῖα «γυφτίζουν», ὅπως κοινῶς λέγουν, δηλ. παίζουν καὶ πῶς διαφοροτρόπως. Καὶ εἰς τὴν Ἡπείρου ὑπάρχουν καὶ σήμερον πολλοὶ τοιοῦτοι αὐτοδίδακτοι μουσικοὶ φημιζόμενοι οὐ μόνον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν λαϊκῶν μοτιῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σύνθεσιν νέων τοιούτων καὶ διακρινόμενοι διὰ τὸ ὠραῖόν των τραγοῦδι καὶ τὸ παίριπαθὲς παίξιμον. Ὁ Φάκος ἀπὸ τὴν Βελσίτσαν, ὁ Νίνος, ὁ Μπεκιάρης καὶ ὁ Κλωτσάρας ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, ὁ Μαημάρης ἀπὸ τὰ Γιάνενα, ὁ Γκόλιας ἀπὸ τοὺς Καλαρρῦτες, θεωροῦνται κάτοχοι μουσικοῦ ταλέντου καὶ βουρτουόζοι λαϊκοὶ ἐκ τῶν ὀλίγων. Οἱ Γύφτοι τῶν Ἰωαννίνων ἰδίως ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν δοκιμώτατοι στιχοπλόκοι, τὰ δὲ ὠραῖα καὶ πλήρη λυρισμοῦ Γιαννιώτικα «στιχοπλάκια» εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δημιουργήματα Γύφτων ὀργανοπαικτῶν. Δυστυχῶς τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἤξιώθη ἀκόμη τῆς δεούσης μελέτης καὶ προσοχῆς, ἂν καὶ οἱ Γύφτοι ἀσφαλῶς τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, χωρὶς βέβαια νὰ φθάνωμεν εἰς τὰ παρατόλμους γνώμας τοῦ κ. Φαλτάιτς, ὅστις θέλει τὸ δημοτικὸν μας τραγούδι δημιούργημα ἐξ ὀλοκλήρου τῶν Γύφτων ὀργανοπαικτῶν¹. Σπανιώτατα ἐν Ἡπείρῳ μετέρχεται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὀργανοπαίκτου μὴ Γύφτος. Διὸ καὶ ἐν Ἡπείρῳ ὁ ὀργανοπαίκτης ἀποκαλεῖται Γύφτος. Τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα παίζουν εἶναι τὸ βιολί, τὸ κλαρίνο, τὸ λαβοῦτο καὶ τὸ ντέφι. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴ «ζ'γιά» ἢ τὸ «τακίμ». Τὸ ντέφι ὅμως ὁλοὲν ἀποδιώκεται λόγῳ τοῦ μεγάλου του ἤχου, ἂν καὶ οἱ χωρικοὶ χορευταὶ τὸ θέλουν ἀκόμη, διότι δίδει καλύτερον χρόνον εἰς τὸν χορόν, καὶ οὕτως ἢ «ζ'γιά»

¹) Κ. Φαλτάιτς. Τὸ πρόβλημα τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ. Δημοτικὸ ἢ Γύφτικο ; Ἀθήναι 1927.

ἀποτελεῖται σήμερον ἀπὸ τὸν βιολιντζῆν, τὸν λαουτιέρην καὶ τὸν κλαριντζῆν, ὅστις θεωρεῖται καὶ ὁ κορυφαῖος ταύτης.

Οἱ Γύφτοι τῆς Ἡπείρου ὁμιλοῦν ὡς ἀνωτέρω εἶπον μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μερικοὶ δὲ κατοικοῦντες εἰς βλαχόφωνα χωρία ὡς λ. χ. τοὺς Καλαρρύτες καὶ τὴν κουτσοβλαχικὴν καὶ ἔχουν ἀφομοιωθῇ γλωσσικῶς καὶ θρησκευτικῶς τελείως πρὸς τοὺς Ἑλληνας, εἰς τινὰς δὲ κοινότητας τοῦ Ζαγορίου ἔλαβον μέρος καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτικῶν. Ἐν τούτοις ὅμως, ἂν τοὺς ἐξετάσῃ κανεὶς κατὰ βάθος διακρίνει, ὅτι ἔχουν μίαν ἐπιφυλακτικότητα καὶ μίαν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς μὴ γύφτους, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν γλῶσσάν των ἀποκαλοῦν «μπαλαμέ». Διὰ τὴν καταγραφὴν τοῦ κατωτέρω γλωσσαρίου ἠναγκάσθην νὰ ἔλθω εἰς συγχρωτισμὸν μὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Πάντοτε ὅμως ἀπήντησα ἐκ μέρους τούτων δυσκολίας μεγίστας, διότι πάντες παρ' ὧν ἐζήτησα πληροφορίας μου ἠρνοῦντο τοιαύτας λέγοντες, ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἄλλην γλῶσσαν ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, ὅτι εἶναι Ἑλληνες καὶ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς Τουρκογύφτους. Ὅταν δὲ κατόπιν κόπων κατώρθωσα νὰ πείσω τρεῖς νὰ μοῦ εἰποῦν τὸ κατωτέρω γλωσσάριον παρετήρησα, ὅτι εἰς κάθε λέξιν τὴν ὁποίαν ἔλεγον ἀλληλοεκοιτάζοντο καὶ ἐδοκίμαζον κἄποιαν ψυχικὴν ταραχὴν σὰν νὰ μοῦ ἔλεγαν μυστικὰ τῆς φυλῆς των. Δὲν παρέλειπον δὲ κατὰ διαλείματα νὰ διαμαρτύρωνται, ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς Τουρκογύφτους, χωρὶς ἐγὼ νὰ τοὺς ζητῶ τοιαύτην τινα πληροφορίαν. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Τουρκογύφτους ἐορτάζοντας τὸν Ἅγιον Γεώργιον οἱ Γύφτοι τῆς Ἡπείρου, καὶ κυρίως οἱ τῶν Ἰωαννίνων, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ περισσότεροι, ἐορτάζουν τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον κατὰ τὴν 2 Μαΐου, τὸν «Μάη—Θανάς» παρ' αὐτῶν καλούμενον μεταβαίνοντες εἰς τὸ ἐν τῷ χωρίῳ Κατσικᾷ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου τούτου, ὅπου δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν λειτουργίαν γλεντοῦν καὶ διασκεδάζουν. Ὁ κ. Ν. Δόσιος, εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτικῶν χρονικῶν (τ. Γ' σ. 332—340) βραβευθεῖσαν λαογραφικὴν συλλογὴν του ἀναγράφει τὸ ἀκόλουθον ἔθιμον, ὅπερ ἔκαμνον πρὸ ὀλίγον ἐτῶν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου οἱ Γύφτοι. «Τὸ ἔθιμον τοῦ «Μάη—Θανάς» συνίστατο εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῆς 2 Μαΐου, ἡμέραν τῆς μνήμης τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου εἰς τινα ἐξοχὴν, μακρὰν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων (εἰς Κατσικᾷ), εἰς τὴν ὁποίαν ὁποῖαν προσήρχοντο σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις οἱ ἐορτάζοντες τὸν «Μαη—Θανάς» γύφτοι καὶ ἀπέλυον εἰς τὴν πεδιάδα ἓνα «ἄγριοκάτσκο» καὶ ἔπειτα ἔτρεχον οἱ συμπανηγυρίζοντες ποιὸς νὰ πρωτοφθάσῃ νὰ τὸ συλλάβῃ. Συλλαμβανόμενον ἐψήνετο καὶ διεμοιράζετο εἰς τοὺς ἐορτάζοντας πολλάκις δὲ κατὰ τὴν διανομὴν δὲν ἔλειπον καὶ αἱ συμπλοκαί».

Ἐν Ἠπείρῳ τοὺς μὲν Τουρκογύφτους τοὺς ἀποστρέφονται τελείως θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ἄθρήσκους καὶ ἰδίως βρωμεροὺς καὶ πιστεύουν, ὅτι τρώγουν γάτες, σκυλιά, ζῶα ψόφια καὶ ὅ,τι βρωμερὸν καὶ ἀκάθαρτον. Διὰ τὰς Τουρκογύφτισσες, αἱ ὁποῖαι ἐπαγγέλλονται τὰς μαγίσσας ὁ λαὸς παραδέχεται, ὅτι ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς διαβόλους. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ εἰς τοὺς Τουρκογύφτους καὶ εἰς τοὺς Χριστιανογύφτους ὡς καὶ τὸ τῆς τιμῆς εἶναι χαλαρόν. Ἐν Ἠπείρῳ ἀπαντᾷ σχετικῶς πρὸς τοῦτο ἡ ἐξῆς παράδοσις «Μνιὰ φουρὰ οἱ Γύφτ' φκειάκαν κληθὰ κὶ τ' φκειάκαν ἀπὸ βούτρου. Μπαίνοντας μέσα κάθι Γύφτους ἔδανι τοὺ δάχτυλου τ' κὶ τῷ γλεϊφι. Γλεῖψι—γλεῖψι ἔφαγαν ὅλου τοῦ βούτρου κὶ ἔτ' οἱ Γύφτ' σήμιρα δὲν ἔχ' κληθὰ». Ἐρώτησα κάποτε Τουρκόγυφτον τί πιστεύει καὶ ἡ ἀπάντησίς του ἦτο ἡ ἐξῆς «Μεῖς πιστεύουμε ὅποιον θιὸ βροῦμι, ἂν βροῦμι τζαμί προσκυνάμι ἂν βροῦμι κληθὰ προσκυνάμι». Εἰς τοὺς Γύφτους ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἐφόρτωσε ὅλας τὰς κακίας καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα. Τοὺς θεωρεῖ δειλοὺς, διὸ λέγει «ῥκάζιτι σὰ Γύφτους». Τοὺς θεωρεῖ λάγνους, λαιμάργους, προστύχους, κακομοίρηδες, τεμπέληδες, γλεντζέδες, ἀναξιοπρεπεῖς καὶ ἀνεπρόκοπους ὡς στερουμένους καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος. Ἐπιγαμίαι μετὰ μὴ γύφτων σπανιώτατα γίνονται. Τὸ σπανιώτερον ἰδίως εἶναι γύφτος νὰ πάρῃ γυνὴ γύφτισσαν. Παπάδες καὶ διδάσκαλοι δὲν γίνονται, ἂν καὶ διδάσκαλοι ἔγιναν ἤδη, παλαιότερον δὲ δὲν ἐγίνοντο δεκταὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ αἱ προσφοραὶ τῶν Γύφτων, ἐκτὸς μόνον ἂν ἦσαν κατασκευασμέναι ἀπὸ μὴ γύφτους, διότι εἶναι ἀφωρισμένοι ἀπὸ τὸν Χριστόν, διότι κατὰ παράδοσιν «αὐτοὶ ἔφκειασαν τὰ καρφιά γιὰ νὰ τὸν σταυρώσ'ν» ὁ λαὸς τοὺς θεωρεῖ ἐπίσης ἀπανθρώπους, διὸ καὶ εἰς τὸν θρῆνον τῆς Παναγίας ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς ¹.

*Χαλκιά, χαλκιά, φκειάσε καρφιά φκειάσε καὶ δυὸ περόνια
κὶ ὁ Φαραώνης τὸ ὄκυλὶ βάνει καὶ φκειάνει πέντε.*

Ὁ δὲ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐκτελεστὰς τῆς ἀποφάσεώς του περὶ συντριβῆς τῶν ὁσίων τοῦ Κιτσαντώνη ἔχει Γύφτους. Γύφτον ἐπίσης θέτει καὶ ὁ Βαλαριώτης ² νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μαρτύριον τοῦ Διάκου ἐκ τούτου δὲ λαμβάνων ἀφορμὴν ζωγραφίζει εἰς τὰ σημειώσεις του μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τοὺς Γύφτους λέγων αὐτοὺς «ἄθεους, ἀπάτορας, ἀκοινωνήτους, οὐδέποτε μεριμνῶντας περὶ τῆς ἐπιούσης, ἀγνιστοῦντας πόθεν ἔρχονται ἢ ποῦ πορεύονται, ἐν τῇ ἀποκτηνώσει αὐτῶν ἀσεβῶς ἀναγκαλιζομένους ἀντὶ τῆς συζύγου τὴν θυγατέρα.»

¹) Χ. Σούλη. Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου. Ἠπειρ. Χρονικά τ. Β'. σ. 190.

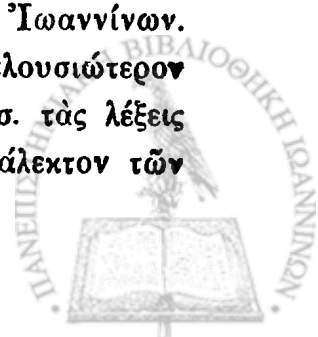
²) Α. Βαλαωρίτου. Βίος καὶ Ἔργα τ. Γ' σ. 177. (ἐκδ. Μαρασλή).

Μὲ τὴν φράσιν «κρυών» σὰ γύψους» δηλώνει ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς τὴν πρὸς τὴν θερμότητα ἀγάπην τοῦ γύπτου. Τὴν αὐτὴν ιδιότητα ἐκφράζει καὶ διὰ τῆς παροιμίας «κάλλια πέντε κάρβουνα, πάρα χίλια πρόβατα» τὴν ὁποίαν φέρεται κατὰ τὴν παράδοσιν εἰπὼν γύψος, ὅστις ἔγινε κάποτε τσέλιγγας. Διὰ τῆς λέξεως «γυφτιά» καὶ «γυφ'λίκ'» ἐκφράζει τὴν ἀναξιοπρέπειαν τὴν ποταπότητα καὶ τὴν φυλαργυρίαν, διὰ δὲ τοῦ «γυφτίζου» ἀποδίδουν εἰς τινα ὅλα τὰ ἄνω ἐλαττώματα τῶν γύπτων. «Γυφτοκάλ'βου» ἢ «γυφτοκόνακου» ἢ «γυφτόσπ'του» ἀποκαλεῖ ὁ λαὸς πάντα πενιχρὸν καὶ βρωμερὸν οἶκον, «γυφτόπ'λ'α» δὲ τὰ κακομαθημένα καὶ κακοανατεθραμμένα παιδιὰ. Ὁ γύψος οὐδέποτε ἔχει τὸ θάρρος τῆς γνώμης του πάντοτε δὲ θέλλει νὰ εἶναι εἰς πάντας ἀρεστός. Ὁ πλάνης βοημικὸς βίος του εἶναι πάντοτε εὐχάριστος, ὥς δηλοῖ ἡ παροιμία «πάηναν τοῦ γύπτου νὰ τοὺν φκιάσ'ν βασ'λια κι' αὐτὸς σ'τ στράτα μάζουνι τὰ κουτσουπέταλα». Παράδοξος φαίνεται ἡ ἐν τῷ χωρίῳ μου Χουλιαράδες ἀπαντῶσα πρόληψις καθ' ἣν, ὅταν τινὸς τὰ τέκνα δὲν ζοῦν πρέπει νὰ κάμῃ κουμπάρον γύπτου γιὰ νὰ τοῦ ζοῦν, ἥτις καὶ πολλάκις ἐφαρμόζεται. Τὴν φιλαρέσκειαν τοῦ γύπτου ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς δηλοῖ διὰ τῆς φράσεώς του «καμαρών' σὰ σκιπάρ' γύφ'κου» τὴν δὲ πρὸς τὰς κακουχίας ἀντοχὴν του διὰ τῆς τοιαύτης «βαστιάει σὰ γύπτους» ἢ «ἔχ' γύφ'κου τουμάρ». Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν φιλαρέσκειαν ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς τὸν παραβάλλει σκωπτικῶς πρὸς τὸν βλάχον καὶ τὸν πετεινὸν λέγων «βλάχους, πέτους καὶ γύψους, τοῦ ἴδιου μυαλὸ ἔχ'ν». Εἶναι ἀνοιχοκύρευτοι καὶ ἀνεπρόκοποι εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ λέγεται παροιμιωδῶς γύφ'κο ν'κουκυριό», «χαλεβ' ἀπ' τοῦ γύπτου προζύμ'» «γυρεῦ' ἀπ' τοῦ γύπτου πριόβουλου». Ἐπειδὴ διὰ τὸν γάμον δὲν ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν καὶ νυμφεύονται ὅταν καὶ ὅπως θέλουν λέγεται παροιμιωδῶς «γάμους γύφ'τους» ὅταν δηλ. πρόκειται περὶ γάμου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔγινε μὲ τάξιν. Πρὸς δήλωσιν δὲ τῆς ἀνειλικρινείας των λέγεται ἡ παροιμία «γύφ'κου γ'νί(=ὑνίον) ἄπου ντριτ' Δς τ' τετράδ'».

Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν εἰς τινα χωρία τῆς Ἡπείρου οἱ Γύψοι ἦσαν μισθωτοὶ ὑπηρεταὶ τοῦ χωρίου διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν «σιδιρ'κῶν» λαμβάνοντες ἐτησίως τὸ «γύφ'κου» ἥτοι ποσὸν ἀραβοσίτου ἢ σίτου κατὰ τὴν συγκομιδὴν καὶ «κ'λοῦρις κὶ κόκκ'να ἀβγά» κατὰ τὸ Πάσχα. Τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον εἰς τινα χωρία τῶν Κουρέντων, ὅπου σκωπτικῶς τοὺς ἀποκαλοῦν «μάτσηδες» καὶ «ματσαρέληδες».

Τὸ κατωτέρω λεξιλόγιον κατήρτισα ἀπὸ Γύπτους τῶν Ἰωαννίνων. Καθὼς πληροφοροῦμαι οἱ Γύψοι τοῦ Ζαγορίου ἔχουν πλουσιώτερον τοιοῦτο. Ἐν παρενθέσει σημειῶ διὰ τῆς βραχυγραφίας Ἀτσ. τὰς λέξεις τὰς προελθούσας ἀπὸ τὴν ἀτσιγγάνικην ἢ τουρκογύφτικην διάλεκτον τῶν

ἐν Ἡπείρῳ Τουρκογύφτων ¹, ἃς ἡδυνήθην νὰ μάθω ἀπὸ τὸν ἐν ἐκ Βο-
στίνης Τουρκόγυφτον Ῥάμο Ἀμπεντίν.

Α'.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ἀθαγιά, ἐπιρ.=ἐκεῖ.	κανιάζου=χύνω.
ἄσκι, τὸ=τὸ χέρι πληθ. τὰ ἄσκια.	κάσ, τὸ=τὸ ξύλον (ἄτσ. καστ).
βαρό, τὸ=τὸ ἄλεύρι (ἄτσ.).	καπλὶ τὸ=τὸ κρασί.
βάστ, τὸ=τὸ χέρι.	καστάνια, τὰ=τὰ κάστανά (ἄτσ.).
γιακτου, τὸ =ἡ φωτιά.	καχνός, ἡ καγνός ὁ = ὁ πετεινός
γιακ', τὰ=τὰ κάρβουνα.	(ἄτσ. μπασνο).
γιακό, τὸ=τὸ μάτι γιακά (ἄστ. γιακ	καχνή, ἡ=ἡ κότα ἄττ.).
πλ. γιακέ).	καχνόπ'λου τὸ=τὸ κοτόπουλο.
γκαγκέρ', τὸ=ἡ ἐκκλησία (ἄτσιγ.	καχσκός=ὁ κωφός (ἄτσ. καδουκό).
καγκεριν πλ. καγκερινιά).	κέρ, τὰ=τὸ σπίτι (ἄτσ.).
γκαραλός, ὁ=ὁ φτωχός (ἄτσ. τσο-	κέρ', τὸ=τὸ γαιδούρι (ἄτσ. χέρ).
ρολό).	κιμπλότο=τὸ πράσο ἡ τὰ πράσα.
γκαραλή, ἡ=ἡ φτωχή (ἄτσ. δεκά-	κιρβός=ὁ κουμπάρος.
ρα).	κιράλ', τὸ=τὸ κερί.
γνδός, τὸ=τὸ τζαμί, τὸ ἑκατοντά-	κορμηνό, τὸ=ὁ ἀραβόσιτος.
δραχμον.	κουλέ, πατάτες.
γν'νεύου=διακονεύω, ἐπαιτῶ (ἄτσ.	κοράλ', τὸ=τὸ τυρὶ (ἄτσ. κιράλ).
μαγνάβα).	κρούβ' τὸ=τὸ βόδι (ἄτσ. γκουρουννί).
γν'νό, τὸ=ἡ διακονιά, ἡ ἐπαιτεία,	λάγια, ἡ=ὁ καφές.
τὸ σακκοῦλι.	λατισὸς ἐπιθ.=καλός, ὁμορφος,
γν'νιάρ'ς, ὁ=ὁ διακονιάρης, ὁ ἐ-	λευκός, πλούσιος.
παίτης.	λούβου, ἡ=ἡ πόρνη (ἄτσ. λούμπι).
γν'νιάρα, ἡ=ἡ διακονιάρα.	λουβνιάρ'ς, ὁ=ὁ πόρνος, ὁ γυναι-
γκάτζω, ἡ=ἡ γυναῖκα.	κοθήρας (ἄτσ. λούμπανο).
γκίβ', τὸ=τὸ σιτάρι.	μακίό, τὸ=τὸ σφυρί.
καλνός, τὸ=τὸ μῆλο πληθ. καλνέ.	μαντό, τὸ=τὸ ψωμί (ἄτσ.).
κάλτου, τὸ=ἡ ζέστα (βλαχ.).	μιάθ, τὸ=τὸ κρέας.
καμέλα, ἡ=ἡ συνουσία.	μασνός, τὸ=τὸ πέος (ἄτσ. μασουνί).
καμιλιάζου=συνουσιάζομαι.	ματσέ, τὰ=τὰ ψάρια.

¹) Περί τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἡθῶν τῶν Τουρκογύφτων τῆς Ἡπείρου ἐλπίζω νὰ δημοσιεύσω προσεχῶς ἐν τοῖς Ἡπειρ. Χρονικοῖς μελέτην μου.

ματάου ῥ.=μεθάω.

ματός, ὁ=ὁ μεθυσμένος (εἶμαι—
=εἶμαι μεθυσμένος ἄτσ. ιζ
ο ματό=εἶμαι μεθυσμένος).

μζιό, τὸ=τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

μολ', τὸ=τὸ κρασί (ἄτσ.) μολός,
ὁ=πεθαμένος (ἄτσ.) εἶμαι —
=πεθαίνω.

μπαάκρο, τὸ=τὸ ἄρνι (ἄτσ.).

μπαάκρο, ἡ=τὰ γίδια.

μπακρή, ἡ=ἡ γίδα.

μπαλαμὸς πληθ. μπαλαμέ=ἄνθρω-
πος ἄνῃρ, χριστιανὸς (ὁ μὴ
γύφτος πρὸς διάκρισιν τοῦ ῥό-
μος).

μπαλαμίνα ἡ=ἡ γυναίκα (ἡ μὴ
ῥόμσα).

μπαμπά, τὰ=τὰ μήλα.

μπαρὸς ἐπιθ.=πλούσιος.

μπαρ=ῥίχνω, πολεμῶ.

μπαρὸς ὁ=ὁ νοικοκύρης, ὁ ἄξιω-
ματικός.

μπασάμπός, ὁ=ὁ βιολιντζῆς πληθ.

μπασαμπέ=οἱ βιολιντζῆδες,
τὰ ὄργανα.

μπασαμπό, τὸ=τὸ ντέφι, τὸ βιολί,
τὸ λαβούτο.

μπαρλιά, τὰ=τὰ φασόλια.

μπασιλός, ὁ=ὁ χτικιασμένος μπα-
στιλιό' τὸ=τὸ χτικιό.

μουῖτο=τὸ στόμα.

μπέντο λέμπτο, τὸ=τὸ πετρέλαιον.

μπουτάου, ῥ.=χορταίνω.

μπούτιασα=χόρτασα.

μπουνιαλός, ἐπιθ.=μαῦρος.

μποντάρ', τὸ=τὸ παράθυρον.

μπιάβ', τὸ=ὁ γάμος.

μσάκός, ὁ=ἡ ἡμέρ (ἄτσ. dives).

μπουτ=πολός, πολύ.

μπέγκ=διάβολος.

νάσ, τὸ=ἡ φυγὴ κάνου — =φεύγω.

ναθάου, ῥ.=φεύγω (ἄτσ. ναθάβα).

ναθαῶς, ὁ=ὁ δαργμός, τὸ ξύλο
τὸν ἔκαμε — =τὸν ἔδειρε.

ντάης, ὁ=ὁ πατέρας.

ντιλιάζου, ῥ.=δίδω, πληρώνω, ἔχω,
βλέπω (ἄτσ. ντάβα).

ντίλιασμα, τὸ=τὸ δόσιμον.

ντιλνός, ἐπιθ.=ὁ τρελλὸς (ἄτσ.
ντιλνό).

ντιλνῆ=ἡ τρελλή.

ντιλνιά, ἡ=ἡ τρέλλα.

ντουντούμι, τὸ=τὸ κολοκύθι.

παστερνά, τὰ=τὰ ἐνδύματα.

παστερνό, τὸ=τὸ σακκάκι.

πανί, τὸ=τὸ νερό.

πατσαρέ, τὰ=τὰ τσαρούχια (ἄτσ.
μπατσαρί).

πατσάρια, ἡ=τὸ ψέμα πληθ. πα-
τσαρντέ).

πελός, ὁ=τὸ πέος.

πέλα, ἡ=τὸ ῥακί.

πεντέ=τὰ πόδια (ἄτσ.).

πινιλιάζου, ῥ.=κουθεντιάζω, ξέρω,
κοροϊδεύω.

πινελιάσματα, τὰ = τὰ κεράσματα,
δηλ. τὰ χρήματα, τὰ ὅποια δί-
δουν οἱ χορεύοντες εἰς τοὺς
ὄργονοπαίκτας γύφτους, καὶ
κολλοῦν συνήθως εἰς τὸ μέτω-
πον αὐτῶν.

πινέλα τ'=ὁμίλησέ του.

πικλιάζου ῥ.=κτυπῶ.

πίκλιασμα, τὸ=τὸ κτύπημα.

πουζ, τὸ = τὸ χορτάρι.

ῥάτη, ἡ=ἡ νύχτα.

ῥάσας, ὁ=ὁ παπᾶς (ἄτσ. ῥασάϊ).

ῥασίνα, ἡ=ἡ παπαδιά (ἄτσ. ῥασανή).

- ῥασόπλου, τὸ=τὸ παπαδόπουλο.
 ῥασουποῦλα, ῥ=ῥ παπαδοποῦλα.
 ῥόμους, ὁ=γύφτος, πληθ. ῥόμ(οι)
 καὶ ῥόμ'δισ.
 ῥόμσα, ῥ=ῥ γύφτισσα.
 ῥουμόπλου, τὸ=τὸ γυφτόπουλο.
 ῥ'μουπούλα, ῥ=ῥ φυφτοποῦλα.
 ῥόμκους=ὁ γύφτικος.
 ῥόμκα, τὰ=τὰ γύφτικα, ῥ γλῶσσα
 τῶν γύφτων.
 ῥ(ου)πάου, ῥ.=νυχτώνω (ἄτσ. ῥά-
 τιλο).
 ῥούπ'σι=νύχτωσε.
 ῥούπ'μα, τὸ=ῥ νύχτα.
 σάλ', τὸ=τὸ ἀλάτι (ἄτσ. λούτ).
 σαχλεύου, ῥ = γελάω, κοροῖδεύω,
 ἄστετζομαι.
 σὲ σαχλεύ'ν, ῥ.=σὲ γελοῦν.
 σλαμάου, ῥ.=σιωπῶ.
 σλάμα, ῥ.=σώπα.
 σουβελάου, ῥ.=κοιμῶμαι (ἄτσ. σο-
 μπάμπα).
 σουδέλα, ῥ=ὁ ὕπνος (ἄτσ. σοῖμπέ).
 σουρφελές, ἐπιθ.=πτωχός, ἀνάξιος
 λόγου, οὐτιδανός.
 σουφελίνα ῥ=πτωχή, δυσειδής.
 σουρφελίτ'κους, ἐπιθ.=πτωχός, «ἔ-
 χουμι ἓνα γάμο σουρφελίτ'κουν».
 σουρό, τὸ=τὸ χέρι.
 σταλός, ὁ=τὸ χρῆμα.
 σταλίζου, ῥ.=πληρώνω.
 τράνια, τὰ=τὰ ῥοῦχα.
 τιράχ', τὸ =τὸ παπούτσι (ἄτσ. τι-
 ραχνί).
 τράκα, ῥ=ῥ ῥακί (ἄτσ. δαρκά).
 τσαβό, τὸ=τὸ παιδί (ἄτσ.).
 τσαβί, τὸ=τὸ κορίτσι.
 τσαβή, ῥ=ῥ κοπέλα (ἄτσ. τσάκ).
 τσαβα'κ, τὸ=τὸ παιδάκι.
 τσαβοῦλα, ῥ=ῥ κοπελοῦλα.
 τσαμ', τὸ=τὸ ψωμί.
 τσαμπλό, τὸ=τὸ ψωμί (ἄτσ.).
 τσαρέλα, ῥ=ὁ θάνατος.
 τσαραλεύου, ῥ.=ἀποθνήσκω.
 τσαμιρός, ὁ=ὁ γαμβρός (ἄτσ. τσα-
 μιτρού).
 τσαμιρή, ῥ=ῥ νύμφη.
 τσαμιρίνα, ῥ=ῥ νύμφη.
 τσιντός, ὁ=ὁ Τοῦρκος.
 τσιντίνα, ῥ=ῥ Τούρκισσα.
 τσιοκέλ' τὸ=τὸ σκυλί.
 τσουρέλα, ῥ=τὸ κλέψιμο, κάνω--
 =κλέπτω.
 τσόρους, ὁ=ὁ κλέπτης (ἄτσ. τσόρ).
 τσουρελιάζου, ῥ.=κλέπτω (ἄτσ. τσο-
 ράβα).
 τσουνους, ὁ=ὁ βλάχος.
 τσουνά, ῥ=ῥ βλάχισσα.
 τσουνόπ'λου, τὸ=τὸ βλαχόπουλο.
 τσ'νουπούλα, ῥ=ῥ βλαχοπούλα.
 τσουδη, ῥ=ῥ ψεῖρα, πλ. τσου-
 δὲς (ἄτσ. τσούβ).
 τσουρό, τὸ=τὸ μουλάρι.
 φουτάου, ῥ.=ὁμιλῶ, βλέπω, ξέρω.
 φρέντος, ἐπιθ.=ψυχρός.
 φρέντο, τὸ=τὸ ψῦχος.
 χάλα, ῥ=τὸ φαγητόν, κάνω=τρώγω.
 χαλιάου, ῥ.=τρώγω.
 χάλιασα=ἔφαγα.
 χασπό, τὸ=τὰ φασόλια, πληθ. χα-
 σποί.
 χλιαβίζου, ῥ.=ἀποπατῶ.
 χλιφάου, ῥ.=ἀποπατῶ.
 χλιάβ'σμα, τὸ=ῥ ἀποπάτησις.

Β'.

ΦΡΑΣΕΙΣ

- Πινιλιά'εις τὰ ῥόμκα; — Ὅμιλεῖς τὰ γύφτικα;
- Τὰ πινιλιάζου. — Τὰ ὀμιλῶ (τὰ ξέρω).
- Ταχιά οἱ *μπασαμπι* θὰ πάν'ν — Αὔριον οἱ ὀργανοπαῖκται (γύφτοι)
σ' ἓνα *μπιάβ'*. θὰ πάνε σ' ἓνα γάμο.
- Εἶνι λατσιὸ τὸ *μπιάβ'* ἢ *σουρ-* — Εἶναι καλὸς ὁ γάμος ἢ φτωχός;
- φελίτ'κου;
- Εἶνι λατσιὸς καὶ *μπαρός*. Κὶ οὐ — Εἶναι καλὸς καὶ πλούσιος. Κι' ὁ
τσαμτρὸς κ' ἢ τσαμτρη κι' οὐ
κιρθὸς ἔχ'ν σταλό.
- Ποιὸς *μπασαμπι*ς θᾶνε; — Ποιὸς βιολιντζῆς θὰ εἶναι;
- Ὁ Κώστας οὐ *μπασαμπι*ς ἀπ' — Ὁ Κώστας ὁ βιολιντζῆς ἀπὸ τὴν
τ'ν Καλούτσα μὴ τ'ς *μπασα-*
μπι τ'.
- Πότι θὰ κάμουμι νά'σ' γιὰ τοῦ — Πότε θὰ φύγωμε γιὰ τὸν γάμο;
- μπιάβ'*!
- Ἄμα ῥ'πῆσ' θὰ κάμουμι νά'σ' — Ἄμα θὰ νυχτώσῃ θὰ φύγωμε γιὰ
γιὰ τὸ κέρ'.
- Ποιὸς θὰ *νταλίσ'* τὸν σταλό γιὰ — Ποιὸς θὰ πληρώσῃ τὰ χρήματα
τοῦ *μπιάβ'* κι πόσα θὰ μᾶς *ντι-*
λιάσ'ν;
- Θὰ μᾶς *ντιλιάσ'* οὐ *μπαρὸς* δυὸ — Θὰ μᾶς πληρώσῃ ὁ νοικοκύρης δυὸ
*γν(ου)*θὰ χουρὶς τὰ πινιλιάσματα.
- Θᾶχ' χάλα λατσιὸ στοῦ *μπιάβ'* ἢ — Θ' ᾶχ' φαγητὸ καλὸ ἢ θ' ᾶχ' φα-
θᾶχ' χασπό;
- Θᾶχ' χάλα λατσιὸ γιὰτὶς ὁ *μπα-* — Θ' ᾶχ' καλὸ φαγητό, γιὰτὶ ὁ νοικο-
ρὸς εἶναι λατσιός.
- Ποιὸς θὰ κρατᾷ τὰ πινελιά- — Ποιὸς θὰ κρατᾷ τὰ κεράσματα,
σματα γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὰ κάμ'ν
τσουρέλα;
- Δὲν κἀν'ν τσουρέλα ἀθαγιά στοῦ — Δὲν κλέβουν ἐκεῖ στὸ γάμο.
- μπιάβ'*.
- Πᾶμι νὰ σουβελιάσουμι τώρα κι — Πάμε νὰ κοιμηθοῦμε τώρα κι' αὔ-
ταχιά τὰ πινιλιάζουμι πάλι. ριο τὰ λέμε πάλι.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῇ Ἱερατικῇ Σχολῇ Ἀρτης

Α'. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1. Παράδοσις περὶ δράκοντος καταστρεπτικοῦ χωρίου Πέτα (Ἀρτης) *.

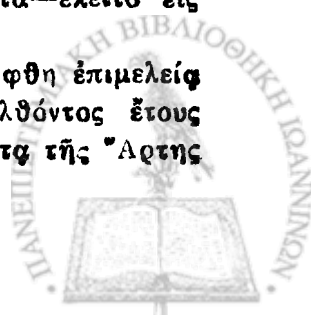
1 «Νιὰ φουρὰ τοῦ χουριό μας δὲν ἦταν ἰδῶ ποῦνι τώρα.

Ἦταν κάτ' στου Μαυριλιό ¹. Στου πανηγύρι π' γίνονταν κάθι χρόνου ἔμπιναν στου χουρὸ οὔλα τὰ κορίτσια κ' οἱ νιόν'φες τ' χουριοῦ. Τότες οὐ δράκους π' πάουνταν στ' Δρακότρυπα ², ἐβγιν' ἀπ' ἱκεῖ κι μὴ δυὸ πιρπατσῆς (ἢ ἀδρασκιλῆς) ³ ἔφτανι στου χουριό. Κάουνταν σ'ν ἄκρ' ἀπ' τοῦ χουρὸ κι καρτέρ'γι πότε νὰ μπῇ ἢ γι' ὁμορφότερ'. Ἀμα ἔμπ'νι τ'ν' ἄρπαζ' ἀπ' τοῦ χέρ' κ' ἔφιθγι για τ'ν τρυπά τ'. Τ'ν ἔπιρνι κεῖ μέσα κι τ'ν ἔτρουγι. Αὐτὸ γίνονταν κάθι χρόνου. Τότες παρακάλεσαν τοῦ θιὸ νὰ τ'ς σώσῃ, ἀπ' τοῦ Δράκου. Οὐ θιὸς ἔστειλι τ'ν ἁγιά Παρασκιθὴ για νὰ τοῦ σκουτώσῃ. Ὄντας ἦρθ' ἡ μέρα για τοῦ πανηγύρι, ἦρθι κι' οὐ δράκους νὰ πάρ' τν' καλύτιρ'. Ἦρθι κι' ἁγία Παρασκιθὴ, χωρὶς νὰ τ'ν ἰδῇ οὐ δράκους. Ἀμ' ἄρπαξι ἀπ' τοῦ χέρ' τ'ν καλύτιρ', τουν στρών' στα πουδάρια κρατῶντας ἓνα τσόκ' ⁵ στου χέρ' κι κυνήγα δῶθι, κυνήγα κεῖθι φτάν' στ' δρακότρυπα. Μπαίν' μέσ' οὐ δράκους, ἀποὺ κουντά τ' κ' ἡ ἁγία Παρασκιθὴ. Κατ'βαίν' βαθειὰ οὐ δράκους κι' ἀνεῖ ⁶ τρυπα μέσα στ' γῆ, κι περπατῶντας φτάν' στ'ν τρυπα ποῦ'νι τώρα τοῦ μοναστήρ' τ'ς ἁγία Παρασκιθῆς ⁷. Ἰκεῖ τὸν φτάν' κι τ' δίν' μνιὰ μὲ τοῦ τσόκ' στ' ἀρχίδια κι τὸν ἀφίν' στοὺν τόπου ⁸. Ἔτσ' γλύτουμε τοῦ χουριό μας ἀπ' τοῦ δράκου. Ἐκεῖ στ'ν τρυπα π' τὸν σκότουσι στάζουν ἀκόμα νιρὸ τ' ἀρχίδια τ' ⁹.

Παρατηρήσεις.

¹) Θέσις κειμένη Ν. Δ. τοῦ χωρίου Πέτα καὶ ἀπέχουσα αὐτοῦ περίπου $\frac{3}{4}$ τῆς ὁδῶς. Ἐνταῦθα—πιστεύεται γενικῶς ἐξ ὧν τῶν κατοίκων τοῦ Πέτα—ἔκειτο εἰς

* Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον δημοσιευομένη λαογραφικὴ ὕλη ἐλήφθη ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Χρ. Σούλη κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῆς εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους βραβευθείσης ὑπὸ τῶν Ἱλπειρ. Χρονικῶν Συλλογῆς, γενομένης ἐν Πέτῃ τῆς Ἀρτης (Ἱλπειρ. Χρονικά τ. Γ' 332—340).

παλαιούς χρόνους τὸ χωρίον Πέτα. Σήμερον σφύζονται ἐν τῇ προμνησθείσῃ θέσει μόνον ἐρείπια παλαιᾶς μικρᾶς ἐκκλησίας ἀφιερωμένης εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Εἰς τὸν νότιον τοῖχον τῆς ἐκκλησίας ταύτης—ὅπως ἐγὼ παρατήρησα—εὐρίσκεται ἐντοιχισμένη κυλινδρική λευκὴ πέτρα (ἀσβεστόλιθος), ἡ ὁποία φέρει εἰς τὸ μέσον ὀπὴν βάθους 0,080 περίπου, δείγμα βάσεως ἀντικειμένου. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ τεμαχίου κίονος. Γύρωθεν καὶ πρὸς Α. τῆς ἐκκλησίας ταύτης σήμερον ὑπάρχουν ἀλώνια χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Πέτα.

²⁾ Εἶναι σπήλαιόν τι, ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς ὀπὴν ἐντὸς τῆς γῆς, βαθεῖαν καὶ ἀπότομον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Ξηροβουνι (Περάνθη) καὶ εἰς τὸ ἀντέρεισμα τὸ ἀντιστοιχοῦν σχεδὸν εἰς τὸ 6 1/2 χιλιόμετρον τῆς ὁδοῦ Ἄρτης—Κοπραίνης. Εἰς τοὺς ἀρχαιοφυῶντας εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νυμφαῖον».

³⁾ Ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας μιᾶς πέτρας κειμένης ἐν τῇ θέσει «Μαυριλιό» πλησίον τῶν σημερινῶν ἀλόνων καὶ πρὸς Ν. αὐτῶν ἐγγεγλυμμένη «πατησιά», τόσον μεγάλων διαστάσεων, ὥστε λέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Πέτα «Πατ'σιὰ-τ'δράκου».

⁴⁾ κατεδίωξε.

⁵⁾ σφυρίον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν κτιστῶν.

⁶⁾ Ἀνοίγει.

⁷⁾ Πρόκειται περὶ τῆς ἐκκλησίας Ἀγίας Παρασκευῆς ἐκτισμένης ἐπὶ τοῦ ὄρους Γριμπόβου καὶ εἰς τὸ ἀντέρεισμα πλησίον τῆς θέσεως «Χανόπουλο», σχεδὸν εἰς τὸ 5ον χιλιόμετρον τῆς ὁδοῦ Ἄρτης—Κουμζιάδες.

⁸⁾ Ἐφόνευσε.

⁹⁾ Κατ' ἄλλους, οἱ ὁποῖοι διηγοῦνται τὸν μῦθον (παράδοσιν) στάζουν οἱ μαστοὶ τοῦ δράκοντος, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς λειτουργίας τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου). Μάλιστα ἡ παράδοσις ἐν Πέτᾳ λέγει, ὅτι τὸ ὕδωρ στάζει ὀλίγον κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας.

Ὡς μοὶ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Τσακανάκη καθηγητοῦ μαθηματικῶν ἡ παράδοσις αὕτη μὲ ποιὰν τινα παραλλαγὴν ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ χωρία Κουμζιάδες—Γριμποβον—Γρεμμενίτσα. Ἐπίσης ὁ κ. Ν. Γκόντζιος δικηγόρος μοὶ ἀνεκοινώσαν, ὅτι παραλλαγὴ τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπάρχει εἰς τὸ χωρίον Θεσπρωτικὸ (Λέλοβα), ἐν ᾗ φέρεται ἡ Ἀγία Παρασκευή, προστάτις τῶν πέριξ χωρίων Θεσπρωτικοῦ, φονεύσασα δράκοντα ἔξωθεν τοῦ χωρίου Καντζᾶ καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὸ βουνὸν Παντζᾶ ὅπου μάλιστα σήμερον ὑπάρχουν βελανιδιές, αἱ ὁποῖαι λέγεται ὅτι ἐφύτρωσαν ἐκεῖ ὅπου κατὰ τὴν δίωξιν ἐπιπτεν ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ δράκοντος αἷμα ἐν εἶδει σταλαματιῶν. Ταύτην παραθέτω ὥς μοὶ ἐλέχθη:

Παράδοσις περὶ Δράκοντος ἐν Θεσπρωτῷ (Λέλοβα).

«Ὀλίγο πιδ πέρα ἀπὸ τὸ χωριὸ Καντζᾶ στὴ Σκάλα τοῦ Λούρου καὶ δεξιὰ ἀπὸ τὸ δημόσιον δρόμον ποῦ πάει κατὰ τὴν Πρέβιζα, εἶναι ἡ ἐκκλησιά τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐκεῖ κάθε χρόνο ποῦ γιορτάζει ἡ χάρι της, μαζεύονταν ὁ κόσμος ὅλος ἀπ' τὰ γύρω χωριά. Συνήθιζαν τότε οἱ παλαιοὶ νὰ κάνουν μεγάλο πανηγύρι καὶ τὰ κορίτσια νὰ μπαίνουν στὸ χορὸ. Ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ ποῦ γέγονταν κάθε χρόνο, ἔκλεισι ἡ ἐκκλησιά. Τότε ἡ χάρι της παρουσιάστηκε σὲ πολλοὺς στὸν ὕπνῳ καὶ τοὺς εἶπε νὰ πὰν νὰ γιορτάσουν καὶ νὰ πανηγυρίσουν χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τίποτα. Ὅλα τὰ γύρω χωριά πῆγαν στὴν ἐκκλησιά, ὅπως πρὶν κι ὅταν ἤλθε ἡ στιγμή τοῦ χοροῦ κι κάθε κορίτσι φοβόνταν νὰ μπῇ στὸ χορὸ μὴν τὸ φάη ὁ Δράκος, φανίστηκε μιὰ γυναῖκα μὲ τὴν ῥόκα της καὶ μπῆκε αὐτὴ πρώτη στὸ χορὸ. Δὲν ἔκλεισε ὁ γῦρος καὶ νὰ σου ὁ Δράκος κατέβαινε μ' ἓνα μεγάλο βογγητό. Δὲ χάνει καιρὸ ἡ χάρι της, ποῦ πρωτόσυρνε τὸ χορὸ. Παίρνει τὴν ῥόκα της καὶ τὸν κυνηγᾷ, τὸν χτυπᾷ μὲ τὴν πρώτη καὶ τὸν λαβώνει. Ὁ Δράκοντας ἔφευγε στὸ Βουνό, καὶ τὰ αἵματα ἀπὸ τὴν πληγὴ ἔσταζαν εἰς

τις σαλτές, ποῦ ἔκανε γιὰ νὰ ξιφύγη τὰ χτυπήματα, πιτάγονταν οἱ σταλαματιές ἀπὸ αἷμα. Καὶ στὴν κορφή ἀπὸ τὸ Βουνὸ ἀνοίγει μιὰ τρυπα καὶ ἐκεῖ χώθηκε καὶ ἀπὸ τότε δὲ ξαναβγῆκε. Ἐκεῖ ποῦ πετάγονταν οἱ σταλαματιές ἀπὸ τὸ αἷμα φύτρωσαν βελανιδιές καὶ ἔτσι μπορεῖ κάθι διαβάτης νὰ ἰδῇ τὸ δρόμο ποῦ πῆρε ὁ Δράκοντας, ὅταν τὸν κυνηγοῦσε ἡ χάρι της».

(Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ν. Γκόντζιου, δικηγόρου, ἐκ Θεσπρωτικοῦ)

Ὅμοιαι παραδόσεις εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου δημοσιευθεῖσαι ὑπ' ἀριθ. 141 «τὸ λιοντάρι τοῦ Ὑμητοῦ» 503 «ὁ Ἄη Γεώργης καὶ τὸ Στοιχειὸ» τῶν Γιάννιτσων Καλαμῶν.

2. Παράδοσις περὶ τοῦ Βουνοῦ—Ξηροβουνίου ἢ Περάνθης—Ἀρτης.

«Τοῦ Β'νὸ αὐτὸ δὲν ἦταν ἰδῶ τουμ παλιὸ κιρό· αὐτὸ τό φιραν τρεῖς δράκοι, ποῦ ἦταν ἀδέρφια, ἀπὸ μακρυὰ στ' μ' πλάτ' τ'ς. Ἀμα ἔφτασαν σιμὰ σ' ν Ἀρτα², οἱ δυὸ δράκοι ποῦ ἦταν σ' ν ἄκρ' ³, θέλ'σαν νὰ σκοιτώσουν του μεσιανό ⁴, γιὰ τ'ς γέλαϊ κι βάσταγαν αὐτοὶ τοῦ βάρους κι' αὐτὸς στ' μέσ' δὲ βάσταϊ καθόλου. Τὰφίνουν χωρὶς νὰ νοιώθῃ κι φέγουν κ' ἔτ' τοῦ μεσιανό τὸν πλάκουσι τοῦ β'νό. Αὐτὸς τότε βάν' οὔλα τὰ δυνατά τ' κι' ἀνὰ μνιὰ τρυπα κι' βγαίν' ἀπ' πᾶν' ἀπ' τοῦ β'νό. Τὰ ἔχασι κι δὲν ἤξερι ποῦ νὰ πάῃ, κι' ἔτ' ἔκατ' αὐτοῦ στ' Δρακότρυπα ⁴.

Παρατηρήσεις.

¹) Ἐννοεῖται, τότε δὲν ὑπῆρχε πόλις Ἀρτα (ὡς παρατηρεῖ ὁ διηγούμενος τὴν παράδοσιν).

²) Δηλ. ὁ προπορευόμενος καὶ ὁ ὀπισθεν ἐρχόμενος.

³) Τὸν μεσαῖον.

⁴) Πρόκειται περὶ τῆς Δρακότρυπας, ποῦ ἀναφέρει ἡ προηγουμένη παράδοσις. Σημ. Εἰς πλείστα παραμῦθια ἀναφέρονται «δράκοι» κινούμενες ὁρη.

3. Παράδοσις περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου Πέτα.

«Ὄντας ἦταν στοῦ Μαυριλιὸ τοῦ χουριὸ ¹ αὐτὸν τὸν τόπου ποῦ νι τώρα ¹ ἦταν δάσους—λόγγους μεγάλους. Σ' αὐτὸν ἔρχονταν οἱ Μαυριλιῶτις κι βόσκαγαν τὰ γιδοπρόβατά τ'ς. Κάποιος ντζουμπάνους, ἰκεῖ π' βόσκαϊ τὰ πρόβατά τ' μέσα σ' τς λαγκαδιές, ἡῦρι στ' ῥίζα ἀπ' ἓνα πλάτανου νιὰ βρυσοῦλα ² μὲ κρύου νιρό. Ἐπγὶ νιρὸ κι τόσου πουλὺν δροσί-στ'κι, ὥστι φώναξι «(χ)αάει! πέταξ' ἡ καρδιά μ'». Κατέβ'κι τοῦ βράδου κάτου στοῦ χουριὸ στοῦ Μαυριλιὸ κι τ'ς τοῦ ἔπι αὐτὸ ποῦ παθι. Τότες οὔλου τοῦ χουριὸ ἔφ'χι ἀπ' τοῦ Μαυριλιὸ κ' ἦρθ' ἀπᾶν' στ' Πέτα κι' ἔφκιασαν σπίτια, κι τ' ὠνόμασαν τοῦ χουριὸ Πέτα, γιὰ τὴν «πέταξ' ἡ καρδιά τ' ντζουμπάν' ἀπ' τὸ κρύου νιρό».

Παρατηρήσεις.

¹) Δηλ. Πέτα.

²) Δὲν πρόκειται διὰ τὴν βρυσὴν τοῦ χωρίου Πέτα «Γκοῦρζα», ἡ ὁποία κεῖται

ἀνατολικῶς τοῦ λόφου, ἐνθα τὸ Μνημεῖον τῶν Φιλελλήνων καὶ παρὰ τὴν ῥίζαν πλατάνου, ἀριθμούσης ζωὴν πλέον τῶν 400 ἐτῶν, ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ πάχους τοῦ κορμοῦ.

Σημ. Μαυριλιὸ εἶναι ἡ θέσις, περὶ ἧς ἀναφέρει ἡ πρώτη παράδοσις (ὅπου ἰδ. σημείωσίν μου).

4. Παράδοσις περὶ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ.

«Νιὰ φουρὰ ἦταν νιὰ μάννα κι' εἶχι τρία πιδιά. Αὐτὰ ἔζηγαν ῥηνιμένα. Ἐνα βράδ' ἡ μάννα τ'ς ἔφ'χι κι' ἄφ'σι τὰ πιδιά τ'ς στοὺν ὕπνου. Ἄμα θ'κώθ'καν ἀπ' τουν ὕπνου κι' εἶδαν πῶς ἔφ'χι ἡ μάννα τ'ς, ἀρχίν'σαν νὰ κλαίν'. τότες θ'κώθ'καν κι' τὰ τρία κι' πὰν νὰ τ' βροῦν' τ'ὸνα ἔκαμε κατ' Θεσσαλία¹, τ' ἄλλου ἀρχίν'σι νὰ θ'κίζ' τὰ β'νὰ κι' πάλιν κατὰ του Βραχῶρι, κι' τ' ἄλλου θ'κίζοντας τὰ β'νὰ πάλιν κατ' ν' Ἄρτα². Δὲν τ' βρεῖ-καν π'θινὰ κι' πῆγαν στ' θάλασσα κι' πνίκαν³. ὄντας ἔδκ'ζαν τὰ β'νὰ νὰ βροῦν τ' μάννα τ'ς, ἔκλιγαν. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκόμα τώρα ἀχάει του που-τάμ' μας, κλαίει γιὰ τ' μάννα τ'.

Παρατηρήσεις.

- 1) Πηνειὸς ποταμός.
- 2) Ὁ Ἀχελῷος ποταμός.
- 3) Ἀραχθὸς ποταμός.
- 4) Ἐπνίγησαν.

5. Παράδοσις περὶ «Παργουρίτζας» Ἀρτης.

«Ἡ Παρ'γουρίτζα κ' ἡ Βλαχιόρνα κτίστ'καν ἕναγ κιρὸ μαζί. Οὐ προ-τουμάστουρας ἔφκειανε τ' Βλαχιόρνα κ'οὐ κάλφας τμ' Παρ'γουρίτζα. Ἄμα τᾶκ'σι αὐτὸ οὐ προτουμάστουρας τ'κακουφάν'κι κι' πῆγι στ' Παργουρίτζα νὰ μπορέσ' νὰ σκουτώθ' τὸν κάλφα. Ἀνίβ'κι ἀπάνου μαζί μὲ τὸν κάλφα, κι' κοίταγαν τὴν ἑκκλησιά. Ἰκεῖ π' κοίταγαν, τ' λέει τ' κάλφα οὐ προ-τουμάστουρας «γιὰ κοίτα δῶ, τούτ' ἰδῶ τ' γωνιὰ δὲν τ'ν ἔχ'ς ἴσια». Σκύφτ' οὐ κάλφας νὰ ἰδῇ ἀπ' τοῦ παραθύρου. Τότ' τ' δίν' νιὰ σπρου-χτιά κ' ἔπισι κατ'. Πρὸ τοῦ πέσ', πιάν' ἀπ' τοῦ χέρ' τοῦμ προτουμά-στουρα, κι' τὸν παίρ' κ' αὐτὸν κάτου. Ἐπισαν κι' οἱ δυὸ μὲ τὰ κιφά-λια κατ', χτύπ'σαν στ'ς πλάκας κι' ἄν'ξαν τὰ κεφάλια τς. Τς' ἔθαψαν τότε κί τ'ς δυὸ μέσ' στ' μέσ' ἀπ' τ'ν ἑκκλησιά.

Παρατηρήσεις.

Ἡ παράδοσις αὕτη φαίνεται νὰ εἶναι συμφυρμὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου δη-μοσιευθείσης ἐν Παραδόσεσιν ἀριθ. 212 καὶ τῆς ὑπὸ Ἀναστ. Ὁρλάνδου ἐν Ἠπειρ. Χρον. τόμ. Β'. σελ. 167.

Περὶ μνημοσύνων.

Νιὰ φουρὰ ἕνας πάει στοὺν λόγγου γιὰ ξύλα, κι' κεῖ πῶκουδι ξύλα κυλάει ἕνας ὄχτους κι' τουν πλάκουθι. Περίμεινι, περίμεινι ἡ γυναῖκα τ'.

ναρθ'· ποῦ νὰ ῥθῇ αὐτός! Τότε κι' αὐτὴ τοῦ ἵκανι λειτουργίες κι' τοῦ ἔρασι κι' σ'τάρ' στ'ς ἰννιά, στ'ς εἴκουθ' κι' στ'ς σαράντα. Κάπουτι κι' αὐτὸς ξιγραδῶθ'· κε κι' ἦρθι στοῦ σπίτι· τὸν ρώτ'· θι τότε ἡ γυναῖκά τ'. «Μ'πῶς ἔζις τόσις ἴμερις χουρὶς φαί;» Κι' τ'ς λέει αὐτός. «Τ'ς λειτουργιὲς πῶ- κανες θὺ τ'ς λάβαινα ἐγώ, του σ'τάρ' πῶθραζις μῶρχουνταν κι' μένα. Οἱ λαμπάδις ποὺ ἔκις, μῶφιγγαν κι' μένα, κ' ἔγλιπα ἱκεῖ στὰ σκουτάδια.

Παρατηρήσεις.

Παραλ. Ν. Πολίτου. Παραδόσεις ὑπ' ἀριθ. 927.

Σημ. Ἡ γυναῖκα, ἡ ὁποία μοι διηγείτο ταύτην, παρετήρησε τελευταῖον: «Δὲν εἶνι κιρὸς πῶγινι αὐτό, τώρα λίγα χρόνια πέρασαν, ἔγινα σ'ν' Ἀθήνα ὅξου σ'ένα β'νό».

6. Παράδοσις περὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Οὗ οὐρανὸς ἄγγιξ' ἀπάν' στ' γῆ, τουμ παλιὸ κιρὸ, κι' τὰ βόϊδια του ἄγλειφαν. Τότες οὗ κόσμος ἦταν καλός, κι' γι' αὐτὸ γίνονταν ἔτθ. Κα- τὸπ' ὅμους π' χάλαθι ἡ πλάθ, ἀνέβ'·κι ψηλότερα κ' ἔτθ' τώρα δὲν τὸν φτάνουν οὔτε τὰ βόϊδια οὔτι οἱ ἀνθρῶποι.

Παρατηρήσεις.

Οὐρανὸς ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὡς κατοικία τοῦ Θεοῦ· χάλασι ἡ πλάσ=ἐξηχεριώθη ἡθικῶς.

7. Παράδοσις περὶ νυφίτης.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1927 ποῦ διέμενον ἐν Πέτῃ ἔνεκα τῶν θε- ρινῶν διακοπῶν, μοι συνέβη τὸ ἑξῆς:

Ἐσπέραν νινὰ ἡρπάγη ἓνα κοιτόπουλο ἀπὸ μία νυφίτσα εἰς τὸν ὄρνι- θῶνα τοῦ ἀδελφοῦ μου. Τὴν πρωτὰν τῆς ἐπομένης ἀνεκοινώθη παρ' ἐμοῦ ἡ ἀρπαγὴ τοῦ ὄρνιθίου εἰς τινα θεῖόν μου, ὅστις ἐπὶ λέξει μοῦ λέγει.

«Γιὰ νὰ γλυτώσης ἀπ' τὴν νυφίτσα, θὰ κάν'ς, ὅπως ἡ μακαρίτ'σα ἡ βά- βουσ'. Θὰ βάλ'ς στ'μπόρτα τ'ς κούρνas νιὰ ῥόκα π' νάχ' τ'λούπα μ'κρή, ἐν' ἀδράχτ' κι' ἓνα σφοντύλ'. Ἀμα θὰ νάρθη τὸ βράδ' ἡ νυφίτσα νὰ πάρ' π'λιά, κι' βρῇ αὐτιά, θὰ πάρ' τ' ῥόκα κι' τ' ἄλλα γιὰ νὰ γνέσ' κι' δὲ θὰ πάρ' π'λιά. Κί ἔτθ' θὰ γλυτώσουν».

Σημ. Ὡς φαίνεται, ἡ παράδοσις δὲν διατηρεῖται πλήρως· παραπλησία πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 333 καὶ 334 παράδ. δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Ν. Πολίτου, ἐν αἷς φέρεται ὡς νόμῳ ἀρεσκομένη νὰ «γνέθῃ».

Β'. ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ, ΔΟΞΑΣΙΑΙ, ΕΟΡΚΙΑ, ΚΑΤΑΡΑΙ,
ΑΠΑΝΤΩΣΣΑΙ ΕΝ ΠΕΤΑ

1. Προλήψεις δια τὰς «Γαρδαβίτσες».

Ἐάν τις βγάλῃ εἰς τὰς χεῖρας «γαρδαβίτσες», κάμνει τὸ ἐξῆς πρὸς θεραπείαν αὐτῶν :

Εἰς φούρνον ἀνημμένον ῥίπτει ἄλας καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ νὰ ἀκούσῃ τὸν κρότον τοῦ ἄλατος, τρέχει νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ φούρνου, διότι ἐὰν τύχῃ νὰ ἀκούσῃ τὸν κρότον, ἡ θεραπεία δὲν ἐπιτυγχάνεται.

Ἡ πρῶξις αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἀλλὰ κατὰ τὸ Σάββατον.

Αἱ «Γαρδαβίτσες» βγαίνουν εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνου, ὅστις τὴν νύκτα ἀριθμεῖ ἀστέρας, καὶ μάλιστα, ὅσους ἀστέρας ἀριθμῆσῃ, τόσας καὶ «γαρδαβίτσες θὰ βγάλῃ».

Διὰ τοῦτο αἱ μητέρες ἐφιστοῦν τὴν προσοχὴν τῶν τέκνων αὐτῶν νὰ μὴ λησμονήσουν νὰ μετρήσουν κατὰ τὴν νύκτα ἀστέρας.

2. Προλήψεις δια τὸν τοκετόν.

α') Ἄμα τῇ ἐνάρξει τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ πρὸς ἐπιτάχυνσιν αὐτοῦ.

1) Χύνουν ὕδωρ ἐπὶ τοῦ πατώματος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπίτοκος πατεῖ «για νὰ γλιστρήσῃ» του πιδὶ ἀπ' τὴν κοιλιά τ'ς μάννας τ'.

2) Περιφέρουν τρεῖς εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἐπιτόκου τὴν «ἅγια ζώνη», τὴν τὴν ὁποίαν συνήθως μόνον αἱ μαῖαι ἔχουν, εἶναι δὲ αὕτη ζώνη, δι' ἧς ἐζώοντο ἱερεὺς ἀποθανόν. Ἡ διὰ τῆς «ἅγιαζώνης» ἐπιτάχυνσις τοῦ τοκετοῦ πιστεύεται καὶ ὑπὸ αὐτῶν τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου, ὡς εἰς συζήτησιν μοὶ ἐδήλωσεν εἷς τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου Πέτα.

3) Ἐπίσης περιφέρουν τρεῖς εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἐπιτόκου ἐν βιβλιάριον περιέχον τὸν βίον τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου «για νὰ λευτερωθῇ ἡ γ'ναῖκα».

4) Κινοῦν τὸν πολυέλαιον τῆς ἐκκλησίας «για νὰ κουν'θῇ τὸ πιδὶ ἀπ' τὴν κοιλιά».

5) Ἐπίσης παρακαλεῖται ὁ ἱερεὺς μεταβάθων εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ «διαβάσῃ» τ'λιφτιροφλάβα». Οὕτως ὀνομάζεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀναγινωσκομένη εὐχή.

6) Ξεπλέγουν τὰ μαλλιά τῆς ἐπιτόκου «γιατὶ τὸ πλέξιμο τῶν μαλλιῶν φέρει πλέξιμο τοῦ πιδιοῦ στ' γ'λιά τ'ς μάννας».

7) Ξεκλειδώνουν τὰ «μπαοῦλα» καὶ γενικῶς, ὅτι ἀντικείμενον τυγχάνει νὰ εἶναι κλειδωμένον ἐν τῇ οἰκίᾳ.

8) Ὅστις ἐξέλθῃ τοῦ δωματίου τῆς ἐπιτόκου, ἀφήνει πρὸς τῆς ἐξόδου ὅ,τι δῆποτε τῶν πραγμάτων, ἅτινα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ, δηλ. μανδύλιον, κλειδίον κτλ. «γιατὶ ἔτιθ' παῖρ' μαζί τ' τ'ς πόν'ς τ'ς λιχῶνας».

β') Μετὰ τὸν τοκετόν :

1) Ἐκ τῆς οἰκίας τῆς λεχοῦς ἀπαγορεύεται νὰ δανείζηται, ὅ,τι δῆποτε ἀντικείμενον εἰς ἄλλην οἰκίαν ἢ ἀπαγόρευσις ἰσχύει ἐπὶ 40 ἡμέρας.

2) Ἡ λεχὼ ἀπαγορεύεται νὰ φάγῃ «κόκοτα ἀλάλητο» δηλ. λόγῳ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ οὕτω λαλήσαντα «γιατὶ γιννάει πεδιά μουτα».

3) Ἡ λεχώ, καὶ μετὰ τὴν πάροδον τῶν 40 ἡμερῶν ἀπαγορεύεται νὰ φάγῃ «φακῇ» «γιατὶ γεννάει οὔλο κορίτσια».

4) Διὰ νὰ σταματήσῃ ἡ λεχὼ τοὺς μετὰ ταῦτα τοκετούς, κατὰ τὴν 40ῃν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡμέραν, ὁπότε μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς λῆψιν τῶν νενομισμένων εὐχῶν παρὰ τοῦ ἱερέως κάμνει τὸ ἐξῆς: Ἐὰν μὲν θέλῃ νὰ σταματήσῃ ὁ περαιτέρω τοκετὸς ἐπὶ ἓν ἔτος, κάθεται ὀλίγα δευτερόλεπτα τῆς ὥρας ἐπὶ πέτρας, τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσῃ καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν θέλῃ δύο ἔτη, κάθεται διαδοχικῶς ἐπὶ δύο πετρῶν, ἐὰν τρία, ἐπὶ τριῶν. Πέραν τῶν τριῶν ἐτῶν ἀπαγορεύεται, καὶ ἂν παραβαίνουσα τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτὴν καθήσῃ ἐπὶ πλέον τότε «δὲμ πιάνιτι» δηλ. δὲν ἐπιτυγχάνει τὸ σταμάτημα τοῦ τοκετοῦ.

5) Τὸ «ὑστερον» τῆς λεχοῦς, ἐὰν φάγῃ σκύλος, ἡ λεχὼ «ἀποχτάει» δηλ. γεννᾷ «οὔλο τσιουῦπρις» δηλ. κορίτσια.

γ') Προλήψεις ἀφορῶσαι τὰ μικρὰ παιδιὰ.

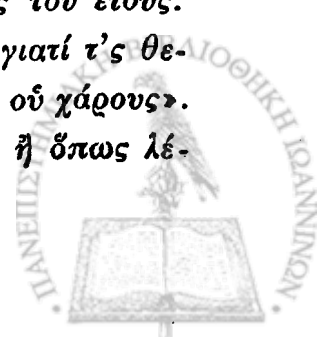
1) Ἀπαγορεύεται τὰ μικρὰ παιδιὰ μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐσωρούχων αὐτῶν νὰ ἐξέλθουν τῆς οἰκίας «γιατὶ παθαίνουν ἀπ' τ'ς διὰλ'ς». Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐσωρούχων ῥίπτουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ ἐπὶ τῶν ῥούχων ἄλας, ὁπότε καὶ ἂν ἐξέλθουν δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ πάθουν τι. Ἡ πρόληψις αὕτη φθάνει μέχρι τῶν ἀνδρῶν, ὥστε καὶ δι' αὐτοὺς νὰ λαμβάνωνται τὰ προληπτικὰ ταῦτα μέτρα.

2) «Γιὰ νὰ προκόβουν τὰ παιδιὰ, νὰ ἀλλάζουν τὸ ἐσπέρας τῆς Τρίτης καὶ Παρασκευῆς. Ἐπίσης τὸ λούσιμον τῶν παιδίων γίνεται κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς Τρίτης καὶ Παρασκευῆς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν λαμβάνονται καὶ τὰ αὐτὰ προφυλακτικὰ μέτρα.

3. Προλήψεις τοῦ γάμου.

1) Ὁ γάμος ἀπαγορεύεται νὰ γίνεσθαι κατὰ τοὺς ἐξῆς μῆνας τοῦ ἔτους: 1ον τὸν Μάϊον «γιατὶ τ'ς μαεύουν» 2ον τὸν θεριστὴν = Ἰούνιον «γιατὶ τ'ς θερίζ' οὐ χάρους». 3ον τὸν τρυγητὴν Σεπτέμβριον «γιατὶ τ'ς τρυγάει οὐ χάρους».

2) Πρὶν ὁ γαμβρὸς ἢ ἡ νύμφη ἐνδυθοῦν τὴν καλὴν στολὴν ἢ ὅπως λέγουν «τὰ καλὰ τ'ς» διὰ νὰ «προκόβουν» κάνουν τὰ ἐξῆς :

Ἀπαγορεύεται οἱ νεόνυμφοι νὰ ἀλλάξουν ὅλα τὰ ἐσώρουχα αὐτῶν καὶ ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἐσώρουχα, ποῦ ἐφόρουν κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας, νὰ κρατήσουν ἢ τὴν φανέλλαν «γὰ νὰ μὴ τ'ς κουλᾶν τὰ μάγια».

3) Τὸ γαμβρικὸν ἢ νυμφικὸν ὑποκάμισον ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ «ρίξῃ» δηλ. νὰ ἐνδύσῃ τὸν μελλόγαμβρον ἢ μελλονύμφον ἕνα παιδί ἔχον μητέρα καὶ πατέρα ζῶντας «γὰ ν' ἀπουχτᾶν πρῶτα πιδιὰ κι ὄχ' τσιουῦπρις, καὶ γὰ νὰ προκόβουν».

4) Μετὰ τὴν ἐνδυσιν τῶν «καλῶν ρούχων» καὶ εἰς τὸν μελλόγαμβρον καὶ μελλονύμφον δίδεται ὡς ἐξῆς ἡ εὐχὴ ὑπὸ τοῦ πατρὸς, μητρὸς, πλησιεστέρων συγγενῶν κ.λ.π. Εἰς πιάτον πλήρες ὕδατος διαλύουν ἄλας. Μετὰ ταῦτα λαμβάνει τοῦτο ὁ πατήρ πρῶτος καὶ κρατῶν αὐτὸ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐμβαπτίζει τὴν δεξιὰν εἰς τὸ ὕδωρ. Μετὰ ταῦτα ραντίζων διὰ τῶν δακτύλων τρεῖς σταυροειδῶς τὸν μελλόγαμβρον ἢ μελλονύμφον εὐχεται λέγων, «ν' ἡνική μ' νὰ ἔχ'ς κι καλὴ προκουπή· κι ὅ,τ' εἴταμαν νιρὸ κι' ἀλάτ'». Μετὰ τοῦτο ὁ μὲν μελλόγαμβρος ἢ μελλονύμφος φιλεῖ τὴν δεξιὰν τοῦ πατρὸς, ὁ δὲ πατήρ φιλεῖ αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον.

Σημ. Ἡ στιγμή αὕτη—εἰς ὅσους γάμους ἐγὼ ἔτυχον νὰ ἴδω—εἶναι συγκινητικώτατη τόσον διὰ τὸν πατέρα ὅσον καὶ διὰ τὸν υἱὸν ἢ θυγατέρα. Λυγμοὶ σιγαλοὶ ἀκούονται ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ δάκρυα τρυφερᾶς ἀγάπης βρέχουν τὰς παρειὰς τοῦ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς καὶ πατρὸς.—Σπανίως εὐρίσκεται πατήρ ἢ υἱὸς ποὺ νὰ μὴ δακρύσῃ.—Τὸ ράντισμα καὶ αἱ εὐχαὶ ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν.

5) Διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν αἱ μάγισσαι νὰ μαγέψουν τοὺς νεονύμφους ἐφοδιάζουν αὐτοὺς οἱ συγγενεῖς μὲ τὰ ἐξῆς α'). Μ' ἕνα «γκόλφ» (=ἐγκόλπιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέτουν τρία «φειδοκέφαλα», ἀπὸ ὄφεις φονευθέντας τὴν 17ν Μαΐου, εὐλογηθέντα ὑπὸ ἱερέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Σημ. Σήμερον οἱ ἱερεῖς ἀποφεύγουν νὰ εὐλογήσουν τοιαῦτα.

β') Μὲ κλεῖθρα φορητά, κλειδωμένα, τὰ ὁποῖα ἀποκλειδώνονται, ὅταν, μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἐπιστρέφουν οἱ νεόνυμφοι ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν οἰκίαν.

γ') Ζώνουν τοὺς μελλονύμφους πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου μὲ ρίζαν βάτον.

6) Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ—ὅπου εἴθισται νὰ τελεῖται—δύο ἢ καὶ τρεῖς γυναῖκες καταλαμβάνουσιν ἐπίκαιρα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σημεῖα, ὥστε νὰ βλέπουν καὶ ἀκούουν πάντας τοὺς παρακολουθοῦντας τὸ μυστήριον, καιροφυλακτοῦν νὰ ἴδουν «μὴ κανιὰ γ'ναῖκα ἀμποδέσ' τὰ νιόγαμπρα» δηλ. μαγέψῃ αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ συνουζιάζωνται. Γίνεται δὲ τὸ «ἀμπόδεμα» ὡς ἐξῆς: Τὴν στιγμήν καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἀκούεται λέγων «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», ἡ γυνὴ ἥτις θέλει νὰ «ἀμποδέσ'» αὐτούς, βγάζει ἐν μαντήλιον ἀπὸ τὴν τσέπην αὐτῆς καὶ δένουσα ἕνα

ἕκαστον κόμβον λέγει χαμηλοφώνως «ἀμπουδένου νύφ' κὶ γαμβρό». Λένει ἐν ὅλῳ τρεῖς κόμβους.

Σημ. Σημειῶ ὅτι κατὰ διήγησιν θείας μου, ἡ μήτηρ μου «ἀμποδέθ'πι» ἐπὶ 15 ἡμέρας.

7) Ὄταν μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου γυρίσῃ ἡ γαμήλιος πομπὴ ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν γαμβρικήν οἰκίαν, δὲν ἐπιτρέπεται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ αὐτοῦ δρόμου, δι' οὗ μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν «γιατὶ ἅμα δὲ σταυρώσουν του δρόμου, εἶνι ἀνηπρόκοπα».

8) Κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸν γάμον ἐβδομάδα ἀπαγορεύεται στὰ «νιόγαμπρα» νὰ «βασιλιφτοῦν ὄξου» δηλ. νὰ εὑρεθοῦν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔξω τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου ἢ γενικῶς τῆς οἰκίας αὐτῶν, «γιατὶ δὲμ προκόβουν».

9) Κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν ἐπικρατεῖ ἔθιμόν τὴν ἐκφορὰν τοῦ ἐπιταφίου νὰ κάμνουν οἱ νεόγαμβροὶ τοῦ διαρρέυσαντος ἔτους.

4. Προλήψεις τοῦ θανάτου.

1) Ἐὰν κατὰ τὸ κοσκίνισμα τοῦ ἀλεύρου ἐν τῇ σκάφῃ, ἔνθα θὰ ζυμωθῇ, σχηματίζεται ἐπιφάνεια κοίλῃ-λακκωτῇ, πιστεύουν πῶς κάποιος «ἀπὸ τον σπὶτ'» ἢ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς θὰ ἀποθάνῃ.

2) Ἐὰν ἴδωσιν ὄρνιν ἔχουσαν ἓνα τῶν πτερῶν τῆς πτέρυγος οὕτως ὀριζοντίως καὶ ἀνεστραμμένον, ὥστε μετὰ τοῦ σώματος ἐφ' οὗ κατὰ μῆκος ἐγγίζει, σχηματίζει κοίλῃν ἐπιφάνειαν, πιστεύουν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ κάποιος τῶν οἰκείων ἢ συγγενῶν.

3) Ἐὰν εἰς ὁλόκληρον τὸ χωρίον γενικῶς ἢ ἐπὶ τμήματος αὐτοῦ ἀκούσουν τὸ ἐσπέρας μέχρι τῆς 10 νυκτερινῆς ὥρας νὰ λαλοῦν οἱ ἀλέκτορες λέγουν «ποῖος ξέρ', κάποιος θὰ πιθάν'».

Σημ. Τὸ λάλημα αὐτὸ ἐπίσης πιστεύεται καὶ ὡς προμήνυμα ἀλλαγῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως.

4) Ἐὰν αἱ γυναῖκες ἴδουν τινὰ νὰ κρατῇ μὲ τὰς δύο παλάμας αὐτοῦ ἀνοικτὰς τὸ πρόσωπόν του ἢ μᾶλλον τὰς δύο παρειάς, φωνάζουν «μὴ! δὲγ κὰν', γιατί θὰ σ' πιθάν' οὐ πατέρας σ' κὶ μάννα σ'».

5) Ἐὰν τις συγγενῆς, ξένος, ἢ οἰκείος ἐκτείνας ὀριζοντίως τὰς χεῖρας αὐτοῦ κρατῇ τὰς δύο παραστάδας τῆς θύρας, εἰσόδου τοῦ δωματίου, ἐν ᾗ κοιμῶνται οἱ ἑνοικοὶ, φωνάζουν αἱ γυναῖκες «μὴ δὲγ κὰν'» δηλ. φοβοῦνται μὴ τις τῶν ἐνοίκων ἀποθάνῃ.

6) Ἐὰν τις ἴδῃ καθ' ὕπνον, ὅτι κάμνει ἢ τοῦ γίνεται ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως ἐξαγωγή ὁδόντος, πιστεύει ὅτι τῶν συγγενῶν ἢ οἰκείων τις θὰ ἀποθάνῃ.

5. Προλήψεις κατά τὰς κηδείας.

1) Τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος, ἐὰν συμβῇ νὰ διανυκτερεύσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτό, φυλάττεται οὕτως ὥστε νὰ μὴ διέλθῃ ἀπ' ἐπάνω αὐτοῦ καμμιὰ γάτα, «γιατὶ» λέγουν «βρουκουλιάζ'». Ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους τοῦ σώματος καίουν κανδήλιον καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Ἡ αὐτὴ δοξασία ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Πραμάντοις.

2) Ὄταν τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ τοποθετοῦν ἐντὸς τοῦ φερέτρου (ἐν Πέτᾳ λέγεται τοῦτο «κάσα») ρίπτουν ἐντὸς τοῦ φερέτρου ἢ θέτουν εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ δεκάρες. Τοῦτο γίνεται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πασῶν σχεδὸν τῶν γυναικῶν τῶν μεταβαινουσῶν νὰ συλλυπηθοῦν τοὺς συγγενεῖς τοῦ θανόντος. Γίνεται δὲ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Πιστεύουν ὅτι αἱ ψυχαὶ διέρχονται ἀπὸ «στιχὰ» ἢ «γεφύρια» φυλαττόμενα ὑπ' ἀγγέλων (κατ' ἄλλους ὑπὸ διαβόλων) καὶ ἐπομένως περιερχόμενοι ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώσουν «διόδια»· ἄλλως ἀπαγορεύεται ἡ διόδος καὶ αἱ ψυχαὶ τότε «βασανίζονται». Ὑπάρχει σχετικῶς ἡ ἐξῆς δοξασία.

Ἡ ψυχὴ τοῦ τεθνεῶτος δὲν μεταβαίνει ἀμέσως «στὸ Θεὸ» ἅμα τῇ ἐκ τοῦ σώματος ἐξόδῳ, ἀλλὰ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μὲ συνοδὸν τὸν Χάροντα (κατ' ἄλλους τὸν ἀρχάγγελον ἢ ἄγγελον ἀπλῶς) περιέρχεται ὅλα τὰ μέρη, τὰ ὅποια ἔτυχεν ἐν τῇ ζωῇ νὰ γνωρίσῃ καὶ ἔτυχε νὰ μεταβῇ. Κατὰ τὴν περιοδείαν ταύτην ὁ χάρος λέγει «κοίτα ἰδῶ! ἔκαμες . . . (δῆλ. ὅποιαν-δήποτε πράξιν ἐν τῇ ζωῇ του ἔκαμε)». Μετὰ τὴν πάροδον τῶν 40 ἡμερῶν φθάνει «στὸ θεό». Οἱ δὲ ξένες γυναῖκες πρὸς τὸν νεκρὸν ρίπτουν «τὶς δικάρεις» ἵνα οὗτος συναντήσας κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ τινὰ τῶν συγγενῶν των, ἀδελφὸν, πατέρα κ.λ.π. δώσῃ καὶ εἰς αὐτόν, ἵνα ἔχῃ νὰ πληρώσῃ.

Σημ. Ἡ δοξασία αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ χωρίῳ «Μπρένιστα». Φαίνεται ὅτι εἶναι ἐπιδίωσις τῆς ἀρχαίας δοξασίας περὶ λίμνης Ἀχερουσίας, Χάροντος κ.λ.π.

3) Ἐπὶ τοῦ φερέτρου ἐπίσης θέτουν διάφορα μῆλα, ροῖδα, κυδῶνια κ.λ.π. «γὰ νὰ πάῃ σ' τ'ς δικούς τ'ς».

Σημ. Παράβαλ. σχετικὴν ἐνταῦθα δοξασίαν περὶ μνημοσύνων.

4) Ὄταν τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ ἐναποθετηθῇ ἐν τῷ μνήματι, πρὸ τῆς ἐπιχώσεως θέτουν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νεκροῦ σιαυρὸν ἀπὸ βάτον «γὰ νὰ ᾖ ἀθάνατος σὰν του βάτου». Ἐπίσης διὰ τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ ἀποθανόντος θέτουν κλάδον ἐλαίας.

Σημ. Ταῦτα γίνονται παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως, ὅστις εἰς ἐρώτησίν μου ἀπήντησε· «τὸ βάτο εἶναι ὁ ἀκάνθινος στέφανος τοῦ Χριστοῦ».

5) Πρὸ τῆς ἐκφορᾶς τοῦ νεκροῦ ἐκ τῆς οἰκίας «γὰ νὰ μὴ πάρ' κι' ἄλλ'ς μαζί τ'» μετροῦν μὲ σχοινίον τὰς ἀποστάσεις τῶν παραλλήλων πλευρῶν τοῦ δωματίου, ἔνθα ἐφυλάσσετο ὁ νεκρὸς μέχρι τῆς ἐκφορᾶς, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἰδεατικῶς ἐν τῷ κενῷ σιαυρῷ.

Τὸ σχοινίον μετὰ τοῦτο φυλάσσεται ὑπὸ τῶν οἰκείων.

6) Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῶν παρακολουθησάντων τὴν κηδείαν—εἴθισται νὰ παρακολουθῇται ἡ κηδεία μέχρι νεκροταφείου—εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ θανόντος, ἵνα συλληπηθοῦν τοὺς οἰκείους αὐτοῦ καὶ μετὰ-βασιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν κατοικίαν νίπτουν τὰς χεῖρας αὐτῶν, διότι θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν των μεμολυσμένον καὶ φέροντα τὸν χάρον μαζί των, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει ὑπάρχει φόβος μὴ τυχὸν συμβῇ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ του θάνατος.

6. Πίστις εἰς ὄνειρα.

1) Ἐάν τις ἴδῃ καθ' ὕπνον, ὅτι φορεῖ ὑποδήματα, πιστεύει ὅτι θὰ συμβῇ εἰς αὐτὸν κατὶ, τὸ ὅποιον θὰ τὸν λυπήσῃ.

2) Γενικῶς πιστεύεται ὅτι 1) τ'ς Κυριακῆς τὸ «εἴνορο, ὡς τὸ γιόμα στρέει», καὶ 2) «τ'ς Παρασκευῆς τὸ εἴνορο ὡς τὸ βράδυ στρέει».

8. Ἀναποδογυρισμένος βάτραχος ἢ χελώνη.

Ἐὰν κανεὶς εὔρῃ βάτραχον ἢ χελώνην ἀναποδογυρισμένην, ὥστε ἡ κοιλία νὰ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐπομένως καὶ οἱ πόδες, οἱ δὲ δάκτυλοι διεσταλμένοι καὶ διευθυνόμενοι ἄνω, ὑποχρεοῦται νὰ θέσῃ αὐτὸν εἰς τὴν φυσικὴν του θέσιν «γιατὶ ἔτο' μ'ντζών' τὸ θεὸ κ' εἶνι ἁμαρτία».

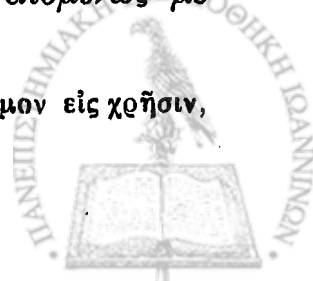
Σημ. Εἴτε ζῶν εἴτε νεκρὸς εἶναι.

8. Τὸ κάρφωμα τοῦ Διαβόλου.

Ἐὰν τις ἀπολέσῃ ἀντικείμενόν τι καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν προσπάθειαν δὲν κατορθώσῃ νὰ εὔρῃ αὐτὸ, μεταχειρίζεται τὸ ἑξῆς πρὸς εὐρεσιν.

Καλεῖ τὰ παιδιά, αἵνα συμπαίξουν ἢ ἔτυχε νὰ εἶναι πλησίον αὐτοῦ. Προτρέπει αὐτὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ ἀνεύρουν τὸ ἀπολεσθέν. Ὁ ἀπολέσας λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τεμάχιον ξύλου μήκους μικροῦ καὶ καθήμενος πλησίον τῆς θέσεως, ὅπου ἀπώλεσε τὸ ἀντικείμενον, ἀρχίζει—κτυπῶν μὲ πέτραν τὸ ξύλο—νὰ ἐμπηγνύῃ αὐτὸ εἰς τὸ ἔδαφος. Καθ' ἣν στιγμὴν κτυπᾷ, φωνάζει «καρφώνου-καρφώνου». Οἱ σύντροφοι παῖδες ἐρωτοῦν — «Τί καρφών'ς; Ἀπαντᾷ ὁ πρῶτος—«Τ' ἀρχίδια τ' δαίμοννα»—Ἀπαντοῦν οἱ σύντροφοι—«κάρφουσ'τα κὶ ματακάρφουσ'τα» ὁ διάλογος οὗτος ἐξακολουθεῖ ἢ μέχρι τῆς εὐρέσεως τοῦ ἀπολεσθέντος ἢ μέχρις ὅτου πεισθοῦν, ὅτι ἡ εὐρεσις εἶναι ἀδύνατος. Πιστεύουν δηλ. ὅτι ὁ διάβολος ἔκρυπεν αὐτὸ καὶ ἐπομένως μὲ τὸ κάρφωμα θὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ ἀποκαλύψῃ αὐτό.

Σημ. Τὸ κάρφωμα τοῦ διαβόλου ἦτο καὶ εἶναι εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἰς χρῆσιν, ἀλλὰ διὰ διαφόρους αἰτίας.

9. *Περὶ σεληνιαζομένων.*

Πιστεύουν, ὅτι οἱ σεληνιαζόμενοι δὲν παθαίνουν ἄλλο τι, παρὰ ὅτι ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτῶν ἐνυπάρχουν «δαιμόνια», τὰ ὁποῖα, ὅταν τοὺς «πιάνουν», τοὺς ρίπτουν χαμαὶ ἀφρίζοντας. Πιστεύουν ὁμως, ὅτι οἱ σεληνιαζόμενοι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔνθα τελεῖται λειτουργία, φέρουν ἐντὸς τὰ «δαιμόνια» καὶ ὅτι ταῦτα φεύγουν ἐκ τοῦ σεληνιαζομένου μόνον ὅταν ὁ ἱερεὺς λέγῃ «ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου. . . ».

Σημ. Δοξασία περὶ σεληνιαζομένων εἰς ὅλον τὸν κόσμον διαδεδομένη. Ἐν Μυκόνῳ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ «Προαστείῳ» τῆς Λακεδαιμόνος πιστεύουν ὅτι οἱ δαίμονες ἔξερχονται τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἁγίων μυστηρίων.

10. *Πτύσιμον.*

Ὑπάρχει ἐν Πέτᾳ ἡ φράσις «Σ' ἔφτισι στου στόμα ὁ». Ἡ φράσις αὕτη λέγεται προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ τίς τινα ὡς καθ' ὅλα ὅμοιον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῶν-σωματικῶν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ψυχικῶν γνωρισμάτων πρὸς ἄλλον ἄνθρωπον, δηλ. πρὸς ἐκεῖνον, ὃν τινα ὀνομάζει δι τὸν ἔπινσε.

Σημ. Πιθανῶς ἡ φράσις αὕτη νὰ εἶναι ὑπόλειμμα ἀρχαίας τινὸς δοξασίας. Σημειωτέον ὅτι παρὰ τοῖς ἀγροίοις λαοῖς πιστεύεται ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ θνήσκοντος—ἀπομένως καὶ αἱ ψυχικαὶ ἰκανότητες—μεταβιβάζονται εἰς ἄλλον, ἂν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκπνοῆς εὗρίσκειται τόσον πλησίον καὶ εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε ἡ ἐκπνοὴ νὰ ἀπέλθῃ διὰ τοῦ στόματος ἐντὸς αὐτοῦ.

Σχετικῶς μὲ τὰς πληγὰς σφίζεται ἡ ἐξῆς φράσις «Τ'φοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθῇ». Λέγουσα ἡ γυναῖκα τὸ «τ'φοῦ» συγχρόνως πτύει ἐλαφρῶς. Τοῦτο γίνεται ὑπὸ γυναικῶν, ἐὰν ἴδῃ τις πληγὴν ἐπὶ σώματος ἀνθρώπου ἢ—ἀλλὰ σπανίως—ἐπὶ ζώου, εὗρισκομένην εἰς τὴν ἀκμὴν ἢ εἰς τὸ στάδιον τῆς ὠριμάνσεως, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν συμπάθειαν αὐτῆς, διότι μὲ τὴν εὐχὴν «νὰ μὴν ἀβασκαθῇ» ἐπιτυγχάνει τὸ σταμάτημα τῆς πληγῆς, ἣ νὰ μὴ μολυνθῇ καὶ ἐκεῖνη, εἰς τὴν ὄρασιν τῆς ὁποίας προσέπεσε.

Ε Ο Ρ Κ Ι Α

11. *Ξόρκι θεραπεῦον ἔλκη.*

Γραῖα τις, ὥς μοι διηγείτο, εἶχε «μιξίτια» (δοθιῆνας). Ἔλαβε δύο «ἀσημένια» (ἀργυρᾶ) νομίσματα, ἔθεσεν αὐτὰ ἐπὶ τῶν δοθιῆνων καὶ κατόπιν τὰ ἐπέταξε «σὲ τρία σταυροδρόμια». Καὶ οὕτως ἔκτοτε δὲν παρουσιάσθησαν εἰς αὐτὴν «μιξίτια». Ἡ θεραπεία αὕτη χρησιμοποιεῖται καὶ δι' ἄλλου εἶδους ἔλκη. Χρησιμοποιοῦν δὲ διὰ ξόρκι ὄχι μόνον νομίσματα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀξίας. Ἐτέρα γραῖα μοι διηγείτο ὅτι ἔτινχέ ποτε βαδίζουσα νὰ σῶρῃ καθ' ὁδὸν «ἓνα κουβάρι γνέμα», τὸ ὁποῖον ἐπῆρε, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ «ἔβγαλι ἓνα πουνίδ' στου λιμό»· «καλὰ νὰ πάθω»—ἔλεγε—«ἐγὼ ἤξιρα, δι θεά' νι ἀπὸ ξόρκια· γιατί νὰ τον πάρου;

12. Ξόρκι σφαλαγκοδέρματος.

Σφαλαγκόδεσμα είναι ἕλκος ἐμφανιζόμενον ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος.

Κατασκευὴ ἀλοιφῆς: Λαμβάνουν 1) ἀπὸ «ἰννιά φράχτις ξύλα». Ὅχι ὁμως ὅ,τι δῆποτε ξύλον, ἀλλὰ μόνον ἐρείκη· 2) καρύδαν ἄθραυστον μετὰ τοῦ φλοιοῦ καὶ πυρῆνος 3) φασόλια «καμήσια» δηλ. μαυρομμάτικα 4) ἀσφάκαν 5) ἀμάραντον. Πάντα ταῦτα χωριστὰ ἕκαστον φρυγανίζονται εἰς τὴν φωτιὰν ὡς ὁ καφές. Κατόπιν τοποθειοῦνται «σιτὸ κόπανον» —δοχεῖον ἐνθα κοπανίζουσι τὸν ἐψημένον καφέν— ὅπου κοπανίζονται οὕτως ὥστε νὰ μεταβληθοῦν εἰς σκόνην, τὴν ὁποίαν ὑστερον ῥίπτουν ἐντὸς ποτηρίου κενοῦ ὕδατος. Εἰς τὸ ποτήριον ῥίπτουν τελευταῖον κοκκινόχωμα καὶ ὄξος καὶ τὰ πάντα ἀνακατεύουν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ὥστε νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἕνα πολτόν, ὅστις ἀποτελεῖ πλέον τὴν ἀλοιφήν. Ὅταν διὰ τῆς οὕτω παρασκευαζομένης ἀλοιφῆς γίνεται ἐπάλειψις τοῦ σφαλαγκοδέρματος λέγουσι «Οὐ μάραθους νὰ του μαράιν», ἀσφάκα τὸ ξηραίν». Ἡ φράσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρίς εἰς ἑκάστην ἐπάλειψιν.

Σημ. Οὐ μάραθους = ὁ ἀμάραντος.

Μεγάλῃ δυσκολίᾳ εἶνε νὰ δυνηθῇ τις νὰ μάθῃ τὸν τε τρόπον τῆς παρασκευῆς τῶν ξορκιῶν καὶ τοὺς λεγομένους λόγους, διότι ἅμα ἀνακοινώσουν «τὸ μυστικόν» «δὲν εἶς κιάν».

13. Κατάραι.

1) Ἐάν τις φάγῃ τι, ἐνῶ ἀπηγόρευσε τοῦτο ἡ μήτηρ ἢ ὁ ἰδιοκτήτης, ἀκούει τὴν κατάραν

α) «νὰ βγάλ' τ' γ καντήλα μέσ' τοῦ λιμό τ'»

β) «νὰ βγάλ' τ' γ καντήλα μέσ' τοῦ λιμό τ'».

2) Εἰς ἐρωτώμενον ἢ καλούμενον μακρόθεν διὰ φωνῶν καὶ μὴ ἀπαντῶντα

α) «νὰ βγάλ'ς τ' μαύρ' στοῦ λιμό σ'».

β) «Νὰ βγάλ'ς τοῦ σπ'ρὶ κ' τ' ἀλάτ' στοῦ λιμό σ'».

3) «νὰ φὰς τ' φάγουσα».

«νὰ φὰς τοὺν πόνου».

Σημ. Εἰς φαγόντα τι ἀπηγορευμένον.

4) «Μπά! νὰ σ' πέσουν τὰ χέρια μωρὲ νικρὸ κι' ἀφτούργου».

Σημ. Λέγεται εἰς τινά, ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου κεσὸν ἀντικείμενόν τι ἐθραύσθη. Ὑπάρχει ἡ φράσις «δὲν φτούργ'σι τὸ (μαντήλι ἢ φόρεμα κ.λ.π.)», δηλ. δὲν ἦτο γερό, ὥστε νὰ ἀνθέξῃ, νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα.

5) «Μπά! π' νὰ σὶ θάψου».

6) «Μπά! π' νὰ μὴ σ' εὔρ' οὐ χρόνους».

7) «Μπά! π' νὰ μὴ σὶ πάρουν οἱ εἰκοσ'τέσσιρις».

8) «'Αν δὲ σὶ βάλου στ' μαύρη τ' γῆς τρία μέτρα».

Σημ. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 5-6-7-8 λέγονται γενικῶς καὶ δι' οἰανδήποτε αἰτίαν.

10) «Μπά! νὰ πὰ κὶ νὰ μὴ ν' ἔρθ'ς».

11) «Στ' διαόλου τ' μάννα νὰ πᾶς κὶ νὰ μὴν ἔρθ'ς».

12) «Στὰ ξύλα νὰ σὶ φέρουν».

13) «Κακὰ μαντᾶτα νὰ μάθου».

14) «Κουμμάτια νὰ σὶ φέρουν».

15) «Στὰ χ'λιάρια ν'ἄρθουν νὰ σὶ συμάσουν».

Σημ. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 10-11-12-13-14-15 λέγονται εἰς ταξειδεύοντα μακρὰν τῆς οἰκίας του εἰς ξένον τόπον.

1) «Νὰ μὴν ἔρθ'ς» λέγε καὶ «νὰ μὴν ἔρ'ς».

2) «Στὰ ξύλα νὰ σὶ φέρουν = εἰς ξυλοκρεβάτον».

3) «Στὰ χιλιάρια» ἐννοεῖ τόσον νὰ τεμαχισθῇ τὸ σῶμα, ὥστε μὲ τὰ «χουλιάρια» νὰ συναθροίζωνται τὰ τεμάχια.

16) «Σιρκόσπουρου νὰ μὴγ κρατήσης».

17) «νὰ δείρουν οἱ τριοῦπρις, νὰ δείρουν ἱννια γουνιές κὶ πάλι ἀρχή».

18) «Ποτὲ νὰ μὴ σ' γλυκαθῇ τ' ἀχειλ'».

19) «Ποτὲ νὰ μὴν ἀνοίξ' ἡ καρδιά σ' νὰ γιλάσ'».

20) «Στάχτ' κὶ μπαροῦτ' νὰ γίν'ς».

21) «Κ'ροῦνα κὶ ψαλίδα νὰ μείν'ς».

22) «Νὰ σ' ψ'τῇ ἡ καρδιά κὶ νὰ σ' μαραγκιαθῇ».

23) «Ν' ἀκούσης κὶ νὰ μὴν ὀδῇς».

Σημ. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 16-17-18-19-20-21-22-23 λέγονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ γυναικῶν.

Σιρκόσπουρος = ὀρσενικὸ παιδί

τριοῦπρις = κορίτσια

«νὰ δείρουν ἱννια γουνιές» = νὰ ὑπανδρευθοῦν ἐννέα φορές, ὥστε νὰ γνωρίσουν ἐννέα «ἐστίας»

κ'ροῦνα = κερῶνη, κολιός.

«ν' ἀκούσης κὶ νὰ μὴν ὀδῇς» δηλ. τὸ παιδί ποὺ ἔχεις εἰς τὴν ξενιτειὰ νὰ ἀποθάνῃ, ὥστε «νὰ ἀκούσης» μόνον τὸ γεγονὸς ἢ τὸ ὄνομα, καὶ νὰ μὴ ἰδῇς αὐτὸ ζῶν νὰ ἐπανεέλθῃ οἴκαδε.

24) «Νὰ μὴν τ' χαρῇς».

25) «Πάλι αὐτοῦ νὰ τὰ διχτῇς» ἐννοεῖται τὰ προικιά.

Σημ. «νὰ μὴν τ' χαρῇς» δηλ. τὴν θυγατέρα ζῶσαν ἐν εὐτυχίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ ἀποθάνῃ. «Πάλι νὰ τὰ διχτῇς» δηλ. νὰ ἀποθάνῃ ἡ ἢ θυγάτηρ ἡ ὁ σύζυγος αὐτῆς, ὥστε τὰ προικιά νὰ περιέλθουν πάλιν ὑπὸ τὴν κυριότητα τῆς μητρός. Ὑπῆρχε—καὶ σήμερον κατὰ τι ἐφαρμόζεται—ἐθιμοδίκαιον, καθ' ὃ μετὰ τὸν θάνατον τῆς θυγατρὸς τῆς ὑπάνδρου τὰ προικιά αὐτῆς ἀνέπαφα ἐπιστρέφονται εἰς τοὺς γονεῖς τῆς θυγατρὸς μηδὲ τοῦ εἰς χρῆμα προικίου ἐξαιρουμένου. Σήμερον ἐφαρμόζεται τὸ ἐθιμοδίκαιον, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰ ρούχα, τιμαλφῇ κοσμήματα καὶ κτήματα καὶ δὴ οὐχὶ ἐν ὅλῳ πάντοτε.

26) Νὰ τούν ὅσπαστῆς κρύου κὶ μπαγιάτ' κὶ νὰ κρυώσ' ἡ μύτ' σ'».

Δηλ. νὰ ἀποθάνῃ ἡ ὁ σύζυγος γυναικός, ἡ τέκνον αὐτῆς· «μπαγιάτ'ς=ψυχρότατος, παγωμένος.

«Κακὸς νταγζιάς νὰ σὶ πιασ'».

Σημ. Λέγεται μόνον διὰ τοὺς ἵππους, ὄνους, ἡμιόνους, αἶγας. Νταγζιάς εἶναι ἀσθένεια τῶν ζώων, ιδίως τῶν ἵππων, προερχομένη ἐκ κρυολογήματος, εἰδους πνευμονίας.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς

Αἱ κατάραι λέγονται ἐν Πέτῃ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἡ καταγραφή αὐτῶν ἐγένετο ἐν Πέτῃ ὑπὸ ἐμοῦ τοῦ ιδίου. Ἡ προφορὰ διετηρήθη καθ' ὅλα.

Γ'. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Προδοσία Κλέφτου.

Ἰσεῖς πουλιά ἔπὸν τ' Ἀρτινοῦ, κὶ ἀηδόνια ἔπὸν του Βάλτου,
μὴν εἶδαταν τὸν Γιώργη μου, του Γιώργη τὸ δικό μου;
οὐ Γιώργης πέρα πέρασι, πέρα στου Ραδοβίζι¹

κουμπάρες τὸ γ' καρτέρειγαν μὲ τὰ πιδιά στὰ χέρια,

5 κὶ ἡ θειά του τὸν ἐφώναζι ν' ἀπὸ του παραθύρι.

«Ἐλα Γιώργη μου νὰ φᾶς ψουμί, ν' ἀλλάξῃς, νὰ σὶ πλύνου,
σοῦ φαῖν ἡ λέρα² τοῦ κουρμὶ κ' ἡ σκούρια τ' ἄρματά σου».

Στὸ παραθύρι ἔκατ'ε, τὰ πέλαγα κοιτάει

κὶ τὰ νησιὰ πέρ' ἀπ' τοῦ Ροδοβίζι³

10 ψιλὴ φωνούλα ν' ἔβγαλι, στοὺς οὐρανοὺς ἀκούσ' κὶ

«ἡ θειά μου μὲ ἐπρόδουκὶ στὰ τούρκικα τὰ χέρια.

Τοῦρκοι βαστᾶτε τᾶλουγου, λίγου νὰ ξανασάνου

γιὰ νὰ σιουρίσου κλέφτικα ν' ἀκούσουν νὰ λημέρια.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς

¹) Οἱ δῆμοι Ἡρακλείας, Τετραφυλλίας.

²) Ἡ ἀκαθαροσία.

³) Ὁ στίχος φαίνεται ἐφθαρμένος. Νήσους βλέπει τὰς μικρὰς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Φαίνεται πολὺ καθαρῶς, ὅτι τοῦ ποιήματος ἐλλείπουν πολλοὶ στίχοι, διότι ἀφήνονται μετὰ τῶν στίχων μεγάλα χάσματα.

Τὸ ὅσμη ψάλλεται ὑπὸ κορασιῶν ἐν χορῷ καὶ μῇ. Οἱ τελευταῖοι δύο στίχοι φαίνονται τοῦ ὅσματος τοῦ Κατσαντώνη.

2. Πόθος γέροντος κλέφτου.

Παλιὰ μου χρόνια κὶ καλὰ κὶ σεῖς ἀπερασμένα
πῶς νὰ ἔταν, πῶς νὰ γένουνταν τὰ ἑκατό μου δέκα.
Μοῦ πόνισι γιὰ κρυὸ νιρὸ κὶ γιὰ παλιὰ λημέρια.

- Παίρνου κι ζώνου του σπαθι κι παίρου του τουφέκι
 5 κι παίρου δίπλα τά(ε) βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια
 Βρίσκου λημέρια κλέφτικα, παλιά, χουρταριασμένα.
 Κάθουμι κι συλλογίζουμι κι κάθουμι κι κλαίου.
 Σᾶν ἔκαμα κι ἔρριξα κι ρίχνου δυὸ τουφέκια
 μπὰ κι μ' ἀκούσ' ἢ κλιφτουριὰ ν' ἀπ' τοὺς παλιούς μου κλέφτις
 10 Σὲ τὶ λημέρια βρίσκουντι, σὶ ποιὰ παλιὰ λημέρια
 ἔχουν ἄρνιὰ ποὺ ψένουνι, κριάρια σουφλισμένα.

Σημ. Ψάλλεται πρὸ παντὸς ὑπ' ἀνδρῶν εἰς τόνον πολὺ παθητικὸν καὶ οὐχὶ ἐν οἴκῳ-
 δήποτε συγκεντρῶσει καὶ ψυχολογικῇ καταστάσει, ἀλλὰ εἰς στιγμὰς μονώσεως, εἰς
 στιγμὰς καθ' ἃς ἡ ψυχὴ τοῦ τραγουδιστοῦ εἶνε γεμάτη ἀπὸ συναισθήματα θλιβερά.
 Πρὸ παντὸς ψάλλεται ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἔχουν συγγενῇ τινα εἰς «ξένον τόπο» ὅπως
 λέγουσι· εἶναι δηλ. «παραπονιάρ'κο, ξενίτ'κο».

3.

- Πιδιά μου μὴ μᾶς δέρνιτι, κι μὴ μᾶς τυραγνᾷτι
 κ' ἡμεῖς θὰ μαρτυρήσουμι, 'πὸ τοῦ κρατᾶν' οἱ κλέφτες.
 Ἰψὲς—προυψὲς δῶ πέρασαν, στή στάνη τῇ δικῇ μου.
 Μηδὰ ¹ μᾶς πῆραν πρόβατα, μηδὰ μᾶς πῆραν γίδια;
 5 Πῆραν τῇ στερφοκάλισα ², μὴ τὸ χουντρὸ κουδοῦνι
 ποῦχει γλωσσίδια δώδικα.
 Πέντι βαροῦν μὴ τουν βοριά κι ἔξι μὲ του νότου
 κι τᾶλλου του καλύτιρου μοιργιολουγάει κι λέει.
 «Μηδὰ μᾶς πῆραν πρόβατα, μηδὰ μᾶς πῆραν γίδια;
 10 Πῆραν τοῦ Θώμου τὸν ὑγιό, κι ἄλλουν ὑγιό δὲν ἔχου.
 τουν πῆραν κι τὸν πῆγανι στοὺν Ὀλυμπου, στή ράχη
 ποῦνι τὰ πεῦκα τὰ (πουλλά) ψηλά, κ' οἱ μαρμαρένιες βρύσις
 ἄλλ' ἔσφαζαν κι' ἄλλ' ἔγδερναν, ἄλλα γράφουν κι στέλλουν.
 ὁδῶ νὰ μᾶς φέρουν τ'ν ξαγουρά, ἐννιὰ χιλιάδες λίρις
 15 δώδικα φέσια κόκκινα κι δώδικα γαλάζια.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς

¹) Μήπως.

²) Στερφοκάλισα εἶνε λέξις σύνθετος ἐκ τοῦ στέρφος-κάλισα. Στέρφος=πρό-
 θάτον καὶ πᾶν ζῶον θηλυκὸν μὴ γεννῆσαν εἴτε λόγῳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, εἴτε δι'
 ἄλλον λόγον. Συνεπῶς τὸ τοιοῦτον πρόθαιον, ὡς μὴ καταβαλλόμενον ὑπὸ τῶν τοκε-
 τῶν. εἶνε εὐτραφές, παχύ. Κάλισα=πρόθαιον φέρον ἐπὶ τοῦ μετώπου, μεταξὺ τῶν
 ὀφθαλμῶν καθέτως πρὸς τὴν ρῖνα λωρίδα λευκὴν καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ταύτης λωρί-
 δας ὑπομελαίνας. Ἡ λευκὴ λωρίς ὡς καὶ τὸ ὅλον μαλλίον τοῦ κορμοῦ φέρει μικρὰ
 δυσδιάκριτα στίγματα μέλανα.

Στίχ. 15. Εἰθίσται τοῦλάχιστον ἐν Ἠπείρῳ, οἱ «κλέφτες» νὰ ζητοῦν παρὰ τῶν
 ληστευομένων καὶ ἐνδυμασίας καὶ πυρομαχικά, καὶ γενικῶς ὅ,τι αὐτοῖς χρειάζεται.

Σημ. Τὸ ᾄσμα τοῦτο ψάλλεται εἰς παθητικώτατον τόνον, εἰς στιγμὰς μελαγχο-
 λίας, πρὸ πάντων ὑπ' ἀνδρῶν.

4. Ἡ λουλούδου.

- Γύραν τ' ἀπόσκια, γύρανι, Λουλούδου μ', στήν αὐλή σου.
 Λουλούδου μ', τώρα ἄργσις, στου μύλου μὴ πααίνεις,
 γιὰτ' εἶνι Τοῦρκους μυλωνᾶς κι' ἀράπης πασπαλιάρης ¹.
 Στὸ ξαί* παίρνουν φίλημα, στὸ πνάκι* μαῦρα μάτια.
 5 Ἡ Λουλούδου δὲν τὰ (ἦ)κουσι τῆς μάννας της τὰ λόγια.
 Παίρνει φουρτώνει τᾶλογο στοὺ μύλου γιὰ νὰ πάη.
 — «Καλή σου ἡμέρα, μυλωνᾶ—καλῶς την τὴ Λουλούδου
 «Λουλούδου μ' ρίξι τ' ἄλισμα κ' ἔλα νὰ φιληθοῦμι».
 —Τί λὲς αὐτοῦ, βρὲ Τουρκαλᾶ, βρὲ παλιοαρθανίτη!
 10 Ἰγὼ ἔχω ἄντρα καλύτερο ν' ἀπὸ τὴν ἀφεντιὰ σου
 Ἰγὼ ἔχω ἀδέρφια ἀρματωλούς, π' σοῦ παίρνουν τὸ κιφάλι.

Παρατηρήσεις

¹) Καλεῖται ἐκεῖνος τῶν ὑπηρεστῶν τοῦ μύλου, ὅστις κατὰ τὸ ἄλμα τοῦ ἀραβοσίτου κ.λ.π. δοκιμάζει ἂν αὐτὸ ἀλέθεται καλῶς ἢ οὐ, καὶ σταματᾷ τὴν κίνησιν τῆς μυλόπετρας, ὡσὰκις κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖον.

²) = 68—70 ὁκάδες σίτου ἀραβοσίτου κ.λ.π. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρα πινάκια.

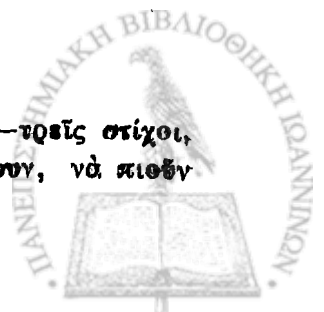
³) Πινάκι, $\frac{1}{4}$ τοῦ «ξαγιοῦ». τὸ πινάκι εἶναι δοχεῖον ξύλινον κυλινδρικὸν μὲ βάσιν ξυλίνην, ἄνευ πώματος εἶναι τὸ συνηθέστερον μέτρον ἢ μᾶλλον ἀποκλειστικόν, μετρήσεως τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐν τοῖς χωρίοις Πέτα, Καμπότι, Σελλᾶδες καὶ τῆς πεδιάδος Ἀρτης. Εἰς χωρία δῆμου Ἡρακλείας καὶ Τετραφυλλίας οἱ δημητριακοὶ καρποὶ μετροῦνται εἰς κοιλὰ χωρητικότητος περίπου 12 ὁκάδων.

5.

- Μουρὴ κρουστάλλα τοῦ γιαλοῦ κὶ πάχνη τοῦ χειμῶνα
 μουρὴ, ποῦ εἶν' οὐ ἄντρας σου οὐ ξακουστὸς οὐ Γιάννους;
 —Θιαμαίνουμι, λουγίζουμι, γιὰ ποιὸν ἄντρα μοῦ λέτε!
 Ἰγὼ δὲν ἐπαντρεύτηκα».
 5 Τοῦ λόγου δὲν ἀπόσουσι, τοῦ λόγου δὲν ἀπόειπι,
 νὰ τους οὐ Γιάννους ἔμπινι, στου μαῦρου καθαλλάρις.
 Σπιθοβολοῦν τὰ πέταλα, κι' οὐ μαῦρους χλιμιτάει.
 —Γειά σας, χαρά σας, μπέηδες, γειά σας χαρά σας Τοῦρκοι,
 —Ἡμεῖς πιωτὸ δὲμ πίνουμι κὶ του τραγοῦδ' ἄς λείπη
 Ἐνα φερμάνι σῶχουμι, Σουλτάνικο φερμάνι
 ἢ σκοτωμέν' ἢ ζωντανὸν στὴ Πόλῃ νὰ σὶ πάμι.
 —Σὰν τί κακὸ νὰ τοῦ'κανα, βρὲ Τοῦρκοι τοῦ Σουλτάνου;
 —Κὶ πῶς δὲ τοῦ'κανις κακό;
 15 Ὅλοι τὸν προσκυνᾶνε κὶ σὺ δὲν τὸν προσκύνῃς.

Παρατηρήσεις

Μετὰ τὸν ὄγδοον στίχον, φαίνεται ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀκολουθοῦν δύο—τρεῖς στίχοι, ἐν οἷς ὁ Γιάννος θὰ ἔλεγεν εἰς τοὺς Τοῦρκους νὰ καθήσουν νὰ φάγουν, νὰ πιθῶν.

καὶ νὰ τραγουδήσουν, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ 9 στίχος. Ἴσως ἐλησμονήθη εἰς τὸν νοῦν τῶν χωρικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τοιαῦται παραλείψεις εἶναι ὀλίγον αἰσθηταί, ὡς αὐτονόητοι, ἐνδιαφερομένους μᾶλλον νὰ ἴδουν τὸ τέλος τῆς συναντήσεως τοῦ κλέφτου καὶ καταδιωκτικοῦ Τούρκων ἀποσπάσματος.

6.

- Νιὰ βλάχα νιὰ παλιόβλαχα, παντρεύει τόνε γυιό της
 Σφάζει ν' οὐβάλια ¹ τριανταουχτώ, γιλάδια τριανταπέντι
 σφάζει κὶ γιδουπρόβατα πέντ' ἔξ' ἑφτὰ χιλιάδης.
 Δώδिका μύλοι ἄλιθαν τὸ σ'τάρι γιὰ του γάμου
 5 κι' ἕνας μυλοξερβόμυλους ἄλέθει τὸ πιπέρι.
 Τρεῖς ὄμουρφις τρεῖς λυγιρὲς κὶ τρεῖς καλὲς κυρᾶδης
 πὰν νὰ λευκάνουν τὸ παννὶ στῆς Κουρασιᾶς τὴ βρύση.
 Στοῦ δρόμου ποῦ ν' ὑπήγιναν, στὴ στράτα ποὺ πααίνουν
 «ποῦ πὰν οἱ μαῦρες μουναχὲς, γυναῖκεις δίχους ἄντρα!»
 10 Τὸ λόγου δὲν ἀπόσουσαν, τὸ λόγου δὲν ἀπόειπαν
 Τοῦρκοι τοῦ πιάνουνι, μπροστά, κὶ χαραμῆδης πίσου
 — Κουστάντου, μάσι του παννὶ κὶ Λένη θρούμπιασέ του ²
 κὶ σὺ Κρουστάλου τοῦ Παπαῖ, στὴν σέλλα καβαλλίκα
 νὰ πάμι στὴν Ἀρβανιτιὰ κὶ στ' Ἀρβανιτουχώρια
 15 νὰ κάνης τούρκα πιθιρά, τουρκόπ'λα συγγινάδια ³
 — Ἐγὼ τούρκα δὲ γένουμι, (ν)τζαμὶ δέμ προσκυνάου.

Παρατηρήσεις.

¹) = βουβάλια. ²) = κάμε αὐτὸ ρολόν. ³) ἀνδραδέλφους.

Τὸ ποιημα φαίνεται ἐλλιπὲς καὶ ἴσως συμφυρμὸς δύο ποιημάτων, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ὑπῆρχε ουνέχεια δίδουσα ἐν ὅλον νόημα.

7. Μοιρολόγι

- Συχάστι κι' ἀκουρμάξιτι νὰ πῶ ἕνα μοιρολόγι.
 Μηδέ 'πὸ τσιούπρα τ' ἀκουσα, μηδέ 'πὸ παντρεμένη
 Ἡ μάμμα τ' χάρου μοῦ τό 'λιγι κρυφ' ἀπὸ τόνι γυιό της.
 «Γ'ναῖκες γιὰ κρύψ'τι τ'ς ἄντρες· σας κὶ ἀδιρφὲς τ' ἀδέρφια
 5 μανναῖδες τὰ παιδάκια σας, κρυφά 'πὸ τόνι γυιό μου.
 Γιατὶ βγῆκ' οὐ γυιός μου παγανιὰ κι' ὅποιος τ' ἄρέσ' τὸν παίρνει
 Ὅθ' εὔρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυὸ κὶ ὅθι δυὸ τουν ἕνα
 κι' ὅθ' εὔρη ἕνα μοναχὸ τραυάει, τουν ξερριζώνει.
 Τάξι τοῦ χάρου τάματα, τῆς Χάρισσας μαντήλια
 10 τάξι κὶ στου Χαρόπουλου ἕνα χρυσὸ ρολοῖ
 Γιὰ νὰ τ'ς ἀφίνει νᾶρχωντι, δυὸ τρεῖς φουρὲς τοῦ χρόνου
 τίς πασκαλῆς κὶ τὴ Λαμπρὴ κι' ὅλα τὰ πανηγύρια».

Παρατηρήσεις

Τὸ μοιρολόγι τοῦτο κατέγραψε παρὰ γραίας ἐκ Πραμάντων ὁ Γ. Κλαφούνης, μαθητῆς Ἱερατ. Σχολῆς Ἄρτης κατόπιν παρακλήσεως μου. Παραλλαγή αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Πέτα.

8. Μοιρολόγι.

- Ποιὸς θέλ' ν' ἀκούσῃ κλαῖματα, νὰ μάθῃ μοιρολόγια;
 νὰ πιρπατῇ στὶς γειτονιὲς νὰ πάῃ στου νικρουταφεῖου
 ν' ἀκούσ' ἀντρίκια κλαῖματα, γυναίκεια μοιρολόγια.
 Κλαίγουν μαννοῦλῖς γιὰ παιδιά, κὶ ἀδερφές γι' ἀδέρφια
 5 κλαίει κὶ μιὰ κουριμαδιὰ μιὰ νεουπαντρεμένη
 Ἐχάσι τὸν ἄντρα της κὶ σκούζει κὶ φωνάζει·
 »Χάρι μου δὲ σπλαχνίζισαι, Χάρι μ' δέμ παίρνεις γρόσια;
 Δέμ παίρεις βόϊδια ἢ τὸ ζυγὸ, κὶ ἄλουργα ἢ τὸ γκέμι;
 Δέμ παίρεις ροῦχα νὰ φουρῆς, φλουριά νὰ τρῶς, νὰ πίνης;
 10 Δὲ θέλου ροῦχα νὰ φουρῶ, φλουριά νὰ τρώου, νὰ πίνου,
 θέλου τ' μαννάδων τὰ πιδιά, τῶν ἀδιρφιῶν τ' ἀδέρφια.
 Ἐγὼ εἶμι ὁ Χάρουντας τοὺς παίρνου μὴ τ' ἄράδα,
 Παίρνου τοὺς νιοὺς γιὰ τὸ χορὸ, τὶς νιὲς γιὰ τὰ τραγούδια
 παίρνου κὶ τὰ μικρὰ πιδιά στὴ σέλλα ἢ τ' ἄλουργό μου
 15 παίρνου κὶ τοὺς μισόκιρους γιὰ μιὰ φουμιὰ τῆς τάβλας.

Παρατηρήσεις

Φουμιὰ=εὐμορφιά. Κουριμαδιὰ=γυναῖκα ἣτις ἔχασε τὸν ἄνδρα της ἢ τὰ τέκνα της. Παραπλησία εἶναι ἡ φράσις «Παντρέφκι κὶ κουρέφκι», δηλ. διὰ τῆς «παντρεῖας» τίποτε δὲν ἐπέτυχε εἰμὴ μόνον θλίψεις. Καὶ τὸ μοιρολόγι τοῦτο κατεγράφη ἐκ γραίας ἐκ Πραμάντων ὑπὸ τοῦ Γ. Καλφούνη καταγομένου ἐκ Πραμάντων.

«ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙΑ» ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ

ΣΥΛΛΕΧΘΕΝΤΑ ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ.

Ἄλλους σεβντᾶδες τραύξα, σὰν τὸ δικό σου ὄχι
γελάστηκα καὶ πιάστηκα σὰν τὸ πουλὶ στὸ βρόχι.

Ἀνάθεμα καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν κακὴ τὴν ὥρα,
ποῦ σ' εἶδαν τὰ ματάκια μου καὶ τὶ νὰ γίνω τώρα.

Ἀνάθεμα τὸν ἔρωτα κι' ὅποιος τὸν πιάσῃ φίλο
κι' ὅποιος τὸ ἐμπιστεύεται τὸν ἄπιστο τὸ σκύλο.

Ἀνάθεμα τὴ μάννα σου τὴν κοντομαζωμένη
ποῦ δὲ σ' ἀφίνει νὰ σὲ ἰδῶ μιὰ ὥρα στολισμένη

Ἀνάθεμα τὰ Γιάννινα, πῶχουν πολλὰ σοκάκια
καὶ παραθύρια μὲ γιαλιὰ, ποῦ τρέχουν τὰ φαρμάκια.

Ἄν ἤθελες νὰ μ' ἀρνηθῆς, τ' ἦταν νὰ μ' ἀγαπήσῃς;
πρῶτα ν' ἀνάψῃς τὸν σεβντᾶ κῦστερα νὰ τὸν σβήσῃς;

Ἄν ἦσουν ἄνθρωπος ἐσὺ κι' ἂν πόναγες γιὰ μένα
ἀρνειώσουν τὴ μαννούλα σου κ' ἐρχόσουν μετ' ἐμένα.

Ἄν ἴσως καὶ δὲ σ' ἀγαπῶ, ἡ γλῶσσά μου νὰ πέσῃ,
ἡ κεφαλὴ μου νὰ κοπῇ ἀντάμα μὲ τὸ φέσι.

Ἄν ἴσως καὶ δὲ σ' ἀγαπῶ, ν' ἀδικοθανατίσω,
ἄδικον θάνατον νὰ ἰδῶ κ' ὅστερα νὰ ξεψυχήσω.

Ἄν κἀν' ὁ πετεινὸς αὐτό, ἡ μυγδαλιὰ πιπέρει
τότε καὶ σὺ νὰ καρτερῆς γιὰ νὰ σὲ κάμω ταῖρι.

Ἡ Τὰ δίστιχα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐπιμελείᾳ τοῦ καθηγητοῦ κ. Χρ. Σούλη ἐκ τῆς βραβευθείσης λαογραφικῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ι. Στούπη ὑπὸ τὸν τίτλον «Παλιὰ Γιαννιώτικη ζωὴ» (Ἡπειρ. Χρονικά τ. Γ', σ. 332—340). Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης τῶν διστίχων ἐλήφθησαν μόνον τὰ μὴ ἐκδοθέντα ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ καὶ τινὰ ὄντα παραλλαγὰι τούτων.

Ἄν κάτω καὶ συλλογιστῶ πράγματα περασμένα,
πρέπει νὰ τρελλαθῶ ὁ ὀρφανὸς καὶ νὰ χαθῶ γιὰ σένα.

Ἄν μακρὰ σου κάποτε κ' ἐγὼ θὰ ζῶ,
πάντοτε θὰ σ' ἐνθυμοῦμαι καὶ θὰ σ' ἀγαπῶ.

Ἀνασπενάζω βγαίν' ἀχνός, βήχω καὶ βγαίν' ἀντάρα
κι' ὅταν σὲ συλλογίζωμαι, μὲ πιάν' ἡ τρεμουντάνα.

Ἀγνάντια ἦρθες κι' ἔκατρες σὰν ἥλιος, σὰν φεγγάρι·
μοῦ ρούφηξες τὸ αἷμά μου σὰν τὸ ξηρὸ σφογγάρι.

Ἀπ' τὸ κόκκινό σου χεῖλι
ἔχασα τὸ πετραχήλι.

Ἀπ' τὸ ἄσπρο σου τὸ πόδι
ἔχασα καὶ τὸ ρολόγι.

Ἀπ' τὴν ἄσπρη σου ποδιά
ἔχασα τὴ λειτουργιά.

Ἀπ' τὸν ἄσπρο σου λαιμὸ
ἔχασα τὸν ἁγιασμό.

Ἀπὸ τὴν πόρτα σ' πέρασα, τὴ βρῆκα κλειδωμένη.
σκύφτω φιλῶ τὴν κλειδωνιά καὶ φεύγω μαραμένη

Ἀπὸ τὰ μαντέμια πέφτω, πέφτω γιὰ νὰ σκοτωθῶ
καὶ ἡ ἀγάπη μου φωνάζει «πιάστε τον τὸν ὀρφανό».

Ἀπὸ τὰ γλαρά σου μάτια τρέχ' ἀθάνατο νερὸ
καὶ σοῦ ζήτησα, πουλί μου, καὶ δὲ μῶδωκες νὰ πιῶ.

Ἄς πηγαίνω τί προσμένω; κ' ἡ ὥρα πάει ἐννιά
κάνα διάφορο δὲν ἔχω ἀπὸ τούτ' τὴ γειτονιά.'

Ἀχ! τόσα ἡμερόνυχτα π' ἀγρύπνησα γιὰ σένα,
τόσα γλυκοφιλήματα ὅλα θὰ πᾶν χαμένα.

Βαρέθηκα νὰ σ' ἀγαπῶ, νὰ σ' ἀρνηθῶ λυποῦμαι
κι' ἀπελπισιὰ μοῦ ἔφερε κι' ὅλο τὸ συλλογιοῦμαι.

Βαρύτερ' ἀπ' τὰ σίδερα εἶναι τὰ μαῦρα ῥοῦχα,
γιατὶ τὰ φόρεσα κ' ἐγὼ γιὰ μιὰ ἀγάπη ποῦ' χα.

Βασίλισσα εἶσαι, μάτια μου, φορεῖς καὶ τὴν κορώνη,
ἔχεις καὶ τὸν παράδεισο στὰ χεῖλη καὶ στὸ στόμα.

Γῆ καὶ χῶμα θαλὰ γένω καὶ γεφύρι νὰ περνᾷς
καὶ μὲ τ' ἄσπρα σου ποδάρια τὲς πληγές μου νὰ πατῆς.

Δὲν εἶν' αὐγὴ νὰ σηκωθῶ δίχως ν' ἀναστενάξω,
νὰ γύρω στὸ προσκέφαλό κι' ἀπὸ καρδιᾶς νὰ κλάψω.

Δὲν θέλω ἄνδρα ὁμορφο νὰ κάθεται σιμά μου
νὰ συχνομπαρμπερίζεται καὶ νὰ πεινάῃ ἢ κοιλιά μου.

Δὲν τοῦ λεγα, δὲν πίστευα κι' οὔτε στὸ νοῦ μου τό' χα,
ν' ἀφήσης τὸ βασιλικὸ νὰ πιάσης τὴ μολόχα.

Ἔλα σιμά μου κάτσε καὶ πιάσ' τὸ χέρι μου
καὶ ῥώτα τὴν καρδιά μου τ' εἶν' τὸ γκιντέρι ¹⁾ μου.

Ἔλα, ἔλα μὲ τ' ἐμένα
νὰ περνᾷς χαριτωμένα.

Ἔλα, ἔλα γάλι γάλι
ἀπ' τὴν πόρτα τὴ μεγάλη.

Ἔλα νὰ πάμε πέρα
στὸ νησι καὶ στὸν αἆρα.

Ἔλα γιὰ νὰ πάμε ἔξω,
δυὸ λουλούδια νὰ σοῦ κόψω,

δυὸ λουλούδια δυὸ γουντζέδες
δυὸ διπλοῦς σιρμενεξέδες.

Ἐμένα τί μοῦ λέτε. τί μοῦ ῥμηνεύετε;
χέρι γιὰ τραυτῆξω; Αὐτὸ δὲ γίνεται.

Ἐρχομαι ἀγάλι ἀγάλι
σὰν τὸ φίδι στὸ λιβάδι.

Ἐρχομαι τὴ μάνδρα μάνδρα
καὶ σὲ βρίσκω μ' ἄλλον ἄνδρα.

¹⁾ γκιντέρι, τὸ (λέξ. τουρκ.)=βάσανο, στενοχώρια.

Ἔρχομαι νὰ ἰδῶ, τί κάνεις,
σκιάζομαι νὰ μὴ πεθάνης.

Ἔρχομαι καὶ δὲ σὲ βρίσκω
ἀναλῶ καὶ ἀποθνήσκω.

Ἔρχομαι τὸν τοῖχο τοῖχο
καὶ σὲ βρίσκω μὲ τὸν Μίχο.

Ἐσὺ ἀπ' αὐτοῦ κ' ἐγὼ ἀπ' ἐδῶ κι' ὁ τοῖχος μὲς στὴ μέση
γιὰ παρακάλα τὸ Θεὸ νὰ γκρεμιστῇ, νὰ πέση.

Ἐσύ 'σαι τ' ἄνθι τῆς μηλιάς, τῆς λεμονιάς τὸ φύλλο,
ἐσύ 'σαι ποῦ γεννήθηκες ἀντάμα μὲ τὸν ἥλιο.

Ἐσύ 'σαι τῆς ψυχῆς ψυχὴ καὶ τῆς καρδιάς ὁ στῦλος
ἐσύ 'σαι καὶ ἡ ἀγάπη μου, ὁ μπιστεμένος φίλος.

Ἔχεις μαλλιά δεντρογαλιές, πλεγμένα μὲ τὴν τάξι,
ποῦ κάθε τρίχα γίνεται σπαθὶ γιὰ νὰ μὲ σφάξῃ.

Ἔχω μέρες καὶ ἑβδομάδες
ποῦ δὲν κάμαμε σιακάδες ¹.

Ζῆσε σὺ κ' ἐγὼ ἄς πεθάνω, τί τὴ θέλω τὴ ζωή;
τί τὴ θέλω τέτοι' ἀγάπη δίχως νὰ εἴμαστε μαζί.

Ζαλίζομαι, ζαλίζομαι.
ὅταν σὲ συλλογίζωμαι.

Τῆς μάννας, ποῦ σὲ γέννησε χρυσὴ 'ταν ἡ κοιλιὰ της,
ποῦ σ' ἔκαν' ὁμορφότερη ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ της.

Ἡ μύτη σου ἡ καμαρωτή, τὰ γαλανὰ σου ὄμματα
τὰ δόντια σου τὰ χαμηλὰ μὲ ἔκαναν κομμάτια.

Ἦθελα νὰ μὴ σοῦ κρίνω, νὰ σὲ σκάνιζα πολὺ
σοῦ λυπήθηκα τὰ νιάτα, τὸ μετάνιωσα πολὺ.

Ἦθελα νὰ σὲ ρωτήσω, Τούρκα εἶσαι ἢ Ῥωμιά,
ἢ Ἑγγλέζα ἢ Φραντζέζα πῶχεις τόσην ὁμορφιά.

¹) Σιακάς (τουρκ. σιακά) = ἀστεῖον.

Θὰ σκούζω σ' ἀκροθαλασσιὰ νὰ μαζευτοῦν τὰ ψάρια
γιὰ νὰ μοῦ σθήσουν τὴ φωτιά, πῶχω στὰ φυλλοκάρδια.

Κανερίνι μου γαλάζιο
ἔσὺ κεντᾶς κ' ἐγὼ διαβάζω.

Κανερίνι μου γαλάζιο,
μὲ τὸν κόσμο δὲ σ' ἀλλάζω.

Κανερίνι μ' πλουμισμένο
καὶ κορμὶ ζωγραφισμένο.

Καρδιὰ κάνω γιὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ λέω δὲ μὲ γνοιάζει,
καὶ μέσα ἡ καρδούλα μου κλαίει κι' ἀναστενάζει.

Κόρη οὐρανογέννητη, γλυκόλαλο ἀηδόνι
ποῦ ἡ ματιά σου ἡ γλυκειὰ κάθε καρδιὰ πληγώνει.

Μὰ τὸ μαχαῖρι, ποῦ κρατῶ στὰ πέντε δάχτυλά μου,
ἂν ἴσως καὶ δὲ σάγαπῶ νὰ μείνῃ στὴ καρδιά μου.

Μάγια μῶχεις καμωμένα,
ποῦ τρελλαίνομαι γιὰ σένα.

Μ' ἀρνήθηκες, ποῦ ν' ἀρνηθῆς τῆς μάννας σου τὸ γάλα,
ποῦ νὰ σὲ ρίξ' ἡ μοῖρά σου σὲ βάσανα μεγάλη.

Μαῦρα μάτια καὶ μεγάλα,
ποῦ στὸν κόσμο δὲν εἶν' ἄλλα.

Μέσα στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα ἔχω πόνο μυστικό·
σχίσε τὴν γιὰ νὰ πιστέψῃς, ἂν ἀκόμη σ' ἀγαπῶ.

Μὲ τί ψυχὴ, μὲ τί καρδιὰ νὰ πάω ἐγὼ στὰ ξένα,
ν' ἀφήσω μάτια ὀλόμαυρα καὶ τσίνουρα κλεισμένα

Μεγάλος ἀναστεναγμὸς ἀπ' τὴν καρδιά μου βγαίνει,
ἀπὸ τὰ χεῖλη μου περνᾷ καὶ πάλι πίσω μπαίνει.

Μὲ τὴν Παναγιὰ θὰ πάνω καὶ μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ
γιὰ τ' ἐσένα, μαυρομμάτα, καὶ τὸν ἄσπρο σου λαιμό.

Μ' ἔφερες σ' ἀπελπισία, μέσ' τῇ λίμνῃ θὰ πνιγῶ
κι' ἂν ἐμένα δὲ λυπᾶσαι, δὲ φοβεῖσαι τὸ Θεό;

Μὴ μ' ἀπεθάνης, οὐρανέ, νὰ μὴ μὲ θάψης, χῶμα,
γιατ' εἶμαι χρειαζούμενος, θέλω νὰ ζήσω ἀκόμα.

Μωρὲ πούστη τοῦ κερατᾶ, γιατίι μὲ λὲς παντίδο;
πότε γοῦ γύρεψες παρᾶ καὶ σοῦ εἶπα δὲν σοῦ δίνω;

Μωρὴ φεγγαροπρόσωπη τοῦ Ἥλιου θυγατέρα,
ποῦ μ' ἔκανες κι' ἀρνήθηκα καὶ μάννα καὶ πατέρα.

Νὰ εἶχα τὸν οὐρανὸ χαρτί, τὴ θάλασσα μελάνη
νὰ ᾽γραφα τὸ γκιντέρι μου κι' ἀκόμα δὲ μὲ φθάνει.

Νὰ ᾽ξερα μάγια νὰ ᾽κανα τὴ γνώμη σου ν'ἀλλάξω,
γιατίι μ' αὐτὴν τὴ γνώμη σου μὲ κάνεις νὰ πλαντάξω.

Ξημέρωσε, μαγκούφ' αὐγὴ, νὰ ἰδῶ μὲ ποιὸν κοιμᾶται,
μὲ ποιὸν τάχ' ἀγκαλιάζεται καὶ μένα δὲ θυμᾶται.

Εὐπνα διαμάντι καὶ ρουμπιέ, πουλὶ τοῦ παραδείσου,
ξύπνα νὰ κουθεντιάσωμε καὶ πάλ' ἀποκοιμήσου.

Εὐπνα ν' ἀκούσης βάσανα, νὰ λυπηθῇ ἡ ψυχὴ σου
νὰ ἰδῇς πῶς μὲ κατήντησε ἡ ἀγάπη ἡ δική σου.

Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος καὶ τὸ κρασί ᾽ναι πλάνος·
ὅποιος τὰ κάνει καὶ τὰ δυὸ λέγεται καπετάνος.

Ὅλα τοῦ κόσμου τ' ἀγαθὰ νὰ τὰ ᾽χω, τί τὰ θέλω;
ᾶς ἔχῃ ὁ κύσμος τὰ καλὰ κ' ἐγὼ ἔσένα θέλω.

Ὅλο μουρμουρίζεις κι' ὅλο κλαίεσαι·
τοῦ χρόνου θὰ σὲ πάρω καὶ ᾶς κουρεύεσαι.

Ὅσ' ἄστρα ᾽ναι στὸν οὐρανό, τόσες ἀγάπες εἶχα·
ὅλες τὲς ἀπαράτησα καὶ στὴ δική σου μπῆκα.

Ὅσ' ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανὸς κι' ἡ Πάτρα παραθύρια
τόσες φορὲς σὲ φίλησα στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

Ὅταν ἀνθήσ' ἡ θάλασσα καὶ βγάλῃ μανουσάκια
τότε κι' ἐγὼ θὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ θὰ σὲ πιάσω κάκια.

Ὅταν βγαίνη τὸ φεγγάρι, πάν' ὁ νοῦς μου στὸ μπαχτσέ,
πάει κι' ὁ νοῦς μου καὶ γιὰ σένα, μωρ' διπλὲ σερμινεξέ.

Ὅταν μὲ βλέπης, κρύβεσαι σὰν ἡ ὄχια στὸ βάτο.
ἐγὼ εἶμαι ποῦ σου ἔφερνα τοὺς κόρφους σου ἄνω κάτω.

Ὅταν σὲ γέννησ' ἡ μάνα σου, ἦταν ἡμέρα σκόλη,
ποῦ λειτουργοῦσεν ὁ Χριστὸς κ' οἱ δώδεκα Ἀποστόλοι.

Ὅταν πρωτογεννήθηκα καὶ γνώρισα τὸν κόσμο,
ἔσένα πρωτοαγάπησα, ματάκια μου καὶ φῶς μου

Ὅταν σὲ συλλογίζωμαι ἅπάνω στὸ φαῖ μου,
ἡ ὄρεξις μου κόβεται καὶ χάνω τὴ ζωὴ μου.

Ὅταν σὲ συλλογίζωμαι, ἂν εἶμαι ὀρθός, καθίζω
κι' ἂν εἶμαι στὸ προσκέφαλο σὰν ψάρι λαχταρίζω.

Ὅταν σὲ συλλογίζωμαι, τὸ αἷμά μου παγώνει
κι' ὁ νοῦς μου διασκορπίζεται σὰν τ' ἄχυρο στ' ἄλῳνι.

Πέρδικά μ' ἀπὸ τὸ Ντρίσκο,
ὅπ' νὰ πάω, ἔσένα βρίσκω.

Πέρδικά μ' ἀπὸ τὴ πλάϊ
ὁ θεὸς νὰ σὲ φυλάη.

Πέρδικά μου γκιουλτανάτη ¹⁾,
μιὰ ψυχὴ ἔχω κ' ἔλα, νά'τη!

Πέρδικά μ' ἀπὸ τὴ φτέρη,
ποιὸν νὰ στείλω νὰ σὲ φέρη ;

Πέρνα ψηλὴ, πέρνα λιγνέ, πέρνα γλυκὸ μου ταῖρι,
ποῦ σ' ἔχουν οἱ γειτόνισσες μὲς στὴν καρδιὰ μαχαῖρι.

Πές μου, θεοσκοτωμένε, μ' ἀγαπᾷς ἢ μὲ γελᾷς,
γιοξίμ τζανανὲ μὲ κάνεις ²⁾, τὸν καιρὸ σου νὰ περνᾷς;

Πέφτω μὲ τόσα ὀνειράτα καὶ σὰν ξυπνῶ, ἄλλοιά μου,
γλέπω μονάχα γύρω μου τὴ μαύρη ξενιτειά μου.

Ῥίξε φαρμάκι στὸ νερὸ καὶ δό μ' νὰ πιῶ τὸ χάρο·
γιὰ τὸ δικό σου τὸν καημό, ὅλα καμπούλ' στὰ κάνω

¹⁾ = ὁμορφη, ὥραία.

²⁾ = ἢ μὲ κοροϊδεύεις.

Σὰν πέρδικα πατᾶς τῇ γῇ, σὰν τὸ σαῖνι φεύγεις
κι' ὅλον τὸν κόσμο χαιρετᾶς κι' ἐμένα δὲ μοῦ κρένεις.

Σ' αὐτὸ τὸ σπῖτι ποῦ εἵμαστε τὸ μαρμαροχτισμένο,
τὴν Κυριακὴ θὰ μπάσωμε γαμπρὸ καμαρωμένο.

Σοῦ στέλλω χαιρετήματα μ' ἓνα πουλὶ γαλάζιο
καὶ γράφω στὰ φτερούγια του, πῶς γνώμη δὲν ἀλλάζω.

Σοῦ στέλλω χαιρετήματα μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι
καὶ μὲ τὸν πετροκότσουφα, ποῦ δὲν τὰ φανερώνει.

Σπαθιά κι' ἄν βρέξης, οὐρανέ, μαχαίρια κι' ἄν χιονίσσης,
ἐμέν' ἄπ' τὴν ἀγάπη μου ποτὲ δὲ θὰ χωρίσης.

Στὴν πόρτα τῆς ἀγάπης μου ἀπάντησα τὸ χάρο
καὶ τοῦ εἶπα «σῦρε στὸ καλὸ, ἐγὼ θελᾶ τὴν πάρω».

Στὴν πόρτα σου μὲ κρέμασαν σὰν τὸ παχὺ κριάρι,
δὲ βῆκε ἡ σκύλα γιὰ νὰ πῇ «γιαζικ' ὁ παλληκάρι.»

Στοὺς κάμπους ἀναστέναξα καὶ εἶπα δυὸ τραγούδια
καὶ ὅλα τὰ δένδρα μάρανα καὶ ὅλα τὰ λουλούδια

Συλλογισμένος περπατῶ, συλλογισμένος στέκω·
δὲ βρίσκτ' ἓνας χριστιανὸς νὰ μ' ἐρωτήσ', τ' ἔχω;

Σῦρε νὰ πῆς τῆς μάννας σου νὰ κάμη κι' ἄλλο ἓνα
νὰ κάψη κι' ἄλλωνε καρδιές, πῶς μ' ἔκαψε καὶ μένα.

Στὰ Γιάννινα εἶν' ὁμορφες, στὴν Ἄρτα μαυρομματές
καὶ στὴν καημένη Πρέβεζα κοντοῦλες καὶ γιομάτες.

Τὰ μαλλιά σου κι' ὄλαιμός σου
μ' ἔφεραν στὸν ὄρισμό σου.

Τὰ μαλλιά σου ροῦσα ροῦσα
μ' ἔφεραν φωτιά κι' ἀγκοῦσα.

Τέσσαρα φύλλα ἔχει ἡ καρδιά, τὰ δυὸ τὰχει παρμένα,
τ' ἄλλα δυὸ ποῦ μ' ἄφησες κι' αὐτὰ 'ναι μαραμένα.

ἰ) Γιαζικ (λ. τουρκ.)=κρεῖμα (στὸ παλληκάρι!)

Τὴν πλάκα ἐγὼ δὲ σκιάζομαι, τὸν τάφο δὲ φοβοῦμαι,
τὸ πῶς νὰ μὴ ματα σε ἰδῶ βαριά τὸ συλλογιοῦμαι.

Τῆς ἀγάπης ἡ λαχτάρα κι' ὁ σεβντᾶς εἶναι κακός·
σὰν ἄλλοιὰ τὸ ποιὸς θὰ ντέση, κατανταίνεται τρελλός !

Τί σοῦ κάμνω καὶ μὲ δέρεις καὶ μὲ λές ὅλο φονιά ;
μήνα σκότωσα κανένα, μήνα φίλησα καμμιά ;

Τὸ ἄχ ἂπ' τὸ κεφάλι μου ποτὲ δὲν θὰ μοῦ λείψη,
ὅταν θὰ μπῶ στὴ μαύρη γῆ, θὰ πάρῃ ν' ἀναλύση.

Τὸ ντέρτι μου, τὸ πάθι μου κανεῖς νὰ μὴ τὸ πάθῃ !
οὔτε καράβι στὸ γιολό, οὔτε πουλὶ στ' ἀγκάθι !

Τραῦα, ἡσιώτῃ, τὰ κουπιά καὶ μὴ τὰ φέρνης γύρα,
νὰ πάμε στὴ Ντραμπάτοβα καὶ στὴν ἅγια Σωτῆρα.

Τραγοῦδα, κανερίνι, ν' ἀκούσω τὴ λαλιά σου,
νὰ πεταχτῶ σὰν πέρδικα νὰ ρθῶ στὴν ἀγκαλιά σου.

Τραγούδησε, βρυσούλα μου, ἡ ἀγάπη μου διαβαίνει·
ὅπου διαβαίνει, τὰ πουλιά, τὰ λούλουδα μαραίνει.

Φυσάει ἀέρας καὶ βοριάς κι' ἀχολογáει ἡ λίμνη,
νὰ βγάλῃ Σούλα, Ἀγγελικὴ καὶ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

Χάϊνιψε¹ ὁ ντουνγιᾶς, χάϊνιψαν κι' οἱ φίλοι,
χάϊνιψε καὶ ἡ ἀγάπη μου, δὲν θέλει νὰ μοῦ κρίνῃ.

Χαλασμένος ὁ τσιαρές σου², μάτια λιγωμένα δυò,
ποιὸς ἀρνεῖται τὴν ἐλιά σου νὰ τὴν ἀρνηθῶ κι' ἐγώ ;

Χαλιά κι' ἄλλοιὰχ σ' ἐμένα,
πῶθαλα σεβντᾶ σὲ σένα

χαλασιὰ κι' ἄλλοιὰχ σ' ἐμένα,
ποῦ τρελλαίνομαι γιὰ σένα.

Χίλια καντάρια ζάχαρι ρίξτε μέσα στὴ λίμνη
γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ νερὸ, νὰ πιῇ ἡ Κυρὰ Φροσύνη.

¹) Χάϊνιψε=ψεύτισε.

²) =ἡ διάθεσίς σου.

Χάρε, ποῦ παίρνεις τὲς ψυχές, πᾶρε καὶ τὴ δική μου
πολλές μαννᾶδες ἔκλαψαν, ὅς κλαίῃ καὶ ἡ δική μου.

Ψάρια τηγανίζεις μὲ στὸ μαγειρεϊό·
ἄφησ' τα νὰ καοῦνε κ' ἔλα νὰ σὲ ἰδῶ.

Ψηλὰ εἶν' τὰ παραθύρια σὰν τοῦ Πανιζῆ τὰ ἄτια·
γιὰ ῥῖξέ μου τὰ μαλλάκια σου νὰ κάνω σκαλοπάτια

Ὡς πότε ἄχ, ὥς πότε βάχ, ὥς πότε κασσαβέτι;¹
κι' ὥς πότε νὰ μὲ τυραννῇ τὸ ἐδικό σου ντέρτι;

Ὡς πότε ἄχ, ὥς πότε βάχ, καὶ τ' ὄχι νὰ 'ναι πάντα;
ὥς πότε νὰ μὲ τυραννῆς καὶ νὰ μοῦ λὲς νταγιάντα;

Ὡς πού νὰ ζῆς, θέλω νὰ ζῶ κι' ὅπου νὰ στέκης νάειμαι
κι' ὅταν ἐσὺ ψυχομαῶς, κ' ἐγὼ στὸν Ἄδη θάειμαι.

1) Κασσαβέτι, τὸ (λ. Τουρκ.) = ὑπομονή.

ΤΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» ΚΑΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΥΠΟ

Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Τέσσαρες ὁλόκληροι τόμοι τῶν «Ἑπειρ. Χρονικῶν» συμπληροῦνται μετ' ὀλίγον. Ἀνήκων εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συντάξεως αὐτῶν Ἐπιτροπείαν, δὲν εἶμαι βεβαίως ἀρμόδιος νὰ ἐκφέρω κρίσιν ἀπροκατάληπτον περὶ τῆς μέχρι τοῦδε σταδιοδρομίας των. Ἐλπίζω ὁμως ὅτι κάθε δίκαιος κριτῆς θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι—παρὰ τὰς ἀναποφεύκτους ἐλλείψεις των καὶ τὰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας των—τὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ προσέφεραν μέχρι τοῦδε συμβολὴν πολύτιμον εἰς τὴν ἱστορικὴν, τὴν λαογραφικὴν, τὴν ἀρχαιολογικὴν, τὴν διαλεκτολογικὴν μελέτην τῆς προσφιλοῦς πατρίδος μας. Ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, πόσον δύσκολος εἶναι ἡ ἔκδοσις περιοδικῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν καὶ μάλιστα ἐπαρχιακῶν—περιοδικῶν, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός των δὲν ἐνδιαφέρουν παρὰ μικρὸν καὶ περιωρισμένον πάντοτε κύκλον ἀναγνωστῶν—δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι τὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ ἐπετέλεσαν ἀληθινὸν ἄθλον, κατορθώσαντα νὰ σταθοῦν χωρὶς νὰ παρεκκλίνουν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν κατεύθυνσίν των.

Περὶ τῆς ἐπιτυχίας των δύναται, νομίζω, νὰ μαρτυρήσῃ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑπειρωτ. Χρονικῶν ἐξῆλθεν ἤδη ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος μας. Καὶ ἄλλαι ἑλλην. χῶραι ἐξετίμησαν τὸ καλὸν περιοδικόν μας καὶ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἰδρύσουν πρὸ μικροῦ παρόμοια ὄργανα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῆς ἱστορίας των, τῶν τοπικῶν ιδιωμάτων των, τῆς λαογραφίας των. Μετὰ τὴν Θράκην καὶ τὸν ξερριζωθέντα ἀπὸ τὰς παλαιοτάτας ἐστίας τοῦ Πόντου, ποῦ ἔχουν πρὸ τινος περιοδικὰ παρόμοια πρὸς τὸ ἰδικόν μας, καὶ ἡ Θεσσαλία θὰ δύναται προσεχῶς νὰ ἐπιδείξῃ τὰ «Θεσσαλικὰ Χρονικά» της, περὶ τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἐκλεκτὸν συντακτικὸν καὶ ὁργανωτικὸν ἐπιτελεῖόν των, τὸ ὁποῖον ἀπετελέσθη ἐξ ἐγκρίτων Θεσσαλῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων. Οὕτως ἤρχισεν σύντονος ἡ ἐπιστημονικὴ κίνησις εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας μας, ἡ ὁποία θὰ προσφέρῃ ἀδρὰν συμβολὴν εἰς τὴν νεαράν μας νεοελληνικὴν ἐπιστήμην.

Εἶπομεν ὅτι τὰ Ἑπειρωτικά Χρονικά δὲν ἠστόχησαν τοῦ σκοποῦ των. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία των θὰ ἦτο πολὺ μεγαλότερα, ἂν ἐδεικνύετο πρὸς αὐτὰ προθυμότερα καὶ γενναιότερα ἡ στοργὴ καὶ ἡ ὑποστήριξις τῶν συμπατριωτῶν μας. Καὶ ὅταν λέγωμεν ὑποστήριξιν, δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν ὑλικὴν—ἀπαραίτητον βεβαίως διὰ τὴν καλὴν καὶ ἀπρόσκοπον ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ—ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν τοιαύτην. Ἡ σνεργασία τῶν Ἑπειρωτῶν ἐπιστημόνων, λογίων καὶ διδασκάλων ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως πενιχρά.

Ἐκτὸς ὀλίγων τιμητικῶν ἐξαιρέσεων—ἀναφέρω ἰδίως τοὺς διακεκριμένους λογίους συμπατριώτας μας κ. κ. Π. Βιζουκίδην καὶ Δ. Σάρρον, καθὼς καὶ τὸν Καθηγητὴν κ. Χρ. Σούλην—οἱ ἄλλοι—καὶ εἶναι πολλοὶ—ἠγνόησαν τὸ περιοδικόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Περιοδικοῦ Ἀγίου Ἰωαννίνων προκηρυχθέντας γλωσσικοὺς καὶ λαογραφικοὺς διαγωνισμοὺς ἐλάχιστοι ἔλαβον μέρος, εἰς δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς καὶ τιμῶντος τὴν Ἑπειρον ὀφθαλμολόγου μας κ. Τράντα προκηρυχθέντα διαγωνισμόν οὐδὲ εἷς, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦδε.

Καὶ ὁμῶς ἂν αἱ ἱστορικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι παρέχουν πολὺν δυσκολίαν καὶ ἀπαιτοῦν εἰδικὰς γνώσεις καὶ πείραν, ἀλλ' αἱ λαογραφικαὶ τοῦλάχιστον καὶ αἱ λεξικολογικαὶ συλλογαὶ εἶναι ἔργον σχετικῶς εὐκόλον, ἔργον ἀπλῶς φιλοτίμων καὶ φιλοπόνων λογίων, ἐκτιμώντων καὶ ἀγαπώντων τὰ πνευματικὰ προϊόντα τοῦ λαοῦ μας : τὰ ὑπέροχα καὶ κάλλιστα δημοτικὰ τραγούδια του, ὥς πρὸς τὰ ὅποια ἡ Ἑπειρος—δυνάμεθα νὰ τὸ εἴπωμεν χωρὶς ματαίαν τοπικὴν φιλαυτίαν—ὑπερτερεῖ κάθε ἄλλην ἑλληνικὴν χώραν, τὰ αἰνίγματα, τὰς παραδόσεις, τὰς παροιμίας του, ποῦ ἐγκλείουν πολλάκις καὶ συμπυκνώνουν πείραν βιοτικὴν θαυμαστὴν καὶ πρακτικὴν σοφίαν ἀξιόλογον, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά του, τὰ κοινοτικά καὶ κοινωνικά καθεστῶτά του, τὰ τοπικὰ ἰδιώματά του. Ταῦτα δὲν ἀναμένουν παρὰ καλοὺς καὶ φωτισμένους συλλογεῖς, ἔτοιμα νὰ ἀμείψουν πλουσίως τὰς φιλοτίμους προσπαθείας των. Καὶ θὰ εὕρισκον οἱ ἡπειρώται λόγιοι καὶ διδάσκαλοι ἀξιομίμητον παράδειγμα πρὸς τοῦτο ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι των. Προτοῦ ἀκόμη αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ καὶ ἐργασίαι ἀνυψωθοῦν εἰς τὸ ἐπίπεδον, ποῦ τὰς ἀνύψωσεν τὸ ἐπιστημονικὸν κῦρος καὶ ἡ περιωπὴ τοῦ πατρὸς τῆς λαογραφίας, τοῦ ἀειμνήστου Ν. Πολίου, καὶ προτοῦ ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη—ἀντιπροσωπευομένη ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ἐπιφανεστάτου καὶ εὐρωπαϊκῆς φήμης ἐπιστήμονος, τοῦ Γ. Χατζιδάκι—ἀνυψώσῃ τὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης τῆς φυσικῆς καὶ ἀπεριτέχνου τοῦ λαοῦ μας μετὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων διαλέκτων τῆς εἰς τὸ ὕψος. εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὴν χώραν μας, δύο λόγιοι Ἑπειρώται : ὁ Παν. Ἀραβαντινὸς καὶ ὁ Γ. Χασιώτης—διὰ νὰ ἀναφέρω τοὺς σπουδαιότερους ἐκ τῶν

παλαιότερων—ἔστρεψαν φωτεινὴν τὴν προσοχὴν των πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν διάλεκτον καὶ λαογραφίαν καί, παραβλέποντες τὴν περιφρόνησιν μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπον πρὸς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ αὐτὰς οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς των—καὶ μὲ τὴν ὁποίαν τολμοῦν νὰ ἀποβλέπουν μερικοὶ καθυστερημένοι λογιώτατοι ἀκόμη καὶ σήμερον—μᾶς ἐδώρησαν ἀξιολόγους συλλογὰς δημοτικῶν τραγουδιῶν, παροιμιῶν καὶ λέξεων.

Τὸ παράδειγμά των τὸ ὦραϊον καὶ προοδευτικὸν θὰ ἔπρεπε νὰ μιμηθοῦν οἱ λόγιοι συμπατριῶταί των καὶ ἰδίως οἱ ἡπειρώται δημοδιδασκαλοὶ. Ἄς λάβουν ὑπ' ὄψιν, τί ἐπετέλεσεν ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἓνας συνάδεφός των: ὁ Δημ. Λουκόπουλος. Χωρὶς νὰ παραμελῇ καθόλου τὰ διδακτικά του καθήκοντα—ὅλως τοῦναντίον, τὰ ἐξετέλει μὲ ὑποδειγματικὴν ἱκανότητα καὶ εὐσυνειδησίαν—ἐγύρισεν ὅλα τὰ χωριά καὶ τὰς κωμοπόλεις τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Δωρίδος, κατέγραψε πλῆθος δημοτ. ᾄσμάτων ἀπ' αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ ἄφθονον ὕλικὸν ἐκ τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ των καὶ οὕτω κατήρτισε συλλογὰς λαϊκῶν τραγουδιῶν καὶ γλωσσάρια ἀκριβέστατα καὶ πλουσιώτατα, οἷα ἐλάχιστα ἔλλην. ἐπαρχίαι δύνανται νὰ ἐπιδείξουν καὶ τὰ ὅποια ἠξιώθησαν εὐφήμου μνείας καὶ διακρίσεως ἀπὸ τὴν ἐν Παρισίοις Association pour l'encouragement des Etudes Grecques. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἐργασίας του αὐτὰς ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ἀπὸ τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» καὶ ἡμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς πρότυπον εἰς τοὺς ἡμετέρους διδασκάλους. Ἄς λάβουν οὗτοι ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς τῆς πατρίδος μας—ἰδίως τὰ ἀνεκτίμητα λαϊκὰ τραγούδια της—ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν χάνεται καὶ ἃς σπεύσουν νὰ κάμουν τὸ καθήκον των. Τὰ Ἑπειρωτικά Χρονικά, τὰ ὅποια ἰδρύθησαν διὰ νὰ δώσουν ὠθησιν γενναίαν πρὸς τοῦτο καὶ διὰ νὰ συγκεντρώσουν τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν λογίων Ἑπειρωτῶν, ἔχουν τὰς φιλοξένους στήλας των ἀνοικτὰς εἰς τὰς συλλογὰς των. Ἀρκεῖ νὰ εἶναι γραμμέναι μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀκριβείαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον—ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοῦλάχιστον τὰς μέχρι τοῦδε σταλείσας εἰς τὰ Ἑπειρωτικά Χρονικά ὀλίγας συλλογὰς—δὲν γίνεται συνήθως μὲ τὴν εὐκταίαν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν ¹.

¹) Κάποιος λ. χ. γράφει εἰς τὴν συλλογὴν του: ῥῖψε, θὰ πανδρευθῇ (κατ' ἐπίδρασιν τῆς γλώσσης τοῦ βιβλίου) ἀντὶ τῶν ὀρθῶν: ῥῖξε, θὰ παντρευθῇ, ὅπως τὰ λέγει ὁ λαός μας. Ἄλλος παρὰ τὸ φωνητικῶς ἀκριβὲς «του πιδι» γράφει «τὸ σκυλι» ἀντὶ «του σκ(υ)λι» ἢ μᾶλλον «του σκ(υ)λι» (μὲ τὸ σ σημειώνομεν, τὸν φθόγγον, ποῦ οἱ Γάλλοι σημειώνουν διὰ τοῦ ch). Τοιαύτας ἀνακριβεῖας, ὀφειλομένης εἰς ἑλλειψιν ἀσκήσεως καὶ εἰς τὴν μὴ χειραφέτησιν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ βιβλίου, παρατηροῦμεν ἀτυχῶς πολλὰς εἰς τὰς μέχρι τοῦδε συλλογὰς, ὧν μειώνουν πολὺ καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀξιοπιστίαν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΕΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ

*Προκήρυξις ιστορικοῦ καὶ γλωσσικοῦ διαγωνίσματος
ὑπὸ τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν».*

Χορηγοῦντος τοῦ κ. Χρ. Ζαλοκώστα ἐκ Συρράκου προκηρύσσεται ιστορικὸς καὶ γλωσσικὸς διαγωνισμὸς ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους :

1) Σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι ἡ συγγραφή μονογραφίας περὶ τῆς κωμοπόλεως Συρράκου καὶ τῶν περιχώρων Παλαιοχωρίου καὶ Προσβάλλας ἀποτελούντων ἄλλοτε μετ' αὐτοῦ μίαν κοινότητα.

2) Ἡ μονογραφία πρέπει νὰ ἐξετάζη τὸ Συρράκον καὶ τὰ ῥηθέντα περὶ χωρὰ ιστορικῶς, λαογραφικῶς καὶ γλωσσικῶς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χωρία ταῦτα εἶναι βλαχόφωνα, πρέπει, εἰ δυνατόν, νὰ διαλαμβάνη καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν ἐν Ἑπίρῳ Κουτσοβλάχων.

3) Ἡ λαογραφικὴ ἐξέτασις πρέπει νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν λεπτομερὴς μετὰ διακρίσεως, εἰ δυνατόν, τῶν καθαρῶς Κουτσοβλαχικῶν στοιχείων καὶ τῶν δι' ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως τοιούτων (ὥς πρὸς τὴν τηρητέαν μέθοδον παραπέμπομεν εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ Νικ. Πολίτου δημοσιευθὲν ἐν τοῖς Λαογραφικοῖς αὐτοῦ συμμείκτοις τόμοις Α'. σελ. 10 κ. ἐξ.).

4) Ἐν τῇ γλωσσικῇ ἐξετάσει πρέπει νὰ γίνῃ σύγκρισις πρὸς τὰ γειτονικά Κουτσοβλαχικά ἰδιώματα καὶ νὰ δειχθῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ προέλευσις τῶν δανείων λέξεων.

5) Ἰδιαίτερα κεφάλαια πρέπει νὰ ἀφιερωθῶσιν α') διὰ τὰς ἀρχαιότητας (ἑλληνικάς, ρωμαϊκάς, βυζαντινάς), β') διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰ γράμματα ἐν γένει, γ') διὰ τοὺς κοινοτικούς πόρους καὶ τὰ πάσης φύσεως κληροδοτήματα, δ) διὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοὺς καταγομένους ἐκ τῶν χωρίων τούτων, ε') διὰ τὰς κατὰ παράδοσιν ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ἐν γένει βίον.

6) Διὰ τὴν παράστασιν τῶν φθόγγων τῶν μὲν Ἑλληνικῶν πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου δημοσιευθέντα εἰς τὸ Γ' τεῦχος τοῦ Α' τόμου τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν» (σελ. 199 καὶ 200) τῶν δὲ Κουτσοβλαχικῶν τὸ Κουτσοβλαχικὸν λεξικὸν Κ. Νικολαΐδου.

7) Ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν ὑπὸ τοὺς ἄνω ὅρους δύναται νὰ λάβῃ ἡ μονογραφία γίνονται δεκταὶ καὶ εἰδικαὶ πραγματεῖαι, ἱστορικαὶ καὶ ἐθνολογικαὶ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου γλωσσικαὶ καὶ λαογραφικαί.

8) Αἱ πραγματεῖαι εὐαναγνώστως γεγραμμέναι ἀποστέλλονται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1930 εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων φέρουσαι ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου γνωμικόν τι, ὅπερ ἐπιγράφεται καὶ ἐπὶ ἐσφραγισμένου φακέλλου περιέχοντος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως.

9) Τριμελὴς Ἐπιτροπὴ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων θὰ βραβεύσῃ τὸ ἄριστον τῶν ὑποβληθησομένων ἔργων, ἀπονέμουσα εἰς αὐτὸ τὸ ἐκ 15.000 χιλιάδων δραχμῶν ἔπαθλον. Τὸ ποσὸν τοῦτο δύναται νὰ διανείμῃ ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς καὶ εἰς δύο ἔργα, ἐὰν κριθῶσιν ἄξια βραβεύσεως πλείονα τοῦ ἑνός.

10) Τὸ βραβευθησόμενον ἔργον θὰ δημοσιευθῇ ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά».

11) Τὰ χειρόγραφα τῶν βραβευομένων καὶ μὴ ἔργων δὲν ἐπιστρέφονται, ἀποτελοῦντα ἰδιοκτησίαν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

«Ἡπειρωτικὰ Χρονικά».

«CHRONIQUES ÉPIROTES» IV (1929) 1 — 2

S O M M A I R E

Athénagoras, Métropolitte de Paramythie et de Parga: «Nouveau Couvaras, ou notes chroniques concernant la ville de Jannina, ses monastères et ses éparchies». On avait appelé «Couvaras» (peloton) un gros volume où on avait réuni des cahiers manuscrits sur différents sujets et dont plusieurs savants avaient profité. Il a été perdu lors de la destruction de 1820 provoquée par Ali pacha assiégé. Par analogie l'auteur appelle ainsi sa collection de notes puisées à des manuscrits, inscriptions et autres sources sur des événements de Jannina, notes qui éclaireissent plusieurs points historiques restés obscurs, ainsi que la situation sociale, économique et administrative de l'Épire du XVIe au XIXe siècle.

L'auteur ajoute deux notes, la première sur l'École de la famille des Philanthropino et la seconde sur celle du supérieur Epiphane, toutes deux à Jannina.

C. Kérophylas, Notes historiques sur la ville d'Arta. Elles ont été recueillies par l'auteur, ancien préfet de cette ville, dans les livres de la bibliothèque du Métropolitte Gennadios conservée dans le Séminaire. Écrites par différents moines lettrés en marge ou sur la couverture des livres, elles se rapportent à des événements dont ils ont été les témoins et quelquefois les victimes. Ainsi nous y trouvons des renseignements sur les couvents, leur gestion, les noms et l'activité de leurs supérieurs, puis sur la révolution de 1854, la visite de Fr. Joseph, ainsi que sur la terreur exercée par les bandes albanaises et turques.

B. Mystakidès, Mélanges épirotes. L'auteur qui a soigneusement examiné les manuscrits de Martin Crusius et en a beaucoup publié, détache de son Diarium quelques renseignements

sur deux Grecs, le Crétois Jean Dondi et Mohammed Papadatos originaire d'Arta, qui l'avaient visité en 1587. Ce dernier, devenu janissaire et ayant participé à la guerre turco-persane, s'enfuit enfin de la Turquie et vint à Tübingue solliciter son anabaptisme. Catéchisé et baptisé par les soins de Crusius, il fut muni d'un certificat délivré par le métropolite de Pélagonie Jérémias.

L'auteur ajoute d'autres notes sur l'École de Anô Bëitza de Zagora, sur le savant Brétos qui traita du nom ethnique des Skypétares, sur le livre de A. Condylis «La descente des Salles et des Géants en Grèce», sur le transfert du Consulat de France de Jannina à Patras et la création d'un vice-consulat à Arta; enfin sur la correction du nom du golfe Kiraïos chez Etienne de Byzance en Kihyraïos proposée par B. Mueller de Hambourg.

Denys A. Zakythénos, Sigille patriarcal concernant le couvent du prophète Élie à Zagora près Monodendri. L'auteur donne le texte in-extenso de ce sigille rendu par le Patriarche Oecuménique Néophytos VII, en Mai 1750; il l'a copié dans la Collection de documents patriarcaux de Paris.

Anastase Orlando, L'Épitaphios de Péta. Description et étude critique d'un «*épitaphios thrénos*» (Saint Suaire) appartenant à l'église St. Georges à Péta. Il présente des particularités remarquables tant dans la composition que dans l'exécution technique et artistique. Il proviendrait du Péloponnèse d'où il aurait été enlevé lors du pillage de cette région par les Albanais en 1765, puis vendu avec d'autres objets de culte de la même provenance à l'Épirote Georges Mostra qui les aurait dédiés à cette église.

Eulogios Courillas, Suite de la Bibliographie d'Épire et d'Albanie.

Christo I. Souli, Le «romca» de l'Épire, ou la langue conventionnelle des Gyphes de l'Épire. Après les «boukouréïca», la langue conventionnelle des tailleurs des Tzoumerques en Épire, dont il a traité dans le dernier volume des «Chroniques Épi-

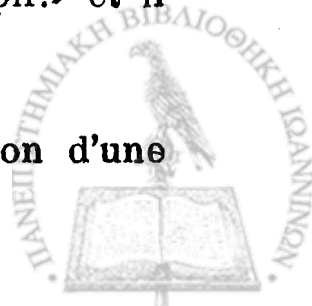
« rotes », l'auteur parle ici des Gyphtes, dont trois centaines de familles sont fixées en Grèce. Leur origine, leur distinction en musulmans et en chrétiens, leurs occupations, leur caractère et leurs mœurs font l'objet de l'introduction au « Vocabulaire des Gyphto-chrétiens de Épire » que l'auteur a pu composer non sans difficulté et qui constitue la principale partie de son travail.

Panayoti B. Papaspyro, Collection Laographique. C'est un extrait de la collection qui a été couronnée au concours de l'année dernière. L'auteur recueillit dans le district d'Arta des contes merveilleux, qui constituent des traditions locales, puis des préjugés, superstitions, exorcismes, malédictions et idées populaires qu'on rencontre à Péta. Ils se rapportent la plupart à l'accouchement, au mariage, à des maladies, à la mort et aux funérailles, ainsi qu'à diverses circonstances de la vie. Écrits en idiome local, ils sont accompagnés de notes explicatives et littéraires. L'auteur ajoute quelques chansons populaires dont la plupart se rapportent aux klephtes.

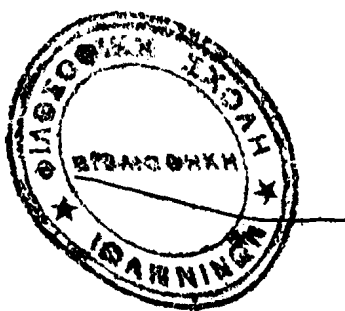
Jean Stoupi, Distiques d'amour de Jannina. Distiques tirés de la collection laographique soumise par l'auteur, sous le titre « La vie ancienne à Jannina », au Concours de l'année dernière des « Chron. Épir. » et honorée d'un prix.

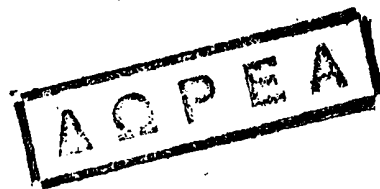
Geor. Anagnostopoulos, « Les Chroniques Épirotes et les Épirotes » L'auteur, membre de la rédaction de cette revue, fait remarquer que malgré les nombreuses difficultés contre lesquelles se heurte une telle publication, celle-ci a su réaliser en grande partie son programme, au point que son succès relatif a stimulé le zèle d'autres savants grecs originaires d'autres pays grecs et que c'est ainsi que nous avons aujourd'hui les « Archives du Pont », les « Thrakika » et que nous aurons bientôt les « Thessalika ». Il se plaint seulement que des savants Épirotes n'ont pas encore participé à l'œuvre des « Chron. Épir. » et il fait appel à leur collaboration.

Concours Zalocosta, Conditions pour la rédaction d'une

monographie historique, laographique et linguistique de Syraco, Paléochôri et Prosvalla. Fondateur M. Ch. Zalocosta. Prix du concours 15000 drachmes. Dernier délai pour l'envoi des manuscrits le 31 Décembre 1930.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ΥΠΟ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ Ζ. ΣΟΥΡΛΑ

Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Ἰωαννίνων.

Α΄.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑΙ ΠΛΑΝΑΙ ΤΟΥ ROUQUEVILLE

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Βορειοανατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑβδομήκοντα καὶ ἑνὸς χιλιομ. ἀπὸ τούτων κεῖται ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία Κονίτις, ἀποτελουμένη ἐκ 36 χωρίων¹.

Ὁ Γάλλος λόγιος Rouqueville² παραμείνας ὡς πρόξενος ἐν Ἰωαννίνοις πλησίον τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ ἀπὸ τοῦ 1805—1812 ἡσχολήθη εὐρύτατα μὲ τὰ Ἑπειρωτικὰ πράγματα, ἐγνώρισε λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ φαλαρίδος τῆς Ἑπείρου Ἀλῆ - πασσᾶ³, ἀφιέρωσε δὲ μεταξὺ ἄλλων εἰς τὸ ἐξάτομον σύγγραμμα αὐτοῦ, ὅπερ ἐπέ-

¹) Πρὸς. Περὶ Κονίτις :

α') Rouqueville, Voyage dans la Grèce. Τόμ. 1 σελ. 174, ἐφεξῆς.

β') Μελετίου, Γεωγραφία. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ. Τόμ. 2, Βενετία 1807. σελ. 283—284.

γ') Ἀθανασίου Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά. Βιέννη 1819 σελ. 32 καὶ 383, Τόμ. I.

δ') Κ. Μ. Κούμα, Γεωγραφία. Βιέννη 1839, σελ. 146.

ε') Ἀντ. Μηλιαράκη, Νεοελληνικὴ Γεωγραφικὴ φιλολογία. Ἀθῆναι 1889.

ς') Nilson, Studien zur Geschichte des alten Epirus. Lund. 1909.

ζ') Lambertz - Maximilian, Zwischen Drin und Vojussa. Wien 1922.

η') Philippson, Reisen und Forschungen in Nordgriechenland. Zeitschr. f. Ges. f. Erdk. Band. XXX—XXXII, 1895.

θ') Pauly - Wissowa, V, 2, p. 2718 ff. von Philippson.

ι') Alfred Philippson, Thessalien und Epirus. Berlin 1897.

ια') Klotzsch, Epirotische Geschichte bis zum Jahre 280. v. Chr. Berlin 1911,

ιβ') Schmidt, Epirotica. Marburg 1894.

ιγ') Eduard Meyer, Geschichte d. alt. II, σελ. 57.

ιδ') Beloch, Griechische Geschichte, I, σελ. 38.

ιε') Ι. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῃ ἀγαθοεργημάτων 1880.

η) Ἡ σημερινὴ διαιρέσις ἔχει ὑπαγάγει εἰς τὴν Ὑποδιοίκησιν Κονίτις 46 χωρία.

η) Πρὸς. La grande Encyclopédie. Τόμ. 27 σελ. 513.

η) Πρὸς. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ. Ἐκδ. 1895 σελ. 167—182.

γραψε «Voyage dans la Grèce», καὶ ἀρκετὰς σελίδας¹ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως Κονίτσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὥς καὶ περὶ τῆς τοπογραφίας καὶ ἐθνογραφίας τῆς ἐπαρχίας ὁλοκλήρου τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη αὐτοπροσώπως.

Δυστυχῶς ὁμως εἰς τὴν περιγραφὴν ἐκείνην πολλαὶ πλάναι καὶ ἀνακρίβειαι ὑπάρχουν ἐγκατεσπαρμέναι. Ἐκτὸς τῶν γλωσσολογικῶν καὶ ἱστορικῶν θεωριῶν τοῦ Rouquerville περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ παραρρέοντος τὴν πόλιν τῆς Κονίτσης ποταμοῦ Ἀφού² καὶ αἱ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως Κονίτσης ἐτυμολογίαι καὶ εἰκασίαι τοῦ δὲν ὕστεροῦσιν εἰς δόσιν τολμηρῶν ὑποθέσεων καὶ συνδυασμῶν.

Πλὴν τούτων ὁμως καὶ πλάναι ἐθνογραφικαὶ καὶ πραγματικαὶ οὐκ ὀλίγαι ὑπάρχουν ἐν τῇ περιγραφῇ ἐκείνῃ, ὥστε πολὺν δικαίως δύναται τις ἀντικειμενικῶς διεξερχόμενος τὰ κατὰ τὸν Rouquerville νὰ διερωτηθῇ ἐὰν τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἔργου τοῦ εὐφραντάστου καὶ φιλέλληνος ἐκείνου Γάλλου λογίου καὶ ἱατροῦ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἱστορικὴ ἀποψις καὶ ἀλήθεια ἢ αἱ πλάναι καὶ αἱ ἀνακρίβειαι.

Παρ' ὅλα ὁμως ταῦτα ἀνεγνώσθη καὶ ἀναγινώσκεται ἀπλήστως ὑπὸ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων ἰδίᾳ, καὶ ἐχρησίμευσεν ὥς ἡ μοναδικὴ πηγὴ καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν βοήθημα διὰ τὴν μελέτην τῶν Ἑπειρωτικῶν πραγμάτων.

Οὐδεὶς³ δὲ μέχρι τοῦδε, καθόσον ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, κατέρριψε τὰς πλάνας του, οὐδεὶς ἡσχολήθη συστηματικῶς μὲ τὰς πολυειδεῖς ἀνακριβεῖας του.

¹) Πρβλ. Rouquerville, Voyage en Grèce, Τόμ. I, σελ. 167—182.

²) Πρβλ. Rouquerville Voyage en Grèce Τόμ. I σελ. 36, 167, 195, III σελ. 68, 80, IV σελ. 14, V σελ. 375—376. Ἐπίσης ἐκτενεῖς πληροφορίες περὶ Ἀώου.

α') Ἀθ. Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά σελ. 15, 16, 30, 388.

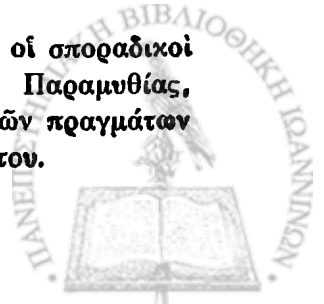
β') Palmer, Graeciae antiquae descriptio, Τομ. I κεφ. XXVI σελ. 140—149.

Ὁ Palmer ἐνταῦθα ἀναφέρει καὶ παραθέτει καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ χωρία καὶ τὰς περὶ Ἀώου περιγραφὰς Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἦτοι: Στράβωνος, Σκύλακος, Λυκόφρονος, Πολυβίου, Πλουτάρχου, Πausανίου, Δίωνος, Πτολεμαίου, Πλινίου, Βαλερίου, Μαξίμου, Λιβίου, Φλώρου, Ὀβιδίου κ.τ.λ.

³) Ἐκ τῶν ξένων ἐπίκρισιν δριμεῖαν τοῦ ἔργου τοῦ Rouquerville πρβλ. παρὰ Letrone, Journal des savants. Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον 1928.

Πρβλ. ὡσαύτως: Grande Encyclopédie. Τόμ. 27, σελ. 513. «Rouquerville a laissé des ouvrages qui sont plutôt des travaux de vulgarisation que de véritables écrits originaux et scientifiques», δηλαδὴ «ὁ Rouquerville ὑπῆρξε συγγραφεὺς ἔργων ἅτινα εἶναι μᾶλλον ἐκλαϊκευμένα συγγραφαὶ παρὰ ἀληθεῖς πρωτότυποι καὶ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι».

Ἐκ τῶν ἡμετέρων λογίων ἐξαιρέσιν, δύναται τις εἰπεῖν, ἀποτελοῦν οἱ σποραδικοὶ ὑπαινιγμοὶ τοῦ Μ. Πρωτ. τῶν Πατριαρχείων καὶ νῦν Μητροπολίτου Παραμυθίας, Πάργας καὶ Φιλιατῶν Ἀθηναγόρα εἰς τὰς διαφόρους περὶ Ἑπειρωτικῶν πραγμάτων ἀξιοσυστάτους καὶ ἐπιστημονικὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ μονογραφίας του.

Ἡ ἡμετέρα συνεπῶς ἀπόπειρα, ἃν καὶ μερικῆς φύσεως καὶ ἐπὶ ἐνὸς περίπου σημείου ἐντοπισμένη, ἀποτελεῖ ἀπαρχὴν ἐκφράσεως ἀπειραρίθμων δισταγμῶν πρὸς τὸ ὅλον τῆς κατὰ τὸν Rouqueville διατυπώσεως τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ εἶναι ἐπὶ πλεὸν μία ἐμπράγματος προσπάθεια πρὸς ἀποκάθαρσιν ὅλων τῶν ἐσφαλμένων σημείων συγγραφέως, ὅστις ἀπλήστως ἀνεγνώσθη ὑπὸ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων καὶ ὅστις ἐχρησίμευσεν καὶ χρησιμεύει ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν πολλοῖς ὡς πηγὴ καὶ βοήθημα διὰ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἐν γένει πράγματα.

Ὡς πρὸς τὸ τοπογραφικὸν μέρος τῆς Ἑπαρχίας Κονίτσης ὁ Rouqueville ἀσχολεῖται εἰς τὴν περιγραφὴν του μὲ τὸ ἐξαιρετικῶς ἀνώμαλον, ὅπερ παρουσιάζει τὸ ἔδαφος σχηματίζον πολλαχοῦ στενωπούς, κλεισούρας, χαράδρας καὶ δυσπαρακολουθήτους κατ' αὐτὸν διακλαδώσεις ὁρέων.

Εἰδικῶς περὶ τῶν στενωπῶν, ἃς παραρρέει ὁ Ἀῶς, παρατηρεῖ¹ ὅτι οἱ πρὸ τοῦ Τίτου Λιβίου γεωγράφοι καὶ ἱστορικοὶ οἱ ἐπιχειρήσαντες νὰ γράψωσι κάτι τι περὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἑπείρου ἐπλανήθησαν καὶ ἐφαντασιοκόπησαν, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπαγάγωσιν ὑπὸ τι γεωγραφικὸν σύνολον τὰς χαράδρας ἐκείνας ἃς κατέτασσον ὅτε μὲν εἰς τὴν Χαονίαν, ὅτε δὲ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ἐφόσον δὲν εἶχον ἴδει ταύτας ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Ἐπρεπε λοιπὸν — παρατηρεῖ ὁ Rouqueville — νὰ παρακολουθήσωσι καὶ σπουδάσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ροῦν τῶν διαφόρων ποταμῶν, τὰς πηγὰς των, τὴν ἔκτασίν των καὶ τὴν διακλάδωσιν τῶν ὁρέων διὰ νὰ ῥίψωσι κάποιον φῶς ἐπὶ τοῦ χάους τῶν ὀνομάτων τῶν τοποθεσιῶν καὶ τῶν ἰδιαιτέρων κορυφογραμμῶν τοῦ Πίνδου².

Περὶ τῆς πόλεως Κονίτσης δοξάζει ὁ εὐφάνταστος Γαλάτης ἱστορικὸς ὅτι ἦτο ἀρχαία πόλις τῆς Ἑπείρου συμπεραίνων τὸ τοιοῦτον καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως λειψάνων Πελασγικῆς δῆθεν ἀκροπόλεως ΒΑ. τῆς σημερινῆς πόλεως Κονίτσης.

Ποία ἦτο ὁμως ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς ὀνομασία;

Μήπως Ἑκατόμπεδον³ ὅπως ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος;

Τὸ πρᾶγμα εἶναι πιθανὸν χωρὶς νὰ ἐπιβεβαιουῖται οὐδαμῶθεν.

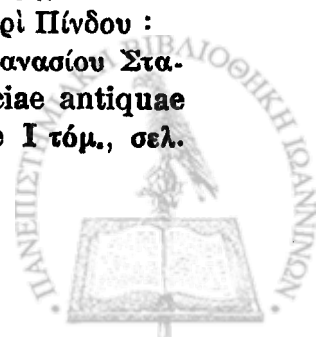
Ἡ νεωτέρα ὀνομασία τῆς πόλεως εἶναι πάντως Σκυθοσλαυικὴ καθόσον παρόμοια ὀνόματα Σλαυικὰ ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν Σλαύων εἰς ὅλας

¹) Πρβλ. Rouqueville, Voyage en Grèce τόμ. I. σελ. 167 καὶ ἐφεξῆς.

²) Πρβλ. πληρεστέρας τοπογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς πληροφορίας περὶ Πίνδου :

α') Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπείρος σελ. 17 καὶ 25. β') Ἀθανασίου Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά σελ. 11, 312, 369 καὶ 382. γ') Palmer, Graeciae antiquae descriptio, Cap. XVII σελ. 105. δ') Rouqueville, Voyage en Grèce I τόμ., σελ. 72 καὶ 76. Ὡσαύτως II τόμ., σελ. 36, 56—57, 178, 183, 245—259 κτλ.

ε') Πρβλ. Ἀθαν. Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά σελ. 23.

τὰς πόλεις τὰς κειμένας εἰς τὰς στενωπούς, τὰς καλουμένας κλεισωρίας ἢ κλεισούρας ¹.

Τοιαύτη κλεισώρια ὑπάρχει ὄντως ἡ ΒΑ. τῆς Κονίτσης τοποθεσία ἔνθα τὸ σημερινὸν χωρίον Πεκλάρι, καλεῖται δὲ μέχρι σήμερον κλεισούρα ², εἶναι δὲ τῷ ὄντι ἡ στενωπὸς αὕτη πραγματικὴ κλεισούρα.

Ἡ γνώμη τοῦ Palmer ³ ὅτι ἡ λέξις Κόνιτσα ⁴ εἶναι Σλαυϊκὴ εἶναι πιθανωτάτῃ ἐνισχυομένη καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως πληθύος ἐτέρων τοπωνυμικῶν ὀνομάτων τῆς αὐτῆς κατηγορίας (Δεπαλίτσα, Ὁστανίτσα, Τοπόλιτσα κ.τ.λ.).

Ἄλλως τε δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν ὅτι καὶ ἱστορικῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος τὰ μόνα λείψανα ἅτινα κατὰ τὴν μακροαίωνα Σλαυϊκὴν κατάκτησιν παρέμειναν ὡς τεκμήρια τῆς διαβάσεως τῶν Σλαύων (δεδομένου ὅτι ἔλλειπει πολιτισμοῦ ὑπερτέρου δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη καὶ βαθύτεραν ἐπίδρασιν ἡ Σλαυϊκὴ ἐκείνην κατάκτησις καὶ ἐπιδρομὴ ⁵) ἦσαν τοπωνυμικά τινα ὀνόματα πόλεων, χωρίων καὶ οὐδὲν πλεόν.

Ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κονίτσης κατὰ ἀρκετὰς ἑκατοντάδας περισώζονται τοιαῦτα Σλαυϊκὰ τοπωνυμικά ὀνόματα.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Κονίτσης.

Κατὰ τὸν Rouqueville πιθανωτέρα εἶναι ἡ γνώμη καθ' ἣν δέον ἐν τῷ ὀνόματι τῆς πόλεως «Κόνιτσα» νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν πόλιν Γλαβινίτσαν πρωτεύουσαν τῆς μεσημβρινῆς Ἰλλυρίας τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ εἰς τὸ III, V καὶ XIII βιβλίον τῆς ἱστορίας της ⁶.

Τὸ ὅτι ὁμως ἡ Ἰλλ. πόλις Γλαβινίτσα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν

¹) Πρβλ. Palmer, Graeciae antiquae descriptio I, σελ. 36. «Bulgari qui nomina nova imposuerunt urbes in angustias sitas habuerunt Mitrowitza, Cognitza etc.». Τὸ χωρίον τοῦ Palmer ἀναφέρει ὁ Rouqueville ἐν σελ. 16 I, τόμ. Voyage en Grèce' πρβλ. ὡσαύτως σωζόμενα τοπωνυμικά ὀνόματα χωρίων καὶ θέσεων τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης: Δεπαλίτσα, Ὁστανίτσα κτλ. Ἐπίσης Τοπόλιτσα.

²) Μέχρι σήμερον σώζεται εἰς τὸ στόμα τῶν ταξιδιωτῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀγωγέων ἡ φράσις «θὰ πᾶμε ἀπὸ τὴν Κλεισούρα ἢ ἀπὸ τὴν Πλάκα».

³) Πρβλ. Palmer, Graeciae antiquae descriptio, βιβλ. I. σελ. 36.

⁴) Πρβλ. α') Hans Krahe, «Die alten Balkanillyrischen geographischen Namen: Auf Grund von Autoren und Schiften. Heidelberg 1925. β') Sufflay Milan V., Städte und Burgen Albaniens hauptsächlich während des Mittelalters. Wien 1924. γ') Jokl-Norbert, Linguistisch-Kulturhistorische Untersuchungen in dem Bereiche des Albanischen. Berlin 1923.

⁵) Πρβλ. Κωνστ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. IV, σελ. 244 καὶ ἐφεξῆς. Ὡσαύτως περὶ τῶν Σλαυϊκῶν ἐπιδρομῶν ἐν Ἡπείρῳ πρβλ. Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἡπειρος σελ. 41 καὶ 54.

⁶) Πρβλ. Ἄννης Κομνηνῆς Ἀλεξιάς βιβλ. III, IV, XIII ἐκδ. Βενετίας' ἐπίσης Κων. Παπαρρ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους. Τόμ. IV σελ. 437, ἐφεξῆς.

Κόνιτσαν, περὶ αὐτοῦ οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων, ὁ μόνος δὲ ἴσως πιστεύων εἶναι ὁ εὐφάνταστος Γαλάτης ἱατρός.

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν γενικωτέρων ἀπὸ τε ἱστορικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης, ἐκθέτοντες μὲν τὰ ὑπὸ τοῦ Rouqueville δοξαζόμενα, ἀνατρέποντες δὲ καὶ ἐξηγοῦντες συμπληρωματικῶς τὰς πλάνας καὶ τερατολογίας τούτου ἐν πολλοῖς σημείοις.

Ὁ Rouqueville διέδραμεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης. Περιγράφων δὲ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ταξιδίου του ἐκείνου ἀνὰ τὰ χωρία τοῦ ὀφειοειδοῦς Σαρανταπόρου (παραποτάμου τοῦ Ἀφού) ἀναγνωρίζει ὅτι εὐρίσκεται ἐπὶ ἐδάφους τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντος καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ τὰς μεγάλας λεπτομερείας, δι' ὧν δύναταί τις νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς τῶν Ρωμαϊκῶν λεγεῶνων διαδρομὰς ἐναντίον τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Μακεδονίας καὶ εἰδικῶς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φλαμινίνου κατὰ τοῦ Φιλίππου.

Ὑστερα δὲ ἀπὸ μερικὰς λυρικὰς καὶ ποιητικὰς ἀποσιροφὰς διὰ τὴν ἱστορικὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων, ὁ πανύψηλος Σμόλικας ὅστις προβάλλει ἔμπροσθέν του, τὸ μεγαλοπρεπῶς ἄγριον τῆς φύσεως, ἡ ἀτελεύτητος σειρὰ τῶν χαραδρῶν καὶ βουνοσειρῶν καὶ αἱ ποικίλαι διακλαδώσεις τῆς Πίνδου καὶ ἰδίως τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Γράμμου, διαγράφουν ἐν τῇ φαντασίᾳ του τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς ἐπαρχίας, ἣν ἀναγνωρίζει ὡς ἐκ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐλλείψεως ἐρειπίων καὶ σημαινουσῶν ἄλλοτε πόλεων ¹, ὡς τὴν χώραν τῶν ἀρχαίων Ἀτιντάνων ², ἀρχαίου δηλονότι νομαδικοῦ Ἑπειρωτικοῦ φύλου, ὧν κύριον διακριτικὸν ἢ βαρβαρότητος καὶ ἡ πρωτογενὴς κατάστασις.

Παραθέτει δὲ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν καὶ τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Τίτου Λιβίου ἔχον ὡς ἑξῆς.

«Frigida haec omnis regio duraque cultu et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terrae similia habet. Ferociiores eos et accolae barbari faciunt, nunc bella exercentes nunc in paci miscentes ritus suos» ³.

¹) Πρβλ. Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπειρος σελ. 40. «... Τὰ μέρη ταῦτα ὄρεινὰ καὶ τραχέα εἶναι φύσει ὀχυρὰ καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν εἶχον ἀνάγκην τειχῶν, μὴ προοδεύσαντα δὲ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐξηκολούθουν καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαιότητα νὰ ζῶσι κατὰ κώμας τῶν ὁποίων οὐδὲν λείψανον ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῇ».

²) Πρβλ. Ἀθαν. Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά σελ. 28. Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπειρος σελ. 25. Ὡσαύτως πρβλ. γενικὰ περὶ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐν γένει φύλων, τῶν σχέσεων τούτων πρὸς ἄλληλα καὶ τῶν μερῶν ἅτινα κατέχουν: α') Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπειρος σελ. 27. β') Ἀθαν. Σταγειρίτου, Ἑπειρωτικά σελ. 74. γ') Γ. Δ. Χατζῆ (Πελλερέν). Τὸ Μυστικὸν τοῦ Κάστρου. (Ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως Γιάννινα) ἐφημερ. Ἑπειρος, ἀριθμὸς 2037 καὶ ἐφεξῆς.

³) Πρβλ. Rouqueville, Voyage en Grèce σελ. 167—182, Τομ. I (Livius Libr. LIV. σ. 30).

Προκειμένου περὶ τῶν διαφορῶν Ἑπειρωτικῶν φύλων ὥς καὶ τῆς ἀκριβοῦς τούτων κατοικίας αἱ γινῶμαι καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν διαφορῶν συγγραφέων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἶναι ἀντιφατικαὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι.

Συνεπῶς καὶ περὶ τῶν Ἀτιντάνων δὲν δυνάμεθα πειστικῶς νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι κατόκουν ἀκριβῶς ἐν τῇ σημερινῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτης ὥς ἰσχυρίζεται ὁ Rouqueville ἢ ἀλλαχοῦ.

Πολὺ ὁρθῶς παρατηρεῖ¹ ὁ φίλιτος κ. Γ. Δ. Χατζῆς, ὅτι «προκειμένου περὶ Ἑπειρωτικῶν φύλων καὶ τοποθετήσεως ἀρχαίων Ἑπειρωτικῶν πόλεων ἢ ἄλλων Ἑπειρωτικῶν εἰδήσεων οὐδέν, παρ' ὅλους τοὺς τόμους τῶν γραφέντων, εἶναι θετικὸν καὶ καθωρισμένον καὶ λελυμένον, ἀλλὰ ὅλαι αἱ πληροφορίαι εἶναι ἀμφίβολοι καὶ χρήζουσι τῆς βασάνου πολυμερεστέρως μελέτης».

Καὶ ἀλλαχοῦ² προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Τοποθετοῦνται τὰ Ἑπειρωτικὰ φύλα, ἐνῶ κανεὶς συγγραφεὺς δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν ἄλλον, οὔτε πόσα ἦσαν τὸν ἀριθμόν, οὔτε ποῦ εἶχον τὴν ἑδραν των, καὶ αἱ πόλεις δὲ κατὰ συμπερασμόν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς φαντασιώδη καὶ ἀντιμαχόμενον πρὸς ἄλλας ὑποθέσεις τοπογραφοῦνται, καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ τὰ ὄρη ὡσαύτως καὶ αἱ ὀνομασίαι ἐπὶ τῇ βάσει ἐνδείξεων, εἰκασίων καὶ πληροφοριῶν τοῦ Ὀμηρικοῦ καταλόγου Στράβωνος, Θουκυδίδου, χωρίων τῶν τραγικῶν ἢ ἐπικῶν ποιητῶν κ.τ.λ., ἐνῶ μία ἐπισταμένη μελέτη καὶ σύγκρισις ὅλων αὐτῶν τῶν πηγῶν κατ' ἀντιπαράστασιν καὶ ἀντιπαραβολὴν τρόπον τινὰ πληροῖ τὸν μελετητὴν ἀθυμίας. Διότι ὅλα ἀντιμάχονται πρὸς ἄλληλα, ὅλαι αἱ ὑποθέσεις ἀντινομοῦσιν, ὅλαι αἱ συνοριακαὶ γραμμαὶ συγχέονται καὶ μετατοπίζονται καὶ συμφύρονται».

Ὁ κ. Εὐαγγελίδης³ φρονεῖ ὅτι οἱ Ἀτιντάνες ἐξετείνοντο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Δρίνου καὶ ὑπέκειντο ὑπὸ τοὺς ἰσχυροὺς αὐτῶν νοτίους γείτονας τοὺς Μολοσούς. Ἀνατολικῶς τούτων κατόκουν οἱ ἐκ τοῦ Ἀφου ἢ Αὔου ὀνομαζόμενοι Παραναῖοι, οἱ δὲ Ὀρέσται κατεῖχον τὰ ἄρεινὰ μέρη τῆς Κολωνίας.

Ἄλλοι ἄλλα φρονοῦσιν καὶ ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα ἀντιμάχονται πρὸς ἄλληλα⁴.

Ὁ τόσον ὅμως εὐφαντάστως ἀναπολῶν τὸ παρελθὸν τῆς ἐπαρχίας Κονίτης λόγιος Γάλλος καὶ ἱατρὸς περιπίπτει εἰς σοβαρὰ ὀλισθήματα

¹) Πρὸβλ. Γ. Δ. Χατζῆ (Πελερέν), Τὸ Μυστικὸν τοῦ Κάστρου. Ἐφημ. Ἑπειρος, ἀριθμὸς φύλλου 2040.

²) Αὐτόθι. Ἐφημ. Ἑπειρος, ἀριθμὸς φύλλου 2039.

³) Πρὸβλ. Δ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Βόρειος Ἑπειρος σελ. 25.

⁴) Πρὸβλ. Ἐπιστημονικὴν ἀπόπειραν τοποθετήσεως τῶν Ἑπειρωτικῶν φύλων Klotzsch: Epirotische Geschichte bis zum Jahre 280 v. Chr. Berlin 1911.

προκειμένου περὶ τῆς ἐκτιμήσεως ἐκείνου ὅπερ προσπίπτει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ὁ περίφημος δηλονότι συγγραφεὺς τοῦ ἑξατόμου Voyage dans la Grèce . . . ἀναφέρει ¹, ὅτι κατὰ τὴν περιοδείαν του εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης οὐδαμοῦ καὶ εἰς οὐδὲν χωρίον ταύτης ἤκουσε λαλουμένην τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἀναγράφομεν ἐπὶ λέξει τὰ περίφημα αὐτὰ χωρία ἔχοντα ὡς ἑξῆς :

«Depuis notre départ de Conitza je n'avais plus entendu parler le Grec dans aucun village et je devais communiquer au moyen d'un interprète qui, au lieu de répondre à mes intentions, ne me causait que des embarras. Cependant l'idée de conquérir quelques connaissances géographiques m'animait à la vue d'une contrée jusqu' alors interdite aux voyageurs» ². Καὶ ὀλίγον κατωτέρω ³ προσθέτει τὰ ἀκόλουθα :

«La population peu industrielle du canton de Conitza se compose de Grecs et d'Albanais répartis dans trent-six villages, dont le nombre des habitants calculé avec celui du dit-lieu forme un total de vingt-mille individus parmi lesquels un quart du plus!! sont mahométans».

Ὁμολογουμένως ἐνταῦθα ὑπάρχει περίπτωσις καθ' ἣν δέον νὰ ἀναζητήσωμεν πῶς ἐνέπεσεν εἰς τὴν πλάνην ταύτην ὁ ἐν πολλοῖς φιλέλλην Γάλλος, ὥστε νὰ ἀναγράψῃ εἰδήσεις οὐδὲ πόρρωθεν ἐχούσας σχέσεις μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πραγματικότητα.

Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πρόθεσιν πρὸς παραποίησην τῆς ἀληθείας οὐδεμίαν εἶχεν ὁ Pouqueville· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα, ἔξ ὧν ὁ ἴδιος λέγει, ἠσθάνετο στενοχωρίαν διὰ τὰς ἀντιφατικὰς πληροφορίες τὰς ὁποίας συνέλεγε κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ταξιδίου του, καὶ μάλιστα διὰ τὴν συστηματικὴν προσπάθειαν καὶ πρόθεσιν τῶν συνοδῶν του ὅπως τὸν ἀπατήσουν.

Ἀλλὰ πῶς ἔπεσε θῦμα καὶ διατί οἱ συνοδοὶ του δὲν συμπεριφέρθησαν εὐγενῶς καὶ δὲν τὸν ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ταξιδίου του;

Ἐκ τῆς πλάνης εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέπεσε μᾶς ἐξάγει ὁ ἴδιος δι' ὧν λέγει τόσον ἐν τῇ περὶ Κονίτσης περιγραφῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς ἐπαρχίας Κολωνίας τοιαύτῃ.

Ἡ ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἐγράφη ἐπὶ τῇ βάσει πληροφο-

¹) Πρὸβλ. Pouqueville, Voyage en Grèce. Τόμ. I, σελ. 180 καὶ ἐφεξῆς.

²) Pouqueville, Voyage en Grèce Τόμ. I, σελ. 180.

³) Αὐτόθι, Τόμ. I, σελ. 182.

ριῶν, αἵτινες συνελέγησαν εἰς τὸ διάστημα μιᾶς ἡμέρας¹ διότι τόσον ἐχρειάσθη ἵνα φθάσῃ ἀναχωρήσας ἐκ Κονίτσης εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες² ὅπου καὶ κατέλυσε τὸ ἑσπέρας.

Ἡ συνοδεία του ἀπετελεῖτο ἐξ Ἀλβανῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ταύτης ἦτο εἰς Ἀγᾶς ἐκ Τεπελενίου³.

Καθ' ὁδόν, καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν ἀπὸ Κονίτσης μέχρι Χιονιάδων, δὲν συνήντησαν παρὰ 10 ἄτομα, οἱ δὲ χωρικοὶ ἀπέφευγον νὰ πλησιάσουν τὴν συνοδείαν των⁴.

Ὅτε δὲ ὁ Pouqueville διηυθύνετο πρὸς τὸ χωρίον Κεράσοβον, ἵνα ἐπαναπαυθῇ ἐκ τοῦ καύσωνος τῆς μεσημβρίας, ἀπηύθυνε μετὰ τὴν ἄφισιν του διαφόρους ἐρωτήσεις εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου, ζητῶν σχετικὰς πάντοτε πληροφορίας περὶ διαφορῶν τῆς ἐπαρχίας τοποθεσιῶν, χωρίων κτλ., οἱ συνοδοὶ του ὁμως ἐστενοχωροῦντο ἐκ τῆς περιεργείας του καὶ ἤρχισαν νὰ ὑποπτεύωνται τὰς προθέσεις, ἠσθάνοντο δὲ πραγματικὴν δυσφορίαν ἀκούοντες τὸν Pouqueville νὰ ζητῇ πληροφορίας περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφορῶν χωρίων καὶ νὰ χαράσῃ γραμμὰς ἐπὶ τοῦ σημειωματαρίου του.

Τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καθ' ἣν ὁ ἴδιος ὁ Pouqueville διηγεῖται, ἐφθασαν εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες καὶ κατέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς πλουσίου ἑλλήνος ἐμπόρου, ὅπου εὗρον καὶ ἓνα κουτσόβλαχον ἐκτελοῦντα ταξείδια διὰ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις μεταξὺ Ἀλβανίας καὶ Βουκουρεστίου.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κουτσόβλαχος οὗτος ἔμπορος ἦτο προσανατολισμένος κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Pouqueville ὡς πρὸς τὰς διαφόρους τοποθεσίας ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰς πληροφορίας καὶ ὑπαγορεύσεις τούτου⁵ ἵνα ἐπιφέρῃ διορθώσεις διαφορῶν εἰς τὰς ἐν γένει τοποθεσίας τῶν χωρίων τὰ ὅποια οἱ συνοδοὶ του εἶχον ἀλλοιωσῇ διὰ τῆς προφορᾶς των καὶ ἴσως ὅπως συχνάκις παρετήρησε καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὸν ἀπατήσουν.

Εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν συνοδῶν του Τουρκαλβανῶν, οἵτινες φαί-

¹) Πρὸβλ. Pouqueville, Voyage en Grèce Τόμ. I σελ. 179, (dans une journée de marche).

²) Χωρίον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἀπέχον 8 ὥρας τῆς Κονίτσης καὶ εὐρισκόμενον πρὸς τὰ ΒΑ ταύτης πλησίον τῆς ἐπαρχίας Κολωνίας.

³) Pouqueville, Voyage en Grèce. Τόμ. I σελ. 179.

⁴) Αὐτόθι Τόμ. I σελ. 179. «Je rencontraï à peine dix personnes sur les différents chemins que je parcourus». «..... Les paysants fuyaient à l'approche de notre caravane errante» !!.

⁵) Πρὸβλ. Pouqueville, Voyage en Grèce Τόμ. I. σελ. 187. «Comme il était fait aux localités je rectifiai sous sa dictée la nomenclature des villages, que les guides avaient altéré par leur prononciation et peut être, comme je l'ai remarqué souvent, dans l'intention de me tromper».

νεται εἶχον ῥητὰς ὁδηγίας ἀπὸ τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὥστε νὰ τοῦ παραστήσουν τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης ὡς τμῆμα ἐνθα ἐλαλεῖτο ἡ Ἀλβανική, προσετέθησαν καὶ αἱ πληροφορίες τοῦ Κουτσοβλάχου τὸν ὁποῖον συνήντησεν εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες καὶ ὅστις μεταξὺ ἄλλων προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ καὶ χωρία τινὰ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης ὡς ¹ ἀποικίας Ρωμουνικᾶς (ὅπως π. χ. ἀναφέρει ἐν ὑποσημειώσει περὶ τοῦ χωρίου Λουψίκου, ὅπου οὐδεὶς ποτε ὑπῆρξε Κουτσόβλαχος), ὅτι ἦτο une colonie Valaque.

Ἀναμφιβόλως τὴν πληροφορίαν ταύτην περὶ τοῦ ἐλληνικωτάτου τούτου χωρίου μετέδωκεν ὁ κουτσόβλαχος ἔμπορος τὸν ὁποῖον συνήντησεν εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον.

Καὶ τοιουτοτρόπως τὰς παραπονημένας καὶ ἐκ προθέσεως ψευδεῖς πληροφορίες τῶν Τουρκαλβανῶν συνοδῶν συνεπλήρωσεν ὁ Κουτσόβλαχος ἔμπορος ὁ παρευρεθεὶς εἰς Χιονιάδες, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν πληροφοριῶν τῶν δύο τούτων προκατειλημμένων καὶ ἀναξιοπίστων μαρτύρων ἐγράφη ἡ περὶ Κονίτσης ἱστορία ὑπὸ τοῦ Rouqueville.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω νομίζομεν ὅτι ἡ πλάνη τοῦ Rouqueville εἶναι καταφανὴς διὰ πάντα ἀμερόληπτον ἐρευνητήν.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα:

Εἶχεν ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς πρόθεσιν νὰ παρεμβάλλῃ δυσχερείας εἰς τὸ ταξίδιον τοῦ Rouqueville καὶ διατί;

Καὶ τὴν ἀπορίαν ταύτην λύει πάλιν ὁ ἴδιος ἐξ ὧν λέγει κατωτέρω εἰς τὴν περὶ τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας περιγραφὴν του ², εἰς τὴν ὁποίαν ἡ αὐτὴ ἐπιπολαιότης καὶ ἀνακρίβεια παρατηροῦνται ὅσον ἀφορᾷ τὴν περισυλλογὴν τῶν διαφόρων πληροφοριῶν καὶ τῶν παντοειδῶν γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν εἰδήσεων.

Ἀναφέρει δηλονότι ὁ ἴδιος, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Ἡπειρον εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον καὶ διεπνέετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ μεταβῇ μέχρις Ἀχρίδος, διασχίζων οὕτω ὁλόκληρον τὴν ὄροσειράν τῆς Πίνδου, ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βορρᾶν, ἐν τῇ πραγματοποιήσῃ δὲ τοῦ πόθου του τούτου εἶχε δοκιμάσει ἄρκετὰς δυσκολίας ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ ὅστις ὑπὸ διάφορα προσχήματα εἶχε μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του.

Κατόπιν τῆς σαφειστάτης καὶ ἀποκαλυπτικῆς ταύτης μαρτυρίας αὐτοῦ

¹) Αὐτόθι Τόμ. I, σέλ. 189.

²) Πρβλ. Rouqueville, Voyage en Grèce. Τόμ. I σελ. 193—195.

³) Πρβλ. Ponqueville: Voyage en Grèce. «..... et j'avais constamment éprouvé des difficultés de la part d'Ali-pacha qui sous des prétextes spéciaux avait jusqu'alors traversé mes projets» Τόμ. I, σελ. 186.

τούτου τοῦ Rouqueville δὲν εἶναι ἄπορον οὐδὲ ἀνεξήγητον τὸ ὅτι ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, ὅτε ἤρχισεν οὗτος πραγματοποιῶν ἐν τέλει τὸ σχέδιον τοῦ ταξειδίου του ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, μετεβίβασε καταλλήλως ὁδηγίας νὰ παρεμβληθοῦν δυσκολίαι καὶ νὰ διαστραφῇ ἡ ἀλήθεια· αἱ δυσκολίαι δὲ αὗται παρενεβλήθησαν κατὰ ἀνιοῦσαν κλίμακα ἐφόσον ἐξηκολούθει τὸ ταξειδίον του καὶ εἶχε προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κολωνίας, ὥστε ἠναγκάσθη ἐν τέλει νὰ διακόψῃ τοῦτο ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει¹ λεπτομερῶς ἐκθέτων τὰ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν αἵτινες προεβλήθησαν ἐκ μέρους τῶν συνοδῶν του μὴ ἀναλαμβάνοντων τὴν εὐθύνην καὶ περὶ τῆς ζωῆς του αὐτῆς ἀκόμη.

Ὑποθέτομεν, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, ὅτι εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν διευκρινίσθη πειστικῶς τὸ γεγονὸς τῶν συνηκῶν, ὑφ' ᾧ ἔλαβε χώραν ἡ παραποίησης τῆς ἀληθείας ἐν τῇ περιγραφῇ περὶ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης.

Καὶ ἐν τούτοις αἱ πληροφορίες αὗται αἱ ἐσφαλμέναι ἐξηκολούθησαν μέχρις ἐσχάτων νὰ πιστεύωνται² καὶ νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει ὑπὸ ὅλων τῶν ξένων, οἵτινες περὶ τῶν μερῶν ἐκείνων μόνον τὰς πληροφορίες τοῦ Rouqueville εἶχον ὑπ' ὄψει.

Ἰδοὺ δὲ διὰ ποῖον λόγον παρίσταται ἐπὶ πλεόν ἀνάγκη ἀποκαθάρσεως ὅλων τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑπειρωτικῶν πραγμάτων.

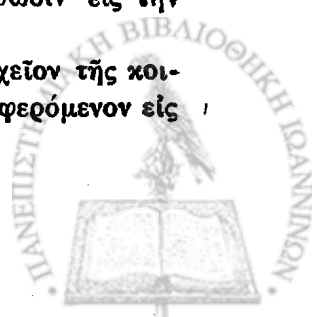
Καθ' ἡμᾶς, διάφοροι μονογραφίαι, ἔστω καὶ σύντομοι, διαφόρων λογίων, ἀποκαθιστῶσαι ὅμως τὴν ἀλήθειαν, ὥς καὶ δασιλῆς ἀφ' ἑτέρου δημοσίευσίς αὐτουσίως παντὸς εἵδους ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τε τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον Ἑπειρωτικὸν βίον, θέλουν προσφέρει τὸ πολύτιμον καὶ πραγματικὸν ὑλικὸν εἰς τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος³.

Ἐὰν δὲ ἐκ παραλλήλου ἐπιτευχθῶσιν εὐρεῖαι ἀνασκαφαὶ καὶ περισυλλεγοῦν ἐκ τῶν Μοναστηρίων καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἰδίᾳ, ταξινομηθοῦν δὲ καὶ ἔλθουν εἰς φῶς ὅλα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τὰ ἐρριμμένα εἰς ἄχρηστα κιβώτια καὶ εἰς ἀνηλίους κρύπτας, ἀναμφιβόλως ὑπὸ ἄλλο ὄμμα θὰ ἀντικρύ-

¹) Πρὸβλ. Rouqueville, Voyage en Grèce. Τόμ. I, σελ. 190.

²) Ὑποθέτομεν ὅτι καὶ κατὰ τὴν χάραξιν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῆς Διεθνούς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν Bilinsky ἐπαιξάν σπουδαῖον ρόλον αἱ ἐσφαλμέναι πληροφορίες τοῦ Rouqueville. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης εἶχον διατρέξει πραγματικὸν κίνδυνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ζώνην.

³) Πρὸβλ. Παρόμοιον τρόπον ἐρεύνης εἰς τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν ἀρχεῖον τῆς κοινότητος Ὑδρας ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ἀντωνίου Λιγνοῦ εἰς 5 τόμους καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1778—1832.

σωμεν τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ περιόδους τῆς Ἑπειρωτικῆς μας ἱστορίας. Ἡ ἴδρυσις τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Μουσείου μὲ τμῆμα Ἀρχείου τῶν Ἑπειρωτικῶν Κοινοτήτων, ἐν ᾧ θὰ συνεκεντροῦντο ὅλα τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικά ἔγγραφα καὶ χειρόγραφα, ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ταχύτερον.

Ἡμεῖς ὡς Ἐπιμελητὴς ἄλλοτε τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς πόλεως καὶ Νήσου Ἰωαννίνων ἐρρίψαμεν τὴν ιδέαν καὶ ἐνηργήσαμεν περὶ τῆς ἀμέσου πραγματοποιήσεως.

Αἱ ἐνέργειαι ὅμως δυστυχῶς ἐκείναι προσέκρουσαν εἰς παντοειδεῖς ὑπεκφυγὰς ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων.

Σύγχρονος Ἑπειρωτογράφος, ὁ φίλτατος καὶ μελετηρὸς κ. Χατζῆς (Πελλερὲν) παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

«Μία ἀπὸ τὰς λεπτοτέρας ψυχικὰς καὶ διανοητικὰς εὐγενείας ἐνὸς λαοῦ εἶναι ὁ πόθος του, τὸ ἐνδιαφέρον του, ἡ στοργή του πρὸς τὴν πατρίδα ἱστορίαν.

Ὅπως εἶναι παμφιλτάτη καὶ θελκτικὴ κάθε κόχη, κάθε γωνιὰ τοῦ πατρικοῦ σπητιοῦ καὶ ὅπως πλημμυρίζει τὸν νοῦν φιλόστοργον ξύπνημα εἰς τὸ ἀντίκρουσμα κάθε κειμηλίου, κάθε ἔγγραφου, κάθε προγονικῆς περγαμνῆς ἢ ἐπιστολῆς, ἔτσι μεγάλῃ, ἱερᾷ, φιλτάτῃ, αἰωνίως ἀχόρταγος νὰ ἴδῃ καὶ ἐρευνήσῃ πλειότερα, αἰωνίως στοργικὴ νὰ ἐννοήσῃ καὶ αἰσθανθῇ πλειότερα ἀπὸ τὴν περασμένην ζωὴν τῶν πατέρων καὶ προγόνων του πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ἐρευνα εἰς τὴν συνείδησιν ἐνὸς λαοῦ διὰ τὴν ἱστορίαν¹». Συμφωνοῦμεν πλήρως πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ ἤδη τῆς ἀτελοῦς περὶ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης ἡμετέρας διατριβῆς προβαίνομεν κατωτέρω συμφώνως πρὸς τὰς ἐκτεθείσας ἀρχὰς καὶ τὸν διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἑπειρωτ. Χρονικῶν» ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἔγγραφων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1819—1850 χρονικὴν περίοδον καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον καὶ εἰς τὴν δρασίαν διαφόρων ἀνδρῶν τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ δημοσίευσις τῶν ἔγγραφων τούτων, ἅτινα ἀνεύρομεν εἰς τὸ ἀτομικὸν οἰκογενειακὸν ἀρχεῖον, θέλουν ἀποκαλύψει ἀρκετὰ τοπικὰ ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης καὶ θέλουν χρησιμεύσῃ ὡς ἀπαρχὴ ἀκριβεστέρων καὶ μᾶλλον ἐμπεριστατωμένων μελετῶν διὰ τὸ ἐλληνικώτατον τμῆμα τῆς Ἠπείρου² ὅπερ ἡγνοήθη

¹) Πρὸβλ. Γ. Χατζῆ (Πελλερὲν) «Ἑπειρος» 27 Σεπτεμβρίου 1928 ἀριθ. φύλ. 3045/1225.

²) Ἐσχάτως ἐξέδωκεν ἀκριβῆ καὶ μετ' ἀρκετῆς φιλοκαλίας χάριτην τοπογραφικὸν τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης ὁ μελετηρὸς καὶ φίλος δημοδιδάσκαλος καὶ Δ/τῆς τοῦ ἐν Βουρμπιάνῃ Σχολείου κ. Χαράλ. Ρεμπέλης.

τελείως ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ παρεστάθῃ ὑπὸ τοῦ Rouqueville ὡς κατοικούμενον ὑπὸ Ἀλβανῶν.

Φρονοῦντες δὲ μετὰ τοῦ ρέκτου Σεβασμ. Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος¹ ὅτι ἡ παραχώρησις πρὸς δημοσίευσιν ἱστορικῶν ἐγγράφων διαφωτιζόντων οἰανδήποτε πτυχήν τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας εἶναι ἡ μᾶλλον πατριωτικὴ πρᾶξις καὶ ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς διὰ πάντα ἀληθινὸν Ἑπειώτην, προβαίνομεν εἰς τὴν παρὰ πόδας δημοσιεύσιν των, τηρήσαντες τὴν ὀρθογραφίαν ἀπαράλλακτον.

Ἐν Ἰωαννίνοις, Μάρτιος 1929.

Β΄.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΒΙΟΝ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΠΙ Τῇ ΒΑΣΕΙ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝΩΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΥΡΚΑ ΣΟΥΡΛΑ

Οἱ ὑποφαινόμενοι δηλοποιοῦμεν ὅτι σήμερον ὅλοι ὁμοῦ ἀπεφασίσαμεν καὶ ἐρρίψαμεν εἰς λήθην ὅλας τὰς φιλονικίας ὅπου ἀναμεταξύ μας εἴχαμε καὶ ἐγίναμεν ἓν σῶμα καὶ μία ψυχὴ καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔχομεν νὰ προσπαθήσωμεν πίπτοντες κατακέφαλα ὅπου νὰ ξελαγαρίσωμεν καὶ νὰ ξεπαστρέψωμεν ὅλα τὰ παλαιὰ καὶ καινούρια τοῦ βιλαετίου μας² ἰσάπια³, χωρὶς νὰ ἀφήσωμεν πλέον κανένα ἐμπέρδευμα ἀφίνοντες ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλας τὰς λογοτριβὰς καὶ ψυχρότητας ὅπου ἕως σήμερον ἀναμεταξύ μας εἴχαμε, καὶ ὥς θεάρεστον καὶ συμφέρον ὅλης τῆς κοινότητος καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας θέλομεν πορευθῇ εἰς τὸ ἐξῆς μὲ μίαν γνώμην ὅλοι ὁμοῦ⁴, ἔχοντες μέσα εἰς τὴν *ιεράν συμφωνίαν* καὶ ὅποιον προεστὸν ἤθελεν ἔχει

¹) Πρβλ. «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά». Τόμ. Α' τεῦχος Α' σελ. 4 Προλόγου.

²) Ἐννοεῖται ἡ ἐπαρχία Κονίτσης ἣτις εἰς οὐδὲν ἐγγράφον ἀναφέρεται ὡς κατὰ ἄλλὰ ὡς βιλαέτιον. (Πρβλ. φράσιν «Κόνιτσα Κασαμπᾶς Γιάννενα χωργιό»).

³) Λογαριασμοί.

⁴) Οἱ προεστοὶ πέντε χωρίων τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἀντιπροσώπευον τὴν γνώμην ὅλης τῆς ἐπαρχίας καὶ ἦσαν ἐξουσιοδοτημένοι νὰ ἀποφασίσουν καὶ λύουν ὅλας τὰς διαφοράς. Ἐλέγοντο δὲ ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἄλλων ἐγγράφων «*Προεσιῶτες τῶν πέντε κύκλων*».

τὸ Βαρόσι¹ ἂν εἶναι σύμφωνος μὲ ἡμᾶς. Εἰς τὴν προεστίαν νὰ στέκονται ἀπὸ δύο ἀπὸ ἡμᾶς εἰς κάθε ἕξη μῆνες καὶ τελειώνοντας ἡ προθεσμία τῶν ἕξη μηνῶν νὰ θεωρεῖται ὁ λογαριασμός των καὶ νὰ παραιτοῦνται χωρὶς τινὸς προφάσεως, μὲ λόγον ὅτι μὲ θέλουν τὸ Βελαέτι, ἢ διὰ μέσου τῆς διοικήσεως ἢ μὲ κάθε ἄλλην πρόφασιν, δὲν ἔχουν δίκαιώμα νὰ στέκουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἕξη μῆνας, παρὰ νὰ παραιτοῦνται καὶ νὰ διορίζωνται πάλιν ἀπὸ τὴν σειράν μας δύο ἄλλοι διὰ νὰ ἔρχεται γύρα εἰς ὅλους μας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σειράν ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν νὰ ἐμπεριέχεται καὶ ὁ προεστὸς τοῦ Βαρουσιοῦ, ἂν εἶναι σύμφωνος μὲ ἡμᾶς.

Εἴμεθα εἰς χρέος ὅλοι νὰ ἀγκαλιάζωμεν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις μας κάθε ὑπόθεσιν τοῦ Βιλαετίου μας διὰ τὸ ὄφελος τῆς Κοινότητος συμβοηθῶντες εἰς κάθε ἀπαιτοῦσαν περίστασιν τοὺς τυχόντας δύο διορισμένους προεστῶτας· ὁμοίως εἴμεθα εἰς χρέος νὰ συμβοηθῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς μας καὶ καρδίας εἰς κάθε ὑπόθεσιν ὅπου ἤθελεν συμπέσει κανενὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε ὅπου νὰ τὴν νομίζωμεν καὶ νὰ τὴν ἀγκαλιάζωμεν ὥσάν νὰ εἶναι κοινὴ ὑπόθεσις ὅλων μας, ἀπὸ ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅποιος ἤθελεν εὐγῇ καὶ γίνῃ αἷτιος διὰ νὰ φέρῃ πάλιν διχόνοιαν καὶ σκάνδαλον εἰς τὸ ἀναμεταξύ μας νὰ θεωρεῖται καὶ νομίζεται ἐκεῖνος ἀπὸ ὅλους μας ὥς ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, χωρὶς νὰ ἐνωθῇ κανένας ἀπὸ ἡμᾶς μ' αὐτὸν καὶ ὥς προδότην παραβάτην καὶ κακοποιὸν νομίζοντάς τον, ὅλοι ὁμοῦ νὰ τὸν ἀποξενώνωμεν ἀπὸ τὴν μέσῃν μας καὶ πλέον νὰ μὴν τὸν καριστοῦμεν² εἰς καμμίαν ὑπόθεσιν. Οἱ διωρισμένοι δύο προεστῶτες εἰς κάθε ὑπόθεσιν νὰ πορεύονται μὲ τὴν γνώμην ὅλης τῆς συντροφιάς μας καὶ εἰς κάθε δόσιμον ὅπου ἤθελον κάμει νὰ πέρνωσιν μαρτυρικὸν ἀπὸ ὅποιον τῆς συντροφιάς μας ἤθελεν εὗρεθῇ εἰς Κόνιτζαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους ὅπου ἤθελαν ἀφίσει ἐκεῖνοι ὅπου νὰ λείπουν.

Τὸν μισθὸν ὅπου θὰ πάρωσιν οἱ δύο προεστῶτες τὸν μὲν μισθὸν νὰ πέρνωσιν οἱ δύο αὐτοί, καὶ τὸν ἄλλον μισθὸν³ νὰ τὸν δίδωσιν εἰς τοὺς ἄλλους συντρόφους διὰ τὰ ἔξοδά των καὶ ἔτζι ἔχει καὶ ἐξακολουθῇ διὰ πάντα. Διὸ κ' ἐκάμαμεν τὰ παρόντα συμφωνητικὰ γράμματά μας διὰ νὰ βασιῇ ὁ καθεὶς ἀπὸ ἕνα, πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω συμφωνιῶν μας καὶ ἀσφάλειαν. Διὸ καὶ ὑποφαινόμεθα.

1843 Ἰουνίου 27 Κόνιτσα.

(Γράμμα τῶν προεστώτων περὶ δεσμοῦ).

(Ἔπονται ὑπογραφαὶ τῶν προεστώτων τῶν πέντε κύκλων τῆς ἐπαρχίας Κονίτης).

¹) Δηλ. ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως Κονίτης.

²) Νὰ μὴ τὸν ἀναμιγνύωμεν. ³) Ἡμισυν.

Ἦτοι :

Ἰωάννης Σούρλας, Ἀδὰμ Νάσιου, Νικόλαος Κώστα Γραμματικοῦ, Δημήτριος Πρωτόπαπας, Ζήσης Κ. Δούμαρης.

* *
*

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν συμφωνητικοῦ ἐγγράφου δῆλον γίνεται παρ' ἡμῶν τῶν πέντε ὑποφαινομένων, ὅτι ὄντες συγγενεῖς καὶ φίλοι καὶ ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου μᾶς ἔτρεξαν εἰς τὸ ἀναμεταξύ μας μικραὶ συγχύσεις, διὰ τοῦτο σήμερον ἀγνοήσαντες ὅλοι ὁμοῦ τὰ συγγενικά καὶ φιλικὰ χρῆμα ἀπεφασίσαμεν ἀποφασιστικῶς καὶ κεντρικῶς, ὅπου νὰ ὑποτάξωμεν τὰ πάθη καὶ μίση καὶ νὰ ρίψωμεν εἰς λήθην ὅλα τὰ παρελθόντα καὶ νὰ πορευώμεθα εἰς τὸ ἐξῆς μὲ ἀδελφικὴν σύμπνοιαν καὶ συσφιγμένην ἁρμονίαν κατὰ τὰ κάτωθι ἄρθρα.

Α') Τὸ Βιλαέτι νὰ ἐνωθῇ καὶ ἂν τὸ Βαρόσι δυστροπήσῃ διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ συμμαθεῖται καὶ τινὰ τσιφλίκια Καραμουρατάτικα, τότε ἡμεῖς ὅλοι ὁμοῦ νὰ πασχίσωμεν ὅπου νὰ τὰ τραβίσωμεν καὶ νὰ τὰ εἰσάξωμεν εἰς τὴν ἔνωσιν καὶ τὸ Βαρόσι ἅς μείνῃ μόνον του.

Β') Κάθε ὑπόθεσιν τοῦ Βιλαετιοῦ θέλομεν τὴν ἐνεργῇ καὶ συνομιλῇ οἱ ὑποφαινόμενοι τόσον περὶ προεστίας ὥσάν καὶ κάθε ἄλλην δουλείαν ἄνευ ζημίας τῶν ὑποφαινομένων.

Γ') Εἰς κάθε ὑπόθεσιν μας θέλομεν βοηθηθῇ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου χωρὶς νὰ ἀλλάξωμεν τὴν κάθε ὑπόθεσιν μας μὲ ἄλλον ἐπάνω εἰς τὸ δίκαιον.

Δ') Εἰς τὴν ὑπόθεσιν Δεσπότου¹ θέλομεν σταθῇ σύμφωνοι οἱ πέντε

¹) Ἐννοεῖ τὴν δρᾶσιν τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης κατὰ τὸ 1835, ὅστις διέπραττε διαφόρους αὐθαιρεσίας σχετικῶς μὲ τὰς προσόδους τῶν Μοναστηρίων καὶ ιδίως τοῦ Μοναστηρίου Βελλᾶς ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, γραμματέως τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ἐχούσης ὡς ἐξῆς :

«Ἐπιπόθητοι υἱοί μου κύρ Ἰωάννη Σούρλα καὶ Νικολάκη σᾶς ἀσπάζομαι.

Δὲν ἔχω καμμίαν αἰτίαν νὰ μὴν ἀγαπῶ τὸν Μητροπολίτην μας Βελλᾶς, πλὴν εἰξεύρετε ὅτι εἶμαι φιλόπατρις καὶ ἀγαπῶ καὶ τὴν πατρίδα πρὸ τῶν φίλων. Ἡ πανιερότης τοῦ αὐθαιρέτως καὶ ὡς τέλειος κληρονόμος θέλει νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ Μοναστήρια τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ συνάξῃ ὡς ἀπὸ τὰ ἴδια του κτήματα τὰ εἰσοδήματά του, καὶ νὰ τὰ κάμνῃ ὡς θέλει καὶ βούλεται. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ εἰς τὸ Μοναστήριον Βελλᾶς τὸ ἴδιον θέλει νὰ κάμῃ καὶ εἰς τὸ ἐν Βουκορεσίᾳ Μετόχιον τῆς Βελλᾶς. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὁμέρ-Πασᾶ ἐγὼ ἔκαμα καὶ ἦλθε τὸ Μοναστήριον Βελλᾶς εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου μας μὲ σκοπὸν νὰ διοικῆται μὲ τὴν εἶδησιν τῶν πατριωτῶν καὶ τὸ εἰσόδημά του νὰ συνάξεται καὶ ἐξοδεύεται πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, αὐτὸς τὸ ἔκαμνε καὶ τὸ κάμνει ὅπως θέλει.

Τώρα ἦλθεν ὁ κύριος Ντραμισίτης ἐδῶ εὐγενῆς καὶ τιμιώτατος μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἐν Βουκορεσίᾳ μετόχιον ἡμπορεῖ νὰ προσφέρῃ μίαν μεγάλην ποσότητα ὅπου καὶ τὸ χρέος του νὰ πλύνῃ καὶ ἡ πατρίς νὰ ὠφεληθῇ πολὺ, καὶ ὁ Μητροπολίτης μας αὐθαιρέτως πάλιν θέλει νὰ κάμῃ τὴν ἰδικήν του θέλησιν. Ὅλον αὐτὸ τὸ ἀνεξάρτητον φέρεσμον του ζημιώνει πολὺ τὴν πατρίδα καὶ πειράζει πολὺ τὴν φιλοτιμίαν της.

Διὰ τοῦτο σᾶς γράφω, νὰ ἀγρυπνήτε μὲ τοὺς προσετώτας τῶν πέντε κύκλων τῆς

εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον ὅπου συσχεφθῶμεν ὅλοι ὁμοῦ καὶ εὖρωμεν διὰ ὠφελιμώτερον.

Ε') Εἰς τὴν κοινὴν προεστίαν Βιλαετιοῦ Κονιτσιωτῶν δὲν ἔχομεν νὰ διορίσωμεν ποτὲ κανένα.

Σ') Τοὺς ἀπερασμένους λογαριασμοὺς θέλομεν τοὺς θεωρήσει καὶ ξελαγαρίσῃ ἐπάνω εἰς τὸ δίκαιον χωρὶς νὰ ζημιώσωμεν ἀδίκως κανένα καὶ χωρὶς νὰ ἀφήσωμεν πάλιν κανέναν ὅπου νὰ τὸ πάρῃ διὰ τὴν σακοῦλάν του.

Ζ') Ἄν κανένας ἐξωτερικὸς πειράξῃ κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς πέντε, τότε νὰ βοηθούμεθα ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἐννοοῦντες τὸν κατατρεγμὸν ἐκεῖνου ὡς τὸν τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Η') Ὅταν θέλει κοιταχθῇ καμμιά ὑπόθεσις κοινὴ τοῦ Βιλαετίου μας νὰ συναζώμεθα ὅλοι οἱ κάτωθεν εἴτε ἔχομεν τὸ δικαίωμα τῆς προεστίας τοῦ χωριοῦ του ὁ καθένας ἢ καὶ μὴ ἔχοντες αὐτὸ τὸ δικαίωμα πάλιν νὰ κοιτάζεται καὶ μαζὺ μὲ τὸ ὑπόλοιπον Βιλαέτι νὰ ἐκτελῇται ἢ κάτω ὑπόθεσις καὶ διὰ ἐκείνους ὅπου δὲν ἔχουν τὴν προεστίαν τοῦ χωριοῦ των νὰ προσπαθοῦμεν ὅλοι ὁμοῦ ὅπου νὰ τὸ λαμβάνουν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, καὶ ἂν εἶναι δύο ἄτομα ἀπὸ τина χωριά, αὐτὸ τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἔχουν μαζύ, χωρὶς νὰ ἐξαιρῇται κανὲν ἀπὸ τὰ δύο.

Θ') Ἄν ἤθελε συμπέσει καμμιά ὑπόθεσις κανενὸς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς κάτωθεν, διὰ νὰ κοιταχθῇ μὲ τὸ μέσον τοῦ μουσελίμι ἢ κατῇ ἢ καὶ κανενὸς συγγενῇ ἢ φίλου μας ἢ ἄλλου βιλαετιοῦ καὶ πειράξουν ἀδίκως ἢ ἡμᾶς ἢ τοὺς λοιποὺς τότες ὅλοι ὁμοῦ ἡμεῖς νὰ πηγαίνωμεν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ὅπου ὅπως νᾶναι τὸ δίκαιον νὰ τελειώνῃ. Καὶ ἂν δὲν εἰσακουσθῶμεν καὶ παθητικῶς ἤθελαν κάμει κανὲν ἐνάντιον αὐτοῖς οἱ βαλῆδες εἴτε φυλακὴ εἴτε ἄλλο τί, τότε ὅλοι συμφώνως νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὸν αὐθέντην μας διὰ νὰ τυὺς δίδῃ

ἐπαρχίας μας καὶ νὰ κάμῃτε μέσα εἰς τὴν Κόνιτσαν μίαν ἀντάμωσιν καὶ λέγοντες ὁλονῶν καὶ τὰ προσκυνήματά μου, νὰ ὁμιλήσετε μετὰ τοῦ κυρίου Δραμισίτη καὶ βεβαιωθῇτε καλὰ τὴν ὑπόθεσιν πῶς τρέχει καὶ ἀκολούθως νὰ κάμῃτε τὰ ἀναγκαῖα γράμματα ὅλοι κοινῶς πέρα καὶ πέρα καὶ νὰ μοῦ τὰ στείλεται ἐδῶ, καὶ ἐγὼ ἐρωτῶ τὸν αὐθέντην μας καὶ ἔπειτα τὰ στέλλω ἐκεῖ ὅπου νὰ κάμῃ χρεῖα, μὴν ἀμελήσετε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν καὶ κάθε ἄλλα τοιαῦτα, ὅτι μᾶς γίνεται καὶ ζημία μεγάλη καὶ ἀτιμία ἀξιοκατάκριτος ἀναξιότητός μας καὶ ὑγιαίνῃτε.

1835 Μαΐου 26 Μοναστήριον.

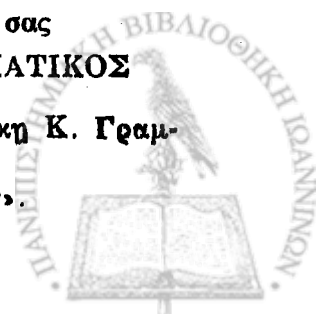
Ὁ πατήρ σας

ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ

«Τοῖς ἐπιποθήτοις μοι υἱοῖς κύρ Ἰωάννη Σούρλα καὶ κύρ Νικολάκῃ Κ. Γραμματικοῦ.

Τιμῶς

«Βούρμπιανην».

τὸ πρέπον νιζάμι. Καὶ ἂν δὲν τελειώνη διὰ λόγων καὶ χρειασθοῦν ἔξοδα αὐτὰ νὰ δίδωνται ἀπὸ τὸ βιλαέτι κοινῶς.

Ι΄) Ἄν ἀπὸ κανένα χωρίον τῶν ὑποφαινομένων ἡμῶν τρέξη σύγχιση εἰς τὸ ἀναμεταξύ των ἢ χωριανὸς καὶ κινηθῇ κανεὶς ἢ δύο ἢ καὶ περισσότεροι διὰ τοὺς βαλῆδες, τότε ἡμεῖς δὲν θέλομεν τοὺς ἀγκαλιασθῇ καὶ ὑπερασπισθῇ, ἐκτὸς ἂν ἔχουν γράμμα ἀπὸ κανέναν μας πρὸς τοὺς ἄλλους, τότε νὰ τοὺς ὑπερασπίζονται ὡς τοὺς γράφει τὸ γράμμα ὅπου νὰ τοὺς φέρουν ἀπὸ τὸ χωριὸν ὅπου νὰ εἶναι δύο προεστοὶ τὸ γράμμα νὰ ἔρχεται πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο γραμμένοι καὶ ἔτσι νὰ τοὺς βοηθοῦν.

ΙΑ΄) Ἄν κανένας ἀπὸ τὰ χωριά μας εὕγῃ καὶ θελήσῃ νὰ κατατρέξη κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς ἢ φανταζόμενος νὰ κατεβάσῃ τὴν τιμὴν τῆς προεστίας καὶ νὰ εἶναι εἶδος σκανδάλου διὰ κάθε ὑπόθεσιν τῆς χώρας καὶ ἀφοῦ μᾶς εἶπῃ ὁ συνάδελφος ὅτι πάσχει, εἰ μὲν καὶ εἶναι συγγενὴς εἴτε φίλος, ἔχομεν χρέος νὰ τοῦ εἴπομεν μίαν φορὰν καὶ ἂν δὲν παύσῃ καὶ τρέξη εἰς τὰ ἴδια, τότε εἴμεθα εἰς χρέος ὅλοι ὁμοῦ νὰ ἐφευρίσκωμεν τρόπον ὅπου νὰ τοῦ γίνεταί ἡ πρέπουσα παιδεία ἕως ὅπου νὰ ἔρχεται εἰς αἴσθησιν.

ΙΒ΄) Ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ὑπογεγραμμένους ἔχομεν νὰ ἐμβαίνωμεν ἀπὸ ἕνας προεστὸς διὰ τὸ βιλαέτι, καὶ νὰ στέκεται μόνον ἀπὸ ἕξ μῆνας καὶ ὄχι περισσότερον.

ΙΓ΄) Ὅποιος ἔλθῃ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μας διὰ νὰ κάμῃ νταβάν¹ εἴτε εἰς μουσελίμην² εἴτε εἰς Κατὴν³ εἴτε εἰς Δεσπότην εἴτε ἄλλου, ὅποιος ἀπὸ ἡμᾶς εὐρεθῶμεν εἰς Κόνιτσαν συμφώνως μὲ τὸν νέον προεστὸν νὰ ἀγκαλιάσουν τοῦ ἀδικουμένου τὴν ὑπόθεσιν βοηθώντας τον εἰς τὸ δίκαιον.

ΙΔ΄) Ἄν κανένας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει ἀδικηθῇ ἀπὸ κάθε λογῆς ἄνθρωπον εἶναι χρέος νὰ παρασταίνη τὰ δίκαιά του εἰς ἡμᾶς τοὺς ἄλλους καὶ ὅπου δὲν λάβῃ τὸ δικαίωμα καὶ διὰ μέσου μας καὶ καταντήσῃ εἰς κριτήριον ἔχομεν νὰ τοῦ βοηθοῦμεν ὅλοι ἕως ὅπου νὰ δικαιώνεται.

ΙΕ΄) Οἱ χρηματίσαντες προεστῶτες ὅπου θέλουν εἶναι εἰς κάθε χωριόν, ὅσον περὶ μισθοῦ τόσον καὶ διὰ κάθε τί θέλουν πορεύονται καὶ ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ ἔγγραφον ὅπου εἰς τὴν συμφωνίαν τοῦ θέλει δώσῃ ὁ προεστὸς.

Μὲ ἀδελφικὴν γνησιότητα ἀπεφασίσαμεν εὐχαρίστως ὅπου νὰ βαστάξωμεν τὰ ἄνω καὶ ὀπισθεν ἄρθρα ἀκλῶνητα καὶ ἀμώμητα καὶ ἂν κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν σταθῇ εἰς αὐτὸν τὸν δεσμὸν τότε ἡμεῖς νὰ τοῦ λέγομεν

¹) Δηλαδή νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν.

²) Ἱεροδικαστής.

³) Ὑποδιοικητὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

καὶ νουθετοῦμεν ὁποῦ νὰ μεταβάλεται πάλιν καὶ ἂν μείνῃ εἰς τὴν δυστροπίαν τότε ἡμεῖς ὅλοι νὰ τὸν ἀποβάλωμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα καὶ πλέον νὰ μὴν θέλωμεν νὰ τὸν εἰξεύρωμεν ὁπόταν ἀκοῦμεν κανέναν λόγον κατηγορίας ἀπὸ κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς διὰ τοὺς ἄλλους ἀμέσως νὰ τὸν κρίνωμεν ἐπὶ παρουσίᾳ μας, καὶ ἂν εὗρεθῇ πιστὸς τότε νὰ κατηγοργιέται ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπογεγραμμένους. Διὸ ἔγειναν πέντε παρόμοια καὶ ἐπῆρεν ὁ καθείς τὸ ἰδικόν του.

1841 Ἰουλίον 25 Κόνιτσα

Ἰωάννης Σούρλας, Ἀδάμος Νάσιον, Νικόλαος Κώστας Γραμματικὸς
Ζήσης Κ. Δούμαρης, Γεώργιος Χ. Πρωτόπαπας

* *
*

Οἱ ὑποφαινόμενοι δηλοποιοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ὅτι σήμερον ἐσυμφωνήσαμεν καὶ ἐγίναμεν μία ψυχὴ καὶ τρία σώματα δηλαδὴ ἀδελφοθήκαμεν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον καὶ συμφωνίας.

α') ὅτι εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ βιλαετίου μας δηλαδὴ λογαριασμοὺς βεκηλάδων ¹ διορισμοὺς προεστώτων καὶ ὅτι ἄλλο πρᾶγμα κοινὸν τοῦ βιλαετίου μας ἤθελεν παρουσιασθῇ ἡμεθα σύμφωνοι νὰ τὰ ἐκτελοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι μὲ κοινὴν γνώμην.

β') τοὺς προεστώτας ὁποιοσδήποτε ἠθέλωμεν βρεῖ μονασίπιν ² νὰ τοὺς διορίζωμεν μόνον διὰ ἕξ μῆνας καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς πέρνωμεν τὸν λογαριασμὸν καὶ ἂν βρεθῇ μονασίπιν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ὑποφαινομένους νὰ τοὺς ἀφίνομεν πίσω τοὺς ἰδίους (ἔχοντας καὶ τοὺς λοιποὺς συμπράκτωρας) ἤδη καλῶς ἢ δὲ μὴ νὰ διορίζωμεν ὅποιος βρεθῇ μονασίπιν.

γ') ἂν κατὰ περίστασιν καὶ κανένας τυχὸν Βαλῆς (μουσελίμης) μᾶς πείσῃ καὶ μᾶς κατατρέξῃ ἥτε ὅλους ἡμᾶς ἥτε κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς ἡμεθα εἰς χρέος νὰ βοηθούμεθα ἀναμεταξύ μας ἕως τὸ κιαμέτι ³, καὶ αὐτὸν τὸν τυχόντα Βαλῆν τοῦ Βιλαετιοῦ μας νὰ τοῦ κινούμεθα καὶ τὸν τυχόντα Βεζύρην μας νὰ τὸν ἐξόνωμεν ἀπὸ τὸ βιλαέτι μας καὶ νὰ πέρνωμεν ἄλλον ὅποιον εὕρωμεν μὲ κοινὴν γνώμην μονασίπιν.

Ὅμοίως καὶ ἄλλος κανένας ἂν μᾶς κατατρέξῃ ἥτε ὅλους ἥτε κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς νὰ τοῦ ἡμεθα ὅλοι βοηθοὶ ἐκείνου τοῦ κατατρεγμένου καὶ νὰ ἡμεθα κατ' ἐπάνω ἐκείνου ὁποῦ μᾶς κατατρέχει καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ βοηθούμεθα ἀναμεταξύ μας ὑπερασπιζόμενοι τὸ δίκαιον. Διὸ ἔγιναν τρία παρόμοια γράμματα καὶ τὰ ὑπογράψαμεν οἱ τρεῖς νὰ βαστοῦμεν ὁ κάθε ἓνας ἀπὸ ἓνα καὶ ὅποιος ἀπὸ ἡμᾶς δὲν βαστάξῃ ὅσα γράφουν τὰ χαρτιά καὶ βγῇ ἄπιστος στὴν συντροφιά αὐτὸς εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πίστιν του

¹) βεκήλ=ἀντιπρόσωπος, ἐπίτροπος.

²) μονασίπιν=πρέπων, κατάλληλος.

³) Κιαμέτι=συντέλεια τοῦ αἵωνος.

καὶ ἓνας μασκαρᾶς καὶ Θεὸς νὰ τοῦ μπαντιρτίση¹ τὸ σπῆτι . ἀμήν .
Καὶ τὸ σινέτι² ἔχει νὰ βγαίνει στὸν κόσμο ὅπου αὐτονοῦ τοῦ ἀπιστοῦ
νὰ μὴ τοῦ δώση κανέναν καλημέρα γιὰ νὰ γένῃ ρεζίλι³ στὸν κόσμο
—ὄχι ἄλλο.

1843 Μαΐου 11 Κόνιτσα

Ἰωάννης Σούρλας ὑπόσχομαι

Νικόλαος Κώστα Γραμματικὸς ὑπόσχομαι

Ἐμίνης Σαρανταπόρης ὑπόσχομαι

(Τ. Σφρ. Τουρκικῆς).

* *
*

Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ γράμματος δηλοποιοῦμεν οἱ ὑπογεγραμμένοι ὅτι εἰς τοὺς προηγουμένους ἀπερασμένους χρόνους ὅπου ἦτον εἰς ἀνυποταγὴν τὰ μέρη ταῦτα, διὰ νὰ ἔτρεξαν πολλές κατάχρησεις, μεγάλα ἔξοδα καὶ πολλοὶ χαλασμοὶ εἰς τὸ βιλαέτι μας καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤχαμεν προλάβει νὰ ἤμεθα ἠνωμένοι καὶ ἐν σῶμα δὲν ἠμπόρεσε νὰ γίνῃ καμία ἀπάντησις εἰς τὰ εἰρημένα δεινά. Διὰ τοῦτο τώρα ὅπου οἱ Βεζυράδες αὐθεντάδες μας ἔδωσαν τὴν ἡσυχίαν εἰς τοὺς ραγιάδες⁴ καὶ ἐπιθυμοῦν τὸ καλὸν τοῦ κόσμου καὶ θέλουν ὅπου νὰ ἤμεθα ἀγαπημένοι καὶ νὰ προσπαθῶμεν τὸ καλὸν τοῦ ραγιάδου ὥς προεσιώτας ὅπου μᾶς ἔχουν καὶ διὰ νὰ ἠμπορῶμεν νὰ ἐκτελῶμεν τὴν καλὴν προσταγὴν τους μὲ πλεον περισσοτέραν ἡσυχίαν καὶ εὐκολίαν προλαμβάνομεν καὶ κάμνομεν αὐτὴν τὴν ὥραν ἔνωσιν μεθ' ὅρκου καὶ μὲ τὰς ἀκολούθους συμφωνίας.

α') Τὰ πέντε σπήτια μας ὅπου ἐδῶ ὑπογραφόμεθα ἠνώθημεν μὲ ἀδελφικὴν εἰλικρινῇ ἀγάπην παντοτεινήν, ἰσότιμοι καὶ ἰσοδύναμοι ἐπιθυμῶντας καὶ προσπαθῶντας τὸ καλὸν ἀμοιβαίως ὁ εἷς τοῦ ἄλλου εἰς κάθε χρόνον καὶ περίστασιν ὅπου ἤθελεν συμπέσει κανενός.

β') Εἰς κάθε προσταγὴν καὶ δουλίαν ὅπου ἤθελε συμπέσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ βιλαέτι μας ὥς πιστοὶ ραγιάδες τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετιοῦ⁵ νὰ τὴν δεχόμεθα μὲ εὐπείθειαν καὶ προθυμίαν, πλὴν νὰ μὴν ἠμπορῇ κανεὶς ἐξ ἡμῶν νὰ τὴν ὀμιλῇ καὶ ἐνεργῇ μόνος ἀλλὰ νὰ ἀνταμωνώμεθα εἰς ἐν οἶμα ὅπου ἐγίναμεν οἱ πέντε, νὰ τὴν ὀμιλῶμεν καὶ ἐκτελῶμεν πάντοτε μὲ εὐπείθειαν καὶ πρὸς ἡσυχίαν καὶ καλωσύνην τῆς πατρίδος μας.

γ') Ἐπειδὴ τὸ ἰσάπι πάντοτε κάμνει νὰ συγχίζονται καὶ οἱ ἴδιοι ἀδελφοί, διὰ νὰ μὴν ἔχωμεν καμμίαν σύγχισιν μεταξύ μας καὶ διὰ νὰ σῶζεται μεταξύ μας αἰώνιος αὐτὴ ἡ ἔνωσις καὶ ἀδελφότης μας, ἰδοὺ κά-

¹⁾ Νὰ τοῦ καταστρέψῃ.

²⁾ Τίτλος, φήμη, ὄνομα.

³⁾ Κατάπτυστος.

⁴⁾ Φόρου ὑποτελεῖς.

⁵⁾ Κράτος.

μνωμεν τὴν διόρθωσιν τώρα καὶ εἰς αὐτό, ἤγουν τὲς τρεῖς χιλιάδες γρόσια τὸ προεστιλίκι ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ αὐθεντικὸν ἡμζαλὶ¹ καὶ κάθε ἔννομον κέρδος ὁποῦ διὰ τοὺς κόπους μας ὁ Θεὸς ἤθελε μᾶς ἐξαποστείλῃ νὰ τὸ μοιράζωμεν τιμίως οἱ πέντε ὑπογεγραμμένοι ἐξ ἴσου χωρὶς νὰ κἀνῃ τις ἐξ ἡμῶν τὸν πλεόν παραμικρὸν στερισμόν.

δ) Ὅποιος ἐξ ἡμῶν δὲν ἤθελε φυλάξῃ πιστῶς τὴν ἀδελφικὴν ταύτην ἔνωσιν καὶ τὰς ἄνωθεν συμφωνίας καὶ τὸν γνωρίσωμεν δόλιον καὶ ἐπίβουλον, νὰ λογίζεται εἰς ἡμᾶς τοὺς λοιποὺς Ἰούδας Ἰσκαριώτης καὶ ἐχθρὸς ἡμῶν καὶ τῆς πατρίδος μας καὶ ὡς τοιοῦτον κακὸν ἄνθρωπον ὑποσχόμεθα οἱ λοιποὶ νὰ τὸν ἀφίνωμεν μοναχὸν καὶ νὰ τὸν κατατρέχομεν μὲ τὸν Βεζῆρ ἀφέντην μας.

ε) Διὰ νὰ βεβαιώσωμεν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ αὐτὴν τὴν ἀδελφικὴν ἔνωσιν ὅτι τὴν ἐκάμαμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ ἔχομεν νὰ τὴν φυλάξωμεν αἰωνίως καὶ ἐνεργῶμεν ἀπαραλάκτως ἐκάμαμεν σήμερον καὶ Εὐαγγελικὸν ὅρκον, καὶ πέντε ὅμοια γράμματα καὶ ἐδόθη ἓνα ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ φέρον αὐτὸ εἶδησιν καὶ ἀσφάλειαν.

1834 Ἰουνίου 9 Ἰωάννινα

Κώστας Γραμματικὸς², σὺν τοῖς
ὑπογεγραμμένοις προεστῶσιν ὑπό-
σχομαι καὶ γὰρ τὰ ἄνωθεν
Ἰωάννης Σούρλας ὑπόσχομαι τὰ
ἄνωθεν

Ζήσης Δούμαρης
Ἀδάμος Νάσιου
Νότης Πρωτόπαπα,
Νικόλαος Κώστα Γραμματικὸς

*
**

Ὁ Ἰωαννίνων, Δωδώνης, Βελλᾶς, Ἐπίσκοπος ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ὡς κοινοῦ ἡμῶν πράγματος γίνεται δῆλον ὅτι οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι συνελθόντες εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος καὶ συσκεφθέντες μὲ τρόπον χριστιανικὸν τὰς παρελθούσας ταραχάς, τὰς ὁποίας ὑπέφερεν ὁ δυστυχὴς τόπος μας ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας ἡμῶν καὶ ἐλλείψεως ἀδελφικῆς συμπνοίας καὶ ἐκ τῶν φιλοδοξιῶν ἐκάστου ἑνός, ἀπεφασίσσαμεν ἤδη κοινῇ γνώμῃ καὶ χριστιανικῇ διαθέσει νὰ διορίζωμεν καὶ νὰ φέρωμεν εἰς λήθην ὅλα αὐτὰ τὰ παρελθόντα, συγκροτήσαντες νὰ φυλάξωμεν μίαν ἄδολον εὐρυθυμίαν καὶ διοίκησιν δικαίαν καὶ χριστιανικὴν. Πρῶτον ὑποσχόμεθα τῷ ὑψίστῳ Θεῷ νὰ φυλάξωμεν μεταξύ μας μίαν ἱερὰν φιλίαν εἰς ὅσα ἄλλα ἀπαιτεῖ ἡ Χριστιανικὴ μας θρησκεία, δευτέ-

¹ Ὑπογεγραμμένον.

² Ποῦ ἔγκειται τὸ ἀλιτήριον τοῦ ἀνδρός; ὅπως τοῦλάχιστον τὸν ἐχαρκτήρισεν ὁ Ἀραβαντινός; Πρὸς καὶ ἀνωτέρω μνημονευομένην ἐπιστολὴν τοῦ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἐπισκόπου Κονίτσης.

ρον δὲ δυνάμει τοῦ ὑποσχετικοῦ μας τούτου γράμματος, ὅστις ἐξ ἡμῶν πάντων τῶν ὑπογεγραμμένων καὶ τῶν μὴ ὑπογεγραμμένων τοῦ λοιποῦ ἤθελε δυστροπήσῃ κακῶς φερόμενος καὶ ἤθελε μετακαλέσῃ πάλιν τὲς ταραχὰς καὶ φασαρίες εἰς τὸ βιλαέτι μας, ἢ ἤθελεν πράξῃ κανὲν ἀπευκταῖον κακὸν ἢ κοινῶς ἢ μερικῶς ἄνευ τῆς γνώμης πάντων ἡμῶν ὁ τοιοῦτος ἄνευ προφάσεως νὰ πεδεύεται πρῶτον ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἂν δὲν ἔλθῃ εἰς αἴσθησιν νὰ πεδεύεται καὶ πολιτικῶς χωρὶς νὰ δύναται κανεὶς ἐξ ἡμῶν νὰ τὸν ὑπερασπίζεται καὶ ἂν φανῇ κανεὶς ὑπερασπιστὴς του καὶ οὗτος νὰ πεδεύεται μὲ τὰς αὐτὰς παιδεῖας ὡς πεσὼν καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἴδιον ἁμάρτημα καὶ τὲς παιδεῖες ταύτης ὅσα ἐξοδα ἤθελαν ἀκολουθήσῃ νὰ τὰ ἐξοδεύει ἡ Κοινότης ἢ ὁποία μετὰ ταῦτα νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν πταίστην νὰ τὰ ἀποκρίνεται μέχρι ὀβολοῦ.

Πρὸς τούτοις ἂν καὶ ἕως τώρα ἡδίκηθη ἀδίκως καὶ κανένας παρὰ λόγως ἦτε κοινῶς ἦτε μερικῶς καὶ οὗτος νὰ δικαιώνεται μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ λεπτοῦ μὲ τὴν γνώμην τῆς Κοινότητος καὶ ἐνὶ λόγῳ εἰς τὸ ἐξῆς ὅσας ὑποθέσεις περιστάσεις πράγματα θεωροῦνται τῇ κοινῇ γνώμῃ δικάως, τὰ τοιαῦτα πάντα ὑπολογίζονται ἀμετάτρεπτα, ἀμετασάλευτα, στερεὰ καὶ ἀκλόνητα.

Ταῦτα λοιπὸν πάντα τὰ ἐν τούτῳ τῷ γράμματι ὁμοφώνως ὑποσχεθέντα καὶ παρ' ἡμῶν γραφθέντα ὡς θεάρεστα ἐπωφελῇ καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸ βιλαέτι μας, ὑποσχόμεθα ἐν καθαρῷ συνειδῶτι νὰ φυλάξωμεν μέχρι τῆς τελευταίας μας στιγμῆς διὸ ὡς γενόμενα καὶ τούτων πρὸς ἀσφάλειαν ὅλου τοῦ βιλαετιοῦ μας δεδώκαμεν καὶ ἐκ τούτων ἓν εἰς τὸν κυριάρχην μας εἰς τὸν ὁποῖον ἔχομεν τὴν εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν ὡς ἀρχὴν τοῦ Ἔθνους μας ὅστις θέλει εἶναι ὡς πρῶτος ἐνάγων εἰς τὸν πταίσαντα διὰ νὰ λαμβάνῃ τὴν ἀνήκουσαν παιδείαν καὶ ὑποφαινόμεθα.

1840 τῇ 20 Μαΐου Ἰωάννινα.

Ἰωάννης Σούρλας
Γεώργιος Διαμάντης
Δημήτριος Προτόπαπα

Νικόλαος Γάτζιος
Ἀδάμος Νάσιου
Νικόλας Κώστα Γραμματικοῦ

κ. τ. λ.

Ἰωάννης Γέρος
Χαρίσης Γκινάκος
Γεώργιος Θάνος
Νικόλα Ντάλας
Ζῆκο Τζούκαλης
Δῆμο Ντζόκαρης
Παγόννης Μάνζακας

Δημήτρης Παπα Ἰωάννης
Νικόλα πα'' Χαρίσης
Παπᾶ Ζήσης
Χρῆστο Μανώλης
Ζήσης Κίρκας
Χαράλαμπος Ἰωάννου
Νικόλαος Ντζῆλα

Νικόλαος Κώστα Γραμματικοῦ
Χρῆστο Μπάρκης
Μῆτζος Γιώσης
Τούσης Γερορίζου

Ριζούλης Κίρκα
Γιάννης Κουλούρης
Χρῆστο Γιώσης
Χαρίση Σόπος

* *

Διὰ τοῦ παρόντος κομπρομισιακοῦ¹ γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι εὐχαρίστως καὶ αὐτοθελήτως μὲ κοινὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν δίδομεν τὸ παρὸν ὑπογεγραμμένον διὰ τοὺς ἄνωθεν νοικουκυραίους τῆς χώρας μας.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ χώρα μας ἀπὸ τὰς ἀσυμφωνίας καὶ τὰ Ζαρατλήκα² μας!! πὺ ἀφήκαμεν μπαντάλι³ τὰς ὑποθέσεις καὶ κινδυνεύει νὰ χαλάσῃ ἐκάμαμε γενικὴν ἀπόφασιν καὶ διορίζομεν τοὺς ἄνωθεν πληρεξουσίους ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν οἱ ὅποιοι ἔχουν νὰ φέρουν καὶ τέσσαρας προεστῶτας ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ βιλαετιοῦ μας· τοὺς κυρίους Ἰωάννη Κώστα Σούρλαν, Χατζῆ Βασίλη, Ἀδάμο Πάδες καὶ Δημήτρη Πρωτόπαπα διὰ νὰ βάλουν μίαν διόρθωσιν τῆς χώρας μας, διὰ νὰ θεωρήσωμεν τοὺς ἀθεωρήτους λογαριασμοὺς μας καὶ νὰ μᾶς ἐβγάλουν ἓνα παστρικὸν μπιλάντζον.

Καὶ ἕως οὗτο ἤθελαν ἀποφασίσῃ οἱ ἄνωθεν χωριανοὶ μας τοὺς ὁποίους δίδομεν τὴν πληρεξουσιότητα ἐκ μέρους ὅλης τῆς Κοινότητός μας μὲ τοὺς ἄνωθεν πρωτοκριτὰς προεστῶτας τοῦ βιλαετιοῦ μας.

Αὕτῃ ἡ ἀπόφασις τῶν προεστῶν εἶναι δεκτὴ εἰς ἡμᾶς καὶ ἀμετάτρεπτος εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Ὅμοίως καὶ ὁποῖος ἔχει κατὰ μέρος καμία ὑπόθεσιν καὶ δικαιολόγημα παραπονούμενος ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς χώρας μας θέλουν νὰ κρίνουν καὶ αὐτὴν οἱ Προεστῶτες δηλαδὴ οἱ ἄνωθεν καὶ εἰς ὅτι ἤθελον ἀποφασίσῃ ἡμεθα ὅλοι στρεχτοί. Καὶ ἀφοῦ κάμουν τὴν ξεκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν τῆς Κοινότητος τόσον καὶ τὰς ὑποθέσεις του κατὰ μέρος ὁποῖος ἔχει μένομεν στρεχτοὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν προεστῶτων τοῦ βιλαετιοῦ καὶ ὁποῖος δυστροπίσῃ καὶ χαλάσῃ τὴν ἀπόφασίν τους καὶ μετὰ χαλεύῃ λογαριασμοὺς τὰ ἔγγραφα του ὅλα νὰ εἶναι ἄκυρα καὶ ὡς χαρτίον ἄγραφον. Καὶ ἔχουν νὰ τὸν παιδεύουν ὅστις ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν πληρεξουσίους ἡμπορέσῃ μὲ ὅτι τρόπον καταλάβῃ καὶ ὅσα γρόσια ἐξοδευθοῦν νὰ ὑποχρεώσωμεν τὸν αἷτιον ὅλη ἡ χώρα μαζὺ καὶ τὰ πληρώνη ἕως τὸν παρὰν.

Ἐπειδὴ καὶ ἕως σήμερον κόφτομεν κάθε λογοτριβὴν καὶ κάθε λογαριασμὸν τῆς Κοινότητός μας καθὼς καὶ κατὰ μέρος καὶ ὄντως ἐδώσαμεν τὸ παρὸν μας ὑπογεγραμμένον ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν ἵνα ἔχῃ καὶ ἰσχὺν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν παντοτινὴν.

1840 Ἰουνίου 11 Ἰωάννινα

(Ἔπονται ιδιόχειροι ὑπογραφαὶ πλείστων μελῶν τῆς Κοινότητος Βουρμπιάνης).

¹) Συμφωνητικοῦ.

²) Ἀσχημίας.

³) Ἐκκρεμεῖς, ἀνενεργήτους.

Τῷ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Σούρλα
Εὐτυχῶς.

Εἰς Πρισόγιαννην.

Τὴν ὑγείαν σου πατρικῶς ἀσπάζομαι.

Τὸ συμφωνητικὸν γράμμα τοῦ κυρίου δραμισίτου καὶ συντροφίας περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἱερᾶς μονῆς Βελλᾶς, τὸ ὁποῖον ἔγενεν ἀπὸ τὸ κοι-
νὸν τῆς πατρίδος, νὰ τὸ ὑπογράψῃς καὶ ἡ εὐγενεία σου διὰ νὰ μὴ χω-
ρισθῇ ἀπὸ τοὺς πολλούς, διότι ἀφ' οὗ τὸ ἐσυμφώνησε καὶ ἐτελείωσεν
ἡ πατρίς, ἐζήτησε καὶ τὴν αὐθεντικὴν ἐπικύρωσιν, καὶ ἡ ὑψηλότης του
τὴν ἔκαμε δίδοντας ἔτσι ἄδειαν καὶ προσταγὴν νὰ ὑπογραφῶσι ὅλοι,
οὕτως λοιπὸν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ εὐγενεία σου καὶ ὅχι ἄλλεός καὶ μένω.

Ὁ ἀγαπητός σου

Κώστας Γραμματικὸς¹

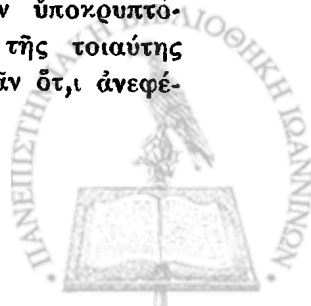
1836 Ἰανουάριος. Μοναστήριον

*
* *

¹⁾ Ἰδοὺ τί ὁ Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν Χρονογραφίαν τῆς Ἡπείρου σελὶς 401 τόμ. Ι
(ἐκδ. 1856) ἀναφέρει περὶ τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ:

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1838 ὁ ἐκ Κονίτζης Κώστας Βουρμπιανίτης γραμμα-
τεῖων ἤδη παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ τῆς Ρουμελίας καὶ Στρατάρχῃ Κιοσσὲ Ἀχμέτ Πασσᾷ
διεβλήθη ὑπὸ τῶν ἰδίων συγχορίων του εἰς τὸν Μουσταφᾶ Πασσᾶν, ὡς ραδιουργῶν
κατὰ τῆς πατραπικῆς του θέσεως, καὶ τοῦτο ἐξήρκεσεν εἰς τὴν ἐξόντωσίν του, καθότι
ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς ἀπέστειλε τῷ ρηθέντι Κιοσσὲ Ἀχμέτ Πασσᾷ πλαστογράφα τινὰ
γράμματα τοῦ ρηθέντος Βουρμπιανίτου, δι' ὧν ἐξήγετο, ὅτι αὐτὸς συνεννοεῖτο μετ'
ἐχθρῶν τῆς βασιλείας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπεν ἵνα γενῇ τερμπιές*. Εἰς τὸν αἰμο-
δόρον ἐκείνον Στρατάρχην οὐκ ἦν ἀνάγκη πλείονος πληροφορίας καὶ ἐξελέγξεως,
διὸ καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀποστείλας δῆμιον ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ δειλαίου
ἐκείνου χριστιανοῦ ἐν Μπιτωλίοις καὶ πρὸς χαρὰν τοῦ θέσει ἀδελφοῦ του Μουσταφᾶ
Πασσᾷ τὴν ἀπέστειλεν εἰς Ἰωάννινα. Ὁ ρηθεὶς Ἡπειρώτης ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐντιμο-
τέρων γραμματέων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾷ, ὅστις γνωρίσας τὴν βαθύνοιαν καὶ τὴν ἱκανό-
τητά του τὸν ἠγάπα ὅπως ἡδύνατο τύραννος τοιαύτης καρδίας καὶ φρονημάτων ἵνα
ἀγαπᾷ τοὺς ὑπηρέτας του. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου προστεθείτωσαν ταῦτα. Νεανίσκος
ὢν μετήρχετο τὴν πατρικὴν τέχνην τοῦ κτίστου καὶ δουλεύων ἐν τινι οἰκοδομῇ ἐγει-
ρομένη πρὸς χρῆσιν τοῦ Ἀλῆ, ὅτε οὗτος ἐπεσκέφθη τὸ οἰκοδομούμενον ἐλλείψει
γραμματέως εὐρέθη ἐκεῖνος γνωρίζων ὅπως οὖν ἵνα γράφῃ, καὶ διετάχθη ὅπως ἐν
ὀνόματι τοῦ Ἀλῆ γράψῃ εἰς διάφορα τῶν πέριξ τοῦ οἰκοδομήματος χριστιανικὰ χω-
ρία ἐπὶ τῷ μετακομίσαι ἀνυπερθέτως ἐκεῖσε τὸ ὑλικὸν τὸ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἀναγ-
καιοῦν. Γράψας τότε ὁ ρηθεὶς Βουρμπιανίτης τὸ ὑπαγορευθέν, εὐηρέστησε τὰ μέγι-
στα τὴν καρδίαν τοῦ ὑπαγορευτοῦ, καθότι παρένειρεν ἐξ ἰδίων του ὅρους τινάς, οὓς
περὶ ὁ Ἀλῆς οὐκ ἤκουσεν ἄλλοτε, ἦσαν δὲ οἱ ὅροι οὗτοι «Μαῦρα φίδια καὶ ὀχιαῖς
θὰ σᾶς φᾶν, ἐὰν αὐτὴν τὴν προσταγὴν δὲν μάθω ὅτι τὴν ἐμπιτίσατε** ὡς αὔριον τὸ
βράδυ». Ἐκ τοιαύτης συμπτώσεως ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ τύραννος τὸν ὑποκρυπτό-
μενον ἐκείνον παῖδα τῆς μοχθηρίας, ὅστις κατεδείχθη ἐπαξιώτατος τῆς τοιαύτης
ἐκλογῆς ἐν ὅλῃ τῇ Ἀληπασσαλικῇ ἐποχῇ. Γνωρίζων δὲ κατὰ βάθος πᾶν ὅτι, ἀνεφέ-

*) Σωφρονισθῇ. **) Ἐτελειώσατε.

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐκ σελίδων 59 αὐτόγραφον δευτέρῃ ἐν εἵδει ἀπομνημονευμάτων τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, ὅπου ἐξιστορεῖ τὰ τοῦ χαλασμοῦ του ὑπὸ τοῦ Σιλιχτάρη πόδα καὶ ὅπου φέρονται καταγεγραμμένη ὅλη ἡ ἐν Βουρμπιάνῃ περιουσία του.

(Σελ. 56)

Ἐδῶ σημειῶ τὸν χαλασμόν ὅπου μοῦ ἔκαμε ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς Ἰωαννίτης εἰς μνήμην καὶ ρέγουλαν τῶν υἱῶν μου!

1820 Νοεμβρίου 20. Τὸ ὀθωμανικὸν δεβλέτι ὠργίσθη τὸν Βεζύρ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενιώτην εἰς τοῦ ὁποίου τὴν δούλευσιν ἤμουν ἐγὼ Γραμματικός, λοιπὸν τὸ δεβλέτι ἔπεμψε τὸν εἰρημένον Ἰσμαήλ πασᾶ καὶ ἄλλους πολλοὺς βεζυράδες καὶ ἐπολιόρκησαν τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ἡμεῖς εὐγῆκαμεν ὑπήκοοι εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον, ὃ εἰρημένος Ἰσμαήλ πασᾶς ἐβουλήθη νὰ χαλάσῃ ἐμὲ καὶ τὸν κύρ ἀλέξιον νούτζου, καθὼς προλαθόντως ἐσκότωσαν καὶ τὸν Μάνθον γραμματικόν, ἐπήραμεν εἴδησιν καὶ ἐφύγαμεν αὐτὸς ἔπεμψε καὶ ἔπιασε τὸν ἀδελφόν μου Παπᾶ ρίζον καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν ἄλυσον, τὴν δὲ γυναῖκά μου καὶ κορήτζα μου ἔπεμψε νὰ φυλάττωνται χάψι¹ εἰς Γρεβενᾶ, τὸ δὲ βίος μου ὅλον τοσκόρπισεν εἰς Βούρμπιανην καὶ Κόνιτζαν, τὸ ἐπῆρε κινητὸν καὶ ἀκίνητον τί νὰ πρωτογράψω δὲν ἤξεύρω ταχμινᾶ² ἀνεβαίνει ἕως γρ. 100.000 (ἐκατὸν χιλιάδες).

«ἐπῆρε τζερεμέ³ καὶ ἀπὸ τὸν εἰρημένον φυλακομένον ἀδελφόν μου παπᾶ ρίζον γρ. 16.500.

Συνεργὸς εἰς τὸν ἄνωθεν χαλασμόν μου ἦταν ὁ τζιότζιος παπᾶ γιάννης καὶ ἀδελφός του, ὁ χουστέμπεγης καὶ ἐλμαζπέγης καὶ ὁ χότζας μεμπρήμπεγης Κονιτζιώτης ὁ κατὴς τῆς Κονίτζης καὶ ὁ νότης Σκουμπουρδῆς Κονιτζιώτης.

Βος χαλασμός μου.

«1824 Ὀκτώβρ. 16. Μὲ ἔπειασεν ὁ Ὁμέρ Πασᾶ Βριώνης μετὰ τῆς γυναικὸς μου καὶ ἐπῆγεν καὶ μᾶς ἐφυλάκισε μὲ ἀπόφασιν νὰ μὲ φονεύσῃ, ἐπῆρεν ὅλον τὸ βίος μου κινητὸν καὶ ἀκίνητον καὶ ὅλον τὸ ἀσημικόν μου ταχμινᾶ ἕως γρόσια 25.000.

«ἐπῆρε καὶ τὸ σεπετάκι μου⁴ ὅπου εἶχε τὰ ἄσπρα βενέτικα μαντζάρκα καὶ φουντάκια καὶ ρουμπιέδες⁵ 3000. λογαριαζόμενα πρὸς γρόσια 19 τὸ βενέτικον καὶ ἀναλόγως ἡ ἄλλη μονέδα ἔστωσαν γρόσια 52.500.

ρετο εἰς τὰς ιδιοκτησίας καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν πλούτων τοῦ ἐξοντωθέντος κυρίου του, προσεκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔδωκε πιστὰς καὶ ἐξηκριθωμένας περὶ τούτων πληροφορίας. Ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἀμαρτήσας ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπέλαβε τὴν ἀμοιβὴν ἐν τῷ γήρατι ἄνευ αἰτίας προσφάτου.

¹) Φυλακή. ²) Περίπου. ³) Πρόστιμον. ⁴) Κιβωτίδιον.

⁵) Μαντζάρκα, φουντάκια, καὶ ρουμπιέδες=εἶδη νομισμάτων.

«μοῦ ἔκαμε χαβαλὲ ¹ εἰς τὸν Δρόσον καὶ Νίκον Θεὸν ἡλτίζαμτζάδες ² σκαλωμάτων καὶ ἔλαβα γρ. 5000.

«μοῦ ἔλεγεν ἔρχεσαι μαζί μου εἰς Θεσσαλονίκην καὶ σοῦ δίδω καὶ τὰ ὑπόλοιπα καὶ μὲ ἐβαστοῦσε φυλαγμένον καὶ ἔφυγα διὰ νυκτὸς καὶ ἡλευθερόθην.

συνεργοὶ εἰς τὸν ἄνωθεν χαλασμόν μου ἦτον ὁ θανάσης δεσποτόπουλος κραβαρίτης γραμματικὸς του, καὶ ὁ κωστάκης σεπεριώτης γραμματικὸς τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ καὶ ὁ ἡλιάς σιλιχτάρης πουταλῆς καὶ ὁ μεκῆρ τζογαδῶρος ὁ ταχῆρ ἀμπάζης καὶ ὁ Μωσὲ νταβῆς σαράφης του ἐβραῖος Ἰωαννίτης ὁ ὁποῖος ἄρπαξεν εἰς τὸ σπῆτι μου ἓνα τάσι ἀσημένιον καὶ ἄλλα ἀσημικά, αὐτὸς ἔγινεν αἰτία καὶ ἐκράτησεν καὶ τὰ ἄσπρα μου ὁ ὁμὲρ πασσᾶς λέγοντάς του βάστα τα νὰ πληρώσωμεν τοὺς ὀλοφένες ³ καὶ ἔπειτα τοῦ τὰ δίδομεν.

Κώστας Παπανικολάου ὁ Γραμματικὸς

Γ^{ος} χαλασμός μου εἶναι ὀπισθεν γραμμένος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος δευτερίου (σελ. 58).

1862 Ὁκτωβρίου 9. ξημηρόνωντας σαββάτω περὶ τὰς 6 ὥρας τῆς νυκτὸς κοιμώμενος ἐγὼ καὶ ὁ ἀνεψιός μου Ἰωάννης παπα ρίζου καὶ ὁ υἱός μου Νικολάκης καὶ ἡ γυνή μου Δέσπω καὶ ἓνας χισμεκιάρης ⁴ μου ὀνομαζόμενος Γεώργιος γκοτόντζη μὲ ἐπλάκωσαν 130 ἄνθρωποι σταλμένοι ἀπὸ τὸν πονταλῆ ἡλιάς σιλιχτάρη καὶ μὲ ἐχάλασαν.

μπεμπασιάδες εἶχε στείλει τὸν μάνι μπέντον ζαμπονίκα, τὸν νοῦρε κότρασι καὶ τὸν καπετὰν Τασοῦλαν Σουλιώτην μαζί μὲ τοὺς Ἀλβανίτες ἦταν καὶ οἱ κάτωθι ῥωμαῖοι βουρμπιανίτες, ὁ μήτζη παπα γιάννης, ὁ Ζηκούλης παπαζήκου, τὰ δύο παιδιὰ τοῦ τζόλα παγούνη, τὰ παιδιὰ τοῦ Ζήση Κυπαρίσση, ὁ Ζῆκο μαῦρος καὶ τὸ παιδί του, τὰ παιδιὰ τοῦ λάμπρου τζομπάνου καὶ ὁ γεώργης τζήλας.

Κολαούζηδες ⁵ δὲ ἦτον ὁ νικόλα τζήλας μὲ τὰ ἀδελφία του καὶ παιδιὰ του, ὁ ζήση νήτζκας, ἓνα παιδί τοῦ Ζούνη Μάτζακα καὶ ὁ ρεζούλης κύρκα, λοιπὸν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐσκότωσαν τὸν εἰρημένον ἀνεψιόν μου κὺρ Ἰωάννην, τὴν γυναῖκα μου ἐπῆραν σκλάβον τὸν υἱόν μου καὶ τὸν χισμεκιάρην μου, ἔκανσαν τὰ σπῆτια μου, ἐπῆραν καὶ ὅλον τὸ βίος μου κινητὸν καὶ ἀκίνητον, ἐγὼ μόνον ἐγλύτωσα μὲ τὸ πουκάμισον καὶ γελέκι ὁποῦ ἐκοιμώμουν καὶ κάμνω δευτέρη τὸ βίος ⁶ ὁποῦ μοῦ ἐπῆραν ὅσον ἡμπορῶ νὰ ἐνθυμηθῶ.

¹⁾ Παραπομπή, μὲ παρέπεμψε.

²⁾ Οἱ μισθοὶ τῶν γενιτσάρων.

³⁾ Καταγράφω τὴν περιουσίαν.

⁴⁾ Ἐργολάβους.

⁵⁾ Ὑπηρέτης.

⁶⁾ Ὁδηγοί.

(Ἀκολουθεῖ ἡ καταγραφὴ περιλαμβάνουσα 58 ἐν ὅλῳ σελίδας μὲ ὑπολογισμοὺς ἐπὶ μέρους ὅλων τῶν εἰδῶν, ἀνερχομένης τῆς ἀξίας των εἰς 100.800 γρόσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης).

Κώστας Παπανικολάου ὁ Γραμματικὸς

* *

Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσὴτ Πασᾶς.

Ἀπὸ τὸν Ρούμελη Βαλεσῆ.

Πρὸς ἐσᾶς ὅσοι ἀπὸ τὸν καζᾶν τῆς Κονίτζης χρεωστῆτε εἰς τὸν χαῖρ-
ντουαζῆ μας ¹ Κώσταν Γραμματικὸν γρόσια μὲ ὁμολογίες! μετὰ τὸν χαι-
ρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω ὅτι ἐπειδὴ αἱ ὁμολογίαι σας ἐχάθησαν ἀπὸ
μῖαν περίστασιν ὅπου τοῦ αὐτοῦ Κώνστα ἠκολούθησε καὶ μὲ τὸ νὰ εὐ-
ρίσκεται στενοχωρημένος ἀπὸ παράδες διὰ τοῦτο ὅποιοι ἤθελεν εἶσθε
ἐσεῖς ὅπου τοῦ χρεωστᾶτε γρόσια, γνωρίζοντας τὸ χρέος σας νὰ τὸ ἀπο-
κριθῆτε τὸ δίκαιον χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀργοπορίαν καὶ πρόφασιν καὶ
ὅσοι δὲν ἔχετε κατὰ τὸ παρὸν νὰ τοῦ τὰ πληρώσετε νὰ τοῦ δώσητε
ὁμολογίες γιὰ τὸ χρέος σας.

ἐξ ἀποφάσεως σὺ δὲ ἐπιποθητέ μου Κόνιτζης Μουτεσελίμη Ἰσμαήλ
μπέη κάμε ντικᾶτι ² ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν καὶ προθυμοποιηθῆτε
κάμνοντες ἱτζρά ³ τὴν προσταγὴν μου.

ἐξ ἅπαντος καὶ ὑγιαίνειτε.

1828 18 Νοεμβρίου

Ἰωάννινα.

* *

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς τῶν καθ' ἡμᾶς χωρίων Μέλινη, Λιπίβανη, Δέλ-
βινο, μπένια, Νοβολέσια, ὑποκειμένων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας, τίμιοι γέ-
ροντες καὶ λιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ
εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Ὁ κὺρ Κώστας Παπανικολάου ἀπὸ Βούρμπιανη ἀνέφερεν ἡμῖν καὶ
τὸ παρὸν ἐπιτίμιον ἐζήτησεν· ὅταν ἔστειλεν ἀνθρώπους ὁ σιλιχτὰρ πόδας
καὶ τὸν ἐπάτησεν καὶ ἔκαμεν γιάκμα ⁴ ὅλον τὸ βιός του μετρητὰ τζεβαη-
ρικά ⁵, ἀσημικά, φορέματα, μπακυρηκά, ζῶα του καὶ κάθε λογῆς πράγματα
κινητὰ καὶ ἀκίνητα, τὰ ἔφεραν οἱ Ἀλβανῆτες καὶ τὰ ἐπούλησαν.

Ὅθεν σᾶς παραγγέλομεν ὅποιος ἀγόρασεν ἀπὸ τὸ βιός του πολὺ ἢ
ὀλίγον ἢ ὅποιος ἔμαθεν ἢ ἤκουσεν ὁ καθεὶς νὰ τὸ μαρτυρήσῃ διὰ νὰ
ἀποκατασταθῇ τὸ δίκαιον, ὅποιος ἀγώρασεν δὲν ἔχει κανένα πταίσιμον,
μήτε τὸ ζητῇ ἀπὸ αὐτὸν μήτε παθαίνει τίποτε, λοιπὸν ὅποιος μαρτυρήσῃ
νὰ εἶναι εὐλογημένος καὶ συγκεχωρημένος ὅποιος δὲ κακία φερόμενος

¹) Καλὸς εὐχέτης.

²) Προσοχή.

³) Ἐκτέλεσις.

⁴) Διαρπαγή.

⁵) Κοσμήματα.

πλανηθεῖς παρὰ τοῦ διαβόλου κρύψει τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν μαρτυρήσει, ὅσον ἐκεῖνος ὅπου ἀγώρασεν τόσον οἱ ἀκοῦσαντες καὶ οἱ ἡξεύροντες ὅλοι ὁμοῦ οἱ τοιοῦτοι εἶησαν ἀφορισμένοι κατηραμένοι, ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, στένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν σχισθεῖσα ἡ γῆ καὶ καταπίη αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβηράν, κληρονομήσουν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων Πατέρων ἕως ὅτου μαρτυρήσουν τὴν ἐν φόβῳ θεοῦ ἀλήθειαν καὶ τύχῳσι συγχωρήσεως.

1835 τῇ 16 Ἀπριλίου.

Πρεμετῇ

† Ὁ Κορυτσαῖς Κύριλλος.

* *

Βεζῆρ Μεχμέτ Ρεσῆτ Πασᾶς

Χαῖρ ντουαζῆ μου, Κώστα Γραμματικέ, σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς φανερόνῳ ὅτι θὰ κατέβω μόνος μου εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ὅπου νὰ βάλλω εἰς τάξιν καλὴν τὰ πράγματα καὶ νὰ δώσω μίαν γενικὴν ἡσυχίαν πρὸς ὅλους τοὺς κατοίκους φουκαράδες αὐτῶν τῶν μερῶν διὰ νὰ ἡσυχάσουν ἀπὸ τὰ τοσαῦτα μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα δεινὰ ὅπου ἐδοκίμασαν καὶ χάλια δοκιμάζουν τώρα τόσα χρόνια, διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα καὶ κινῶ τώρα διὰ τὸ Μοναστήρι—Μπιτόλια ὅθεν μ' ὅλον ὅπου καὶ προλαβόντος μὲ εἶχες γράψει καὶ δὲν ἔλαβα καιρὸν ἐγκαίρως διὰ νὰ σοῦ ἀποκριθῶ τώρα ἔλαβον καὶ τὸ ἄλλο γράμμα σου λοιπὸν σοῦ λέγω ὅτι λαμβάνοντες τὸ παρόν μου νὰ κινήσης καὶ νὰ ἐλθῆς εἰς τὸ Μοναστήρι ἐπειδὴ καὶ σὲ χρειάζομαι διὰ νὰ σὲ ὁμιλήσω ἔτσι λοιπὸν ἀκολούθει καὶ θεόθεν ὑγίαινε.

1830 Ἰουνίου 6 Στρατάρχης

Ἀδριανούπολις.

* *

Βεζῆρ Ρεσῆτ¹ Μεχμέτ Πασᾶς ἐλέφ Θεοῦ Σαδραζάμης Ρούμελη
Βαλησῆς Ἰωαννίνων Δελβήνου καὶ Αὐλῶνος.

Χαῖρ ντουατζῆδες μου προεσιῶτες καὶ ἐπίλοιποι ραγιαῖδες τοῦ βαρουνισιοῦ Κονίτσης καὶ χωρίων τοῦ αὐτοῦ Καζᾶ² μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερόνῳ ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὸ διάστημα τῶν περασμένων δέκα χρόνων ἔγινε γνωστὸν καὶ ἀπεδείχθη τὸ σατακάτι³ σας καὶ αἱ πισταὶ ἐκδουλεύσεις σας καὶ περὶ τούτου ἐπληροφορήθη ἀδιστάκτως καὶ τὸ κραταιὸν δουβλέτι καὶ ἐγώ, διὰ τοῦτο διὰ τοῦ παρόντος μου, δυνάμει τῆς ἐμπιστευθείσης μοι πληρεξουσιότητος σᾶς κοινοποιῶ τὴν ἐπιθυμίαν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δουβλετιοῦ καὶ τὴν ἰδικήν μου, ἡ ὁποία εἶναι ὅπου

¹) Κατὰ λάθος προφανῶς γράφεται Ρατῆτ ἐν τῷ αὐτογράφῳ.

²) Ὑποδιοίκησις. ³) Ἀφοσίωσις, πίστις.

εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τοῦ ὑψηλοῦ δουβλετιοῦ καὶ τὴν ἰδικήν μου πατρικὴν καὶ αὐθεντικὴν ἀκριβῶς προστασίαν νὰ ζήσητε ἡσυχοί, ἀνηπερέαστοι καὶ ἀνενόχλητοι κατὰ τὸ ραγιαλίκι¹ σας, κατὰ τὴ θρησκεία σας καὶ κατὰ τὸ ἀλησβερίσι² σας καὶ κατὰ πάντα ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὰ ἔκπαλαι συνήθη βασιλικά καὶ αὐθεντικά νόμιμα δικαιώματα τὰ ὅποια θέλει πληρώνετε ἐτησίως αἱ μέχρι τοῦδε γινόμεναι καταχρήσεις παντὸς εἵδους εἰς τὸ ἐξῆς θέλουν λείψει παντελῶς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐκ μέρους μου διοριζομένου Βαλῆ σας ἄλλον κανέναν δὲν ἔχετε νὰ γνωρίσετε, καὶ ἔχετε τὴν ἄδειαν ἀπὸ μέρος μου νὰ μὴ δέχεσθε κανέναν ὅπου ἤθελεν ἔλθῃ χωρὶς προσταγὴν τοῦ Βαλῆ νὰ ἔμπῃ εἰς τὰ σπήτια σας καὶ νὰ σᾶς πειράξῃ καὶ νὰ τὸν σκοτώνετε ὅταν κάμει χρεῖα.

Οὕτω γινόσκοντες τὰς Βασιλικὰς αὐτὰς καὶ αὐθεντικὰς μας ἀποφάσεις διὰ τὴν ἰδικὴν σας εἰς τὸ ἐξῆς εὐημερίαν, νὰ ζῆτε ἡσύχως ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ κραταιοῦ βασιλέως μας καὶ τὴν ἰδικὴν μας καὶ ἐκτελοῦντες τὰ τοῦ ραγιαλικοῦ σας χρέη ἀνεμποδίστως κυτάζετε τὴν δουλείαν σας. Σεῖς δὲ Φαζήλ Ὁτλοῦ Χακὴμ ἐφένδῃ Κονίτζης καὶ οἱ κατὰ καιρὸν Μουσέλιμηδες θέλετε ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ρηθέντων Βασιλικῶν καὶ ἰδικῶν μας ἀποφάσεων χωρὶς νὰ προβλέψετε εἰς τὸ παραμικρὸν τῶν ῥαγιαδῶν τὴν ἡσυχίαν διότι ἄλλῶς ῥιζᾶν³ δὲν ἔχω.

Ἐξ ἀποφάσεως οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως.

Μοναστήριον—Μπιτόλια

1830 Ἰούλιος 29.

* *

Εὐλαδέστατοι Ἱερεῖς χρήσιμοι γέροντες καὶ προεστῶτες καὶ λοιποὶ ἅπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ μικροὶ τε καὶ μεγάλοι οἱ διατελοῦντες ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπαρχίᾳ καὶ εἰς τὰ χωρία πρεμετιοῦ καὶ κολωνίας, γκοζονταράση, σάλεση, γκριμένη, ἄρζα, πόντα, ῥατομίστη, ἰσκολέντζι, πέστανη, γκερακάρη, γκουβεντζίστι, κρισόβα, ἰσκάρι, ντελβίνα, γκοστεβίστε, ἀγρένη, φράσαρη, γκουτοδέτσι, πέραση, λιούραση, πιλιούτη, κιφσέζι, λιπόνια, ἐγκάτζηκα, μπορόβα, ῥαχόβα, πρότανι, κρισόβα, κολώνιας, σκοροβότι, πέζιανη, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Ὁ Κύριος Κώνστας παπᾶ Νικολάου Βουρμπιανίτης ἀνέφερεν ἡμῖν καὶ τὸ παρὸν ἐζήτησεν ἐπιτίμιον ὅταν ἔστειλεν ἀνθρώπους ὁ σιλιχτάρης πόντα καὶ τὸν ἐπάτησαν καὶ ἔκαμαν γιάγμα ὅλον τὸ βίός του, μετρητά, τζεβαῖρικά, ἄσιμικά, φορέματα, πακηρικά, ζῶα του καὶ κάθε λογῆς πράγμα του κινητὸν καὶ ἀκίνητον, τὰ ἔφερον οἱ ἀρβανῆτες καὶ τὰ ἐπώλησαν ὅθεν σᾶς παραγγέλομεν ὅποιος ἀγόρασε ἀπὸ τὸ βίός του πολὺ ἢ ὀλίγον ἢ ὅποιος ἔμαθε ἢ ἤκουσεν ὁ

¹⁾ Ραγιαλίκι=οἱ φόρου ὑποτελεῖς χριστιανοί.

²⁾ Δυσοληψία.

³⁾ Συναίνεσις, συγκατάθεσις.

καθεὶς νὰ τὸ μαρτυρήσῃ διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ δίκαιον κανένα πταίσιμον δὲν ἔχει ὅποιος τὸ ἀγόρασεν οὔτε τὸ ζητᾷ ἀπὸ αὐτὸν οὔτε παθαίνει τίποτε λοιπὸν ὅποιος μαρτυρήσῃ νὰ εἶναι εὐλογημένος καὶ συγκεχωρημένος ὅποιος δὲ κακία φερόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ χαιρεκάκου διαδόλου πλανώμενος κρύψῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν μαρτυρήσῃ, τόσον ἐκεῖνος ὅπου ἀγόρασεν, καθὼς καὶ οἱ ἀκούσαντες καὶ οἱ ἡξεύροντες, ὅλοι ὁμοῦ εἶψαν ἀφωρισμένοι παρὰ θεοῦ κυρίου Παντοκράτορος, κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλνυτοι καὶ τυμπανιαῖοι, αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθείησαν αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς, κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, στένοντες ἦεν καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν· σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Λαθάν καὶ τὸν Ἀθηρών, ἄγγελος δὲ θεοῦ καταδιώξει αὐτοὺς ἐν πικρῇ ὁρμαίᾳ ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ εἶψ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ προκοπὴν μηδέποτε ἴδοιεν, τὰ πράγματα αὐτῶν ἔστωσαν εἰς διαρπαγὴν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν εἰς ἀπώλειαν γεννηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἐρημωμένη καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἔστω ὁ οὐρανὸς χαλκοῦς ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἡ γῆ σιδηρᾷ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἔχειεν καὶ τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοσόφων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ πάντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ἂν μὴ ποιήσωσι ὡς γράφομεν.

1836 Μαρτίου 28

† Ὁ Καστορίας Ἀθανάσιος

* *

Ἐγὼ ὁ Βεζύρ Μεχμέτ Ρεσῆτ Πασιᾶς.

Ἐδῶκα τὸ μπουγιουρδί¹ μου τῶν δοατζήδων μου παιδιῶν τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ Βουρμπιανίτου Γιαννάκη καὶ Νικολάκη διὰ τὰ μούλκια² τοῦ ὁποῦ ἔχουν ὅσον εἰς τὸ χωρίον Βούρμπιανη, τόσον εἰς Κόνιτζαν καθὼς καὶ εἰς τὰ Γρεβενᾶ, δὲν ἔχει νὰ τοὺς δουκουντίσῃ³ κανένας εἰς τὸ παραμικρόν· ὁμοίως καὶ εἰς κάθε ἄλλην δουλειάν τους.

Σὺ δὲ ἐπιπόθητέ μου σουλεϊμάν μπέη γιακούμπεη νὰ τραθήσῃς χέρι ἀπὸ τὸ χάνι τους ὁποῦ ἔχουν εἰς Κόνιτζαν καὶ νὰ μὴ καριστήσῃς εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι ριζὰν δὲν ἔχω ὁποῦ νὰ δοκοντισθοῦν πλέον τὰ διαληφθέντα παιδιὰ τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ εἰς τὸ παραμικρόν, ἀλλὰ νὰ ἔχουν κάθε μουσααδέν⁴ ὥσάν ὁποῦ ἔγιναν ἰδιοκοί μου ξεχωριστοί.

Οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως διὰ τὸ νὰ εἶναι τοιαύτη ἡ προσταγὴ μου

Ἐξ ἀποφάσεως

1827 15 Αὐγούστου

Θῆβαι.

* *

¹) Διαταγή. ²) Κτήματα. ³) Ἐγγίσση, ἐνοχλήση.

⁴) Μουσααδέν=τὸ νὰ ἐπιτρέπη, ἄδεια.

Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσήτ πασᾶς

Ἀπὸ τὸν Ρούμελη Βαλεσῆ.

Πρὸς ἐσᾶς ὅσους χρεωστᾶτε ἄσπρα, δάνεια μὲ ὁμολογίες τοῦ κώστα Γραμματικοῦ βουρμπιανίτου

Μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερώνω ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὸν χαλασμόν ὁποῦ ὁ ρηθεὶς κώστας ἔλαβεν ἔχασε τὰς ὁμολογίας σας, λαμβάνοντας τὸ παρὸν ὅσα γρόσια τοῦ χρεωστᾶτε νὰ τοῦ τὰ ἀποκριθῆτε, ἡ δὲ κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἔχετε τὸν τρόπον νὰ τὰ ἀποκριθῆτε νὰ τοῦ δώκητε νέαις ὁμολογίαις χρεωστικαῖς διαλαμβανούσας τὴν ἀκύρωσιν τῶν προτέρων διὰ τὸν χαμόν των.

Σεῖς δὲ ἐπιπόθητοί μου χακίμ ἐφένδη καὶ μουσελίμη κονίτζης χασὰν μπέγη ὅποιος χρεώστης ἤθελεν ἐναντιωθῆ ὅτι δὲν χρεωστεῖ ἢ μὲν δια μαρτυρίων ἀποδεχθεῖ τὸ χρέος του καὶ γενοῦν χούκιμ¹ νὰ τὸν βιάσῃτε νὰ τὰ ἀποκριθῇ ἢ νὰ δώκῃ νέαν ὁμολογίαν ὥς εἴρηται ἢ δὲ καὶ δὲν ἀποδεχθῶν διὰ χρέος του νὰ μὴν ἀποκρίνηται τίποτας μήτε ὁμολογίαν νὰ δίδῃ.

Ἐξ ἀποφάσεως καὶ ὑγιαίνετε.

1828 14 Ἰανουρίου

Ἄρτα.

* *

Ἡμεῖς Βεζήρ Μουσταφᾶς Πασᾶς κ.τ.λ.

Φαζηλετλοῦ² Χακίμ ἐφένδη, Καπουτζήμπαση Μουσταφάαγα Μουσελίμη Κόνιτζας.

Μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερόνομεν ὅτι ὁ Νικολάκης υἱὸς τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ Βουρμπιανίτου ἔρχεται αὐτοῦ διὰ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ καθήσῃ εἰς τὸ σπῆτι του καταγινόμενος εἰς τὸ ἔργον του καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν του προστάζομεν λοιπὸν διὰ νὰ μὴν ἤθελε δουκουντισθῇ ἀπὸ κανένα εἰς τὸ παραμικρόν· ἀκόμη καὶ τὸ χάνι ὁποῦ ἔχει αὐτοῦ φκιασμένον θέλετε προσέχει διὰ νὰ μὴ λάβῃ τὴν παραμικρὰν πείραξιν καὶ ἐνόχλησιν ἀπὸ κανένα καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ κονάκι³ καὶ ἀπὸ κίθε ἄλλο τί· διότι ριζὰν δὲν ἔχομεν ἐξ ἅπαντος· ἐπὶ τούτῳ ἐδώκαμεν εἰς χεῖρας τοῦ εἰρημένου Νικολάκη τὸ παρὸν μας Μπουγιουρδίων. Τοιοῦτοτρόπως ὀφείλει νὰ γείνῃ καὶ ὅχι ἀλλέως.

Ἐξ ἀποφάσεως καὶ ὑγιαίνετε.

1838 15 Φεβρουαρίου Ἰωάννινα.

* *

¹) Ἀπόφασις.

²) Ἐνάρετος· τίτλος ὃν ἀπονέμουν πρὸς ἱερωμένον.

³) Ἐλεύθερον ἀπὸ κονάκι=ἐλεύθερον ἐξηναγκασμένης καὶ βιαίας φιλοξενίας.

Ἡμεῖς Βεζύρης Μουσταφᾶ Πασᾶς κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ ὁ κώστας γραμματικὸς Βουρμπιανίτης πρὸ χρόνων εἶχε ζημιωθεί ἀπὸ Κολονιάτας καὶ Καραμουρατάτες καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μαριφέτι τοῦ Μεχκεμέ¹ τοὺς ἔκαμε δαβάν², ἔλαβε μερικὴν ἀποζημίωσιν ἀπὸ ὅσα οἱ ἴδιοι ἐμαρτύρησαν ἐκρυσολογήθησαν κατὰ τὸ σενέτι ποῦ εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ του Νικολάκη διὰ τοῦτο μὲ τὸ παρόν μας Μπουγιουρδίων προστάζομεν ὅπως οἱ ρηθέντες Κολονιάτες καὶ Καραμουρατάτες ἂν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κώστα θελήσουν νὰ δαβίσουν³ τὸν υἱόν του ἢ νὰ τὸν ἐνοχλήσουν εἰς τὸ παραμικρὸν νὰ ἀποβάλλωνται οἱ τοιοῦτοι καὶ νὰ μὴν εἰσακούωνται εἰς τὸ παραμικρὸν καθὼς καὶ κάθε ἄλλος ὅπου θελήσῃ διὰ ὑποθέσεις τοῦ πατρός του νὰ δαβίσῃ τὸν υἱόν του Νικολάκην.

Ἐπὶ τούτῳ δίδομεν εἰς χεῖρας τοῦ εἰρημένου Νικολάκη τὸ παρόν μας Μπουγιουρδίων διὰ νὰ γίνεταί τοιουτοτρόπως ὅχι δὲ ἄλλῶς. Ἐξ ἀποφάσεως

1838 15 Φεβρουαρίου

Ἰωάννινα.

* *

Ἐλέω Θεοῦ ὁ Βεζήρ Μεχμέτ Ἐμὴν Πασᾶς Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος Σερασκέρης Τεπεδέν⁴.

Φαζιλετλοῦ χακὴμ ἐφένδη, μουσελήμη μπείδες καὶ χαήρ ντοατζήδες. μου προεστῶτες ὅλου τοῦ βελαετιοῦ Κονίτζης μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερόνω ὅτι τὲς ἀπερασμένες μου ἔστείλατε δύο δεφτέρια διὰ τὰ μουσαρίφια⁵ τοῦ βελαετιοῦ σας ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα τὸ ἐβούλλωσα καὶ τὸ ἄλλο ὅχι, ἐπειδὴ καὶ ἦτον ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου Ὁμέρ Πασᾶ δι' αὐτὸ ὅπου δὲν ἐβούλλωσα νὰ συναχθῇτε ὅλοι καὶ νὰ κάμητε ἓνα δεφτέρι ποῖα ἔχουν τὸν τόπον των, καὶ ποῖα ὅχι, καὶ νὰ μὴ τὸ στείλετε ἐδῶ βουλλομένο ἀπὸ τὸν χακὴμ ἐφένδη· δύο δὲ χιλιάδες γρόσια ὅπου ὁ ὑπεραγαπητός μου Σουλεϊμάν μπέης ἔδωσεν διὰ χειρῶν Χριστοδούλου Σκουμπορδῆ τὸν Ὁμέρ Πασᾶν διὰ τὸ βούλλωμα τῶν δεφθερίων ἐκ μέρους τοῦ βελαετιοῦ, αὐτὰ εὐθὺς ὅπου ἴδετε τὸ παρόν μου νὰ τὰ μετρήσετε εἰς τὴν εὐγενίαν τοῦ εἰρημένου Σουλεϊμάν μπέγη, χωρὶς νὰ κάμητε ἄλλῶς καὶ ὑγιένετε.

1825 τῇ 3 Νοεμβρίου

ἐν στρατοπέδῳ Μεσολογγίου.

* *

Ἐγὼ ὁ Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσῆτ Πασᾶς

Δίδω τὸ Μπουγιουρδί μου τῶν χαῖρηνουατζήδων μου δημήτρη λάμπεη καὶ Γιάννη Σούρλα, βεκίληδων καὶ προεστῶτων τοῦ Καζᾶ Κονίτζης, ὅτι δι' ὅσον καιρὸν ἐστάθησαν εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ βιλαετιοῦ μὲ τὸ

¹) Μαριφέτι Μεχκεμέ=διὰ μέσου τοῦ Δικαστηρίου. ²) Αγωγὴν. ³) Ἐναγάγουν. ⁴) Ὁ ἀναγνώσας ταύτην κ. Βιζουκίδης δὲν εἶναι βέβαιος διὰ τὰς τελευταίας λέξεις. ⁵) Δαπάνας.

νὰ ἐπέδειξαν τοὺς λογαριασμούς των καθαρούς καὶ ὑπογραφὰς τοῦ μεμλεκετιοῦ¹, ὅτι δὲν ἔμεινεν ἐπάνω τους μὴ ἓνα λεπτόν, διὰ τοῦτο προστάζω ὅπου οἱ ρηθέντες βεκίληδες νὰ μείνουν πάντα ἀνενόχλητοι καὶ ἀκαταζήτητοι καὶ πλέον δὲν ἔχει τις νὰ ἀναφέρῃ ζητῶντας λογαριασμὸν ὥσάν ὅπου οἱ παραδοθέντες λογαριασμοὶ θέλουν εἶναι στερεοὶ καὶ ἀμετάτρεπτοι.

Ἐσεῖς δὲ μπέγηδες καὶ ραγιαδες τῆς Κόνιτζας οὕτως ἔχετε νὰ ἀκολουθήσετε καὶ ὄχι διαφορετικά.

Ἐξ ἀποφάσεως.

Ζητοῦνι 1827 18 Σεπτεμβρίου.

* *

Ἐνδοξότατε καὶ πολυχρονισμένε Ἐμὶν μπέγη ἐφένδη ταπεινῶς σὲ προσκυνῶ, φιλῶντας τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου καὶ μὲ τὸ σκλαβικόν μου κάμνω ὑφανδέ², ὅτι κατὰ τὴν προσταγὴν σου ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ προεστῶτες καὶ οἱ βικιλάδες τῶν χωρίων τοῦ βιλαετιοῦ Κονίτζης καὶ οἱ βιλαετκοτσαμπάσηδες Δημήτριος Λιάμπεης καὶ Ἰωάννης Σούρλας καὶ ὁ βεκίλης τοῦ βιλαετίου Κονίτζης Χρῖστος Στεριτζέτης καὶ ἔμπροσθέν μου ἐθεώρησαν κάθε λογαριασμὸν τους, ὅπου ἀναμεταξύ τους εἶχαν ἕως σήμερον καὶ ἐξώφησαν τόσον μὲ τὸν βεκίλην τους χρῆστον, ὅσον καὶ μὲ τὸ βιλαετκοτσαμπάσηδες Δημήτριον Λιάμπεην καὶ Ἰωάννην Σούρλαν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς οἱ αὐτοὶ βεκίλιδες καὶ προεστῶτες τῶν χωρίων μοῦ εἶπαν ὅτι δὲν τοὺς μένει πλέον νὰ ζητήσουν τίποτες ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν κοτσαμπάσηδες δημήτριον λιάμπεην καὶ Ἰωάννην Σούρλαν καὶ χρῆστον βεκίλην καὶ ὁ ὀρισμός σου, οἱ χρόνοι σου πολλοὶ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀμήν. Τῆς ἐνδοξότητός σου χαῖρ ντουατζῆς καὶ σκλάβος

Ὁ Βελλᾶς Ἰωσήφ.

Ἰωάννινα 1827 Ἰούνιος 4.

* *

Ὁ Μουσελίμης Ἰωαννίνων Λατίφ ἐφένδης

Δίδω τὸ μπουγιουρτί μου στὸν δημήτριον βουρμπιανίτην, στὸν Γιάννη Σούρλα καὶ χριστάκι Προτόπαπα, ὅπου τοὺς ἐδιόρισα γενικοὺς προεστοὺς στὸ βιλαέτι τῆς Κονίτζης, οἱ ὅποιοι θέλουν εἶναι εἰς χρέος μεῖον ἄγρυπνον εἰς κάθε αὐθεντικὴν δουλειάν, καθὼς καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ λαοῦ—σᾶς δὲ προεστοὶ τῶν κατὰ μέρους χωρίων τοῦ αὐτοῦ βιλαετίου καὶ ἐπίλοιποι ραγιαδες νὰ ἀκοῦτε εἰς κάθε δουλιὰ διὰ νὰ λάβῃ δρόμον τὸ νιζάμι³ τοῦ τόπου — καὶ σεῖς δὲ οἱ ἄνωθεν προεστοὶ προσέχετε νὰ φυλάξετε τὸ χρέος σας διὰ πάντα.

Τρίκαλα. Αὐγούστου 24 1829.

¹) Τοῦ τόπου, τῆς ἐπαρχίας.

²) Κάμνω ὑφανδέ=ἀναφέρω, ἀνακρινῶ. ³) Νόμος.

Ἐγὼ ὁ Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσήτ Πασᾶς

Δίδω τὸ μπουγιουρδὴ μου τοῦ χαῖρ ντουατζῆ μου Ἰωάννη Σούρλα, ὅτι μὲ τὸ νὰ μᾶς ἔχει κάμη χισμέτι¹, τώρα ἔχει τὴν ἄδειαν διὰ νὰ καθίσῃ εἰς τὸ σπῆτί του νὰ καθυσηχάσῃ κοιτάζοντας μόνον τὴν δουλειάν του χωρὶς νὰ τὸν καριστήσῃ κανένας οὔτε εἰς ὑποθέσεις τοῦ ντουβλετιοῦ οὔτε τῆς χώρας του Πρυσόγιαννης. Ἐξ ἀποφάσεως.

1828 14 Μαρτίου

Ἰωάννινα.

* * *

Μεχμέτ Ρεσήτ Πασᾶς.

Ἐγὼ ὁ Σατραζάμης Ἐλχακὲν Ρούμελη Βαλεσῆ Τεπιδέν.

Δίδω τὸ Μπουγιουρδί μου εἰς ὅλα τὰ χωριά τῆς Κόνιτζης ὅπου τὰ ἀγαλήκια² ἐσυκόθηκαν, ἔγιναν μεμνοῦ³ μὲ φερμάνι βασιλικόν, ὁμοίως καὶ τὰ σουμπασλήκια⁴ διὰ τοῦτο προστάζω καὶ ἐγὼ μὲ τὸ παρόν μου μπουγιουρδί ὅπου τὰ εἰρημένα ἀγαλήκια καὶ σουμπασλήκια ἀπὸ τὸ κάθε χωρίον νὰ εἶναι ἐμποδισμένα καὶ ἄκυρα, μὴ τολμήσῃ κανεὶς νὰ ζητήσῃ ἀγαλίκι ἢ τις προεστὼς δώσῃ μὲ τὸ κεφάλι του δὲν μὲ δίδεις τζεβάπι⁵, ὁμοίως καὶ σούμπασης⁶ νὰ μὴ κατασταθῇ σὲ χωρίον ὅλα τὰ χωρία ὅταν ἔχουν χρεῖαν διὰ τοῦρκον νὰ κοιτάζουν τὰς δουλειὰς τους νὰ γράφουν πρὸς τὸν εἰς Κόνιτζαν μουσελίμην μου νὰ τοὺς στέλνῃ ἓνα παλικάρη νὰ τοὺς θεωρῇ τὰς δουλειὰς τους, νὰ τρώγῃ ψωμί καὶ φαγὶ ὅτι λάχῃ καὶ νὰ τὸν πληρώνουν πρὸς εἴκοσι γρόσια τὸ μῆνα, νὰ τὸ κρατοῦν τὸ παλικάρη ὅσα νὰ ἔχουν δουλείαν οἱ ραγιαδες καὶ μὴν ἔχοντες δουλείαν νὰ περνεῖ γράμμα ἀπὸ τὸν κοντζάμπασην καὶ νὰ γυρίζῃ πίσω εἰς τὸν μουσελίμην καὶ σὺ ἰδικέ μου μουσελίμη ἔτσι νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ὅχι διαφορετικά. Ἐξ ἀποφάσεως.

1830 Δεκέμβριος 4

Ἰωάννινα.

* * *

Μεχμέτ Ρεσήτ Πασᾶς.

Ἐγὼ ὁ Σαδραζάμης καὶ Ἐλχακὲν Ρούμελη Βαλησῆς Τεπιδέν.

«Προσταγὴ καὶ εἵδησις πρὸς ὅλα τὰ χωρία τῆς Κόνιτζας. Τὰ λεγόμενα ἀγαλήκια ὅπου ἀδίκως ἔπερναν οἱ πέγιδες καὶ ἀγάδες τῆς ἀρβανητιάς ἀπὸ τὸν βασιλικὸν ῥαγιάν, τὰ ἔκαμνε μεμνοῦ τὸ δεβλέτι ἀληγιέ⁷, διὰ τοῦτο σᾶς προστάζω καὶ ἐγὼ ὅπου δὲν ἔχει νὰ δώσῃ κανένας ἀγαλήκια.

¹) Ὑπηρεσία. ²) Τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀγᾶ.

³) Ἀπηγορευμένος. ⁴) Τὰ δικαιώματα τοῦ σούμπαση.

⁵) Ἀπάντησιν. ⁶) Σούμπασης=ἐπιστάτης χωρίου.

⁷) Τὸ ὑψηλὸν (ἐννοεῖται: Τουρκικὸν) κράτος.

Προσέχητε μὴ δώσητε παρὰ ἀγαλήκι ὅτι τζεβάπι δὲ μὲ δίδετε. Ἐξ ἀποφάσεως.

1830 Δεκεμβρίου 6

Ἰωάννινα.

* *

«Μπουγιουρδὶ διὰ τὰ ἀγαλίκια ὅπου νὰ μὴ πληρώσουν τὰ χωριά».

Διὰ τοῦ παρόντος Μπουγιουρδιοῦ μου εἰδοποιῶ ὅτι ἀπὸ τὰ πολλὰ κακὰ καὶ ἄτοπα ὅπου ἐγένονταν εἰς τὸ βιλαέτι Κονίτζης, καὶ βλέποντας τὴν φθορὰν καὶ χαλασμόν του καὶ ὄντας ἐδῶ καὶ ὅλοι οἱ προεστώτες βαρυσιοῦ καὶ βιλαετίου ὅπου καὶ μὲ κάθε καλὴν τους εὐχαρίστησιν καὶ θέλησιν ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐκλέξωμεν ἕναν προεστὸν τίμιον, δίκαιον καὶ ἄξιον ὅπου νὰ παρασταθῇ νὰ κυδερνήσῃ ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ βιλαετιοῦ ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ νὰ ἐκτελῇ καὶ κάθε ἀφεντικὴν προσταγὴν κατὰ τὸν ἀρμόδιον καιρόν· ὅθεν ἀπὸ ὅλους εὐρέθη εὐλογον καὶ ἐκαταπατήσαμεν τὸν Ἰωάννην Σούρλαν ὅπου νὰ δεχθῇ ὡς ἄνωθεν αὐτὸ τὸ βάρος μ' ὅλον ὅπου αὐτὸς δὲν τὸ ἐδέχονταν· μὴ εὐρίσκοντας ὅμως καὶ ἐγνωρίζοντας ἄλλον καλλίτερο διὰ τίμιον καὶ ἱκανὸν στανικῶς τὸν ἐδιορίσαμεν διὰ προεστὸν τοῦ βιλαετιοῦ· καὶ νὰ ἔχῃ νὰ ἐρωτᾷ ἐν καιρῷ καὶ τοὺς εὐρισκομένους εἰς Κόνιτζαν βεκιλάδες—τῶν χωρίων οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ εἶναι ὑπήκοοι νὰ τὸν συμβοηθοῦν καὶ νὰ συντρέχουν—εἰς κάθε ἀνάγκη ὅπου τύχῃ.

Ἀκόμη ἐδιόρισα καὶ τὸν χριστο-γιώργη σταρτζιότη διὰ βεκίλη ὁ ὁποῖος ἔχει νὰ συνάξῃ τὰ ἔως σήμερον δουλευμένα δευτέρια καὶ νὰ πληρώσῃ τοὺς μπορτζεληδες¹ τοῦ βιλαετιοῦ καὶ εἰς κάθε ἕξ μῆνας ἀπὸ τὴν σήμερον ἔχουν νὰ δίδουν τὸν λογαριασμό δι' ὅλας τὰς πράξεις των καὶ νὰ ἐξοφλίζωνται—καὶ κατὰ τὴν εὐχαρίστησι καὶ σὲ λίγο νὰ διορίζονται καὶ διὰ ἔμπρὸς προεστὸς καὶ βεκίλης μὲ θέλησι ὅλων.

Ἐξ ἀποφάσεως

Ὁ Μουσελήμης Ἰωαννίνων
λιατὴφ Ἐφένδης

Ἰωάννινα τῇ 23 Ἰανουαρίου 1830.

* *

Μεχμέτ Ρεσῆτ Πασᾶ

Ἀπὸ τὸν Σαδिरαζάμ καὶ Ἐλχακεν² Ρούμελη Βαλεσῆ Τεπιδὲν

Εἰδησις καὶ προσταγὴ πρὸς ἑσᾶς Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι ὅσοι ἔχετε δανεισμένα ἄσπρα εἰς τὸ βιλαέτι καὶ εἰς τὰ χωριά τοῦ Καζᾶ τῆς Κονίτζης καὶ ἔχετε πάρει ὁμολογίες μὲ βαριὰ διάφορα βλέποντες τὸ μπουγιουρδὶ μου νὰ ταῖς χαλάσητε αὐταῖς ταῖς ὁμολογίες καὶ νὰ πάρητε νέαις.

¹) Ὁφειλέται. ²) Γράφε Ἐλχάκεν.

μὲ τὸ παλαιόθεν συνηθισμένον διάφορον εἰς αὐτὸν τὸν Καζᾶ ἤγουν τὰ δέκα ἔνδεκα καὶ τὰ δέκα ἔνδεκα καὶ μισὸν καὶ ὄχι λιανὸν περισσότερον, καὶ σὺ μουσελίμι μου νὰ δώσης τὸ νιζάμι διὰ νὰ ἀλαχθοῦν αὐταῖς αἱ ὁμολογίες, ἐσεῖς δὲ προεστῶτες ὅλων τῶν χωρίων νὰ μοῦ κάμετε ἓνα δεφτέρι εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπερασμένους πέντε χρόνους ποῖοι ἄνθρωποι σᾶς ἐπῆρε περισσότερον διάφορον ἀπὸ τὰ δέκα ἔνδεκα ἥμισυ καὶ πόσα σᾶς ἐπῆραν καὶ νὰ μοῦ τὸ φέρετε τελειωμένον διὰ νὰ δώσω τὸ πρεπούμενον νιζάμι καὶ ὄχι ἄλλο.

Ἰωάννινα 1830 Δεκέμβριος 4.

* * *

Ἀπὸ τὸν Σατραζάμη Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσῆτ Πασιᾶν κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

«φαξιλειτοῦ χακήμ ἐφένδη καὶ ἥζετοῦ ¹ Μασελήμη, ἀγάδες καὶ χαϊρντουατζήδες μου προεστοὶ καὶ ἐπίλοιποι ραγιαῖδες τοῦ Καζᾶ Κονίτζης, μὲ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερώνω ὅτι διὰ νὰ λείψῃ κάθε κατάχρησις ἀπὸ τὸ μέσον δὲν ἔχει νὰ ριχθῇ κανένα δεφτέρι κατὰ μεσίς στὴ χρονιά διὰ τοῦτο ἀπὸ ἀπαρεσμένον ἅγιον Δημήτριον χιλίων ὀκτακοσίων τριάντα ἔτσι ὅσα ἔξοδα εἶναι καμομένα εἰς τὸ κοινὸν ὅλα νὰ τὰ κάμετε ἓνα μεμζέ τεφτέρι ² τὸ ὁποῖον νὰ μοῦ τὸ στείλετε ἐδῶ νὰ τὸ ἐξετάσω ἔτσι ἀκολουθῇτε.

Ἰωάννινα Μάρτιος 15 1831.

ἐξ ἀποφάσεως.

Φαξιλειτοῦ χακήμ ἐφένδη, ἀγαπητοί μοι Ἰσλάμηδες καὶ χαῖρ ντουατζήδες μου προεστῶτες καὶ ἐπίλοιποι ραγιαῖδες τοῦ Καζᾶ Κονίτζης μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερόνω ὅτι ὅσαις ὑποθέσεις ἀναφέρονται ἀπὸ μέρος σας καὶ ἀπὸ τὸν Καζᾶν σας εἰς ἐμᾶς ἐδῶ μὲ ἀρτζουάλια ³ ἡμεῖς αὐταῖς ταῖς ὑποθέσεις ταῖς κάμνομεν ὅλαις χαβαλὲν ⁴ εἰς τὸν Ναῖπην ⁵ τοῦ τόπου σας καὶ ὁ σκοπὸς μας ὅπου χωρὶς νὰ τὲς κυττάζουμε προστάζουμε διὰ νὰ θεωροῦνται αὐτοῦ γιὰ τὸν τόπο του δὲν εἶναι δι' ἄλλο εἰ μὴ μόνον διὰ νὰ μὴ δυσκολεύεσται καὶ τὰ δύο διαφερόμενα μέρη.

Ὅμος μὲ κακοφανισμόν μου βλέπω ὅτι ὅσα χουτζέτια ⁶ καὶ λοιπὰ ἔγγραφα τοῦ Μουχακεμέ ⁷ δίδονται ἀπὸ τὸν Κατήν σας διὰ νταβάδες ὅπου αὐτὸς θεωρεῖ εἶναι ὅλα ἐνάντια εἰς τὸ σιεράτι ⁸ καὶ βασιλικά κανόνια καὶ καθὼς βλέπω ὅλα προέρχονται ἐξ αἰτίας τοῦ Ἑρτιχαπιέ τοῦ Κατῆ σας καὶ τῆς ἰδίας ἀμελείας καὶ ἀπροσεξίας σας.

Μόλον τοῦτο ἕως τώρα ὅτι ἔγεινεν ἔγεινε καὶ τὰ συγχορῶ ὅλα τὰ παρελθόντα.

¹) Πολιτικὸς τίτλος, ὑψηλός. ²) Μεμζέ τεφτέρι=συνολικόν.

³) Ἀναφοραί. ⁴) Παραπέμπομεν. ⁵) Δικαστήν.

⁶) Τίτλοι. ⁷) Δικαστηρίου. ⁸) Ἱερὸς Νόμος.

Ὁμος ἀπὸ ἐδῶ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δι' ὅποιονδήποτε νταβᾶν μικρὸν ἢ μεγάλον ἂν μάθω ὅτι κανέννας ἐτόλμησε ἢ νὰ πάρῃ ἢ νὰ δώσῃ γρόσια γιὰ ρουσφέτι καὶ δι' ἄλλο τίποτε τὸν τοιοῦτον σᾶς παραγγέλω σφοδρῶς ὅπου ἁμέσως νὰ μοῦ τὸν φανερόντε μὲ μουχτάρι¹ σας διὰ νὰ τοῦ κάμω τὴν πρέπουσαν παιδείαν.

Κάμετε ὅμως καλὴ σκέψι, ὅπου μῆτε τὴν ἀλήθειαν νὰ κρύψετε μῆτε μὲ φθόνον νὰ μοῦ προδώσετε κανέναν, παρὰ τὴν ἀλήθειαν, ἂν μοῦ κρύψετε ντζεβάπι δὲν μὲ δίδετε ἐξάπαντος.

Σὺ δὲ εἰρημένε φαζιλετλοῦ χακὴμ ἐφένδῃ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν προσταγὴν μου πληροφορίαν καὶ ἄνοιξε τὰ μάτια σου καλὰ ὅπου τοὺς νταβάδες ὅπου θεωρεῖς νὰ τοὺς ἐκτελεῖς πάντοτε σύμφωνα μὲ τὸ σιεράτι μὴ τύχῃ καὶ μάθω ὅτι ἐτόλμησες νὰ πάρῃς ἀπὸ κανέναν ρουσφέτι καὶ νὰ εἰξεύρεις σιλιαμέτι² δὲν ἔχεις ὕστερα. ἐξ ἀποφάσεως.

τῇ 1 Αὐγούστου 1832 Ἰωάννινα.

Ἀγαπητοί μου χαῖρ-ντουαζῆδες τοῦ αὐθέντου μας, προεστῶτες καὶ λοιποὶ ραγιαῖδες τοῦ καζᾶ Κονίτζης! μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σὰς φανερώνω ὅτι ἔλαβον τὸ γράμμα σας καὶ ἐκατάλαβα τὰ γραφόμενά σας διὰ τὸν λογαριασμὸν ὅπου ἔχετε νὰ θεωρήσετε μὲ τὸν σαλήχ μπέην ὅθεν ἅμα ὅπου λάβετε τὸ παρόν μου ὁ κάθε προεστὼς τοῦ χωρίου πάρετε τ' ἀναγκαῖα δευτέρια σας καὶ ἐλᾶτε ἐδῶ γιὰ νὰ δώσετε καὶ τοὺς λογαριασμούς σας.

ὕγιαίνετε

ὁ Βεκίλης τοῦ αὐθέντου μας

1832 22 Ἀπριλίου Ἰωάννινα

(Τ. Σ.) Τουρκιστί.

«διὰ δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου σας ὅπου μὲ γράφετε ὅτι ἔχετε δηλαδὴ ὅποιος δὲν δύναται νὰ δώσῃ τὸ χρέος τοῦτο τοῦ πουλῆτε τὸ σπῆτι του καὶ λοιπά του κτήματα, εἰς αὐτὸ ἀκολουθῆτε πάλι, κατ' αὐτὴν τὴν συνήθειάν σας διὰ νὰ ἐξοικονομοῦνται τὰ βασιλικὰ δοσίματα».

* *

Ὁ Βεζῆρ Μαχμούτ Πασᾶς Βαλῆς Ἰωαννίνων Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος.

Κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ σατραζέμ αὐθέντου μας μὲ τὴν ὁποίαν ἐμποδίζει τὰς καταχρήσεις τῶν κατὰ καιροὺς μουλτεζίμηδων τῶν χαρατζιῶν Κονίτσης ὅπου ἐγύρευαν χαράτζια³ ἀπὸ τοὺς κουρπετλήδες⁴ ραγιαῖδες καθὼς καὶ ἓνα κουραμᾶν ὅπου ἔχουν βγάλει καὶ ἔπερναν κατ' ἐκκλησιν λοιπὸν προστάζομεν καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ παρόντος μας ὅπου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὰ τὰ λύτρα νὰ μὴ τολμήσῃ κανέννας ἀπὸ τοὺς χαρατζῆδες τοῦ καζᾶ

¹) Πρόεδρος τῆς Κοινότητος.

²) Σωτηρίαν.

³) Φόρους.

⁴) Ξενητευμένους.

Κονίτζης νὰ τὰ ζητήσῃ ἀλλὰ ὁ κατὰ καιρὸν χαρατζῆς νὰ κάμῃ δευτέρῃ κατὰ τὸ βασιλικὸν φερμάνι καὶ εὐρίσκοντας τὸν ρεγκλᾶν ¹ ἀπὸ 12 χρόνους καὶ ἐπάνω εἰς τὸ χωρίον καὶ σπῆτι του νὰ τοῦ δίδῃ τὸ χαρτὶ καὶ νὰ τοῦ πέρνῃ τὸ χαράτζι του καὶ ἀπὸ τὰ σπήτια τῶν ξενητεμένων νὰ μὴ ζητᾷ περὶ πλέον χαράτσι.

οὕτω γενέσθω ὅχι διαφορετικὰ τζεβάπι δὲν μοῦ δίδει.

1833 3 Δεκεμβρίου Ἰωάννινα.

Ἐξ ἀποφάσεως.

* *

Ὁ Βεζῆρ Μεχμέτ Πασᾶς Βαλῆς Ἰωαννίνων Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος.

Φαζελετλοῦ χακὴμ ἐφένδη, ἰζετλοῦ μουσελίμη μπέηδες βαροῦσι, χαῖρντζουατλήδές μου, προεστῶτες καὶ λοιποὶ ῥαγιάδες τοῦ καζᾶ Κονίτζης! μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω ἐπειδὴ ὅλα τὰ τεκλήφια ² τοῦ βιλαετιοῦ σας ἔγιναν μακτοῦ ³ κατὰ τὸ ἱμζαλῆ δευτέρῃ ⁴ παρὰ τοῦ σατραζέμ αὐθέντου μας διὰ τοῦτο κατὰ προσταγὴν τοῦ σατραζέμ ἐφένδη μας προστάζομεν καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ παρόντος μπουγιουρδιοῦ μας ὅπου χώρα ἀπὸ τὸ δευτέρῃ τοῦ μακτοῦ ὅπου θέλει ἔχει κάθε ἔξη μῆνας ἀπὸ αἰγιώργη εἰς αἰδημήτρι, καὶ ἀπὸ αἰδημήτρι εἰς αἰγιώργη ἄλλο δευτέρῃ εἰς τὸ κοινὸν τοῦ βιλαετιοῦ δὲν ἔχει νὰ ριχθῇ, διότι ἄλλεος ριζᾶν δὲν ἔχετε.

Ἐξ ἀποφάσεως.

1833 2 Δεκεμβρίου

Ἰωάννινα.

* *

Βεζῆρ Ρεσῆτ Μεχμέτ Πασᾶς ἐλέω Θεοῦ Σαδिरαζάμης καὶ Ἐλχακεν ⁵ Ρούμελι Βαλεσῆς Τεπιδὲν Ἰωαννίνων Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος.

Ἐπειδὴ καὶ ὅλοι οἱ βασιλικοὶ ῥαγιάδες τοῦ βιλαετιοῦ Κονίτζης με κοινήν τους γνώμην καὶ εὐχαρίστησιν εὐρίκαν εὐλογον καὶ ἔκλεξαν διὰ προεστὸν ὅλου τοῦ βιλαετιοῦ τὸν ντουατζῆν μας Ἰωάννην Σούρλαν ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν εἰρημένων ἰδίων ῥαγιάδων εἶνε τιμιότατος, φρόνιμος καὶ ἱκανότατος εἰς τὸ νὰ ἐπιτηρῇ ὅλας τὰς τυχούσας αὐθεντικὰς καὶ λοιπὰς ὑποθέσεις τοῦ βιλαετιοῦ, διὰ τοῦτο δυνάμει τῆς δοθείσης ἡμῖν πληρεξουσιότητος, αὐτὸς ὁ ἴδιος Ἰωάννης Σούρλας διορίζεται τώρα καὶ ἀπὸ μέρος μας προεστὸς τοῦ βιλαετιοῦ.

Σὺ δὲ ἐπιπόθητέ μου σουλεῖμπεϊ μουσελίμη κατὰ τὴν προσταγὴν μου τὴν γενικὴν ἐκλογὴν καὶ θέλησιν τῶν ῥαγιάδων τοῦ βιλαετιοῦ σας προσ-

¹) Ρεγκλᾶν=μέσος ὄρος. ²) Φόροι. ³) Ἐγείναν μακτοῦ=ἐκόπησαν.

⁴) Ἰμζαλῆ δευτέρῃ=ἐνυπόγραφον βιβλίον. ⁵) Ἀναγνωστὸν Ἐλχάκεν.

τάζω ὁποῦ νὰ τὸν ἐγνωρίσης διὰ προεστὸν καὶ ἐσὺ καὶ νὰ τὸν ἔχῃς εἰς τὴν εὐνοϊάν σου. Ἐξ ἀποφάσεως.

Μπιτόλια.

Μάρτιος 1832.

Ἐπιπόθητοι Κολώνιας χακιμῇ σαλῇ ἐφένδη καὶ Μουτπελεγῇ χατζῇ μεχμέτ ἀγᾶ μὲ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερώνω, ὅτι οἱ ραγιαδες ἀπὸ τὸ χωρίον Πρισόγιανην ἀπὸ καζᾶ Κόνιτσα μὲ ἀριζουάλι τοὺς μοῦ ἔκαμαν ἴφαντε ὅτι ὁ ὄρχαν Γκρέκος καὶ λίτζο ψάρης ἀπὸ τὸν αὐτὸν καζᾶν εἰς τὸν σενὲ τῶν χιλίων διακοσίων εἴκοσι τέσσαρα ἐπῆγαν καὶ τοὺς ἐπῆραν ὑπὲρ τὰ χίλια τριακόσια γιδοπρόβατα κεφάλαια, τὰ ὅποια τὰ εἶχον εἰς τὸν τόπον τοὺς εἰς τὸ βουνόν τοὺς καὶ τὰ ἐπῆγαν εἰς τὰ σπήτια τοὺς ὅθεν λαμβάνοντας τὸ παρὸν μπουγιουρτί μου νὰ κράξητε αὐτοὺς τοὺς ἄνω εἰρημένους καὶ νὰ τοὺς βιάσητε νὰ πληρώσουν αὐτὰ τὰ γιδοπρόβατα εἰς τοὺς βασιλικοὺς ραγιαδες, καθὼς προστάζω νὰ ἀκαλουθήσητε καὶ ὅχι διαφορετικὰ ὅτι ριζὰν δὲν ἔχω, ἐξ ἀποφάσεως καὶ ὑγιαίνετε.

1836 (5. 3.) (Τουρκιστί)

Μάρτιος 13

Μοναστήριον.

Τῶν ἐπιποθήτων μοι Κολώνιας χακὴμ σαλῇ ἐφένδη καὶ Μουτεσελεμῇ χατζῇ μεχμέταγα — ὑγιῶς
εἰς ἐρσέκα κολώνιας

* *

Βεζῆρ Μαχμουὺν Ρεσῆτ Πασᾶς.

Ὁ Ρούμελη Βαλεσῆς Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος πληρεξούσιος καὶ Δερβενίων ναζήρης.

Οἱ χαρνζιατζῆδες μου ἀγαπητοὶ Κοτζαπασίδες Κονίτζης γυρίζουν εἰς τὰ σπήτια τοὺς, ἄνθρωποι εἴκοσι πέντε καὶ νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστοι καὶ ἀπείρακτοι καὶ ὅθεν ἤθελε νυχτώσουν νὰ τοὺς δεχθῆτε σὲ κονάκι¹ μέσα εἰς τὰ σπήτια σας σὲ ὅποιον χωρίον ἤθελε γυρίσουν. Διὰ τοῦτο τοὺς ἐδόθη τὸ μπουγιουρδί μου. Ἐξ ἀποφάσεως.

Μοναστήριον

Μάρτιος 19 1836.

* *

Ὁ Βεζῆρ Μεχμέτ Ἐμὶν Πασᾶς κτλ.

Χαῖρ ντουατζῇ μας Μητροπολίτα τῶν Ἰωαννίνων διὰ τὴν διαφορὰν ὁποῦ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος ἱατρὸς Παχώμης ἔχει μὲ τὸ βιλαγέτι τῆς Κόνιτζας νὰ ἐκλέξῃς τέσσαρας τιμίους ἀπὸ τοὺς προὔχοντας Ἰωαννίτας ραγιαδες νὰ τοὺς καταστήσης κριτὰς εἰς αὐτὴν καὶ κράξουν τοὺς προστοὺς Κονίτζης καὶ τὸν Παχώμιον νὰ ἐπιστατήσης νὰ τὴν κρίνουν κατὰ

¹) Νὰ τοὺς φιλοξενήσετε.

τὸ δίκαιον καὶ δι' ἐγγράφου ἀποφάσεώς των νὰ μᾶς ἀναφέρουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον χωρὶς ἄρρητον.

Ἰωάννινα

Ἰανουάριος 16 1837.

* *

Τὸ μέγα ὕψος σας προσκυνῶ.

Ἐγὼ δ' σκλάβος καὶ χαῖρ' δουατζήσας ἐπειδὴ ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τὸν κασαμπὰν καὶ βιλαέτι τῆς Κόνιτζας διὰ δούλευσιν ὅπου ἔκαμα εἰς αὐτοὺς παρακαλῶ τὸ μέγα σας μερχαμέτι ¹, ἂν εἶναι ὁρισμός σας, νὰ μου ἀποφασήσεται μὲ Ὑψηλὴν διαταγὴν σας μία ἐροτοκρησία ἀπὸ δύο τρεῖς τιμήους, νὰ διαλέξουν τὴν διαφορὰν μας καὶ αὐτοὶ νὰ σᾶς τὸ κάμουν ὕφαντὲ καὶ ὁρισμός σας.

Ἴ δὲ χρόνοι σας πάμπολοι καὶ τετιμημένοι παρὰ Θεοῦ εἶσαν.

Ἀμήν, Ἀμήν. Ἀμήν.

Ὁ σκλάβος καὶ χαῖρ' δουατζῆς σας
Κωνσταντῖνος Πακόμιος ἱατρός.

* *

Ὁ Βεζήρ Μουσταφᾶ Πασᾶς κτλ.

Φηξηλετλοῦ χακὴμ ἐφένδη, Μουσελίμη Μουσταφάμπεγη καὶ λοιποὶ ἐχαλίδες ² τοῦ Καζᾶ Κονίτζης, μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου σᾶς φανερόνομε ὅτι ἐπειδὴ μίαν φορὰν τὸν χρόνον μέσα εἰς τὸν κασαμπὰν τῆς Κονίτζης ἐπικρατεῖ συνήθεια καὶ ἐφορτᾶται τὸ πανηγύρι λεγόμενον παζαρόπουλον, εἶναι ἀναγκαῖον ὥστε νὰ πραγματεύωνται ὁ κόσμος καὶ οἱ πραγματευταὶ ἡσύχως καὶ ἀζημιώτως καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ τὸ νὰ ἀκολουθοῦν μερικαὶ ἀταξίαι καὶ ἄρπαγαὶ ἀπὸ παράβλεψιν τῶν κατὰ καιρὸν ζαμπιτάδων διὰ τοῦτο προστάζομε ὅποιοι κατὰ καιρὸν Μουσελίμηδες νὰ μὴν ἤθελε πέρνουν τι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἔκπαλαι διατεταγμένον δι' ὅσα πωλοῦνται καὶ ἀγοράζονται εἰς τὸ εἰρημένον πανηγύρι οὔτε τεσκερὲν παρασί, καθὼς ἔκπαλαι δὲν ἔπερνον τοιουτοτρόπως νὰ μένη καὶ εἰς τὸ ἑξῆς χωρὶς τὸν παραμικρὸν νεωτερισμόν ἐξάπαντος διότι κατλήδες ³ δὲν γινόμεθα.

Ἐπὶ τούτῳ δίδεται τὸ παρόν μᾶς μπουγιουρδῖον καὶ οὕτως ὀφείλει νὰ γίνεταί καὶ ὅχι ἀλλέως, ἐξ ἀποφάσεως.

Ἰωάννινα

7 Σεπτεμβρίου 1838.

* *

Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτζης Ἰωσήφ ἐπιβεβαιοῖ

Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ, ἐνυπογράφου καὶ ἐμμαρτύρου γράμ-

¹) Εὐσπλαγχνία. ²) Κάτοικοι.

³) Κατλήδες δὲν γινόμεθα=δὲν συγκατατιθέμεθα.

ματος δῆλον γίνεται, ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς χώρας Πυρσογιάνης, ἔχοντες διαφορὰν καὶ νιζὰν ¹ διὰ τὰ σύνορα τοῦ τόπου τους, κροῦσαν ὀνομαζομένην, μὲ τοὺς χριστιανοὺς τῆς χώρας Βούρμπιανης, τὴν σήμερον ὁμοθυμαδὸν οἱ χριστιανοὶ τῶν δύο χωρίων καὶ ἡμεῖς κατὰ τοὺς Θείους νόμους λεπτομερῶς ἐξετάσαντες διὰ νὰ εὗρωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ κάθε χωρίου μάλιστα περὶ τούτου καὶ διὰ ὁμοφορίου ἀφορήσαμεν ὅθεν μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐμαρτύρησεν ὁ παπᾶ γεράσης, οἰκονόμος Πυρσογιανίτης, καθὼς καὶ ἄλλην φορὰν ἔγινεν, δηλαδὴ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ποτὲ Γεωργίου προεστῶτος τῆς Βούρμπιανης καὶ τοῦ Λάμπρου προεστῶτος τῆς Πυρσογιάνης, ὅτι εἶναι τὸ σύνορον ψυλὰ εἰς τὸ καρδάρη.

καὶ κάτω εἰς τὸ μαῦρο χῶμα καὶ κατεβαίνει εἰς τὸν λάκκον καὶ πέρτει τὴν στράταν εἰς τὸν πάτον στὲς ἀλατωστιαργές καὶ ἀπεκεῖ πηγαίνει εἰς τὴν πορίκαν τὴν διχαλοτὴν, ὅπου ἔχει σταυρὸν εἰς τὴν ράχην καὶ ὕστερον πέφτει εἰς τὸν τράφον εἰς τὴν Τζηντζιφιὰν καὶ εὐγένει εἰς τὸν ρόπολον τὸν κομένον καὶ εἰς τὸ πλάγι στὴν στράταν εἰς τὴν πέτραν ὅπου εἶναι ὁ πλάτανος καὶ ἀπὸ τὸν πλάτανο εἰς τὴν πέτραν στὸ τζουκάρη καὶ ἀπεκεῖ κάτω κατὰ τὸ χαντάκι ὅπου πέφτει στὸ χοράφι στὴν ἄκρη στὸν τσέρον καὶ ἔως ἐκεῖ εἶναι τὰ σύνορα τῶν δύο χωρίων ὅπου τὸ κάτω μέρος νὰ ἐξουσιάζουν τὸν τόπον οἱ Βουρμπιανῆτες εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος νὰ ἐξουσιάζουν οἱ Πυρσογιανῆτες. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ εἰς μνήμην διηνεκῇ γεγόνασιν δύο παρόμοια γράμματα ἔχοντα τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης καὶ ἐδόθη τὸ μὲν ἓν εἰς τοὺς Βουρμπιανῆτες τὸ δὲ ἄλλο εἰς τοὺς Πυρσογιανῆτας εἰς ἔνδειξιν.

1824 αὐγούστου κβ΄

ἔγγραφη εἰς τὸν τόπον

Ἰωάννης Σούρλας ὑπόσκομαι

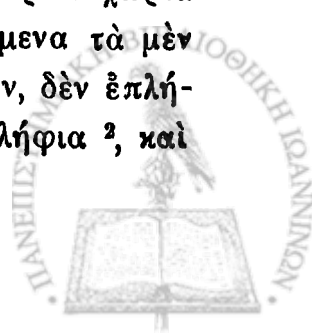
Οἰκονόμος Παπαζήζης βεβεόνο

* *

Γράμμα τοῦ βελαετιοῦ μας Κονίτζης ὅπου διαλαμβάνει διὰ τὰ χωρία Μορατάτικα καὶ Κολονιάτικα τὰ ὁποῖα εἶναι χρεώσται διὰ τὴν χώραν μου.

Δηλοποιοῦμεν κοινῶς ὅλον τὸ βίλαετι τῆς Κονίτζης, ὅτι μερικὰ χωρία ὅπου εἰς τὸν καζᾶν μας ἐμπεριέχονται καὶ αὐτὰ προστατευόμενα τὰ μὲν ἀπὸ κολωνιάτικα, τὰ δὲ ἀπὸ μορατάδων μπέγιδων καὶ ἀγάδων, δὲν ἐπλήρωναν τὴν ἀναλογίαν τους εἰς τὰ βασιλικά καὶ αὐθεντικά τεκλήφια ², καὶ

¹) Ἐρεῖς, φελονεικία. ²) Φόρους.

ἡμεῖς διὰ τὴν παλαιὰν εὐπείθειαν ὅπου πρὸς τοὺς βαλῆδες πάντοτε εἶχαμεν ἐπληρώναμεν τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν δανιζόμενοι ἀπὸ ἄλλους μπέγηδες καὶ ἀγάδες ἄλθανούς, καὶ τώρα αὐτὸ τὸ χρέος εὐρίσκεται εἰς τὸ βιλαέτι μας, καὶ ἐπειδὴ οἱ δανιστὲς ζητοῦν αὐτὸ τὸ χρέος καὶ ἡμεῖς ἐξ ἰδίων μας νὰ τὸ πληρώσωμεν δὲν ἤμποροῦμεν, ἐπροστρέξαμεν εἰς τὸν ὑπέρτατον Βεζίρ Μεχμέτ Πασᾶ αὐθέντην μας, καὶ διὰ μέσου τῆς δικαίας αὐτοῦ προστασίας ἐζητήσαμεν αὐτὰ τὰ χωρία τῶν Καραμορατάδων καὶ Κολωνιατῶν λεγόμενα, νὰ μᾶς δώσουν τὰ ὅσα ἕως σήμερον ἐπληρώσαμεν διὰ τὰ βασιλικά καὶ αὐθεντικά τεκλήφια διὰ τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν τῶν χωρίων, καὶ ἂν κανεῖς ἀπὸ τὸ βιλαέτι μας εἴτε μερικῶς εἴτε κοινῶς ἤθελε δοκιμάσει καμίαν ζημίαν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μπέγηδες καὶ ἀγάδες, αὐτῶν τῶν χωρίων τῶν Κολωνιατῶν καὶ Μορατάτων, διότι ἐκινήθημεν καὶ ἐζητήσαμεν αὐτὰ τὰ δίκαια μας, νὰ ἀνάγεται αὕτη ἡ ζημία κοινῶς εἰς τὸ βιλαέτι, πρῶτον ὅμως ὁ ζημιωθεὶς νὰ ἀποδείχνη πρὸς τὸ βιλαέτι, διότι ἐζημιώθη δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν τῆς ζητήσεως τῶν δικαίων μας, δεύτερον ἐπάνω εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ζημίας νὰ δίδῃ εἶδῃσιν τοῦ βιλαετιοῦ, καὶ τὸ βιλαέτι νὰ ἀγωνίζεται νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν ζημίαν, καὶ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τότε νὰ ἐνέχεται ἡ ζημία εἰς τὸ βιλαέτι, καὶ τρίτον ἡ ζημία νὰ εἶναι φανερά καὶ ἀποδεδειγμένη καὶ ὅτι ἐνηργήθη ἐπὶ τούτῳ τῷ λόγῳ τῆς ζητήσεως, καὶ ὅχι κρυφίως καὶ μὲ ἐνέδραν, καθότι εἰς τὰ κεκρυμένα καὶ μὴ ἐμφανῇ δὲν ἐμπεριέχεται εἰς αὐτό.

Πρὸς τούτοις ἔαν τινὲς ἤθελον δοκιμάσει καμίαν ζημίαν ἀπὸ κολιτζίδες ¹ ἐπὶ λόγῳ ὠφηλωμένων ὀλφίδων καὶ ἔαν τῷ ὄντι χρεωστῇ εἰς αὐτὸν ὀλφίδες τὸ βιλαέτι, νὰ ἀποζημιώνεται ἀπὸ τὸ κοινὸν ἢ δὲ ² καὶ οἱ ὀλφίδες του εἶναι πληρωμένοι καὶ ἀδίκως κινηθῇ κανένας διὰ νὰ ζημιώσῃ τινά, εἰς ἐκεῖνον δὲν χρεωστεῖ τὸ κοινὸν νὰ δώσῃ τίποτε.

Διὸ καὶ ὑπογραφόμεθα

1834 Φεβρουαρίου 20

Ἰωάννινα.

Χριστόδουλος Σκουμπουρδῆς βεκίλης Βαρουσιοῦ ³, διὰ Πρυσόγιαννην Ἰωάννης Σούρλας, Νικόλαος Κώστα διὰ Βούρμπιανην, Νώτης Πρωτόπαπα διὰ Στράτζανη, Ἀδάμος Νάσιου βεκίλης διὰ Πάδες, Παναγιώτης Φάκας διὰ Καστάνιανην, Γιάννης Τάσης διὰ Παλιοσέλι, Δημήτρης Ἐξάρχου βεκίλης Φούρκα, Γιώργης Τζίμου βεκίλης Κάνιτσον, Βασίλης Ἐξάρχου διὰ Σταρίτσανη, Γιώργης Νικόλα διὰ Λούψικον.

¹) Φύλακας.

²) Εἰς περίπτωσιν δὲ καθ' ἡν.

³) Ἀντιπρόσωπος Κόνιτσης.

Γ'.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΒΕΛΛΑΣΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΚΟΥ ΣΟΥΡΛΑ

Περὶ τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν¹· ἐσχάτως διὰ τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς πεφωτισμένης δραστηριότητος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Μονὴ τείνει νὰ ἐξελιχθῇ εἰς κέντρον ἐθνικῆς ἐργασίας. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἀπετέλει ἐάν ποτε ἐκ τῶν Ἀρχείων τῶν Πατριαρχείων ἤρχοντο εἰς φῶς τὰ σχετικὰ χρυσόβουλα καὶ ἱστορικὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν παρὰ πόδας δημοσιευομένων ἔγγράφων, μόνον ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Ἀρχείοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δεόν νὰ ἀναζητηθῶσιν.

Κοντράκτον τοῦ Βλάχου—ἡγουμένου Δωσιθέου 1837 Ἰανουάριος.

Διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου γράμματος γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτην μητρόπολιν τῆς Βελλᾶς, ἱερὰ μονὴ τῆς Βελλᾶς, καὶ τὴν ἰδίαν ἐπωνυμίαν ἐπιφέρουσα ὡς ὑπὸ τὸν ἱερὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως ταύτης Βελλᾶς ὑποτελοῦσα, ἔχει καὶ εἰς τὴν θεόσωστον Βλαχικὴν ἡγεμονίαν κατὰ τὸν κανδιλίας Σλήμ Ρίμνικον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀγίου Μποζαίου, ἐν ἱερὸν Μοναστήριον καλούμενον Μπαμπέν, μετόχι αὐτῆς, ἐπὶ τῇ πανενδόξῳ ἀναλήψει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σεμνυνόμενον, εἰς τὸ ὅποιον ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἡ τότε προσωρινὴ διοίκησις διώρισε προσωρινὸν ἡγούμενον τὸν πανοσιώτατον Ἱερομόναχον κὺρ Δοσίθεον, ὅστις ἐν τῷ διαστήματι τῆς τριετοῦς ἡγουμενίας του, ἐκδηλώσας ὅλα τὰ καθήκοντά του ἐφάνη ἄξιος καὶ καλὸς οἰκονόμος ἐπισκευάσας τὸν ἱερὸν ναὸν καὶ τὰ οἰκήματα ἤδη σεσαθρωμένα, πληρώσας καὶ τὸ εὕρισκόμενον χρέος ἐκ τῶν ἰδίων εἰσοδημάτων αὐτοῦ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου.

¹) Πρβλ. 1) Ι. Λαμπρίδου. Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων, μέρος ΙΙ, σελ. 124—125 καὶ 76—77 1880.

2) Ι. Λαμπρίδου. Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα, Κουρεντιακά καὶ Τσαρκοβιστικά, 1888, σελ. 59—62.

3) Ἀραβαντινοῦ. Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. Β', σελ. 237.

4) Δ. Εὐαγγελίδου. Ἡ Βόρειος Ἠπειρος, σελ. 28.

5) Rouqueville. Voyage en Grèce, τόμ. Ι, σελ. 169.

Ἦδη δὲ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς πανοσιώτατος Ἱερομόναχος κὺρ Δοσίθεος ἀφωμοιώθη τῇ ἱερᾷ κυριαρχικῇ μονῇ τῆς Βελλᾶς τῇ ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγιοτάτην μητρόπολιν τῆς Βελλᾶς ὑποτελούσῃ καὶ ἐγένετο κουρὰ καὶ ὅλος ἀδελφὸς αὐτῆς ἀπεδείχθη, ὥστε τοῦ λοιποῦ ὑπάρχει καὶ λέγεται ἀναπόσπαστον καὶ γνήσιον μέρος αὐτῆς, δυνάμει τῆς κυριαρχικῆς πληρεξουσιότητος, τῆς δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ Μπερατίου καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐκλογῆς δοθείσης ἡμῖν ἀπεκατεστάθη γνήσιος καὶ κανονικὸς ἡγούμενος εἰς τὸ διαληφθὲν ἱερὸν μοναστήριον Μπαμπέν κτῆμα ἀναπόσπαστον Μετοχίον τῆς ἱερᾶς μονῆς ταύτης τῆς Βελλᾶς, διὰ τὴν ἡγουμενεύσῃ καὶ διοικήσῃ αὐτὸ ἀπὸ σήμερον 1837 Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου ἔτους Ἰανουαρίου, ἐν τῷ διαστήματι τῆς ὀκταετίας μὲν τὰς ἀκολουθοῦσας κατεστρωμένας συμφωνίας.

Αον) Ὁ πανοσιώτατος ἡγούμενος κὺρ Δοσίθεος χρεωστεῖ τὴν φυλάττη εὐπειθείαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸ κυριαρχικὸν ἱερὸν μοναστήριον τῆς Βελλᾶς ὡς ἅπαξ ἀφιερωθεὶς αὐτῷ καὶ μέλος γνήσιον ἀναδειχθεὶς πειθόμενος τῷ κατὰ καιρὸν κυριάρχῃ ἁγίῳ Βελλᾶς καὶ διατηρῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν καὶ τὰς τῶν ἀειμνήστων κτιτόρων διαταγὰς τοῦ ἱεροῦ Μετοχίου Μπαμπέν, οὗ ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν.

Βον) Ὁφείλει ὁ πανοσιώτατος ὁ κὺρ Δοσίθεος τὴν πέμπτῃ κατ' ἔτος ἀφ' ὅλης τῆς προσόδου τοῦ ἱεροῦ τούτου μετοχίου Μπαμπέν πρὸς τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἱερὰν τῆς Βελλᾶς *φλωρία δλανδέζικα ἐξακόσια πενήντα ἀνέπαφα*, χωρὶς τῆς παραμικρᾶς ἐλλείψεως ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει, τῆς ἀπαντήσεως προερχομένης ἀφ' οἵανδήποτε αἰτίαν, ἅτινα θέλει πληρῶνῃ καὶ πέμπτῃ κατὰ Μάρτιον παραλαμβάνων τακτικὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὸν τῆς κυριαρχικῆς μονῆς τῆς Βελλᾶς κατὰ καιρὸν ἀρχιερατεύοντα ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Βελλᾶς κυριάρχῃν ἐπικυρωμένην.

Γον) Ἐκ τῆς ὑπολοίπου προσόδου τοῦ μετοχίου τούτου Μπαμπέν, ὀφείλει ὁ αὐτὸς κὺρ Δοσίθεος τὴν ἐξοφλήσῃ ἐν διαστήματι ὀκταετίας τὸ ἐναπολειφθὲν χρέος τούτου τοῦ μετοχίου, τοῦ ὁποῦ τὰς ὁμολογίας θέλει διατηρήσῃ ἐσχισμένας καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐξοφλήσεως τὴν ἐπισκευάσῃ ὅ,τι χρήζει ἐπισκευασίας καὶ ἀνορθώσεως ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ μετοχίῳ καὶ τοῖς κτήμασιν αὐτοῦ, τὴν μὴ κάμῃ συναλλαγὴν μετὰ τινος εἰς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, τὴν ἐπαγρυπνῇ διὰ τὴν μὴ ἀφαιρεθῇ τίποτε ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίων ἐκ τοῦ μετοχίου τούτου, τὴν μὴ ἀφήσῃ τινὰ τὴν καταπατήσῃ τὰ μετοχικὰ σύνορα καὶ μούλκια.

Δον) Χρεωστᾷ ὁ ἴδιος καὶ τὴν φυλάττη ἀσφαλῶς ὅλα τὰ τεκμήρια ἔγγραφα χρυσόβουλα καὶ λοιπὰ σκευὴ μοναστηρίου κατὰ τὴν καταγραφὴν τῆς μητροπόλεως.

Εον) Δὲν ἔχει ἄδειαν ὁ ἴδιος τὴν πωλῆ κανένα παδούρι, ἀλλὰ μόνον

νὰ ξυλεύεται τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ μοναστηρίου ἀναγκαιοῦντα ξύλα καὶ εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν μετοχιακῶν κτιρίων, ἐὰν δὲ ἀκολουθήσῃ νὰ πωλήσῃ κανένα παδούρι πρῶτα νὰ εἰδοποιῇ τὸ κυριαρχοῦν διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν.

5ον) Ἐσχατον καὶ τελευταῖον μετὰ θάνατον συγγενὴς ἢ ξένος δὲν δύναται νὰ τὸν κληρονομήσῃ οὔτε ἔχει δικαίωμα ὁ κύρ Δοσίθεος νὰ κἀνῃ διαθήκην εἰς κανένα πρόσωπον, ἀλλ' ὥς ἅπαξ ἀφιερωθεὶς ἐν τῷ κυριαρχικῷ κτιρίῳ τῆς Βελλᾶς ὑπάρχει τὸ μοναστήριον αὐτὸ κληρονόμος του γνήσιος καὶ καθολικός.

Δὲν ἔχει ἄδειαν δὲ νὰ δανεισθῇ οὔτε γνωρίζει ποτὲ τὸ κυριαρχοῦν χρέος τῆς πανοσιότητός του προγενέστερα ἢ μεταγενέστερα, ἀλλὰ νὰ οἰκονομῇ τὰς διαληφθείσας συμφωνίας ἄλλως ἀπὸ τὰς μοναστηριακὰς προσόδους νὰ δώσῃ γαίας μετοχικὰς λόγῳ ἐμβαθηκίου, εἰδὲ φανῇ τοιοῦτον νομίζεται ἄκυρον.

Τὰ ἀνωτέρω ἐν ἑξ̄ κεφαλαίοις καταστρωθέντα ὀφείλει ὁ κύρ Δοσίθεος νὰ ὑποτάσσῃται ὥς ἀνήκει εἰς τὴν κυριαρχικὴν μονήν, μετὰ δὲ τὴν ὀκταετίαν ὁ κύρ Δοσίθεος νὰ κατέρχεται εἰς τὴν κυριαρχικὴν του μονήν εἰς ἣν ἀφιερῶθῃ, παραδίδων πρῶτα τὸ μοναστήριον Μπαμπὲν πανελεύθερον παντὸς χρέους, ἢ δὲ φροντὶς περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἰδίου ἐτέρᾳ νέᾳ συμφωνίᾳ ἢ ἄλλου τινὸς τοῦ ἀναδεχομένου τὴν διοίκησιν καὶ τῆς Βελλᾶς ἔχοντος ἀγίου Βελλᾶς, εἰς ὃν ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἡγουμένου ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πολιτικῶς περιέρχονται καὶ αἱ τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων διευθετήσεις ἐναποταμιεύονται.

Βουκουρέστιον Ἰανουάριος 1837.

Ὁ Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς Ἰωσήφ.

Ἰδοὺ τὸ κοντράκτον ὅπου ἔδωκεν ὁ Βελλᾶς στὸ Μπεμπέν, ἃς ἰδῇ ὁ καθένας πῶς σηκώνει τὸ δικαίωμα καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ ὅλου τοῦ τόπου καὶ τὸ κάμνει δεσποτικὸν ἔξυδον καὶ κτῆμα τῆς μητροπόλεως του καθαρὸν διὰ νὰ ἀναιρεθῇ μία τοιαύτη πρᾶξις χρειάζεται τώρα νὰ φωνάξῃ ὁ τόπος. Τώρα ὅπου ὁ Δραμισίτης εἶναι εἰς τὴν πόλιν καὶ ζητεῖ κατὰ τὸ κοντράκτον τοῦ τὸν τόπον.

Ἐδῶ ὁ τόπος τὰ στερεώνει, ἂν δὲν τὸ προφθάσωμεν. Τώρα εὐκόλα πίπτουν ἐπειδὴ ἡ κρισολογία εἶναι ἀνοικτὴ ἀκόμη.

* *

Παναγιώτατε Δέσποτα, Σεβασμιωτάτη καὶ Ἀγία Ἱερὰ Σύνοδος

Οἱ ταπεινῶς ἀναφερόμενοι κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς διὰ τῆς ἱκετηρίου ταπεινῆς ἡμῶν ταύτης ἀναφορᾶς βαθυσεβάστως τολμῶμεν νὰ καθυποβάλωμεν εἰς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὴν Σεβασμιωτάτην Ἀγίαν

καὶ Ἱερὰν Σόνοδον, ὅτι ἡ ἐπαρχία μας ἔκτοτε ἀνεξάρτητος οὕσα ἐπισκοπὴ καὶ οἰκεῖον ἔχουσα Ἀρχιερέα διὰ τῆς ἀντιλήψεως τούτου οὐ μόνον περὶ τὰ θρησκευτικὰ προέκοπτεν ἀλλ' ἄνεσιν καὶ παρηγορίαν ἐλάμβανε, ἀλλὰ διὰ τὴν στέρησιν βιομηχανίας καὶ τὸ ἄκαρπον τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν ληστείαν τῆς ὁμόρου Ἀλβανίας παντοίαν κατάθλιψίν της, οὐχ ἥττον δὲ καὶ περὶ τὴν ἔξω παιδείαν οὐ κακῶς εἶχεν ποριζομένη μισθούς τινας διδασκάλων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Μοναστηρίου Βελλᾶς· αὕτη δὲ ἡ μετρία τύχη τῆς ἐπαρχίας μας ἔδειξεν, ὅτι μεγίστην βελτίωσιν ἔμελλε νὰ λάβῃ ἀφ' ὅτου κατὰ τὸ ἔτος 1838 ¹ ἡ ἐπαρχία μας ἠνώθη μετὰ τῶν χωρίων τῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς, καθ' ὅσον ἡ μὲν ἐπαρχία μας εἶχε τὸ Μοναστήριον Βελλᾶς εἰς τὸ ὁποῖον ὑπόκειται τὸ ἐν Βλαχίᾳ μετόχιον Μπαμπιένης καὶ ἐξ οὗ ἀρκετὴ ποσότης ὀλανδικῶν εἰσήρχετο κατ' ἔτος, τὰ δὲ χωρία τῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς εἶχον τὸ μοναστήριον τῆς Μολυβδοσκεπάστου, ἐξ οὗ ἐξήρτηται τὸ ἐν Βλαχίᾳ μετόχιον Γκερέτζης, ἐξ οὗ εἰς χιλιάδας μεγάλη ποσότης ὀλανδικῶν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ καὶ διὰ τούτων τῶν χρημάτων αἱ μὲν ἅγιοι μοναὶ ἔμελλον νὰ διατηρῶνται ἀξιοπρεπῶς, ἡ δὲ ἐπαρχία μεγάλην νὰ λαμβάνῃ ὠφέλειαν ἐκ τῆς συστάσεως σχολείων καὶ λοιπῶν θεαρέστων ἔργων.

Ἀλλὰ θεῖα παραχωρήσει οὐκ εἶδαμεν πῶς, ἀλλὰ βεβαίως διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν μετὰ μικρὸν ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 1841 ² ἡ ἐπαρχία μας χωρισθεῖσα ἀπὸ τὰ χωρία τῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς ἠνώθη μετὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔκτοτε παντὸς ἐστερήθη ἀγαθοῦ καὶ παντὸς εἶδους ἐνεπλήσθη κακοῦ, ὥστε ὡς καὶ δι' ἄλλων ἀναφορῶν μας πρὸς τὸν Παναγιώτατον προκάτοχόν σας ἀνεφέραμεν, τὰ μὲν θρησκευτικὰ οὕτως ἔχουσι, καθ' ὅσον ὁσημέραι τὰ ἀσεβέστατα ἐκτελοῦνται οἷον παράνομα συνοικέσια, ἀθέμιτοι διαζεύξεις καὶ τὰ παραπλήσια, τὰ δὲ πολιτικὰ οὐ μόνον ἡ ἐπαρχία εἶναι ὅλη ἀνάστατος, ἀλλὰ καταδιώκεται τὸ δίκαιον διὰ συκοφαντιῶν καὶ μοχθηροτάτων πράξεων ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγραμμάτων ἐπιτρόπων τοὺς ὁποίους ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς ἀλλάσσων πέμπει κατὰ τριμηνίαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, ἵνα ἀργυρολογῇ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸν ἀρχιερέα.

Τὰ τοιαῦτα καὶ ἔτι πλείονα ἄτινα συντομίας χάριν παραλείπομεν δεινοπαθήματα ὑποφέρουν τὰ ὀλίγα χωρία τῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς, τὰ ὁποῖα ὑστεροῦμεν ὅλως διόλου ποιμενικῶς καθότι οὗτος καθήμενος εἰς Βουκουρέστιον νέμεται τὰ λαμπρὰ εἰσοδήματα, ἐγκαταλείπων δὲ τὸ μὲν μοναστήριον τῆς Μολυβδοσκεπάστου ἀπὸ ὑπέρογκα χρέη, τὰ δὲ χωρία

¹) Πρβλ. Λαμπρίδου ἀναφέροντος τὸ ἔτος 1839.

²) Λαμπρίδου ἀναφέροντος τὸ ἔτος 1842.

εἰς τὴν αὐθαίρετον προαίρεσιν τοῦ Ἰωαννίνων διοικοῦντος αὐτὰ δι' ἐπιτρόπου του ἐπίσης ἀγγραμμάτου καὶ συνεχῶς ἀλλασσομένου.

Συναισθανθέντες οὕτω τὸ μέγεθος τοῦ μεγάλου τούτου δυστυχήματος προσπίπτομεν εἰς τὸ ἔλεος τῆς Παναγιότητος, ἵνα οἰκτείρουσα τὰς ἐπαρχίας ταύτας σπεύσῃ πρὸς θεραπείαν τῶν δεινῶν τούτων, ἥτις κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ εἰμὴ διὰ τῆς ἀποστολῆς ἰδίου ἀρχιερέως, ἵνα ποιμάνῃ τὸν λαὸν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων κατὰ Χριστὸν καὶ κατὰ τὴν ἱερὰν θέλησιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης εὐελπιστοῦσα ὅτι θέλει εἰσακουσθῇ ἡ ταπεινὴ δέησις αὐτῆς εὐσεβάστως ὑποφαίνεται διὰ τῶν κάτωθεν ὑπογραφῶν.

Τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου Παναγιότητος
ταπεινότατος καὶ ἐλάχιστος δοῦλος.

* * *

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ἰανουαρίου 1ῃ 1836.

Σπεύδομεν διὰ τοῦ ταπεινοῦ μας νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν σεβασμιότητά σας ὅτι δι' ὑψηλοῦς λόγους καὶ διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς πανιερότητός σας κινηθέντες συνήλθομεν οἱ τε ἐπίτροποι τοῦ μοναστηρίου Βελλᾶς καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ Βιλαετίου καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ ἅπαντες οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν πλησιοχώρων χωρίων τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου εἰς τὸ ἴδιον αὐτὸ Μοναστήριον ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ Πανοσιωτάτου κυρίου Μακαρίου τοῦ ὑποψηφίου ἡγουμένου καὶ συσκεφθέντες κοινῶς περὶ πάντων τῶν συμφερόντων αὐτοῦ τοῦ Μοναστηρίου καὶ περὶ τῆς καλυτέρας διὰ τὸ μέλλον ἀποκαταστάσεώς του κοινῇ καὶ ὁμοψήφῳ γνώμῃ βάσιν ἔχοντες τὴν πρὸ χρόνων ἄχρι τοῦδε καλὴν διαγωγὴν τὸν σεμνὸν καὶ χαρακτηριστικὸν τρόπον αὐτοῦ τοῦ κυρίου Μακαρίου καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐχαρίστησιν τῆς σεβαστῆς ἡμῶν κυριαρχικῆς Πανιερότητός σας ἐσυστήσαμεν καὶ ἀποφασίσαντες ἀπεκαταστήσαμεν τὴν Πανοσιότητά του ὡς τέλειον καὶ καθολικὸν ἡγούμενον τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου Βελλᾶς ἐφ' ὅρου ζωῆς του, ὅθεν ταπεινοπαρακαλοῦμεν τὴν Σεβασμιότητά σας, ὅπως ἐγκρίνουσα τὴν κοινὴν ἡμῶν ἐκλογὴν δώσῃ καὶ τὴν βαρύτητα τῆς ψήφου της μὲ τὴν τελικὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἡγουμενικοῦ του γράμματος διὰ νὰ γενῇ βασίμως καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἡγουμενία του συντροφευμένη μὲ τὰς σεβαστὰς ἡμῶν πανιέρους εὐχὰς σας, ἐπομένως πρὸς καταστροφὴν παντὸς ἐνδεχομένου ἀτόπου ἀκολουθήματος καὶ ἀποφυγὴν πάσης ὁσῆς δῆποτε ὑποψίας καὶ συμφωνήσαντες μετὰ τῶν κυρίων νικολάου δραμισίτη καὶ ἀδέλφια ἐκάμαμεν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν δεκαεξαετῇ πώλησιν ὅλων τῶν μουλκίων τοῦ εἰρημένου μετοχίου Μπαμπενίου ἔγειναν περὶ τούτου ἀμοι-

βαῖα κοντράτα κατὰ τρόπον ὠφέλιμον καὶ στέλλομεν ἤδη διὰ μέσου τῶν ἰδίων Δραμησίτων συντροφευμένων μὲ τὴν παροῦσάν μας νὰ τὰ θεωρήσετε καὶ νὰ τὰ ἐπικυρώσετε κυριαρχικῶς συνεργοῦντες εἰς ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς στερέωσιν τακτικὴν αὐτῆς τῆς πράξεως· τὸν δὲ κακῶς ἤδη ἡγουμενεύοντα μήτε νὰ δεχθῇ ἡ Πανιερότης σας μήτε νὰ γνωρίσῃ καθὼς καὶ ἡμεῖς μήτε δεχόμεθα μήτε γνωρίζομεν καὶ ὡς ξένον νὰ ἐνεργήσετε νὰ ἐξωθῇ.

Καὶ ἂν εἶναι χρεῖα διὰ νὰ παρασταθῇ αὐτόσε ὡς ἡγούμενος μὲ τὴν γνώμην τῆς πανιερότητός σας ἡμπορεῖ ἀκολούθως νὰ σταλθῇ ἀπὸ τὸ ἐδῶ κυριαρχοῦν Μοναστήριον ἕνας καλόγηρος ὡς κουρὰ καὶ γνήσιον τέκνον τοῦ Μοναστηρίου.

Ταπεινοπαρακαλοῦμεν τὴν Σεβαστὴν ἡμῶν Πανιερότητά σας νὰ δεχθῆτε εὐμενῶς τὴν προεξηγημένην πρᾶξιν μας ὡς ἀποβλέπουσαν τὴν καλὴν ἀποκατάστασιν τῶν τοπικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἱερῶν Μοναστηρίων τὰ ὅποια ἀμφότερα γνωρίζομεν ὅτι ἡ καλοκάγαθος εὐχή σας θέλει προστατεύσῃ ἐπικυρώνουσα τὰ ἀνωτέρω πρακτικὰ τοῦ τόπου αἱ δὲ πανίεροι εὐχαί σας εἶησαν ἡμῖν ἀρωγοί.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβαστῆς ἡμῶν Πανιερότητος.

ὁ ταπεινὸς ἡγούμενος Βελλᾶς Μακάριος

Χριστόδουλος Οἰκονόμου ἐπίτροπος, Θανάσης στούπες ἐπίτροπος, Δημήτριος ἡκονομόπουλος, Χριστόδουλος Κόνιαρη, Ἀλέξιος Παπάζογλου, Μιχαῖλης Ἀναγνώστου, προεστὼς Κάτω Σουδενῶν, Ζήσης Ἀναστασίου Κάτω Σουδενῶν νικόλαος τζολάκης Ἀναστάσιος Δρίκου Μήσιος Πανταζῆς.

Χωρίον Ἄνω Σουδενᾶ

Γρηγόριος ἡγούμενος Ἐθαγγελιστρίας οἰκονόμος Ἄνω σουδενῶν Χριστόδουλος Τατάνης Χρῦσανθος παζῆ Χαρίσης Ἀποστόλογλου Κωσταντῆς τζανάκας.

Χωρίον Νιγράδες

Ἀναγνώστης Τοληπούλου, Χαράλαμπος ζώγκη, ντῖνο μέζκα.

Χωρίον Λιγοψᾶ

Χαράλαμπος λάλου, δημητράκης ζαζέρος, Παπαθανάσης λιγοψᾶ.

Χωρίον Κάτω Σουδενᾶ

Ἀποστόλης Κωνσταντίνου, Σακελάριος Πρωτόπαπα, Πά' Κώστας Οἰκονόμος Κάτω Σουδενῶν, Ἰωάννης Ἀθανασίου στούπι, Κωνσταντῖνος Πά' Ἰωάννου Διδασκαλιστῆς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Κάτω Σουδενῶν, Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου Ἐξάρχου, Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Διδασκαλιστῆς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς τῶν Κάτω Σουδενῶν, Χριστόδουλος ἀλεξίου Νούλι, κύρκος στέλου τζόμπου, Χαρίσης Ἀλεξίου.

Χωρίον Δολιανᾶ

Οἰκονόμος δολιανίτης, Ἰωάννης Παγώνη, Βασίλειος Χρίστου, Ἰωάννης Ἀναγνώστη.

Χωρίον Βλαχάτινον

Χρίστος δημητρίου, Γεώργη κύργιος, Χρίστος γιάννη Βλαχατιανός.

Ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων Πρωτοσύγκελος καὶ ἐπίτροπος Γρηγόριος ἐπιβεβαιοῖ τὸ γνήσιον τῶν ἄνωθεν ὑπογραφῶν.

*
* *

Ὅταν ἔγινε τὸ παρὸν συμφωνητικὸν μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἄνω ὑπογεγραμμένων κυρίων δὲν ἤμασθαν ἡμεῖς ἐδῶ ἀλλὰ εἰς τὴν Πελαγονίαν μᾶς παρρισιάσθη. σκεφθέντες λοιπὸν φανερώνομεν ὅτι ἡ μὲν συμφωνία ἐπάνω εἰς τὸν κύριον Νικόλαον Δραμησίτην εἶναι δεκτὴ εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν θέλομεν νὰ τελειώσῃ, τὰς δὲ ἄνω ὑπογραφὰς δὲν τὰς γνωρίζομεν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐπαρχιώται μας.

Τὸ Μοναστήριον Βελλᾶς εἶναι τῆς ἐπαρχίας μας Βελλᾶς καὶ Κονίτζης καὶ αἱ ἄνωθεν ξέναι ὑπογραφαὶ δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα εἰς αὐτό, καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν εἶναι ἄκυροι καὶ παντάπασιν ξέναι, ἡ συμφωνία καθὼς εἶναι συστημένη διὰ τὸν Κύριον Ν. Δραμησίτην εἰς αὐτὸν θέλομεν νὰ τελειώσῃ μὲ τὰ αὐτὰ ἄρθρα καὶ ὅχι εἰς ἄλλον καὶ μὲ τὴν βάσιν καὶ δύναμιν τῶν ἰδικῶν μας ὑπογραφῶν καὶ ὅλης τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ ὁ Κύριος Ν. Δραμησίτης τὸ ἐμβατικίον ὁποῦ ἔχει νὰ ἐμβάξῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ κυριαρχοῦν μοναστήριον Βελλᾶς καὶ Κονίτζης νὰ τὸ ἐμβάξῃ εἰς περιλαβὴν συστηθησομένων ἐπιτρόπων παρὰ τῆς ἐπαρχίας μας· καὶ ὁ ἄρχιερεὺς μας ταύτην τὴν πρᾶξιν ἔχει νὰ γνωρίσῃ καὶ τελειώσῃ καὶ ὅχι ἄλλην, διότι εἰς κάθε ἄλλην δὲν ἔχομεν εὐχαρίστησιν καὶ δὲν τὴν δεχόμεθα.

1836 Μαρτίου 10

Μοναστήρι—πιτόλια.

Κώστας Γραμματικός, Ἰωάννης Σούρλας, Νικόλαος Κώστα Γραμματικός, Νότης πρωτόποπας, ἀδάμος Ἀθανασίου Χατζῆ Βασίλης, δημήτριος Ἐξάρχου, Γεώργιος διαμάντη, Χριστόδουλος σκουμπουρδῆ.

† Ὁ Πελαγονίας Γεράσιμος ἐπιβεβαιοῖ τὴν γνησιότητα τῶν ἄνωθεν ὑπογραφῶν.

*
* *

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἀποφαίνεται.

Ἡ ταπεινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικῶς Γράμματος δηλοποιεῖ ὅτι τὸ Ἱερὸν Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Βελλᾶς ἦτο καὶ εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι ἐνοριακὸν ὥς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμενον Μετόχιον Μπαμπιένιον, κείμενον ἐν Βλαχίᾳ. Τὰ δὲ εἰσοδήματα ὅσον τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τόσον καὶ τοῦ Μετοχίου Μπαμ-

πιενίοι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξοδευθοῦν ὅσα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸν καλ-
λωπισμὸν τοῦ κυριαρχοῦντος μοναστηρίου καὶ πληρωθῶσι δι' ἀξιοπίστων
μαρτυριῶν καὶ δι' ἀληθεστάτων πηγῶν ἀποδειχθησόμενα γνήσια χρῆ-
τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου, τὰ περισσεύοντα θέλουν γίνεσθαι τέσ-
σαρα μερίδια καὶ διανέμεσθαι ὡς ἀκολούθως:

Τὰ μὲν δύο μερίδια θέλει ἔχει ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ δεσποτείαν ὁ
κατὰ καιρὸν Κυριάρχης Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων δύο
μεριδίων, τὸ μὲν θέλει λαμβάνει ἡ Κοινότης τῆς Κονίτιζης τὸ δὲ ἡ Κοι-
νότης τοῦ Ζαγορίου, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1855: Μαρτίου
Αὐ ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν λεχθέντων θέλει γίνεαι καὶ τὸ τακτικὸν Συγκή-
λιον Γράμμα: δι' ὃ καὶ ὑποφαίνεται.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 6ῃ Ὀκτωβρίου 1855.

* * *

Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἱερώτατε Μητροπολίτα Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς ὑπέρτιμε καὶ ἑξαρχε
πάσης Ἡπείρου καὶ Κερκύρας ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ
συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κὺρ Παρθένιε καὶ ὁσιώτατε ἡγούμενε
καὶ τιμιώτατε ἐπίτροπε τῶν αὐτόθι κειμένων ἱερῶν καὶ σεβασμίων Μονα-
στηρίων, ἥτοι τῆς Βελλᾶς τῶν ἁγίων Πατέρων, τοῦ προφήτου Ἡλίου
ἐν Ζίτιζῃ, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τοῦ ἐπιλεγομένου Κατζίκᾶ, τέκνα ἐν
Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ,
ἔστω γνωστὸν τῇ τε ὑμῶν ἱερότητι, τῇ ὑμῶν ὁσιότητι καὶ τῇ ὑμῶν τιμιό-
τητι ὅτι σκέψεως κοινῆς ἡμῶν γενομένης μεταξὺ ὅλων τῶν Κοινοτήτων
τῶν ἔχουσῶν μετόχια καὶ ὑπάλληλα μοναστήρια ἔν τε Βλαχία καὶ Μολδα-
βία περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν συνεχῶν ἐπιτοπίων ἐπεμβάσεων
ἐνεκρίθη παρ' ὅλων ἡ σύστασις Ἐπιτροπῆς ἐχούσης ἐξαιτάσαι ἅπαντα
τὰ ἔγγραφα ἐφ' ὧν στηρίζεται ἕκαστον Μοναστήριον καὶ Μετόχιον.

Καὶ ἐπειδὴ τόσον οἱ θρόνοι Ἀλεξανδρείας Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσο-
λύμων παρεδέξαντο κατὰ τὰ ἀνωτέρω κοινὴν ἔγκρισιν ἵνα κομίσωσι καὶ
παρουσιάσωσι πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν ἣτις πρόκειται συσταθῆναι ὅσον οὕτω
τὰ ἔγγραφα ἅπερ κέκτηται ἕκαστον μετόχιον ἐν τῇ Βλαχίᾳ καὶ Μολδαβίᾳ
ἵνα γένηται ἐπὶ τούτων παρ' αὐτῶν ἡ δέουσα ἐπεξεργασία, διὰ τοῦτο εἰδο-
ποιοῦντες τῇ τε ὑμῶν ἱερότητι, τῇ ὑμῶν ὁσιότητι καὶ τῇ ὑμῶν τιμιότητι
διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλ-
λομεν ὅπως ἅπαντες τῶν ἀνωτέρω ὀνομαστὶ εἰρημένων μοναστηρίων ἀρ-
μόδιοι ἐκλέξαντες ἀνὰ ἓνα οὓς ἐγκρίνετε πιστοὺς καὶ παρέχοντες αὐτοῖς
ἱκανὰ ἐχέγγυα ἀποστείλητε εἰς Βλαχίαν ἵνα παραλάβωσι ἕκαστος τὰ τῶν

ἐκεῖ μετοχίων διάφορα ἔγγραφα, συγγίλια, χρυσόβουλα, ἀφιερωτικὰ γράμματα εἴ τι ἄλλο ἀποφαινόμενον περὶ τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ φέροντες ταῦτα μεθ' ἑαυτῶν ἔλθωσιν ἐνταῦθα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ παραμείνουσιν ἕως οὗ ἡ ρηθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀποπερατώσῃ τὰς ἐργασίας τῆς αἵτινες σκοπὸν ἔχουσι ὥς εἴρηται τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἐπεμβάσεων τῆς ἐπιτοπίου ἐξουσίας.

Ἐπιμελήθητε τοίνυν ἵνα βάλλητε ἀμέσως εἰς πρᾶξιν τὰ διαταττόμενα γνωρίζοντες καλῶς ὅτι ἐὰν τυχὸν καὶ ἀδιαφορήσῃτε καὶ ἂν ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ὑμῶν συμβῇ βλάβη καὶ ζημία εἰς τὸ μοναστήριον ἔσεσθε ὑπεύθυνος καὶ ὑπόλογος ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν :

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

* *

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἴσον ἐστὶ καὶ ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Διὰ τοῦ παρόντος ἐνσφραγίστου καὶ ἐνυπογράφου ἡγουμενικοῦ Γράμματος δῆλον καθίσταται ὅτι οἱ ὑποφαινόμενοι Μητροπολῖται Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς ὅτε ἡγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς σεμνυνομένου ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ μνήμῃ τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου μετὰ τῆς Μοναστηριακῆς Ἐπιτροπῆς συσκεφθέντες ὠρίμως περὶ διορισμοῦ καὶ ἀποστολῆς τακτικοῦ καὶ κανονικοῦ ἡγουμένου τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἱεροῦ καὶ Σεβασμίου Μοναστηρίου τοῦ Μπαμπιενίου σεμνυνομένου ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ μνήμῃ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ ὑποκειμένου τῇ Κηριαρχικῇ τῆς Βελλᾶς Μονῇ, ἅτε δὴ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίου Σαμουὴλ δραπετεύσαντος συνεπείᾳ τῆς κακίστης διαχειρίσεως αὐτοῦ, ὁμοφώνως ἤδη καὶ τακτικῶς ἐξελεξάμεθα καὶ ἀναδεικνύομεν τακτικὸν ἡγούμενον καὶ πληρεξούσιον διοικητὴν τοῦ διαληφθέντος ὑποταγοῦς Μοναστηρίου, τὸν Πανοσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Κύριον Εὐθύμιον, τακτικὸν μέλος καὶ κουρᾶν τῆς προμνησθείσης Μονῆς, ὡς πρὸς δὲ τοιοῦτον, καὶ πρὸς ὑποκείμενον πείρας, ἀφοσιώσεως, καὶ τιμιότητος ἐμπιστευόμεθα τὴν διοίκησιν καὶ ἐπικαρπίαν τῶν πραγμάτων καὶ κτημάτων τοῦ διαληφθέντος Ἱεροῦ Μοναστηρίου δι' ἐξαετίαν ὁλόκληρον, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 1ης μαρτίου 1855, χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πέμπτου ἔτους καὶ λήγουσαν τὴν τελευταίαν φεβρουαρίου τοῦ 1880 ἐξηκοστοῦ, ἐπὶ ταῖς ἐξῆς συμφωνίαις :

α') Ὁφειλὴ καὶ χρέος ἀπαραίτητον τῆς αὐτοῦ Ὀσιότητος ὑπάρχει ἡ ἄγρυπνος πρόνοια καὶ φροντίς ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ διεξαγωγῆς, ἡ ἀπαράβατος διατήρησις τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ τάξεων καὶ τῶν ἱερῶν ἐθίμων, ἡ ἀδιάλειπτος ἐκτέλεσις τῶν ἱερῶν ἀκο-

λουθίων κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατυπώσεις καὶ τὰς κτητορικὰς διατάξεις καὶ πᾶσα ἐν γένει ἡ εὐρυθμία καὶ εὐστάθεια τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος, ὧν τινων ἀπάντων τὴν ἀκριβῆ διατήρησιν ὀφείλων ἀπαρκούστως, θέλει φροντίσει συνάμα καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων προσώπων.

β') Προσεδιωρίσθη ἐν ἀποδοχῇ καὶ ἀβιάστῳ ὑποσχέσει τῆς αὐτοῦ Ὁσιότητος ἐτήσιον ἐμβατήκιον ἐφ' ὅλων τῶν προσόδων τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου φλωρίνια Καισαροβασιλικά τοῦ γύρου 2350 δύο χιλιάδες τριακόσια πενήκοντα, ἅτινα ὑποχρεοῦται ἀποστέλλει κατὰ μάρτιον ἐκάστου ἔτους εἰς τὸ Κυριαρχοῦν Μοναστήριον, σῶα καὶ ἀνελλιπῇ, διὰ τοῦ ἀσφαλεστέρου τρόπου ἀρχόμενος τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ μαρτίου τοῦ 1855 πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους, καὶ ἀκολουθῶν ἐν ἐκάστῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡγουμενίας ὡς διαλαμβάνει ἀνωτέρω τὴν ἀνελλιπῇ καὶ ἐμπρόθεσμον ἀποστολὴν, μεθ' ἣν θέλει ἀποστέλλεσθαι τῇ Ὁσιότητι του τακτικῇ τῆς παραλαβῆς ἀπόδειξις φέρουσα τὴν Μοναστηριακὴν σφραγίδα καὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγουμένου καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπικυρωμένα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς.

γ') Πάντα τὰ πρὸς συντήρησιν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ ἀρίστην αὐτοῦ τάξιν ἀπαιτούμενα ἔξοδα ὀφείλει ποιεῖν ἡ αὐτοῦ Ὁσιότης ἀπὸ τῶν λοιπῶν μοναστηριακῶν αὐτοῦ προσόδων ἀρχὴν ποιούμενος ἀπὸ τῆς 1ης Μαρτίου 1855 πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους. Πρὸς τούτοις δὲ ὀφείλει ἐπισκευάζειν καὶ πᾶν ὅτι χρήζει ἐπισκευῆς καὶ διορθώσεως ἐν τῷ Ἱερῷ Μοναστηρίῳ καὶ τοῖς κτήμασιν αὐτοῦ διατηρῶν τὰ πάντα ἐν ἀρίστη καὶ καλῇ καταστάσει.

δ') Ὁφείλει ἡ αὐτοῦ Ὁσιότης διατηρεῖν τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἰδιοκτησιῶν τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, ἐπαγρυπνῶν καὶ προσέχων ἵνα μὴ ἀφαιρεθῇ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἢ ἀποξενωθῇ καθ' οἷον δὴ πῶτε λόγον ἄλλ' οὔτε δύναται ἡ αὐτοῦ Ὁσιότης ἀνταλλάξαι ποτε μετὰ τινος μοναστηριακὰ κτήματα ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ παραχώρησις τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν πρὸς ἐμφύτευσιν ἢ οἰκοδομὰς οἰκῶν, ἐργαστηρίων καὶ ἄλλων οὐ δύναται ἀνεγερθῆναι ὑπὸ τῆς αὐτοῦ Ὁσιότητος λόγῳ ἐμβατικίου ἄνευ ἀδείας τοῦ Κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὑποχρεοῦται μηδενὶ παραχωρῆσαι καταπάτησιν συνόρων τῶν Μοναστηριακῶν γαιῶν καὶ οἰκοδομῶν. Ὅσαι δὲ διαφοραί, κρισολογία καὶ ὁροθέτησις ἐμπέσουσιν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἡγουμενίας καὶ αὐτοῦ Ὁσιότητος καὶ ὅσαι εἶναι ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ ὀφείλει ὁ ἴδιος περαιῶσαι ταύτας δι' ἰδίων αὐτοῦ ἐξόδων ἐὰν αἱ περιστάσεις καὶ αἱ περιπλοκαὶ τῶν ὁροθετήσεων καὶ τῶν κρισολογιῶν συγχωρήσωσιν

ἵνα περαιωθῶσι μέχρι τῆς ῥηθείσης προθεσμίας, μὴ δυνάμενοι ἕνεκα τούτου ἐλαττώσαι παντάπασι τὸ συμπεφωνημένον τοῦ Κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου ἐτήσιον.

ε') Τὰ δάση τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ὀφείλει διατηρεῖν ἀνέπαφα μὴ δυνάμενος πωλῆσαι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἰς ξύλευσιν χωρὶς τῆς εἰδήσεως καὶ ἀδείας τοῦ Κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου, ὅσα δὲ ξύλα ἀναγκαιοῦσι πρὸς πρὸς χρεῖαν μόνον τοῦ Μοναστηρίου ἢ εἰς ἐπισκευὴν τινα τῶν μοναστηριακῶν κτιρίων, ταῦτα ἔχει ἄδειαν ξυλεύεσθαι.

ς') Λόγῳ πακτώσεων οὐ δύναται λαμβάνειν ἡ αὐτοῦ ὀσιότης χρήματα προπληρωτέα μόνον δι' ἑνὸς ἔτους πάκτωσιν. Ἐπειδὴ τὸ ἱερὸν Μοναστήριον οὐδόλως γνωρίζει χρεὴ τῆς αὐτοῦ ὀσιότητος εἴτε προγενέστερα ἢ ὑστερογενῇ ἂν δύναται ἡ ὀσιότης αὐτοῦ δανεισθῆναι ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ εἰς βάρος αὐτοῦ πολλὰ ἢ ὀλίγα χρήματα, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω συμφωνίας τότε ἐτήσιον τοῦ Κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου καὶ πάσας τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ ἱεροῦ σκηνώματος ἀνάγκας ἔχει πληροῦν ἐξ ἁπάντων τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων, οἰκονομιῶν αὐτὰ ἐμφρόνως.

ζ') Ὅφειλει ἡ αὐτοῦ ὀσιότης φυλάττειν ἀσφαλῶς καὶ προσέχειν οἰαδήποτε ἔγγραφα, χρυσόβουλα καὶ λοιπὰ τεκμήρια τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ σκευὴ παντοία κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν εὗρισκομένων ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Οὐγκροβλαχίας καὶ παρὰ τῇ ἐντίμῳ Μ. Λογοθεσίᾳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

η') Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διαληφθείσης προθεσμίας τῆς ἡγουμενίας τῆς αὐτοῦ ὀσιότητος, ὀφείλει παραχωρεῖν τὸ ἱερὸν Μοναστήριον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ κειμηλίων ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως, ἀκμάζον μὲν ἐν καλῇ καταστάσει καὶ ἀβλαβές, ἀνώτερον δὲ παντὸς χρέους, τῆς σφραγίδος καὶ ὑπογραφῆς τῆς ὀσιότητος αὐτοῦ καὶ ἀπαιτήσεως οἰασδήποτε ἢ ἐνοχῆς.

θ') Καὶ τελευταῖον ἐὰν ἡ αὐτοῦ ὀσιότης παραβῇ τινα τῶν ἀνωτέρω συμφωνιῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐπιβαλλομένων ὑποχρεώσεων τῇ ὀσιότητί του, ἐκπίπτει τῆς ἡγουμενίας αὐτοῦ θέλει ἀποβάλεσθαι ἐκ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ἄνευ τινὸς αἰτιολογίας καὶ προφάσεως.

Ταῦτα οὖν τὰ ἐν ἑννέα κεφαλαίοις διειλημμένα ἐλευθέρα γνώμη συμφωνηθέντα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ εἰρημένου ὀσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις ἀρχιμανδρίτου κυρίου Εὐθυμίου ἡγουμένου τοῦ Μπαμπιενίου ὑποσχεθέντος καὶ ἀποδεχθέντος αὐτά, ὀφείλει καὶ πραγματικῶς διατηρῆσαι καὶ διενεργῆσαι ἡ αὐτοῦ ὀσιότης ἐνδεικνύμενος ἐπὶ τούτοις καὶ φυλάττων ἀπαράτρεπτα καὶ τὰ τῆς εὐπειθείας αὐτοῦ καθήκοντα καὶ πᾶσαν κανονικὴν ὑπο-

ταγὴν πρὸς τὴν κυριαρχικὴν Μονήν. Εἰς ἀσφάλειαν δὲ αὐτοῦ καὶ εἰς ἔνδειξιν τῶν μετ' αὐτοῦ συμφωνιῶν ἡμῶν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐνσφραγιστον καὶ ἐμμάρτυρον ἡγουμενικὸν γράμμα καὶ ἐδόθη τῇ αὐτοῦ ὁσιότητι, ἐδόθη δὲ καὶ πρὸς τὴν κυριαρχικὴν Μονήν παρ' αὐτοῦ κατὰ λόγον ὅμοιον διαληπτικὸν τῶν ἀνωτέρω ὑποχρεώσεων αὐτοῦ εἰς ἀσφάλειαν αὐτῆς.

Ἐν Ἱωαννίνοις τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1855. (Τ. Σ.)

Ὁ τοῦ Κυριαρχικοῦ Μοναστηρίου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Βελλᾶς Καθηγούμενος Νικόδημος καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ Χριστῷ ἀδελφοί.

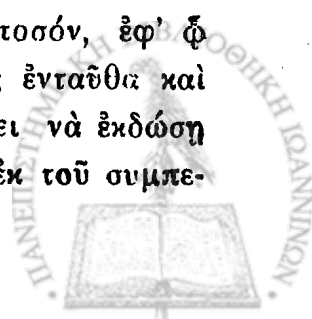
Ὁ Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἴσον ἔστι καὶ ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

* *

Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐνσφραγίστου καὶ ἐνυπογράφου γράμματος, δῆλον γίνεται ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἐν Ρημνίκῳ τῆς Βλαχίας ἱερὸν Μοναστήριον σεμνυνόμενον ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ μνήμῃ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐπιλεγόμενον Μπαμπιένιον καὶ ὑποτελοῦν εἰς τὸ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ Μητροπόλει Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπιλεγόμενον τῆς Βελλᾶς, χηρεύει διὰ τὴν δραπέτευσιν τοῦ προηγουμενεύοντος ἀρχιμανδρίτου κυρίου Σαμουήλ, ἡ αὐτοῦ Πανοσιότης ὁ ἡγούμενος τοῦ αὐτοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς, ἐπληρεξουσιοδότησε τὴν αὐτοῦ Πανιερότητα τὸν ἅγιον Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς κύριον Παρθένιον, ἵνα ἐκθέσῃ εἰς συναγωνισμόν τὰς προσόδους τοῦ ἐν Ρημνίκῳ τῆς Βλαχίας Μοναστηρίου Μπαμπιενίου καὶ νὰ κατακυρωθῇ εἰς τὸν παρέχοντα πλειότερα πλεονεκτήματα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κυριαρχοῦντος ἐνταῦθα Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς.

Ὅτι ἡ αὐτοῦ Πανιερότης μετὰ διμελοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου κατὰ συνέπειαν τῆς ἀνωτέρω πληρεξουσιοδοτήσεως, ἐξέθεσε ἐπὶ ἐξαετίαν εἰς συναγωνισμόν τὰς προσόδους τοῦ ἐν Ρημνίκῳ τῆς Βλαχίας ἱεροῦ Μοναστηρίου Μπαμπιενίου, ὑπὸ τοὺς ὅρους ἵνα ἡ κατακύρωσις εἰς τὸν ὑπερθεματιστὴν, ὅστις ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιώχρεον ἐγγυητὴν, καὶ ἐπὶ τῆς κατακυρώσεως νὰ δείξῃ ἡγούμενον ἱεροπρεπῆ καὶ φρονήσει κεκοσμημένον, ὅστις ὀφείλει νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι εἶναι κουρὰ τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου καὶ θέλει διατηρήσῃ ἀπαρεγκλίτως ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις ὅσας ἐπιβάλλει τὸ ἰδιαίτερον ἡγουμενικὸν ἔγγραφον.

Ὁ ἐγγυητὴς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τὸ συμπεφωνημένον ποσόν, ἐφ' ᾧ ἐγένετο ἡ κατακύρωσις, κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐκάστου ἔτους ἐνταῦθα καὶ ἀνεξόδως καὶ νὰ δεχθῇ ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ ἐκδώσῃ ἔξ συναλλάγματα ἕκαστον τῶν ὁποίων θέλει συνίστασθαι ἐκ τοῦ συμπε-

φωνημένου ἑτησίου ποσοῦ πληρωτέα κατὰ μέσον ἑκάστου ἔτους τῇ διαταγῇ τοῦ Πανοσιωτάτου ἡγουμένου καὶ τῶν κυρίων ἐπιτρόπων τοῦ κυριαρχοῦντος εἰς βάρος δὲ τοῦ πακτωτοῦ τούτου νὰ ἐννοῶνται ὅλα τὰ συνήθη φιλότιμα καὶ λοιπὰ ἔξοδα.

Ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὑπερθεματιστὴς ἀνεδείχθη ὁ κύριος Γεώργιος Πολδοβῖνος, ὅστις προσέφερε φλωρίνια ὀλλανδικὰ τοῦ γύρου δύο χιλιάδες τριακόσια πεντήκοντα ἀριθ. 2350 ἐγγυητὴν δὲ τὸν Πανοσιώτατον ἀρχιμανδρίτην κύριον Εὐθύμιον, ὅστις ἀπεκατέστη κουρὰ τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς, διὰ τοῦτο ἡ αὐτοῦ Πανιερότης ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς κύριος Παρθένιος μετὰ τῶν συνυπογραφομένων ἐπιτρόπων τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς, μ' ὅλον ὅτι πρὸς διατήρησιν τῶν ἀπαιτουμένων τύπων διὰ τοῦ καταλλήλου ἡγουμενικοῦ ἐνεδύσατο τὸν εἰρημένον Πανοσιώτατον ἀρχιμανδρίτην κύριον Εὐθύμιον μὲ ὅλην τὴν πληρεξουσιότητα, ἵνα ἡγουμενεύσῃ ἐπὶ τοῦ ἐν Ρημνίκῳ ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Μπαμπιενίου ἐπὶ ἐξαερίαν ἀρχομένην τὴν 1 Μαρτίου 1855 πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους μέχρι τοῦ 1861 ἐξηκοστοῦ ἐνὸς καὶ ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ του ταύτῃ νὰ διατηρήσῃ ἀπαρεγκλίτως ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις ὅσας τῷ ἐπιβάλλει τὸ ἡγουμενικὸν αὐτοῦ ἔγγραφον, ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἀληθὴς πακτωτὴς τῶν προσόδων καὶ τοῦ ἐν Ρημνίκῳ Μετοχίου εἶναι καὶ πρέπει νὰ λογίζεται ὁ κύριος Γεώργιος Πολδοβῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ ἐκλεχθέντος ἡγουμένου θέλει συννενοηθῇ ἰδιαιτέρως ὅπως ἐγκρίνει καὶ βούλεται, μετὰ δὲ τῶν μελῶν τῶν διευθυνόντων τὰς ὑποθέσεις τοῦ Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς συνωμολόγησε τὰς ἐξῆς συμφωνίας, τὰς ὁποίας ἕκαστος τῶν συμπεφωνημένων μερῶν ὀφείλει καὶ ὑπόσχεται νὰ φυλάττῃ ἀπαρεγκλίτως.

α' Ὅτι ἐνεκρίθη παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν, ἵνα τὸ τε ἡγουμενικὸν καὶ ἐν ἀντίτυπον τοῦ παρόντος σφραγισθῶσι τῇ τοῦ κυριαρχοῦντος σφραγίδι, ὑπογραφῶσι παρὰ τοῦ ἡγουμένου κυρίου Νικοδήμου καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τῆς Βελλᾶς καὶ ἐπικυρωθῶσι παρὰ τῆς αὐτοῦ Πανιερότητος τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς.

β' Ὅτι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ πράξεων ὁ κύριος Γεώργιος Πολδοβῖνος ὑπόσχεται καὶ ὀφείλει νὰ ἐκθέσῃ τὰ προμνησθέντα ἐξ συναλλάγματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων θέλει συνίστασθαι ἐκ φλωρινίων Καισαροβασιλικῶν τοῦ γύρου δύο χιλιάδες τριακοσίων πεντήκοντα ἀριθ. 2350, εἰς βάρος τοῦ ἐγγυητοῦ ὅστις ὑπόσχεται ἀμέσως νὰ τὰ ὑποδεχθῇ πληρωτέα εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κατὰ καιροῦς ἡγουμένου καὶ τῆς κατὰ καιρὸν ἐπιτροπῆς τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου κατὰ Μάρτιον ἑκάστου ἔτους, δηλὸν ὅτι τὸ α') κατὰ Μάρτιον τοῦ 1855, τὸ β') κατὰ

μάρτιον τοῦ 1856, τὸ γ') κατὰ μάρτιον τοῦ 1857, τὸ α') κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1858 τὸ ε') κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1859 καὶ τὸ ς') κατὰ μάρτιον τοῦ 1860 ἄνευ τινος προφάσεως καὶ ἀντιστάσεως.

γ') Ὅτι ἐπειδὴ ὡς προεῖρηται, κύριος πακτωτῆς τῶν προσόδων τοῦ ἐν Ρημνίκῳ Μοναστηρίου Μπαμπιενίου εἶναι ὁ κύριος Γεώργιος Πολδοβῖνος, ὁ δὲ Πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κύριος Εὐθύμιος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς προσόδους ταύτας κατὰ τύπον ἀποδεικνύεται διὰ τοῦ Ἡγουμενικοῦ ὡς τοιοῦτος, διὰ τοῦτον ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεώς του ὁ Κος Γεώργιος Πολδοβῖνος, οὐχ ἦτιον εἶνε καὶ πρέπει νὰ λογίζεται πακτωτῆς τῶν προσόδων τούτων μέχρι τῆς λήξεως τῆς συμπεφωνημένης προθεσμίας, καὶ ἐπομένως δύναται νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν δι' ἄλλου ἐπίσης Ἱεροπρεποῦς καὶ φρονήσει κεκοσμημένου κουρὰ δὲ τοῦ κυριαρχοῦντος Ἡγουμένου μέχρι τῆς μνησθείσης προθεσμίας.

δ' Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος τοῦ κυριαρχοῦντος, ὅσον καὶ ἡ αὐτοῦ Πανιερότης ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς δὲν θέλει ζητήσῃ διὰ τὴν προμνησθεῖσαν ἀντικατάστασιν φιλότιμόν τι, ἀλλ' ὁ Κος Γεώργιος Πολδοβῖνος ὑποχρεοῦται εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ ἔξοδα τῆς ἀντικαταστάσεως ταύτης.

ε' Ὅτι οἵαδήποτε ἀπαίτησις καὶ ὑποχρέωσις προκύψει εἰς ὅλην τὴν προθεσμίαν ἀπὸ μέρους τῆς Σεβαστῆς Βλαχικῆς Κυβερνήσεως, ὡσαύτως καὶ ἂν ἤθελεν ἀκολουθήσῃ καμμία μεταρρύθμισις τῶν καθεστώτων τοπικῶν νόμων γενικῶς εἰς ὅλα τὰ προσκυνημένα Μοναστήρια καὶ ὡς ἐκ ταύτης ἤθελε συμβῇ ἔκπτωσις τῶν Μοναστηριακῶν προσόντων θέλει ἐκπίπτονται ἀπὸ τὰ ἐτήσια κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐκπτώσεως τῶν εἰσοδημάτων, ὅπερ πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ δι' ἐπισήμων ἐγγράφων συντεταγμένων καὶ πεπραγμένων παρὰ τῆς Σεβαστῆς Βλαχικῆς Ἀρχῆς.

Ἐγένετο δὲ τὸ παρὸν διπλοῦν, ἵνα ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἔχη ἐν ἀντίτυπον.

Ἐν Ἰωαννίνοις ,αωνε' Σεπτεμβρ. κε'.

(Τ. Σ.) † Ὁ τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Βελλᾶς καθηγούμενος καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

† Ἀναστάσιος Βαταβάλης ἐπίτροπος τῆς Κοινότητος Ζαγορίου.

† Νικόλαος Τζατζόπουλος ἐπίτροπος τοῦ Βιλαετίου Κονίτζης.

† Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἐπιβεβαιοῖ τὴν γνησιότητα τῶν ὑπογραφῶν.

Μαρκία

ὑπογραφή Μαρκίας ὑπογραφή Μαρκίας

Ε'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς σελ. 226 στίχ. 27¹.

Μαρκία ὑπογραφή

ὑπογραφή Μαρκίας ὑπογραφή Μαρκίας

Ζ'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς σελ. 227 στίχ 30.

¹⁾ Ἡ ὑπογραφή αὕτη, ὡς καὶ ἡ μετὰ ταύτην, ἐγράφησαν ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς.
ὥς ὁ ὅλος γραφικὸς χαρακτήρ καταδεικνύει καὶ ἡ βαρεῖα εἰς τὸ Τεπιδέν.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως Ἐφέσου

Σ'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς ἐγγράφου σελ. 227 στίχ. 27.

Ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως

Η'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς σελ. 228 στίχ. 10.

Ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως Ἐφέσου

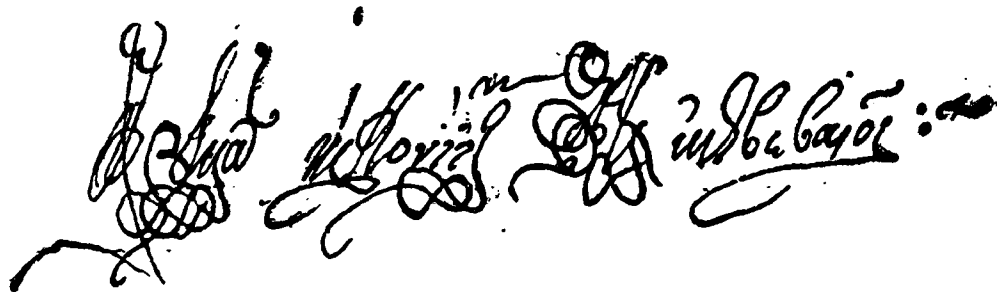
Ὁ βίσις Μονὴ τοῦ βασιλέως Ἰσχυροῦ

Θ'. Πανομοιότυπον ἐπικεφαλίδος ἐγγράφου σελ. 229 στίχ. 29¹.

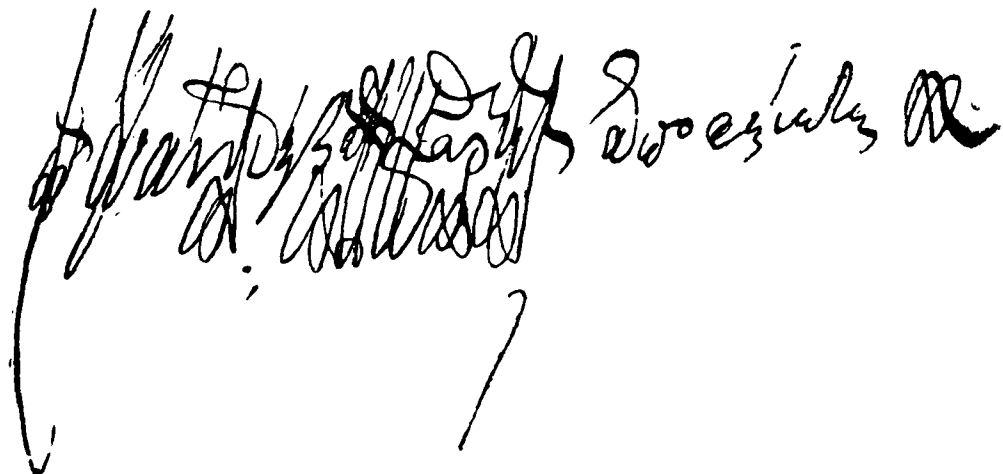
¹) Ὁ κ. Βιζουκίδης ἐπὶ τῆς σφραγίδος ἀνέγνωσε «Μαχμοῦτ Χαμδῆ», τὸ δὲ τουρκικὸν κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς :
 'Ichbου ρουμῆ-ουλ-Ιβαρέ βουγιουρουλδουμουλς μουδξεβίντζε ἀμελ ὀλουνμάκ οὔζερέ. «Ἐνεργηθῆτω (ὅπως ἐνεργηθῇ) συμφώνως πρὸς τὸ
 παρὸν ἡμῶν ἐλληνιστὶ γεγραμμένον διάταγμα (βουγιουρουλδῆ)». — Τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1249.

ΙΑ'. Πανομοιότυπον έπικεφαλίδος έγγραφου σελ. 231 στίχ. 20¹.

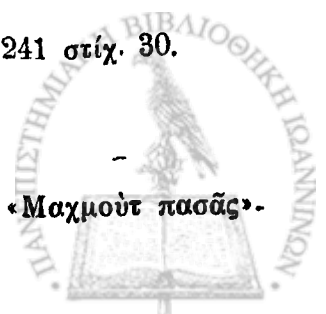

ΙΒ'. Πανομοιότυπον έπικεφαλίδος έγγραφου σελ. 232 στίχ. 32.

ΙΓ'. Πανομοιότυπον υπογραφής έγγραφου σελ. 241 στίχ. 30.

¹) 'Επί τής σφραγίδος ό κ. Βιζουκίδης ανέγνωσε «Μαχμούτ πασάς».

ἔσονται ἀποδοθέντα.

ἔσονται ἀποδοθέντα ὅτι ἡ ἐξ ἀποδοθέντων ἀποδοθέντων

ΙΔ'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς ἐγγράφου σελ. 243 στίχ. 13.

ἔσονται ἀποδοθέντα ὅτι ἡ ἐξ ἀποδοθέντων ἀποδοθέντων

ἔσονται ἀποδοθέντα ὅτι ἡ ἐξ ἀποδοθέντων ἀποδοθέντων

ΙΕ'. Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς ἐγγράφου σελ. 246 στίχ. 9.

« ΕΦΤΑ Μ Π (ΟΥ) Λ Ε Σ »

ΥΠΟ

Γ. ΒΛΑΧΛΕΙΔΟΥ

Παραπλεύρως τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς προεξείχε τοῦ πρὸς Α. τοίχου τοῦ κήπου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ζωσιμάδων παλαιὸν περιτείχισμα, διαγράφον ἑλαφρὰν καμπύλην καὶ περικλείον γήπεδον περίπου 12 μ. μήκους καὶ 3 μ. πλάτους, ὑπερκείμενον δὲ τοῦ ἐδάφους κατὰ 1 μ. Ἐφερε κατὰ μέτωπον δύο μικρὰ παράθυρα εἰς ἀπόστασιν 5 μ. περίπου ἀπ' ἀλλήλων μετὰ σταυροειδῶν κιγκλίδων, ὡς ἀπηντῶντο τοιαῦτα εἰς ὅλα τὰ τουρκικὰ νεκροταφεῖα Ἰωαννίνων.

Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι ἐβεβαίουν ἐκ παραδόσεως ὅτι εἰς τὸν περικλειστον αὐτὸν χώρον εἶχον ταφῇ αἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν ἀρπαγεῖσαι ἑπτὰ χριστιαναὶ παρθένοι μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν. Οὐδὲν ἴχνος τύμβου, οὐδεμία ἐπιγραφή, τίποτε δὲν ἐπρόδιδεν ὅτι ἐκεῖ ἀνεπαύοντο ὅσῃ τεθνεώτων. Χόρτα ἐκάλυπτον τὴν γῆν καὶ δύο δένδρα ὑψοῦντο πρὸς τὰ ἄνω.

Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ λείψανον ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ἐφτάμπ(ου)λες» ἐκ τοῦ Ἐφτά Μπουῦλες¹ καὶ ἐσφῆζετο μέχρι τοῦ 1916, ὅτε ἡ σκαπάνη καὶ τὸ πτύον τῆς ρυμοτομίας τὸ ἐξηφάνισαν.

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἱστορικὴ μαρτυρία ἐπιβεβαιουῖσα τὴν προμνησθεῖσαν λαϊκὴν παράδοσιν. Ἄλλ' οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι, ἐνώπιον τῶν καθημερινῶν τοῦ κατακτητοῦ δηώσεων, ἐμπρησμῶν, σφαγῶν, ἑξανδραποδισμῶν, ἀτιμώσεων εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν, παρέδραμον προφανῶς τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς ἀρπαγῆς ἑπτὰ παρθένων, ὡς πολὺ κοινὸν πρᾶγμα διὰ τὴν τραγικὴν ἐκείνην ἐποχὴν: Ἀπομένει λοιπὸν μόνον ἡ παράδοσις διασωθεῖσα καὶ αὕτη διὰ μέσου τόσων αἰῶνων χάρις εἰς τοὺς ἀφώνους μάρτυρας, τοὺς τάφους «Ἐφτάμπουλες», τὸ ἐμφανὲς αὐτὸ ἀποδεικτικὸν στοι-

¹) Μπουῦλα ἐκαλεῖτο κοινῶς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Ἰωαννίνοις ἡ Μουσουλμανὶς ἡ φέρουσα μελανὴν καλύπτραν ἀποκρύπτουσαν τὴν θεὰν ὀλοκλήρου τοῦ προσώπου. Ἦτο ὁμως ἐπίσης ἐν χρήσει ἐν Ἰωαννίνοις διὰ τὰς προβεβηκυίας τὴν ἡλικίαν Μουσουλμανίδας καὶ ἡ διὰ λευκοῦ φακιολίου περιελισσομένου περικάλυψις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου ἀφινομένων ἀκαλύπτων τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ρινός, διότι ὑπὸ τοῦ Κορανίου ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόκρυψις μόνον τῆς κόμης, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ προσώπου τῶν γυναικῶν. Λευκὴν καλύπτραν ἐφόρουν ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλτανικοῦ χαρεμίου.

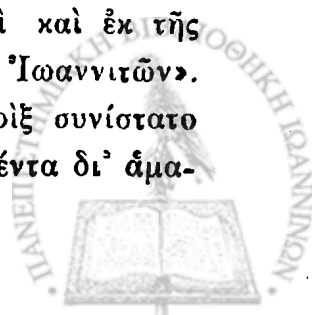
χειόν, διότι πολλά παρόμοια θλιβερά γεγονότα επανελήφθησαν μὲν πλειστάκις καὶ εἰς ἐγγυτέρους χρόνους, ἀλλ' ἀπεσβέσθη ἡ μνήμη αὐτῶν παρὰ τῷ λαῷ.

Αἱ παροδόσεις ὅμως ἐν τοῖς καθέκαστα δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσουν πηγὰς ἀσφαλεῖς ιστορικῆς ἀληθείας. Ἀλλαι μὲν λεπτομέρειαι τῶν γεγονότων ἀποτρίβονται διὰ τοῦ χρόνου ἐν τῇ παραδόσει, ἀλλαι δὲ προστίθενται ὑπὸ τῆς λαϊκῆς φαντασίας. Οὐχ ἦτιον εἰς τὸ βάθος ἐνυπάρχει πάντοτε δόσις ἀληθείας, ὥστε, ἀποχωριζομένων τῶν ἀμφιβόλων ἐπεισάκτων στοιχείων, ν' ἀνευρεθῇ βάσις δυναμένη νὰ συμπληρωθῇ δι' ἀσφαλῶν τεκμηρίων προσαγομένων ἐκ τῆς ἀλληλουχίας συναφῶν ἢ ἄλλων ιστορικῶν γεγονότων.

Τὴν περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῶν χριστιανῶν παρθένων ὑπὸ τῶν πρώτων Τούρκων κατακτητῶν παράδοσιν συνέγραψε πρῶτος ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ὡς ἑξῆς.

«Οἱ ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων πρὸς ἔνδειξιν τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου ἐγκαταστάντες Ὀθωμανοὶ ὀλίγιστοι ἦσαν καὶ μὴ δυνάμενοι κατὰ συνθήκην, ἵνα ἐνοικῶσιν εἰς τὸ φρούριον, ᾠκοδόμησαν οἰκήματα ἔξω τοῦ φρουρίου εἰς θέσιν ὀνομασθεῖσαν Τουρκοπάλουκον. Ἐπειδὴ δὲ ἐστεροῦντο γυναικῶν καὶ τοιαύτας οὐκ ἠδύναντο λαβεῖν διὰ τῆς βίας, ἀνέφερον τὴν ἀνάγκην τῶν ταύτην πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἐζήτησαν τὴν θεραπείαν τῆς, ὁ δὲ Ἀμουράτης ἐξέδωκε διαταγὴν, ἵνα ἕκαστος τῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκαταστάντων Ὀθωμανῶν ἐκλέξῃ καὶ λάβῃ ὡς συμβίαν σιανδήποτε κόρην Ἰωαννίτου χριστιανοῦ ἡρέσκετο. Ἐν τινι λοιπὸν ἐπισήμῳ ἑορτῇ, ἐκκλησιαζομένων τῶν χριστιανῶν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐν τῇ Μητροπόλει, εἰσῆλθον καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως ἔμειναν ἔξω τοῦ ναοῦ ἀναμένοντες τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς τελετῆς, καὶ ὅτε ἐξήρχοντο αἱ γυναῖκες, ἕκαστος τῶν Ὀθωμανῶν ἐκλέξας ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ εὐγενεστέρων παρθένων ὁποῖαν ἠθέλησε, τὴν ἀπήγαγε περικεκαλυμμένην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρήνων καὶ κραυγῶν τῶν ἁθῶν ἐκείνων πλασμάτων καὶ τῶν γεννητόρων καὶ συγγενῶν αὐτῶν. Γενομένου δὲ γνωστοῦ εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀρπαγὴ γέγονε κατὰ σουλτανικὴν διαταγὴν, ἐκόντες ἄκοντες ὑπέμειναν τὸ τοιοῦτον δεινοπάθημα, καὶ φιλοστοργία φερόμενος ἕκαστος γεννήτωρ προσέφερεν ἀκολούθως ὡς προῖκα τῆς ἀρπαγείσης κόρης του ὅτι κατὰ τὰς δυνάμεις του ἐνέκρινε προσενεγκεῖν. Ἦρξαντο λοιπὸν ἔκτοτε, ἵνα πολλαπλασιάζωνται ἐν τῇ πόλει οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης κηδεστίας κατὰγονται οἱ πλεῖστοι τῶν Ὀθωμανῶν Ἰωαννιτῶν».

Ἐν ὑποσημειώσει δὲ ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἡ προῖξ συνίστατο εἰς κτήματα, θεράποντας καὶ πολύτιμα εἶδη καὶ σκεύη, σταλέντα δι' ἁμα-

ξῶν, ὥς ἀναφέρει τὸ ἀπομνημόνευμα τοῦ τοιούτου συμβάντος· ἐκ τούτων δὲ συνάγεται ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πλουσιότης τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐπίσης ἐν ἑτέρᾳ ὑποσημειώσει προσθέτει: «Ἀναιρῶν τὴν ὑπόστασιν τῆς τοιαύτης ἀρπαγῆς Ἰωαννίτης τις, ἐπιφέρει γνώμην ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ὀλίγοι τότε ὄντες καὶ οἱ Χριστιανοὶ πλεῖστοι καὶ κάτοχοι τοῦ φρουρίου οὐκ ἠδύναντο, ἵνα πράξωσιν οἱ ὀλίγοι τοιοῦτόν τι τόλμημα· ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη οὐ δύναται ἐκκριθῆσαι τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην παράδοσιν, ἥτις ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν ἡ φρόνησις ὑπεχρέωσε τοὺς Ἰωαννίτας, ἵνα μείνωσιν ἀκίνητοι, ὅπως μὴ διακινδυνεύσωσιν τὸν περὶ τῶν ὅλων κίνδυνον».

Εἶναι περίεργον, πῶς ὁ Ἀραβαντινὸς οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν τῆς θέσεως «Εφτάμπουλες», ἐνῶ ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν ἱστορικὴν μαρτυρίαν τοῦ γεγονότος, εἰς ὃ ἀναφέρεται ἡ συντεθεῖσα παράδοσις.

Ἐπίσης οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ πόθεν ἦντλησε τὰς λεπτομερείας τῆς παραδόσεως. Πιθανῶς ἐξ ἀφηγήσεων. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ χρονογραφία τῆς Ἠπείρου ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1856, καθίσταται φανερόν ὅτι ἐγγράφη εἰς ἐποχὴν ἀκράτου ἐθνικοῦ φανατισμοῦ καὶ ὥς ἐκ τούτου πιθανῶς ὁ συμπολίτης χρονογράφος οὐδόλως ἐστράφη πρὸς τὴν ἐπίσης σφζομένην τουρκικὴν παράδοσιν, περιορισθεὶς μονομερῶς εἰς μόνην τὴν χριστιανικὴν τοιαύτην.

Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ παράδοσις διεσφῆζετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν καὶ θὰ παραθέσωμεν αὐτήν, ἵνα ἐξ ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἐκτεθεῖσαν καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰ ἐπακολουθήσαντα ἱστορικὰ γεγονότα ἀναζητήσωμεν τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν.

Κατὰ τὴν τουρκικὴν παράδοσιν ὁ ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Β' καταλαβὼν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων στρατηγὸς Καρὰ Σινὰν βέης κατέλιπε συμφώνως τῇ συνθήκῃ φρουρὰν μετὰ ἑπτὰ ἀξιωματικῶν ἢ ἀρχηγῶν, οἵτινες ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτεταὶ (Φατίχ). Δὲν ἀναφέρεται ἂν ὑπῆρχε καὶ εἰς γενικὸς ἀρχηγός.

Οἱ ἑπτὰ οὗτοι ἀξιωματικοὶ ἢ ἀρχηγοὶ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοὺς φρουρᾶς ἐγκατεστάθησαν εἰς θέσιν Τουρκοπάλουκον¹, ἀπαγορευομένης αὐτοῖς κατὰ

¹) Ὁ Λαμπρίδης (Ἠπειρ. Μελετ. σελ. 22 σημ. 2) ἀναφέρει ὅτι ἡ θέσις Τουρκοπάλουκον παρὰ τὴν συνοικίαν Ἀγίου Νικολάου ὠνομάσθη οὕτως, ἐπεὶ διὰ περιεφράχθη διὰ πασσάλων, μετωνομάσθη δὲ βραδύτερον «Επτάμπουλον». Παραδόξως ὅμως τὸν πασίγνωστον ἐν Ἰωαννίνοις καὶ σφζόμενον ἐν τῇ μνήμῃ πλείστων καὶ σημερον ἐτι περικλειστον χώρον παρὰ τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν κοινῶς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ Τούρκων μέχρις ἐσχάτων «Εφτάμπουλες» ὀνομαζόμενον χαρακτηρίζει ἐν σελ. 22 ὡς ὀλίγους ὀθωμανικοὺς τάφους παρὰ τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν, ἱεροὺς παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, καθὼ κρύπτοντας Ὀθωμανοὺς ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἰωαννίνοις ἀπο-

τὴν συνθήκην τῆς διαμονῆς εἰς τὸ φρουρίον, οὗ ἡ φύλαξις εἶχε διαπιστευθῇ εἰς τοὺς χριστιανοὺς Ἰωαννίτας.

Ἡμέραν τινὰ μεγάλης ἑορτῆς, καθ' ἣν οἱ χριστιανοὶ ἦσαν συγκεντρωμένοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἄοπλοι εἰς τὰς ἐκκλησίας, οἱ ἑπτὰ ἄρχηγοὶ μετὰ τῆς φρουρᾶς εἰσώρμησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἐτράπησαν πρὸς μίαν ἐκκλησίαν, μὴ ἀναφερομένην ποίαν, ἣν ἐκύκλωσαν. Οὕτω καταληφθέντων ἐξαπίνης τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξερχομένων ἀτάκτως τοῦ ναοῦ διὰ τὸν φόβον ἐπιθέσεως, οἱ ἑπτὰ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ ἐσταμάτησαν σκοπεύοντες διὰ τοῦ τόξου ἀνὰ μίαν χριστιανὴν παρθένον ἕκαστος καὶ ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἐκ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ ταραχῆς τοῦ πλήθους περιέβαλον διὰ τοῦ τόξου καὶ συναπήγαγον βιαίως ἑπτὰ, τὰς ὠραιότερας καὶ εὐπορωτέρας νεάνιδας, αἷς περικαλύψαντες συνεζεύχθησαν. Ἄλλο τι δὲν ἀναφέρει ἡ Τουρκικὴ παράδοσις, πλὴν τῆς κατακλείδος ὅτι μετὰ θάνατον ἐτάφησαν οἱ ἑπτὰ κατακτηταὶ καὶ αἱ ἑπτὰ βίαι εἰς γάμον ἀπαχθεῖσαι χριστιανᾶι εἰς τὸν γνωστὸν ἰδιαίτερον χώρον «Εφτάμπουλες».

Παρὰ τοῖς Τούρκοις τῶν Ἰωαννίνων ἐθρυλεῖτο ἡ ἐπίσης ὅτι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τῆς ἄρπαγῆς ἐπεκράτησε παρ' αὐτοῖς τὸ ἔθιμον, ὅπως, μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ συμβολαίου γάμου (Νιγκιάχ), εἰς τῶν ἐγγυτάτων συγγενῶν τοῦ νυμφίου περιβάλλῃ τὸν βραχίονα τῆς νύμφης διὰ τόξου καὶ ἐξάγῃ αὐτὴν τοῦ θαλάμου μέχρι τοῦ μέσου τῆς μεγάλης αἰθούσης εἰς ἔνδειξιν ὅτι συνετελέσθη ἡ κυριαρχικὴ παραλαβὴ αὐτῆς. Τὸ τόξον αὐτὸ ἦτο μεσαιωνικὸν καὶ ἐσφῆζετο μέχρις ἐσχάτων συναποκομισθὲν ὑπὸ τῶν ἀνταλλαγέντων Τούρκων.

Ἦδη πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀντιπαραβολὴν τῶν δύο παραδόσεων, τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἀποτυπωθείσης καὶ τῆς ὡς ἄνω ἐκτεθείσης τουρκικῆς, δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων δὲν παρεδόθη ἀμαχητεῖ. Ἐπολιορκήθη¹ καὶ στενωῶς μάλιστα, ἐσυνθηκολόγησαν δὲ οἱ πολιορκούμενοι, ὅταν κατεῖδον πλέον πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν πολιορκητῶν τὸ ἀδύνατον τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως. Ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι οἱ Ἰωαννῖται ἦσαν μάχιμοι καὶ δὲν πιθανολογεῖται παντάπασιν ὅτι οἱ Τούρκοι κατέλιπον φρουρὰν ἐξ ὀλιγίστων πρὸς ἔνδειξιν μόνον τῆς Σουλτανικῆς κυριαρχίας, ὡς ἀναφέρει ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ σταχυολογηθεῖσα παράδοσις. Ἐλλείψει ἱστορικῆς μαρτυρίας βεβαιούσης τὸ ὀλιγάριθμον τῆς φρουρᾶς πρέπει λογικῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦτο ἀνάλογος

καταστάντων. Καὶ ὁμως ἡ τοπωνυμία «Εφτάμπουλες» διὰ τὴν θέσιν ταύτην κατὰ γενικὴν μαρτυρίαν ὑφίστατο, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφεν ὁ Ι. Λαμπρίδης.

¹) Τοῦ τουρκικοῦ τούτου θρύλλου μνημονεύει καὶ ὁ Λαμπρίδης Ἡπειρ. Μελέτ., Τευχ. 1 σελ. 23.

²) Χαλκοκονδύλη L. V. σελ. 237.

πρὸς τὰ πράγματα. Λόγοι ἰδίας ἀσφαλείας τῆς φρουρᾶς, ἐγκατεστημένης εἰς ἀνοιχτὸν χώρον, ἐν μέσῳ ὠκεανοῦ χριστιανῶν καὶ δὴ ἔναντι τῶν κατεχόντων τὸ φρούριον μαχίμων Ἰωαννιτῶν, ἐπέβαλλον ὅπως ἀποτελεῖται αὕτη ἐξ ἀναλόγου ἀριθμοῦ μαχητῶν.

Ἄλλως τε, ἐὰν κατὰ τὴν παράδοσιν Ἀραβαντινοῦ οἱ ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκαταστάντες Τοῦρκοι ἀπετέλεσαν ὁλόκληρον συνοικισμόν εἰς θέσιν Τουρκοπάλουκον, ἢ μᾶλλον στρατόπεδον, οἰκοδομήσαντες ἴδια οἰκήματα, προφανῶς, δὲν ἦσαν ὀλίγιστοι¹. Τοῦτο προσεπικυροῖ καὶ οἱ περὶ ἑπτὰ ἀρχηγῶν τουρκικῆ παράδοσις, διότι ἑπτὰ ἀρχηγοὶ δὲν θὰ ἡγοῦντο εὐαριθμοτάτων τινῶν. Τὴν δὲ κατὰ τοῦτο ἀκρίβειαν τῆς τουρκικῆς παραδόσεως ἐπιμαρτυρεῖ ἡ θέσις «Εἰφτάμπουλες» ἐνθα ἐτάφησαν οὗτοι μετὰ τῶν συζύγων των. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἀρπαγῆς, ἂν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀρπαγὰς συναίσθησις ὑλικῆς δυνάμεως προερχομένης ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς φρουρᾶς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποτολμηθῇ.

Δεδομένου λοιπὸν ὅτι ἡ φρουρὰ ἦτο ἱκανῶς πολυἀριθμος καταπίπτει ἀφ' ἑαυτῆς ἡ παράδοσις τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρπαγαιῶν ἰσαριθμῶν παρθένων. Ἄλλως ἢ ὑπὸ πολυἀριθμοῦ φρουρᾶς ἀρπαγὴ ἰσαριθμῶν παρθένων θὰ ἐπέφερε μοιραίαν σύγκρουσιν, διότι ὅταν ὑπάρχη ἐν πλῆθος παθόντων, δὲν συγκρατεῖται ἐξ ὑπολογισμῶν.

Τὸ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποκύψεως τῶν Ἰωαννιτῶν ἐνώπιον ὀλιγαριθμοῦ φρουρᾶς ἐπιφερόμενον ὅτι ὁ Σουλτάνος Μουράτ Ε' αἰτήσῃ τῶν κατακτητῶν ἐπέτρεψε δι' ἑλλειψιν γυναικῶν τὴν ἀρπαγὴν οἰωνδῆποτε γυναικῶν χριστιανῶν καὶ ὅτι οὕτως ἐνομιμοποιήθη τὸ πρᾶξικόπημα πρὸ τῶν Ἰωαννιτῶν συμβιβασθέντων πρὸς τὴν ἀνάγκην, δὲν δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν ἀληθοφάνειαν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ περισυλλεγείσης παραδόσεως.

¹) Ὑπὲρ οὗ συνηγορεῖ καὶ τὸ ἐξῆς. Τὸ τζαμίον Σεμσεδδὶν ἢ Σιρῆ κείμενον εἰς ἀκρότατον σημεῖον τῶν Ἰωαννίνων ἔφερεν ἄλλοτε ἐπιγραφὴν ἐπὶ πλακὸς μετὰ χρονολογίας Ἐγίρας 966 ἥτοι καθ' ἡμᾶς 1559 μ. Χ. Ἐπίσης καὶ τὸ Λιάμ Μετζιτ κατὰ Λααριδὴν (Ἡπειρωτ. Μελετ. σελ. 77) ἰδρύθη περὶ τὸ 966 Ἐγίρας. Ἀμφότερα τὰ τζαμιά αὐτὰ εἶχον εὐρύτατα νεκροταφεῖα. Πρὸ αὐτῶν δὲ ὑπῆρχε τὸ τέμενος Ναμάξ Γκιάχ, τὸ ἀρχαιότατον κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν τῶν Τούρκων μετὰ τριῶν νεκροταφείων. Ἀλλὰ τόσα νεκροταφεῖα προὔποθέτουν ἀνάλογον πληθυσμόν. Πόθεν προέκυψεν ὁ τουρκικὸς αὐτὸς πληθυσμός; Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρώτης φρουρᾶς δὲν μαρτυρεῖται ἱστορικῶς νέος τουρκικὸς ἐποικισμός. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ ἐντοπίων χριστιανῶν ἀνάγονται εἰς μεταγενεστέρην ἐποχὴν, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1612 κινήματος τοῦ Διογυσίου Τρίκκης καὶ ἐπεκτείνονται ἀπὸ τοῦ 1635 διὰ τοῦ ἐξισλασμοῦ τῶν Σπαχίδων. (Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρον. Ἡπειρ. Α. σελ. 227). Ἐπίσης καὶ οἱ ἐξισλαμισμοὶ τῶν κάτω Ἀλβανῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ Τοῦρκοι κατήγοντο, εἶναι μεταγενέστεροι τῆς ἐποχῆς τῶν τριῶν ἀνωτέρω τζαμίων μετὰ τῶν νεκροταφείων αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν ἀρχικὴ σοβαρὰ τουρκικὴ ἐγκατάστασις, πῶς θὰ ἐξηγηθῇ ὁ ἐντὸς αἰῶνος ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν τεκμηρίων συναγόμενος τουρκικὸς πληθυσμός;

Ἐν πρώτοις γυναῖκες δὲν ὑπῆρχον μόνον ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, τῶν περιοίκων ¹ καὶ τῶν ἐγγὺς χωρίων. Ἡ ὠραιοπάθεια τῶν ἀγροίκων Τούρκων στρατιωτῶν δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀντὶ νὰ ἀρπάξουν τὰς νεάνιδας τῶν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου ἀνοχυρώτων καὶ ἐκτεθειμένων εἰς ἀνοικτὸν χῶρον, νὰ προτιμήσουν τὰς τοῦ φρουρίου, διατρέχοντες κίνδυνον ἐξοντώσεως ὑπὸ τῶν πολυαριθμοτέρων ὠχυρωμένων καὶ μαχίμων Ἰωαννιτῶν τοῦ φρουρίου.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Ε΄, οὔτε ἱστορικὴ τις μαρτυρία ὑφίσταται περὶ τούτου, οὔτε ὑπὸ τῆς τουρκικῆς παραδόσεως ἀναφέρεται, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐκδώσῃ διαταγὴν ἀθρόας ἀρπαγῆς τῶν χριστιανῶν γυναικῶν τοῦ φρουρίου ὁ Σουλτάνος Μουράτ Β΄, ἔδει νὰ παραβιάσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν μετὰ τῶν Ἰωαννιτῶν συνθήκην, καθ' ἣν ἡ τουρκικὴ φρουρὰ δὲν ἐδικαιούτο νὰ εἰσβάλῃ ἐνόπλως εἰς τὸ φρούριον, ἐνῶ ἔχομεν ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον ὅτι οἱ πρῶτοι Σουλτάνοι ἐσέβοντο τὰς συνθήκας.

Ἀποκλείοντες τὰ ἀπίθανα καὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν ἀσφαλῆ ἱστορικὴν μαρτυρίαν, ἣν παρέχει ἡ μέχρι τοῦ 1916 διασωθεῖσα θέσις «Ἐπτάμπουλες», δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς τὴν ἀρπαγὴν ἐπτά ² μόνον χριστιανῶν παρθένων, ὡς ἀκριβῶς φέρει ἡ τουρκικὴ παράδοσις.

Προφανῶς οἱ ἐπτά Τούρκοι ἀρχηγοὶ εἰσερχόμενοι ἄοπλοι ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἔλαβον ἰδέαν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ κάλλους τῶν χριστιανῶν νεανίδων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ πλούτου καὶ τῆς χλιδῆς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, διότι πολλοὶ Ἰωαννῖται, καθὸ γαιοκτήμονες, ἀπεκόμιζον μεγάλα εἰσοδήματα. Ἠλεκτρίσθησαν καὶ ἠσθάνθησαν ἐν τῇ ψυχῇ των ὅλα τὰ ἐνστικτα ἡδονῆς καὶ πλεονεξίας τοῦ βαρβάρου πολεμιστοῦ, οἷοι ἦσαν. Γυναικεῖον κάλλος μέλλον ἴσως νὰ συνδεθῇ ὑπὸ χρηματικῆς λείας ὑπὸ τύπον γαμηλίων δώρων, ἦσαν δύο ἰσχυρότατα ἐλατήρια δι' αὐτοὺς πρὸς διάπραξιν οἰουδήποτε ἀνοσιουργήματος.

Ὑπὸ τοιούτων αἰτίων ὠθούμενοι, ἀφοῦ βεβαίως καλῶς κατεσκόπευσαν, προέβησαν αὐτογνωμόνως εἰς τὸ πραξικόπημα οἱ ἐπτά Τούρκοι ἀρχηγοί, περιώρισαν δὲ αὐτὸ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ μόνον πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐπιτυχίαν.

Πῶς δὲν ἐξετράπη ὁλόκληρος ἡ φρουρὰ εἰς μίμησιν τοῦ παραδείγμα-

¹) Ἡδὴ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου Χρυσοβ. 1319 ἔτους διακρίνονται οἱ Ἰωαννῖται εἰς Καστρινοὺς, καθ' αὐτὸ Ἰωαννίτας καὶ τοὺς ἔξω τοῦ φρουρίου. (Ὅρα Π. Καλλιγὰ Βυζαντιναὶ Μελέται σελ. 362)

²) Συμφωνεῖ καὶ ὁ Ι. Λαμπρίδης ὅτι μόνον ἐπτά ἀνηρπάγησαν ἐπιλέγων, ὅτι οἱ λοιποὶ Ὀθωμανοὶ τῆς φρουρᾶς ἔμειναν ἀνύμφευτοι, διότι φαίνεται ἦσαν γέροντες! (Ἡπειρωτ. Μελέται σελ. 22 ὑπόσημ. 2)

τος τῶν ἑπτὰ ἀρχηγῶν αὐτῆς, ἐξηγεῖται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς συναισθησεως τοῦ κινδύνου, ὃν θὰ διέτρεχον διασπειρόμενοι καὶ χρονοτριβοῦντες εἰς γενικὴν ἀρπαγὴν, ἣτις ἀσφαλῶς θὰ ἐξῆπτε τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Ἰωαννίτας εἰς ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀγρίας ἐπιβολῆς, ἣν ἤσκουν οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ προκειμένου νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εὐόδωσιν ἰδίου σκοποῦ, οὗ ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ αἰφνινιδιασμοῦ καὶ τῆς ταχύτητος τῆς ἐκτελέσεως.

Μὴ γενικευθέντος οὕτω τοῦ κακοῦ, εἶναι εὐνόητον ὅτι δὲν ἦτο εὐκὸλον νὰ ἐξεγερθῇ καὶ ἀποδυθῇ εἰς κινδυνώδη σύγκρουσιν ὁλόκληρος ὁ λαὸς τοῦ φρουρίου διὰ τὸ δεινοπάθημα ἑπτὰ εὐπόρων.

Τί ἐπηκολούθησεν ὅμως μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν μεταξὺ τῶν συγγενῶν τῶν ἀρπαγιστῶν παρθένων καὶ τῶν ἀρπάγων Τούρκων; Συμβιβασμός καὶ ἐκ φιλοστοργίας πρὸς τὰ θύματα πλούσιαι προῖκες ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐπιλέγει ἡ παράδοσις Ἀραβαντινοῦ. Ἀτυχῶς οὐδὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ ἱστορικῶς περὶ τούτου καὶ οὔτε ἡ τουρκικὴ παράδοσις ἀναφέρει τι σχετικόν.

Ἐὰν λογικῶς σκεφθῇ κανεὶς, θὰ παραδεχθῇ βεβαίως ὅτι ἐγκαταλειφθεῖσαι μόναι αἱ ἑπτὰ οἰκογένειαι τῶν ἀρπαγιστῶν, θὰ ἤνοιξαν διαπραγματεύσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ περισώσιν αὐτῶν, ἔστω καὶ ἀτιμασθειῶν, ἀπὸ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἐπὶ καταβολῇ λύτρων πρὸς τοὺς ἀρπαγας. Τούτου μὴ γενομένου δεκτοῦ, ἐὰν μὲν αἱ ἀπαχθεῖσαι ἐξισλαμίσθησαν, οὐδεὶς συμβιβασμός εἶναι νοητός, διότι πρὸ οὐδεμιᾶς φιλοστοργίας ὑπεχώρει τὸ χωρίζον τοὺς ἀνθρώπους τότε θρησκευτικὸν χάσμα, ἀλλ' αἱ παθοῦσαι οἰκογένειαι θὰ ἐθεώρουν ἀπολεσθέντα, καὶ πλεον ἢ νεκρὰ δι' αὐτοὺς, τὰ ἐξισλαμισθέντα μέλη των. Ἀναγόμεθα εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα ἐκυριάρχει ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ψυχοσυνθέσεως καὶ νοοτροπίας τῶν ἀνθρώπων. Μόνη ἡ ἐκδοχὴ ὅτι παρέμειναν χριστιαναὶ αἱ ἀρπαγεῖσαι, ὅπερ ἄλλως τε ἐπιτρέπεται τοῖς Μουσουλμάνοις θρησκευτικῶς, θὰ ἐπιθανολόγει τὸν συμβιβασμὸν καὶ τὰς πλουσίας προῖκας. Ἀλλὰ διὰ μιᾶς ὑποθέσεως δὲν βεβαιοῦται ἱστορικῶς μία ἄλλη ὑπόθεσις καὶ συνεπῶς ὁ συμβιβασμός ἐλλεῖπει οἰασδῆποτε ἱστορικῆς μαρτυρίας παραμένει ἄγνωστος.

Ἐν ἄλλο γεγονὸς ὅμως εἶναι ἀξιοπερίεργον. Ἡ ταφὴ τῶν ἑπτὰ ἀρπαγιστῶν παρθένων μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν εἰς τὸν ἰδιαίτερον χῶρον «Ἐφτάμπουλες». Διατί νὰ μὴ ταφοῦν εἰς Μουσουλμανικὸν νεκροταφεῖον;

Ἰσως εἶπη τις ὅτι χάριν διακρίσεως καὶ τιμῆς ἐτάφησαν εἰς ἰδιαίτερον χῶρον οἱ ἑπτὰ ἀρχηγοὶ μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν. Ἀλλ' εἰς ἐν τόσον ἀπλοῦν καὶ ἀπέριτον μέρος, εἰς ἓνα κοινότατον περίβολον, δὲν ἐνταφιάζουν εἰς ἔνδειξιν τιμῆς. Ἄλλως τε οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύαζον μὲν πολυ-

τελεῖς τάφους, ἵνα τιμήσουν τοὺς ἐξέχοντας, ἀλλ' εἰς τὰ κοινὰ νεκροταφεῖά των καὶ ὄχι εἰς ἰδιαιτέρους χώρους.

Ἐὰν ὁμως ὑποτεθῇ ὅτι αἱ ἀρπαγεῖσαι ἑπτὰ χριστιαναὶ παρθέναι παρέμειναν χριστιαναί, εἶναι προφανές ὅτι ὡς τοιαύτας δὲν θὰ ἐδέχοντο οἱ Τούρκοι νὰ ἐνταφιάσουν εἰς μουσουλμανικὸν νεκροταφεῖον, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τοὺς χριστιανούς ἠδύναντο νὰ παραδώσουν συζύγους μουσουλμάνων, ἔστω καὶ χριστιανάς, ἵνα κηδευθῶν καὶ ταφοῦν κατὰ τὰ χριστιανικὰ νόμιμα, μολονότι καὶ ἂν ἐδίδοντο, εἶναι ζήτημα ἂν καὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠδύναντο νὰ δεχθοῦν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰ νεκροταφεῖά των νεκρούς γυναικῶν μιανθεισῶν ὑπὸ μουσουλμάνων. Ἐνταῦθεν λοιπὸν πιθανῶς ἐξ ἀνάγκης ἡ ταφή αὐτῶν εἰς τὸν ἰδιαίτερον χῶρον «Ἐφτάμπουλες».

Δὲν προσκρούει εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν τὸ γεγονὸς τῆς ταφῆς καὶ τῶν Τούρκων συζύγων εἰς τὸν αὐτὸν χῶρον, διότι ἂν τοιοῦτο ἠθέλησαν αἱ οἰκογένειαι των, οὐδὲν ὑπῆρχε κώλυμα, τοῦ θρησκευτικοῦ των νόμου ἐπιτρέποντος ὅπουδῆποτε τὴν ταφήν μουσουλμάνων καὶ ἐκτὸς τῶν νεκροταφείων.

Ἐπίσης καὶ αὐτὴ ἡ ὀνομασία «Ἐφτάμπουλες» ἐκ τοῦ ἑπτά μπουλές, δηλαδὴ ἑπτὰ γυναῖκες περιεκαλυμμέναι, εἶναι κάπως ἐνδεικτική. Ἐὰν τὰ ἑπτὰ ἀτυχῇ αὐτὰ πλάσματα εἶχον ἐξισλαμισθῇ, ὁ λαὸς δὲν θὰ διακρίνεν ἄρα γε τὰς ἀρπαγεῖσας διὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ θρησκευματος, ὥστε νὰ τὰς ἐπονομάσῃ λ. χ. «Ἐφτάτουρκες»; Διὰ νὰ διακρίνῃ αὐτὰς μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς καλύπτρας μὲ τὴν λέξιν «Ἐφτάμπουλες» δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο ἐνδειξιν ὅτι δὲν ἔβλεπεν ἐν αὐταῖς ἄλλο ἐπικρατέστερον διακριτικὸν γνώρισμα καὶ ὅτι πιθανῶς παρέμειναν χριστιαναί;

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐλλείψει ἱστορικῶν μαρτυριῶν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ συναχθῇ ἐκ τεκμηρίων ἱστορικῶν συμπέρασμα περὶ ἐνὸς γεγονότος, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἂν ἐν τῇ ἱστορίᾳ δέον αὐστηρῶς νὰ κρατῇ γνώσις ἢ ἀγνοία, δὲν δύναται ὁμως νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ πρὸ τοῦ ἀγνώστου ἀνθρωπίνη κλίσις πρὸς τὴν πιθανότητα, δι' ἧς τόσα καὶ τόσα γεγονότα εὗρον ἄσυχλον εἰς τὰς δάλτους τῆς ἱστορίας.

Πολλάκις σαραικοφόροι, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σείχης τοῦ φρουρίου, διερχόμενοι πρὸ τοῦ τάφου «Ἐφτάμπουλες» ἴσταντο ἐν εὐλαθείᾳ πρὸ τοῦ ἐνὸς παραθύρου καὶ σκυθρωποὶ ἐψέλλιζον μίαν δέησιν, μεθ' ὃ τηροῦντες τὸ αὐτὸ ἦθος καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω ἀπῆρχοντο βραδέως.

Ἄλλ' ὑπὲρ τίνος ἄρα γε ἐδέοντο; Ἀσφαλῶς ὄχι ὑπὲρ ἀφέσεως τοῦ ἁμαρτήματος τῶν ἑπτὰ ἐπιδρομέων συλητῶν τῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας ἑπτὰ ἀθῶων ὑπάρξεων, αἵτινες καταδικασθεῖσαι διὰ βίου εἰς τὴν ἀντολικὴν δουλικότητα, ἐτάφησαν πιθανῶς καὶ ἔξω τῶν νομίμων τῆς θρησκείας ἦν τόσον ἐλάτρευον.

Ἡ θέσις «Ἐφτάμπουλες», ὁ δυοῖωνος αὐτὸς προάγγελος δεινῶν διὰ τόσας γενεάς, διετηρήθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τοῦ 1916 καὶ ὡς ὁ ἀψευδὴς πένθιμος μάρτυς τῶν ἀπὸ τοῦ κατακτητοῦ συμφορῶν τῆς Ἡπείρου, ὧν πρωτομάρτυρες ὑπῆρξαν αἱ «ἑπτὰ Μπουλές».

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ—ΠΡΕΒΕΖΑ¹

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΦΟΥΡΙΚΗ

Β' ΠΡΕΒΕΖΑ²

Ἐκ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς συμβολῆς ταύτης ἐκτεθέντων ἐδιδάχθημεν ὅτι λήγοντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος αἱ περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Νικοπόλεως εἰδήσεις περατοῦνται ἀκριβῶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Σαμονήλ (977—986)³. Εἰς τοὺς αὐτοὺς δ' ἀκριβῶς χρόνους διακόπτονται καὶ αἱ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς ἱστορίαν ἀναφερόμεναι πληροφορίες⁴.

Ἄν ἡ σύγχρονος αὕτη διακοπὴ τῶν εἰδήσεων εἶναι ἀπλὴ καὶ τυχαία σύμπτωσις ἢ σημαίνει τὸν ὀριστικὸν τερματισμὸν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Νικοπόλεως, δηλαδὴ τὴν τελικὴν καταστροφὴν αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποῖον δύναται τις μετὰ πιθανότητος ἢ μᾶλλον βεβαιότητος νὰ δεχθῇ, εἶναι ὅτι ἔκτοτε τὸ Βυζάντιον, ἴσως ἔνεκα ἀδυναμίας, δὲν φαίνεται πλέον ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς.

Οὕτω δὲ μετὰ τὴν βαθμιαίαν ἐξάντηλσιν καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐξαφανισμὸν τῆς Νικοπόλεως, ὁ περὶ αὐτὴν χώρος, ὥς ἦτο φνσικόν, ἡρημώθη τελείως, οἱ δὲ λιμένες αὐτῆς ἡχρηστεύθησαν.

Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἡπειρωτικῶν λαῶν μετὰ τῆς ἀπέναντι ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς καὶ τὰνάπαλιν ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθῇ ἐκ νέου ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἀκτῇ τῆς Ἠπείρου, κατ' ἀρχὰς μὲν σταθμός τις, ὅστις ἐχρησίμευεν, ὅπως προσωρινῶς διαμένωσιν οἱ διαπεραιού-

¹) Τὸ Α' μέρος τῆς συμβολῆς ταύτης, τὸ ἀφορῶν τὴν Νικόπολιν, ἐδημοσιεύθη ἐν Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς, 3 (1928) ἀπὸ σελ. 117 κ. ἐ.

²) Περὶ τῆς «θέσεως-κτίσεως-ὀνόματος» τῆς Πρεβέζης ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν εἰδικὴ μελέτη ἐν Ἐπετηρίδι ἐταιρίας βυζαντινῶν σπουδῶν, 1 (1924) ἀπὸ σελ. 274 κ. ἐ.—Διὰ τῆς παρούσης δὲ μελέτης παρέχονται σημειώματά τινα, ἅτινα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ βοηθήσωσι τὸν μέλλοντα συστηματικώτερον ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Πρεβέζης.

³) Ἠπειρ. Χρονικ. 3 (1928) σελ. 139.

⁴) Ἠπειρ. Χρονικ. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 157.

μενοι ἀπὸ τῆς ἡπειρωτικῆς εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκαρνανικὴν ἀκτὴν, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ν' ἀναπτυχθῇ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου ἐμπορικός τις σταθμός (σκάλα), ὅστις βαθμηδὸν ἐξεκλίχθη εἰς συνοικισμόν, χωρίδιον, χωρίον, κώμην καὶ κωμόπολιν.

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγένετο συστηματικώτερα χρῆσις τοῦ χώρου τούτου πρὸς σχηματισμὸν μονιμωτέρου, ὡς εἰπεῖν, σταθμοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως αὐτοῦ, δὲν ἔχομεν ἀτυχῶς οὐδεμίαν πληροφορίαν. Ἄν δηλαδή ἡ μονιμωτέρα ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασις ἐγένετο ἀρχομένου τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἢ ἑβραδύτερον δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ. Ἐχὼν ὅμως τις ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸ 1292 ὑφίστατο ἐκεῖ συνοικισμός, ὅστις ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦτο τότε ἀσήμαντος, ἀφ' οὗ ἡξιώθη εἰδικῆς μνείας καὶ κούρσου¹, πρὸς δὲ ὅτι ὁ φυσιολογικός, ὡς εἰπεῖν, καὶ ὑπὸ δυσμενεῖς μάλιστα περιστάσεις, ὡς ἐκεῖναι, ὑφ' αἷς διετέλει ἡ Ἡπειρος καὶ πρότερον, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, σχηματισμὸς συνοικισμοῦ ἐχρειάζετο ἱκανὸν χρόνον, πρέπει νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου συνοικισμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ νεωτέραν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος².

Περὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ἐσχηματίσθη σὺν τῷ χρόνῳ ὁ συνοικισμὸς οὗτος, περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἱστορικῶς τὸ πρῶτον γνωρίζεται, καὶ τέλος περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ὀνοματοθετιῶν αὐτοῦ ἐλέχθησαν ἀλλαχοῦ ἱκανά³. Ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν κεφαλαιωδῶς ἀναγράφομεν τὰ ἀκόλουθα.

Θέσις. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας νοτιώτερον τῶν ἐρειπίων τῆς Νικοπόλεως, ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας τῆς μικρᾶς χερσονήσου,

¹) Περὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μορφῆς καὶ ἐκτάσεως τοῦ συνοικισμοῦ τούτου δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίες. Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν Χρονικῶν τοῦ Μορέως δὲν μανθάνομεν εἰ μὴ μόνον τὸ ὄνομα *Πρέβεζα* τὸ ὁποῖον δικαίως ἡδυνάτο τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐνταῦθα δὲν εἶναι εἰ μὴ ἀπλοῦς γεωγραφικὸς ὅρος ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ *Πέραμα* κ.τ.τ. (πρβλ. Ἑπετηρ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν, ὡς ἀνωτ. σ. 291). Ἐκ τῆς γαλλικῆς ὁμως παραλλαγῆς, ἣτις ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εἶναι ἐκτενεστέρα καὶ προσδιοριστικώτερα, πληροφοροῦμεθα ὅτι: αἱ ἐξήκοντα γαλέραι ἤλθον εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀρτης καὶ ἔφθασαν *au port de Saint Nicolas Le Tort, à la ville citée de la Prevasse* (βλ. Buchon, Recherches historiques, τόμ. Α', σ. 312, προχείρως δὲ ἐν Ἑπετηρ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν, ὡς ἀνωτ., σ. 282, ὑπ. 1). μανθάνομεν δηλαδή ὅτι κατὰ τὸ 1292 ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ φερομένου μετὰ τοῦ ὀνόματος *Πρέβεζα* ὑπῆρχε πόλις (*ville*), ἧς ὁ λιμὴν ὠνομάζετο *Ἅγιος Νικόλαος Le Tort*. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφές, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη μαρτυρεῖ περὶ πόλεως κειμένης ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου.

²) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ἐν Ἑπετηρίδι ἑταιρ. βυζαντινῶν σπουδῶν, 1 (1924) σ. 279. 293.

³) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ὡς ἀνωτ. σ. 275. 279. 283 κ. ἐ.

εἰς ἣν καταλήγει τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς Ἡπείρου, ἀκριβῶς δ' ἔναντι τοῦ ἁκρωτηρίου Ἀκτίου καὶ κατὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, συνωκίσθη ἡ Πρέβεζα.

Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, παρὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς τοποθετήσεις ὑπὸ τινων μὲν τῆς Ὀμηρικῆς κώμης Ἀκτιάδος, ὑπ' ἄλλων δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Πύρρου θεμελιωθείσης Βερενίκης ἢ Βερενικίδος, φαίνεται ὅτι οὐδεμία παλαιότερα πόλις ἢ κώμη προϋπήρχε¹.

Χρόνος ἰδρύσεως καὶ πρώτης ἱστορικῆς μνείας. Ἡ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον, περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα², συνοικισθεῖσα Πρέβεζα, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς λήγοντος τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος 1292, καθ' ὃ, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐπιτεθέντος κατὰ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου τμήματος τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς³.

Ὄνομα. Τέλος περὶ τοῦ ὀνόματος ταύτης ὑπεστηρίξαμεν ἄλλαχού⁴, ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ ἡ ἁλβανικὴ λέξις *prevēzë*, ἐνάρθρως *prevēza*, ἥτις μετ' ἀφομοίωσιν τοῦ κλειστοῦ *ë* μετὰ τοῦ παρακειμένου ριζικοῦ ἀνοικτοῦ *e* ἔγινε *preveza* καὶ δηλοῖ ὅτι καὶ τὸ πέραμα⁵. Ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτομάτως⁶ προκύπτει ὅτι ὀνοματοδότη εἶναι οἱ γείτονες Ἀλβανοί, ὧν ἡ πρὸς τὰ νότια τῆς Ἡπείρου κάθοδος καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀκαρνανίαν διαπεραιώσις ἀσφαλῶς πρέπει ν' ἀναχθῇ

¹) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἀνωτ. σ. 275 κ. ἐ.—Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστών οὐδὲν μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν παλαιότερας πόλεως.

²) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἀνωτ. σ. 279 κ. ἐ. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 2.

³) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἀνωτ. σ. 281. κ. ἐ.

⁴) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἀνωτ. σ. 275 κ. ἐ.

⁵) Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν ἡ Πρέβεζα, ὡς ἀνωτ. σ. 283 κ. ἐ.—Ὁ Fr. Dölger, ἐν *Philologische Wochenschrift*, No 28 (1926) Sp. 744 κρίνων τὴν πραγματείαν τοῦ Ν. Βέη «*Imperios und Margaronia*» παρενόησε τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα καί μοι παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν διὰ μικροῦ δημοσιεύματος *Zur Etymologie von Πρέβεζα*, δημοσιευθέντος ἐν *Philologische Wochenschrift* No 17 (1927) Sp. 509 νὰ προσθέσω ὅτι ἐν Ἀχαΐᾳ ἀκούεται ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ λ. *prevēza* ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς διόδου, τοῦ περάματος, τῆς διάβας. — Ὁ δὲ H. Cokolof, *Βυζαντινὰ Χρονικά* (*Leningrad* 1928) τόμ. 25, σ. 112 § 17, κρίνων τὴν περὶ Πρεβέζης μελέτην μου παραπέμπει εἰς τὸν F. N. Uspenskij, ὅστις τὴν 1ην Ἀπριλίου 1926 ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Πετροπόλεως περὶ τοῦ «Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη ἡ πόλις Πρέβεζα (μεταξὺ Ἡπείρου καὶ Ἀκαρνανίας)» ὑποστηρίξας τὴν ἐκ τοῦ σλαβικοῦ *perevoz* (περεβόζ = μεταφορὰ) προέλευσιν· βλ. *Βυζαντινὰ Χρονικά* τόμ. 24 (1926) σ. 124, 5, d. Ἀτυχῶς μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν κατώρθωσα νὰ εὑρῶ ἐν Ἀθήναις τὰ πρακτικὰ τῆς ὡς ἄνω Ἀκαδημίας, διὸ ἐπιφυλάσσομαι νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.—Ὡς σλαβικὸν νομίζει τὸ ὄνομα τῆς Πρεβέζης καὶ ὁ ἐκ Βορ. Ἡπείρου Διογένης Χαρίτων, χωρὶς ὁμως νὰ προσάγῃ οὐδὲν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του· πρβλ. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, ἐν Ἀθηνᾷ τόμ. 37 (1925) σ. 243.

πέραν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος καὶ νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὰς ἀπὸ βορρᾶ καθόδους τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων ¹.

Τρόπος ἐξελίξεως. Περὶ τοῦ, ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ιδρύσεως μέχρι τῆς πρώτης ἱστορικῆς μνείας (1292), τρόπου καὶ βαθμοῦ ἐξελίξεως τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πρέβεζα* δημιουργηθέντος συνοικισμοῦ δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν πληροφορίαν, ὅπως ἐπίσης οὐδὲν σαφές καὶ συγκεκριμένον γνωρίζομεν περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν διετελεῖ κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρώτης μνείας ².

Διοικητικὴ ὑπαγωγή. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τῆς διοικητικῆς ὑπαγωγῆς αὐτῆς ἔχομεν σαφεῖς εἰδήσεις μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως αὐτῆς. Διὸ πρὸς σχετικὴν παρακολούθησιν τῶν γεγονότων καταχωρίζομεν κατωτέρω σειρὰν βοηθητικῶν σημειωμάτων, ἐξ ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ τὰς ἐκάστοτε τύχας τῆς πόλεως.

Ἱστορικὰ σημειώματα.

1040—1204. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περὶ τῆς Νικοπόλεως ἐκτεθέντων ἐμάθομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1040 καὶ ἐφεξῆς δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ τῆς *Νικοπόλεως*, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ θέματος *Νικοπόλεως* ³, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου φυσικώτατα ὑπήγετο καὶ τὸ νοτιώτατον ἡπειρωτικὸν ἄκρον, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ἡ *Πρέβεζα*. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο τὰς τύχας τοῦ ὅλου θέματος νὰ ἡκολούθει καὶ τὸ τμήμα τοῦτο, περὶ οὗ ἀτυχῶς δὲν γίνεται ἐν τῷ μεταξὺ οὐδεὶς ἰδιαίτερος λόγος, ὅπως δὲν γίνεται καὶ περὶ ἄλλων σημαντικωτέρων τμημάτων ἢ πόλεων. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τοῦ ὅλου θέματος πληροφορίες, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ⁴, εἶναι πτωχόταται, περιοριζόμεναι εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1199 καὶ 1204 διάστημα, καθ' ὃ τὸ θέμα *Νικοπόλεως*, δυνάμει τῆς κατὰ τὸ 1199 συναφθείσης, μεταξὺ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Δουκὸς Ἑρρίκου Δανδόλου, ἐμπορικῆς συνθήκης, ἀφέθη ἐλεύθερον εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν Ἑνετῶν, διὰ δὲ τῆς κατὰ τὸ 1204 μεταξὺ τῶν Φράγκων, περὶ διανομῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, συναφθείσης συνθήκης «τὰ Νικοπόλεως» ἔλαχον εἰς τοὺς Ἑνετούς ⁵.

Δεσποτᾶτον Ἡπείρου (1204—1358). Ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν ἀπέσπασεν αὐτὰ σχεδὸν ἀμέσως ὁ ἰδρυτὴς τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου *Μιχαὴλ Α' Ἀγγελος Κομνηνός* ⁶. Ὡστε ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ιδρύσεως τοῦ δεσποτάτου

¹) Ἡπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 137 κ. ἑ.

²) Ἠρβλ. ἀνωτ. σ. 2, 1.

³) Ἡπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 138 κ. ἑ.

⁴) Ἡπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 140 κ. ἑ.

⁵) Ἡπειρ. Χρονικ., ὡς ἀνωτ. σ. 140, ἐνθα καὶ σχετικαὶ βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις

⁶) Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ἢ δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἄλλως ἐλέγετο, περιε-

(1204) μέχρι τοῦ ἔτους, καθ' ὃ τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ *Πρέβεζα* ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς (1292), τὰ *Νικοπόλεως* ἀπετέλουν τμήμα τοῦ δεσποτάτου.

Ἄς παρακολουθήσωμεν διὰ βραχέων τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἅτινα προεκάλεσαν τὴν κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐπίθεσιν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, εἰς ἣν ὀφείλομεν καὶ τὴν πρώτην περὶ αὐτῆς ἱστορικὴν μνείαν.

Μετὰ τὸν τῷ 1271 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ νέου δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, *Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ*¹, τὸ δεσποτάτον διηρέθη, ὥς γνωστόν, εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ ἓν, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς Θεσπρωτίας, Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας, Δολοπίας καὶ τῆς νήσου Λευκάδος, περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἑτέρου τῶν υἱῶν τοῦ *Μιχαὴλ Β'*, τοῦ *Νικηφόρου Α' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ*, ὃν ἡ φιλόδοξος σύζυγος Ἄννα, ἀποτυχοῦσα εἰς τὰ περὶ συζεύξεως τῆς ὡραίας θυγατρὸς αὐτῆς *Θάμαρ* μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου σχέδια, ἔθεσεν αὐτὸν ἀντιμέτωπον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ *Νικηφόρος* δηλαδὴ παρακινούμενος ὑπὸ τῆς Ἄννης ἔσπευσε νὰ μετάσχη ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀρξαμένων ὑπὸ τοῦ νόθου ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Ἰωάννου*, εἰς ὃν εἶχε περιέλθει τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ δεσποτάτου, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς Θεσσαλίας, Φθιώτιδος, Πελασγιώτιδος καὶ Ὀζολικῆς Λοκρίδος.

Κατὰ τούτων, βοηθουμένων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Φλωρεντίου τοῦ Ἀννονικοῦ καὶ τοῦ κόμιστος Κεφαλληνίας Ριχάρδου Ὁρσίνη, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ἰσχυρὰς δυνάμεις, αἵτινες νικήσασαι τοὺς συμμάχους πλησίον τῆς Λαμίας, ἐκ τῆς Θεσσαλίας διὰ τοῦ Μετσόβου ἔφθασαν εἰς Ἰωάννινα. Συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε καὶ στόλον ἐξήκοντα γεννουατικῶν γαλερῶν, ὅστις εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ κατέλαβε τὴν *Πρέβεζαν*, ἣν καὶ ἐκούρσεν διὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος αὐτοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ.

Ἡ κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐπιδρομή, ἣν ἀναγράφουσι πάντα σχεδὸν τὰ *Χρονικά* τῆς περιόδου ἐκείνης², ἐγένετο, ὥς προείπομεν, κατὰ τὸ ἔτος

λάβανεν, ὥς γνωστόν, τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Αἰτωλίαν μέχρι Ναυπάκτου καὶ τὴν δυτικωτέραν Θεσσαλίαν. Πρωτεύουσάν δ' εἶχε τὴν Ἄρταν.

¹) Τὸν ἰδρυτὴν τοῦ δεσποτάτου *Μιχαὴλ Α' Ἀγγέλου Κομνηνόν*, δολοφονηθέντα ἐν Βερατίῳ κατὰ τὸ 1214, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Θεόδωρος Ἀγγελος*, ὅστις ἠττηθεὶς κατὰ τὴν παρὰ τὴν Κλοτινίτσαν μάχην (1230) ἡχμαλωτίσθη καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀσάν. Μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ Θεοδώρου ὁ νόθος υἱὸς τοῦ δεσπότη *Μιχαὴλ Α'*, *Κωνσταντῖνος Κομνηνός*, διεκδικήσας τὰ ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιώματα ἐγένετο ἰδρυτὴς τοῦ νέου δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου (1230—1271) μετονομασθεὶς *Μιχαὴλ Β' Ἀγγελος Κομνηνός*.

²) Π. Α. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ὡς ἄνωτ. σ. 282, ἐνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.— Τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* περιγράφει ταύτην ὡς ἐξῆς :

1292¹. Δὲν διήρκεσε δ' αὕτη εἰ μὴ δύο μόνον ἡμέρας, διότι ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ, ὁ δὲ στόλος μόλις ἀντελήφθη τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν κάθοδον τοῦ Φλωρεντίου ἀπέπλευσεν εἰς Βόνιτσαν καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ δεσποτάτου, μετὰ τὸν τῷ 1296 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ δεσπότη Νικηφόρου, περιήλθεν εἰς τὸν ἀνήλικον αὐτοῦ υἱὸν *Θωμᾶν*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ἐπιτροπευομένου ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἄννης Παλαιολογίνης Καντακουζηνῆς, ὁ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Θάμαρ γαμβρός, *Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος*, κατέστη ἐπικίνδυνος ἀπαιτητὴς τῶν ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιωμάτων. Δὲν παρήλθεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ ἄλλος κίνδυνος δεινότερος ἠπειλῆσε τὸ δεσποτάτον. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ δηλαδή, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἀνδεγαυηνοὶ προφασιζόμενοι, ὅτι ὁ κατὰ τὸ 1318 δολοφονήσας τὸν δεσπότην *Θωμᾶν* καὶ ἀνακηρύξας ἑαυτὸν *δεσπότην Ρωμανίας, Νικόλαος* κόμης *Ζακύνθου* καὶ *Κεφαλληνίας*, ἦτο παράνομος σφετεριστὴς τοῦ τίτλου καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιωμάτων, εἰσήλασαν εἰς τὸ δεσποτάτον καὶ κατέλαβον οἱ μὲν αὐτοκρατορικοὶ τὸν *Αὐλῶνα*, τὰ *Ἰωάννινα* καὶ τὴν Ἄρταν, οἱ δὲ Σέρβοι τὸ *Δυρράχιον*. Μετὰ πολλῆς δὲ δυσκολίας κατώρθωσε ν' ἀναχαιτίσῃ τούτους *Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος*, ὅστις καὶ ἀφῆρεσε τὸ *Δυρράχιον* ἀπὸ τῶν Σέρβων.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ *Νικόλαος* παρασκευάσας στρατὸν ἡτοιμάζετο νὰ προβῇ εἰς ἀνάκτησιν τῶν *Ἰωαννίνων* εὗρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Ἰωάννου*, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ συζευχθεὶς *Παλαιολογινάν* τινα ἐκήρυξεν ἑαυτὸν *δεσπότην Ἠπείρου*. Κατὰ δὲ τὴν τῷ 1323 μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν γενομένην σύγκρουσιν ἐφονεύθη ὁ *Νικόλαος* καὶ ὁ *Ἰωάννης* ἔμεινε μόνος *δεσπότης Ἠπείρου* μετονομασθεὶς *Ἰωάννης Ἀγγελος Κομνηνός* (1323—1335). Ἐπὶ τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Γ' προήλασε μέχρι *Δυρραχίου* καὶ κατῆλθεν εἰς τὰς χώρας τοῦ δεσποτάτου γεγόμενος κύριος τῶν *Ἰωαννίνων*, τῆς Ἄρτης, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας (1335).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ἰωάννου*, δηλητηριασθέντος ὑπὸ τῆς συζύγου

Ἐκείνη ἡ ὑποδρομή, τὸ κοῦρρον ὅπου ἐγίνη,
οὐδὲν ἐπολυεπέρασεν μόνον καὶ δύο ἡμέρας·
ἐντὺς μαντάτα ἤφεραν ἐτότε τοῦ δεσπότη
τὸ πῶς ἐκαταλάβουσιν εἰς τὸν κόρπον τῆς Ἄρτας,
καί τεργα ἐξῆντα ἦλθασιν, τὰ ἐνι τῶν Γενουβήσων
ἔς τὴν Πρέβεζαν ἀπόξεψαν κουρσεύουν τὰ χωρία,
καὶ ὤρμησαν καὶ ἔρχονταν ὁλόρθη εἰς τὴν Ἄρταν.

Περβλ. Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως (ἐκδ. J. Schmitt), Ρ στ. 9103 κ. ἐξ.

¹) Π. Α. Φουρική, Ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ., σ. 282.

αὐτοῦ Ἄννης Παλαιολογίνης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Νικηφόρος Β'* (1335—1356), ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς χώρας, ὧν ἦτο κύριος ὁ πατὴρ αὐτοῦ, προσέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Αἰκατερίνης de Valois, χήρας Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου, διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ὁποίας καὶ ἐπέτυχεν ἐν μέρει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ 1338.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν τῆς Σερβίας ὁ ἰσχυρὸς ἡγεμὼν *Στέφανος Δουσάν* (1331—1355), ὅστις κατώρθωσε νὰ προελάσῃ μέχρι Θράκης, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας, ἀναγορευθεὶς τῷ 1349 τσάρος τῶν Σέρβων καὶ Γραικῶν, δεσπότης τῆς Ἄρτης καὶ κόμης τῆς Βλαχίας. Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος (1350) ὁ αὐτοκράτωρ *Ἰωάννης Καντακουζηνὸς* ἐπιτεθεὶς μεθ' ὁρμῆς κατὰ τοῦ Δουσάν ἠνάγκασε τοῦτον νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀποσυρθῇ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ἃς πρὸ μικροῦ εἶχε καταλάβει.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ *Δουσάν* (1355) καὶ τὴν πτώσιν τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ* (1355) ἐπῆλθε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὸ Σερβικὸν κράτος καὶ σύγχυσις εἰς τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου. Τῆς εὐκαιρίας δὲ ταύτης ἐπιληφθεὶς ὁ *Νικηφόρος Β'* ἐπεχείρησε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ἀνάκτησιν τῆς πατρῴας κληρονομίας καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου (1356). Ἀτυχῶς ὅμως ἄστοχος ἐνέργεια αὐτοῦ¹ ἐγένετο ἀφορμὴ δυσαρεσκείας καὶ ἐπαναστάσεως τῶν Ἀλβανῶν, ἧς συνέπεια ἦτο ἡ περὶ τὴν πόλιν Ἀχελῶν, μεταξὺ Ἀγγελοκάστρου καὶ Αἰτωλικοῦ, μάχη (1358), ἐν ᾗ ἐφονεύθη ὁ *Νικηφόρος Β'*.

Ἀλβανοὶ δεσποταὶ Ἡπείρου (1358—1418). Τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου ἐπηκολούθησεν ἡ ὀριστικὴ διάλυσις τοῦ δεσποτάτου καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν χωρῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἀλβανούς. Τῶν τελευταίων ἡγεῖτο ὁ *Κάρολος Θόπιας* ἢ *Τόπιας*, ὅστις ἐπωνομάσθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας, καὶ οἱ φύλαρχοι *Γκῖνος Σπάτας Μπούας* καὶ *Πέτρος Λιόσας*, οἵτινες ἐγένοντο κύριοι, ὁ μὲν πρῶτος τῶν Αἰτωλικῶν χωρῶν, ἀπὸ τοῦ Ἀετοῦ (Ἀχελῶου) μέχρι τοῦ Ἀγγελοκάστρου καὶ ἐπέκεινα, ὁ δὲ δεύτερος τῶν βορείων τοῦ Ἀμβρακικοῦ μετὰ τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Ρωγῶν καταστήσας ἑδραν αὐτοῦ τὴν Ἄρταν.

Οὕτω μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ δεσποτάτου φύλαρχοι Ἀλβανοὶ ἐγκατε-

¹) Ὁ *Νικηφόρος Β'* ποθῶν νὰ ἐπισύρῃ τὴν συμπάθειαν τῶν Σέρβων ἀπεμάκρυνε τὴν ἐλληνίδα σύζυγον, *Μαρίαν* θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ*, ὅπως συζευχθῇ μετὰ τῆς γυναικαδέλφης τοῦ θανόντος τσάρου τῶν Σέρβων *Συμεῶν*. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη δυσηρέστησε σφόδρα τοὺς Ἀλβανούς καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν οἶκον τῶν Καντακουζηνῶν καὶ προήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν, ἧς ἀποτέλεσμα ἡ πτῶσις καὶ ὁ θάνατος τοῦ *Νικηφόρου*.—Βλ. *Ἰ. Καντακουζηνοῦ*, *Ἱστοριῶν* 3, 317. 318. 319, ἐκδ. Βόννης.

στάθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἡπείρου καταλύσαντες τὴν ἐν αὐτῇ Ἀνδηγαυϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἰσχυρῶς ἀνταγωνιζόμενοι ὅτε μὲν κατὰ τῶν Σέρβων, ὅτε δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν χωροδικοῦντων, ὅτε ὁμως καὶ κατ' ἀλλήλων.

Τὸν Πέτρον Λιόσαν, θανόντα κατὰ τὸν τῷ 1374 ἐνσκήψαντα ἐν Ἄρτῃ λοιμόν, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Λιόσας, ὃν μετ' ὀλίγον ἐξέβαλε τῆς Ἄρτης ὁ ἕτερος τῶν φυλάρχων, ὁ δραστήριος καὶ κατὰ πάντα λαμπρὸς Γκῖνος Σπάτας Μπούας, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἀφῆρεσε καὶ τὴν Ναύπακτον ἀπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν.

Τὸν Γκῖνον Σπάταν Μπούαν ἀποθανόντα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1400 διεδέχθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἀνήκοντος εἰς αὐτὸν τμήματος ὁ Μαυρίσκος Μπούας Σγουρός, ὅστις μετὰ ὀκτὼ ἔτη (1408) ἀπὸ τῆς Ἄρτης ὁρμώμενος κατῴρθησε νὰ γίνῃ κύριος τῶν Ἰωαννίνων καὶ μετ' αὐτῶν ὅλης τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου. Ἡ ἁλβανικὴ ὁμως αὕτη κυριαρχία δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ μόνον δέκα ἔτη, διότι ὁ ἐκ τοῦ λαμπροῦ οἴκου τῶν *Toschi* τῆς Νεαπόλεως Κάρολος Α' Τόκκος, δούξ τῆς Λευκάδος καὶ παλατῖνος κόμης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, διεκδικῶν τὴν κυριαρχίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Φλωρεντίνου Ἡσαῦ Βουονδελμόντη¹ κατεχομένων Ἰωαννίνων, ὡς ἀνεψιὸς καὶ μόνος κληρονόμος τούτου, ἀποθανόντος τῷ 1408 ἄπαιδος, κατῴρθησε μετὰ δεκαετεῖς προσπάθειας νὰ νικήσῃ ἐν μάχῃ (1418) καὶ φονεύσῃ τὸν Μαυρίκιον Μπούαν.

Οἱ Τόκκοι ἐν Ἡπείρῳ (1418—1430). Ὁ Κάρολος γενόμενος μετ' ὀλίγον κύριος οὐ μόνον τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ἄρτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, ἔλαβε τὴν προσηγορίαν τοῦ δεσπότη τῶν *Ρωμαίων*, ἣν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1429, ὅτε καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἰωαννίνοις².

Τοῦτον διεδέχθη ἐν τῇ δεσποτείᾳ ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Λεονάρδου τοῦ Β', Κάρολος ὁ Β' Τόκκος, ὅστις τὴν μὲν Λευκάδα καὶ Βόνιτσαν παρεχώρησεν εἰς τὴν χήραν τοῦ Καρόλου Α', τὴν ἐκ Φλωρεντίας Φραγκίσκαν, τὴν δὲ ἐντὸς τοῦ Ἀχελφου χώραν τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τοὺς νόθους υἱοὺς τοῦ Καρόλου Α'³.

¹) Ὁ Φλωρεντῖνος οὗτος εὐπατριδὴς συζευχθεὶς μετὰ τῆς χήρας τοῦ Σέρβου τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Πρελιούμπογιτς ἐγένετο, ὡς γνωστόν, κυρίαρχος τῶν Ἰωαννίνων (1386—1408)· τοῦτον ἀποθανόντα ἄπαιδα διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Κάρολος Α' Τόκκος.

²) Ὁ Κάρολος Α' γενόμενος κύριος καὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ κτήσεων διέτριβεν ὅτε μὲν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὅτε δὲ ἐν Λευκάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἄρτῃ καὶ Ἰωαννίνοις, ἐνθα καὶ ἀπέθανε.

³) Ὁ Κάρολος Α' ἄφησε πέντε νόθους υἱοὺς, τὸν *Μέμνονα*, τὸν *Ἡρακλῆα*, τὸν *Τύρ-*

Μικρόν ὅμως μετὰ ταῦτα ἀνεφύησαν διχόνοιαι μεταξὺ τοῦ Καρόλου Β' καὶ τῶν νόθων υἱῶν τοῦ Καρόλου Α', πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ὁποίων ἐζητήθη ἡ διαιτησία τοῦ τότε δεσπότη Πελοποννήσου *Κωνσταντίνου Παλαιολόγου*, ὅστις ἀπέστειλε τὸν ἱστορικὸν Φραντζῆν ὡς διαιτητήν. Ἀποτυχούσης ὅμως τῆς ἀποστολῆς ταύτης τοῦ Φραντζῆ, διότι οὗτος ἠχμαλωτίσθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1430 παρὰ τὴν Λευκάδα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς δουκίσσης Φραγκίσκης διατελούντων Καταλάνων¹, οἱ νόθοι υἱοὶ τοῦ Καρόλου Α' ἀπέστειλαν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Μέμνονα, πρὸς τὸν σουλτάνον *Μουράτ Β'* καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν τῇ πατρὶά κληρονομία.

Οἱ Τοῦρκοι (1430—1684). Ὁ Μουράτ δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας, ἀπέστειλεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (29 Μαρτίου 1430) τὸν στρατηγὸν *Σινάνην* κατὰ τοῦ Καρόλου, ὃν καὶ ἐπολιόρησεν ἐν Ἰωαννίνοις. Ὁ Κάρολος Β' Τόκκος ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ διὰ συνθήκης τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1430 εἰς τοὺς Τούρκους τὰ *Ἰωάννινα* καὶ ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Ἄρταν γενόμενος ὑποτελὴς τῶν Τούρκων. Οὗτοι δὲ τέλος ἐπωφελοῦμενοι τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου Β', ἐπισυνδάντος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1448, κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι τὴν Ἄρταν τὸν Μάρτιον τοῦ 1449 καὶ γίνωσιν οὕτω κύριοι ὅλου τοῦ δεσποτάτου.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἀνασκόπησις ἦτο, νομίζομεν, ἀναγκαία, διότι οὕτω δύναται τις νὰ ἔχῃ συντομωτάτην εἰκόνα τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην Ἑπειρωτικῶν πραγμάτων, ἅμα δὲ καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ κρίνῃ περὶ τῶν τυχῶν τῆς *Πρεβέζης*, αἵτινες, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, δὲν θὰ ἦσαν διάφοροι τῶν τυχῶν τῆς περιοχῆς, ἐν ᾗ αὕτη ἔκειτο.

Εἶναι περίεργον ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν τῷ *Χρονικῷ* τοῦ *Μορέως* καὶ τοῖς συγχρόνοις ἐκείνῳ *Χρονικοῖς* μνείας τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀλοσχεροῦς καταλήψεως τῆς Ἠπείρου οὐδαμοῦ, ἐξ ὧσων ἡμῖν γνωστόν, ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ἔτι δὲ περιεργότερον εἶναι ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὰ 1435/6 ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἠπειρον *Κυριακὸς* ὁ ἐξ Ἀγκῶνος² οὐδεμίαν μνησίαν ποιεῖται τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, μολονότι διηλθε πρὸ αὐτῆς καὶ διὰ τοῦ Ἀράχθου ἔφθασε μέχρι τῆς Ἀρτης³, ἐν ᾗ διέμενεν ὁ Κάρολος Β' Τόκκος, ὡς ἡγεμὼν ὑποτελὴς ἤδη τῶν

νον (βλ. *Χαλκοκονδύλην*, Ε', 237, ἐκδ. Βόννης), τὸν Ὀρλάνδον, ὅστις ἐγένετο δεσπότης τῆς ἐν Ἠλείῳ Ρινιάσης, καὶ πέμπτου τινά, οὗ δὲν διεσώθη τὸ ὄνομα.

¹) Φραντζῆ, *Ἱστοριῶν*, Β', 9, ἐκδ. Βόννης.

²) Περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τοῦ *Κυριακοῦ* βλ. *Ἠπειρ. Χρονικ.* ἔτ. 1 (1925) σ. 110 κ. ἐξ.

³) Ὁ *Κυριακὸς* τὴν Ἀρταν πλημμελῶς ὀνομάζει *Acarnaniam urbem* καὶ *Arachtheam οἰκίστατον*, ἐν ᾗ ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ ὀνόμαζεν αὐτὴν *Ambraciam* (Ἀμβρακίαν).

Τούρκων, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Ἰωαννίνων (1430). Ἐν ᾧ δέ, ὡς ἐν τοῖς περὶ Νικοπόλεως εἰδομεν, λέγει ὅτι ἐπεσκέφθη τὰ ἑρείπια τῆς Νικοπόλεως¹, δὲν ὁμιλεῖ ποσῶς περὶ τοῦ εἰς μικρὰν ἀπὸ τούτων ἀπόστασιν ἀπὸ πολλοῦ ὑπάρχοντος νεωτέρου συνοικισμού², πρὸ τοῦ ὁποίου, εἴτε ἔνεκα ἐναντίου ἀνέμου εἴτε διότι ἠπείγετο, ὅπως ταχύτερον φθάσῃ εἰς τὴν Ἄρταν, φαίνεται ὅτι παρῆλθεν ἀπλῶς καὶ μακρόθεν εἶδε τὸ μέγα δάσος, τὸ ὁποῖον καλεῖ Δωδωναῖον, ὡς καὶ τὴν παρὰ τὴν Νικόπολιν περιφανῇ πόλιν³, ἧς ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα.

Μολονότι δὲ κατὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστροφὴν, καθ' ἣν διὰ δευτέραν φορὰν ἐπεσκέφθη τὴν Ἄρταν καὶ ἐπὶ μακρὸν διέμεινεν ἐν αὐτῇ, ἀναφέρει ὅτι μετέβη μετὰ τοῦ Καρόλου Β' Τόκκου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1436 προσωρμίσθη εἰς τὰς Ἀκτιακὰς ἀκτὰς τῆς Νικοπόλεως καὶ πηδήσας εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Δωδωναίου δάσους (sic) μετέσχε κυνηγεσίου γενομένου εἰς τὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν ἐκτεινόμενα δάση⁴, δὲν ἀναφέρει οὐδὲν περὶ τῆς Πρεβέζης, ἧς ἀποσιωπᾷ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἄλλως εἰ μὴ ὅτι ὁ ἀμελής τὴν ἔκφρασιν⁵ καὶ ἀρχαιοπληκτος περιηγητής, ὅστις ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα καὶ αὐτῆς τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἀκμαζούσης Ἀρτης, ἀποκαλῶν αὐτὴν *urbem Acarnaniam* καὶ *Arachtheam civitatem*⁶, θηρεύων πανταχοῦ ἀρχαίων πόλεων ὀνόματα, ἀσφαλῶς διὰ τοῦ «ubi insignam prope Nicopolim civitatem... vidimus», δὲν νοεῖ ἄλλο εἰ μὴ τὴν Πρέβεζαν, ἧς κατὰ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα⁷.

διότι οὕτω ἐκαλεῖτο ἡ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὑπάρχουσα πόλις.

¹) Ἡπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 141.

²) Τὸν ὅρον συνοικισμὸς μεταχειριζόμεθα προκειμένου περὶ τῆς Πρεβέζης, διότι μέχρι τοῦδε δὲν ἔχομεν σαφῇ πληροφορίαν περὶ τῆς μορφῆς αὐτῆς, ἂν δηλαδὴ ἦτο χωρίον ἢ πόλις. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 2 ὑπ. 1.

³) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 111: *Dodonaeam* ipsem venimus *magnam et nobilissimam sylvam*, ubi *insignem* prope Nicopolim *vetustissimam civitatem*, et antiquissima procul vidimus magni vestigia Jovis.

⁴) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 114/5.

⁵) Περὶ τῆς ἀμελοῦς ἐκφράσεως τοῦ Κυριακοῦ βλέπε καὶ ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Ἡπ. Χρονικ. 3, 141.

⁶) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 111, ἐνθα διὰ τῶν «*Acarnaniam tandem Arachtheam civitatem ipsam in ripa*», «*magnam perambulavimus urbem, vidimus Acarnaniae vetustissimae civitatis egregias architectorum operibus portas...*» καὶ «*Ex Acarnaniae urbe...*» νοεῖ τὴν Ἄρταν, ἣν καλεῖ *Acarnaniam* ἀντὶ *Ambra-ciae*, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, τῆς ἀρχαίας Ἀμβρακίας τὴν θέσιν κατέλαβεν αὕτη.

⁷) Περὶ τῆς μετὰ τῆς Νικοπόλεως συγχύσεως τῆς Πρεβέζης βλ. Ἐπετηρ. ἐταιρ. βυζαντινῶν σπουδῶν, 1, 275 κ. ἐξ.

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἀποφράδα περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις (Θεσσαλονίκη, Ἰωάννινα, Ἄρτα) καὶ χῶραι (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θεσσαλία, Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία) διὰ τῆς βαθμιαίας πτώσεως αὐτῶν προητοιμάζον τὴν πτῶσιν τῆς Πόλεως καὶ σὺν αὐτῇ τὴν πτῶσιν τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ.

Περὶ τῆς εἰς τοὺς Τούρκους ὑποταγῆς τῆς Πρεβέζης Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος γράφει ὅτι αὕτη «ὑπέπεσε τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν περὶ τὸ 1430 ἔτος, ὅτε τῆς αὐτῆς τύχης ἔτυχον καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, πρὸ πάντων δὲ τὰ Ἰωάννινα» ¹. Τὴν γνώμην ταύτην παρεδέχθησαν καὶ ἄλλοι ὡς βάσιμον ². Καθ' ἡμᾶς ὁμως δὲν εἶναι τοῦτο εἰ μὴ ἀπλῇ εἰκασία.

Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ὁ Κάρολος Β' Τόκκος μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παράδοσιν τῶν Ἰωαννίνων (9 Ὀκτωβρίου 1430) ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἐκεῖ ἐδέσποσε μέχρι τοῦ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1448 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως ταύτης εἰ μὴ τὸν Μάρτιον τοῦ 1449. Ἄν λοιπὸν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι λόγφ τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Πρέβεζα ἔπρεπε ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν δυναστικὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτης, λογικώτερον εἶναι νὰ δεχθῇ ὅτι αὕτη δὲν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων εἰ μὴ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἄρτης, δηλαδὴ μετὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1449. Πάντως ἡ πτῶσις τῆς Πρεβέζης δὲν δύναται νὰ συγχρονισθῇ μετὰ τῆς πτώσεως τῶν Ἰωαννίνων. Ὡς ἀπόδειξις δὲ τούτου δύναται νὰ προσαχθῇ καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνίτου, ὅστις ἐπισκεφθεὶς, ὡς προείπομεν, τὴν *Nicopolitanam civitatem* (τ. ἔ. τὴν Πρέβεζαν) περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1436, ὁμιλεῖ περὶ ταύτης ὡς περὶ χώρας ἀνηκούσης εἰς τὸν Κάρολον Β' Τόκκον ³, οὐδένα δὲ λόγον οὔτε κἂν ὑπαινιγμὸν κάμνει περὶ τῆς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ παρουσίας τῶν Τούρκων, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ἀναφέρων, ὅτι ἔμαθεν ἐν Ἄρτῃ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων μάχην τὴν γενομένην τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1436 ⁴.

Ὁ Σπ. Ἀραβαντινός, ἄγνωστον ποῦ στηριζόμενος, θέτει τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὑποταγὴν τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸ ἔτος 1495 ⁵, εἰς τὸ ὅποιον ὁ μὲν Μελέτιος θέτει τὴν ἵδρυσιν τῆς Πρεβέζης ὑπὸ μορφὴν

¹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, Ἀθῆναι 1884, σ. 219.

²) Σ. Ι. Βουτυρά, Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, ἐν λ. Πρέβεζα.—Μπάριτ καὶ Χίρστ, Λεξικὸν Ἑγκυκλοπαιδικόν, τόμος Ε' σ. 921.

³) Ἡπειρ. Χρονικ. 1, 111 κ. ἐξ.

⁴) Ἡπειρ. Χρονικ. 1, 114.

⁵) Σπυρ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι 1895, σ. 108.

κάστρου¹, ὃ δὲ Βυζάντιος τὴν πρώτην ἱστορικὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς², ἐσφαλμένως νομίζων τὸ ἔτος τοῦτο ὡς ἔτος ὀλοσχεροῦς ὑποταγῆς τῆς Ἡπείρου, ἐν ᾧ αὕτη, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, εἶχε συντελεσθῇ κατ' οὐσίαν μὲν τῷ 1430, κατὰ τύπους δὲ τῷ 1448/9.

Ἡ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένη χρονολογία εἶναι πιθανὸν ὅτι συνδέεται μετὰ τῆς κατὰ τὸ 1495, ὑποκινήσει τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η', γενομένης ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατικῆς κινήσεως³. Εἶναι δηλαδὴ πιθανόν, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, νὰ ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων φρουρία ἢ ἄλλου εἴδους ὀχυρώματα⁴ πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀπὸ τῆς δύσεως ἐπιφανομένου κινδύνου, ὅστις ὁμως ἀπετράπη ἀφ' ἑαυτοῦ, διότι ὁ Κάρολος μαθὼν ὅτι ἐνηργεῖτο κατ' αὐτοῦ εὐρωπαϊκὴ συμμαχία ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν Τούρκων.

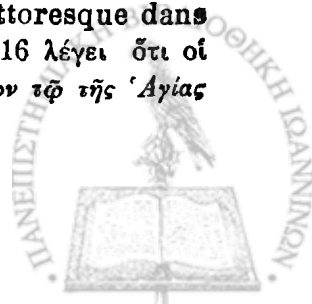
Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ ἐναντίον τῆς Ἑνετίας κηρυχθέντα τῷ 1499 πόλεμον ἐπεισοδιακῶς ἀναφέρεται ἡ Πρέβεζα. Ὁ Βαγιαζίτ δηλαδὴ ἐπιβὰς τοῦ στόλου τὴν 15 Ἀπριλ. 1500, ἔπλευσεν ἐναντίον τῶν ἐνετικῶν κτήσεων· φθάσας δὲ τὴν 12 Ἰουνίου εἰς Ναύπακτον καὶ διαμείνας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς δώδεκα ἡμέρας ἔπλευσεν εἰτα πρὸς τὸ Κάβο-Δουκάιτο τῆς Λευκάδος, πρὸ τοῦ ὁποίου συνηνώθη μετὰ τῶν ἐκ Πρε-

¹) Μελέτιον, Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, Βενετία, 1807. τόμ. 2, σ. 279 : Πρέβεζα, κάστρον νέον κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1495.—Πρβλ. Παν. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου, Ἀθήναι, 1857, τόμ. 2, σ. 133.—Ζώτου Μολοσσοῦ, Ἡπειρωτικαὶ Μελέται, Δρομολόγιον, Ἀθήναι, 1878 τόμ. 4, σ. 51 κ. ἐξ.

²) Σεραφεῖμ Βυζαντίου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 219 «ἱστορικῶς δὲ ἀναφέρεται, κατὰ τὸ ἔτος 1495, ὅτε οἱ Ὀθωμανοί, κατασχόντες ἅπαντα τὰ τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου μέρη, καθίδρυσαν ναύσταθμον ἐν αὐτῇ ἐφαλόμενοι καὶ οἰκητὰς ἐκ τῶν πέριξ Ἀκαρνανῶν καὶ Ἡπειρωτῶν ὑπηκόων αὐτῶν, καὶ Ὀθωμανικῶν ἐτι οἰκογενειῶν» ἐγείραντες δὲ καὶ ὀχυρώματα ἐπέδωκαν αὐτῇ ἐποφιν πόλεως, καταστήσαντες ἐν αὐτῇ καὶ νεώριον ἐν ᾧ διέμενον τὰ πολεμικὰ αὐτῶν κείμενα. Τ' ἀνωτέρω ἀντέγραψεν ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς Χρονογραφίας τῆς Ἡπείρου τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ σ. 133.

³) Ὅργανα τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἑλλάδι ἐνεργειῶν τοῦ Καρόλου ἦσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου, ὁ Ἀνδρέας Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου δεσπότη τοῦ Πελοποννήσου, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀριανίτης ὁ ἐκ Κομνηνῶν καὶ ἄλλοι· περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς στάσεως ταύτης πρβλ. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήναι, 1869, σ. 56 κ. ἐξ.

⁴) Πρβλ. Μελέτιον, ὡς ἀνωτ. τόμ. 2, σ. 279 καὶ Σεραφεῖμ Βυζάντιον, ὡς ἀνωτ. σ. 219.—Ὁ André Grasset Saint Sauver, ὁ νέος, πρόξενος τῆς Γαλλίας, διαμείνας ἐν Κερκύρᾳ, Ζακύνθῳ, Λευκάδι κλπ. κατὰ τὰ 1782/4 μέχρι τοῦ 6 ἔτους τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐν τῷ Voyage historique, litteraire et pittoresque dans les Isles et possessions ci-devant Vénitiennes du Levant, σ. 216 λέγει ὅτι οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὴν Πρέβεζαν ἐκτίσαν ἐν φρουρίῳ σχεδὸν ὅμιον τῷ τῆς Ἀγίας Μαύρας, ἀλλ' ὁμως ὀλιγοτέρας ἐκτάσεως.

δέξῃς εἴκοσι ὀκτὼ πλοίων, μεθ' ὧν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Μεθώνην¹, ἧς καὶ ἐγένετο κύριος τὴν 10 Αὐγούστου 1500. Γενόμενος δὲ κύριος τῆς Πύλου (15 Αὐγούστου) καὶ τῆς Κορώνης ἐπλευσε κατὰ τοῦ Ναυπλίου, πρὸ τοῦ ὁποίου ὁμως ἐπ' ὀλίγον διέμεινεν, διότι ἐπληροφορήθη, ὅτι ἐνετικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βενεδίκτου Πεζάρου (Pesaro) ἐπλεεν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἀποπλέων δὲ ὁ ὑπὸ τὸν Βαγιαζίτ στόλος πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἐνετικοῦ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὑπέστη ἱκανὴν φθορὰν συλληφθεῖσων καὶ εἴκοσι γαλερῶν. Οἱ δὲ Ἑνετοί, ἄφ' οὗ ἐληλάτησαν τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Τένεδον, ὑπέταξαν τὴν Σάμον καὶ ἀνέκτησαν τὴν Αἴγιναν, κατέπλευσαν τέλος εἰς τὴν Πύλον, ἧς ἐγένοντο εὐχερῶς κύριοι. Ἐπειτα δὲ πλεύσαντες εἰς Ζάκυνθον συνηνώθησαν μετὰ τοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ διασῆμου ναυάρχου Γονζάλδου Καρδουβίου (Gonzalo de Cordoba) σταλέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ Νεαπόλεως στόλου ἐξήκοντα ἰσπανικῶν γαλερῶν καὶ προσέδησαν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθέρωσιν τῆς Κεφαλληνίας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ μὲν ἰσπανικὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ ἐνετικὸς ναυαρχοῦντος τοῦ Πεζάρου κατέπλευσεν εἰς Λευκάδα. Ἐντεῦθεν ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος μετὰ ὀκτὼ ταχυπλόων γαλερῶν, ἐφ' ὧν ἐπεβίβασε τοὺς ἀρίστους τῶν ναυτῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης, ἀπεβίβασε στρατὸν καθ' ὅλην τὴν ἀκτὴν καὶ ἀποκρούσας τοὺς ἐκ τοῦ φρουρίου ἐξεληθόντας Τούρκους κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος καὶ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ στολίσκον νωτοσύκτων τουρκικῶν καταδρομικῶν καὶ ν' ἀποπλεύσῃ, διελθὼν διὰ μέσου τοῦ πυρὸς τοῦ ἐχθροῦ, εἰς Λευκάδα καὶ Κέρκυραν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀπώλειας πλὴν τοῦ θανάτου τεσσαράκοντα στρατιωτῶν². Τὸ ἐπαισόδιον τοῦτο ἐξελήφθη ὑπὸ τινων ὡς κατάληψις τῆς Πρεβέζης ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν³, ἐν ᾧ τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὕτη παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν ὑπὸ

¹) Ἰωαννικίου Καρτάνου Ἄνθος, παρὰ Hopf, Chroniques Gréco-romanes, σ. 268 κ. ἐξ. Πρβλ. J. Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches, Pest 1835, τόμ. 2, σ. 325.

²) J. Hammer, Geschichte, ὡς ἀνωτ. τόμ. 2, σ. 328.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς, ὡς ἀνωτ. σ. 65. Πρβλ. Π. Χιώτου, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα, Κέρκυρα, 1858, τόμ. 2, σ. 338 κ. ἐξ.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις παρὰ τὴν Πρέβεζαν, Ἀθῆναι, 1900, σ. 8.—Οὐίλλιαμ Μίλλερ-Σπ. Λάμπρου, Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι, 1909/10, τόμ. 2, σ. 239.

³) Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 220, § 3: Οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον αὐτὴν [τὴν Πρέβεζαν] διὰ πολέμου ἀρχιναυαρχοῦντος τοῦ Πεζάρου κατὰ τὸ ἔτος 1499. Ὁ Σερραφεῖμ, ὡς βλέπει τις, σφάλλεται καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔτος, καθ' ὃ τὸ πολεμικὸν ἐπαισόδιον ἐγίνε, διότι ὁ ναύαρχος Βενέδικτος Pesaro ἦλθεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου τοῦ 1500.

τοὺς Τούρκους¹, οἵτινες διὰ τῆς κατὰ τὸ 1502/3 συναφθείσης συνθήκης² ἠνάγκασαν τοὺς Ἑνετοὺς ν' ἀποδώσωσι καὶ τὴν πρὸ μικροῦ ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαν Λευκάδα³). Ἡ συνθήκη αὕτη, ἥτις περιώρισε τοὺς Ἑνετοὺς εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Κεφαλληνίας, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἀνανεωθεῖσα τῷ 1513 καὶ 1521⁴ ἐγένεν ἀφορμή, ὥστε ἡ Ἑλλὰς νὰ παύσῃ ἐπὶ τριακονταετίαν (1500—1530) περίπου νὰ εἶναι τὸ ἔδαφος, ὡς εἰπεῖν, ἡ παλαίστρα, τοῦ διαπληκτισμοῦ τῶν ξένων στρατῶν καὶ στόλων.

Εἰς τὸ τέλος τῆς εἰρηνικῆς ταύτης περιόδου ὁ Μελέτιος ἀναφέρει τὴν ἀνανέωσιν τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως⁵. Ἡ μακρὰ σχετικῶς εἰρήνη διεκόπη τῷ 1531, καθ' ὃ οἱ ἐκ Ρόδου ἐξωσθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱππῶται τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ἐπεχείρησαν διὰ πρᾶξικοπήματος νὰ καταλάβωσι τὴν Μεθώνην.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1532) ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος, ὁ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὴν τῷ 1534 ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἐγκατάλειψιν τῆς Κορώνης, ἧς οἱ κάτοικοι, κατὰ τὸ κλειστόν Ἀλβανοί, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον φύγει πρότερον εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, φοβούμενοι τὴν μανίαν τῶν Τούρκων ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξοικισθῶσιν εἰς Σικελίαν καὶ Νεάπολιν.

Κατὰ δὲ τὸ 1537 Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής, ἐπιρρίπτων μέρος τῆς εὐθύνης τοῦ προηγουμένου πολέμου εἰς τὴν Ἑνετίαν ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον καὶ ἀνέθεσε τὴν ναυαρχίαν εἰς τὸν Γάλλον ἐξωμότην πειρατὴν Χαῖρεδὶν πασᾶν Βαρβαρόσσαν. Οὗτος μετὰ ἰσχυροῦ στόλου ἀποπειραθεὶς νὰ καταλάβῃ τὴν Κέρκυραν καὶ ἀποτυχὼν κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πρεβέζης καὶ ἐκαῖθεν ἀπάρας ἐλεηλάτησε τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὰ Κύθηρα. Μετὰ δὲ ταῦτα πλεύσας πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένας νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐκυρίευσεν καὶ ἐλεηλάτησε ταύτας, καθ' ὃν χρόνον ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κασὶμ πασᾶ ἠγωνίζετο, ὅπως κυριεύσῃ τὸ Ναύπλιον, μίαν ἐκ τῶν δύο ἀπομεινασῶν εἰς τὴν Ἑνετίαν ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεων.

¹) Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ. σ. 220. — Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σ. 109.

²) Αἱ διὰ τὴν συνθήκην ταύτην διαπραγματεύσεις ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1502. Τὴν 14 Δεκεμβρίου 1502 ἐξεδόθη σχετικὸν σουλτανικὸν φιρμάνιον, τὴν δὲ 3 Αὐγούστου 1503 ἡ Ἑντικὴ Δημοκρατία ἐδήλωσεν ὅτι ἀπεδέχετο τοὺς ὅρους· βλ. σχετικά παρὰ Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς, ὡς ἄνωτ. σ. 69 κ. ἐξ.

³) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς, ὡς ἄνωτ. σ. 69.

⁴) Οὐίλ. Μίλλερ-Σπ. Λάμπρου, Ἡ Φραγκοκρατία, ὡς ἄνωτ. τόμ. 2, 241. — Πρβλ. Miklosich—Müller, Acta et diplomata graeca mediæ aevi, Βιέννη τόμ. 3, σ. 360. R. Predelli, Libri commemoriali, Βενετία, 1876—1907 τόμ. 6. σ. 131.

⁵) Μελετίου, Γεωγραφία, ὡς ὄνωτ. τόμ. 2, σ. 279: Πρέβεζα· κάστρον νέον κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1495, εἴτα πάλιν τελειωθὲν ὑπ' αὐτῶν ἔτει 1530.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὁ πάπας Παῦλος Γ', κινήσας πάντα λίθον πρὸς συγκρότησιν νέας σταυροφορίας, κατώρθωσε τέλος τὴν 8 Φεβρουαρίου 1538 νὰ συνομολογηθῇ ἐν Ρώμῃ συμμαχία, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε', τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ πάπα, στρεφόμενη κατὰ τῶν Τούρκων. Συνεπεία ταύτης συμμαχικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἐξ ὀγδοήκοντα αὐτοκρατορικῶν γαλερῶν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀνδρέαν Δόριαν, ὀγδοήκοντα ἑνετικῶν ὑπὸ τὸν Βικέντιον Καπέλλον¹ καὶ τριάκοντα ἑξ παπικῶν, εἰς ἃς προσετέθη καὶ ὁ στολίσκος τῶν ἱπποτῶν τῆς Μελίτης, ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Γριμάνην, περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου τοῦ 1538 κατέπλευσεν εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γουμένισαν. Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ *Doria* ἐπεχείρησε τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης προσβαλὼν αὐτὸ κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποβατικοῦ ἀγῆματος μετὰ τριῶν τηλεβόλων. Εἶχε δὲ τόσον προχωρήσει, ὥστε ἤλπιζε τις ταχεῖαν τὴν ἐκπόρθησιν αὐτοῦ· κατὰ τὴν κρίσιμον ὁμῶς στιγμὴν οἱ Τούρκοι ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου ἐπέπεσον κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στρατοπέδου μετὰ ισοσάφους ὁρμῆς, ὥστε οὗτοι περιελθόντες εἰς σύγχυσιν ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν ἀτάκτως πρὸς τὰ πλοῖα ἀφήσαντες οὐκ ὀλίγους ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συγκρούσεως. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην διὰ τοὺς χριστιανοὺς στιγμὴν διεκρίθη ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ Ἀλέξανδρος *de Terni*, ὅστις, ἂν καὶ πληγωθεὶς, ἐπολέμησε μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ μετὰ ἐξαιρετικῆς ἀνδρείας καὶ ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν ἕως ὅτου κατώρθωσαν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐπιβιβάσωσι τὰ τηλεβόλα καὶ τοὺς τραυματίας.

Ὁ *Barbarossa* μαθὼν τὴν ἀπόπειραν ταύτην τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἔσπευσε μετὰ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ δύο πλοίων πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, ἀλλ' ἔφθασεν ἄργά, διότι οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀπομακρυνθῇ². Καταπλεύσας δ' οὗτος τὴν 25 Σεπτεμβρίου (1538) εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς Πρεβέζης τεθεὶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φρουρίου ταύτης. Ἐκεῖ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου συνεκρούσθησαν κατὰ τὴν 28 Σεπτεμβρίου οἱ ἀντίπαλοι στόλοι. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀμφιρρόπου καὶ δυσερμηνεύτου στάσεως, ἣν ἐτήρησε, πρὸ καὶ κατὰ τὴν ναυμαχίαν, ὁ ἄλλως ἄριστος ναύαρχος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου Ἀνδρέας Δόριαν, νικητὴς ἀνεδείχθη ὁ *Barbarossa*, ὅστις ἔνεκα τῆς ἐπελ-

¹) Ἐν N. N. Memorie istoriogeografiche della Morea riacquistata dall'armi Venete del regno di Negroponte, Venezia, 1687, σ. 47 ὁ Καπέλλος δὲν ἀναφέρεται, ὡς στρατηγὸς δὲ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ἀναφέρεται ὁ Ἀνδρέας *Doria*, τῶν δὲ παπικῶν ὁ πατριάρχης τῆς Ἀκυληίας *Mārkos Grimani*. Πρὸβλ. [Ἀωνόμου] Die vortreffliche Halb-Jnsel Morea, Nüremberg, 1687 σ. 202.

²) N. N. Memorie istoriogeografiche, ὡς ἄνωτ., σ. 47—[Ἀωνόμου] Die vortreffliche Halb-Jnsel Morea, ὡς ἄνωτ., σ. 202.—Πρὸβλ. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 121 κ. ἑξ.

θούσης νυκτὸς ἀνέκοψε τὴν δίωξιν τῶν φευγόντων ἀντιπάλων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πρέβεζαν, ἐν ἣ καὶ διέμεινε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀκτωβρίου, ὅτε καὶ ἀπέπλευσεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, ὅστις ἀποφυγὼν τὴν σύγκρουσιν ἐπλευσε πρὸς τὴν Δαλματίαν¹.

Τὸ γνωστότατον τοῦτο διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Πρεβέζης ἐπεισόδιον εἶναι περίεργον ὅτι οὐ μόνον χρονολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἡλλοίωσεν ὁ Σερραφεῖμ², ὃν ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, δεχθεῖς ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1499 διετέλει ὑπὸ τοὺς Ἑνετούς, ἐν ᾧ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, αὕτη πρὸ ἑκατονταετηρίδος ὅλης διετέλει ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Βαρβαρόσσας διὰ τῆς πρὸ τῆς Πρεβέζης νίκης ἐπέτυχε σὺν ἄλλοις καὶ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας. Ἡ δὲ Ἑνετία μείνασα μόνη ἠναγκασθῇ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1540 μετὰ πολλῆς δυσκολίας νὰ συνάψῃ μετὰ τοῦ Σουλεῖμάν ταπεινωτικὴν εἰρήνην, δι' ἧς ἐξεχώρησεν εἰς τὸν σουλτάνον καὶ τὰς μόνας ἀπομεινάσας ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις, τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Μονεμβασίαν³.

Ἡ εἰρήνη ἣ ἐπιτευχθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὑπῆρξε μακρὰ καὶ δὲν διεκόπη εἰ μὴ ὅταν ὁ διαδεχθεὶς Σουλεῖμάν τὸν μεγαλοπρεπῆ σουλτάνον Σελὶμ Β' ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τὴν Κύπρον καὶ ἀποσπάσῃ ταύτην ἀπὸ τῆς Ἑνετίας. Αὕτη μόλις ἀντελήφθη τὰ ἐχθρικά τοῦ σουλτάνου σχέδια ἀπέστειλε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1570 τὸν Σεβαστιανὸν Βενιέρην πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν φρουρῶν καὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων τῆς Ἡπείρου μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν δράσεως. Οὗτος καταλαβὼν τὸ Σοποτὸν ἀπεφάσισε καὶ τὴν κατάληψιν διαφόρων ἄλλων στρατηγικῶν θέσεων, ἐν αἷς συγκατηριθμήθη ἡ Πρέβεζα καὶ ἡ Λευκάς· ἡ δὲ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου τούτου ἀνέτεθῇ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Σφόρτσαν Παλλαβιτσίνην. Ἡ περὶ καταλήψεως ὅμως τῆς Πρεβέζης ἀπόφασις ἐγκατελείφθη ὡς δυσεκτέλεστος⁴.

Μετ' ὀλίγον τῇ συντόνῳ προσπαθεῖα τοῦ πάπα Πίου Ε' ὑπεγράφη ἐν

¹) [Ἀωνύμου] Die vortreffliche Halb-Insel Morea, ὡς ἀνωτ. σ. 202. — Ν. Ν., *Memorie istoriogeografiche*, ὡς ἀνωτ., σ. 47. — An. Grasset Saint Sauveur, *Voyage* κλπ., ὡς ἀνωτ. σ. 261, ἐνθα γίνεται περιγραφὴ τῆς καταλήψεως τῆς Πρεβέζης. — Προχείρως βλ. Κ. Σάθα, *Τουρκοκρατ. Ἑλλάς*, ὡς ἀνωτ. σ. 121. 123 κ. ἐξ. Πρβλ. Μίλλερ-Λάμπρου, *Ἡ Φραγκοκρατία*, ὡς ἀνωτ., 2 σ. 250 κ. ἐξ.

²) Σερραφεῖμ Βυζαντίου, ὡς ἀνωτ., σελ. 220 § 3 : οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον αὐτὴν διὰ πολέμου, ἀρχιναυαρχοῦντος τοῦ Πεζάρου κατὰ τὸ 1499 καὶ κατεῖχον ἄχρι τοῦ ἔτους 1530, ἧτοι ἔτη 31, ὅτε διωχθέντες παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ναυαρχοῦντος τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου τοῦ Γάλλου τὴν καταγωγὴν ἀρνησισθῆσκου Χαΐρεδὶν πασᾶ Μπαρμπάρόσσα... Πρβλ. Σπ. Ἀραβαντινοῦ, *Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ*, ὡς ἀνωτ., σ. 109.

³) R. Predelli, *Libri commemoriali*, ὡς ἀνωτ. τόμ. 6, σ. 236, 238. — Πρβλ. Κ. Σάθα, *Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς*, ὡς ἀνωτ. σ. 125—Οὐτλ. Μίλλερ-Σπ. Λάμπρου, *Ἡ Φραγκοκρατία*, ὡς ἀνωτ., 2, σ. 253.

⁴) Κ. Σάθα, *Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς*, ὡς ἀνωτ. σ. 164.

Ρώμη τὴν 25 Μαΐου 1571 συμμαχία, μεταξὺ πάπα, βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἑνετικῆς δημοκρατίας, ἣτις ἀπέστειλε, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1572, στόλον ἰσχυρὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ (τοῦ Δὸν Ζουάν). Πρὶν ὅμως ὁ στόλος οὗτος ἀναχωρήσῃ ἐκ Μεσσήνης, ὁ τουρκικὸς στόλος προλαβὼν ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου, ἀνέκτησε τὸ Σοποτὸν καὶ κατέλαβε καὶ ἄλλας ἑνετικὰς κτήσεις· ἐν ᾧ δὲ ἐπολιόρκει τὸ Κάππαρον ἔμαθε τὴν προσέγγισιν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν ἦλθεν εἰς Πρέβεζαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναύπακτον καὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους, πρὸ τῶν ὁποίων καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

Καὶ ἡ ἀπόπειρα ὅμως αὕτη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέτυχεν, ὅπως ὅλαι αἱ προηγούμεναι, καὶ κατέληξεν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας καὶ τὴν σύναψιν συνθήκης εἰρήνης τὴν 7 Μαρτίου 1573 μεταξὺ Σελὶμ καὶ Ἑνετικῆς δημοκρατίας¹.

Αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανικῶν τόπων προσπάθειαι τῆς δύσεως συνεχίζονται ὑπὸ ποικίλας μορφάς². Οὕτω κατὰ τὰ 1605 καὶ ἐξῆς στόλος τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης, τῶν ἐν Μελίτῃ ἱπποτῶν καὶ τῆς Νεαπόλεως διέτρεχε τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας διαφοροτρόπως βλάπτων τοὺς Τούρκους καὶ διασπείρων ἐλπίδας ἀπελευθερώσεως εἰς τοὺς Ἕλληνας³. Εἰς τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας ἀσφαλῶς ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐν τινι ἐνθυμήσει ἀναγραφομένη κατάληψις τῆς Πρεβέζης ὑπὸ τοῦ δουκὸς, περὶ ἧς δὲν γνωρίζομεν εἰ μὴ μόνον, ὅτι ὁ δούκας ἐπῆρε τὴν Πρέβεζαν τὴν 3 Ἀπριλίου 1605 δύο ὥρας πρὶν ἐξημερώσῃ⁴.

Ἐκτοτε καὶ αὐταὶ αἱ ἐνθυμήσεις διακόπτονται ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πρέβεζαν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς δὲν ἀναφέρεται, ἐφ' ὅσον ἡμῖν γνωστὸν, εἰ μὴ μόνον μετὰ τρία τέταρτα αἰῶνος.

Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1675 καὶ 1676 δηλαδὴ ἐπισκεφθέντες σὺν ἄλλοις καὶ τὴν Ἡπειρον Ἰάκωβος *Spon* καὶ Γεώργιος *Wheler* περιγράφοντες τὰ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὃν ὀνομάζουσι κόλπον τῆς Ἀρτῆς (*Golfe de Larta*), ἀναφέρουσιν: ἀριστερὰ (τῷ εἰσιόντι) φαίνεται ἐν τουρκικὸν φρούριον ὀλιγώτερον ἢ τὸ τῆς Ἀγίας Μαύρας κατοι-

¹) Κ. Σάθα Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 163, 164 κ. ἐξ.

²) Σημαντικώτερα τῶν προσπαθειῶν τούτων εἶναι ἡ τοῦ Καρόλου Β' δουκὸς τοῦ Nevers (1612—1624)· βλ. προχείρως Κ. Σάθα, Τουρκοκρ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 196 κ. ἐξ.

³) Κ. Σάθα, Τουρκοκρ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 195.

⁴) Σπ. Λάμπρος, Ν. Ἑλληνομνήμων, τόμ. 7 (1910) σ. 184 ἀριθμ. 241—1605—1632. —Ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχὴ μηνὶ Ἀπριλίου 3 ἐπῆραν τὴν Πρέβεζαν ὁ δούκας μὲ πέντε κάτεργα τῆς νυκτὸς εἰς σὲ δύο ὥρας νὰ ἐξημερώσῃ. (Ἐν τῷ κώδικι 36 τοῦ Γυμνασίου Μυτιλήνης (Κεραμείως, Μαυρογορδάτειος βιβλιοθήκη σ. 143).

κούμενον, καλούμενον *Preventza*¹ καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας *Νικοπόλεως* (sic)². Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι καὶ οὗτοι διὰ μακρῶν περιγράφοντες τὰ κατὰ τὴν Ἄρταν, δι' ἐλαχίστων μόνον λέξεων ἀναφέρουσι τὴν Πρέβεζαν.

Ἡ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1573 συναφθεῖσα, ὥς ἀνωτέρω εἴρηται, μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετικῆς δημοκρατίας συνθήκη εἰρήνης διερρηχθή τέλος τῷ 1645, διὰ τῆς κατὰ τῆς Κρήτης ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων. Οὗτοι μετὰ εἰκοσιπενταετῇ περίπου σκληρότατον ἀγῶνα, γενόμενοι κύριοι τῆς μεγαλονήσου τῷ 1669, ἠνάγκασαν τὴν Ἑνετικὴν δημοκρατίαν νὰ συνομολογήσῃ νέαν συνθήκην, ἥτις ἐπέλρωτο νὰ διαρρηχθῇ μετὰ 10 καὶ 5 μόλις ἔτη.

Ἑνετοί (1684—1701). Ἀρχομένου δηλαδὴ τοῦ 1684 οἱ συμμαχοῦντες αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, πάπας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὴν Ἑνετικὴν δημοκρατίαν νὰ συμπράξῃ πρὸς καταπολέμησιν τῶν μόλις ἀποδιωχθέντων ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης Ὀθωμανῶν³. Ἐπισκευάσασα δ' αὕτη ἐν τάχει τὸν στόλον καὶ διατάξασα στρατολογίαν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Δαλματίᾳ διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν *Φραγκίσκον Μοροζίνην*, ὅστις εἶχε διακριθῇ κατὰ τὸν κρητικὸν πόλεμον⁴.

Τὴν 10 Ἰουνίου (1684) ὁ Μοροζίνης ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Ἑνετίας καὶ παραπλεύσας τὴν Δαλματίαν ἔφθασε πρὸ τῆς Κερκύρας, ἔνθα καὶ συνηνώθη μετὰ τοῦ στόλου τῶν ἄλλων συμμάχων. Τὴν 20 δὲ Ἰουλίου προσορμισθεὶς εἰς *Δέματα* τῆς Ἡπείρου καὶ ἀποδιβάσας ἐκεῖ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνεχστρατεύοντας ἄρματωλούς⁵, παρεσκευάσθη πρὸς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Λευκάδος. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας ταύτης ὁ Μοροζίνης πληροφορηθεὶς, ὅτι ὁ Σαβὰν πασᾶς εἰσελθὼν εἰς τὸ φρούριον τῆς *Πρεβέζης* ἡτοιμάζετο νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Λευκάδι πολιορκουμένων, διέταξε τὸν συμμετέχοντα τοῦ ἀγῶνος Κεφαλλῆνα Βαπτιστὴν *Μεταξᾶν*, μετὰ

¹) J. Spon—G. Wheler, Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux années 1675 et 1676. Haye, 1724, τόμ. 1 σ. 81.

²) J. Spon—G. Wheler, Voyage κλπ. ὡς ἄνωτ.—Περὶ δὲ τῆς συγχύσεως *Νικοπόλεως*-*Πρεβέζης* βλ. ἄνωτέρω.

³) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 311. — Περὶ τῶν πολιορκιῶν τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων βλ. Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Νέα σειρὰ, τόμ. 1 (1928/9) τευχ. α', σ. 5 κ. ἐξ., τευχ. β', σ. 5 κ. ἐξ., τευχ. γ', σ. 5 κ. ἐξ.

⁴) Ὁ Φραγκῖσκος Μοροζίνης διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Βαπτιστὴν Γριμάνην ἐν τῇ ναυαρχίᾳ τοῦ Ἑνετικοῦ στόλου τῷ 1659 κατέπλευσεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα καὶ διὰ ποικίλων ἐνεργειῶν παρηνώχλει τοὺς κατὰ τῆς Κρήτης ἐστραμμένους Τούρκους, διακριθεὶς κυρίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος.

⁵) Οἱ ἄρματωλοί οὗτοι ἦσαν, ὡς γνωστόν, Ἀγγέλῃς ὁ Σουμίλας ἢ Βλάχος ἐξ Ἰωαννίνων, Πᾶνος ὁ Μεϊντάνης ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο ἐξ Ἀγράφων. Πρὸβλ. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 313.

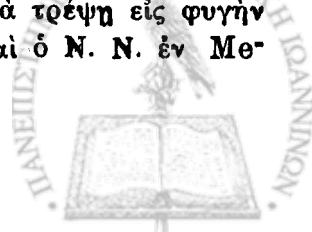
τῶν μετ' αὐτοῦ Κεφαλλήνων, νὰ καταλάβωσι τὰ παρακείμενα μέρη καὶ νὰ παρεμποδίσωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν πολεμίων μετ' ἄλλήλων, πρὸς δὲ ἀπέστειλε καὶ γαλέρας εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων.

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Λευκάδος (6 Αὐγούστου), τὴν ὁλοσχερῇ κατάληψιν τῆς νήσου καὶ τὴν διευθέτησιν τῶν κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν πραγμάτων, ἀπεφάσισεν ὁ Μοροζίνης τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης¹. Εὐθύς ὁμως ἀμέσως κατανοήσας οὗτος τὸ δυσχερὲς τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ φρουρίου² καὶ τὴν ἐν αὐτῷ συγκέντρωσιν πολυαριθμῶν Τούρκων, προσεπάθησε διὰ συναφῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν νὰ περισπάσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν. Διέταξε δηλαδή, ὅπως μοῖρά τις τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν μοῖραρχον Κορνάρου ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Γουμενίτισης, ἑτέρα δὲ μοῖρα προσποιουμένη ὅτι πλέει εἰς Κέρκυραν νὰ παλινδρομήσῃ καὶ προσδάλῃ τὴν Βόνιτσαν. Διὰ τοῦ τεχνάσματος δὲ τούτου ἐπέτυχεν, ὥστε οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι ἐξέλθωσιν εἰς ὑπεράσπισιν τῶν προσβαλλομένων χωρίων. Τούτου γενομένου ὁ Μοροζίνης διέταξε τὸν στρατηγὸν Στρασόλδον (Strasoldo) ν' ἀποβιβάσῃ ἐν ὦρᾳ νυκτὸς πλησίον τῆς πόλεως, ἐν ᾗ οἱ Κεφαλλῆνες ὑπὸ τὸν Μεταξᾶν κατελάμβανον τὸ Βαθύ. Οἱ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τὰ γενόμενα ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν, ἧς μετ' ὀλίγον ἔγιναν κύριοι οἱ χριστιανοί, καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Μοροζίνης πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἀπέ-

¹) Coronelli, Memorie istoriografiche del regno della Morea, riacquistato dall'armi della serenissima repubblica di Venetia; di Guelfo di Negroponte Littorali sin a Salonichi, Venetia, 1692. Εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Μάτεση ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς: 1684—Σεπτεμβρίου 14, ἦρθε ἓνα καῖκι ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Μαύραν καὶ εἶπε πῶς ἀφέντης ὁ καπετὰν γενεράλης ἐπῆγε στίς 10 τοῦ ἄνωθε, τετράδῃ ἡμέρᾳ, εἰς τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν πολεμάει... (βλ. Κ. Σάθα, Ἑλληνικά ἀνέκδοτα, Ἀθήναι, 1867, σ. 197).

²) Οἱ J. Spon—G. Wheler, ὡς ἄνωτ. τόμ. 1, σ. 81 περὶ τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης λέγουσι μόνον ὅτι: ἀριστερὰ [τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτης] φαίνεται ἐν τουρκικὸν φρούριον ὀλίγον μικρότερον τῆς Ἀγίας Μαύρας. — Ὁ δὲ ἀνώνυμος ὁ γράψας, Die vortreffliche Halb-Insel Morea, ὡς ἄνωτ. σ. 202 λέγει ὅτι: αὕτη [ἡ Πρέβεζα] ὁμοιάζει πρὸς τὸ φρούριον τῆς Maura [Ἀγίας Μαύρας], καίτοι αὕτη φαίνεται ὀλίγον μικροτέρα. Τὰ τεῖχη ταύτης εἶναι ὀχυροτάτων λίθων, τὸ δὲ ὕψος αὐτῶν εἶναι 11 ποδῶν. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχει μέγιστος πύργος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἱκανῶς εὐρύς, ὥστε νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ὑπερασπίσῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν. Ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους ἔχει εὐρυτάτην πεδιάδα, ἣτις, ὡς καὶ τὰ οὐχὶ μακρὰν ταύτης εὐρισκόμενα προάστεια, ὑψοῦται εἰς λόφους τερπνοῦς. Αὕτη χρησιμεύει ὡς προστατευτικὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τεῖχος, δεδομένου ὅτι ἐδῶ δύναται τις νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς ἀποβιβαζομένους ἐχθρούς. — Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναγράφει καὶ ὁ Ν. Ν. ἐν Memorie istoriogeografiche, ὡς ἄνωτ., σ. 46.

στείλε πρὸς τὸν φρούραρχον *Μουσταφᾶ ἀγᾶν* ἐπιστολήν, δι' ἧς προέτρεπεν αὐτὸν εἰς ἄμεινον παράδοσιν¹. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐκεῖνος ἠρνήθη, ὁ Μοροζίνης διέταξε σφοδρὸν κανονιοβολισμόν, οὗτινος συνέπεια ἦτο ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ ν' ἀποσυρθῶσιν ἀσφαλῶς εἰς Ἄρταν.

Τὸ φρούριον παρεδόθη εἰς χεῖρας τοῦ στρατηγοῦ *Στρασόλδου* μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ προμηθειῶν εἰς τρόφιμα, πολεμεφόδια, τηλεβόλα, ὅπλα, πυρίτιδα, μηδ' αὐτῶν τῶν σημαιῶν ἐξαιρουμένων. Ἐκ δὲ τῶν πολιορκουμένων μόνον τριάκοντα τῶν ἐπιφανεστέρων ἐξῆλθον μετὰ τῶν ὅπλων, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξῆλθον μὲν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἀλλ' ἄνευ ὅπλων καὶ ἀποσκευῶν· φρουρούμενοι δὲ ὑπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως ἀπεχώρησαν εἰς Ἄρταν².

Περὶ τῆς ἡμέρας τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου ὑπάρχει διαφωνία τις· δηλαδή ὁ μὲν Ν. Ν. λέγει ὅτι: αὕτη τέλος (ἡ Πρέβεζα) περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς γαληνοτάτης δημοκρατίας τὴν 29^{ην} Σεπτεμβρίου 1684³, εἰς δὲ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μάτεση ἀναγράφεται ὅτι «Σεπτεμβρίου 18, ἐπῆρε καὶ τὴν Πρέβεζα, παρασκευὴ ἡμέρα, καὶ τὴν φορτιφικάρει»⁴· ἂν δὲ λάβῃ

¹) Ἡ ἐπιστολὴ ἀρχίζει ὡς ἑξῆς· «Ἐφθασε τέλος πάντων ὁ παρὰ τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ ὠρισμένος καιρὸς, ὅπως ὑπὸ τῶν πανενδόξων ὅπλων τῆς γαληνοτάτης πολιτείας καταπολεμηθῇ καὶ τὸ φρούριον τοῦτο...» καὶ τελειώνει οὕτω. «Ὅθεν σκεφθῆτε καλῶς καὶ ἀποφασίσαιτε ἀμέσως, διότι ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων στιγμῶν ἐξαρχτᾶται ἡ ἐκλογὴ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου ὑμῶν.» (βλ. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 320).

²) βλ. Ν. Ν. *Memorie istoriogeografiche*, ὡς ἄνωτ. σ. 47.—[Ἀωνόμου] *Die vortreffliche Halb-Insel Morea*, ὡς ἄνωτ. σ. 202.—*Pittoni, Il regno della Morea sotto i Veneti, Venetia*, 1688, σ. 11 κ. ἐξ.—*Al. Locattelli, Racconto storico della Veneta guerra in Levante, Colonia*, 1691, σ. 66. 73. 78 κ. ἐξ. 282.—*Coronelli, Memorie*, ὡς ἄνωτ. Ἐν ἀρχῇ καὶ εἰκὼν τοῦ φρουρίου.—*Μιχαὴλ Νέποτα τοῦ Δουκὸς Ἡπειρωτικᾶς*, σ. 254, Χρονικὸν «Ἐπῆραν οἱ Βενετοὶ τὴν ἀγίαν Μαύραν καὶ Πρέβεζαν ἐπὶ ἔτους 1684» ἐκδ. Βόννης.—*Arbois (frères d')*, ὡς ἄνωτ. σ. 55.—*Andr. Grasset Saint Sauveur, Voyage*, ὡς ἄνωτ. σ. 262.—πρβλ. Μελετίου, Γεωγραφία, ὡς ἄνωτ. τόμ. 2, σ. 279. 318: ἡ Πρέβεζα «ῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Οὐνετεῶν ἐν ἔτει 1684».—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ. σ. 310.—*Leake, Travels in northern Greece. London*, 1835, τόμ. 1, σ. 175—*Σεραφεὶμ Βυζαντίου*, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 220. Ἡ κατάληψις αὕτη τῆς Πρεβέζης ἀναγράφεται καὶ ἐν τινὶ ἐνθυμήσει γραφείῳ μετὰ τρία ἔτη· πρβλ. Σπ. Λάμπρον, Ν. Ἑλληνομν., 7 (1910) σ. 202 ἀρ. 318: 1687... σωτήριον ἔτος ἀπλὴ... τρίτον ἔτος ὃν τῆς Μαύρας καὶ Πρέβεζας ἀρθίσης παρὰ τῶν Βενετῶν.—Ἀθαν. Σταγειρίτου, Ἡπειρωτικά, Βιέννη, 1819, σ. 407, § κς'.

³) Ν. Ν. *Memorie istoriogeografiche*, ὡς ἄνωτ. σ. 47.—Ὁ *Andr. Grasset Saint Sauveur, Voyage* κλπ., ὡς ἄνωτ. σ. 262, δέχεται ὡσαύτως τὴν 29 ν. ἡ. Σεπτεμβρίου, ὡς ἡμέραν παραδόσεως τοῦ φρουρίου· πρβλ. Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις παρὰ τὴν Πρέβεζαν, σ. 12, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς δέχεται τὴν 29 Σεβρίου ὡς ἡμέραν παραδόσεως τοῦ φρουρίου.

⁴) Κ. Σάθα, Ἑλληνικά ἀνέκδοτα, ὡς ἄνωτ., σ. 197.

τις ὑπ' ὧσιν τὴν κατὰ 11 ἡμέρας διαφορὰν τῶν ἡμερολογίων εὐρίσκει ὅτι αἱ δύο ἀνωτέρω πληροφορίες συμφωνοῦσι. Παρὰ ταῦτα ὁ Σάθας λέγει, ὅτι ὁ Μοροζίνης κατέλαβε τὸ φρούριον τὴν 8 Νοεμβρίου (ἡμέραν ἑορτῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ) ¹.

Ὁ Μοροζίνης γενόμενος κύριος τῆς Πρεβέζης διέταξεν, ὅπως τὸ κυριώτερον τῶν τζαμίων μεταβληθῇ εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, καθ' ἃ λέγει ὁ Σάθας, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁποίου ἐκυριεύθη τὸ φρούριον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀντίποινον τῆς ἐν Λευκάδι ὑπὸ τῶν Τούρκων βεδηλώσεως εἰκόνας τοῦ Ἀρχαγγέλου ².

Μετὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ ἐγκατέστησε διοικητὴν τοῦ φρουρίου τὸν Νικόλαον Διόννην μὲ τίτλον ἐκτάκτου προβλεπτοῦ καὶ τακτικὸν προβλεπτὴν τὸν Πέτρον Ζαγούρην· ἔπειτα δέ, ἀφ' οὗ ἐπεσκέυασε τὰ περιτοιχίσματα καὶ ἐφρόντισε περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως, περιέπλευσε τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἕλληνας.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπίδειξιν ταύτην τοῦ νικηφόρου στόλου αὐτοῦ ἐπιστρέψας ὁ Μοροζίνης εἰς Πρέβεζαν διέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπ' ἀρκετὸν παρασκευαζόμενος, ὅπως μετασταθμεύσῃ εἰς Κέρκυραν πρὸς διαχείμασιν καὶ περιθάλψιν τῶν πασχόντων στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ἐν αὐτῇ δ' εὐρισκόμενος ἐδέχθη τὴν 23 Νοεμβρίου (1684) τὴν πρεσβείαν τῶν Μανιατῶν ἐξαιτουμένων τὴν συνδρομὴν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτῶν ἀγῶνος ³.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1685 ὁ Μοροζίνης ἐνώσας ἐν Κερκύρᾳ τὰς παρ' αὐτῷ ὑπαρχούσας δυνάμεις μετὰ τῶν ἐξ Ἑνετίας ἀποσταλεισῶν ἐπικουριῶν ἐπλευσε πρὸς τὴν Λευκάδα καὶ τὸν Ἀστακόν, ἔνθα ἐδέχθη καὶ νέας ἐπικουρίας. Οὕτω δὲ συγκροτήσας στόλον ἑβδομήκοντα ἑξ πλοίων, ὧν ἐπέβαινον ἐννέα χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι στρατιῶται, ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ τὸν συμμαχικὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον ⁴. Ὁ ἀγὼν οὗτος διαρ-

¹) Κ. Σάθας, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, ὡς ἀνωτ., σ. 320.

²) Κ. Σάθας, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, ὡς ἀνωτ., σ. 320.

³) Τῆς πρεσβείας ταύτης, ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἀποστολὴ πυρίτιδος καὶ ἄλλων ἐφοδίων. Πρὸς Κ. Σάθας, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, ὡς ἀνωτ., σ. 325 κ. ἑξ.—Ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μάτεση σχετικῶς ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς· «1685 Ἰανουαρίου 31 ἦρθε μία τράτα ἀπὸ τῆς Πρέβεζας καὶ εἶπε πῶς ὁ καπετὰν γενεράλης ἐρολάρισε τέσσαρα καράβια τῆς ἀρμάδας καὶ τὰ φόρτωσε μπουλίμπερι καὶ μπάλαις, μουσκέτα καὶ σπαθιά καὶ κουμαντάντε σὲ δαῦτα ὁ Δέλφης, γιὰ νὰ πάγῃ στὴν Μάνη γιὰ βοήθεια τῶν Μανιατῶν καὶ καθὼς τοὺς ἐπρομετάρισε ἄνωθε » (Κ. Σάθας, Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα, Χρονικὸν Μάτεση, σ. 198).

⁴) Ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1685 τὸ Χρονικὸν τοῦ Μάτεση παρέχει τὰς ἑξῆς ἀσημάντους περὶ Πρεβέζης πληροφορίες : α) 1685. Στὴν αὐτὴν εἰς τὰς 7 τοῦ Μαγίου, ἦρθε ἓνα καΐκι ἀπὸ τὴν Ἀγία Μαύρα καὶ εἶπε πῶς ὁ ἀφέντης ὁ καπετὰν γενεράλης στὰς 6 τοῦ αὐτοῦ, τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἐπῆγε στὴ Πρέβεζα. » (Κ. Σάθας Ἑλ-

κέσας ἐπὶ δέκα καὶ πέντε περίπου ἔτη, καθ' ἃ τὰ ἐνετικά ὄπλα, κατὰ τὸν περισσότερον χρόνον ὀδηγούμενα ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, ἔσχον λαμπροτάτας ἐπιτυχίας, διεκόπη διὰ τῆς τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας ἐν Κάρλοβιτς, τὴν 26 Ἰανουαρίου 1699 γενομένης συνθήκης ¹.

Τούρκοι (1699-1717). Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἑνστία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὰ φρούρια τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Πρεβέζης ἐπὶ τῷ ὄρῳ τῆς κατεδαφίσεως αὐτῶν ².

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου ὁ σερασκέρης τῆς Ἑλλάδος Ἰσμαήλ πασᾶς καὶ ὁ Ἱερώνυμος Δολφίνος, διορισθέντες πληρεξούσιοι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων, προέβησαν εἰς τὴν ἐκκένωσιν καὶ ἀνατίναξιν τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης, Ἀντιρρίου καὶ Ναυπάκτου, καὶ τὴν εἰς τὰς τουρκικὰς φρουρὰς παράδοσιν αὐτῶν ³. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν

λην. ἀνέκδοτα, σ. 200. β') 1685... Ὀκτωβρίου 4, ἤρθανε 35 καράδια τῆς ἀρμάδας, καὶ πρᾶγματευντάρικα φορτωμένα λαό, καὶ τὸν ξεπαρκάσανε ἐδῶ ἕως τρεῖς χιλιάδες καὶ τὸν ἄλλον στήν Πρέβεζα, Κεφαλονία καὶ Κορφοῦς. (Κ. Σάθα, Ἑλλην. ἀνέκδοτα, σ. 203). γ') 1685... Ὀκτωβρίου 20, ἦρθε μιὰ βάρκα ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ εἶπε πῶς ἀφέντης ὁ καπετὰν γκινεράλης ἐπῆγε στήν Πρέβεζα, καὶ ἐπῆγε παρακάτω ἔξη μίλια, εἰς ἓνα κάστρο ὀνομαζόμενον Γόνιτζα, καὶ τὸ πῆρε καὶ ἔβαλε κομμάτια καὶ σουλτάτους εἰς δαῦτο καὶ τὸ φορτιφικάρισε γιὰ νὰ φυλάξῃ τῆς Ρούμελης τὰ χωριά. (Κ. Σάθα, Ἑλλην. ἀνέκδοτα, σ. 203).

¹) Ἡ συνθήκη αὕτη ἔλαβεν, ὡς γνωστὸν, τὸ ὄνομα ἐκ τῆς παρὰ τὴν δεξιὴν ὁχθὴν τοῦ Δουνάδεως κειμένης Κροατικῆς πόλεως Κάρλοβιτς, ἐν ᾗ συνήλθον, τὴν 23 Ὀκτωβρίου 1698, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀντιμαχομένων καὶ μετὰ μακρὰς συζητήσεις γενομένας εἰς τριάκοντα καὶ ἕξ συνεδριάσεις, ἀπὸ τῆς 17 Νοεμβρίου 1698 μέχρι τῆς 26 Ἰανουαρίου 1699, καθώρισαν τοὺς ὅρους ταύτης. Βλ. P. Garzoni, Istoria della repubblica di Venezia, Βενετία, 1705, σ. 811.—Arbois (frères d'), Memoire κλπ., ὡς ἄνωτ. σ. 55. 88.—Κ. Σάθα, Ἑλληνικά ἀνέκδοτα, Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 38.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 426.—Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκδ. Ε' (1925) τόμ. Εβ', σ. 102.

²) Ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Γαλαξειδίου, γραφέντι τῷ 1703, ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «ἐν τέλει δέ, διὰ τῆς ἐν ἔτει 1700 (ὄρθ. 1699) γενομένης ἐν Καρλοβίτση συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ καὶ τῆς Ἑνστικῆς Δημοκρατίας, ἡ Ναυπάκτος μετὰ τῆς Πρεβέζης παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους» (Κ. Σάθα, Ἑλλην. ἀνέκδοτα Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 38).—Ὁ Καיסάριος Διπλόντες ἐν τῷ Χρονογράφῳ (1648—1704) ἀσαφῶς ἀναγράφει τὰ κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην (Κ. Σάθα, Μεσαιων. βιβλιοθήκη, τόμ. 3, σ. 60)—Μελετίου, Γεωγραφία, ὡς ἄνωτ., τόμ. 2 σ. 279.—André Grasset Saint Sauveur, ὡς ἄνωτ. σ. 265.—Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ., σ. 220. Οὗτος ἐν σελ. 224 λέγει ὅτι μεταξὺ τῶν κατεδαφισθέντων φρουρίων εἶναι καὶ τὸ τῆς Μπούκας κείμενον ἔναντι τοῦ Ἀκτίου ἀκρωτηρίου, ἐπὶ τῆς θέσεως Παλαιοσάραγα, ἣτις ὀνομάσθη οὕτω ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐπ' αὐτῆς λαμπροῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.—Garzoni, Istoria, ὡς ἄνωτ., σ. 811.—Arbois (frères d') Memoire, ὡς ἄνωτ. σ. 55 58.—Ἀθαν. Σταγειρίτου, ὡς ἄνωτ. σ. 407 § κζ'.—Ζώτου Μολοσσού, Ἡπειρωτικαὶ μελέται, Δρομολόγιον, Ἀθήναι. 1878, τόμ. 4, σ. 51.

³) Garzoni, Istoria della repubblica di Venezia, ὡς ἄνωτ. σ. 794—826.—J. Hammer, Geschichte, ὡς ἄνωτ., τόμ. 12, σ. 446—450.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρ., Ἑλλάς.

φρουρίων τῆς Πρεβέζης καὶ Ναυπάκτου πολλοὶ τῶν προὔχόντων μὴ ἀνεχόμενοι νὰ ὑπαχθῶσι καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσιν εἰς Πελοπόννησον¹.

Ἡ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς ὅμως συνομολογηθεῖσα εἰρήνη δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ ἐλάχιστον χρόνον, διότι ἡ Τουρκία, λαβοῦσα ἀφορμὴν ἐκ τῆς εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχόμενον Κάτταρον προσφυγῆς Μαυροβουνίου ἐπαναστάτου, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας (9 Δεκεμβρίου 1714).

Ἡ δὲ κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἑνετικῶν κτήσεων ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἦτο τόσοσιν ὀρμητικὴ, ὥστε ὁ μέγας βεζίρης Δαμάτ Ἀλῆς, ὅστις ὡς σερασκέρης διηύθυνε τὴν ἐπιχείρησιν, κατώρθωσεν ἐντὸς τριῶν μόνον μηνῶν νὰ καταλύσῃ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν, νὰ διαλύσῃ τὸ ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἰδρυθὲν ἐν αὐτῇ ἑνετικὸν βασιλεῖον καὶ νὰ ὑπαγάγῃ τὴν ἀτυχῆ χώραν ἐκ νέου ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1715.

Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενοσιν ἔτος ὁ τουρκικὸς στόλος περικιπλὼν τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἔφθασε μέχρι Κερκύρας, ἣν καὶ ἐστενοχώρησε διὰ στενῆς πολιορκίας, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος, διότι ὁ φρούραρχος αὐτῆς *Schullenburg* ἀντέταξεν ἔρρωμένην καὶ ἐπιτυχῇ ἀντίστασιν.

Ἑνετοί (1717-1797). Ὁ *Schullenburg* ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἑνετοῦ ναυάρχου *Pisani* ἐπεχείρησε διαφόρους ἀποβάσεις εἰς τὰς ἀπέναντι ἡπειρωτικὰς ἀκτὰς καὶ τέλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1717 ἀποβιβάσας ἑξακισχιλίους ἄνδρας παρὰ τὴν Πρέβεζαν ἠνάγκασε τὴν ἐν αὐτῇ τουρκικὴν φρουρὰν ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Ἀρταν². Γενόμενος δ' οὕτω κύριος τῆς Πρεβέζης καὶ Βονίτσης, ἣν κατέλαβε σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως, ὑπήγαγε ταύτας καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν. Ἡ νέα αὕτη ὑπαγωγή ἐκυρώθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πασάροβιτς (10/21 Ἰουλίου 1718), δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν τετραετῆ ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ ἀπὸ τοῦ Βουθρωτοῦ μέχρι Πρεβέζης καὶ Βονίτσης λωρίς, ἣτις εἶχε σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Κερκύρας, ἐξεχωρήθη εἰς τὴν Ἑνετίαν καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς αὐτήν³, δηλαδὴ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς

ὡς ἄνωτ. σ. 427.—Μελετίου, Γεωγραφία, ὡς ἄνωτ. σ. 279 «καὶ ὑπ' αὐτῶν (τῶν Οὐνετιῶν) κατεδαφίσθη ἐν ἔτι 1701 μὲ τὰς συνθήκας ὁποῦ ἔκαμον».

¹) Garzoni, Istoria . . . , ὡς ἄνωτ., σ. 826.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 427.

²) J. Hammer, Geschichte, ὡς ἄνωτ. τόμ. 7, σ. 222.

³) André Grasset Saint Sauveur, ὡς ἄνωτ., σ. 262.—Xavier Scrofani, Voyage en Grèce, fait en 1794 et 1795, Paris, 1801, τόμ. 3, σ. 16.—J. Hammer, Geschichte, ὡς ἄνωτ., τόμ. 7, σ. 222.—Arbois (frères d'), Memoire, ὡς ἄνωτ., σ. 55.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 447.—Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκί-

Δημοκρατίας. Κατὰ τὸ ὀγδοηκονταετὲς τοῦτο διάστημα Ἐνετοὶ *προνοηταὶ* (*proveditori*), ὧν κατάλογον παρέχει ὁ Hopf¹, κατὰ τὸ σύνθηρες ἐκυθέρων τὴν *Πρέβεζαν*. Τελευταῖος δὲ προνοητὴς ἀναφέρεται ὁ Ἰάκωβος Λωρέντζος Soranzo.

Ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιάσθη νέος πολιτικὸς παράγων συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἡ *Ρωσία*. Αὕτη ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος παντοιοτρόπως προσπαθήσασα νὰ προσοικειωθῇ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Παλαιολόγου βλέψεων πολλάκις ὑπέθαλπεν, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος, τὰς πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων διαθέσεις.

Μετὰ δὲ τὴν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1768 ὑπὸ τῆς μεγαλεπηδύλου Αἰκατερίνης τῆς Β' κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, αἱ προσπάθειαι ἔγιναν συστηματικώτεραι καὶ ἐπέφερον ἐπὶ τέλους τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπανάστασις* τοῦ Ὁρλώφ ἀτυχῇ κατὰ τὸ ἔτος 1770 ἐξέγερσιν, ἣτις τόσας συνεσώρευσε συμφορὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίᾳ τὴν Πελοπόννησον².

Εἰς τὴν ἐξέγερσιν ταύτην, ἥς μετέσχον καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς διατελουσῶν Ἰονίων νήσων, ἰδίᾳ οἱ Κεφαλλῆνες καὶ οἱ Ζακύνθιοι, δὲν ἔλαβον φαίνεται μέρος οἱ κάτοικοι τῆς Πρεβέζης, πειθόμενοι ἴσως εἰς τὰς συστάσεις τῶν Ἐνετῶν διοικητῶν, οἱ ὅποιοι προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσωσι καὶ τοὺς τῶν νήσων κατοίκους ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς ἀδέβαιον ἀγῶνα. Μολονότι δὲ ἡ ἐπανάστασις ἐξηπλώθη μέχρι τῶν προθύρων τῆς Πρεβέζης ἐν τούτοις, ἐξ ὧν ἡμεῖς μέχρι τοῦδε γνωρίζομεν, οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ἐξέγερσις ἢ οἰαδήποτε ἄλλη συμμετοχὴ τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον.

Ἡ ἐναντίον τοῦ ἀγῶνος τούτου στάσις τῆς Ἑνετίας ὀφείλετο εἰς τὴν συντηρητικὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ μακροῦ ἤσκει. Ἀπὸ τῆς συνθήκης δηλονότι τοῦ Πασάροβιτς ἡ *γαληνοτάτη Πολιτεία*, αἰσθανομένη τὴν οὖν τῷ χρόνῳ κατάπτωσιν τοῦ μεγαλείου αὐτῆς καὶ ποθοῦσα τὴν πραγματικὴν *γαλήνην* καὶ εἰρήνην πρὸς περισυλλογὴν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀπομειναντος εἰς αὐτὴν κράτους, ἀποτελουμένου ἐκ τῆς Ἑνετίας, τῆς Ἰστρίας, τῆς Δαλματίας, τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς ἀπὸ Βουθρωτοῦ μέχρι Πρε-

μιον, ὡς ἄνωτ., σ. 220.—Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἠπείρου, σ. 132.—Ζώτων Μολοσσού, Δρομολόγιον, 4 σ. 51.

¹) Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Hopf δημοσιευθέντι καταλόγῳ πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Giovanni Antonio Trevisano q. Paolo (eletto 27 Jugl. 1721) καὶ τελευταῖος ὁ Jacopo Lorenzo Soranzo q. Pietro (eletto 28 Febbrajo 1796). Βλ. Ch. Hopf, Chroniques Gréco-romanes, Berlin, 1873, σ. 405.

²) Κ. Σάθα, Τουρκοκρα. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 452 κ. ἐξ.

βέξης καὶ Βονίτσης λωρίδος, ἀπέφευγε παντὶ σθένει τὴν ἀνάμειξιν εἰς ὑποθέσεις ἐκτὸς τοῦ κράτους αὐτῆς. Παρὰ τὴν συντηρητικὴν ὁμως πολιτικὴν, ἣν ἐπὶ μακρὸν ἥσκησε, καὶ παρὰ τὴν οὐδτερότητα, ἣν ἐτήρησε κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐπαναστατησάσης Γαλλίας, δὲν ἔμεινεν ἀβλαβής, διότι ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης πολεμῶν ἐν Ἰταλίᾳ προεχώρησε μέχρι τῶν ἐνετικῶν κτήσεων καὶ πολλὰ κατὰ καιροὺς ἀφῆρσεν ἀπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας φρούρια. Τέλος δὲ κηρυχθέντος τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου τῆς Αὐστρίας, μεθ' ἧς συνεμάχησαν, πλήν τινων γερμανικῶν χωρῶν, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σαρδινίας, καὶ ἡ Ἀγγλία, ἠναγκάσθη καὶ ἡ Ἑνετία νὰ ταχθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ οὕτω ἔδωκεν εἰς τὸν Βοναπάρτην τὴν εὐκαιρίαν, τὸ θέρος τοῦ 1797, νὰ καταφέρῃ κατὰ ταύτης τὸ τελειωτικὸν κτύπημα, νὰ διακηρύξῃ ὅτι «δὲν θὰ ἐπιτραπῇ οὐδεμία παρενόχλησις τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῶν μικρῶν ἰταλικῶν ἐπικρατειῶν» καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν ἄλλοτε ὑπερήφανον *Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν*, ἧς τοὺς ναυστάθμους καὶ τὰ μουσεῖα ἐκένωσε παντὸς πολυτίμου ἀντικειμένου.

Γάλλοι (1797-1798). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν κατὰ τῆς Ἑνετίας ἐνεργειῶν ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν Gentili νὰ καταλάβῃ τὰς ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν διατελούσας Ἰονίους νήσους καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ὑπ' αὐτὴν ὑπαγόμενα ἐδάφη. Ὁ Gentili εὐχερῶς ἐγένετο κύριος τῶν ἐνετικῶν τούτων κτήσεων, διότι οὐδεμία κατ' αὐτοῦ ἀντετάχθη ἀντίστασις. Αἱ δὲ κατὰ τῆς μικρᾶς καὶ ἀνισχύρου πλέον δημοκρατίας ἐνεργεῖαι αὐταὶ τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου ἐκυρώθησαν διὰ τῆς τὴν 6/17 Ὀκτωβρίου 1797 ἐν *Καμποφορμιά* συναφθείσης συνθήκης, δι' ἧς ἡ μὲν πρὸ μικροῦ σύμμαχος τῆς Ἑνετίας Αὐστρία ἐγένετο κυρία ὅλης τῆς συνεχοῦς ἑδαφικῆς ἐκτάσεως, τῆς ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς Ἑνετίας μέχρι τῶν νοτίων ὁρίων τῆς Δαλματίας, ἡ δὲ Γαλλία ἔλαβε τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὴν μετ' αὐτῆς διοικητικῶς συνδεομένην ἀπὸ τοῦ Βουθρωτοῦ μέχρι Βονίτσης λωρίδα, ἣτις, ὥς ἀνωτέρω εἶδομεν, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Πασάροβιτς ἀπετέλει τμῆμα τοῦ ἐνετικοῦ κράτους. Εἰς τὴν λωρίδα ταύτην φυσικῶς ἀνῆκον καὶ αἱ πόλεις Βουθρωτόν, Πάργα, *Πρέβεζα* καὶ Βόνιτσα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ ἄρθρῳ τῆς συνθήκης ταύτης, δι' οὗ κανονίζεται ἡ θέσις τῶν ἐνετικῶν κτήσεων, δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστικῶς εἰ μὴ μόνον τὸ Βουθρωτόν, ἡ Ἀρτα καὶ ἡ Βόνιτσα, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἡ *Πρέβεζα* καὶ ἡ *Πάργα* πρέπει νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς «ἐν γένει κτήσεις τὰς πρότερον βενετικὰς ἐν Ἀλβανίᾳ, τὰς κειμένας νοτιώτερον τοῦ κόλπου τοῦ Δρίνου»¹.

¹) Ch. de Martens, *Recueil de principaux traités*, Γοτίγγη, τόμ.7 (1791-

Τόσον ὅμως οἱ Ἑνετοὶ εἶχον ἀμελήσει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν διοίκησιν καὶ ἄμυναν τῶν ἐπὶ τῆς Ἡπείρου κτήσεων αὐτῶν, ὥστε, ὅτε οἱ Γάλλοι ἔγιναν κύριοι τῆς Πρεβέζης, δὲν εὗρον ἐν αὐτῇ εἰ μὴ ἀντὶ φρουρᾶς δώδεκα μόνον Σλαβόφρους μισθοφόρους, εἰς οὓς εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἡ φρουρήσις τῆς πόλεως, ἀντὶ ἀμυντικῶν μέσων τρία μόνον σιδηρᾶ τηλεβόλα ἀποκείμενα ἐν τινὶ ἡρειπωμένῳ φρουρίῳ καὶ ἀντὶ διοικητηρίου ἐν μικρὸν ἡμικατεστραμμένον οἰκοδόμημα ¹. τὴν δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν κινδύνων ἀσφαλείαν τῆς πόλεως εἶχον ἀναλάβει οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἐκαστοτε εἰς αὐτήν, ὡς εἰς ἄσυλον, προσφεύγοντες ἄρματωλοι τῆς Ρούμελης ².

Ὁ Βοναπάρτης ἀποδίδων μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς λωρίδος καὶ θεωρῶν τὰς ἑλληνικὰς ταύτας κτήσεις ὡς ἐνδιαφερούσας αὐτὸν μᾶλλον ἢ ἡ Ἰταλία ὁλόκληρος, ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν γειτονίας, ἐμερίμνησεν ἀμέσως περὶ τῆς ρυθμίσεως τῶν κατὰ τὴν διοίκησιν αὐτῶν. Συγχρόνως δ' ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἀποστόλους τῆς γαλλικῆς διοικήσεως, τοὺς ἀδελφοὺς Νικολὸν καὶ Δῆμον Στεφανόπολι, οἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν ἐν Cargese τῆς Κορσικῆς ἑλληνικὴν ἀποικίαν. Οὗτοι ἐπισκεφθέντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας

1725), σ. 210: Sa majesté l'empereur, roi de Hongrie et de Bohême, consent à ce que la republique française possède en toute souveraineté les îles ci-devant vénitiennes du Levant: savoir, Corfou, Zante, Céphalonie, Sainte-Maure, Cerigo, et autres îles en dependantes, ainsi que Butrinto, Larta, Vonnita, et en général tous les établissements ci-devant Vénitiennes en Albanie, qui sont situés plus bas que le golfe de Londrino». Πρὸς. H. Holland, Travels in the Jonian isles, Albania, Thessaly, Macedonia, during the years 1812-1813, Λονδῖνον, 1815, τόμ. 1, σ. 94.—Π. Χιώτου, Ἱστορικά ἀπομνημονεύματα, τόμ. 3, σ. 617 κ. ἔξ.—Κ. Σάθα, Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 565.—Σεραφεὶμ Βυζαντίου, Λοκίμιον, ὡς ἄνωτ., σ. 221.—Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι, 1895, σ. 109.—Οὐίλ. Μίλλερ—Σπ. Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, Ἀθῆναι, 1914, σ. 9—20.

1) Ἀθανασίου Σταγειρίτου, Ἡπειρωτικά, σ. 408 «οἱ Γάλλοι εὗρον τὸ διοικητήριον τῶν Ἑνετῶν ἐρείπιον, δύο καλύβας αὐτῶν, καὶ ἐν παρεκκλήσιον, ὅλα κρημνισμένα. Τρία κανονία σιδηρᾶ εἰς τὴν γῆν κείμενα, καὶ δώδεκα σιρατιώτας φρουρά. Τοιαύτη ἦτο τότε ἡ κατάστασις τῶν κρατούντων.

2) Χατζῆ Σεχρέτη, Βίος Ἀλῆ πασᾶ, παρὰ Κ. Σάθα, Ἱστορικαὶ διατριβαί, Ἀθῆναι, 1870, σ. 230 στ. 17.

Ἡ κλεφτουριά τῆς Ρούμελης ἐδῶ ἔναι μαζωμένη,
μερόνυχτον διὰ πόλεμον αὐτοὶ ἔναι λυσοασμένοι

καὶ σελ. 232 στ. 6.

Κ' ἡ κλεφτουριά τῆς Ρούμελης κ' ἐκεῖνοι βουλωνθήκαν
Φραντζέζοι γράφθηκαν κι' αὐτοὶ ἔς τὴν Πρέβεζαν καὶ μπῆκαν.

Σπ. Αραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σ. 109. — Κ. Σάθα, Τουρκρ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 565.—Παν. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογρ. Ἡπείρου, 134.

κατὰ τὰ ἔτη 1797 καὶ 1798 ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν Πρέβεζαν, περὶ ἧς παρέχουσιν ἱκανὰς πληροφορίας ¹.

² *Ἀλῆ πασᾶς* (1798-1799). Ὑπὸ τὴν γαλλικὴν ὁμῶς δημοκρατίαν δὲν διετέλεσεν ἡ Πρέβεζα εἰ μὴ βραχύτατον χρόνον, διότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπωφελούμενος τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἡ Ρωσία, συμμαχήσασα μετὰ τῆς Τουρκίας, μετὰ τὴν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀβουκίρ (1-3 Νοεμβρίου 1798) καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στόλου, διεξῆγε κατὰ τῆς Γαλλίας πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁσημέραι αὐξανομένης διπλωματικῆς ἐπιρροῆς τῆς νεαρᾶς δημοκρατίας, πρὸς δὲ ἐνθαρρυνόμενος καὶ ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ διαπλέοντος τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας ρωσοτουρκικοῦ στόλου, ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ κύριος τῶν ἐπὶ τῆς Ἡπείρου γαλλικῶν κτήσεων. Ὁ πολυμήχανος λοιπὸν Ἀλῆς, ἀφοῦ προσέβαλε τὴν Χιμάραν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ Βουθρωτοῦ, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Πρέβεζαν, ἧς καὶ ἐγένετο κύριος μετὰ τὴν παρὰ τὴν Νικόπολιν μάχην (12 Ὀκτωβρίου 1798), καθ' ἣν οἱ Γάλλοι, μετὰ ἀξιοθαύμαστον ἀντίστασιν, καμφθέντες κατεσφάγησαν ἢ συνελήφθησαν καὶ ἤχθησαν αἰχμάλωτοι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ La Salsette καὶ τῶν ἀξιωματικῶν Hiott καὶ Tissot. Τῆς Πρεβέζης, ἣτις κατὰ μέγα μέρος ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι κατεσφάγησαν κατὰ τρόπον μόνον εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ συνήθη ².

¹) Voyage de Dima et Nicolo Stephanopoli en Grèce, pendant les années 1797 καὶ 1798, Λονδίνον, 1800, τόμ. 2, σ. 140 κ. ἐξ. — Πρὸς Μίλλερ-Λάμπρον, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, σ. 9 κ. ἐξ.

²) Περιγραφὰς τῆς ὀχυρώσεως τῆς Νικοπόλεως, τῆς παρ' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς μάχης, τῆς ἀνδρείας ἀντιστάσεως τῶν Γάλλων, τῆς σφαγῆς καὶ αἰχμαλωσίας αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Πρεβέζης καὶ σφαγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς εὐρίσκει τις παρὰ τοῖς: J. Bellaire (Précis des opérations générales de la division française du Levant, Paris, 1808, σ. 203 κ. ἐξ. — Χατζῆ Σεχρέτη, Βίος Ἀλῆ πασᾶ ὡς ἀνωτ. σ. 228 κ. ἐξ. — Pouqueville, Histoire de la régénération de la Grèce, Paris, 1825, τόμ. 1, σ. 148 κ. ἐξ. — Th. Smart Hughes, Travels in Greece and Albania, Λονδίνον, 1830, τόμ. 2, σ. 227 κ. ἐξ. — Raoul de Malherbe, L'Orient 1818—1845, historique, politique, religion, mœurs etc. Paris, 1846, τόμ. 1, σ. 250 κ. ἐξ. — Πρὸς δὲ πρὸς H. Holland, Travels, ὡς ἀνωτ., τόμ. 1, σ. 94. — Ed. Dodwell, A. Classical and topographical tour through Greece, Λονδίνον, 1819, σ. 54. — Ἀθ. Σταγειρίτου, Ἡπειρωτικά, ὡς ἀνωτ., σ. 408. — Leake Travels in northern Greece, Λονδίνον, 1835. — Σπ. Λάμπρον, Νέος Ἑλληνομνημόνιον, τόμ. 1 (1904), σ. 491, ἐπιστολὴ «Ἀλῆ πασᾶ πρὸς τοὺς Παργιώτας». — «Ἐγὼ Ἀλῆ πασᾶς. Εἶδησις πρὸς ἐσᾶς τοὺς Παργιώτας, ὅτι ἐβδαιωθήκατε ὁ πόλεμος, ὅπου ἐγίνε σήμερον, καὶ ἐξάπωσα τὴν Πρέβισαν...» — «Πρέβισα, τρίτη (2) Ὀκτωβρίου ἀμάξι 1798». — Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἀνωτ., σ. 221. — Γερασ. Μαυρογιάννην, Ἱστορία τῶν Ἰονίων νήσων, Ἀθήναι 1889, τόμ. 1, σ. 168 κ. ἐξ. — Σπυρ. Ἀραβαντινόν, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἀνωτ., σ. 108 κ. ἐξ. — Καρ. Μενδελσῶνος Βαρθόλδη μτφρ. Ἡλ. Οἰκονομοπούλου, Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι, 1894, τόμ. 1, σ. 141. — Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἀνωτ., σ. 14

Τουρκική κυριαρχία (1800-1807). Εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔμεινεν ἡ Πρέβεζα ἐπὶ δύο μόνον ἔτη, διότι ἡ Ρωσία, μετὰ τὴν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1799 ἄλωσιν τῆς Κερκύρας καὶ τὴν κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁλοσχερῇ ἐκβολὴν τῶν Γάλλων ἐκ τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς λωρίδος, ἐπειδὴ δὲν ἦτο διαταθειμένη νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῆς ἀπὸ τῶν Γάλλων ἀποσπασθείσας χώρας, μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἔπεισε τὴν σύμμαχον νὰ στέρξῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτονομῶν πολιτείαι τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τὴν ρωσοτουρκικὴν κυριαρχίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἡπείρου πρῶην ἐννετικῶν κτήσεων, δηλαδὴ τῆς Πρεβέζης, Βονίτης, Βουθρωτοῦ καὶ Πάργας. Οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφωνίας τῆς 9/21 Μαρτίου 1800¹ ἡ Πρέβεζα μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν ἡπειρωτικῶν πόλεων τεθεῖσα «ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ὡς λέγει ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς², ἐκυβερνᾶτο διὰ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐδρεύοντος κοινοῦ τῶν προνομιούχων τούτων ἡπειρωτικῶν πόλεων ὑπάτου ἀντιπροσώπου, ὡς εἶπεῖν ἀρμοστοῦ, τοῦ σουλτάνου, ὅστις

κ. ἐξ. — Π. Κουγιτέα, Πραγματεία τοπογραφικὴ, ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ, Ἀθῆναι, 1905, σ. 225 κ. ἐξ. — Σπ. Λάμπρον, Ν. Ἑλληνομν. τόμ. 7 (1910), σ. 251, ἀριθ. ἐνθυμήσεως 498: 1798 «ἔστειλε ἀρμάδα ὁ Τοῦρκος σμιμένη μετὰ τοῦ Παύλου Ρούσου Μοσκοβίτι καὶ ἦλθαν καὶ ἐπροσηνήσά μας δοκῶντας τοὺς Φραντζέζους· μὰ εἰς τὸν ἰδίον καιρὸν εὗρε ἀφορμὴν ὁ Βεληπασᾶς τῶν Φραντζέζων καὶ ἦλθε μετὰ πολλὰ στρατεύματα καὶ ἐτρόπωσε τὴν Πρέβεζαν. Τί θρηῆνος, τί σφαμός, τί πνημὸς θαλάσσης. Τὴν ὁμοίαν συμφορὰν ποτὲ οὐκ ἔγινε· ἐγίόμισαν τὰ νησιὰ ἀνθρώπους Κεφαλωνιά καὶ Θυάκι· πλὴν παρ' ἐλπίδα ἐγλυτώσαμε διὰτὶ εἶχε ἔτοιμα καράβια γαλαξιδιότικα ναλοῦν νὰ μᾶς πάγουν ὅλους ἀπὸ σπαθὴ μὴ φανεῖ ἐξάφνου ἡ ἀρμάδα. Ὅσα ἔγιναν ἴλεως Θεέ. [Ἐν κώδικι 47 τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Ἐσνοφῶντος] Λάμπρου τόμ. 1, σ. 66). — Passow, Carmina Graeca, σ. 149 ἀρ. 201 :

Βάστα, καημένη Πρέβεζα τ' Ἀλῆ πασᾶ τ' ἀσκέρια,
Τί νὰ βασιτάξῃ, δὲν μπορεῖ καὶ τί τὰ νταγιαντήσω !
Ἀλῆ πασᾶς μὲ πέτρωσε μὲ δημοχτὼ χιλιάδες.

¹) Ch. Martens, ἐνθ. ἀνωτ. 2 (1814—1815) inclusiv. Γοτίγγη, 1818 τόμ. 2 σ. 639 «Les îles de Corfou, Céphalonie, Zante, St^e Maure, Ithaque, Cérige et Paxo avec leurs dépendances, telles qu'elles sont désignées dans le *Traité entre sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies et la Porte-Ottomane du 21 Mars 1800*». — Ἡ συνθήκη αὕτη ἐκυρώθη ὑπὸ μὲν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας τὴν 5 Αὐγούστου 1800, ὑπὸ δὲ τοῦ σουλτάνου τὴν 6 Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους. — Παν. Χιώτου, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα, τόμ. 3 (1863) σ. 748 κ. ἐξ. σ. 751 ἀρθρ. 8ον «Αἱ χῶραι Πρεβέζης, Βονίτης καὶ Βουθρωτοῦ, ἐπειδὴ κεῖνται ἐν τῇ ξηρᾷ ἀπεσπασμέναι τῆς Βενετίας καὶ συνεχόμεναι τῇ Ἀλβανίᾳ θὰ ᾧσιν ἅπασαι μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν καὶ περιχώρων προσηρτημέναι πρὸς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Υ. Π. καὶ αὐτῇ μόνῃ θὰ προσανήκωσιν».

²) Μελετίου, Γεωγραφία, ὡς ἀνωτ. ἐκδ. β', ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ, 1807, τόμ. 2, σ. 278, α «τὰ νῦν ὁμῶς [ἡ Πάργα] διοικεῖται δημοκρατικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθὼς καὶ ἡ Πρέβεζα καὶ ἡ Βόνιτσα».

ἔφερε σὺν ἄλλοις καὶ τὸν τίτλον τοῦ βοεβόδα ¹. Τοιοῦτος δὲ διωρίσθη διὰ σχετικοῦ φιρμανίου ² ὁ Ἀβδουλάχ μπέης ³.

Ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην πολιτειακὴν μορφήν, ἣν δυσκόλως δύναται τις νὰ καθορίσῃ ⁴, ἡ Πρέβεζα διετέλεσε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1807, ὅτε καὶ ἐστερήθη τῶν προνομίων αὐτῆς.

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν δηλαδὴ ἑπταετὲς διάστημα ὁ ἀνταγωνισμὸς τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ἀνέκτησε καὶ πάλιν τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἐπιρροὴν αὐτῆς, ὁσημέραι καθίστατο ἐντονώτερος καὶ ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς βάρος τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ Ρωσία ἐκήρυξε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1807 τὸν πόλεμον ⁵.

Τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου ἐπωφελούμενος ὁ πονηρὸς σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις οὐ μόνον παρηκολούθει ἀγρύπνως τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ καταλλήλως ὑπέθαλπεν αὐτὴν ἐκάστοτε κατὰ τὸ συμφέρον εἰς αὐτόν, διαβάλλων δὲ τὰς αὐτονόμους ἡπειρωτικὰς πόλεις, ὡς κέντρον τῶν ἄρματωλῶν καὶ τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀντιδρώντων, ἐπέτυχε νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι σκόπιμος ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἐκχώρησις ἐκείνων. Οὕτω δὲ κατὰ τὸ 1806, κατώρθωσε ν' ἀγοράσῃ, ὡς φέρεται, τὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐπικαρπίαν αὐτῶν ἀντὶ ποσοῦ ὀκτακοσίων πονγγίων ⁶.

Ἀλῆ πασᾶς (1807-1820). Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἴσως δικαίωμα τῆς ἐπικαρπίας στηριζόμενος, μᾶλλον δ' ἐπωφελούμενος τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ὁ Ἀλῆς ἀπέστειλε κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1807 τὸν υἱὸν αὐτοῦ

¹) Τὸν τίτλον καθορίζει τὸ σχετικὸν φιρμάνιον.

²) Μετάφρασιν τοῦ φιρμανίου βλ. παρὰ Σεραφεῖμ Βυζαντίω, ὡς ἄνωτ. σ. 384.

³) Βλ. φιρμάνιον ὡς ἄνωτέρω. Πρβλ. Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον ὡς ἄνωτ. σ. 222.—Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία, ὡς ἄνωτ. ἐκδ. Ε', τόμ. Εβ, σ. 214.—Καρ. Μενδελσῶνος, ὡς ἄνωτ. σ. 142.

⁴) Περὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος τοῦ δημιουργηθέντος διὰ τῆς συνθήκης τῆς 21 Μαρτίου 1800 βλέπε τὴν πραγματείαν τοῦ Ἀριστ. Βρέκοση, Ἡ συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800 καὶ τὰ πρηνόμια τῶν ἡπειρωτικῶν πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βονίτσης καὶ Βουθρωτοῦ, ἐν Ἠπειρ. Χρονικ. 3 (1928) σ. 271 κ. ἐξ., ἐν ᾗ ἐκτενῶς ἐκτίθενται τὰ κατ' αὐτήν.

⁵) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατ. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 569 κ. ἐξ.

⁶) Leake, Travels in north. Gr., ὡς ἄνωτ., τόμ. 3, σ. 488 κ. ἐξ.—Πρβλ. Ἀρ. Βρέκοση, Ἡ συνθήκη κλπ., ὡς ἄνωτ. σ. 294, ἐνθα ὁρθῶς οὗτος ἐκφράζει ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀληθείας τῆς περὶ ἐξαγορᾶς εἰδήσεως, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν πιστοῦται ἄλλοθεν.—Ἐν τῷ συμφώνῳ τῆς 12/24 Ἀπριλίου 1819, δι' οὗ ἐπεκυρώθη ἡ παραχώρησις τῶν μὲν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, τῆς δὲ Πάργας εἰς τὴν Τουρκίαν ἀναφέρεται ρητῶς ὅτι ἡ Πρέβεζα, ἡ Βόνιτσα, τὸ Βουθρωτὸν καὶ ἡ Πάργα ἀπετέλουν κύριον μέρος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Βλ. Ch. Martens, Recueil, ὡς ἄνωτ. τόμ. 5 (1808—1822), σ. 389 «...qui sont des parties essentielles de nos états impériaux...». Πρβλ. Σπ. Λάμπρον, Ν. Ἑλληνισμ. τ. 11 (1914) σ. 71, 74.

Βελήν μετὰ ἔνδεκα χιλιάδων Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπιπεσόντες κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς καὶ ἐξεδίωξαν τὸν ἀγαθὸν βοεβόδαν Ἀβδουλάχ μπέην, ὅστις ἐπιστρέφων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδηλητηριάσθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν ὑπηρέτου. Οὕτω καὶ πάλιν ἡ Πρέβεζα περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῆς ἐπεσκεύασε τὰ φρούρια, ἀνώρuxe πρὸς βορρᾶν αὐτῆς βαθεῖαν καὶ εὐρεῖαν τάφρον καὶ διὰ τὰ καταστήσῃ αὐτὴν *μουσουλμανικὸν ἔδαφος*, ἔκτισεν ἐν αὐτῇ *τζαμίον*, οὗ ἡ παραχώρησις ἢ ἐγκατάλειψις ἀπηγορεύετο, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου¹. Ἀφ' οὗ δὲ ἔκτισε καὶ λαμπρὸν ἀνάκτορον, ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς γνωστῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παλιοςάραγα*, παρέδωσε τὴν διοίκησιν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βελήν.

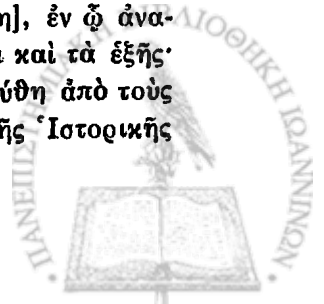
Ὑπὸ τὴν νέαν δουλείαν διέμεινεν ἡ Πρέβεζα μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1820, ὅτε ὁ Βελῆς πολιορκηθεὶς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, ἅτινα πανταχόθεν προσέβαλον τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ κατεχομένας χώρας, ἵνα ἀπαλλάξωσι ταύτας ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1820 κηρυχθέντος *φιρμανλῆ* τυραννίσκου, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὰ τουρκικὰ στρατεύματα², ἀφ' οὗ ἀπεμάκρυνε πρότερον τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ εἰς Λευκάδα καὶ κατέκαυσε τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κτισθὲν λαμπρὸν ἀνάκτορον.

Τοῦρκοι (1820-1912). Διαρκούσης τῆς πάλης μεταξὺ τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων Χουρσίτ πασᾶ ἡ Πρέβεζα ἀπετέλεσε ἓνα τῶν κυριωτέρων στόχων, καθ' οὗ ἐστράφη ἡ δρασις τοῦ πολυμηχάνου τυράννου, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Τέλος μετὰ τὴν κατὰ τὴν 24 Ἰανουαρίου τοῦ 1922 ὀριστικὴν ἤτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἡ Πρέβεζα περιελθοῦσα ὀριστικῶς ὑπὸ τὴν νέαν τουρκικὴν κυριαρχίαν³, διετέλεσεν ὑπ' αὐτὴν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς.

¹) Κ. Σάθα, Τουρκοκρα. Ἑλλάς, ὡς ἄνωτ., σ. 574 κ. ἐξ.—Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον, ὡς ἄνωτ. σ. 223, ἐνθα ἐσφαλμένως ὡς ἔτος ἀνακαταλήψεως φέρεται τὸ 1808.—Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἄνωτ. σ. 180 κ. ἐξ.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἄνωτ., σ. 21 κ. ἐξ.

²) Καρ. Μενδελσῶνος-Οἰκονομοπούλου, Ἱστορία Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. 1 σ. 186.—Πρβλ. Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σ. 287 κ. ἐξ.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἄνωτ., σ. 23 κ. ἐξ.

³) Σπ. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἄνωτ., σ. 301.—Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς ἄνωτ. σ. 23 κ. ἐξ.—Παν. Κουγιτέα, Πραγματεία τοπογραφικὴ κλπ., ὡς ἄνωτ., σ. 239 κ. ἐξ.—Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ Θεοφίλου [Καίρη], ἐν ᾧ ἀναγράφονται ἐπεισόδια τῆς εἰς Ὀλυμπον στρατείας τοῦ 1822, ἀναγράφονται καὶ τὰ ἐξῆς: 1822 Ἀπρίλιος 11 «ἔλαβον καὶ τὰς εἰδήσεις... περὶ Πρεβέζης ὅτι ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας» βλ. Ἱ. Βογιατζίδου, Νεοελληνικὰ ἀνέκδοτα, ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς

Ὁ Ζῶτος ὁ Μολοσσὸς παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ Πρέβεζα μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διετέλεσεν ἐπὶ ἑξαετίαν *ἐλεύθερος λιμὴν* (*porto franco*)¹. πόθεν ἦντλησε τὴν εἴδησιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν αὐτολεξεῖ ὁ Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος² καὶ ἄλλοι μετ' αὐτόν, δὲν ἡδυνήθην γὰρ ἐξακριβώσω.

Οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἡπείρῳ λαβόντων χώραν γεγονότων πεισθέντες περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς πολεμικῆς σημασίας τῆς Πρεβέζης προέβησαν εἰς τὴν ἀνανέωσιν καὶ πληρεστέραν ἐξόπλισιν τῶν φρουρίων αὐτῆς οὕτως, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη ἀπολύτως ἱκανὴ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως ἐκτιμῶσα ἡ Πύλη καὶ βραδύτερον ἐνήργησε διπλωματικῶς πᾶν τὸ δυνατόν, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς ἐν *Καλενδερκίοςκ* τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπογραφείσης τὴν 10/22 Ἰουλίου 1832 συμφωνίας πρὸς ὁριστικὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ νεαροῦ *ἐλληνικοῦ κράτους*, αἱ κλεῖδες τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, δηλαδή ἡ *Πρέβεζα* καὶ τὸ Ἀκτιον, νὰ παραμείνωσι καὶ πάλιν εἰς αὐτήν.

Περὶ τῶν μετέπειτα περὶ τὴν πόλιν ταύτην πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων αἵτινες ἐπεχειρήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1854³, 1876⁴ καὶ 1878⁵, περὶ τῆς ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν 21 Ἰανουαρίου 1879 γενομένης συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων πρὸς καθορισμὸν τῶν νέων ἐλληνοτουρκικῶν συνόρων, συνεπεία τῆς ὁποίας τὸ μὲν Ἀκτιον παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ *Πρέβεζα* παρέμεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπὶ τῷ ὅρῳ κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων καὶ ἐλευθέρως ναυσιπλοΐας, ὥς καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 προσπαθειῶν τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν

καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, τόμ. 7 (1910) 125 σ. 31. Τί ἐννοεῖται διὰ τοῦ σημειώματος τούτου καὶ τίνες οἱ ἰδιοὶ μας, ὅφ' ὧν ἐκυριεύθη τότε ἡ Πρέβεζα, ἀγνοοῦμεν.

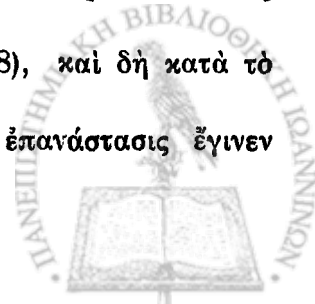
¹) Ζώτου Μολοσσοῦ, *Δρομολόγιον*, ὡς ἀνωτ., τόμ. 4, σ. 51, «τελευταῖον ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους (*sic*) τὴν ἔλαβεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ἐπὶ 6 ἔτη ἔμεινεν ἐλευθέρᾳ πόλις=*porto-frago* ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως».

²) Σεραφεῖμ Βυζαντίου, *Δοκίμιον*, ὡς ἀνωτ., σ. 223 «μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ τυράννου, συμβᾶσαν τῷ ἔτει 1822 Ἰανουαρίου 24, ἐν ὅλῳ τῷ διαστήματι τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐθνεγερσίας ἡ πόλις ἐπὶ 6 ἔτη διετέλει *ἐλευθέρᾳ πόλις*=*porto-frago*, κατὰ δὲ τῷ 1830 παρεχωρήθη ὁριστικῶς εἰς τοὺς Ὀθωμανούς».

³) Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, διαρκούντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1853—6), ἡ Ἡπειρος ἐπανεστὴ ὑποβοηθουμένη ὑπὸ ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἐξορμωμένων.

⁴) Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῇ βαλκανικῇ κρίσεως (1875—8), καὶ δὴ κατὰ τὸ 1876, ἡ Ἡπειρος καὶ πάλιν ἔλαβε τὰ ὅπλα.

⁵) Διαρκούντος τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1877—9) νέα ἐπανάστασις ἔγινεν εἰς τὴν Ἡπειρον.

τῆς πόλεως ταύτης ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι κατάλληλος ὁ περιορισμένος τοῦ περιοδικοῦ τούτου χῶρος, ὅπως ἐκτενῶς πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν¹ καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ, ὥς ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, δὲν προτιθέμεθα νὰ παράσχωμεν εἰ μὴ μόνον σημειώματα δυνάμενα νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν συγγραφὴν συστηματικωτέρας καὶ ἐκτενεστέρας ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης.

Ἡ Πρέβεζα ἐλευθέρα (1912). Δὲν εἶχον παρέλθει εἰ μὴ μόνον δεκαπέντε ἔτη ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς ἐπιχειρήσεως τοῦ 1897, ὅτε νέος ἀγὼν, καθ' ὃν συνετονίσθησαν ἅπασαι αἱ ἡθικαὶ καὶ ὑλικάι δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἔσχεν ὥς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ μεγίστου τμήματος τοῦ δουλεύοντος ἑλληνισμοῦ.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὅστις ἤρχισε τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1912, καὶ δὴ τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ μηνός, τμήμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπέδωσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Πρέβεζα διὰ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῆς σημασίαν δικαίως συνεκρίθη ὑπὸ πολλῶν πρὸς τὴν Πόλιν τῶν ἔθνικῶν ὀνείρων· ἔτι δὲ δικαιότερον ἢ θέσις αὐτῆς, κειμένης ἐπὶ τῆς τερπνῆς καὶ πλήρους φυσικῶν θελγήτρων βοσπορώδους εἰσόδου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου², παρεβλήθη διὰ τὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιότητα καὶ τὰς φυσικὰς αὐτῆς καλλονὰς πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ ζωηρῶς ὑμνηθεῖσα προσωνομάσθη μικρὸς Βόσπορος³.

¹) Περὶ τούτων βλέπε προχείρως Καδμίου, Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις περὶ τὴν Πρέβεζαν, σ. 34 κ. ἐξ.—Παν. Κουγιτέα, Πραγματεία τοπογραφικὴ κλπ., ὡς ἄνωτ., σ. 269 κ. ἐξ.—Οὐίλ. Μίλλερ-Σπ. Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, ὡς ἄνωτ., σ. 497 κ. ἐξ. Πρβλ. καὶ ἄλλα σύγχρονα ἔργα.

²) Ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος ὑπὸ τινων μὲν ὀνομάσθη καὶ κόλπος τῆς Ἀργεῖς, ὑπ' ἄλλων δὲ κόλπος τῆς Πρεβέζης.

³) Xavier Scrofanì, Voyage en Grèce, ὡς ἄνωτ., τόμ. 3, σ. 16, ἔνθα οὗτος τονίζει ὕμνον εἰς τὴν καλλονὴν τῆς θέσεως τῆς Πρεβέζης καὶ προσκαλεῖ τοὺς ξωγράφους, τοὺς ποιητάς, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ὀνειροπόλους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐραστὰς νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν Πρέβεζαν μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὅλων θὰ κινηθῇ τὸ ἀνάλογον ἐνδιαφέρον. Πρβλ. O. M. Baron de Stackelberg, La Grèce, Vues pittoresques et topographiques, dessinées, Paris, 1884, τόμ. 2, σ. 17 κ. ἐξ.—Ἀντωνίου Μηλιαράκη, Ἀμβρακικὸς κόλπος καὶ Πρέβεζα, ἐν Ἑστίᾳ (1881) ἀριθ. 277, σ. 242 κ. ἐξ.—Δ. Βικέλα, Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον, Ἀθῆναι, 1885, σ. 30.46.—Γ. Ζαλοκώστα, Τὰ ἅπαντα, Ἀθῆναι, 1903, σ. 115 κ. ἐξ. Τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης.—D. J. Cassavetti, Hellas and the Balkanwars, London-Leipzig, 1914, σ. 130.

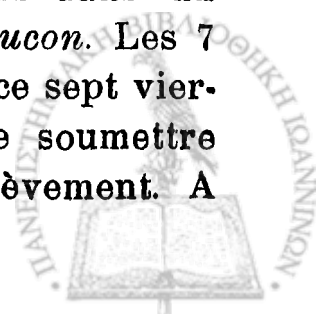

CHRONIQUES ÉPIROTES

S O M M A I R E

Euripide Z. Sourla, *Contribution à l'histoire de l'éparchie de Konitza*. Le premier chapitre est consacré à des corrections apportées à l'ouvrage de Pouqueville « Voyage dans la Grèce » et qui portent soit sur des erreurs historiques, soit sur des erreurs de fait relatives à cette province. Le second donne pour la première fois des documents puisés dans les archives de la famille de Jean Kyrka Sourla qui jettent une lumière très vive sur la vie privée et publique des Grecs asservis de cette même province pendant la Turcocratie. La plupart sont des ordres de pachas, ou d'archontes, ainsi que des accords entre ceux-ci pour une collaboration plus étroite contre les abus des autorités civiles, militaires et quelques fois ecclésiastiques. Le troisième chapitre, également fourni par les archives de J. K. Sourla, concerne l'histoire du Monastère de Vellas et de son métochion (dépendance) de Bucarest. Une série de fac-similés d'une lettre autographe de Costa Grammaticos et de signatures et entêtes de patriarches et évêques, de sceaux et de signatures en grec de pachas complète le texte de cette contribution historique.

G. Vlachlidés, *Ephthamboulés*. Le mot composé du grec ἑπτὰ = sept et du turc *boules* = femme musulmane enveloppée dans un voile noir, désignait à Jannina les sept vierges grecques d'une tradition locale. D'après celle-ci, les Turcs ayant occupé la ville conclurent un traité avec les habitants d'après lequel la forteresse était confiée aux archontes chrétiens tandis qu'une garnison turque sous sept officiers s'installa en dehors dans un camp entouré d'une palissade; c'était le *Tourcopaloucon*. Les 7 chefs qui n'étaient pas mariés enlevèrent de vive-force sept vierges des plus distinguées. Leurs parents durent se soumettre d'autant plus que le sultan avait approuvé l'enlèvement. A

leur mort elles furent ensevelies avec leurs ravisseurs dans un petit cimetière appelé pour cela *ephtamboules*, qui jusqu'en 1916 existait à côté de l'école des *Zossimades*. L'auteur reprend la tradition exposée jadis par *Aravantinos* et la compare avec celle conservée par les Turcs et conclue que ces femmes sont restées chrétiennes.

Pierre A. Phouriki, «*Petite contribution à l'histoire de l'Épire*». Dans le volume précédent l'auteur resuma les données historiques et topographiques de *Nicopolis*. Faisant suite à cette étude il examine la formation, l'évolution et l'histoire de *Prévéza* (mot albanais signifiant «passage» ou port) qui succéda à la disparition de *Nicopolis* déterminée par l'invasion du conquérant Bulgare *Samuel*, à la fin du Xe siècle.

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀθανάσιος Καστορίας 222
 Ἀκτιάς 265
 Ἀλβανίας βιβλιογραφία 112 ἐξ.
 Ἀλῆ Πασᾶς 43
 Ἀνθρακίτης Μεθόδιος 60
 Ἀραχθός ποτ. 160
 Ἀρτα 79 ἐξ.
 Ἀρχιμανδρείου ἐκκλησία 7, 16
 Ἀρχιμανδρείου μονή 9
 Ἀρχιμανδριτᾶτον 9
 Ἀσλάν Πασᾶ τζαμί 9
 Ἀτιντάνοι 199
 Ἀχελῷον (πόλις) 269
 Ἀχρίδος μητρόπολις 31

Βαρβαρόσας 276
 Βελούδος Ἰωάννης 57
 Βενιέρης Σεβαστιανός 278
 Βεράτιον 33
 Βερενικίς 265
 Βιζουκίδης Π. 187
 Βόνιτσα 286, 287
 Βουθρωτὸν 286, 287
 Βούλγαρις Εὐγένιος 60
 Βουολδελμόντης Ἡσαΰ 270
 Βρανᾶ οἰκογένεια 26

«Γαρδαβίτσες» 162
 Γαροίκιον 34
 Γεννάδιος Ἄρτης 79
 Γεράσιμος Πελαγονίας 241
 Γεώργιος Ἡγούμενος 7
 Γκάγκα οἰκογένεια 27
 Γκῆνος Σπάτας Μπούας 269
 Γκλαβᾶ οἰκογένεια 26
 Γλυκάδων οἰκογένεια 64
 Γλυκὺς Λέων (ἢ Λεοντάρης) 63
 Γλυκὺς Μιχαὴλ 28
 Γλυκὺς Νικόλαος 28
 Γραμματικὸς Κώστας 208, 209, 211
 Γράμμος 199
 Γρηγόριος Παληουρίτης 21
 Γρίβας Θεόδ. 81

Δαμάτ Ἀλῆς 285
 Δέματα (Ἡλείου) 280
 Διαβόλου κάρφωμα 167
 Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος 12
 Δολφίνος Ἱερώνυμος 284
 Δόνδης Ἰω. 87 ἐξ.
 Doria 277
 Δυρραχίου μητρόπολις 31

Ἐκατόμπεδον 197
 Ἐλισσας ναὸς 31

Ἐπιφάνιος ἡγούμενος 7
 Ἐπιφανίου ἡγουμένου Σχολή 63
 Ἐφέσου Μητρόπολις 31
 «Ἐφτάμπ(ου)λες» 255

Ζαλοκώστειον διαγώνισμα 188
 Ζαλούμης πασᾶς 29
 Ζωσιμᾶ οἰκογένεια 25

Ἡλείου βιβλιογραφία 112 ἐξ.
 Ἡλείου γύφτοι 146
 Ἡλείου Δεσποτᾶτον 266
 Ἡλείου «Ρόμκα» 146

Θεοφάνης Ἀψαρᾶς 57
 Θερεανὸς Μιχ. Βοεδόντας 4
 Θόπιας (ἢ Τόπιας) Κάρολος 269

Ἰάκωβος Ἰωαννίνων 19
 Ἰερεμίας Πελαγονίας καὶ Περγλεάπου 91
 Ἰσμαὴλ πασᾶς 217
 Ἰωαννίκιος ἡγούμεν. μονῆς Ντίλιου 28
 Ἰωαννίκιος ἡγούμενος Ὁρους 45, 46
 Ἰωαννίνων Κάστρον 36
 Ἰωαννίνων πυρκαϊὰ 39, 50, 51
 Ἰωάσαφ Κ/πόλεως ὁ Μεγαλοπρεπὴς 57
 Ἰωσήφ Βελλᾶς καὶ Κονίτζης 232

Καλαμογδάρτης Ἀντώνιος 81
 Καλοῖωάννου Θεόδ. ἡγούμενος 7, 8
 Καλλίνικος μητροπολίτης 16
 Καραϊσκος Σπυρίδων 81
 Καρὰ Σινὰν βέης 257
 Καστορίας μητρόπολις 31
 Κατσαντώνης 151
 Κίχυρος—Ἐφουρα 101
 Κλανοβίτης Ματθαῖος 11
 Κλήμης Ἰωαννίνων 18
 Κολωνίας Ἐπαρχία 203
 Κονίτσης Ἐπαρχία 195
 Κοντακτῆ οἰκογένεια 25
 Κορέσιος Γεώργιος 8
 Κοσμᾶς ὁ ἱσαπόστολος 24
 Κουβαρᾶς 37, 38, 39
 Κουβαρᾶς (Νέος) 1 ἐξ.
 Κρούσιος Μαρτίνος 87
 Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος 271
 Κύριλλος Κωνσταντινουπόλεως 242

Λεόντιος Παραμυθίας 97
 Λιόσας Ἰωάννης 270
 Λιόσας Πέτρος 269

Μακρῆς Βησσαρίων 60
 Μάνθος γραμματικὸς 217

- Μάξιμος Πελοποννήσιος 56
 Μαργούνιος Μάξιμος 8
 Μαρούτζης Λάμπρος 67
 Μαρούτση Σχολή 61
 Ματθαῖος Πωγωνιανῆς 23
 Μαύρα ἀγία 80
 Μαυρίσκος Μπούας Σγουρός 270
 Μαχμούτ σουλτάν 40
 Μελέτιος Ἀθηνῶν 62
 Μεταξᾶς Νήφων Ἰωαννίνων 7, 57
 Μεχμέτ Ρεσῆτ πασᾶς Βεζύρης 219 ἐξ.
 Μιχαήλ Α' Ἀγγελος Κομνηνός 266
 Μονή Ἀσπραγγέλου 48
 Μονή Βελλᾶς 235
 Μονή Δουγκαίου 17
 Μονή ὄρους Δουραχάνης 49
 Μονή Εὐαγγελιστρίας Ἀνω Σουδενῶν 29
 Μονή προφ. Ἡλίου Μονοδενδρίου 102
 Μονή προφ. Ἡλίου Βίτσης 17
 Μονή προφ. Ἡλίου Νήσου 48
 Μονή ἀγ. Ἰωάννου Ρογκοδοῦ 24
 Μονή Κολωτᾶ 36
 Μονή Καστρίτσας 47, 51, 52
 Μονή Κοιμ. Θεοτόκου Κάτω Βέσης 9
 Μονή Λιγγιάδων ἢ Βησσαρίωνος 19
 Μονή ἀγ. Μηνᾶ Μονοδενδρίου 15
 Μονή ἀγ. Νικολάου Σκαμνέλι 18
 Μονή ἀγ. Νικολάου Ντίλκου 6, 28, 49
 Μονή ἀγ. Νικολάου Στρατηγοπούλου 4
 Μονή Παληορῆς 21, 30, 49
 Μονή Παναγίας Βελλᾶς 22
 Μονή ἀγ. Παντελεήμονος Νήσου 32
 Μονή ἀγ. Παρασκευῆς Ἰωαννίνων 11
 Μονή Περιδλέπτου 8
 Μονή Σπανοῦ 3, 49
 Μονή Στούπαινας 4, 20
 Μονή Ταξιάρχου Βελτισίτης 9
 Μονή Τζόρας 42
 Πονή Φιλανθρωπηῶν 2
 Μοροζίνης Φραγκίσκος 280
 Μόστρας Γεώργιος 111
 Μπολᾶνος 60
 Μπαμιένιον (μοναστήριον) 246
 Μπούας Μαυρίκιος 270
 Μουράτ Β' σουλτάνος 271
 Μουράτ Ε' σουλτάνος 259 ἐξ.
 Ναός ἀγ. Νικολάου τοῦ Λουτροῦ 15
 Νεκτάριος Ἀψαρᾶς 57
 Νεόφυτος Ἀρτης 83
 Νεόφυτος Κων/πόλεως Ζ' 102
 Νικηφόρος Α' Ἀγγελος Κομνηνός 267
 Νικόπολις 264 ἐξ.
 Παῖσιος μικρὸς 9
 Παλαιολόγος Κωνστ. 271
 Παλλαβιτσίνης Σφόρτσας 278
 Παπαδᾶτος Κοσμάς 92
 Παπαδᾶτος Μαχουμέτης 87 ἐξ.
 Παραναῖοι 200
 Παρθένιος Ἀδριανουπόλεως 57
 Παρθένιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς 241, 243, 246
 Πελαγωνεῖας μητρόπολις 32
 Περάνθη Ἀρτης 159
 Πέτα χωρίον 107, 157, 159
 Πλέσα οἰκογένεια 25
 Πλέσας Μανασσῆς 7, 55
 Πλέσας Ματθαῖος 7
 Πολδοβῖνος Γεώργιος 247
 Πορατζάνος χωρίον 13
 Rouqueville 195 ἐξ.
 Πρέβεζα 263 ἐξ.
 Πρόκλος μοναχός 57
 Πρωκοματίδες 52
 Ράγγος Ἰωάννης 81
 Ρετζέπ ἀγᾶς 15
 Σαβάν πασᾶς 280
 Σαλίχ πασᾶς 47
 Σαμουήλ ἡγεμὼν βουλγάρων 263
 Σάρρος Δ. 187
 Σελεκοπούλου οἰκογένεια 27
 Σιγάλας Ματθαῖος 8
 Σινάνης 271
 Σκουμπουρδῆς Νότης 217
 Σκυπετάρος 98
 Σουγδουρῆς Γεώργιος 58, 60, 61, 63, 70
 Σουγδουρῆ οἰκογένεια 25
 Σούλης Χρ. 187
 Σούγλας Ἰω. 208, 211
 Σπανός Νικόλαος 2
 Σχολή ἀγ. Νικολάου Στρατηγοπούλου 4
 Τζιαδέλας Χ. 81
 Τζουμέρκα 146
 Τόγκος Κάρολος Α' 270
 Τουρκόγυφτοι 147
 Τσεχούλης Γεράσιμος 7
 Τσεχούλης Μακάριος 7
 Τσιγαρᾶς Κωνσταντῖνος 5
 Φιλανθρωπῖνοι 2
 Φιλανθρωπηνός Ἰωάννης 57
 Φιλανθρωπηνός Ἰωάσαφ 56
 Φιλανθρωπηνός Μακάριος 56
 Φιλανθρωπηνός Νεόφυτος 56
 Φιλανθρωπηῶν Σχολή 55
 Φίλιππος Ταραντῖνος 268
 Franzese Leonard 8
 Χάϊδω Γλυκὺ 64, 66, 70
 Χιμάρα 199
 Χιονιάδες (χωρίον) 202
 Χριστιανόγυφτοι 147
 Ψαλλίδα οἰκογένεια 25
 Ψαλλίδας 60
 Ψαλλίδας Παπαδημήτρης 10

